

**ΟΔΗΓΟΣ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΝΤΑΞΗ, ΤΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΗ ΤΩΝ ΝΟΜΙΚΩΝ
ΠΡΑΞΕΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΛΟΙΠΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ ΤΗΣ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΣΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ**

(ΕΠΗΚΑΙΡΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΕΚΔΟΣΗ 2021)

Πάντοτε ωραία και μουσικά τα ελληνικά σου είναι.
Όμως την μαστοριά σου όληνα την θέμε τώρα.

Για τον Αμμώνη, που πέθανε 29 ετών, στα 610
Κ. Καβάφης

ΠΡΟΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Ο Οδηγός για τη σύνταξη, τη μετάφραση και την αναθεώρηση των νομικών πράξεων και των λοιπών εγγράφων της Ευρωπαϊκής Ένωσης στα ελληνικά εκπονήθηκε την περίοδο 2008-2009 και ολοκληρώθηκε, στην πρώτη του μορφή, τον Ιανουάριο του 2010. Η συγγραφή του Οδηγού είχε ανατεθεί στον Γιώργο Μαθιουδάκη, τότε συνάδελφό μας και στη συνέχεια προϊστάμενο της μεταφραστικής μονάδας του Λουξεμβούργου, από τον τότε προϊστάμενο του Τμήματος Ελληνικής Γλώσσας της Γενικής Διεύθυνσης Μετάφρασης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, Βασίλη Κουτσιβίτη.

Η δεύτερη έκδοση του Οδηγού, που υπαγορεύθηκε από τις πολιτικές, τεχνολογικές και γλωσσικές εξελίξεις και την οποία επιμελήθηκε πάλι ο Γιώργος Μαθιουδάκης, ολοκληρώθηκε τον Μάρτιο του 2019.

Τόσο η πρώτη όσο και η δεύτερη έκδοση του Οδηγού, αν και δημοσιευμένες στο διαδίκτυο, παρέμειναν λίγο πολύ εντός των τειχών του Τμήματος Ελληνικής Γλώσσας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Ωστόσο, πρόκειται για εξαιρετικά ενδιαφέρον σύγγραμμα, πολύτιμο για κάθε επαγγελματία μεταφραστή και θεωρητικό της μετάφρασης, όπως και κάθε γλωσσολόγο, νομικό και φιλόλογο.

Οι συνάδελφοι του Τμήματος Ελληνικής Γλώσσας σκεφτήκαμε να εκδώσουμε τον Οδηγό που χρησιμοποιούμε καθημερινά στη δουλειά μας, επειδή πιστεύουμε ότι το έργο αυτό θα ενδιαφέρει ένα πολύ πλατύτερο αναγνωστικό κοινό, είτε από την πανεπιστημιακή κοινότητα είτε από την ευρύτερη κοινότητα των γλωσσομαθών.

Με την έκδοση αυτή, θέλουμε να τιμήσουμε τον συνάδελφο και προϊστάμενό μας, Γιώργο Μαθιουδάκη, που με το έργο του αυτό, στο οποίο έβαλε «την μαστοριά του όληνα», μας βοήθησε και μας βοηθά να κάνουμε σωστότερα τη δουλειά μας.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θέλουμε να ευχαριστήσουμε γι' άλλη μια φορά τον Γιώργο Μαθιουδάκη που, αν και συνταξιοδοτήθηκε, επιμελήθηκε με την ίδια αξιοθαύμαστη φροντίδα την τρίτη έκδοση του Οδηγού, την έκδοση που κρατάτε στα χέρια σας, εισάγοντας απαραίτητες προσαρμογές, ώστε να ληφθούν υπόψη η αποχώρηση του Ηνωμένου Βασιλείου από την Ευρωπαϊκή Ένωση, οι νέες συνθήκες εργασίας που επέβαλε η πανδημία, και η χρήση συμπεριληπτικής γλώσσας στα κείμενα της Ευρωπαϊκής Ένωσης που συντάσσονται στα ελληνικά.

Ευχαριστούμε τον Γιώργο για τον αμέτρητο προσωπικό χρόνο που αφιέρωσε στο έργο αυτό, παράλληλα με τα μεταφραστικά και διοικητικά του καθήκοντα, για όλο τον πλούτο των πληροφοριών, για το καθαρό του γράψιμο και για την απόλαυση που μας χαρίζει η ανάγνωση του Οδηγού, ακόμη και όταν εξετάζονται λιγότερο συναρπαστικά θέματα, όπως οι ορθογραφικές επιλογές ή η μεταγραφή των ξένων τοπωνυμίων στα ελληνικά.

Θέλουμε, επίσης, να ευχαριστήσουμε ιδιαίτερα τη Γενική Διεύθυνση Μετάφρασης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, που δέχθηκε να μας υποστηρίξει, κάνοντας μια εξαίρεση στην αμιγώς ψηφιακή πολιτική της και ζητώντας την έκδοση του Οδηγού από την Υπηρεσία Επίσημων Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Ο Οδηγός είναι δημοσιευμένος σε ηλεκτρονική μορφή στη διεύθυνση [Greek resources: Greek resources: Greek style guide | European Commission \(europa.eu\)](http://greekresources.europa.eu)

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΤΗΣ ΔΕΥΤΕΡΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ	14
Πρόλογος Β. Κουτσιβίτη (από την πρώτη έκδοση).....	15
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	16
ΠΡΟΚΑΤΑΡΚΤΙΚΟ ΕΠΕΞΗΓΗΜΑΤΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ	19
ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ.....	33
Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ	33
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1.....	33
Η ΘΕΣΜΙΚΗ ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ.....	33
Α. Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ ΚΑΙ ΟΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ.....	33
1. Η νομική φύση και οι αρμοδιότητες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.....	33
2. Το αρκτικόλεξο ΕΕ	34
3. Τα επίθετα <i>ενωσιακός</i> και <i>κοινοτικός</i> ως μετάφραση του αρκτικόλεξου ΕU (ή, στα γαλλικά, UE)	36
4. Οι Ευρωπαϊκές Κοινοότητες, η Ευρωπαϊκή Κοινότητα και το αρκτικόλεξο ΕΚ	37
5. Τα αρκτικόλεξα ΛΕΕ και ΣΛΕΕ	37
6. Το αρκτικόλεξο ΕΚΑΕ	37
Β. ΤΑ ΟΡΓΑΝΑ ΚΑΙ ΟΙ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ.....	39
Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (ΑΡΘΡΟ 14 ΤΗΣ ΣΥΝΘΗΚΗΣ ΕΕ ΚΑΙ ΑΡΘΡΑ 223 ΕΩΣ 234 ΤΗΣ ΣΥΝΘΗΚΗΣ ΛΕΕ).....	39
7. Ονομασία.....	39
8. Η σύνθεση του Κοινοβουλίου.....	39
9. Αρμοδιότητες, οργάνωση και λειτουργία του Κοινοβουλίου.....	39
Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο (ΑΡΘΡΟ 15 ΤΗΣ ΣΕΕ ΚΑΙ ΑΡΘΡΑ 235 ΚΑΙ 236 ΤΗΣ ΣΛΕΕ).....	42
10. Ονομασία και αρμοδιότητες	42
11. Ο πρόεδρος του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου	42
Το Συμβούλιο (ΑΡΘΡΟ 16 ΤΗΣ ΣΕΕ ΚΑΙ ΑΡΘΡΑ 237 ΕΩΣ 243 ΤΗΣ ΣΛΕΕ)	43
12. Ονομασία και αρμοδιότητες	43
13. Οι συνθέσεις (configurations — formations) του Συμβουλίου	43
14. Η προεδρία και η Γενική Γραμματεία του Συμβουλίου.....	44
15. Ο ύπατος εκπρόσωπος της Ένωσης για θέματα εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφαλείας (άρθρα 18 και 27 της	

Συνθήκης ΕΕ) και Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Εξωτερικής Δράσης.....	45
16. Η Επιτροπή Μόνιμων Αντιπροσώπων (άρθρο 240 παράγραφος 1 της ΣΛΕΕ).....	46
17. Τρόπος λήψης των αποφάσεων στο Συμβούλιο	46
18. Το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης και άλλα «Συμβούλια»	47
Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ (ΑΡΘΡΟ 17 ΤΗΣ ΣΕΕ ΚΑΙ ΑΡΘΡΑ 244 ΕΩΣ 250 ΤΗΣ ΣΛΕΕ)	47
19. Ονομασία και αρμοδιότητες	47
20. Η σύνθεση της Επιτροπής	47
21. Οργάνωση και λειτουργία της Επιτροπής.....	51
22. Τρόπος λήψης αποφάσεων από την Επιτροπή	52
23. Η διαδικασία επιτροπής («επιτροπολογία»).....	53
ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ (ΑΡΘΡΟ 19 ΤΗΣ ΣΕΕ ΚΑΙ ΑΡΘΡΑ 251 ΕΩΣ 281 ΤΗΣ ΣΛΕΕ)	53
24. Ονομασία.....	53
25. Το Δικαστήριο (Court of Justice — Cour de justice). Σύνθεση, εσωτερική οργάνωση και αρμοδιότητες.....	54
26. Το Γενικό Δικαστήριο (General Court — Tribunal). Σύνθεση, εσωτερική οργάνωση και αρμοδιότητες.....	55
27. Τα ειδικευμένα δικαστήρια (specialised courts — tribunaux spécialisés).....	55
28. Το Δικαστήριο Δημόσιας Διοίκησης (Civil Service Tribunal — Tribunal de la fonction publique). Σύνθεση, εσωτερική οργάνωση και αρμοδιότητες.....	55
29. Τα διάφορα είδη διαδικασίας και προσφυγών.....	56
29.1. Η προδικαστική παραπομπή (reference for preliminary ruling — renvoi préjudiciel) (άρθρο 267 της ΣΛΕΕ).....	56
29.2. Οι ευθείες προσφυγές (direct actions — recours directs).....	56
29.2.1. Η προσφυγή για παράβαση κράτους μέλους (προσφυγή επί παραβάσει ή απλώς προσφυγή παράβασης) (action for failure to fulfil obligations — recours en manquement) ή διαδικασία παράβασης (διαδικασία επί παραβάσει) (infringement procedure — procédure d'infraction) (άρθρα 258-260 της ΣΛΕΕ).....	56
29.2.2. Η προσφυγή ακύρωσης (action for annulment — recours en	

annulation) (άρθρα 263-264 της ΣΛΕΕ)	58
29.2.3. Η προσφυγή για παράλειψη ενωσιακού οργάνου (ή προσφυγή επί παραλείψει ή απλώς προσφυγή παράλειψης) (action for failure to act — recours en carence) (άρθρα 265-266 της ΣΛΕΕ)	58
29.3. Η αίτηση αναίρεσης (appeal — pourvoi).....	58
29.4. Η επανεξέταση (review — réexamen)	59
30. Αποφάσεις, διατάξεις, γνωμοδοτήσεις	59
31. Η Συλλογή νομολογίας και ο τρόπος παραπομπής στις αποφάσεις (και τις διατάξεις)	59
Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ (ΑΡΘΡΑ 282 ΕΩΣ 284 ΤΗΣ ΣΛΕΕ)	60
32. Καθεστώς, διάρθρωση και αρμοδιότητες	60
ΤΟ ΕΛΕΓΚΤΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ (ΑΡΘΡΑ 285 ΕΩΣ 287 ΤΗΣ ΣΛΕΕ)	61
33. Ονομασία.....	61
34. Σύνθεση και αρμοδιότητες.....	61
ΤΑ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΑ ΟΡΓΑΝΑ	62
35. Η Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή (άρθρα 301 έως 304 της ΣΛΕΕ)	62
36. Η Επιτροπή των Περιφερειών (άρθρα 305 έως 307 της ΣΛΕΕ).....	62
ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΙ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ.....	63
37. Η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων (άρθρα 308 και 309 της ΣΛΕΕ)	63
38. Το Ευρωπαϊκό Ταμείο Επενδύσεων	63
ΔΙΟΡΓΑΝΙΚΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ	64
39. Η Υπηρεσία Εκδόσεων (Publications Office — Office des publications)	64
40. Η Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Επιλογής Προσωπικού [European Personnel Selection Office (EPSO) — Office de sélection du personnel des Communautés européennes].....	64
41. Η Ευρωπαϊκή Σχολή Δημόσιας Διοίκησης (European Administrative School — École européenne d'administration)	64
42. Οργανισμοί και άλλοι φορείς της Ένωσης	64
ΑΛΛΟΙ ΕΙΔΙΚΕΥΜΕΝΟΙ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ	65
43. Ο Ευρωπαϊός Διαμεσολαβητής (European Ombudsman —	

Médiateur européen)	65
44. Ο Ευρωπαϊός Επόπτης Προστασίας Δεδομένων (European Data Protection Supervisor — Contrôleur européen de la protection des données).....	66
44Α. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Προστασίας Δεδομένων (ΕΣΠΔ) (European Data Protection Board — Comité Européen de la Protection des Données)	66
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2.....	67
ΤΟ ΔΙΚΑΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙ ΠΡΑΞΕΙΣ ΤΩΝ ΟΡΓΑΝΩΝ ΤΗΣ	67
A. ΤΟ ΔΙΚΑΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ	67
45. Το ενωσιακό κεκτημένο.....	67
Το ενωσιακό κεκτημένο	67
Το πρωτογενές δίκαιο	68
46. Οι Συνθήκες.....	68
47. Παραπομπές στις Συνθήκες	69
Οι παραπομπές στις Συνθήκες και στα άρθρα τους.....	69
48. Το παράγωγο δίκαιο	70
Οι «εκτός ονοματολογίας» ενωσιακές πράξεις	73
49. Άτυπες πράξεις	73
50. Πράξεις που δεν κατονομάζονται από τις Συνθήκες.....	73
Το δίκαιο που απορρέει από τις εξωτερικές δεσμεύσεις της Ένωσης και από το γενικό διεθνές δίκαιο	74
51. Οι συμφωνίες της Ένωσης με τρίτες χώρες ή με διεθνείς οργανισμούς.....	75
52. Οι μονομερείς πράξεις των διαχειριστικών οργάνων που έχουν συσταθεί με ορισμένες εξωτερικές συμφωνίες της Ένωσης	75
Το συμπληρωματικό δίκαιο.....	75
53. Οι ενωσιακές και οι ευρωπαϊκές συμβάσεις.....	75
54. Οι αποφάσεις και οι συμφωνίες των αντιπροσώπων των κυβερνήσεων των κρατών μελών οι οποίοι συνέρχονται στο πλαίσιο του Συμβουλίου	75
Οι άγραφες πηγές του ενωσιακού δικαίου	75
55. Η νομολογία. Μέθοδοι ερμηνείας από το Δικαστήριο	76

56. Οι γενικές αρχές του δικαίου	76
B. ΟΙ ΠΡΑΞΕΙΣ ΤΩΝ ΟΡΓΑΝΩΝ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ.....	77
B.1. ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΚΑΙ ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ ΤΩΝ ΠΡΑΞΕΩΝ ΤΗΣ	
ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ	77
57. Τρόπος σύνταξης των δεσμευτικών νομικών πράξεων	77
Οι δεσμευτικές νομικές πράξεις πρέπει να συντάσσονται με πανηγυρικό	
τύπο	77
Βασική διάρθρωση των νομικών πράξεων	78
57.1. Τίτλος (γενικά χαρακτηριστικά του τίτλου και αρίθμηση των	
πράξεων)	81
57.2. Προοίμιο.....	87
57.2.1. Στερεότυπη εισαγωγική φράση.....	87
57.2.2. Σημεία αναφοράς.....	87
57.2.3. Αιτιολογικές σκέψεις.....	90
57.3. Διατακτικό	91
57.3.1. Γενικά	91
57.3.2. Τύπος έκδοσης της πράξης	91
57.3.3. Υποδιαιρέσεις του διατακτικού	92
57.3.4. Γενικές παρατηρήσεις για τις υποδιαιρέσεις του διατακτικού	94
57.3.5. Παραπομπή στις υποδιαιρέσεις του διατακτικού.....	95
57.4. Τελικές διατάξεις	96
57.4.1. Χρονική εφαρμογή της πράξης	96
57.4.2. Αποδέκτες.....	99
57.5. Τελικές στερεότυπες φράσεις	99
57.5.1. Υπενθύμιση του δεσμευτικού χαρακτήρα των κανονισμών	
και της άμεσης εφαρμογής τους	99
57.5.2. Ημερομηνία και υπογραφή	99
57.6. Παραρτήματα και προσαρτημένες πράξεις	100
57.7. Υποσημειώσεις	101
58. Δημοσίευση και παραπομπή στην Επίσημη Εφημερίδα	101
B.2. ΤΡΟΠΟΠΟΙΗΣΗ, ΠΑΡΑΤΑΣΗ, ΚΑΤΑΡΓΗΣΗ ΚΑΙ ΔΙΟΡΘΩΣΗ	
ΤΩΝ ΠΡΑΞΕΩΝ	102
ΤΡΟΠΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΠΡΑΞΕΩΝ.....	102
59.1. Γενικά.....	102

59.2. Τροποποιητικές διατάξεις	103
59.2.1. Εισαγωγική φράση (πολλαπλή τροποποίηση κειμένου ή χωρίου)	103
59.2.2. Αντικατάσταση (Replacement — Remplacement).....	103
59.2.3. Παρεμβολή (Insertion — Insertion).....	104
59.2.4. Προσθήκη (Addition — Adjonction).....	105
59.2.6. Απαλοιφή/Διαγραφή (Deletion — Suppression).....	106
ΠΑΡΑΤΑΣΗ ΤΩΝ ΠΡΑΞΕΩΝ.....	107
ΚΑΤΑΡΓΗΣΗ ΠΡΑΞΕΩΝ.....	107
ΔΙΟΡΘΩΣΗ ΤΩΝ ΠΡΑΞΕΩΝ.....	107
Γ. ΑΠΛΟΥΣΤΕΥΣΗ ΚΑΙ ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΤΟΥ ΕΝΩΣΙΑΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ	108
63. Η προσπάθεια απλούστευσης του ενωσιακού (τότε κοινοτικού) δικαίου	108
64. Η απλούστευση της νομοθεσίας	109
ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ	111
ΟΙ ΑΡΧΕΣ, Η ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ Η ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΤΗΣ ΣΥΝΤΑΞΗΣ, ΤΗΣ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΗΣ ΤΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ.....	111
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1.....	112
ΣΥΝΤΑΞΗ.....	112
A. Εισαγωγή.....	112
B. Συντάκτης και σύνταξη.....	114
Γ. Η σχέση μεταξύ πρωτογενούς και δευτερογενούς συντάκτη: μια σχέση συνεργασίας.....	115
Δ. Οι βασικές αρχές που διέπουν τη σύνταξη των ενωσιακών νομικών πράξεων	116
Δ.1. Σκοπός των βασικών αρχών	116
Δ.2. Περιεχόμενο των βασικών αρχών	117
Δ.2.1. Σαφής, απλή και λιτή διατύπωση, χωρίς διφορούμενα.....	117
Δ.2.1.1. Αποφυγή της κατάχρησης ενωσιακών νεολογισμών	118
Δ.2.1.2. Αποφυγή της κατάχρησης εξεζητημένων εκφράσεων και ξενισμών.....	118
Δ.2.1.3. Αποφυγή της κατάχρησης αρκτικολέξων	120
Δ.2.2. Ουσιαστική και τυπική συνοχή της πράξης	121
Δ.2.3. Επιλογή κατάλληλης ορολογίας και διατύπωσης στις	

τροποποιητικές πράξεις	122
Δ.2.4. Προσαρμογή της διατύπωσης στο είδος της πράξης.....	124
Δ.2.5. Προσαρμογή της ορολογίας και της διατύπωσης στους αποδέκτες της πράξης.....	126
Δ.2.6. Αποφυγή της κατάχρησης παραπομπών — Απόλυτη ακρίβεια των παραπομπών που υπάρχουν στο κείμενο	127
E. Εργαλεία και μέσα σύνταξης	129
E.1. LegisWrite	129
E.2. Drafters' Assistance Package (DAP).....	130
E.3. Υπηρεσία Editing.....	130
ΣΤ. Συμπέρασμα	130
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2.....	133
ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ.....	133
A. Εισαγωγή.....	133
B. Ο γενικός στόχος του ελληνόφωνου μεταφραστή ενωσιακών εγγράφων.....	135
B.1. Ακριβής απόδοση	136
B.2. Σωστά ελληνικά	136
Γ. Η προετοιμασία της μετάφρασης.....	137
Γ.1. Η «πρώτη ματιά»	137
Γ.2. Συγκέντρωση εγγράφων αναφοράς.....	137
Γ.3. Δημιουργία του εγγράφου και έναρξη της μετάφρασης.....	138
Δ. Η τεχνική της μετάφρασης	138
E. Η μεθοδολογία της μετάφρασης.....	144
E.1. Οι τρέχουσες κατηγορίες εγγράφων, το περιεχόμενο των ενωσιακών κειμένων και τα περιθώρια ελευθερίας του μεταφραστή	144
E.2. Τα προβλήματα που αντιμετωπίζει ο ενωσιακός μεταφραστής και ο τρόπος επίλυσής τους.....	145
E.2.1. Πρώτο επίπεδο	145
E.2.1.1. Παραθέματα	146
E.2.1.2. Στερεότυπες φράσεις.....	154
E.2.2. Δεύτερο επίπεδο	159
E.2.2.1. Τεχνικοί όροι της ενωσιακής ιδιολέκτου.....	159
E.2.2.2. Τεχνικοί όροι του επιστημονικού τομέα στον οποίο	

εντάσσεται το υπό μετάφραση κείμενο (χημικοί όροι, φαρμακευτικοί όροι, κτηνιατρικοί όροι, νομικοί όροι κ.λπ.).....	162
E.2.2.3. Η αρχή της ορολογικής συνοχής και συνέπειας.....	163
E.2.2.4. Νεολογία	164
E.2.3. Τρίτο επίπεδο	166
E.2.3.1. Προβλήματα κατανόησης του πρωτοτύπου	167
E.2.3.2. Προβλήματα απόδοσης στην ελληνική γλώσσα	169
E.2.3.3. Τήρηση των γενικών αρχών σύνταξης των ενωσιακών νομικών πράξεων και των σχετικών «συμβάσεων γραφής»	189
E.2.3.4. Άρση αμφισημιών και πολυσημιών	190
E.2.3.5. Απαγκίστρωση από συντακτικά σχήματα της ξένης γλώσσας.....	195
E.2.3.6. Υφολογική καθαρότητα και υφολογική συνοχή	199
E.2.3.7. Μεταφράσεις για το διαδίκτυο.....	209
E.3. Χρήσιμες μεθοδολογικές πρακτικές και βασικές δεοντολογικές υποχρεώσεις.....	210
ΣΤ. Συμπέρασμα.....	214
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3.....	218
ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΗ	218
A. Η παλαιότερη κατάσταση	218
B. Η αναγκαιότητα της αναθεώρησης	220
Γ. Ο επιδιωκόμενος στόχος και ο τρόπος επίτευξής του.....	220
Δ. Οι διοικητικές πτυχές της αναθεώρησης.....	221
E. Άλλοι παράγοντες που επηρεάζουν την αναθεώρηση	222
ΣΤ. Η επίλυση των προβλημάτων και η ανάγκη(;) εκπόνησης κοινής μεθοδολογίας	222
Z. Οι αρχές, η μεθοδολογία και η τεχνική της αναθεώρησης.....	223
1. Παροχή διευκρινίσεων από τον μεταφραστή κατά την παράδοση του κειμένου.....	224
2. Βασικά τεχνικά θέματα.....	224
3. Σωστή «δοσολογία» της αναθεώρησης (1): όχι υπερβολές	227
4. Σωστή «δοσολογία» της αναθεώρησης (2): όχι «εκπτώσεις»	227
5. Σωστή «δοσολογία» της αναθεώρησης (3): προτεραιότητα στην ουσία.....	227
6. «Αποπροσωποποίηση» του προς αναθεώρηση κειμένου	228

7.	Ανάγνωση, σε πρώτη φάση, όλης της μετάφρασης ή άμεση εφαρμογή της γνωστής παραδοσιακής τεχνικής (αντιπαραβολή μετάφρασης και πρωτοτύπου πρόταση-πρόταση)	228
8.	Επισήμανση των απόλυτα αναγκαίων διορθώσεων.....	229
9.	Γραπτή συνοπτική επεξήγηση κάποιων διορθώσεων.....	229
10.	Επισήμανση των ιδιαίτερα εύστοχων αποδόσεων	229
11.	Καταγραφή ενδιαφερόντων σημείων της μετάφρασης	230
12.	Δυνατότητα τεκμηρίωσης όλων των αναθεωρητικών επιλογών.....	230
13.	Τελικός στόχος.....	231
14.	Περιπτώσιολογία.....	231
	Μετά την αναθεώρηση.....	247
15.	Επίλυση εκκρεμών προβλημάτων	247
16.	Παιδαγωγική λειτουργία της αναθεώρησης.....	248
17.	Πνεύμα συνεργασίας, διακριτικότητα, εχεμύθεια και ευγένεια μετά την αναθεώρηση.....	248
Η.	Αξιολόγηση και αναθεώρηση εξωτερικών μεταφράσεων.....	248
Θ.	Συμπέρασμα.....	250
	ΤΡΙΤΟ ΜΕΡΟΣ	252
	Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΣΤΑ ΚΕΙΜΕΝΑ ΤΗΣ ΕΕ	252
	Α. ΣΤΙΞΗ	253
	Α.1. ΤΕΛΕΙΑ	254
	Α.2. ΚΟΜΜΑ	254
	Α.3. ΑΝΩ ΤΕΛΕΙΑ	268
	Α.4. ΔΙΠΛΗ ΤΕΛΕΙΑ	269
	Α.5. ΠΑΡΕΝΘΕΣΗ	271
	Α.6. ΑΓΚΥΛΕΣ	272
	Α.7. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ	273
	Α.8. ΕΝΩΤΙΚΟ — ΠΑΥΛΑ ΜΕΣΑΙΟΥ ΜΕΓΕΘΟΥΣ — ΜΕΓΑΛΗ ΠΑΥΛΑ	275
	Α.8.1. Ενωτικό	276
	Α.8.2. Παύλα μεσαίου μεγέθους	277
	Α.8.3. Μεγάλη παύλα (—), μονή ή διπλή	278
	Α.9. ΑΠΟΣΙΩΠΗΤΙΚΑ	280
	Α.10. ΚΑΘΕΤΟΣ	281

A.11. ΕΡΩΤΗΜΑΤΙΚΟ	283
A.12. ΘΑΥΜΑΣΤΙΚΟ	283
B. Η ΣΤΙΞΗ ΣΤΙΣ ΑΠΑΡΙΘΜΗΣΕΙΣ ΣΕ ΝΟΜΙΚΕΣ ΠΡΑΞΕΙΣ	285
Γ. ΣΗΜΕΙΑ ΣΤΙΞΗΣ ΚΑΙ ΑΡΙΘΜΟΙ.....	287
Δ. ΧΡΗΣΗ ΠΛΑΓΙΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ	289
Ε. ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΚΑΙ ΜΙΚΡΑ (ΠΕΖΑ) ΑΡΧΙΚΑ	291
ΣΤ. ΤΟ ΤΕΛΙΚΟ Ν.....	305
Z. ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ ΚΑΙ ΑΡΚΤΙΚΟΛΕΞΑ.....	312
Z.1. ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ.....	314
Z.2. ΑΡΚΤΙΚΟΛΕΞΑ	320
H. ΞΕΝΙΚΑ ΚΥΡΙΑ ΟΝΟΜΑΤΑ (ΑΝΘΡΩΠΩΝΥΜΙΑ ΚΑΙ ΤΟΠΩΝΥΜΙΑ)	324
Θ. ΑΡΙΘΜΟΙ	365
I. ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΕΣ ΚΑΙ ΩΡΕΣ	373
ΙΑ. ΜΟΝΑΔΕΣ ΜΕΤΡΗΣΗΣ	374
ΙΒ. ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΕΣ ΜΟΝΑΔΕΣ.....	379
ΙΓ. ΣΗΜΕΙΑ ΚΑΙ ΣΥΜΒΟΛΑ.....	381
ΤΕΤΑΡΤΟ ΜΕΡΟΣ	382
ΕΙΔΙΚΑ ΓΛΩΣΣΙΚΑ, ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΑ ΚΑΙ ΝΟΜΟΤΕΧΝΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ.....	382
A. ΤΑ ΠΑΡΑΘΕΤΙΚΑ ΠΟΛΥΛΕΚΤΙΚΑ ΣΥΝΘΕΤΑ	383
B. Η ΧΡΗΣΗ ΤΟΥ <i>ΠΡΟΚΕΙΜΕΝΟΥ ΝΑ</i> ΩΣ ΣΥΝΔΕΣΜΙΚΟΥ ΤΥΠΟΥ ΠΟΥ ΕΙΣΑΓΕΙ ΔΕΥΤΕΡΕΥΟΥΣΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	391
Γ. Η ΑΜΦΙΣΗΜΙΑ ΤΟΥ ΕΦΟΣΟΝ.....	394
Δ. Η ΠΛΕΟΝΑΣΤΙΚΗ ΧΡΗΣΗ ΤΟΥ ΔΟΡΙΣΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ	397
Ε. ΑΙΤΙΟΛΟΓΗΜΕΝΟΣ (ΜΟΤΙΒÉ) - ΔΙΚΑΙΟΛΟΓΗΜΕΝΟΣ (JUSTIFIÉ).....	400
ΣΤ. ΤΡΟΠΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΤΡΟΠΟΠΟΙΗΣΗ.....	402
Z. ΕΝΔΙΚΑ ΒΟΗΘΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΕΝΔΙΚΑ ΜΕΣΑ	405
H. AND/OR: <i>ΚΑΙ/Η Ή Ή/ΚΑΙ</i>	407
Θ. SOFT LAW – HARD LAW	410
I. ΜΕΡΙΚΕΣ ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΜΕΤΑΞΥ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΕΝΩΣΙΑΚΟΥ ΝΟΜΟΤΕΧΝΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ	411
ΙΑ. ΑΝΑΦΟΡΑ — ΜΝΕΙΑ — ΠΑΡΑΠΟΜΠΗ.....	415
ΙΒ. ΟΙ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ SUI GENERIS ΚΑΙ ΟΙ ΑΛΛΕΣ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ.....	419

ΙΓ. ΕΓΓΡΑΦΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ (COMMISSION WORKING DOCUMENTS / DOCUMENTS DE TRAVAIL DE LA COMMISSION) ΚΑΙ ΕΓΓΡΑΦΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΤΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ (COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENTS / DOCUMENTS DE TRAVAIL DES SERVICES DE LA COMMISSION).....	420
ΙΔ. Η ΝΟΜΟΤΕΧΝΙΚΗ ΕΝΝΟΙΑ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ ΣΧΕΔΙΟ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΗ ΣΤΟΥΣ ΤΙΤΛΟΥΣ ΤΩΝ ΠΡΟΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΩΝ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ.....	422
ΙΕ. ΛΙΣΑΒΟΝΑ	424
ΙΣΤ. ΟΡΟΛΟΓΙΚΕΣ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΗΣ ΣΥΝΘΗΚΗΣ ΤΗΣ ΛΙΣΑΒΟΝΑΣ	430
ΙΖ. REPRESENTATION – DELEGATION	434
ΙΗ. Η ΓΡΑΦΗ ΤΗΣ ΛΕΞΗΣ Μ(Ε)ΙΚΤΟΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΑΛΛΩΝ ΛΕΞΕΩΝ ΤΗΣ ΙΔΙΑΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ	435
ΙΘ. Η ΓΡΑΦΗ ΤΗΣ ΛΕΞΗΣ ΣΙ(Ν)ΓΚΑΠΟΥΡΗ.....	440
ΠΕΜΠΤΟ ΜΕΡΟΣ.....	443
ΟΡΟΛΟΓΙΑ	443
1. Η ορολογία σε επίπεδο ΓΔΜ	443
2. Η ορολογία σε επίπεδο Τμήματος Ελληνικής Γλώσσας (ΤΕΓ)	443
3. Η ορολογία σε επίπεδο μονάδων του ΤΕΓ	446
4. Τα βασικά εργαλεία ορολογίας	446
ΕΚΤΟ ΜΕΡΟΣ.....	450
ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΑ ΚΑΙ ΣΥΝΑΦΗ ΕΡΓΑΛΕΙΑ.....	450
1. Μεταφραστικά βοηθήματα.....	450
2. Εργαλεία τεκμηρίωσης	452
3. Εργαλεία διαχείρισης και παρακολούθησης της ροής εργασίας.....	453
ΘΕΜΑΤΙΚΟ ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ	456

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΤΗΣ ΔΕΥΤΕΡΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ

Η παρούσα δεύτερη έκδοση του Οδηγού διατηρεί τη διάρθρωση της πρώτης έκδοσης, την οποία όμως επικαιροποιεί σε πολλά σημεία, πράγμα που κατέστη απόλυτα αναγκαίο λόγω των διαφόρων εξελίξεων που έλαβαν χώρα στο διάστημα που παρήλθε στο μεταξύ.

Καθοριστικός παράγοντας για την τροποποίηση του πρώτου μέρους ήταν η έκδοση της Συνθήκης της Λισαβόνας, η οποία τροποποίησε σε σημαντικό βαθμό τη θεσμική δομή της Ένωσης. Παράλληλα, επέφερε και σημαντικές αλλαγές σε ορολογικό επίπεδο, οι οποίες σκιαγραφούνται στο σημείο 2 του προκαταρκτικού επεξηγηματικού σημειώματος.

Επικαιροποιήθηκε επίσης το δεύτερο μέρος, και κυρίως τα κεφάλαια που αφορούν τη μετάφραση και την αναθεώρηση, προκειμένου να ληφθούν υπόψη τόσο οι νέες κατευθύνσεις ποιότητας της Γενικής Διεύθυνσης Μετάφρασης (ΓΔΜ) στον τομέα της μετάφρασης όσο και η νέα πραγματικότητα την οποία έχει διαμορφώσει η ακόμη μεγαλύτερη διείσδυση της τεχνολογίας στην καθημερινή μεταφραστική πράξη. Επιπλέον, τροποποιήθηκαν και ορισμένοι γλωσσικοί κανόνες, ώστε να ανταποκρίνονται καλύτερα στις εξελίξεις που έχουν σημειωθεί και στο επίπεδο αυτό.

Η ίδια διαδικασία επικαιροποίησης κρίθηκε αναγκαία και για το τρίτο μέρος, κυρίως στο κεφάλαιο που αφορά τα ξένα τοπωνύμια, για να ληφθούν υπόψη οι αλλαγές που έγιναν κατά την τελευταία δεκαετία στη διοικητική διάρθρωση αρκετών κρατών μελών.

Στο τέταρτο μέρος προστέθηκαν μερικά ακόμη άρθρα και σημειώματα, στα οποία εξετάζονται ενδιαφέροντα ζητήματα που απασχολούν συχνά τον ενωσιακό μεταφραστή.

Επικαιροποιήθηκαν ακόμη το πέμπτο και το έκτο μέρος, τα οποία πραγματεύονται τα ζητήματα της ορολογίας και των «εργαλείων» αντίστοιχα.

Τέλος, αξιοποιήθηκε η ευκαιρία την οποία παρέχει η κυκλοφορία της δεύτερης έκδοσης για τη διόρθωση παροραμάτων της πρώτης έκδοσης.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ Β. ΚΟΥΤΣΙΒΙΤΗ (ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΡΩΤΗ ΕΚΔΟΣΗ)

Αγαπητοί συνάδελφοι,

Ο Οδηγός που κρατάτε στα χέρια σας είναι ένα σημαντικό Έργο.

Το έργο αυτό αποτελεί την αποκρυστάλλωση της συλλογικής πείρας δεκάδων Ελλήνων μεταφραστών επί τρεις δεκαετίες.

Είναι το Έργο με το οποίο μια οργάνωση κατά τον εαυτό της καθίσταται Κοινότητα για τον Εαυτό της.

Θυμίζει στους παλιούς τον Ξέφωτο Δρόμο που διάνυσαν τα τελευταία Τριάντα Χρόνια και Δείχνει στους νέους το δύσβατο Μονοπάτι που έχουν να Διαβούν.

Κι επειδή ο Οδηγός είναι αυτό που είναι, γι' αυτό πρέπει ανυπόκριτες ευχαριστίες στον Συνάδελφο Γιώργο Μαθιουδάκη, που είναι ο Συν-γραφέας αυτού του Οδηγού. Γιώργο, σ' ευχαριστούμε!

Συνάδελφοι, Καλή Ανά-γνωση!

Βασίλης Κουτσιβίτης

Προϊστάμενος του Τμήματος Ελληνικής Γλώσσας
Γενική Διεύθυνση Μετάφρασης, Ευρωπαϊκή Επιτροπή
Βρυξέλλες-Λουξεμβούργο, 1.1.2010

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο παρών Οδηγός για τη σύνταξη, τη μετάφραση και την αναθεώρηση των νομικών πράξεων και των λοιπών εγγράφων της Ευρωπαϊκής Ένωσης στα ελληνικά (στο εξής: Οδηγός) χωρίζεται σε έξι μέρη.

Το **πρώτο μέρος** παρέχει γενικές, συνοπτικές πληροφορίες για την Ευρωπαϊκή Ένωση. Αυτές οι πληροφορίες κατανέμονται σε δύο κεφάλαια:

- α) **Η Ευρωπαϊκή Ένωση και η θεσμική της διάρθρωση** (όργανα, οργανισμοί, υπηρεσίες κ.λπ.). Στο κεφάλαιο αυτό δίνονται ορισμένες βασικές πληροφορίες για τη διάρθρωση και τη λειτουργία της Ένωσης. Ωστόσο, οι πληροφορίες αυτές χρησιμεύουν συχνά ως έναυσμα για μεταφραστικές παρατηρήσεις πρακτικού χαρακτήρα. Ειδικότερα, στην ενότητα που αφιερώνεται στο Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης γίνεται πολύ συνοπτική περιγραφή του δικαιοδοτικού συστήματος της Ένωσης (δικαιοδοτικά όργανα, είδη προσφυγών κ.λπ.).
- β) **Το δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης** (πρωτογενές, παράγωγο και συμπληρωματικό δίκαιο, αναλυτική περιγραφή των διαφόρων πράξεων και των επιμέρους στοιχείων τους, τρόπος παραπομπής, κανόνες που διέπουν την τροποποίηση και τη διόρθωση των πράξεων, διαδικασία απλούστευσης και βελτίωσης του ενωσιακού δικαίου κ.λπ.).

Μολονότι η εν λόγω παρουσίαση θα μπορούσε να χρησιμεύσει και ως εντελώς στοιχειώδης επιτομή του δικαίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ωστόσο είναι προφανές ότι ο σκοπός του παρόντος Οδηγού δεν είναι να αποτελέσει επιστημονικό εγχειρίδιο για το εν λόγω δίκαιο. Γι' αυτό, οι σχετικές πληροφορίες είναι συνοπτικές και παρέχονται πάντοτε υπό πρακτικό «μεταφραστικό» πρίσμα. Αυτό σημαίνει ότι κάθε κεφάλαιο διανθίζεται με παρατηρήσεις, στις οποίες επεξηγούνται από μεταφραστικής απόψεως τα ζητήματα που συνδέονται με το εκάστοτε εξεταζόμενο θέμα.

Έτσι, στο μέρος αυτό απαντώνται ερωτήματα όπως (ενδεικτική αναφορά): Τι είναι η *Ευρωπαϊκή Ένωση*; Ποιες είναι οι αρμοδιότητες και τα όργανά της; Τι είδους πράξεις παράγουν τα όργανα αυτά; Πώς συντάσσονται οι πράξεις αυτές και με βάση ποιες αρχές; Πώς εξασφαλίζεται η τήρηση του ενωσιακού δικαίου; Πόσα είδη *διαδικασιών παράβασης* υπάρχουν; Κι ακόμη: Γιατί σε μερικές προπαρασκευαστικές πράξεις προηγείται η λέξη *σχέδιο* και σε άλλες η λέξη *πρόταση*, ενώ σε κάποιες άλλες υπάρχουν και τα δύο: π.χ. *σχέδιο πρότασης κανονισμού*; Γιατί υπάρχουν οι διαδικασίες της λεγόμενης «*επιτροπολογίας*» και ποιες είναι οι διάφορες επιτροπές; Τι είναι η *αυτορρύθμιση*; Σ' αυτά και σε πολλά άλλα πρακτικά ερωτήματα απαντά το πρώτο μέρος του Οδηγού.

Στο **δεύτερο μέρος** αναπτύσσονται εκτενέστερα και πιο συστηματικά οι αρχές, η μεθοδολογία και η πρακτική της **σύνταξης**, της **μετάφρασης** και της **αναθεώρησης** των εγγράφων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στα τρία κεφάλαια του μέρους αυτού, που συνδέονται οργανικά μεταξύ τους και αλληλοσυμπληρώνονται, περιγράφονται οι ιδιαιτερότητες της εργασίας του μεταφραστή —και ως δευτερογενούς συντάκτη— των ενωσιακών κειμένων, επισημαίνονται οι δυσκολίες που αντιμετωπίζει στην καθημερινή του εργασία, προτείνονται τρόποι προσέγγισης και επίλυσης των σχετικών προβλημάτων και, τέλος, προσδιορίζονται οι διάφορες δεοντολογικές αρχές που πρέπει να τηρούνται από τους συναδέλφους ως συντάκτες/μεταφραστές και αναθεωρητές των κειμένων αυτών. Ειδικότερα, στο σημείο E.2.3.2 του κεφαλαίου *Μετάφραση* γίνεται προσπάθεια να παρουσιαστούν συνοπτικά τα

κυριότερα ορθογραφικά, γραμματικά και συντακτικά προβλήματα που απασχολούν τον ενωσιακό μεταφραστή και να προταθούν σχετικές λύσεις.

Στο **τρίτο μέρος** αναπτύσσονται επιλεγμένα θέματα που αφορούν τη **χρήση της νέας ελληνικής στα ενωσιακά κείμενα**: στίξη, χρήση πλάγιων γραμμάτων, κεφαλαία και μικρά (πεζά) αρχικά, το τελικό ν στα άρθρα και αλλού, ξενικά κύρια ονόματα (ανθρωπωνύμια και τοπωνύμια), συντομογραφίες και αρκτικόλεξα, αριθμοί κ.λπ. Στα κεφάλαια αυτά γίνεται πιο συστηματική εξέταση των εν λόγω θεμάτων σε σχέση με τις απλές νύξεις που υπάρχουν στα δύο πρώτα μέρη του Οδηγού. Η πραγμάτευση των θεμάτων αυτών γίνεται με βάση τα σχετικά κεφάλαια των σημαντικότερων ειδικών έργων αναφοράς. Όταν τα εν λόγω έργα αναφοράς δεν δίνουν σαφείς απαντήσεις για τα θέματα αυτά ή όταν υπάρχει ασυμφωνία μεταξύ των ειδικών έργων, προτείνονται συγκεκριμένες συμβάσεις, τις οποίες συνιστάται να εφαρμόζουν οι συνάδελφοι. Στο μέρος αυτό, ορισμένα κεφάλαια του οποίου παρουσιάζουν κάποια μικρότερη ή μεγαλύτερη συνάφεια με τα αντίστοιχα κεφάλαια του *Διοργανικού εγχειριδίου σύνταξης κειμένων* της Υπηρεσίας Εκδόσεων (στο εξής: *Διοργανικό εγχειρίδιο*), επιλύονται θέματα που αφορούν άμεσα την καθημερινή μας δουλειά (π.χ., αρχικά όρων όπως *γενική διεύθυνση, επίτροπος* κ.λπ.). Επισημαίνεται, εξάλλου, ότι καταβλήθηκε συστηματική προσπάθεια να μην υπάρχει καμία διαφοροποίηση ουσίας σε σχέση με τους αντίστοιχους κανόνες που προβλέπονται στο *Διοργανικό εγχειρίδιο*, οι οποίοι, άλλωστε, βασίζονται στον παρόντα Οδηγό.

Στο **τέταρτο μέρος** αναπτύσσονται διάφορα ειδικότερα **γλωσσικά, μεταφραστικά και νομοτεχνικά ζητήματα** (π.χ., τα παραθετικά πολυλεκτικά σύνθετα, η πλεοναστική χρήση του αόριστου άρθρου κ.λπ.). Έτσι, το μέρος αυτό, που θα έχει «δυναμικό» χαρακτήρα και θα μπορεί να εμπλουτίζεται συνεχώς, θα περιλαμβάνει ειδικά άρθρα, εργασίες και σημειώματα, στα οποία οι συνάδελφοι θα αναπτύξουν τις απόψεις, τα επιχειρήματα και, γενικότερα, τον προβληματισμό τους για το ευρύτερο φάσμα γλωσσομεταφραστικών προβλημάτων που ανακύπτουν κατά την καθημερινή τους εργασία.

Το **πέμπτο μέρος** αφορά την ορολογία. Στο μέρος αυτό υποδεικνύονται τα ορολογικά μέσα που έχει στη διάθεσή του ο ενωσιακός μεταφραστής και ο τρόπος παραγωγής ορολογίας σε ενωσιακό επίπεδο, τόσο διοργανικά όσο και από το Τμήμα Ελληνικής Γλώσσας της Επιτροπής.

Το **έκτο μέρος** αφορά τα μεταφραστικά «εργαλεία». Στο μέρος αυτό περιγράφονται τα διάφορα ηλεκτρονικά μέσα που έχει στη διάθεσή του ο ενωσιακός μεταφραστής, με έμφαση στις μεταφραστικές μνήμες.

Τα στοιχεία που παρουσιάζονται στον Οδηγό έχουν αντληθεί από διάφορες πηγές: *Διοργανικό εγχειρίδιο*, *Κοινός πρακτικός οδηγός του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, του Συμβουλίου και της Επιτροπής για τα πρόσωπα που συμβάλλουν στη σύνταξη των νομοθετικών κειμένων στο πλαίσιο των κοινοτικών οργάνων* (στο εξής: *Κοινός πρακτικός οδηγός*), *Τυπικό των πράξεων του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης* (στο εξής: *Τυπικό*), *Κοινό Βοήθημα για την παρουσίαση και τη σύνταξη των πράξεων που εκδίδονται σύμφωνα με τη συνήθη νομοθετική διαδικασία* (στο εξής: *Κοινό Βοήθημα*), *Règles de technique législative à l'usage des services de la Commission* [στο εξής: *Règles de technique législative* (για το έγγραφο αυτό υπάρχει μόνο ανεπίσημη μετάφραση στα ελληνικά)], *Manuel des procédures*, *GoPro*: διάφοροι ιστότοποι· ειδικά νομικά εγχειρίδια. Εξάλλου, σε μερικά κεφάλαια χρήσιμες ιδέες αντλήθηκαν από τον αντίστοιχο αγγλικό Οδηγό (*English Style Guide*).

Άποψη των συντακτών του παρόντος Οδηγού είναι ότι ο λόγος ύπαρξης και ο σκοπός του **δεν είναι μόνο να προσφέρει έτοιμες λύσεις** (ασφαλώς θα το κάνει κι αυτό, όπου ενδείκνυται). Πρέπει συγχρόνως **να δίνει το έναυσμα για ευρύτερο προβληματισμό**, θέτοντας ζητήματα, ευαισθητοποιώντας τους συναδέλφους στα διάφορα προβλήματα και δίνοντας ερεθίσματα για γόνιμο διάλογο.

Έμφαση δίνεται στις νομικές πράξεις, διότι αποτελούν σημαντικό ποσοστό της δουλειάς του ενωσιακού μεταφραστή και έχουν ιδιαίτερη σπουδαιότητα. Όμως, δεν είναι δυνατόν να μη γίνει αναφορά και στα έγγραφα άλλου είδους. Άλλωστε, πολλά από τα ζητήματα που τίγονται ή επισημαίνονται στον Οδηγό (γλωσσικά, μεταφραστικά, «αναθεωρητικά», δεοντολογικά) αφορούν όλα τα είδη κειμένων και όχι μόνο τις νομικές πράξεις.

ΠΡΟΚΑΤΑΡΚΤΙΚΟ ΕΠΕΞΗΓΗΜΑΤΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

1. ΣΥΜΒΑΤΙΚΟΙ ΚΑΝΟΝΕΣ

Στον παρόντα Οδηγό, όπως και σε κάθε άλλο βιβλίο, εφαρμόζονται ορισμένοι συμβατικοί κανόνες για διάφορα γλωσσικά ζητήματα για τα οποία είτε δεν υπάρχουν επίσημοι κανόνες είτε οι υπάρχοντες επίσημοι κανόνες είναι ελλιπείς ή αμφισβητούνται σε σημαντικό βαθμό (π.χ.: κεφαλαία και μικρά αρχικά, τελικό ν, χρήση πλάγιων γραμμμάτων, συντομογραφίες και αρκτικόλεξα κ.λπ.). Τα ζητήματα αυτά και οι αντίστοιχες λύσεις που προτείνονται στους συναδέλφους (και εφαρμόζονται στον παρόντα Οδηγό) αναλύονται διεξοδικά στα αντίστοιχα κεφάλαια του τρίτου μέρους του Οδηγού. Ωστόσο, λόγω της —εν μέρει ρυθμιστικής— φύσης του παρόντος έργου, κρίνεται σκόπιμο να σκιαγραφηθούν, ήδη στο σημείο αυτό, οι γενικές αρχές που ακολουθούνται για ορισμένα από τα προαναφερόμενα ζητήματα. Έτσι, ο αναγνώστης μπορεί να έχει από την πρώτη στιγμή μια χρήσιμη, διαφωτιστική εικόνα για την πρακτική που ακολουθεί ο παρών Οδηγός στα ζητήματα αυτά.

Κεφαλαία και μικρά (πεζά) αρχικά

Ακολουθούνται οι εξής κυρίως κανόνες (για λεπτομερέστερη ανάλυση με πολλά παραδείγματα βλ. το κεφάλαιο *Κεφαλαία και μικρά αρχικά* στο τρίτο μέρος του παρόντος Οδηγού):

- Τα κύρια ονόματα γράφονται πάντοτε με κεφαλαίο αρχικό.
- Τα κοινά ονόματα γράφονται κατά κανόνα με μικρό αρχικό.

Ειδικότερα:

- α) Τα κοινά ονόματα που δηλώνουν **ιδιότητες, αξιώματα ή τίτλους προσώπων** γράφονται **κατά κανόνα με μικρό αρχικό**. Η κεφαλαιογράφηση του αρχικού γράμματος των λέξεων αυτού του είδους δεν έχει γλωσσικό έρεισμα. Τα διάφορα εξωγλωσσικά —ιδεολογικά— κριτήρια που προβάλλονται σχετικά (π.χ. ένδειξη σεβασμού ή πρόσδοση κύρους στον φορέα του αξιώματος) δεν θα πρέπει να καθορίζουν τις αποφάσεις μας σε ζητήματα καθαρά γλωσσικού χαρακτήρα. Άλλωστε, η πρακτική της μη κεφαλαιογράφησης του αρχικού γράμματος αυτών των λέξεων κερδίζει έδαφος και στην Ελλάδα και στην Κύπρο, αφού εφαρμόζεται ήδη ευρέως στον Τύπο, πράγμα που συμβάλλει στη διαμόρφωση ισχυρής σχετικής τάσης από το σύνολο των χρηστών της γλώσσας.

Οι ελάχιστες περιπτώσεις στις οποίες, **κατ' εξαίρεση**, κεφαλαιογραφούνται τα αρχικά γράμματα των λέξεων αυτού του είδους αναλύονται στο κεφάλαιο *Κεφαλαία και μικρά αρχικά* του τρίτου μέρους του παρόντος Οδηγού.

- β) Τα κατά το πρωτόκολλο **ονόματα κρατών**, οι επίσημες ονομασίες **κρατικών θεσμικών φορέων και υπηρεσιών της εκτελεστικής, νομοθετικής ή δικαστικής εξουσίας**, οι επίσημες ονομασίες **διεθνών οργανισμών ή οργανώσεων**, οι επίσημες ονομασίες **οργάνων και υπηρεσιών διεθνών οργανισμών ή οργανώσεων** γράφονται με κεφαλαία τα αρχικά όλων των λέξεων που αποτελούν την ονομασία, με εξαίρεση τα άρθρα, τις προθέσεις και τους συνδέσμους, που γράφονται με μικρό αρχικό. Όταν όμως δεν γίνεται ειδική και

εξατομικευμένη αναφορά σε κάποιον συγκεκριμένο φορέα αυτού του είδους, αλλά η δήλωση είναι γενική και αόριστη, οι σχετικές λέξεις γράφονται με μικρό αρχικό (π.χ.: *Το Υπουργείο Εξωτερικών προέβη σε έντονο διάβημα για το θέμα αυτό· αλλά: Ο πρωθυπουργός αποφάσισε να μειώσει τον αριθμό των υπουργείων*).

- γ) Γράφονται με κεφαλαίο αρχικό ορισμένες (ελάχιστες) λέξεις, όταν επιδιώκεται να **περιοριστεί το σημασιολογικό τους εύρος**, είτε για να τονιστεί ο μοναδικός τους χαρακτήρας είτε για να αντιδιασταλούν από άλλες ευρύτερες σημασίες που θα μπορούσαν να έχουν [π.χ.: **Ενιαία Πράξη** (η συγκεκριμένη κοινοτική Συνθήκη, σε αντιδιαστολή με πράξεις άλλου είδους)· ο **Τύπος**, για ειδική αναφορά στα μέσα μαζικής επικοινωνίας (αλλά ο μαθηματικός **τύπος**, ο χημικός **τύπος** κ.λπ.)]. Στην κατηγορία αυτή εντάσσονται **ελάχιστα κοινά ονόματα για τα οποία υπάρχει λόγος** να γράφονται άλλοτε με μικρό και άλλοτε με κεφαλαίο αρχικό. Για παράδειγμα, οι λέξεις *γραμματική* και *συντακτικό* γράφονται με κεφαλαίο αρχικό όταν —και μόνο όταν— δηλώνουν **συγκεκριμένα βιβλία ή εγχειρίδια**, δηλαδή έργα συγκεκριμένων συγγραφέων (π.χ., Γραμματική Κλαίρη–Μπαμπινιώτη) ή συγκεκριμένων οργανισμών (σχολική Γραμματική του Οργανισμού Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων). Αυτό γίνεται για να τονιστεί, πέραν πάσης αμφιβολίας, ότι δηλώνουν τα συγκεκριμένα έργα και για να αποφευχθεί η —έστω και οριακή— σύγχυση με τις γενικότερες έννοιές τους. Αντίθετα, για τη λέξη *λεξικό* δεν υπάρχει κίνδυνος να προκύψει τέτοια σύγχυση και γι' αυτό γράφεται πάντοτε με μικρό αρχικό, είτε πρόκειται για γενική και αόριστη είτε για ειδική και συγκεκριμένη αναφορά (π.χ.: *Τα **λεξικά** είναι απαραίτητο εργαλείο των μεταφραστών· αλλά και: Το **λεξικό** του Ιδρύματος Τριανταφυλλίδη και το **λεξικό** Μπαμπινιώτη χρησιμοποιούνται πολύ συχνά από τους μεταφραστές*).

Ωστόσο, πρέπει να τονιστεί ότι συχνά στη γραφή των λέξεων αυτού του είδους υπεισέρχονται προσωπικά, υποκειμενικά κριτήρια, με αποτέλεσμα να υπάρχουν αρκετές αμφισβητήσεις και διαφωνίες.

- δ) Η λέξη *συνθήκη* γράφεται άλλοτε με μικρό και άλλοτε με κεφαλαίο αρχικό. Όταν η λέξη αυτή αναφέρεται γενικά και αόριστα στις διάφορες συνθήκες που συνάπτονται σε διεθνές επίπεδο, είτε από την Ευρωπαϊκή Ένωση είτε από άλλους φορείς, γράφεται με μικρό αρχικό (π.χ.: *Στον τομέα της δικαστικής συνεργασίας υπάρχουν πολλές διμερείς συνθήκες*). Όταν η εν λόγω λέξη αναφέρεται ειδικά στις Συνθήκες του **πρωτογενούς ενωσιακού δικαίου**, και ιδίως στη Συνθήκη για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή τη Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση, γράφεται πάντοτε με κεφαλαίο αρχικό τόσο στον ενικό όσο και στον πληθυντικό¹.
- ε) Σχετικά με τον όρο με τον οποίο αποδίδεται στα ελληνικά το **internet** και ο οποίος εμφανίζεται στα ελληνικά ποικιλοτρόπως (διαδίκτυο, Διαδίκτυο, ίντερνετ,

¹ Η σχετική απόφαση ελήφθη από τους προϊσταμένους των ελληνόφωνων γλωσσικών υπηρεσιών των οργάνων της Ένωσης τον Οκτώβριο του 2011. Μέχρι τότε οι ελληνικές μονάδες ακολουθούσαν την εξής άλλη πρακτική: η λέξη γραφόταν με κεφαλαίο αρχικό, όταν δεν προσδιοριζόταν η σχετική συνθήκη, ούτως ώστε να γίνει με σαφήνεια η διαφοροποίηση από τις διάφορες συνθήκες άλλου είδους (π.χ.: Η ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων, των εμπορευμάτων, των κεφαλαίων και των υπηρεσιών καθιερώνεται από τη Συνθήκη)· γραφόταν, όμως, με μικρό αρχικό όταν υπήρχε ο προσδιορισμός της σχετικής συνθήκης (π.χ.: συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση, συνθήκη για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης) ή άλλος συναφής προσδιορισμός (π.χ.: ιδρυτικές συνθήκες), διότι στην περίπτωση αυτή είχε κριθεί ότι η διαφοροποίηση από τις συνθήκες άλλου είδους ήταν σαφής και ότι δεν συνέτρεχε λόγος χρήσης κεφαλαίου αρχικού.

Ίντερνετ, Internet), υιοθετήθηκε στον παρόντα Οδηγό η απόδοση *διαδίκτυο*, με το σκεπτικό που αναλύεται στο κεφάλαιο *Κεφαλαία και μικρά αρχικά* του τρίτου μέρους του παρόντος Οδηγού.

Τελικό ν

- α) Το αρσενικού γένους οριστικό άρθρο **τον** και το αρσενικού γένους αόριστο άρθρο ή αριθμητικό **έναν** γράφονται πάντοτε με ν [ο κανόνας αυτός προβλέπεται και από τη νέα σχολική Γραμματική των τριών πρώτων τάξεων του Γυμνασίου (*Γραμματική Νέας Ελληνικής Γλώσσας, Α', Β', Γ' Γυμνασίου*)]. Άλλωστε, πολλοί εκδοτικοί οίκοι και δημοσιογραφικά συγκροτήματα στην Ελλάδα και την Κύπρο ακολουθούν ήδη την πρακτική αυτή, η οποία αποσκοπεί στην αποφυγή πιθανής σύγχυσης του αρσενικού με το ουδέτερο γένος.
- β) Το αρνητικό μόριο «δεν» γράφεται **πάντοτε** με ν. Με τον τρόπο αυτόν αποτρέπεται ο κίνδυνος σύγχυσης του αρνητικού *δεν* με το αντιθετικό, το μεταβατικό ή το εμφατικό *δε*, κίνδυνος που **για τα νομοθετικά ιδίως έγγραφα είναι ανεπίτρεπτος, ακόμη και αν είναι οριακός.**

Λεπτομερέστερη ανάλυση των θεμάτων αυτών γίνεται στο κεφάλαιο *Το τελικό ν* στο τρίτο μέρος του παρόντος Οδηγού.

Χρήση πλάγιων γραμμάτων

Ο Οδηγός χρησιμοποιεί κατά κανόνα **πλάγια γράμματα** όταν θέλει να απομονώσει μια λέξη ή μια φράση από τα συμφραζόμενά της, π.χ. για να κάνει ένα σχόλιο γι' αυτήν, για να την ορίσει κ.λπ. Αυτό γίνεται, για παράδειγμα, με τις λέξεις *τον* και *έναν* στη πρώτη περίπτωση [στοιχείο α)] της παρατήρησης για το τελικό ν αμέσως παραπάνω. Κατ' εξαίρεση, όταν η απομόνωση με τη χρήση πλάγιων δεν είναι απόλυτα σαφής, αλλά ενδέχεται να προκαλέσει παρανόηση ή σύγχυση, η λέξη ή η φράση που πρέπει να απομονωθεί μπαίνει σε **εισαγωγικά**. Αυτό γίνεται, για παράδειγμα, με τη λέξη *δεν* στη δεύτερη περίπτωση [στοιχείο β)] της παρατήρησης για το τελικό ν αμέσως παραπάνω. Προτιμήθηκαν τα πλάγια γράμματα αντί για τα εισαγωγικά, για να αποφευχθεί η «κατάστιξη» του εγγράφου.

Λεπτομερέστερη ανάλυση του θέματος αυτού γίνεται στο κεφάλαιο *Χρήση πλάγιων γραμμάτων* στο τρίτο μέρος του παρόντος Οδηγού.

Συντομογραφίες και αρκτικόλεξα

A. **Συντομογραφίες** θεωρούνται πρωτίστως οι σχηματισμοί του τύπου π.χ., κ.λπ., *πρβλ.*, *κ.ο.κ.*, δηλαδή οι συντομευμένες μορφές κοινών λέξεων ή φράσεων οι οποίες (συντομευμένες μορφές) σχηματίζονται στον γραπτό λόγο για λόγους οικονομίας και δεν φιλοδοξούν να περάσουν στον προφορικό λόγο.

Για τη γραφή των συντομογραφιών ακολουθούνται, μεταξύ άλλων, οι εξής βασικοί κανόνες:

- α) Στις ελληνικές συντομογραφίες με τις οποίες συντομεύονται φράσεις που αποτελούνται από περισσότερες από μία λέξεις **μπαίνει κατά κανόνα τελεία έπειτα από κάθε συντομευόμενη λέξη.**

- β) Όταν η τελευταία λέξη της περιόδου είναι συντομογραφία που λήγει με τελεία, **δεν μπαίνει και δεύτερη τελεία.**
- γ) Οι ξενόγλωσσες συντομογραφίες, όταν δεν μεταφράζονται στα ελληνικά, γράφονται όπως στην αντίστοιχη ξένη γλώσσα.

Β. Αρκτικόλεξα θεωρούνται πρωτίστως οι σχηματισμοί του τύπου *ΔΕΗ, ΥΠΕΧΩΔΕ, ΟΤΕ, ΠΟΕ, ΕΤΠΑ, Ευρατόμ, FEOGA, GATT, DVD, RAM (random access memory), RACE (Research and development programme in advanced communications technologies in Europe), DNA, TAC (total allowable catch), Eurostat* κ.λπ., δηλαδή τα λεκτικά σύνολα που σχηματίζονται από τα αρχικά γράμματα ή τις αρχικές συλλαβές λέξεων οι οποίες αποτελούν τα ονόματα οργανισμών, οργανώσεων, ιδρυμάτων, υπηρεσιών, κομμάτων, ταμείων, ενώσεων, εταιρειών, συλλόγων, ομάδων, επιτροπών, συμφωνιών, συνθηκών, συμβάσεων, κωδίκων, συστημάτων, προγραμμάτων κ.λπ., καθώς και καθιερωμένων διεθνών όρων και εννοιών διαφόρων θεματικών πεδίων. Ο όρος **ακρόνυμο** θεωρείται, για τις ανάγκες του παρόντος Οδηγού, συνώνυμος με τον όρο *αρκτικόλεξο*, παρά το γεγονός ότι *stricto sensu* οι δύο όροι ενδέχεται να διαφοροποιούνται με κριτήριο τη δυνατότητα ή την αδυναμία προφοράς των σχετικών σχηματισμών ως κανονικών λέξεων ή με άλλα κριτήρια (τρόπος σχηματισμού κ.λπ.).

— Για τη γραφή των **ξενόγλωσσων αρκτικόλεξων** ακολουθείται κατά κανόνα το πρωτότυπο, καθώς τεκμαίρεται ότι ο συντάκτης του έχει ακολουθήσει τους σχετικούς κανόνες του *Διοργανικού εγχειριδίου*. Οι εν λόγω κανόνες είναι κυρίως οι εξής:

- α) Όσα αρκτικόλεξα αποτελούνται από **μέχρι και πέντε γράμματα γράφονται με όλα τα γράμματα κεφαλαία** (*DRIVE, RACE, COVID*).
- β) Όσα αποτελούνται από **έξι ή περισσότερα γράμματα γράφονται με το αρχικό κεφαλαίο και με τα υπόλοιπα γράμματα μικρά** (*Eurostat, Ecofin, Unesco*), εκτός αν δεν προφέρονται, οπότε γράφονται με όλα τα γράμματα κεφαλαία (*CCAMLR*).

Ωστόσο, υπάρχουν κάποιες εξαιρέσεις (ειδικές περιπτώσεις), οι οποίες αναλύονται στο κεφάλαιο *Συντομογραφίες και αρκτικόλεξα* στο τρίτο μέρος του παρόντος Οδηγού.

— Για τη γραφή των **ελληνικών αρκτικόλεξων** ακολουθείται ο εξής βασικός κανόνας:

Γράφονται με όλα τα γράμματα κεφαλαία χωρίς τελείες, άσχετα αν το αρκτικόλεξο σχηματίζεται μόνο από τα αρχικά γράμματα των συστατικών του λέξεων ή και από άλλα γράμματα πέραν των αρχικών: *ΔΕΗ, ΥΠΕΧΩΔΕ, ΠΑΣΟΚ, ΕΛΚΕΠΑ* κ.ο.κ.

Ωστόσο, υπάρχουν κάποιες εξαιρέσεις, οι σημαντικότερες από τις οποίες είναι οι εξής:

- α) (απόφαση της ομάδας αναθεώρησης του *Διοργανικού εγχειριδίου*) Όταν η προσθήκη και άλλων γραμμάτων στο αρκτικόλεξο, πέραν των αρχικών, δεν γίνεται απλώς και μόνο για λόγους ευφωνίας (δηλαδή για την «ομαλότερη» προφορά του αρκτικόλεξου, όπως φερειπείν έγινε στα προαναφερόμενα παραδείγματα *ΥΠΕΧΩΔΕ, ΠΑΣΟΚ, ΕΛΚΕΠΑ*), αλλά για τη **διάκριση νεοσχηματιζόμενου αρκτικόλεξου από όμοιο προϋφιστάμενο**, τότε τα πρόσθετα «διακριτικά» γράμματα γράφονται μικρά. Στην εξαίρεση αυτή εμπίπτουν πολλά αρκτικόλεξα που χρησιμοποιούνται πολύ συχνά στα ενωσιακά έγγραφα, όπως: ΕΤΕπ (Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων, για διάκριση από την Εθνική Τράπεζα

της Ελλάδος), ΚΚΕρ (Κοινό Κέντρο Ερευνών, για διάκριση από το Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδας, αν και για το Κοινό Κέντρο Ερευνών χρησιμοποιείται πλέον σε όλες τις γλώσσες το αγγλικό αρκτικόλεξο JRC) κ.ο.κ.

- β) Γράφονται με μικρό γράμμα τα στοιχεία του αρκτικόλεξου τα οποία αντιστοιχούν σε **αρχικό άρθρου** (ΕτΠ: Επιτροπή των Περιφερειών, ΤτΕ: Τράπεζα της Ελλάδος, ΣτΕ: Συμβούλιο της Επικρατείας κ.ο.κ.).

Χρήση του ενωτικού και της παύλας

Στον παρόντα Οδηγό τηρείται συστηματικά η διάκριση μεταξύ ενωτικού (που το γράφουμε πληκτρολογώντας απλώς το σύμβολο - στην αριθμητική ενότητα πλήκτρων), παύλας μεσαίου μεγέθους (που τη γράφουμε πληκτρολογώντας Ctrl + -) και μεγάλης παύλας (που τη γράφουμε πληκτρολογώντας Ctrl + Alt + -). Ακολουθούνται εν προκειμένω οι κανόνες που προβλέπονται και εφαρμόζονται για τα έγγραφα που δημοσιεύονται στην *Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης*. Οι εν λόγω κανόνες επεξηγούνται αναλυτικά στο υποκεφάλαιο *Ενωτικό — παύλα μεσαίου μεγέθους — μεγάλη παύλα* του κεφαλαίου *Στίξη* του παρόντος Οδηγού.

Πολύ συνοπτικά επισημαίνεται ότι:

- α) το ενωτικό χρησιμοποιείται κυρίως στα παραθετικά πολυλεκτικά σύνθετα, όπου τα συνθετικά αποτελούν από κοινού **ενιαία εννοιολογική οντότητα** (π.χ. απόφαση-πλαίσιο, παραγωγός-εξαγωγέας κ.ο.κ.), καθώς και για τη δήλωση του διαστήματος μεταξύ δύο ορίων (ετών, ηλικίας, θερμοκρασίας κ.λπ.). Ωστόσο, στη δεύτερη περίπτωση μπορεί να χρησιμοποιηθεί και παύλα μεσαίου μεγέθους·
- β) η παύλα μεσαίου μεγέθους χρησιμοποιείται κυρίως στην παράθεση όρων που συνδέονται μεταξύ τους, αλλά **διατηρούν τη σημασιολογική τους αυτοτέλεια** (π.χ. συμβούλιο σύνδεσης ΕΕ-Αιγύπτου, Γραμματική Κλαίρη-Μπαμπινιώτη κ.ο.κ.), καθώς και για τη δήλωση του διαστήματος μεταξύ δύο ορίων (ετών, ηλικίας, θερμοκρασίας κ.λπ.). Ωστόσο, στη δεύτερη περίπτωση μπορεί να χρησιμοποιηθεί και ενωτικό·
- γ) η μεγάλη παύλα (κατά περίπτωση, διπλή ή μονή) χρησιμοποιείται κυρίως:
- i) όταν υπάρχει **απότομη αλλαγή** ή κάποια **ανακολουθία** στον λόγο μας·
 - ii) για **να απομονωθεί** παρενθετική λέξη, φράση ή πρόταση που εξηγεί, σχολιάζει ή συμπληρώνει τα λεγόμενα, όταν θεωρείται τόσο σημαντική, ώστε να μην μπορεί να χρησιμοποιηθεί παρένθεση, ενώ το κλείσιμό της σε κόμματα θα δημιουργούσε ασάφεια·
 - iii) στην απλή **παράταξη όρων**, κυρίως σε τίτλους αλλά και αλλού (όπως, για παράδειγμα, στις περιπτώσεις που στον παρόντα Οδηγό δίνονται μέσα σε παρένθεση η αγγλική και η γαλλική απόδοση ενός όρου).

Όσον αφορά τη σχετική ορολογία, προτιμήθηκε η χρήση των όρων *παύλα μεσαίου μεγέθους* και *μεγάλη παύλα* αντί των όρων *μικρή* και *μεγάλη παύλα*, γιατί ο όρος *μικρή παύλα* θα ήταν δυνατόν, σε ορισμένες περιπτώσεις, να οδηγήσει σε σύγχυση με το ενωτικό. Προτιμήθηκε επίσης ο όρος *παύλα μεσαίου μεγέθους* αντί του όρου *μεσαία παύλα*, γιατί ο όρος *μεσαία παύλα* θα μπορούσε να παραπέμπει στη θέση της παύλας μέσα στην περίοδο και όχι στο μέγεθός της.

Επαναλαμβάνεται, πάντως, ότι αναλυτική πραγμάτευση όλων των θεμάτων που τίγονται στο παρόν προκαταρκτικό σημείωμα, με αιτιολόγηση και επεξήγηση των σχετικών λύσεων, γίνεται στα αντίστοιχα κεφάλαια του τρίτου μέρους του Οδηγού.

2. ΟΡΟΛΟΓΙΚΕΣ ΔΙΕΥΚΡΙΝΙΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΑΡΟΥΣΑ ΔΕΥΤΕΡΗ ΕΚΔΟΣΗ

Ως γνωστόν, την 1η Δεκεμβρίου 2009 άρχισε να ισχύει η Συνθήκη της Λισαβόνας. Η Συνθήκη αυτή τροποποίησε σημαντικά τόσο τη Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση όσο και τη Συνθήκη για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, την οποία μετονόμασε σε *Συνθήκη για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης*. Η κύρωση της Συνθήκης της Λισαβόνας, πέρα από τις αλλαγές που επέφερε στο θεσμικό τοπίο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, διαμόρφωσε νέα δεδομένα **και σε ορολογικό επίπεδο**. Πράγματι, λέξεις και όροι που κυριάρχησαν επί πολλές δεκαετίες στο εγχείρημα που ξεκίνησε το 1951, με τη Συνθήκη για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακα και Χάλυβα, και συνεχίζεται μέχρι σήμερα πέρασαν στο περιθώριο ή άλλαξαν σημασιολογικό περιεχόμενο. Όπως είναι φυσικό, αυτή η βαρυσήμαντη αλλαγή επηρεάζει καταλυτικά την ορολογία που χρησιμοποιείται στον παρόντα Οδηγό, ορολογία που χρειάστηκε να προσαρμοστεί στα νέα δεδομένα και, συνεπώς, να τροποποιηθεί σημαντικά σε σχέση με την ορολογία που χρησιμοποιήθηκε στην πρώτη έκδοση του Οδηγού. Κρίνεται λοιπόν σκόπιμο να επεξηγηθούν ήδη στο σημείο αυτό οι δύο σπουδαιότερες αλλαγές αυτού του είδους.

- α) Η σημαντικότερη ορολογική μεταβολή που επέρχεται με τη Συνθήκη της Λισαβόνας είναι η ουσιαστική κατάργηση των όρων **Κοινότητα** και **κοινοτικός** και η αντικατάστασή τους με τους όρους **Ένωση** και **της Ένωσης**. Πράγματι, το άρθρο 2 σημείο 2) στοιχείο α) της Συνθήκης της Λισαβόνας ορίζει ότι: *Οι όροι «η Κοινότητα» ή «η Ευρωπαϊκή Κοινότητα» αντικαθίστανται από τους όρους «η Ένωση», οι όροι «των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων» ή το ακρωνύμιο «ΕΟΚ» αντικαθίστανται από τους όρους «της Ευρωπαϊκής Ένωσης» και το επίθετο «κοινοτικός» αντικαθίσταται από τον όρο «της Ένωσης» [...].* Φυσικά, η αλλαγή αυτή δεν περιορίζεται μόνο τις Συνθήκες, αλλά αντανακλάται σε όλα τα έγγραφα της ΕΕ. Έτσι, όροι όπως **κοινοτικός μεταφραστής**, **κοινοτικό δίκαιο**, **κοινοτικές πράξεις** κ.ο.κ. δεν έχουν πλέον βάση ύπαρξης και πρέπει να αντικατασταθούν —όπως και έγινε στον παρόντα Οδηγό— με όρους που έχουν ως βάση τη λέξη *Ένωση* (ή παράγονται απ' αυτήν) (π.χ.: *της Ένωσης*, *της ΕΕ*, *ενωσιακός*).
- β) Η δεύτερη πολύ σημαντική ορολογική συνέπεια της Συνθήκης της Λισαβόνας αφορά τη χρήση του όρου **νομοθετικός**. Πράγματι η Συνθήκη της Λισαβόνας προβαίνει σε ιεράρχηση των **νομικών πράξεων** (legal acts — actes juridiques)² της Ένωσης, ορισμένες από τις οποίες δεν θα μπορούν πλέον να φέρουν τον χαρακτηρισμό *νομοθετικές*. Στο εξής, νομοθετικές πράξεις (legislative acts — actes législatifs) είναι **μόνο οι νομικές πράξεις που εκδίδονται με νομοθετική διαδικασία**. Οι νομικές πράξεις που δεν εκδίδονται με νομοθετική διαδικασία, δηλαδή —κυρίως— οι κατ' εξουσιοδότηση πράξεις (delegated acts — actes délégués) και οι εκτελεστικές πράξεις (implementing acts — actes d'exécution), δεν μπορούν να φέρουν τον χαρακτηρισμό *νομοθετικές*. Αυτή η σημαντική εξέλιξη λαμβάνεται επίσης υπόψη στη νέα έκδοση του Οδηγού.

² Στο εξής, όταν δίνονται ξένοι όροι μέσα σε παρένθεση, ο πρώτος όρος είναι ο αγγλικός και ο δεύτερος ο γαλλικός.

3. ΠΡΟΣΑΡΜΟΣΤΙΚΕΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ ΜΕ ΤΗΝ ΕΥΚΑΙΡΙΑ ΤΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ ΤΟΥ ΟΔΗΓΟΥ ΥΠΟ ΜΟΡΦΗ ΒΙΒΛΙΟΥ

Με την ευκαιρία της έκδοσης του παρόντος Οδηγού υπό μορφή «κανονικού» βιβλίου, έγιναν σε κάποια σημεία του κειμένου ορισμένες παρεμβάσεις, προκειμένου να ληφθούν υπόψη κάποιες σημαντικές εξελίξεις που σημειώθηκαν τα τελευταία χρόνια και που δεν αντικατοπτρίζονταν στη δεύτερη έκδοση του Οδηγού. Οι σημαντικότερες από τις εν λόγω εξελίξεις ήταν οι εξής:

- α) η αποχώρηση του Ηνωμένου Βασιλείου από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Brexit), που μετέβαλε τον αριθμό των κρατών μελών και τη σύνθεση διαφόρων οργάνων και φορέων και είχε και άλλες συνέπειες σε διάφορα επίπεδα.
- β) οι νέες συνθήκες εργασίας που επιβλήθηκαν λόγω της πανδημίας της νόσου COVID-19, και ιδίως η σχεδόν γενικευμένη εφαρμογή της τηλεργασίας, συνθήκες οι οποίες ενδέχεται να επιφέρουν —σε κάποιους τομείς έχουν ήδη επιφέρει— σημαντικές αλλαγές στον τρόπο εργασίας των μεταφραστικών υπηρεσιών της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, με πιο χαρακτηριστική την ηλεκτρονική, εκτός γραφείου (και όχι διά ζώσης) διεκπεραίωση των περισσότερων διοικητικών και εργασιακών διαδικασιών και τη σχεδόν πλήρη κατάργηση του χαρτιού σε όλες τις διαδικασίες της Γενικής Διεύθυνσης Μετάφρασης (ροή εργασίας, μετάφραση και αναθεώρηση των εγγράφων, αξιολόγηση εξωτερικών μεταφράσεων, επικύρωση της αξιολόγησης εξωτερικών μεταφράσεων κ.λπ.).
- γ) η μεγαλύτερη ευαισθητοποίηση στο πολύ σημαντικό ζήτημα της **συμπεριληπτικής ή πολυδεκτικής επικοινωνίας και γλώσσας (δηλαδή, επικοινωνίας και γλώσσας η οποία, αφενός, είναι ουδέτερη ως προς το φύλο και, αφετέρου, αντιμετωπίζει με προσεκτικό τρόπο και με σεβασμό τις ευαίσθητες ατόμων που ανήκουν σε συγκεκριμένες κοινωνικές, εθνοτικές, φυλετικές ή άλλες ομάδες, π.χ. άτομα με αναπηρία, ΛΟΑΤΚΙ+, άτομα μεγαλύτερης ηλικίας, εθνοτικές ή φυλετικές μειονότητες κ.λπ.)**.

Ως προς το ζήτημα αυτό πρέπει να επισημανθεί ρητά, ευθύς εξαρχής, η —εν πολλοίς αυτονόητη— βασική αρχή ότι σε όσα σημεία του παρόντος Οδηγού χρησιμοποιούνται στο αρσενικό γένος όροι όπως *μεταφραστής, αναθεωρητής* κ.λπ. εννοείται ότι το σημασιολογικό τους περιεχόμενο περιλαμβάνει και τα αντίστοιχα πρόσωπα του θηλυκού γένους (μεταφράστριες, αναθεωρήτριες κ.λπ.) αλλά και πρόσωπα που δεν αισθάνονται ότι ανήκουν στο δυαδικό φύλο. Δηλαδή, υιοθετείται η αντίληψη ότι η χρήση του αρσενικού ως γενικού, περιεκτικού γένους **έχει καθαρά γραμματική λειτουργία** και δεν αναφέρεται αναγκαστικά στο πραγματικό γένος των φύλων. Ωστόσο, αυτή η παλαιόθεν καθιερωμένη στη γλώσσα μας χρήση του αρσενικού ως περιεκτικού γένους δεν θεωρείται πλέον, σε πολλές περιπτώσεις, επικοινωνιακά — αλλά και ουσιαστικά— ενδεδειγμένη, με αποτέλεσμα να έχουν αναληφθεί τόσο στα ενωσιακά όργανα όσο και στην Ελλάδα και στην Κύπρο σημαντικές πρωτοβουλίες για την προώθηση της συμπεριληπτικής ή πολυδεκτικής επικοινωνίας. Ενδεικτικά, αναφέρονται τα εξής έγγραφα:

- *Πολυδεκτική επικοινωνία*, από τη Γενική Γραμματεία του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης

- *Ουδέτερη ως προς το φύλο γλώσσα στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο*
- *Οδηγός χρήσης μη σεξιστικής γλώσσας στα διοικητικά έγγραφα, από την ελληνική Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων*
- *Οδηγός υπέρβασης του γλωσσικού σεξισμού στη γλώσσα των εγγράφων της δημόσιας διοίκησης της Κυπριακής Δημοκρατίας, από το Παρατηρητήριο Ισότητας Κύπρου*
- *Οδηγός προς τα μέσα μαζικής επικοινωνίας για την εξάλειψη του σεξισμού και των έμφυλων διακρίσεων, από το Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας (ΚΕΘΙ).*

Επίσης, όλοι οι νεότεροι νομοτεχνικοί και γλωσσικοί οδηγοί [π.χ. *Commission Style Guide* της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, *Εγχειρίδιο Νομοπαρασκευαστικής Μεθοδολογίας* της Γενικής Γραμματείας της (ελληνικής) Κυβέρνησης κ.λπ.] κάνουν ρητή αναφορά στο εν λόγω θέμα. Ειδικότερα, στον υφολογικό οδηγό της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (*Commission Style Guide*) παρέχονται γενικές οδηγίες για την αντιμετώπιση του θέματος αυτού (στις σελίδες 44 και 45³), ταυτόχρονα όμως επισημαίνεται ότι πρόκειται για **εξελισσόμενο και ευαίσθητο τομέα της γλώσσας**.

Στο πλαίσιο αυτό, το Τμήμα Ελληνικής Γλώσσας της Γενικής Διεύθυνσης Μετάφρασης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής έχει δραστηριοποιηθεί ενεργά και έχει αναλάβει πληθώρα και ποικιλία συγκεκριμένων πρωτοβουλιών (παρουσιάσεις, συνεδριάσεις, σεμινάρια, εργαστήρια κ.λπ.) για την προώθηση της συμπεριληπτικότητας στα έγγραφά μας.

Αυτή η μέριμνα για συμπεριληπτικότητα αφορά ιδίως τα **επικοινωνιακά ή πληροφοριακά έγγραφα** που απευθύνονται κυρίως στο ευρύ κοινό (π.χ. δελτία Τύπου, έγγραφα για το διαδίκτυο και για τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, υλικό που χρησιμοποιείται σε εκπαιδευτικά σεμινάρια και παρουσιάσεις, αφίσες κ.λπ.) αλλά και τα εσωτερικά διοικητικά ή ενημερωτικά έγγραφα, καθώς επίσης τα έγγραφα που αφορούν προκηρύξεις κενών θέσεων, στα οποία πρέπει να γίνεται απολύτως σαφές ότι οι θέσεις που προκηρύσσονται δεν αφορούν μόνο άνδρες υποψηφίους.

Στις **νομικές πράξεις**, που πρέπει να χαρακτηρίζονται από απόλυτη σαφήνεια, απλότητα, ακρίβεια και συνεκτικότητα, η μέριμνα για συμπεριληπτικότητα επιδιώκεται **στο μέτρο του ουσιαστικά και νομοτεχνικά αναγκαίου και εφικτού** και δεν είναι ευχερής, υπό την έννοια ότι σε έγγραφα αυτού του ιδιαίτερου είδους δεν είναι πάντοτε δυνατή η χρήση όλων των λύσεων που θα μπορούσαν να εφαρμοστούν σε έγγραφα άλλου είδους. Είναι χαρακτηριστικό ότι στο προαναφερόμενο έγγραφο (*Πολυδεκτική επικοινωνία*) της Γενικής Γραμματείας του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης αναφέρεται ρητά ότι οι σχετικές οδηγίες **δεν** καλύπτουν τη νομοθεσία της ΕΕ, ενώ στον αντίστοιχο οδηγό του άλλου νομοθετικού οργάνου της Ένωσης, του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, επισημαίνεται ότι η νομοθεσία *δεν προσφέρεται για*

³ Ωστόσο, οι οδηγίες αυτές αφορούν κυρίως την αγγλική γλώσσα, ως γλώσσα σύνταξης της συντριπτικής πλειονότητας των πρωτοτύπων των εγγράφων που παράγει η Ευρωπαϊκή Ένωση, και γι' αυτό δίνουν ιδίως έμφαση στη συμπεριληπτική χρήση των αντωνυμιών (θέμα καίριας εν προκειμένω σημασίας για τα αγγλικά) και λιγότερο σε άλλα σχετικά ζητήματα που προκύπτουν στα ελληνικά και σε άλλες γλώσσες.

ορισμένες συντακτικές λύσεις που αποσκοπούν στην εξασφάλιση ουδετερότητας ως προς το φύλο και που ενδεχομένως δημιουργούν ασάφεια ως προς τις υποχρεώσεις που απορρέουν από το κείμενο (όπως η εναλλαγή του αρσενικού και του θηλυκού τύπου αντί για τη χρήση του γενικού τύπου της αντωνυμίας ή η χρήση μόνο του θηλυκού τύπου σε ορισμένα έγγραφα και μόνο του αρσενικού σε άλλα).

Στην πράξη, η συμπεριληπτικότητα όσον αφορά τα φύλα μπορεί να εκφραστεί με τους ακόλουθους τρόπους, τόσο μεμονωμένα όσο και με συνδυασμό τους (ενδεικτική αναφορά):

- **Προσαρμογή της σύνταξης και των γραμματικών τύπων**, ώστε να αποφεύγεται η ευθεία αναφορά σε κάποιο γένος, π.χ.:

- Χρήση της παθητικής φωνής:

Η αίτηση υποβάλλεται εις διπλούν. (αντί: Ο αιτών υποβάλλει την αίτηση εις διπλούν.)

- Χρήση της **προστακτικής ή χρήση του β' προσώπου** (κατά κανόνα του πληθυντικού) στις άλλες εγκλίσεις, όταν το επιτρέπει το κείμενο:

Συμπληρώστε το έντυπο έως τις 20 Απριλίου 2021.

Πρέπει να συμπληρώσετε το έντυπο έως τις 20 Απριλίου 2021.

Το έντυπο πρέπει να συμπληρωθεί έως τις 20 Απριλίου 2021.

(αντί: Οι ενδιαφερόμενοι υποχρεούνται να συμπληρώσουν το έντυπο έως τις 20 Απριλίου 2021).

- Μετατροπή της **ονοματικής σύνταξης σε ρηματική**:

Αν ενδιαφέρεστε, επικοινωνήστε με ηλεκτρονικό ταχυδρομείο... (αντί: Οι ενδιαφερόμενοι μπορούν να επικοινωνήσουν με ηλεκτρονικό ταχυδρομείο...).

- Χρήση **τύπων πληθυντικού** που είναι κοινοί και για τα δύο γραμματικά γένη:

Η προφορική εξέταση των επικρατέστερων υποψηφίων θα γίνει στις 5 Απριλίου. (αντί: Οι επικρατέστεροι υποψήφιοι θα εξεταστούν προφορικά στις 5 Απριλίου.)

Καθήκον των εισαγγελέων είναι να ασκούν την ποινική δίωξη (αντί: Καθήκον του εισαγγελέα είναι να ασκεί την ποινική δίωξη.)

Οι βουλευτές είναι υπόλογοι ενώπιον του ελληνικού λαού (αντί: Ο βουλευτής είναι υπόλογος έναντι του ελληνικού λαού.)

- Συνδυασμός των ανωτέρω λύσεων.

- Χρήση —όπου είναι δυνατόν— **συμπεριληπτικών όρων** στους οποίους δεν εκφράζεται φύλο, π.χ. πρόσωπο, άτομο, μέλος (του Κοινοβουλίου ή της Επιτροπής), ενδιαφερόμενα μέρη, μέλη προσωπικού, διευθυντικά, υπηρεσιακά (ή

άλλα) στελέχη, ερευνητικό προσωπικό, εργατικό δυναμικό, αναγνωστικό κοινό, ο ελληνικός λαός (αντί: οι Έλληνες), πληθυσμός κ.λπ.

Αγροτική σύνταξη δικαιούται το σύνολο του αγροτικού πληθυσμού. (αντί: Αγροτική σύνταξη δικαιούνται όλοι οι αγρότες.)

Το πολιτικό προσωπικό αυτής της χώρας είναι διεφθαρμένο. (αντί: Οι πολιτικοί αυτής της χώρας είναι διεφθαρμένοι.)

Ο ελληνικός λαός διακρίνεται για την εργατικότητά του. (αντί: Οι Έλληνες διακρίνονται για την εργατικότητά τους.)

Το μεταφραστικό δυναμικό των ενωσιακών οργάνων συρρικνώνεται. (αντί: Ο αριθμός των μεταφραστών των ενωσιακών οργάνων μειώνεται.)

- Προσθήκη της φράσης **άνδρες και γυναίκες** ή της φράσης **γυναίκες και άνδρες** στην κατάλληλη πτώση, όταν κρίνεται απαραίτητη η σχετική διευκρίνιση.

Αγροτική σύνταξη δικαιούται το σύνολο του αγροτικού πληθυσμού, άνδρες και γυναίκες.

Στο Ισραήλ η υποχρέωση στράτευσης ισχύει για όλους τους πολίτες, γυναίκες και άνδρες.

- Αντικατάσταση του γενικού αρσενικού τύπου και **εμφάνιση και των δύο γενών ολογράφως**, π.χ. ο μεταφραστής και η μεταφράστρια, ο χρήστης και η χρήστρια. Στην περίπτωση αυτή είναι δυνατή και η χρήση καθέτου μεταξύ των δύο γενών αντί του συμπλεκτικού συνδέσμου και, π.χ. ο μεταφραστής / η μεταφράστρια, ο χρήστης / η χρήστρια. Στο πλαίσιο αυτό υπάρχει επίσης η δυνατότητα είτε να προηγείται το θηλυκό είτε να εμφανίζονται και τα δύο γένη εναλλάξ εντός του ίδιου κειμένου (δηλαδή, άλλοτε να προηγείται το αρσενικό και άλλοτε το θηλυκό).

Η εγγραφή των πρωτοετών φοιτητριών και φοιτητών ολοκληρώνεται με την ταυτοποίηση των στοιχείων τους.

Προσλήφθηκαν εκατό νοσηλευτές και νοσηλεύτριες. Οι εν λόγω νοσηλεύτριες και νοσηλευτές προσλήφθηκαν με διαγωνισμό.

- **Εμφάνιση και των δύο γενών με κάθετο και παύλα αλλά με συγκεκριμένη τη δεύτερη λέξη**, π.χ. ο/η μεταφραστής/-άστρια ή η/ο μεταφράστρια/-αστής.

Η πρακτική αυτή χρησιμοποιείται ήδη σε κάποιο βαθμό στα κείμενά μας, αλλά, όταν επαναλαμβάνεται πολλές φορές στο κείμενο ή, επιπλέον, προστίθεται και ο πληθυντικός αριθμός και ακολουθεί ρήμα (ενδεχομένως και αντωνυμίες), το έγγραφο γίνεται δυσανάγνωστο. Επισημαίνεται ότι, όταν ακολουθείται αυτή η πρακτική, **πρέπει να μπαίνουν μετά την παύλα, στη δεύτερη διαζευκτικά αναφερόμενη λέξη, όσα γράμματα αλλάζουν σε σχέση με την πρώτη** (μπαίνουν και όσα γράμματα τονίζονται στην πρώτη λέξη, αλλά δεν τονίζονται στη δεύτερη, και αντιστρόφως). **Όταν τα γράμματα που αλλάζουν είναι πολλά,**

τότε είναι καλύτερο να αναγράφονται οι δύο διαζευκτικά αναφερόμενες λέξεις ολογράφως.

Η πρακτική της αναγραφής και των δύο γενών, ολογράφως ή μη, κατά περίπτωση, **ενδείκνυται στις προκηρύξεις διαγωνισμών, πλήρωσης κενών θέσεων κ.τ.ό., π.χ.: Ζητούνται διορθωτές/διορθώτριες.**

- Στο επίπεδο της **έμφυλης ορολογίας**, ενδείκνυται να αποφεύγονται, στο μέτρο του δυνατού, όροι που παραπέμπουν αποκλειστικά στον άνδρα. Χαρακτηριστικό και συχνά αναφερόμενο παράδειγμα τέτοιου όρου είναι ο όρος *επάνδρωση*, ο οποίος τείνει να αντικαθίσταται πλέον με τον όρο *στελέχωση*, εκτός αν είναι βέβαιο ότι αυτό που *επανδρώνεται* περιλαμβάνει όντως μόνο άνδρες (π.χ. μια συγκεκριμένη διαστημική πτήση, το πλήρωμα της οποίας αποτελείται μόνο από άνδρες)⁴. Άλλο, σχετικά πρόσφατο παράδειγμα είναι ο όρος *τεκνοθεσία*, ο οποίος έχει αρχίσει να χρησιμοποιείται σε κάποια έκταση αντί του καθιερωμένου όρου *υιοθεσία*, προκειμένου να είναι σαφές ότι η διαδικασία αυτή δεν αφορά μόνο γιούς αλλά και θυγατέρες⁵. Για όρους σαν αυτούς οι μεταφράστριες και οι μεταφραστές μας πρέπει να ακολουθούν τις αποφάσεις που λαμβάνονται από τα αρμόδια όργανα του Τμήματος (Ομάδα Τυποποίησης Ορολογίας, Ελληνικό Δίκτυο Ορολογίας, Κύκλος Ποιότητας).
- Όσον αφορά τα **θηλυκά επαγγελματικά ουσιαστικά**, δηλαδή τα ουσιαστικά που δηλώνουν τη θηλυκή εκδοχή μιας ιδιότητας ή ενός τίτλου επαγγέλματος ή

⁴ Πάντως, έχει εκφραστεί η αντίρρηση ότι αυτή η αλλαγή ορολογίας είναι αδικαιολόγητη, με το επιχείρημα ότι στην προκειμένη περίπτωση το λεξικό μόρφημα {*ανδρ-*} ουδετεροποιείται σημασιολογικά ως προς το χαρακτηριστικό [+αρσενικό] και ότι, ως εκ τούτου, το ρήμα *επανδρώνω* και τα παράγωγά του μπορούν να χρησιμοποιηθούν τόσο για άνδρες όσο και για γυναίκες [βλ., σχετικά, Θεοδοσία-Σούλα Παυλίδου, *Ασυμμετρίες γένους: Η μικρή διαφορά και οι μεγάλες της συνέπειες*, στο Παυλίδου, Θ.-Σ. 2006. Γλώσσα-γένος-φύλο: Προβλήματα, αναζητήσεις και ελληνική γλώσσα, 2η έκδ., επιμ. Θ.-Σ. Παυλίδου, σ. 15-64. Θεσσαλονίκη: Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών (Ίδρυμα Τριανταφυλλίδη)]. Έχει, επίσης, επισημανθεί ότι το *στελεχώνω* και το αντίστοιχο ουσιαστικό *στέλεχος* αφορούν κυρίως την κάλυψη ιεραρχικά ανώτερων θέσεων, ενώ το *επανδρώνω* είναι ουδέτερο από την άποψη της κοινωνικής ιεραρχίας, πράγμα που σημαίνει ότι η χρήση του πρώτου αντί του δεύτερου συνεπάγεται γενίκευση της έννοιας του *στελεχώνω*. Στα επιχειρήματα αυτά αντιπαράκειται η άποψη ότι το *στελεχώνω* έχει το πλεονέκτημα ότι χαρακτηρίζεται από σημασιολογική αμεροληψία προς τα δύο φύλα, κάτι που δεν συμβαίνει στην περίπτωση του *επανδρώνω*, το οποίο έχει ανδροκρατικό σημασιολογικό πυρήνα (βλ., σχετικά, Παναγιώτα Στεφανάκου, *Γλώσσα και φύλο: Η έμφυλη έκφραση στο ελληνικό γλωσσικό σύστημα όπως αποτυπώνεται στο Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής του Ίδρυματος Μ. Τριανταφυλλίδη*, σ. 42). Τέλος, πρόβλημα δημιουργεί το γεγονός ότι η τάση για εξοβελισμό του όρου *επανδρώνω* θα έπρεπε κανονικά να συμπαρασύρει και καθιερωμένους όρους που περιλαμβάνουν τη μετοχή *επανδρωμένος* (*επανδρωμένο ή μη επανδρωμένο αεροσκάφος, επανδρωμένη πτήση, επανδρωμένο όχημα* κ.λπ.). Στις περιπτώσεις αυτές, προτείνεται εναλλακτικά, αντί των όρων *επανδρωμένος* ή *μη επανδρωμένος*, η χρήση των όρων *με πλήρωμα* ή *χωρίς πλήρωμα*, αντιστοίχως.

⁵ Και για την αλλαγή αυτήν έχουν διατυπωθεί σοβαρές ενστάσεις με αξιόλογα επιχειρήματα: ότι η ετυμολογική διαφάνεια του όρου έχει χαθεί και, επομένως, με τον όρο *υιοθεσία* κανείς δεν σκέφτεται ότι η διαδικασία αφορά μόνο άρρενες [όπως κανείς δεν σκέφτεται ότι παντρεύονται (υπ-ανδρεύονται) μόνο οι γυναίκες]· ότι το ρήμα *υιοθετώ* έχει πάρει και μεταφορικές σημασίες (π.χ., η *κυβέρνηση υιοθέτησε τις προτάσεις της επιτροπής λοιμωξιολόγων*), στις οποίες η χρήση του είναι ενίοτε γλωσσικά αναγκαία και, εν πάση περιπτώσει, δυσαναπλήρωτη· ότι η υιοθέτηση αυτής της λογικής θα έπρεπε να συμπαρασύρει στο εδώλιο, με απειλούμενη ποινή τον εξοβελισμό, και άλλους «έμφυλους» όρους, όπως *μητρική γλώσσα, θυγατρική εταιρεία* κ.λπ. (βλ. σχετικά άρθρα του Νίκου Σαραντάκου, με τίτλο *Υιοθεσία, παιδοθεσία, τεκνοθεσία*, στον ιστότοπό του και στην εφημερίδα Αυγή)· ότι μια φράση του τύπου *Αυτή η οικογένεια υιοθέτησε δύο κορίτσια* θα ξένιζε πολύ λιγότερο (έως καθόλου) από μια φράση του τύπου *Αυτή η οικογένεια τεκνοθέτησε (ή παιδοθέτησε) δύο κορίτσια*.

αξιώματος και τα οποία αποτελούν ζήτημα που απασχολεί σε σημαντικό βαθμό τη συζήτηση για τη συμπεριληπτική γλώσσα, ο σχετικός προβληματισμός εστιάζεται κυρίως στο ζήτημα της θηλυκοποίησης των λεγόμενων επίκοινων ονομάτων, δηλαδή των ουσιαστικών που έχουν τον ίδιο τύπο για τη δήλωση των δύο φύλων (π.χ. *ξεναγός, φιλόλογος, γραμματέας, ταμίας* κ.λπ.).

Σε πολύ γενικές γραμμές⁶, τα θηλυκά επαγγελματικά που προέρχονται από αρσενικά σε *-ος* και *-ός* εκφράζονται κατά κανόνα μέσω του επίκοινου τύπου (π.χ. *δερματολόγος, αρθρογράφος, κτηνίατρος, ξεναγός* κ.λπ.), με ελάχιστες εξαιρέσεις (με πιο χαρακτηριστική τη *νοσοκόμα*), στις οποίες, ως επί το πλείστον, ο σχηματισμός των θηλυκών επαγγελματικών με σημαδεμένη ως προς το γένος κατάληξη (π.χ. *αστυνομική, δημαρχία, εμπόρισσα* κ.λπ.) φαίνεται να χρησιμοποιείται σε ανεπίσημο ύφος και να μην έχει καν την αποδοχή των γυναικών που ασκούν τα συγκεκριμένα επαγγέλματα ή κατέχουν τα σχετικά αξιώματα.

Τα θηλυκά επαγγελματικά που προέρχονται από αρσενικά σε *-ας* εκφράζονται σε σημαντικό ποσοστό μέσω του επίκοινου τύπου (π.χ. *γραμματέας, εισαγγελέας, διερμηνέας, ταμίας* κ.λπ.), υπάρχουν όμως και κάποια (κυρίως αυτά που προέρχονται από αρσενικά σε *-ίστας*) που σχηματίζουν κανονικά το θηλυκό με σημαδεμένη ως προς το γένος κατάληξη (π.χ. *κιθαρίστρια, τενίστρια* κ.λπ.). Σε όσα εκφράζονται μέσω του επίκοινου τύπου υπάρχει αμηχανία όσον αφορά τον σχηματισμό της γενικής του ενικού (*της εισαγγελέα, της επιχειρηματία, της ταμία*), η οποία οφείλεται στο γεγονός ότι στο μορφολογικό σύστημα της γλώσσας μας πρέπει να υπάρχει κατά κανόνα /s/ στη γενική ενικού των θηλυκών (*η σελήνη, της σελήνης*). Για τον λόγο αυτόν έχει προταθεί (π.χ. από τον Γ. Μπαμπινιώτη και εν μέρει και από τον Ε. Κριαρά), ιδίως στην περίπτωση των θηλυκών σε *-έας* (π.χ. *εισαγγελέας*), η χρήση της λόγιας γενικής ενικού *-έως* (*της εισαγγελέως* αντί της *εισαγγελέα*). **Η λύση αυτή, που συνεπάγεται, βέβαια, το παράδοξο να έχουμε διαφορετικούς τύπους γενικής ενικού για την αρσενική και τη θηλυκή εκδοχή του ίδιου επίκοινου ουσιαστικού, συνιστάται να εφαρμόζεται και στα έγγραφα που παράγει η υπηρεσία μας.** Όσον αφορά, συγκεκριμένα, το ουσιαστικό *εισαγγελέας*, το πρόβλημα μπορεί, σε μερικές περιπτώσεις, να παρακαμφθεί με τη χρήση του όρου *εισαγγελικός λειτουργός* (*Ο συνήγορος υπεράσπισης κατέθεσε αναφορά εναντίον συγκεκριμένης εισαγγελικής λειτουργού*).

Αντίθετη είναι η κατάσταση που επικρατεί όσον αφορά τα θηλυκά επαγγελματικά που προέρχονται από αρσενικά σε *-ης* και *-ής*. Πράγματι, τα θηλυκά επαγγελματικά αυτής της κατηγορίας, στη μεγάλη πλειονότητά τους, σχηματίζονται κανονικά με σημαδεμένη ως προς το γένος κατάληξη (π.χ. *μεταφράστρια, αναθεωρήτρια, γυμνάστρια, πωλήτρια, αγρότισσα, αριστοκράτισσα* κ.λπ.). Υπάρχουν, όμως, και κάποια τα οποία, όπως αναφέρουν η Άννα Ιορδανίδου και η Έλενα Μάντζαρη στην προαναφερόμενη ανακοίνωσή τους, αντιστέκονται στην καθιέρωση του σημαδεμένου θηλυκού επιθήματος, με αποτέλεσμα την επικράτηση του επίκοινου τύπου. Πρόκειται κυρίως για όρους που αναφέρονται σε ανώτερες θέσεις και αξιώματα της πολιτειακής, της στρατιωτικής, της δικαστικής και της ακαδημαϊκής ιεραρχίας, όπως *η νομάρχης*

⁶ Για λεπτομερή ανάλυση, βλ. την ανακοίνωση της Άννας Ιορδανίδου και της Έλενας Μάντζαρη με τίτλο *Τα θηλυκά επαγγελματικά ουσιαστικά: Γλωσσική χρήση και τυποποίηση*, ΕΛΕΤΟ — 5ο Συνέδριο «Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία» Λευκωσία, Κύπρος, 13-15 Νοεμβρίου 2005.

(αντί η νομάρχισσα ή η νομαρχίνα), η δικαστής (αντί η δικάστρια ή η δικαστίνα), η βουλευτής (αντί η βουλευτίνα ή η βουλευτρία), η εφέτης, η πρωτοδίκης, η κοσμήτορας (αντί η κοσμητόρισα) κ.λπ. Και στην περίπτωση αυτή υπάρχει συχνά η αίσθηση ότι οι σημαδεμένοι ως προς το γένος τύποι δεν συγκεντρώνουν την αποδοχή των γυναικών που ασκούν τα συγκεκριμένα επαγγέλματα ή κατέχουν τα σχετικά αξιώματα. Εξάλλου, το πρόβλημα που επισημάνθηκε στην προηγούμενη παράγραφο για τη γενική ενικού των θηλυκών σε -έας (αλλά και σε -ίας, π.χ. επιχειρηματίας) υπάρχει και με όσα θηλυκά της παρούσας παραγράφου αντιστέκονται στην καθιέρωση του σημαδεμένου θηλυκού επιθήματος. Πράγματι, ενώ μια φράση του τύπου η απόφαση του δικαστή ήταν δίκαιη ακούγεται απόλυτα φυσική, δεν συμβαίνει το ίδιο με μια φράση του τύπου η απόφαση της δικαστή ήταν δίκαιη, με αποτέλεσμα να προτιμάται συχνά, στη δεύτερη περίπτωση, η λόγια γενική της δικαστού⁷. Τέλος, υπάρχουν στην κατηγορία αυτή και λίγα θηλυκά επαγγελματικά ουσιαστικά που μπορούν να σχηματιστούν με ποικιλία καταλήξεων, συμπεριλαμβανομένης της λόγιας κατάληξης -ις (σκηνοθέτις, αλλά και σκηνοθέτιδα, σκηνοθέτρια ή ακόμη και σκηνοθέτισσα, καλλιτέχνις, αλλά —κατά κανόνα— στη γενική της καλλιτέχνιδας, αντί του λογικά αναμενόμενου λόγιου καλλιτέχνιδος, συνεργάτις, στη γενική της συνεργάτιδας κ.λπ.).

Τέλος, στα πολυλεκτικά σύνθετα επαγγελματικά ουσιαστικά (π.χ., στο αρσενικό: τοπογράφος μηχανικός, προγραμματιστής-αναλυτής, πρόεδρος εφετών, γενικός γραμματέας, γενικός διευθυντής, επίκουρος καθηγητής κ.λπ.) ακολουθούνται αναλογικά οι πρακτικές και οι κανόνες που ισχύουν και για τα μονολεκτικά επαγγελματικά ονόματα (αντίστοιχα, στο θηλυκό: τοπογράφος μηχανικός, προγραμματίστρια-αναλύτρια, πρόεδρος εφετών, γενική γραμματέας, γενική διευθύντρια, επίκουρη καθηγήτρια κ.λπ.).

Όσον αφορά τη συμπεριληπτικότητα και την προσεκτική διατύπωση σε σχέση με άτομα που ανήκουν σε συγκεκριμένες κοινωνικές, φυλετικές, εθνοτικές ή άλλες ομάδες, το ζήτημα τοποθετείται επίσης κυρίως στο επίπεδο της ορολογίας. Πρόκειται για όρους όπως: άτομα με αναπηρία αντί του όρου ανάπηροι (ώστε να αποφεύγεται η ταύτιση ανθρώπου και αναπηρίας), άτομα με αυτισμό αντί του όρου αυτιστικοί, άτομα με ψυχική νόσο αντί των όρων ψυχασθενείς ή ψυχοπαθείς (βλ. <https://www.diplasi.org/>, Γλώσσα που πληγώνει, γλώσσα που σέβεται), σεξουαλική εργασία και σεξουαλικά εργαζόμενος/-η αντί των όρων πορνεία, πόρνη, εκδιδόμενος/-η και ιερόδουλη, τέκνα χωρίς γάμο των γονέων τους αντί του όρου εξώγαμα τέκνα, αντικανονικοί (ή παράτυποι) μετανάστες αντί του όρου παράνομοι μετανάστες, Ρομά αντί των όρων Τσιγγάνοι ή Αθίγγανοι ή Γύφτοι κ.λπ. Ειδικότερα, ενδείκνυται να λαμβάνεται δεόντως υπόψη, στο πλαίσιο της λογικής και χωρίς αδικαιολόγητες υπερβολές, και ο τρόπος με τον οποίο επιθυμούν να αυτοπροσδιορίζονται τα άτομα που ανήκουν στις εν λόγω ομάδες. Σε κάθε περίπτωση, οι μεταφράστριες και οι μεταφραστές μας πρέπει να ακολουθούν και στο σημείο αυτό τις αποφάσεις των αρμόδιων οργάνων του Τμήματος.

Γενικότερα, στα θέματα αυτά, στα οποία υπεισέρχονται ενίοτε και ιδεολογικές ή ακόμη και πολιτικές παράμετροι, συνιστάται να πρυτανεύει, αφενός, ανοιχτό και

⁷ Βέβαια, και στην περίπτωση του ουσιαστικού δικαστής το πρόβλημα μπορεί, σε μερικές περιπτώσεις, να παρακαμφθεί με τη χρήση του όρου δικαστικός λειτουργός (Ο συνήγορος υπεράσπισης κατέθεσε αναφορά εναντίον συγκεκριμένης δικαστικής λειτουργού).

προοδευτικό πνεύμα αλλά, αφετέρου, και σύνεση, ώστε να βρίσκεται πάντοτε η καταλληλότερη και πλέον ισορροπημένη λύση, διότι η συμπεριληπτική γλώσσα έχει περισσότερες πιθανότητες να γίνει αποδεκτή όταν είναι φυσική και αβίαστη. Εξάλλου, δεν πρέπει να λησμονείται ότι σε τέτοιες περιπτώσεις οι υπερβολές ενδέχεται να οδηγήσουν σε αποτελέσματα αντίθετα από τα επιδιωκόμενα με τις ρυθμιστικές παρεμβάσεις για την εξάλειψη του γλωσσικού σεξισμού και στον εκφυλισμό των σχετικών προσπαθειών σε απλές ετικέτες πολιτικής ορθότητας ή υποκριτικού ευφημισμού (Παυλίδου, ό.π.). Πρόκειται για δύσκολο αγώνα μακράς πνοής, που απαιτεί επιμονή και υπομονή και στον οποίο κάθε νίκη, μικρότερη ή μεγαλύτερη, έχει την αξία και τη σημασία της.

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ

Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Η ΘΕΣΜΙΚΗ ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

A. Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ ΚΑΙ ΟΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ

1. Η νομική φύση και οι αρμοδιότητες της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Ο όρος *Ευρωπαϊκή Ένωση*, πέρα από τη γεωγραφική του διάσταση, έχει και θεσμική έννοια. Πρόκειται για μιαν ιδιότυπη (*sui generis*) ένωση 27 ανεξάρτητων κρατών, τα οποία, με μια Συνθήκη, τη Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση, εκχώρησαν την άσκηση ορισμένων αρμοδιοτήτων σε κοινά όργανα, που συντονίζουν την πολιτική των κρατών μελών σε ορισμένους τομείς, χωρίς ωστόσο να υπάρχει δημιουργία νέου υπερεθνικού κράτους. Η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει ως βασική της αρχή τον σεβασμό της διεθνούς κυριαρχίας των μελών της, ενώ η Συνθήκη με την οποία ιδρύθηκε δεν μπορεί να τροποποιηθεί παρά μόνο με την ομόφωνη βούληση όλων των κρατών που την απαρτίζουν. Αυτή η διαδικασία της *διαρκώς στενότερης ένωσης των λαών της Ευρώπης* (άρθρο 1 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση) ξεκίνησε τη δεκαετία του 1950, με τη σύναψη τριών Συνθηκών: της Συνθήκης για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακα και Χάλυβα (η οποία έληξε το 2002), της Συνθήκης για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (που αργότερα μετεξελιχθήκε σε Ευρωπαϊκή Κοινότητα) και της Συνθήκης για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Ατομικής Ενέργειας. Σ' αυτές τις Κοινότητες βασίστηκε, το 1992, η ίδρυση της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Πριν από τη Συνθήκη της Λισαβόνας η Ευρωπαϊκή Ένωση λειτουργούσε με βάση ένα σύστημα τριών *πυλώνων* (pillars — piliers):

- α) του κοινοτικού πυλώνα, που αντιστοιχούσε στις τρεις **Κοινότητες**: την Ευρωπαϊκή Κοινότητα (πρώην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα), την Ευρωπαϊκή Κοινότητα Ατομικής Ενέργειας (Ευρατόμ) και την πρώην Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα (ΕΚΑΧ) (**πρώτος πυλώνας**).
- β) του πυλώνα *κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφάλειας* (ΚΕΠΠΑ), ο οποίος διεπόταν από τον τίτλο V της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση (**δεύτερος πυλώνας**).
- γ) του πυλώνα *συνεργασία στους τομείς της δικαιοσύνης και των εσωτερικών υποθέσεων*, ο οποίος διεπόταν από τον τίτλο VI της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση (**τρίτος πυλώνας**).

Για τους τρεις αυτούς πυλώνες ακολουθούνταν διαφορετικές διαδικασίες λήψης αποφάσεων: κοινοτική διαδικασία [ή «κοινοτική μέθοδος» (Community method — méthode communautaire)] για τον πρώτο πυλώνα και διακυβερνητική διαδικασία [ή «διακυβερνητική μέθοδος» (intergovernmental method — méthode intergouvernementale)] για τους άλλους

δύο. Η μεταφορά ενός τομέα από τον δεύτερο ή τον τρίτο πυλώνα στον πρώτο ονομαζόταν **κοινοτικοποίηση** (communitisation — communautarisation).

Ωστόσο, με τη Συνθήκη της Λισαβόνας το σύστημα των τριών πυλώνων καταργήθηκε (αν και για κάποια θέματα που υπάγονταν προηγουμένως στον δεύτερο και τον τρίτο πυλώνα — ιδίως: εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφαλείας— εξακολουθούν να ισχύουν ειδικοί κανόνες). Ο βασικός στόχος ήταν να γίνουν σαφέστερες οι αρμοδιότητες της Ένωσης, να μειωθούν οι συγκρούσεις μεταξύ εθνικών και ενωσιακών αρμοδιοτήτων και, ως εκ τούτου, να επιλυθούν τα προβλήματα που προέκυπταν από τη θεμελίωση (ουσιαστικά κατάτμηση) του ενωσιακού οικοδομήματος σε τρεις πυλώνες.

Στο πλαίσιο της νέας θεσμικής αρχιτεκτονικής, η οριοθέτηση των αρμοδιοτήτων της Ένωσης διέπεται από την αρχή της **δοτής αρμοδιότητας** (conferral — attribution), ενώ η άσκησή τους διέπεται από τις αρχές της **επικουρικότητας** (subsidiarity — subsidiarité) και της **αναλογικότητας** (proportionality — proportionnalité).

Οι **αρμοδιότητες** της Ένωσης μπορούν να καταταγούν στις ακόλουθες πέντε κατηγορίες:

- αποκλειστικές αρμοδιότητες (exclusive competences — compétences exclusives),
- συντρέχουσες αρμοδιότητες (shared competences — compétences partagées),
- αρμοδιότητες συντονισμού των οικονομικών πολιτικών των κρατών μελών και των πολιτικών τους στον τομέα της απασχόλησης,
- αρμοδιότητες στον τομέα της κοινής εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφαλείας,
- αρμοδιότητες ανάληψης δράσεων για την υποστήριξη, τον συντονισμό ή τη συμπλήρωση της δράσης των κρατών μελών σε ορισμένους τομείς.

Τέλος, με τη Συνθήκη της Λισαβόνας, η Ευρωπαϊκή Ένωση, η οποία αντικατέστησε και διαδέχθηκε την Ευρωπαϊκή Κοινότητα, απέκτησε **νομική προσωπικότητα** (legal personality — personnalité juridique), την οποία δεν είχε προηγουμένως.

Συνεπώς, σήμερα η Ευρωπαϊκή Ένωση θεμελιώνεται στη Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση και στη Συνθήκη για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οι οποίες έχουν το ίδιο νομικό κύρος. Σύμφωνα με το άρθρο 6 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση, το ίδιο νομικό κύρος με τις δύο Συνθήκες έχει και ο **Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης** (Charter of Fundamental Rights of the European Union — Charte des droits fondamentaux de l'Union européenne). Ωστόσο, λόγω της αντίδρασης κάποιων κρατών μελών, το κείμενο του Χάρτη δεν ενσωματώθηκε επίσημα στις εν λόγω Συνθήκες. Ορίστηκε απλώς ότι η Ένωση αναγνωρίζει τα δικαιώματα, τις ελευθερίες και τις αρχές που περιέχονται σ' αυτόν.

2. Το αρκτικόλεξο ΕΕ⁸

Για τον όρο *Ευρωπαϊκή Ένωση* χρησιμοποιείται ευρύτατα το αρκτικόλεξο **ΕΕ** (EU — UE). Όμως, το αρκτικόλεξο αυτό, που, όπως όλα τα ελληνικά αρκτικόλεξα, πρέπει να γράφεται χωρίς τελείες⁹, θα μπορούσε να υποδηλώνει και την Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Επειδή, στο

⁸ Όπως προαναφέρθηκε, για τα αρκτικόλεξα και τις συντομογραφίες υπάρχει ειδικό κεφάλαιο στο τρίτο μέρος του Οδηγού. Ωστόσο, λόγω της ευρύτατης χρήσης του αρκτικόλεξου ΕΕ στα κείμενά μας κρίθηκε σκόπιμο να γίνει διεξοδικότερη πραγμάτευση του σχετικού θέματος στο σημείο αυτό.

⁹ Βλ. *Διοργανικό εγχειρίδιο*, σημείο 10.7: [Τα ελληνικά αρκτικόλεξα] γράφονται με όλα τα γράμματα κεφαλαία και χωρίς τελείες.

ενωσιακό πλαίσιο, αυτή η πιθανή διπλή χρήση θα ήταν δυνατόν σε μερικές περιπτώσεις να οδηγήσει σε σύγχυση (για παράδειγμα, οι *πρωτοβουλίες της ΕΕ* μπορεί κάλλιστα να είναι πρωτοβουλίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή πρωτοβουλίες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής), τονίζεται ότι **το αρκτικόλεξο ΕΕ δεν πρέπει να χρησιμοποιείται ποτέ για την Ευρωπαϊκή Επιτροπή.**

Σημειώνεται ότι το αρκτικόλεξο ΕΕ χρησιμοποιείται πολύ συχνά στα ενωσιακά κείμενα και ως δηλωτικό της *Επίσημης Εφημερίδας της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, ιδίως σε υποσημειώσεις (και ειδικότερα σε παραπομπές). Για να μην υπάρχει κίνδυνος σύγχυσης, ισχύει η εξής αρχή: Το αρκτικόλεξο αυτό μπορεί να χρησιμοποιείται ως δηλωτικό της Επίσημης Εφημερίδας μόνο όταν από τη φύση του εγγράφου ή από τα συμφραζόμενα προκύπτει **πέρα από κάθε αμφιβολία** ότι το αρκτικόλεξο υποδηλώνει την Επίσημη Εφημερίδα και όχι κάτι άλλο —για παράδειγμα, όταν το αρκτικόλεξο ΕΕ ακολουθείται από την ένδειξη της σειράς και, ενδεχομένως, και του αριθμού της Επίσημης Εφημερίδας (π.χ.: ΕΕ L 305 της 14.11.2008). Για την *Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης* χρησιμοποιείται ενίοτε, σε μικρή πάντως έκταση, και το αρκτικόλεξο ΕΕΕΕ. Η χρήση του αρκτικόλεξου αυτού πρέπει να αποφεύγεται στις νομικές πράξεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης (χρησιμοποιείται, όμως, στις πράξεις μικτών οργάνων).

Όσον αφορά τη χρήση του αρκτικόλεξου ΣΕΕ, στην προηγούμενη έκδοση του παρόντος Οδηγού αναφέρονταν τα εξής:

«Όταν το αρκτικόλεξο ΕΕ χρησιμοποιείται σε συνδυασμό με τη λέξη *Συνθήκη*, δεν πρέπει να σχηματίζεται και να χρησιμοποιείται **σε νομικές πράξεις** το αρκτικόλεξο ΣΕΕ (σε έγγραφα άλλου είδους δεν απαγορεύεται να χρησιμοποιείται το εν λόγω αρκτικόλεξο, όμως καλό είναι να επεξηγηθεί την πρώτη φορά με σαφήνεια περί τίνος πρόκειται). Επομένως, σε κανένα σημείο μιας **νομικής πράξης** δεν πρέπει να γράφεται, για παράδειγμα, *το άρθρο 5 ΣΕΕ* αλλά *το άρθρο 5 της Συνθήκης ΕΕ* (βλ. σημείο 3.4.1 του *Διοργανικού εγχειριδίου*)¹⁰. Εξαίρεση μπορεί να γίνει μόνο για λόγους εξοικονόμησης χώρου σε παραρτήματα, πίνακες κ.λπ.»

¹⁰ Πρέπει πάντως να επισημανθεί ότι στην Ελλάδα, τόσο στη θεωρία όσο και στη νομολογία, όταν γίνεται αναφορά σε άρθρο ελληνικού κώδικα ή ευρωπαϊκής Συνθήκης, αναγράφεται κατά κανόνα ο αριθμός του άρθρου, ακολουθούμενος από τα αρχικά του οικείου κώδικα ή της οικείας Συνθήκης. Για παράδειγμα, το άρθρο 10 ΑΚ είναι το άρθρο 10 του αστικού κώδικα, το άρθρο 51 ΠΚ είναι το άρθρο 51 του ποινικού κώδικα, το άρθρο 5 ΣΕΕ είναι το άρθρο 5 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση κ.ο.κ.

Σε ενωσιακό επίπεδο την πρακτική αυτή ακολουθεί συστηματικά το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Δικαστήριο, Γενικό Δικαστήριο και, όσο λειτουργούσε, Δικαστήριο Δημόσιας Διοίκησης) (βλ., όμως, διευκρινίσεις αμέσως παρακάτω) και σποραδικά τα άλλα όργανα.

Ειδικά για την επί του προκειμένου πρακτική του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, πρέπει να επισημανθούν τα εξής: Ως γνωστόν, με τη Συνθήκη του Άμστερνταμ τα άρθρα της Συνθήκης ΕΚ επαναριθμήθηκαν. Για την αποφυγή κάθε σύγχυσης, το Δικαστήριο αποφάσισε τότε να χρησιμοποιεί τη γραφή *άρθρο [...] της Συνθήκης ΕΚ* για την προ του Άμστερνταμ αρίθμηση και τη γραφή *άρθρο [...] ΕΚ* για τη μετά το Άμστερνταμ αρίθμηση. Μετά τη Συνθήκη της Λισαβόνας και τη μετονομασία της Συνθήκης για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας σε Συνθήκη για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το Δικαστήριο αποφάσισε να χρησιμοποιεί το αρκτικόλεξο ΣΛΕΕ αμέσως μετά τον αριθμό του εκάστοτε άρθρου (π.χ.: άρθρο 25 ΣΛΕΕ = άρθρο 25 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης). Ανάλογη πρακτική αποφασίστηκε να ακολουθείται και για τη Συνθήκη Ευρατόμ. Έτσι, π.χ., το άρθρο 4 ΣΕΚΑΕ είναι το άρθρο 4 της Συνθήκης για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Ατομικής Ενέργειας (για τις αλλαγές αυτές βλ. τροποποιήσεις των κανονισμών διαδικασίας του Δικαστηρίου, του Γενικού Δικαστηρίου και του Δικαστηρίου Δημόσιας Διοίκησης στην ΕΕ L 92 της 13ης Απριλίου 2010). Τέλος, προστίθεται ότι μερικοί συγγραφείς χρησιμοποιούν το αρκτικόλεξο ΣυνθΕΕ για τη Συνθήκη ΕΕ και το αρκτικόλεξο ΣυνθΛΕΕ για τη ΣΛΕΕ.

Ωστόσο, ενδελεχέστερη μελέτη του σχετικού σημείου του *Διοργανικού εγχειριδίου* έδειξε ότι ο σχετικός κανόνας δεν εφαρμόζεται *απαρέγκλιτα* σε όλες τις γλώσσες και ότι κάθε γλώσσα (δικαιούται να) εφαρμόζει *εν προκειμένω* τη δική της πρακτική. Ως εκ τούτου, και επειδή δεν υπάρχει κανένας νομικός ή γλωσσικός λόγος που να εμποδίζει τον σχηματισμό και τη χρήση του αρκτικολέξου ΣΕΕ όσον αφορά τη Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση, υιοθετείται στην παρούσα έκδοση του Οδηγού η άποψη ότι **το αρκτικολέξο αυτό είναι απολύτως αποδεκτό και στις νομικές πράξεις.**

Επισημαίνεται, πάντως, ότι στα σημεία αναφοράς (citations — visas) των νομικών πράξεων, όπου προσδιορίζεται, μεταξύ άλλων, η νομική βάση της εκάστοτε πράξης, ο τίτλος της Συνθήκης πρέπει να γράφεται ολόκληρος, χωρίς αρκτικολέξα. Αντίθετα, στις αιτιολογικές σκέψεις (recitals — considérants) και στο διατακτικό (enacting terms — dispositif) μπορεί να χρησιμοποιείται η συνοπτική μορφή (π.χ. Συνθήκη ΕΕ ή ΣΕΕ).

Τέλος, επισημαίνεται ότι, σε μερικά έγγραφα (ιδίως σε διεθνείς εμπορικές συμφωνίες που συνάπτει η Ένωση), η χρήση του αρκτικολέξου ΕΕ μπορεί να δημιουργήσει σύγχυση, διότι μπορεί να δηλώνει τόσο την Ευρωπαϊκή Ένωση όσο και την Εσθονία. Πράγματι, στα έγγραφα αυτά, για τη δήλωση των επιμέρους χωρών, χρησιμοποιούνται πολύ συχνά οι κωδικοί ISO alpha-2 αντί της πλήρους ονομασίας της χώρας. Ο κωδικός ISO alpha-2 της Εσθονίας είναι ΕΕ. Αν λοιπόν στο ελληνικό κείμενο γραφεί ότι, π.χ., ο άλφα ή ο βήτα περιορισμός, επιφύλαξη κ.λπ. ισχύει για την ΕΕ, δεν θα είναι σαφές αν πρόκειται για το σύνολο της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή μόνο για την Εσθονία. Μάλιστα, σε μερικές περιπτώσεις, η ίδια φράση κάνει αναφορά τόσο στην Ευρωπαϊκή Ένωση όσο και στην Εσθονία. Για την αποφυγή αυτής της σύγχυσης, συνιστάται να χρησιμοποιείται για την Εσθονία στα έγγραφα αυτά ο κωδικός ISO alpha-3 (EST).

3. Τα επίθετα *ενωσιακός* και *κοινοτικός* ως μετάφραση του αρκτικολέξου EU (ή, στα γαλλικά, UE)

Πριν από τη Συνθήκη της Λισαβόνας υπήρχε σε μερικές περιπτώσεις η δυνατότητα, όταν το δικαιολογούσε η «οικονομία» της διατύπωσης, το αρκτικολέξο EU (ή, στα γαλλικά, UE) να μεταφραστεί συνεκδοχικά με το επίθετο *κοινοτικός*, μολονότι η απόδοση αυτή δεν ήταν απόλυτα ακριβής από νομική άποψη. Με τη Συνθήκη της Λισαβόνας, η οποία ουσιαστικά εξοβελίζει τους όρους *Κοινότητα* και *κοινοτικός* από το λεξιλόγιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η δυνατότητα αυτή έπαυσε να υπάρχει, με εξαίρεση τις ιστορικές αναφορές στις πρώην Κοινότητες (την εκπνεύσασα ΕΚΑΧ και τη μετονομασθείσα ΕΚ, πρώην ΕΟΚ) και τις αναφορές στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα Ατομικής Ενέργειας, η οποία εξακολουθεί να υπάρχει με την ίδια ονομασία. Άρα, το επίθετο *κοινοτικός* δεν επιτρέπεται πλέον να χρησιμοποιείται στα έγγραφα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, νομικές πράξεις ή μη. Στο εξής ο μεταφραστής θα πρέπει να χρησιμοποιεί τη γενική «της Ευρωπαϊκής Ένωσης» (ή «της Ένωσης» ή «της ΕΕ») ή το επίθετο *ενωσιακός*, με το οποίο μπορεί άνετα να αποδοθεί σε πολλές περιπτώσεις το εν λόγω αρκτικολέξο. Ο όρος *ενωσιακός* χρησιμοποιείται ήδη ευρέως τόσο σε πανεπιστημιακούς όσο και σε πολιτικούς κύκλους στην Ελλάδα¹¹. Επιπλέον, χρησιμοποιείται ήδη στον ιστότοπο του Συμβουλίου (στη φράση *Σύλλογή ενωσιακών νομικών κειμένων*) και έχει εγκριθεί από την Ομάδα Τυποποίησης Ορολογίας (ΟΤΟ) των μεταφραστικών υπηρεσιών

¹¹ Για παράδειγμα, ο Ανδρέας Λοβέρδος, στην ομιλία που εκφώνησε στην ολομέλεια της Βουλής ως εισηγητής του ΠΑΣΟΚ στη συζήτηση για την κύρωση της Συνθήκης της Λισαβόνας επισήμανε, μεταξύ άλλων, τα εξής: *Και μία ορολογική αποσαφήνιση: πια όταν μιλάμε για το πρωτογενές δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, δεν θα αναφερόμαστε στο ευρωπαϊκό κοινοτικό δίκαιο αλλά στο πρωτογενές ενωσιακό δίκαιο.*

των οργάνων της Ένωσης. Εξάλλου, η λέξη *ενωσιακός*, ως επίθετο, διευκολύνει σε πολλές περιπτώσεις τον μεταφραστή περισσότερο απ' ό,τι η γενική «της ΕΕ». Από μερικούς χρησιμοποιείται επίσης και το επίθετο *ευρωενωσιακός* (π.χ.: Γ. Κρεμλής, *Η αρχή της αειφορίας: καταστατική αρχή του ευρωενωσιακού οικοδομήματος*, Ελληνική Επιθεώρηση Ευρωπαϊκού Δικαίου, ειδικό τεύχος 2001, σ. 261).

Η παραπάνω ανάλυση ισχύει, ειδικότερα, και για τον ευρύτατα διαδεδομένο όρο *κοινοτικό δίκαιο*. Πράγματι, ο όρος αυτός δεν θα μπορεί να χρησιμοποιείται πλέον. Αντ' αυτού πρέπει να χρησιμοποιείται ο όρος *δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης* ή *ενωσιακό δίκαιο*¹².

4. Οι Ευρωπαϊκές Κοινότητες, η Ευρωπαϊκή Κοινότητα και το αρκτικόλεξο ΕΚ

Ο όρος *Ευρωπαϊκές Κοινότητες* υποδήλωνε στο παρελθόν την Ευρωπαϊκή Κοινότητα (πρώην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα), την Ευρωπαϊκή Κοινότητα Ατομικής Ενέργειας (Ευρατόμ ή ΕΚΑΕ) και την Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα (ΕΚΑΧ). Από τις τρεις αυτές Κοινότητες η μόνη που εξακολουθεί να υπάρχει σήμερα με την ονομασία *Κοινότητα* είναι η Ευρωπαϊκή Κοινότητα Ατομικής Ενέργειας. Πράγματι, η Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα έπαυσε να υπάρχει στις 23 Ιουλίου 2002, όταν έληξε η σχετική Συνθήκη, ενώ με τη Συνθήκη της Λισαβόνας ο όρος *Ευρωπαϊκή Κοινότητα* αντικαταστάθηκε σχεδόν παντού από τον όρο *Ευρωπαϊκή Ένωση*. Δηλαδή, η οντότητα που ήταν γνωστή ως Ευρωπαϊκή Κοινότητα εξακολουθεί μεν να υπάρχει, αλλά με διαφορετικό όνομα.

Με την εξέλιξη αυτή, δηλαδή με την ουσιαστική κατάργηση των όρων *Ευρωπαϊκή Κοινότητα* και *Ευρωπαϊκές Κοινότητες*, δεν θα μπορεί πλέον να χρησιμοποιείται για τους όρους αυτούς το αρκτικόλεξο **ΕΚ**. Έτσι, δεν θα υπάρχει πια ο κίνδυνος σύγχυσης με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, για το οποίο χρησιμοποιείται ενίοτε το ίδιο αρκτικόλεξο.

5. Τα αρκτικόλεξα ΛΕΕ και ΣΛΕΕ

Με τη μετονομασία της Συνθήκης για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας σε Συνθήκη για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τη θέση του αρκτικόλεξου ΕΚ, που χρησιμοποιούταν στο παρελθόν για να δηλώσει την Ευρωπαϊκή Κοινότητα, παίρνει το αρκτικόλεξο ΛΕΕ. Όταν το αρκτικόλεξο αυτό χρησιμοποιείται σε συνδυασμό με τη λέξη *Συνθήκη*, επιτρέπεται να χρησιμοποιείται **και σε νομικές πράξεις** (όπως και σε άλλα έγγραφα) το αρκτικόλεξο ΣΛΕΕ, αφού όμως χρησιμοποιηθεί την πρώτη φορά ο πλήρης τίτλος της εν λόγω Συνθήκης (βλ. σημείο 3.4.1 του *Διοργανικού εγχειριδίου*).

6. Το αρκτικόλεξο ΕΚΑΕ

Για την **Ευρωπαϊκή Κοινότητα Ατομικής Ενέργειας**, εκτός από το αρκτικόλεξο Ευρατόμ, υπάρχει και το αρκτικόλεξο **ΕΚΑΕ**¹³. Ωστόσο, το αρκτικόλεξο αυτό δεν πρέπει να χρησιμοποιείται ποτέ στους τίτλους των νομικών πράξεων. Εκεί πρέπει να χρησιμοποιείται

¹² Παρεμπιπτόντως, επισημαίνεται ότι ο όρος *δίκαιο* (law — droit) είναι ευρύτερος από τον όρο *νομοθεσία* (legislation — législation), πράγμα που πρέπει να λαμβάνεται υπόψη στις μεταφράσεις μας. Πράγματι, το δίκαιο, εκτός από τη νομοθεσία, περιλαμβάνει και άλλα στοιχεία, όπως διάφορες γενικές αρχές και ρήτρες, τη νομολογία (έμμεσα) κ.λπ.

¹³ Το αρκτικόλεξο αυτό χρησιμοποιείται πολύ συχνά από το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης αλλά λιγότερο από τα άλλα όργανα. Μάλιστα, είναι χαρακτηριστικό ότι αυτό είναι το αρκτικόλεξο που χρησιμοποιείται στο πρωτόκολλο αριθ. 3 *περί του Οργανισμού του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, το οποίο (πρωτόκολλο) προσαρτάται στη ΣΛΕΕ.

μόνο το αρκτικόλεξο **Ευρατόμ** [κανονισμός (ΕΕ, Ευρατόμ) .../...] και μάλιστα με μικρά γράμματα (πλην βεβαίως του κεφαλαίου αρχικού), όπως προβλέπεται στο σημείο 10.7 του *Διοργανικού εγχειριδίου*.

B. ΤΑ ΟΡΓΑΝΑ ΚΑΙ ΟΙ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟ (ΑΡΘΡΟ 14 ΤΗΣ ΣΥΝΘΗΚΗΣ ΕΕ ΚΑΙ ΑΡΘΡΑ 223 ΕΩΣ 234 ΤΗΣ ΣΥΝΘΗΚΗΣ ΛΕΕ)

7. Ονομασία

Η επίσημη ονομασία του οργάνου αυτού είναι *Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο*. Ωστόσο, πολύ συχνά αποκαλείται απλώς *Κοινοβούλιο*. Το σχετικό αρκτικόλεξο είναι ΕΚ (π.χ. *Το Γραφείο του ΕΚ στην Ελλάδα διοργανώνει εκδήλωση για το βραβείο Ζαχάρωφ 2016 για την ελευθερία της σκέψης...*). Πριν από τη Συνθήκη της Λισαβόνας, το αρκτικόλεξο αυτό έπρεπε να χρησιμοποιείται με μεγάλη φειδώ, διότι συνήθως υποδήλωνε την Ευρωπαϊκή Κοινότητα (αν και με τη χρήση του οριστικού άρθρου γινόταν κατά κανόνα η σχετική διαφοροποίηση). Σήμερα μπορεί να χρησιμοποιείται με μεγαλύτερη ελευθερία, και πάλι όμως χρειάζεται προσοχή.

8. Η σύνθεση του Κοινοβουλίου

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο έχει σήμερα (μετά την αποχώρηση του Ηνωμένου Βασιλείου) 705 βουλευτές, οι οποίοι εκλέγονται για πέντε χρόνια με άμεση, καθολική ψηφοφορία (από το 1979 και μετά). Τα μέλη του Κοινοβουλίου ονομάζονται συνήθως *ευρωβουλευτές*, αν και σύμφωνα με το άρθρο 1 παράγραφος 2 του κανονισμού του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, *οι εκλεγμένοι στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο αντιπρόσωποι ονομάζονται «βουλευτές του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου» στα ελληνικά*. Μπορεί επίσης να χρησιμοποιείται ο όρος *μέλος του Κοινοβουλίου*. Στις απαντήσεις που δίνει η Επιτροπή στις γραπτές ερωτήσεις (questions écrites) των μελών του Κοινοβουλίου, ο όρος που πρέπει να χρησιμοποιείται είναι *κ. βουλευτής*.

9. Αρμοδιότητες, οργάνωση και λειτουργία του Κοινοβουλίου

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ασκεί, από κοινού με το Συμβούλιο, νομοθετικά και δημοσιονομικά καθήκοντα. Ασκεί επίσης καθήκοντα πολιτικού ελέγχου και συμβουλευτικά καθήκοντα υπό τους όρους που προβλέπονται στις Συνθήκες. Εξάλλου, εκλέγει τον πρόεδρο της Επιτροπής. Ειδικότερα, τα κύρια καθήκοντα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου είναι τα ακόλουθα:

- α) **Νομοθετική εξουσία:** στους περισσότερους τομείς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο μοιράζεται τη νομοθετική εξουσία με το Συμβούλιο μέσω της **συνήθους νομοθετικής διαδικασίας** (ordinary legislative procedure — procédure législative ordinaire), που περιγράφεται στο άρθρο 294 της ΣΛΕΕ και η οποία, πριν από τη Συνθήκη της Λισαβόνας, ονομαζόταν **διαδικασία συναπόφασης**. Ωστόσο, σε ορισμένους τομείς προβλέπονται κάποιες άλλες διαδικασίες, οι οποίες ονομάζονται **ειδικές νομοθετικές διαδικασίες**. Οι σπουδαιότερες από τις διαδικασίες αυτές είναι η διαδικασία διαβούλευσης (ή απλής γνώμης) (consultation procedure — procédure de consultation ou de l'avis simple), η διαδικασία έγκρισης (consent procedure — procédure d'approbation), η οποία, πριν από τη Συνθήκη της Λισαβόνας, ονομαζόταν διαδικασία σύμφωνης γνώμης (assent procedure — procédure de l'avis conforme), και η διαδικασία συνεννόησης (conciliation procedure — procédure de concertation)¹⁴. Η

¹⁴ Στο σημείο αυτό πρέπει να γίνει μια σημαντική διευκρίνιση. Η διαδικασία συνεννόησης θεσπίστηκε το 1975 με κοινή δήλωση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, του Συμβουλίου και της Επιτροπής. Το 1999, στη

διαδικασία συνεργασίας (cooperation procedure — procédure de coopération) καταργήθηκε με τη Συνθήκη της Λισαβόνας.

Οι τροποποιήσεις που επιφέρει το Κοινοβούλιο στα σχέδια νομοθετικών προτάσεων ονομάζονται **τροπολογίες** (amendments — amendements)¹⁵. Ακόμη, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο μπορεί, με την πλειοψηφία των μελών που το απαρτίζουν, να ζητά από την Επιτροπή να υποβάλλει κατάλληλες προτάσεις για θέματα για τα οποία χρειάζεται, κατά τη γνώμη του, να εκπονηθούν πράξεις της Ένωσης, προκειμένου να υλοποιηθούν οι Συνθήκες. Αν η Επιτροπή δεν υποβάλει πρόταση, οφείλει να γνωστοποιήσει τους λόγους στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.

- β) **Δημοσιονομική εξουσία:** το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο μοιράζεται τη δημοσιονομική εξουσία με το Συμβούλιο, κατά την ψήφιση του ετήσιου προϋπολογισμού, και ελέγχει την εκτέλεσή του. Με τη Συνθήκη της Λισαβόνας καταργήθηκε η διάκριση μεταξύ υποχρεωτικών και μη υποχρεωτικών δαπανών, πράγμα που έφερε το Κοινοβούλιο σε ίση θέση με το Συμβούλιο όσον αφορά την έγκριση όλων των κονδυλίων του προϋπολογισμού.
- γ) **Πολιτικός έλεγχος** των ευρωπαϊκών θεσμικών οργάνων, και ιδίως της Επιτροπής: το Κοινοβούλιο, το οποίο εκλέγει τον προτεινόμενο πρόεδρο της Επιτροπής, μπορεί να εγκρίνει ή να απορρίψει τον διορισμό των μελών της Επιτροπής και να εξαναγκάσει την Επιτροπή σε συλλογική παραίτηση μέσω **πρότασης δυσπιστίας**¹⁶ (motion of censure — motion de censure) (άρθρο 234 της ΣΛΕΕ). Στην περίπτωση αυτή ο ύπατος εκπρόσωπος της Ένωσης για θέματα εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφαλείας υποχρεούται να υποβάλει κι αυτός παραίτηση από τα καθήκοντα που ασκεί στην

διοργανική συμφωνία των τριών εν λόγω οργάνων για τη δημοσιονομική πειθαρχία και τη βελτίωση της διαδικασίας του προϋπολογισμού επισυνάφθηκε δήλωση στην οποία επισημαίνεται ότι η διαδικασία συνεννόησης εξακολουθεί να ισχύει πλήρως για τις νομοθετικές πράξεις που έχουν σημαντικές δημοσιονομικές επιπτώσεις. Ωστόσο υπάρχει το εξής πρόβλημα: Το 1975 η εν λόγω διαδικασία ονομάστηκε στα γαλλικά *procédure de concertation* και στα αγγλικά *conciliation procedure*. Με τη Συνθήκη του Μάαστριχτ θεσπίστηκε η διαδικασία συναπόφασης, μέρος της οποίας και όχι **αυτόνομη διαδικασία** είναι η λεγόμενη **διαδικασία συνδιαλλαγής**. Η Συνθήκη της Λισαβόνας, που μετονομάζει τη διαδικασία συναπόφασης σε συνήθη νομοθετική διαδικασία, διατηρεί, ως επιμέρους φάση της διαδικασίας αυτής τη διαδικασία συνδιαλλαγής. Στα γαλλικά η εν λόγω φάση της συνήθους νομοθετικής διαδικασίας ονομάζεται *procédure de conciliation*, άρα δεν υπάρχει πρόβλημα, αφού χρησιμοποιείται διαφορετικός όρος σε σχέση με την αυτόνομη διαδικασία συνεννόησης (την *procédure de concertation*). Στα αγγλικά, όμως, αυτή η φάση της συνήθους νομοθετικής διαδικασίας ονομάστηκε *conciliation procedure*, δηλαδή χρησιμοποιήθηκε ο ίδιος όρος με τον όρο που χρησιμοποιήθηκε στα αγγλικά το 1975 για την αυτόνομη διαδικασία συνεννόησης. Το γεγονός αυτό δημιουργεί πρόβλημα, γιατί, όπως είναι φανερό, όταν ο μεταφραστής βλέπει στα αγγλικά τον όρο *conciliation procedure*, δεν μπορεί να καταλάβει εύκολα αν πρόκειται για την αυτόνομη διαδικασία συνεννόησης ή για τη διαδικασία συνδιαλλαγής που αποτελεί μέρος της συνήθους νομοθετικής διαδικασίας. Τέλος, προστίθεται ότι σε άλλα συμφραζόμενα (και όχι στο πλαίσιο των θεσμικών σχέσεων Συμβουλίου και Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου) ο όρος *conciliation procedure* έχει αποδοθεί *διαδικασία συμβιβασμού, διαδικασία συμφιλίωσης* κ.λπ.

¹⁵ Αντίθετα, στη διαδικασία έγκρισης του προϋπολογισμού, οι *amendments* — *amendements* ονομάζονται τροποποιήσεις και οι *modifications* τροπολογίες (βλ. σημείωμα με τίτλο *Τροπολογία και τροποποίηση* στο τέταρτο μέρος του παρόντος Οδηγού).

¹⁶ Ο όρος *πρόταση δυσπιστίας* θεωρείται επιστημονικά δοκιμότερος από τον όρο *πρόταση μομφής* (βλ. και άρθρο 84 του συντάγματος της Ελλάδας και άρθρο 142 του κανονισμού της ελληνικής Βουλής). Ωστόσο, σε τρέχουσα —κυρίως δημοσιογραφική— χρήση *απαντά* πολύ συχνά και ο δεύτερος αυτός όρος. Επισημαίνεται, πάντως, ότι στον κανονισμό του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου (άρθρο 107) χρησιμοποιείται ο όρος *πρόταση μομφής*. Στο άρθρο 234 της ΣΛΕΕ χρησιμοποιούνται, προφανώς εκ παραδρομής, και οι δύο όροι: *πρόταση δυσπιστίας* στο πρώτο εδάφιο και *πρόταση μομφής* στο δεύτερο.

Επιτροπή. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ελέγχει επίσης τις δραστηριότητες της Ένωσης μέσω γραπτών ή προφορικών ερωτήσεων που μπορεί να απευθύνει στην Επιτροπή και το Συμβούλιο. Ακόμη, το Κοινοβούλιο μπορεί επίσης να ασκεί **δημοκρατικό έλεγχο** και μέσω της εξέτασης **αναφορών** (petitions — pétitions) που του υποβάλλουν πολίτες ή νομικά πρόσωπα και της σύστασης προσωρινών **εξεταστικών επιτροπών** (committees of inquiry — commissions d'enquête). Τέλος, το Κοινοβούλιο εκλέγει τον Ευρωπαϊκό Διαμεσολαβητή (με κεφαλαία αρχικά, γιατί θεωρείται ειδικευμένος οργανισμός) και μπορεί να ζητήσει από το Δικαστήριο να τον απαλλάξει από τα καθήκοντά του.

Η **κοινοβουλευτική περίοδος** (parliamentary term — législature) συμπίπτει με την πενταετή διάρκεια της θητείας των βουλευτών. **Ετήσια σύνοδος** (session — session) είναι η περίοδος ενός έτους η οποία αρχίζει αυτοδικαίως τη δεύτερη Τρίτη του Μαρτίου (άρθρο 229 της ΣΛΕΕ). Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο μπορεί να συνέλθει και σε έκτακτη σύνοδο, αν το ζητήσει η πλειοψηφία των μελών του, το Συμβούλιο ή η Επιτροπή. **Περίοδος συνόδου** (part-session — période de session) είναι η κατά κανόνα μηνιαία (διάρκειας τεσσάρων ημερών) σύγκληση του Κοινοβουλίου, η οποία υποδιαιρείται σε **ημερήσιες συνεδριάσεις** (sittings — séances). Μεταξύ των επιμέρους περιόδων συνόδου, δύο εβδομάδες διατίθενται στις συνεδριάσεις των κοινοβουλευτικών επιτροπών. Οι κοινοβουλευτικές επιτροπές είναι οι ακόλουθες:

AFET Επιτροπή Εξωτερικών Υποθέσεων
DROI Υποεπιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων
SEDE Υποεπιτροπή Ασφάλειας και Άμυνας
DEVE Επιτροπή Ανάπτυξης
INTA Επιτροπή Διεθνούς Εμπορίου
BUDG Επιτροπή Προϋπολογισμών
CONT Επιτροπή Ελέγχου του Προϋπολογισμού
ECON Επιτροπή Οικονομικής και Νομισματικής Πολιτικής
FISC Υποεπιτροπή Φορολογικών Θεμάτων
EMPL Επιτροπή Απασχόλησης και Κοινωνικών Υποθέσεων
ENVI Επιτροπή Περιβάλλοντος, Δημόσιας Υγείας και Ασφάλειας των Τροφίμων
ITRE Επιτροπή Βιομηχανίας, Έρευνας και Ενέργειας
IMCO Επιτροπή Εσωτερικής Αγοράς και Προστασίας των Καταναλωτών
TRAN Επιτροπή Μεταφορών και Τουρισμού
REGI Επιτροπή Περιφερειακής Ανάπτυξης
AGRI Επιτροπή Γεωργίας και Ανάπτυξης της Υπαίθρου
PECH Επιτροπή Αλιείας
CULT Επιτροπή Πολιτισμού και Παιδείας
JURI Επιτροπή Νομικών Θεμάτων
LIBE Επιτροπή Πολιτικών Ελευθεριών, Δικαιοσύνης και Εσωτερικών Υποθέσεων
AFCO Επιτροπή Συνταγματικών Υποθέσεων
FEMMEπιτροπή Δικαιωμάτων των Γυναικών και Ισότητας των Φύλων
PETI Επιτροπή Αναφορών
ANIT Εξεταστική Επιτροπή για την προστασία των ζώων κατά τη μεταφορά
AIDA Ειδική Επιτροπή για την τεχνητή νοημοσύνη στην ψηφιακή εποχή
BECA Ειδική Επιτροπή για την καταπολέμηση του καρκίνου
INGE Ειδική Επιτροπή για τις εξωτερικές παρεμβάσεις, συμπεριλαμβανομένης της παραπληροφόρησης, σε όλες τις δημοκρατικές διαδικασίες στην ΕΕ

Το Προεδρείο (το ρυθμιστικό όργανο του Κοινοβουλίου) αποτελείται από τον πρόεδρο και τους 14 αντιπροέδρους. Οι **κοσμήτορες** (quaestors — questeurs) είναι μεν μέλη του Προεδρείου, αλλά έχουν απλώς συμβουλευτική ψήφο. Σημαντικό ρόλο στη λειτουργία του Κοινοβουλίου, ως πολιτικό καθοδηγητικό όργανο, διαδραματίζει η Διάσκεψη των Προέδρων (Conference of Presidents — conférence des présidents), η οποία αποτελείται από τον πρόεδρο του Κοινοβουλίου και τους προέδρους των πολιτικών ομάδων. Το Κοινοβούλιο επικουρείται από έναν γενικό γραμματέα, ο οποίος διευθύνει τη Γενική Γραμματεία του οργάνου.

Οι εργασίες του Κοινοβουλίου διαιρούνται σε δύο κύρια στάδια:

- α) προετοιμασία για τη σύνοδο της **ολομέλειας** (plenary session — session plénière). Η εν λόγω προετοιμασία πραγματοποιείται από τους βουλευτές στις διάφορες κοινοβουλευτικές επιτροπές που ειδικεύονται σε συγκεκριμένους τομείς δραστηριότητας της Ένωσης. Τα προς εξέταση θέματα συζητούνται και από τις πολιτικές ομάδες.
- β) η ίδια η σύνοδος της ολομέλειας. Οι σύνοδοι ολομέλειας πραγματοποιούνται κανονικά στο Στρασβούργο (μία εβδομάδα κάθε μήνα) και ενίοτε στις Βρυξέλλες (μόνο δύο ημέρες).

ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ (ΑΡΘΡΟ 15 ΤΗΣ ΣΕΕ ΚΑΙ ΑΡΘΡΑ 235 ΚΑΙ 236 ΤΗΣ ΣΛΕΕ)

10. Ονομασία και αρμοδιότητες

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο (για το οποίο δεν χρησιμοποιείται συνήθως κανένα αρκτικόλεξο) αναβαθμίστηκε σε θεσμικό όργανο με τη Συνθήκη της Λισαβόνας. Απαρτίζεται από τους αρχηγούς κρατών ή κυβερνήσεων των κρατών μελών, από τον πρόεδρό του και τον πρόεδρο της Επιτροπής. Όταν ασχολείται με θέματα εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφαλείας, συμμετέχει στις εργασίες του και ο **ύπατος εκπρόσωπος της Ένωσης για θέματα εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφαλείας** (High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security Policy — Haut représentant de l'Union pour les affaires étrangères et la politique de sécurité).

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο δεν ασκεί νομοθετική λειτουργία. Παρέχει στην Ένωση την αναγκαία για την ανάπτυξή της ώθηση και καθορίζει τους γενικούς πολιτικούς της προσανατολισμούς και τις βασικές της προτεραιότητες.

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, το οποίο, εκτός ειδικών περιπτώσεων, αποφασίζει με **συναίνεση** (consensus — consensus), συνέρχεται δύο φορές κάθε εξάμηνο (δηλαδή τέσσερις φορές τον χρόνο). Αν όμως το απαιτεί η κατάσταση, ο πρόεδρός του δικαιούται να συγκαλέσει έκτακτη σύνοδο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου.

Τέλος, επισημαίνεται ότι το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο δεν έχει δικές του διοικητικές υπηρεσίες, αλλά επικουρείται από τη Γενική Γραμματεία του Συμβουλίου.

11. Ο πρόεδρος του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο εκλέγει τον πρόεδρό του με ειδική πλειοψηφία για δύομισι χρόνια. Η θητεία του προέδρου μπορεί να ανανεωθεί μία φορά. Ο πρόεδρος του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου:

- α) προεδρεύει και διευθύνει τις εργασίες του·
- β) μεριμνά για την προετοιμασία και τη συνέχεια των εργασιών του σε συνεργασία με τον πρόεδρο της Επιτροπής και βάσει των εργασιών του Συμβουλίου Γενικών Υποθέσεων·
- γ) καταβάλλει προσπάθειες για να διευκολύνει τη συνοχή και τη συναίνεση στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου·
- δ) παρουσιάζει στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο έκθεση μετά από κάθε σύνοδο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου.

Ο πρόεδρος του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, ο οποίος δεν μπορεί να κατέχει εθνικό αξίωμα, ασκεί την εξωτερική εκπροσώπηση της Ένωσης σε θέματα που άπτονται της κοινής εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφαλείας, με την επιφύλαξη των αρμοδιοτήτων του ύπατου εκπροσώπου της Ένωσης για θέματα εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφαλείας.

ΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ (ΑΡΘΡΟ 16 ΤΗΣ ΣΕΕ ΚΑΙ ΑΡΘΡΑ 237 ΕΩΣ 243 ΤΗΣ ΣΛΕΕ)

12. Ονομασία και αρμοδιότητες

Το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ή *Συμβούλιο των Υπουργών* ή απλώς *Συμβούλιο*) ασκεί, από κοινού με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, νομοθετικά και δημοσιονομικά καθήκοντα. Ασκεί επίσης καθήκοντα χάραξης πολιτικών και συντονισμού σύμφωνα με τις προϋποθέσεις που προβλέπουν οι Συνθήκες, ενώ σε ειδικές περιπτώσεις μπορεί να αναλάβει και εκτελεστικές αρμοδιότητες (άρθρο 291 της ΣΛΕΕ). Απαρτίζεται από έναν αντιπρόσωπο κάθε κράτους μέλους σε υπουργικό επίπεδο, ο οποίος έχει την εξουσία να δεσμεύει την κυβέρνηση του κράτους μέλους το οποίο εκπροσωπεί και να ασκεί το δικαίωμα ψήφου.

Ο επίσημος τίτλος του είναι *Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης* (βλ. απόφαση 93/591/ΕΚ του Συμβουλίου, της 8ης Νοεμβρίου 1993, σχετικά με την ονομασία του μετά την έναρξη ισχύος της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση). Ωστόσο, ο όρος που χρησιμοποιείται συνήθως για το όργανο αυτό είναι απλώς *το Συμβούλιο*. Ο όρος *Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης* πρέπει να χρησιμοποιείται οπωσδήποτε στο προοίμιο των νομικών πράξεων, αμέσως πριν από τα σημεία αναφοράς, και σε διάφορες άλλες περιπτώσεις, οι οποίες δεν μπορούν να καταγραφούν εξαντλητικά εδώ. Συνήθως το πρωτότυπο αποτελεί, ως προς το θέμα αυτό, ασφαλή οδηγό.

13. Οι συνθέσεις (configurations — formations) του Συμβουλίου

Το Συμβούλιο είναι ενιαίο, αλλά συνεδριάζει υπό διάφορες **συνθέσεις** (10 συνολικά), στο πλαίσιο των οποίων συνέρχονται οι αρμόδιοι υπουργοί των κρατών μελών. Οι συνθέσεις αυτές είναι οι εξής:

- Γενικές Υποθέσεις (GAC — CAG)
- Εξωτερικές Υποθέσεις (FAC — CAE)
- Οικονομικά και Δημοσιονομικά Θέματα (Ecofin — Ecofin)

- Απασχόληση, Κοινωνική Πολιτική, Υγεία και Καταναλωτές (EPSCO — EPSCO)
- Ανταγωνιστικότητα (COMPET — COMPET)
- Δικαιοσύνη και Εσωτερικές Υποθέσεις (JHA — JAI)
- Μεταφορές, Τηλεπικοινωνίες και Ενέργεια (TTE — TTE)
- Γεωργία και Αλιεία (AGRIFISH — AGRIPÊCHE)
- Περιβάλλον (ENV — ENV)
- Παιδεία, Νεολαία, Πολιτισμός και Αθλητισμός (EYCS — EJCS).

Ο πλέον δόκιμος τρόπος αναφοράς των εν λόγω συνθέσεων του Συμβουλίου είναι ο εξής: προηγείται η λέξη *Συμβούλιο* και έπεται ο τίτλος της αντίστοιχης σύνθεσης στη γενική. Η λέξη που δηλώνει καθέναν από τους τομείς αρμοδιότητας κάθε σύνθεσης πρέπει να αρχίζει με κεφαλαίο. Παράδειγμα: *Συμβούλιο Μεταφορών, Τηλεπικοινωνιών και Ενέργειας*. Υπάρχει βέβαια και άλλος τρόπος: τοποθέτηση του τίτλου της εκάστοτε σύνθεσης σε εισαγωγικά, στην ονομαστική, μετά τη λέξη *Συμβούλιο*. Παράδειγμα: *Συμβούλιο «Μεταφορές, Τηλεπικοινωνίες και Ενέργεια»*. Ωστόσο, ο δεύτερος αυτός τρόπος, που ουσιαστικά αντιγράφει άκριτα την αντίστοιχη γαλλική πρακτική, δεν θεωρείται δόκιμος. Άλλωστε, και στην ελληνική πρακτική, ποτέ δεν θα έλεγε κανείς *Υπουργείο «Μεταφορές»*, αλλά πάντοτε *Υπουργείο Μεταφορών*.

Σημειώνεται ότι με τη Συνθήκη της Λισαβόνας αναβαθμίστηκε σημαντικά ο ρόλος δύο συνθέσεων του Συμβουλίου:

- α) του **Συμβουλίου Γενικών Υποθέσεων**, το οποίο εξασφαλίζει τη συνοχή των εργασιών των διαφόρων συνθέσεων του Συμβουλίου, προετοιμάζει τις συνόδους του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου και διασφαλίζει τη συνέχειά τους σε επαφή με τον πρόεδρο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου και την Επιτροπή·
- β) του **Συμβουλίου Εξωτερικών Υποθέσεων**, το οποίο διαμορφώνει την εξωτερική δράση της Ένωσης, σύμφωνα με τις στρατηγικές κατευθυντήριες γραμμές που καθορίζει το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, και διασφαλίζει τη συνοχή της δράσης της Ένωσης.

14. Η προεδρία και η Γενική Γραμματεία του Συμβουλίου

Τις συνόδους (meetings — sessions) του Συμβουλίου συγκαλεί η **προεδρία**¹⁷, η οποία καθορίζει και την ημερήσια διάταξή τους. Η προεδρία του Συμβουλίου ασκείται βάσει συστήματος ισότιμης εναλλαγής ανά εξάμηνο. Σύμφωνα με το σύστημα αυτό, κάθε κράτος μέλος ασκεί την προεδρία για περίοδο έξι μηνών. Στην πραγματικότητα πρόκειται για προκαθορισμένες ομάδες τριών διαδοχικών προεδριών (trio presidency — trio présidentiel), δηλαδή τριών κρατών μελών καθένα από τα οποία ασκεί την προεδρία επί ένα εξάμηνο. Άρα, η κάθε ομάδα ως σύνολο ασκεί την προεδρία επί 18 μήνες. Σε κάθε σύνοδο του Συμβουλίου

¹⁷ Η γραφή της λέξης αυτής με μικρό ή με κεφαλαίο αρχικό αποτελεί δυσεπίλυτο πρόβλημα, που συναρτάται με την ίδια τη φύση της «προεδρίας». Πράγματι, τι είναι η προεδρία του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης; Είναι εσωτερικό «όργανο» του Συμβουλίου με δική του οργάνωση, υπηρεσίες, προσωπικό κ.λπ. ή είναι απλώς μια «λειτουργία», την οποία ασκούν εκ περιτροπής τα κράτη μέλη προς διευκόλυνση των εργασιών του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου; Επειδή είναι μάλλον το δεύτερο, επιλέχθηκε καταρχήν στον παρόντα Οδηγό η γραφή με μικρό αρχικό, όπως γίνεται και στο άρθρο 16 παράγραφος 9 της Συνθήκης ΕΕ, καθώς και στη σχετική δήλωση (αριθ. 9) που προσαρτάται στην τελική πράξη της διακυβερνητικής διάσκεψης η οποία υιοθέτησε τη Συνθήκη της Λισαβόνας. Επισημαίνεται, όμως, ότι στα έγγραφα του ίδιου του Συμβουλίου φαίνεται να προτιμάται η γραφή με κεφαλαίο αρχικό, ίσως γιατί σε συγκεκριμένα συμφραζόμενα (π.χ.: *συμπεράσματα της π/Προεδρίας*) δίνεται περισσότερο η αίσθηση ότι πρόκειται για «όργανο» παρά για «λειτουργία».

(ακριβέστερα, κάθε σύνθεσης του Συμβουλίου) καθήκοντα προέδρου ασκεί ο υπουργός η χώρα του οποίου έχει την προεδρία το συγκεκριμένο εξάμηνο. Εξαιρείται το Συμβούλιο Εξωτερικών Υποθέσεων, πρόεδρος του οποίου είναι πάντοτε ο ύπατος εκπρόσωπος της Ένωσης για θέματα εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφαλείας. Το Συμβούλιο έχει επίσης **Γενική Γραμματεία**¹⁸, της οποίας προϊστάται ο γενικός γραμματέας.

15. Ο ύπατος εκπρόσωπος της Ένωσης για θέματα εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφαλείας (άρθρα 18 και 27 της Συνθήκης ΕΕ) και Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Εξωτερικής Δράσης

Η θέση του ύπατου εκπροσώπου της Ένωσης για την κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφαλείας δημιουργήθηκε το 1999, με τη Συνθήκη του Άμστερνταμ, και αναβαθμίστηκε, με ελαφρώς διαφοροποιημένη διατύπωση, με τη Συνθήκη της Λισαβόνας. Ο ύπατος εκπρόσωπος διορίζεται από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο και είναι συγχρόνως αντιπρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και πρόεδρος του Συμβουλίου Εξωτερικών Υποθέσεων, ενώ συμμετέχει σε μερικές περιπτώσεις και στις εργασίες του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου.

Ο ύπατος εκπρόσωπος ασκεί την κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφαλείας της Ένωσης. Συμβάλλει με τις προτάσεις του στον σχεδιασμό της πολιτικής αυτής, την οποία και εκτελεί ως εντολοδόχος του Συμβουλίου. Ενεργεί κατά τον ίδιο τρόπο για την κοινή πολιτική ασφάλειας και άμυνας. Μεριμνά για τη συνοχή της εξωτερικής δράσης της Ένωσης και είναι επιφορτισμένος, εντός της Επιτροπής, με την άσκηση των καθηκόντων της στον τομέα των εξωτερικών σχέσεων και με τον συντονισμό των άλλων πτυχών της εξωτερικής δράσης της Ένωσης. Μεριμνά για την εφαρμογή των αποφάσεων που εκδίδουν το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο και το Συμβούλιο και επίσης εκπροσωπεί την Ένωση για ζητήματα που εμπίπτουν στην κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφαλείας, διεξάγει τον πολιτικό διάλογο με τρίτους εξ ονόματος της Ένωσης και εκφράζει τη θέση της Ένωσης στους διεθνείς οργανισμούς και στις διεθνείς διασκέψεις.

Κατά την εκτέλεση των καθηκόντων του ο ύπατος εκπρόσωπος επικουρείται από την **Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Εξωτερικής Δράσης** (European External Action Service — Service européen pour l'action extérieure), που είναι η διπλωματική υπηρεσία της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η υπηρεσία αυτή συνεργάζεται στενά με τις διπλωματικές υπηρεσίες των κρατών μελών και απαρτίζεται από υπαλλήλους των αρμόδιων διευθύνσεων της Γενικής Γραμματείας του Συμβουλίου και της Επιτροπής, καθώς και από αποσπασμένο προσωπικό των εθνικών διπλωματικών υπηρεσιών.

Στη δημοσιογραφική γλώσσα ο ύπατος εκπρόσωπος αναφέρεται συχνά ως «**υπουργός Εξωτερικών**» της Ένωσης. Ωστόσο, στα έγγραφα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, και ιδίως στις νομικές πράξεις, αυτό δεν πρέπει να γίνεται ποτέ. Το ζήτημα έχει ιδιαίτερη πολιτική σημασία, γιατί ορισμένα κράτη μέλη (και συγκεκριμένα η Τσεχική Δημοκρατία και το Ηνωμένο Βασίλειο) είχαν αντιδράσει έντονα, κατά τις σχετικές διαβουλεύσεις, στη χρήση του όρου αυτού και επέμειναν στην απάλειψή του, θεωρώντας ότι η λέξη *υπουργός* δίνει μια υπερβολικά «ομοσπονδιακή» εικόνα της Ένωσης. Συνεπώς, ο μεταφραστής πρέπει να είναι προσεκτικός στο σημείο αυτό.

Όταν αναφερόμαστε στον ύπατο εκπρόσωπο ως θεσμικό φορέα, χρησιμοποιούμε το αρσενικό γένος. Όταν, όμως, αναφερόμαστε στο πρόσωπο που κατέχει τη δεδομένη στιγμή το

¹⁸ Κατά κανόνα με κεφαλαία αρχικά, γιατί η αναφορά στη συγκεκριμένη υπηρεσία δεν είναι σχεδόν ποτέ γενική και αόριστη αλλά εξειδικευμένη (βλ. και άρθρο 240 παράγραφος 2 της ΣΛΕΕ).

συγκεκριμένο αξίωμα, χρησιμοποιούμε το γένος που αντιστοιχεί στο φύλο του. Ως εκ τούτου, όταν το αξίωμα αυτό το κατείχε η Ιταλίδα Φεντερίκα Μογκερίνι, αναφερόμασταν σ' αυτήν με τη φράση *ύπατη εκπρόσωπος*.

16. Η Επιτροπή Μόνιμων Αντιπροσώπων (άρθρο 240 παράγραφος 1 της ΣΛΕΕ)

Τις εργασίες του Συμβουλίου προετοιμάζει η **Επιτροπή Μόνιμων Αντιπροσώπων**¹⁹, γνωστή και ως **Coreper** [με μικρά (πλην του αρχικού), επειδή η λέξη έχει πάνω από πέντε γράμματα και μπορεί να προφερθεί· βλ. Διοργανικό εγχειρίδιο, σημείο 10.7.]. Η Επιτροπή Μόνιμων Αντιπροσώπων, για την οποία ο εσωτερικός κανονισμός του Συμβουλίου χρησιμοποιεί το αρκτικόλεξο EMA, αποτελείται από τους πρέσβεις των κρατών μελών στην Ευρωπαϊκή Ένωση (μόνιμους αντιπροσώπους) και την προεδρία της ασκεί το κράτος μέλος που ασκεί την προεδρία του Συμβουλίου. Σημειώνεται ότι στην αλληλογραφία της Επιτροπής ή των άλλων οργάνων με τις μόνιμες αντιπροσωπείες οι προσφωνήσεις *Your Excellency — Monsieur l'Ambassadeur* μεταφράζονται στα ελληνικά *Κύριε πρέσβη*, ενώ η λέξη *πρέσβης* γράφεται με μικρό αρχικό.

Η Επιτροπή Μόνιμων Αντιπροσώπων ενεργεί με βάση δύο σχηματισμούς:

- την Coreper I, που αποτελείται από τους **αναπληρωτές μόνιμους αντιπροσώπους** (deputy permanent representatives — représentants permanents adjoints) και καλύπτει θέματα τεχνικού χαρακτήρα, και
- την Coreper II, που αποτελείται από τους πρέσβεις και ασχολείται με θέματα πολιτικού, εμπορικού, οικονομικού ή θεσμικού χαρακτήρα.

17. Τρόπος λήψης των αποφάσεων στο Συμβούλιο

Οι αποφάσεις του Συμβουλίου λαμβάνονται με τρεις τρόπους, ανάλογα με το τι προβλέπει η Συνθήκη για τα σχετικά θέματα: **απλή πλειοψηφία** (simple majority — majorité simple), **ειδική πλειοψηφία** (qualified majority — majorité qualifiée) ή **ομοφωνία** (unanimity — unanimité). Κατά κανόνα το Συμβούλιο παίρνει τις αποφάσεις του με ειδική πλειοψηφία, εκτός από τις περιπτώσεις για τις οποίες οι Συνθήκες προβλέπουν διαφορετική ρύθμιση. Όσον αφορά τον υπολογισμό της ειδικής πλειοψηφίας, επισημαίνεται ότι από την 1η Νοεμβρίου 2014 έχει εισαχθεί το λεγόμενο σύστημα της **διπλής πλειοψηφίας** (double majority — majorité double). Αυτό σημαίνει ότι για την ειδική πλειοψηφία χρειάζεται, κατά κανόνα, ποσοστό τουλάχιστον 55% των μελών του Συμβουλίου, το οποίο πρέπει να περιλαμβάνει τουλάχιστον δεκαπέντε μέλη και να αντιπροσωπεύει κράτη μέλη που συγκεντρώνουν ποσοστό τουλάχιστον 65% του πληθυσμού της Ένωσης. Υπάρχει όμως και η λεγόμενη **μειοψηφία αρνησικυρίας** (blocking minority — minorité de blocage). Ωστόσο, σε κάποιες περιπτώσεις, που καθορίζονται στο άρθρο 238 παράγραφος 2 της ΣΛΕΕ, απαιτούνται για την ειδική πλειοψηφία υψηλότερα ποσοστά.

¹⁹ Αρχικά κεφαλαία (βλ. *Διοργανικό εγχειρίδιο*, σημείο 10.3). Η επιλογή του τύπου *Μόνιμων* (με τον τόνο στην προπαραλήγουσα) έγινε κατ' εφαρμογή του κανόνα σύμφωνα με τον οποίο στα προπαραζύτονα επίθετα ο τόνος παραμένει σε όλες τις πτώσεις στην προπαραλήγουσα. Είναι, όμως, αλήθεια ότι στην ονομασία της συγκεκριμένης επιτροπής χρησιμοποιείται πολύ και ο τύπος *Μονίμων* (με τον τόνο στην παραλήγουσα), ο οποίος είναι επίσης αποδεκτός. Σημειώνεται πάντως ότι το ίδιο το Συμβούλιο, στον ιστότοπό του, χρησιμοποιεί κατά κανόνα τον τύπο *Μόνιμων* συνοδευόμενο από το άρθρο *των* (*Επιτροπή των Μόνιμων Αντιπροσώπων*). Ο ίδιος τύπος χρησιμοποιείται και στον εσωτερικό κανονισμό του Συμβουλίου, ενώ στον ιστότοπο Europa χρησιμοποιείται ο τύπος που επιλέγεται και στον παρόντα Οδηγό, δηλαδή *Επιτροπή Μόνιμων Αντιπροσώπων*.

18. Το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης και άλλα «Συμβούλια»

Το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεν πρέπει να συγχέεται με το **Ευρωπαϊκό Συμβούλιο** (European Council — Conseil européen), δηλαδή τις τακτικές (συνήθως τέσσερις φορές τον χρόνο) συνεδριάσεις (συνόδους κορυφής) των αρχηγών κρατών ή κυβερνήσεων των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, κατά τις οποίες χαράσσονται οι γενικές κατευθυντήριες γραμμές της πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Δεν πρέπει επίσης να συγχέεται με το **Συμβούλιο της Ευρώπης** (Council of Europe — Conseil de l'Europe), το οποίο δεν έχει σχέση με την Ευρωπαϊκή Ένωση και εδρεύει στο Στρασβούργο, ούτε με το **Συμβούλιο Υπουργών ΑΚΕ–ΕΕ** (ACP–EU Council of Ministers — Conseil des ministres ACP–UE).

Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ (ΑΡΘΡΟ 17 ΤΗΣ ΣΕΕ ΚΑΙ ΑΡΘΡΑ 244 ΕΩΣ 250 ΤΗΣ ΣΛΕΕ)

19. Ονομασία και αρμοδιότητες

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή (ή —συνήθως— απλώς *Επιτροπή*) προάγει το κοινό συμφέρον της Ένωσης και αναλαμβάνει τις κατάλληλες πρωτοβουλίες για τον σκοπό αυτόν. Μεριμνά για την εφαρμογή των Συνθηκών καθώς και των μέτρων που θεσπίζονται βάσει αυτών από τα θεσμικά όργανα. Επιβλέπει την εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης υπό τον έλεγχο του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Εκτελεί τον προϋπολογισμό και διαχειρίζεται τα προγράμματα. Ασκεί συντονιστικά, εκτελεστικά και διαχειριστικά καθήκοντα σύμφωνα με τους όρους που προβλέπουν οι Συνθήκες. Εξασφαλίζει την εξωτερική εκπροσώπηση της Ένωσης, πλην της κοινής εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφαλείας και άλλων περιπτώσεων που προβλέπονται στις Συνθήκες. Αναλαμβάνει πρωτοβουλίες για τον ετήσιο και τον πολυετή προγραμματισμό της Ένωσης με στόχο την επίτευξη διοργανικών συμφωνιών. Πλην των περιπτώσεων για τις οποίες οι Συνθήκες προβλέπουν διαφορετική ρύθμιση, νομοθετική πράξη της Ένωσης μπορεί να εκδίδεται μόνο βάσει προτάσεως της Επιτροπής. Οι λοιπές πράξεις εκδίδονται βάσει προτάσεως της Επιτροπής, αν αυτό προβλέπεται στις Συνθήκες.

Στις νομικές πράξεις πρέπει να χρησιμοποιείται ο όρος *Ευρωπαϊκή Επιτροπή* την πρώτη φορά και στη συνέχεια η βραχεία μορφή *Επιτροπή*. Ειδικότερα, ο όρος *Ευρωπαϊκή Επιτροπή* πρέπει να χρησιμοποιείται οπωσδήποτε στο προοίμιο των νομικών πράξεων, αμέσως πριν από τα σημεία αναφοράς, και σε διάφορες άλλες περιπτώσεις, οι οποίες δεν μπορούν να καταγραφούν εξαντλητικά εδώ. Συνήθως το πρωτότυπο αποτελεί, ως προς το θέμα αυτό, ασφαλή οδηγό. Μερικές φορές χρησιμοποιείται επίσης ο πλήρης —επίσημος— τίτλος *Ευρωπαϊκή Επιτροπή*, για να αντιδιασταλεί αυτό το θεσμικό όργανο από άλλες επιτροπές με τις οποίες συνυπάρχουν στην ίδια πρόταση ή περίοδο.

Το αρκτικόλεξο ΕΕ δεν πρέπει να χρησιμοποιείται ποτέ για την Ευρωπαϊκή Επιτροπή αλλά μόνο για την Ευρωπαϊκή Ένωση και, υπό προϋποθέσεις, για την Επίσημη Εφημερίδα (βλ. σημείο 2).

20. Η σύνθεση της Επιτροπής

Ο όρος *Επιτροπή* δεν δηλώνει μόνο το θεσμικό όργανο αλλά και την (σήμερα εικοσιεπταμελή) ομάδα ανδρών και γυναικών που διορίζονται για να διοικούν το όργανο και να λαμβάνουν τις αποφάσεις του. Σύμφωνα με την απόφαση 2013/272/ΕΕ του Ευρωπαϊκού

Συμβουλίου σχετικά με τον αριθμό των μελών της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, η Επιτροπή απαρτίζεται από αριθμό μελών ίσο με τον αριθμό των κρατών μελών. Στον εν λόγω αριθμό περιλαμβάνεται ο πρόεδρος της, καθώς και ο ύπατος εκπρόσωπος της Ένωσης για θέματα εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφαλείας, ο οποίος είναι ένας από τους αντιπρόεδρους της.

Τα μέλη της Επιτροπής αποκαλούνται ανεπίσημα **επίτροποι** (με μικρό αρχικό). Με τον όρο αυτόν μπορούν να αναφέρονται στα έγγραφα που απευθύνονται στο ευρύ κοινό. Αν αναφέρονται και οι τομείς αρμοδιότητας των επιτρόπων, οι τομείς αυτοί πρέπει να μπαίνουν στη γενική, με κεφαλαίο αρχικό (π.χ.: *Ο επίτροπος Οικονομικών και Νομισματικών Υποθέσεων, κ. Moscovici, δήλωσε ότι...· ο επίτροπος Μετανάστευσης, κ. Αβραμόπουλος, επισήμανε ότι...*). Ωστόσο, στις νομικές πράξεις πρέπει να χρησιμοποιείται ο όρος **μέλος της Επιτροπής** και όχι ο όρος **επίτροπος**.

Τα ονόματα των επιτρόπων, όπως και όλα τα ανθρωπωνύμια, δεν τα μεταγλωττίζουμε καταρχήν στα ελληνικά. Τα μεταγλωττίζουμε μόνο σε ορισμένες κατηγορίες εγγράφων, και ειδικότερα στα δελτία Τύπου, στα έγγραφα της ομάδας WEB και στα έγγραφα που μεταφράζονται στις αντιπροσωπείες της Αθήνας και της Λευκωσίας και προορίζονται για το ευρύ (τοπικό) κοινό. Πριν από το όνομα βάζουμε καταρχήν τη συντομογραφία κ. (*ο επίτροπος κ. Αβραμόπουλος και όχι ο επίτροπος Αβραμόπουλος*), αλλά κατ' εξαίρεση, σε κάποιες περιπτώσεις, όταν το είδος του εγγράφου το επιτρέπει και η διατύπωση χωρίς τη συντομογραφία είναι, κατά την κρίση του μεταφραστή, πιο «φυσική», η συντομογραφία μπορεί να παραλειφθεί.

Στα χαρτοφυλάκια των επιτρόπων βάζουμε τα αρχικά με κεφαλαία, αν η φράση έχει τη συνεπτυγμένη μορφή του τύπου, π.χ., *Ο κ. ..., επίτροπος Γεωργίας και Αγροτικής Ανάπτυξης, δήλωσε τα εξής:* Αντίθετα, αν η φράση είναι περισσότερο αναλυτική, με προσθήκη λέξεων όπως *αρμόδιος για θέματα... κ.λπ.*, τότε χρησιμοποιούμε μικρά (πεζά) αρχικά, π.χ. *Ο κ. ..., επίτροπος αρμόδιος για θέματα γεωργίας και αγροτικής ανάπτυξης, δήλωσε τα εξής:*

Υπάρχουν ορισμένα χαρτοφυλάκια που καθιστούν την πρώτη επιλογή δύσχρηστη. Για τον λόγο αυτόν, προτιμάται η δεύτερη επιλογή. Στην Επιτροπή von der Leyen τα χαρτοφυλάκια αυτά είναι τα εξής:

- (Τζουζέπ Μπορέλ) αντιπρόεδρος αρμόδιος για μια ισχυρότερη Ευρώπη στον κόσμο
- (Βάλντις Ντομπρόβσκις) αντιπρόεδρος αρμόδιος για μια οικονομία στην υπηρεσία των ανθρώπων
- (Φρανς Τίμερμανς) αντιπρόεδρος αρμόδιος για την Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία [εξαίρεση: διατηρούνται τα κεφαλαία, γιατί πρόκειται για τον τίτλο της συγκεκριμένης συμφωνίας]
- (Μαργκρέιτε Βέστεϊγιερ) αντιπρόεδρος αρμόδια για μια Ευρώπη έτοιμη για την ψηφιακή εποχή
- (Μαργαρίτης Σχοινάς) αντιπρόεδρος αρμόδιος για την προώθηση του ευρωπαϊκού τρόπου ζωής μας
- (Βιέρα Γιούροβα) αντιπρόεδρος για θέματα αξιών και διαφάνειας
- (Ντούμπραβκα Σούιτσα) αντιπρόεδρος για θέματα δημοκρατίας και δημογραφίας

Παρατίθεται κατωτέρω κατάλογος των επιτρόπων, όπως ίσχυε την 1η Φεβρουαρίου 2021.

Ursula von der Leyen President	Ούρσουλα φον ντερ Λάιεν πρόεδρος
Josep Borrell High Representative / Vice-President Stronger Europe In the World	Τζουζέπ Μπορέλ ύπατος εκπρόσωπος / αντιπρόεδρος Μια Ισχυρότερη Ευρώπη στον Κόσμο
Valdis Dombrovskis Executive Vice-President An Economy that Works for People	Βάλντις Ντομπρόβσκis εκτελεστικός αντιπρόεδρος Μια Οικονομία στην Υπηρεσία των Ανθρώπων
Frans Timmermans Executive Vice-President European Green Deal	Φρανς Τίμερμανς εκτελεστικός αντιπρόεδρος Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία
Margrethe Vestager Executive Vice-President Europe fit for the Digital Age	Μαργκρέιτε Βέστεϊγκερ εκτελεστική αντιπρόεδρος Μια Ευρώπη Έτοιμη για την Ψηφιακή Εποχή
Johannes Hahn Commissioner Budget and Administration	Γιοχάνες Χαν επίτροπος Προϋπολογισμός και Διοίκηση
Nicolas Schmit Commissioner Jobs and Social Rights	Νικολά Σμιτ επίτροπος Απασχόληση και Κοινωνικά Δικαιώματα
Mairead McGuinness Commissioner Financial Services, Financial Stability and Capital Markets Union	Μαρέιντ Μαγκίνες επίτροπος Χρηματοπιστωτικές Υπηρεσίες, Χρηματοπιστωτική Σταθερότητα και Ένωση Κεφαλαιαγορών
Mariya Gabriel Commissioner Innovation, Research, Culture, Education and Youth	Μαρίγια Γκαμπριέλ επίτροπος Καινοτομία, Έρευνα, Πολιτισμός, Εκπαίδευση και Νεολαία
Paolo Gentiloni Commissioner Economy	Πάολο Τζεντιλόνι επίτροπος Οικονομία
Janusz Wojciechowski Commissioner Agriculture	Γιάνους Βοϊτσεχόφσκι επίτροπος Γεωργία
Thierry Breton Commissioner Internal Market	Τιερί Μπρετόν επίτροπος Εσωτερική Αγορά
Elisa Ferreira Commissioner Cohesion and Reforms	Ελίζα Φερέιρα επίτροπος Συνοχή και Μεταρρυθμίσεις
Stella Kyriakides Commissioner Health and Food Safety	Στέλλα Κυριακίδου επίτροπος Υγεία και Ασφάλεια των Τροφίμων
Didier Reynders Commissioner Justice	Ντιντιέ Ρεντέρς επίτροπος Δικαιοσύνη
Helena Dalli Commissioner	Χέλνα Ντάλι επίτροπος

Equality	Ισότητα
Margaritis Schinas Vice-President Promoting Our European Way of Life	Μαργαρίτης Σχοινάς αντιπρόεδρος Προώθηση του Ευρωπαϊκού Τρόπου Ζωής μας
Ylva Johansson Commissioner Home Affairs	Ύλβα Γιούανσον επίτροπος Εσωτερικές Υποθέσεις
Janez Lenarčič Commissioner Crisis Management	Γιάνης Λέναρτσιτς επίτροπος Διαχείριση Κρίσεων
Adina Vălean Commissioner Transport	Αντίνα Βαλεάν επίτροπος Μεταφορές
Olivér Várhelyi Commissioner Neighbourhood and Enlargement	Όλιβερ Βάρχει επίτροπος Γειτονία και Διεύρυνση
Jutta Urpilainen Commissioner International Partnerships	Γιούτα Ουρπιλάινεν επίτροπος Διεθνείς Εταιρικές Σχέσεις
Kadri Simson Commissioner Energy	Κάντρι Σίμσον επίτροπος Ενέργεια
Virginijus Sinkevičius Commissioner Environment, Oceans and Fisheries	Βιργκίνιους Σινκέβιτσιους επίτροπος Περιβάλλον, Ωκεανοί και Αλιεία
Maroš Šefčovič Vice-President Interinstitutional Relations and Foresight	Μάρος Σέφτσοβιτς αντιπρόεδρος Διοργανικές Σχέσεις και Διερεύνηση Προοπτικών
Věra Jourová Vice-President Values and Transparency	Βιέρα Γιούροβα αντιπρόεδρος Αξίες και Διαφάνεια
Dubravka Šuica Vice-President Democracy and Demography	Ντούμπραβκα Σούιτσα αντιπρόεδρος Δημοκρατία και Δημογραφία

Η ομάδα των επιτρόπων αποκαλείται συχνά στα αγγλικά College και στα γαλλικά Collège. Οι όροι αυτοί πρέπει να αποδίδονται στα ελληνικά με τον όρο *Σώμα των Επιτρόπων* και ποτέ *Κολέγιο* (ή *Κολλέγιο*) των επιτρόπων. Κάθε επίτροπος έχει το **ιδιαιτερο γραφείο** του (cabinet — cabinet), που τον επικουρεί στη διεκπεραίωση των καθηκόντων του και στην προετοιμασία των αποφάσεων της Επιτροπής.

Σύμφωνα με τον εσωτερικό κανονισμό της Επιτροπής, ο πρόεδρος μπορεί να συστήσει ομάδες *απαρτιζόμενες* από μέλη της Επιτροπής και να ορίσει τον πρόεδρό τους, να καθορίσει την εντολή και τον τρόπο λειτουργίας τους, καθώς και τη σύνθεση και τη διάρκειά τους. Η Επιτροπή von der Leyen δημιούργησε τις εξής έξι ομάδες:

Commissioners' Group on a Stronger	Ομάδα επιτρόπων για μια ισχυρότερη Ευρώπη
------------------------------------	---

Europe in the World	στον κόσμο
Commissioners' Group on the European Green Deal	Ομάδα επιτρόπων για την Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία
Commissioners' Group on a Europe fit for the Digital Age	Ομάδα επιτρόπων για μια Ευρώπη έτοιμη για την ψηφιακή εποχή
Commissioners' Group on an Economy that Works for People	Ομάδα επιτρόπων για μια οικονομία στην υπηρεσία των ανθρώπων
Commissioners' Group on a New Push for European Democracy	Ομάδα επιτρόπων για μια νέα ώθηση για την ευρωπαϊκή δημοκρατία
Commissioners' Group on Promoting our European Way of Life	Ομάδα επιτρόπων για την προώθηση του ευρωπαϊκού τρόπου ζωής μας

21. Οργάνωση και λειτουργία της Επιτροπής

Η Επιτροπή συνεδριάζει μία φορά την εβδομάδα, συνήθως την Τετάρτη, στις Βρυξέλλες. Κάθε θέμα της ημερήσιας διάταξης παρουσιάζεται από τον επίτροπο που είναι αρμόδιος για τον αντίστοιχο τομέα πολιτικής, και το Σώμα των Επιτρόπων αποφασίζει συλλογικά [αρχή της συλλογικότητας (collegiality ή collective responsibility — collegialité)· βλ. άρθρο 17 παράγραφος 6 στοιχείο β) της Συνθήκης ΕΕ και άρθρο 1 του εσωτερικού κανονισμού της Επιτροπής].

Η Επιτροπή περιλαμβάνει διάφορες **γενικές διευθύνσεις**²⁰ (directorates-general — directions générales), καθώς και **υπηρεσίες** που εξομοιώνονται με γενικές διευθύνσεις (βλ. σχετικό κατάλογο στον ιστότοπο του *Διοργανικού εγχειριδίου*). Αυτές οι γενικές διευθύνσεις είναι διαρθρωμένες σε **διευθύνσεις** (directorates — directions) και οι διευθύνσεις σε **διοικητικές μονάδες** (units — unités). Επικεφαλής αυτών των διαφορετικών επιπέδων οργάνωσης είναι, αντίστοιχα, ο γενικός διευθυντής (director-general — directeur général), ο διευθυντής (director — directeur) και ο προϊστάμενος διοικητικής μονάδας (head of unit — chef d'unité). Κάθε γενική διεύθυνση είναι αρμόδια για συγκεκριμένους τομείς πολιτικής και, όπως προαναφέρθηκε, έχει επικεφαλής της γενικό διευθυντή, ο οποίος λογοδοτεί σε έναν επίτροπο. Ο γενικός συντονισμός εξασφαλίζεται από τη **Γενική Γραμματεία**²¹, η οποία επίσης διαχειρίζεται τις εβδομαδιαίες συνεδριάσεις της Επιτροπής. Επικεφαλής της είναι ο **γενικός γραμματέας**, ο οποίος λογοδοτεί απευθείας στον πρόεδρο.

Ο πλέον δόκιμος τρόπος αναφοράς των γενικών διευθύνσεων είναι ο εξής: προηγούνται οι λέξεις *Γενική Διεύθυνση* και έπεται ο τομέας αρμοδιότητας της εκάστοτε γενικής διεύθυνσης στη γενική και με κεφαλαίο αρχικό. Αν οι τομείς αρμοδιότητας είναι περισσότεροι από έναν, γράφονται όλοι με κεφαλαίο αρχικό. Παράδειγμα: *Γενική Διεύθυνση Υγείας και Ασφάλειας των Τροφίμων*. Υπάρχει βέβαια και άλλος τρόπος: τοποθέτηση του τομέα αρμοδιότητας σε εισαγωγικά, στην ονομαστική, μετά τις λέξεις *Γενική Διεύθυνση*. Παράδειγμα: *Γενική Διεύθυνση «Υγεία και Ασφάλεια των Τροφίμων»*. Ωστόσο, ο δεύτερος αυτός τρόπος δεν θεωρείται δόκιμος και πρέπει να αποφεύγεται. Τέλος, σύμφωνα με απόφαση της ομάδας αναθεώρησης του *Διοργανικού εγχειριδίου*, η συντομευμένη ονομασία των γενικών διευθύνσεων αποτελείται από το αρκτικόλεξο ΓΔ και από τον αντίστοιχο ή τους αντίστοιχους

²⁰ Με μικρά αρχικά όταν πρόκειται για γενική και αόριστη αναφορά, και ιδίως όταν δεν προσδιορίζεται η γενική διεύθυνση, και με κεφαλαία, όταν πρόκειται για ειδική και εξατομικευμένη αναφορά, και ιδίως όταν προσδιορίζεται η γενική διεύθυνση (βλ. *Διοργανικό εγχειρίδιο*, σημείο 10.3).

²¹ Κατά κανόνα με κεφαλαία αρχικά, γιατί η αναφορά στη συγκεκριμένη υπηρεσία δεν είναι σχεδόν ποτέ γενική και αόριστη αλλά εξειδικευμένη.

τομείς αρμοδιότητας, που γράφονται στη γενική, χωρίς εισαγωγικά και με κεφαλαία αρχικά (π.χ.: ΓΔ Οικονομικών και Χρηματοδοτικών Υποθέσεων).

22. Τρόπος λήψης αποφάσεων από την Επιτροπή

Σύμφωνα με το άρθρο 4 του εσωτερικού κανονισμού της Επιτροπής, οι αποφάσεις της Επιτροπής μπορούν να ληφθούν με κάποια από τις ακόλουθες τέσσερις διαδικασίες (η πρώτη είναι η σπουδαιότερη διαδικασία —στα γαλλικά την ονομάζουν *procédure «teine»*—, ενώ οι υπόλοιπες τρεις χρησιμοποιούνται για να απαλλαγεί το Σώμα των Επιτρόπων από αποφάσεις που αφορούν την τρέχουσα διαχείριση των υποθέσεων και δεν απαιτούν συζήτηση):

- i) Σε συνεδρίαση της Επιτροπής με **προφορική διαδικασία** (*oral procedure — procédure orale*). Είναι η βασική διαδικασία λήψης αποφάσεων από την Επιτροπή. Στις συνεδριάσεις παρίστανται όλοι οι επίτροποι καθώς και ο γενικός γραμματέας. Σε περίπτωση απουσίας επιτρόπου, στη συνεδρίαση μπορεί να παρίσταται ο προϊστάμενος του ιδιαίτερου γραφείου του. Το Σώμα των Επιτρόπων λαμβάνει αποφάσεις έπειτα από πρόταση ενός ή περισσότερων επιτρόπων. Οι αποφάσεις λαμβάνονται συνήθως με **συναίνεση**. Πάντως, το Σώμα των Επιτρόπων μπορεί να προβεί σε ψηφοφορία, αν το ζητήσει κάποιος επίτροπος. Στην περίπτωση αυτή, οι αποφάσεις λαμβάνονται με την απλή πλειοψηφία του αριθμού των επιτρόπων.
- ii) Με **γραπτή διαδικασία** (*written procedure — procédure écrite*). Η συμφωνία των επιτρόπων για πρόταση προερχόμενη από έναν ή περισσότερους απ' αυτούς μπορεί να διαπιστωθεί με γραπτή διαδικασία, αν έχει δοθεί η σύμφωνη γνώμη της Νομικής Υπηρεσίας και των γενικών διευθύνσεων που συνδέονται άμεσα με το θέμα ή αν έχει δοθεί η σύμφωνη γνώμη των προϊσταμένων των ιδιαίτερων γραφείων των επιμέρους επιτρόπων. Στην περίπτωση αυτή, το κείμενο της πρότασης ανακοινώνεται γραπτώς σε όλους τους επιτρόπους. Αυτοί διαθέτουν τότε ορισμένη προθεσμία για να γνωστοποιήσουν τις επιφυλάξεις τους ή να ζητήσουν, ενδεχομένως, τροποποιήσεις. Κατά τη διάρκεια της γραπτής διαδικασίας, ο επίτροπος μπορεί να ζητήσει να συζητηθεί η πρόταση, οπότε υποβάλλει στον πρόεδρο σχετικό αιτιολογημένο αίτημα. Αν κανένας επίτροπος δεν διατυπώσει ή διατηρήσει επιφύλαξη μέχρι τη λήξη της προθεσμίας, η πρόταση θεωρείται εγκριθείσα από την Επιτροπή.
- iii) Με **διαδικασία εξουσιοδότησης** (*empowerment procedure — procédure d'habilitation*). Η Επιτροπή μπορεί να εξουσιοδοτήσει έναν ή περισσότερους επιτρόπους να λαμβάνουν διαχειριστικά ή διοικητικά μέτρα εξ ονόματός της ή να εγκρίνουν το οριστικό κείμενο πράξης ή πρότασης που πρόκειται να υποβληθεί στα άλλα όργανα και το περιεχόμενο της οποίας έχει ήδη προσδιοριστεί κατά τις συζητήσεις της. Οι αρμοδιότητες που ανατίθενται κατ' αυτόν τον τρόπο είναι δυνατόν να αποτελέσουν αντικείμενο υπεξουσιοδότησης προς τους γενικούς διευθυντές ή τους προϊσταμένους υπηρεσιών, εκτός αν υπάρχει ρητή απαγόρευση.
- iv) Με **διαδικασία μεταβίβασης αρμοδιοτήτων** (*delegation procedure — procédure de délégation*). Η Επιτροπή μπορεί να μεταβιβάσει την αρμοδιότητα λήψης διαχειριστικών ή διοικητικών μέτρων στους γενικούς διευθυντές, οι οποίοι μπορούν να τη μεταβιβάσουν περαιτέρω, υπό πολύ συγκεκριμένους όρους, στους προϊσταμένους υπηρεσιών. Αυτή η δυνατότητα ονομάζεται διαδικασία «περαιτέρω μεταβίβασης αρμοδιοτήτων» (*sub-delegation procedure — procédure de sous-délégation*).

23. Η διαδικασία επιτροπής («επιτροπολογία»)

Σύμφωνα με τη ΣΛΕΕ (άρθρο 291), όταν απαιτούνται ενιαίες προϋποθέσεις για την εκτέλεση των νομικά δεσμευτικών πράξεων της Ένωσης, οι πράξεις αυτές αναθέτουν εκτελεστικές αρμοδιότητες στην Επιτροπή (ή, σε ειδικές περιπτώσεις, στο Συμβούλιο). Στο πλαίσιο αυτό, δηλαδή στο πλαίσιο της έκδοσης εκτελεστικών πράξεων, η Επιτροπή επικουρείται από διάφορες επιτροπές, σύμφωνα με τη λεγόμενη διαδικασία της «επιτροπολογίας» (comitology — comitologie). Για τις κατ' εξουσιοδότηση πράξεις (άρθρο 290 της ΣΛΕΕ) δεν χρησιμοποιούνται πλέον επιτροπές.

Οι εν λόγω επιτροπές, οι οποίες απαρτίζονται από αντιπροσώπους των κρατών μελών και λειτουργούν υπό την προεδρία της Επιτροπής, παρέχουν στην Επιτροπή τη δυνατότητα να αναπτύξει διάλογο με τις εθνικές διοικητικές υπηρεσίες, πριν θεσπίσει εκτελεστικά μέτρα. Με τον τρόπο αυτόν εξασφαλίζεται ότι τα μέτρα λαμβάνουν υπόψη την πραγματικότητα της κάθε χώρας. Εξάλλου, η διαδικασία της «επιτροπολογίας» εξασφαλίζει στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο δικαίωμα ελέγχου σε ό,τι αφορά την εκτέλεση των νομικών πράξεων που εκδίδονται με τη συνήθη νομοθετική διαδικασία (πρώην διαδικασία συναπόφασης).

Με βάση τον κανονισμό αριθ. 182/2011/ΕΕ του Συμβουλίου για τη θέσπιση κανόνων και γενικών αρχών σχετικά με τους τρόπους ελέγχου από τα κράτη μέλη της άσκησης των εκτελεστικών αρμοδιοτήτων από την Επιτροπή, οι διάφορες επιτροπές της διαδικασίας της «επιτροπολογίας» κατατάσσονται σήμερα σε δύο κατηγορίες²²:

- εξεταστικές επιτροπές (examination committees — comités d'examen) και
- συμβουλευτικές επιτροπές (advisory committees — comités consultatifs).

Οι αντίστοιχες διαδικασίες ονομάζονται:

- διαδικασία εξέτασης (examination procedure — procédure d'examen) και
- συμβουλευτική διαδικασία (advisory procedure — procédure consultative)

Η διαδικασία της «επιτροπολογίας» περιγράφεται στον κανονισμό αριθ. 182/2011/ΕΕ του Συμβουλίου.

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ (ΑΡΘΡΟ 19 ΤΗΣ ΣΕΕ ΚΑΙ ΑΡΘΡΑ 251 ΕΩΣ 281 ΤΗΣ ΣΛΕΕ)

24. Ονομασία

Το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι το ενωσιακό δικαιοδοτικό όργανο. Περιλαμβάνει το Δικαστήριο, το Γενικό Δικαστήριο (το πρώην *Πρωτοδικείο*) και,

²² Πριν από τη Συνθήκη της Λισαβόνας υπήρχαν τέσσερις κατηγορίες επιτροπών: συμβουλευτικές επιτροπές (advisory committees — comités consultatifs), διαχειριστικές επιτροπές (management committees — comités de gestion), κανονιστικές επιτροπές (regulatory committees — comités de réglementation) και κανονιστικές επιτροπές με έλεγχο (regulatory committees with scrutiny — comités de réglementation avec contrôle).

ενδεχομένως, ειδικευμένα δικαστήρια (σήμερα δεν υπάρχουν ειδικευμένα δικαστήρια· έως τις 31 Αυγούστου 2016 υπήρχε το Δικαστήριο Δημόσιας Διοίκησης). Κύρια αποστολή του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι ο έλεγχος της νομιμότητας των ενωσιακών πράξεων και η εξασφάλιση της ενιαίας ερμηνείας και εφαρμογής του ενωσιακού δικαίου. Η επίσημη ονομασία του οργάνου αυτού είναι *Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης*. Ωστόσο, συνήθως αναφέρεται απλώς ως *Δικαστήριο*. Για το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης χρησιμοποιείται το αρκτικόλεξο ΔΕΕ (πριν από τη Συνθήκη της Λισαβόνας, όταν το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης ονομαζόταν Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, γινόταν ευρεία χρήση του αρκτικόλεξο ΔΕΚ). Το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεν πρέπει να συγχέεται με το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (αυτόν τον όρο χρησιμοποιεί το ίδιο το εν λόγω δικαστήριο αντί του όρου Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων), που εδρεύει στο Στρασβούργο και δεν έχει σχέση με την ΕΕ. Για τον λόγο αυτόν, πρέπει να αποφεύγεται να χρησιμοποιείται για το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης ο όρος *Ευρωπαϊκό Δικαστήριο*.

25. Το Δικαστήριο (Court of Justice — Cour de justice). Σύνθεση, εσωτερική οργάνωση και αρμοδιότητες

Το Δικαστήριο απαρτίζεται από έναν δικαστή από κάθε κράτος μέλος και επικουρείται από 11 γενικούς εισαγγελείς. Τις εργασίες και τις υπηρεσίες του Δικαστηρίου διευθύνει ο πρόεδρος, ο οποίος, εξάλλου, προεδρεύει κατά τις συνεδριάσεις και τις διασκέψεις των μεγαλύτερων δικαστικών σχηματισμών.

Οι γενικοί εισαγγελείς (Advocates General — avocats généraux) επικουρούν το Δικαστήριο. Έργο τους είναι να διατυπώνουν με πλήρη αμεροληψία και ανεξαρτησία μian αιτιολογημένη νομική γνώμη, που αποκαλείται *προτάσεις* (opinion — conclusions), στις υποθέσεις που τους ανατίθενται.

Ο γραμματέας (Registrar — greffier) του Δικαστηρίου διευθύνει τις υπηρεσίες του οργάνου υπό την εποπτεία του προέδρου του Δικαστηρίου.

Το Δικαστήριο μπορεί να συνεδριάζει σε ολομέλεια (full court — assemblée plénière), ως τμήμα μείζονος συνθέσεως (Grand Chamber — grande chambre) (δεκατρείς δικαστές) ή σε πενταμελή ή τριμελή τμήματα (Chambers of three or five judges — chambres à cinq ou à trois juges).

Η λειτουργία του Δικαστηρίου ρυθμίζεται από τον Οργανισμό του (Statute — Statut) και από τον κανονισμό διαδικασίας του (Rules of Procedure — Règlement de procédure). Επισημαίνεται ότι ο Οργανισμός καλύπτει επίσης το Γενικό Δικαστήριο και, όσο λειτουργούσε, το Δικαστήριο Δημόσιας Διοίκησης (βλ. παρακάτω). Αντίθετα, το Γενικό Δικαστήριο και τα ειδικευμένα δικαστήρια (όπως συνέβαινε με το Δικαστήριο Δημόσιας Διοίκησης) έχουν δικούς τους κανονισμούς διαδικασίας.

Το Δικαστήριο είναι αρμόδιο να εκδικάζει τις προδικαστικές παραπομπές, τις προσφυγές για παράβαση κράτους μέλους, ορισμένες κατηγορίες προσφυγών ακύρωσης πράξεων των οργάνων, ορισμένες κατηγορίες προσφυγών για παράλειψη κοινοτικού οργάνου και τις αιτήσεις αναίρεσης κατά των αποφάσεων και διατάξεων του Γενικού Δικαστηρίου. Κατ' εξαίρεση, μπορούσε να επανεξετάζει τις αποφάσεις του Γενικού Δικαστηρίου επί αναιρέσεων που ασκούσαν κατά των αποφάσεων του Δικαστηρίου Δημόσιας Διοίκησης.

26. Το Γενικό Δικαστήριο (General Court — Tribunal). Σύνθεση, εσωτερική οργάνωση και αρμοδιότητες

Το Γενικό Δικαστήριο (επίσημη ονομασία: *Γενικό Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης*· συνήθης ονομασία *Γενικό Δικαστήριο*) ιδρύθηκε το 1988 (με την ονομασία *Πρωτοδικείο*) και απαρτίζεται σήμερα από δύο δικαστές ανά κράτος μέλος (54 σήμερα). Για το Γενικό Δικαστήριο χρησιμοποιείται ενίοτε το αρκτικόλεξο ΓΔ. Χρειάζεται προσοχή, γιατί το ίδιο αρκτικόλεξο χρησιμοποιείται στα έγγραφα μας και για τον όρο *Γενική Διεύθυνση* (στον ενικό ή στον πληθυντικό). Συνήθως, βέβαια, το οριστικό άρθρο εξαλείφει τον κίνδυνο πιθανής σύγχυσης (**το** ΓΔ = το Γενικό Δικαστήριο, **η** ΓΔ = η Γενική Διεύθυνση).

Το Γενικό Δικαστήριο έχει δικό του πρόεδρο και γραμματέα, αλλά, σε αντίθεση με το Δικαστήριο, δεν έχει μόνιμους γενικούς εισαγγελείς. Ωστόσο, κατ' εξαίρεση μπορεί ένας δικαστής να κληθεί να ασκήσει καθήκοντα γενικού εισαγγελέα.

Το Γενικό Δικαστήριο συνεδριάζει σε πενταμελή ή τριμελή τμήματα ή, σε ορισμένες περιπτώσεις, ως μονομελές δικαστήριο. Μπορεί επίσης να συνεδριάσει ως τμήμα μείζονος συνθέσεως (δεκαπέντε δικαστές), όταν αυτό δικαιολογείται από τη δυσκολία ή τη σπουδαιότητα της υπόθεσης.

Το Γενικό Δικαστήριο είναι καταρχήν αρμόδιο να εκδικάζει σε πρώτο βαθμό τις προσφυγές που αναφέρονται στο άρθρο 256 της ΣΛΕΕ. Κατά των αποφάσεων του Γενικού Δικαστηρίου μπορεί να ασκηθεί αναίρεση ενώπιον του Δικαστηρίου, περιοριζόμενη σε νομικά ζητήματα.

Όπως διευκρινίζεται στο μεθεπόμενο σημείο, οι διαφορές μεταξύ της Ένωσης και των υπαλλήλων της υπάγονταν, μέχρι τις 31 Αυγούστου 2016, στην αρμοδιότητα του Δικαστηρίου Δημόσιας Διοίκησης. Κατά των αποφάσεων του τελευταίου μπορούσε να ασκηθεί αναίρεση, μόνο για νομικά ζητήματα, ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου. Ωστόσο, από την 1η Σεπτεμβρίου 2016, το Δικαστήριο Δημόσιας Διοίκησης καταργήθηκε και οι αρμοδιότητές του μεταφέρθηκαν στο Γενικό Δικαστήριο.

27. Τα ειδικευμένα δικαστήρια (specialised courts — tribunaux spécialisés)

Σύμφωνα με το άρθρο 257 της ΣΛΕΕ, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο, αποφασίζοντας με τη συνήθη νομοθετική διαδικασία, μπορούν να ιδρύουν ειδικευμένα δικαστήρια, τα οποία υπάγονται στο Γενικό Δικαστήριο και είναι αρμόδια να εκδικάζουν σε πρώτο βαθμό ορισμένες κατηγορίες προσφυγών που ασκούνται σε συγκεκριμένους τομείς. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο αποφασίζουν μέσω κανονισμών είτε μετά από πρόταση της Επιτροπής και διαβούλευση με το Δικαστήριο είτε μετά από αίτημα του Δικαστηρίου και διαβούλευση με την Επιτροπή. Οι αποφάσεις των ειδικευμένων δικαστηρίων υπόκεινται σε αναίρεση, η οποία περιορίζεται σε νομικά ζητήματα, ή, αν το προβλέπει ο κανονισμός για τη σύσταση του ειδικευμένου δικαστηρίου, σε έφεση, η οποία μπορεί να αφορά και πραγματικά περιστατικά, ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου.

Τα ειδικευμένα δικαστήρια καταρτίζουν τον κανονισμό διαδικασίας τους, σε συμφωνία με το Δικαστήριο. Ο κανονισμός αυτός υπόκειται στην έγκριση του Συμβουλίου.

28. Το Δικαστήριο Δημόσιας Διοίκησης (Civil Service Tribunal — Tribunal de la fonction publique). Σύνθεση, εσωτερική οργάνωση και αρμοδιότητες

Το Δικαστήριο Δημόσιας Διοίκησης (αρκτικόλεξο: ΔΔΔ) ήταν ειδικευμένο δικαστήριο που απαρτιζόταν από επτά δικαστές, οι οποίοι διορίζονταν από το Συμβούλιο. Το ΔΔΔ είχε δικό του πρόεδρο και γραμματέα και διέθετε δική του γραμματεία, στηριζόταν όμως στις υπηρεσίες του Δικαστηρίου για τις άλλες διοικητικής ή γλωσσικής φύσεως ανάγκες του.

Το Δικαστήριο Δημόσιας Διοίκησης συνεδρίαζε σε τριμελή τμήματα. Ωστόσο, μια υπόθεση μπορούσε να παραπεμφθεί στην ολομέλεια, αν αυτό δικαιολογούνταν από τη δυσκολία ή τη σημασία των νομικών ζητημάτων. Εξάλλου, στις περιπτώσεις που προβλέπονταν στον κανονισμό διαδικασίας του, μπορούσε να δικάζει και σε πενταμελή τμήματα ή ως μονομελές.

Το ΔΔΔ ήταν αρμόδιο να εκδικάζει σε πρώτο βαθμό τις διαφορές μεταξύ της Ένωσης και των υπαλλήλων της δυνάμει του άρθρου 270 της ΣΛΕΕ. Κατά των αποφάσεων του ΔΔΔ μπορούσε να ασκηθεί ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου αναίρεση, περιοριζόμενη σε νομικά ζητήματα. Ωστόσο, όπως προαναφέρθηκε στο σημείο 26, το Δικαστήριο Δημόσιας Διοίκησης καταργήθηκε από την 1η Σεπτεμβρίου 2016 και οι αρμοδιότητές του μεταφέρθηκαν στο Γενικό Δικαστήριο.

29. Τα διάφορα είδη διαδικασίας και προσφυγών

29.1. Η προδικαστική παραπομπή (reference for preliminary ruling — renvoi préjudiciel) (άρθρο 267 της ΣΛΕΕ)

Για να εξασφαλίζεται η αποτελεσματική και ομοιόμορφη εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης και να αποφεύγεται κάθε απόκλιση στην ερμηνεία, τα εθνικά δικαστήρια μπορούν —και ενίοτε οφείλουν— να απευθυνθούν στο Δικαστήριο με προδικαστική παραπομπή και να του ζητήσουν να διευκρινίσει ένα ζήτημα ερμηνείας του ενωσιακού δικαίου, ώστε να μπορέσουν, παραδείγματος χάριν, να κρίνουν κατά πόσον η εθνική τους νομοθεσία είναι σύμφωνη με το δίκαιο αυτό. Η προδικαστική παραπομπή μπορεί επίσης να αφορά τον έλεγχο του κύρους μιας πράξης ενωσιακού δικαίου.

Το Δικαστήριο απαντά εκδίδοντας όχι απλή γνωμοδότηση αλλά **απόφαση** (judgment — arrêt) ή **αιτιολογημένη διάταξη** (reasoned order — ordonnance motivée), που έχει δεσμευτικό χαρακτήρα.

29.2. Οι ευθείες προσφυγές (direct actions — recours directs)

29.2.1. Η προσφυγή για παράβαση κράτους μέλους (προσφυγή επί παραβάσει ή απλώς προσφυγή παράβασης) (action for failure to fulfil obligations — recours en manquement) ή διαδικασία παράβασης (διαδικασία επί παραβάσει) (infringement procedure — procédure d'infraction) (άρθρα 258-260 της ΣΛΕΕ)

Με την προσφυγή αυτή το Δικαστήριο ελέγχει αν τα κράτη μέλη τηρούν τις υποχρεώσεις που υπέχουν βάσει του δικαίου της Ένωσης. Την προσφυγή μπορεί να ασκήσει είτε η Επιτροπή —πράγμα που είναι και το συνηθέστερο στην πράξη— είτε άλλο κράτος μέλος.

Πριν από την άσκηση της προσφυγής εφαρμόζεται προκαταρκτική διαδικασία [αποστολή **προειδοποιητικής επιστολής** (letter of formal notice — lettre de mise en demeure) και **αιτιολογημένης γνώμης** (reasoned opinion — avis motivé)], την οποία κινεί η Επιτροπή, για να δώσει στο κράτος μέλος τη δυνατότητα να απαντήσει στις αιτιάσεις που διατυπώνονται εναντίον του. Η Επιτροπή μπορεί να αποστείλει και συμπληρωματικές —όχι πρόσθετες—

προειδοποιητικές επιστολές (supplementary letter of formal notice — lettre de mise en demeure complémentaire), όπως και συμπληρωματικές αιτιολογημένες γνώμες. Αν το κράτος μέλος δεν θέσει τέρμα στην παράβαση, η Επιτροπή μπορεί να ασκήσει ενώπιον του Δικαστηρίου προσφυγή για παράβαση του ενωσιακού δικαίου. Αν το Δικαστήριο αποφανθεί ότι υπάρχει όντως παράβαση, το κράτος υποχρεούται να συμμορφωθεί αμέσως. Αν το κράτος δεν συμμορφωθεί, η Επιτροπή μπορεί να ασκήσει νέα προσφυγή στο Δικαστήριο και αν το Δικαστήριο διαπιστώσει ότι το κράτος μέλος δεν συμμορφώθηκε με την απόφασή του, μπορεί να του επιβάλει την καταβολή **κατ' αποκοπήν ποσού** (lump sum — somme forfaitaire) ή **χρηματικής ποινής** (penalty payment — astreinte).

Η Συνθήκη της Λισαβόνας εισήγαγε μια σημαντική καινοτομία στο σημείο αυτό. Πράγματι, αν ένα κράτος μέλος δεν ανακοινώσει στην Επιτροπή τα μέτρα που έλαβε για να μεταφέρει στο εθνικό του δίκαιο οδηγία που εκδόθηκε με νομοθετική διαδικασία, τότε το Δικαστήριο, έπειτα από πρόταση της Επιτροπής, μπορεί να επιβάλει στο εν λόγω κράτος μέλος την καταβολή κατ' αποκοπήν ποσού ή χρηματικής ποινής **ήδη από το στάδιο της πρώτης απόφασης με την οποία διαπιστώνει την παράβαση**.

Γενικά, υπάρχουν τρεις κατηγορίες παραβάσεων:

- **μη ανακοίνωση (μη κοινοποίηση) μέτρων μεταφοράς οδηγίας:** οι διαδικασίες αυτές κινούνται από την Επιτροπή κατά κράτους μέλους το οποίο δεν της ανακοίνωσε εμπρόθεσμα τα μέτρα που έλαβε για τη μεταφορά οδηγίας στο εσωτερικό του δίκαιο.
- **μη συμμόρφωση (ασυμβατότητα) του εθνικού δικαίου με το δίκαιο της ΕΕ:** οι διαδικασίες αυτές κινούνται από την Επιτροπή κατά κράτους μέλους το εθνικό δίκαιο του οποίου δεν συνάδει με το δίκαιο της ΕΕ.
- **πλημμελής ή εσφαλμένη εφαρμογή εθνικών διατάξεων κατά παράβαση του δικαίου της ΕΕ:** οι περιπτώσεις πλημμελούς ή εσφαλμένης (κακής) εφαρμογής είναι εκείνες στις οποίες η επίμαχη εθνική νομοθεσία δεν εφαρμόζεται σωστά ή δεν εφαρμόζεται καθόλου, κατά παράβαση του δικαίου της ΕΕ. Συχνά, οι περιπτώσεις αυτές αφορούν πάγιες και γενικευμένες διοικητικές πρακτικές εθνικών αρχών οι οποίες (πρακτικές) παραβιάζουν το δίκαιο της ΕΕ (π.χ. ενωσιακές οδηγίες). Η παράβαση μπορεί να συνίσταται π.χ. στο γεγονός ότι μια οδηγία της ΕΕ δεν ενσωματώθηκε σωστά ή δεν ενσωματώθηκε πλήρως στο εθνικό δίκαιο ή στο γεγονός ότι το κράτος μέλος δεν εφαρμόζει τους κανόνες που προβλέπονται από το δίκαιο της ΕΕ.

Οι υποθέσεις παράβασης εντοπίζονται είτε αυτεπαγγέλτως από τις υπηρεσίες της Επιτροπής είτε κατόπιν σχετικών καταγγελιών (complaints — plaintes) που υποβάλλονται στην Επιτροπή (οι περισσότερες καταγγελίες αφορούν την τρίτη κατηγορία παραβάσεων). Η διεκπεραίωση των υποθέσεων παράβασης γίνεται μέσω τριών βάσεων δεδομένων: CHAP, EU Pilot και NIF.

Όταν υποβάλλεται στην Επιτροπή καταγγελία για παράβαση του δικαίου της ΕΕ (ή σχετική αίτηση παροχής πληροφοριών), η καταγγελία καταχωρίζεται στη βάση δεδομένων CHAP (Complaints Handling – Accueil des Plaignants· στα κείμενά μας ο όρος αυτός μένει αμετάφραστος στα ελληνικά). Η Επιτροπή διερευνά την καταγγελία και οφείλει να καταλήξει σε συμπέρασμα το πολύ μέσα σε ένα έτος από την υποβολή της. Αν κρίνει ότι δεν υπάρχει παράβαση, θέτει την υπόθεση στο αρχείο και ενημερώνει σχετικά τον καταγγέλλοντα. Αν,

όμως, θεωρήσει ότι η καταγγελία είναι καταρχήν βάσιμη και πρέπει να διερευνηθεί περαιτέρω σε συνεννόηση με το κράτος μέλος, τη μεταφέρει στη βάση EU Pilot.

Όταν η κίνηση της διαδικασίας γίνεται με πρωτοβουλία των υπηρεσιών της Επιτροπής (δηλαδή, αυτεπαγγέλτως), η υπόθεση καταχωρίζεται απευθείας στη βάση **EU Pilot** (ο όρος αυτός μένει αμετάφραστος στα ελληνικά), η οποία είναι το κύριο εργαλείο με το οποίο η Επιτροπή επικοινωνεί με τα κράτη μέλη σε πρώιμο στάδιο (δηλαδή πριν κινηθεί διαδικασία παράβασης σύμφωνα με το άρθρο 258 της ΣΛΕΕ) για θέματα που αφορούν την ερμηνεία και/ή την εφαρμογή του δικαίου της ΕΕ. Στην ίδια βάση, όπως προαναφέρθηκε, μεταφέρονται και οι υποθέσεις που δεν τίθενται στο αρχείο μετά την εξέτασή τους στο πλαίσιο της βάσης CHAP.

Τέλος, οι υποθέσεις μη εμπρόθεσμης ανακοίνωσης των εθνικών μέτρων μεταφοράς οδηγιών, στις οποίες η παράβαση είναι δεδομένη λόγω μη τήρησης της σχετικής προθεσμίας, δεν καταχωρίζονται στη βάση EU Pilot αλλά απευθείας στη βάση **NIF**.

Τα διάφορα είδη προειδοποιητικών επιστολών και αιτιολογημένων γνωμών που αποστέλλει στα κράτη μέλη η Επιτροπή για τα επιμέρους είδη παραβάσεων δηλώνονται με συγκεκριμένο κωδικό αριθμό στην πρώτη σελίδα του εγγράφου [π.χ.: 1 για την (πρώτη) προειδοποιητική επιστολή που αποστέλλεται λόγω μη κοινοποίησης εθνικών μέτρων μεταφοράς οδηγίας· 2 για την αιτιολογημένη γνώμη που αποστέλλεται στην ίδια περίπτωση· 3 για την (πρώτη) προειδοποιητική επιστολή που αποστέλλεται σε υποθέσεις που δεν αφορούν την μη κοινοποίηση εθνικών μέτρων μεταφοράς οδηγίας· 5 για την αιτιολογημένη γνώμη που αποστέλλεται στην ίδια περίπτωση κ.ο.κ.].

29.2.2. Η προσφυγή ακύρωσης (action for annulment — recours en annulation) (άρθρα 263-264 της ΣΛΕΕ)

Με την προσφυγή αυτή, ο προσφεύγων ζητά την ακύρωση πράξης οργάνου της ΕΕ (κανονισμού, οδηγίας, απόφασης). Το Δικαστήριο είναι αρμόδιο να εκδικάζει τις προσφυγές ακύρωσης που ασκούνται από κράτος μέλος κατά του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και/ή του Συμβουλίου (εκτός των προσφυγών που αφορούν πράξεις του Συμβουλίου σε θέματα κρατικών ενισχύσεων ή ντάμπινγκ ή πράξεις που εκδόθηκαν στο πλαίσιο των εκτελεστικών αρμοδιοτήτων του) και τις προσφυγές που ασκούνται από ένα όργανο της ΕΕ κατ' άλλου. Όλες οι λοιπές προσφυγές ακύρωσης, και ιδίως οι προσφυγές που ασκούνται από ιδιώτες, εκδικάζονται σε πρώτο βαθμό από το Γενικό Δικαστήριο.

29.2.3. Η προσφυγή για παράλειψη ενωσιακού οργάνου (ή προσφυγή επί παραλείψει ή απλώς προσφυγή παράλειψης) (action for failure to act — recours en carence) (άρθρα 265-266 της ΣΛΕΕ)

Με την προσφυγή αυτή ελέγχεται η νομιμότητα της αδράνειας των θεσμικών και λοιπών οργάνων ή οργανισμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ωστόσο, η προσφυγή αυτή μπορεί να ασκηθεί μόνο αφού το όργανο έχει κληθεί να ενεργήσει. Αν διαπιστωθεί ότι η παράλειψη είναι παράνομη, το οικείο όργανο οφείλει να θέσει τέρμα στην παράλειψη λαμβάνοντας τα ενδεικνύόμενα μέτρα. Η αρμοδιότητα εκδίκασης των προσφυγών παράλειψης έχει καταναμεηθεί μεταξύ του Δικαστηρίου και του Γενικού Δικαστηρίου σύμφωνα με τα ίδια κριτήρια που ισχύουν και για την προσφυγή ακύρωσης.

29.3. Η αίτηση αναίρεσης (appeal — pourvoi)

Το Δικαστήριο είναι αρμόδιο να εκδικάζει αιτήσεις αναίρεσης κατά των αποφάσεων και διατάξεων που εκδίδει το Γενικό Δικαστήριο, περιοριζόμενες μόνο σε νομικά ζητήματα. Ομοίως, το Γενικό Δικαστήριο ήταν αρμόδιο να εκδικάζει αιτήσεις αναίρεσης κατά των αποφάσεων και διατάξεων που εξέδιδε το Δικαστήριο Δημόσιας Διοίκησης, περιοριζόμενες μόνο σε νομικά ζητήματα.

29.4. Η επανεξέταση (review — réexamen)

Οι αποφάσεις του Γενικού Δικαστηρίου επί αναίρεσεων που ασκούνταν κατά των αποφάσεων του Δικαστηρίου Δημόσιας Διοίκησης της Ευρωπαϊκής Ένωσης μπορούσαν κατ' εξαίρεση να επανεξεταστούν από το Δικαστήριο.

30. Αποφάσεις, διατάξεις, γνωμοδοτήσεις

Τα προαναφερόμενα δικαιοδοτικά όργανα (Δικαστήριο, Γενικό Δικαστήριο και —όσο λειτουργούσε— το Δικαστήριο Δημόσιας Διοίκησης) εκδίδουν αποφάσεις (judgments — arrêts) ή διατάξεις (orders — ordonnances). Τόσο οι αποφάσεις όσο και οι διατάξεις έχουν σκεπτικό (grounds — motifs), το οποίο διαρθρώνεται σε σκέψεις (paragraphs/points — points), και διατακτικό (operative part — dispositif).

Σύμφωνα με το άρθρο 218 παράγραφος 11 της ΣΛΕΕ, το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχει και γνωμοδοτική αρμοδιότητα. Πράγματι, όταν πρόκειται να συναφθεί διεθνής συμφωνία μεταξύ της Ένωσης και ενός ή περισσότερων τρίτων κρατών ή διεθνών οργανισμών, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, η Επιτροπή ή ένα κράτος μέλος μπορούν να ζητήσουν από το Δικαστήριο να γνωμοδοτήσει αν η μελετώμενη συμφωνία συνάδει με τις Συνθήκες. Σύμφωνα με το άρθρο 108 παράγραφος 2 του κανονισμού διαδικασίας του Δικαστηρίου, το Δικαστήριο απαντά εκδίδοντας **αιτιολογημένη γνωμοδότηση** (reasoned opinion — avis motivé). Επειδή, όπως διαπιστώνεται, οι όροι που χρησιμοποιούνται στα αγγλικά και στα γαλλικά για τη γνωμοδοτική αυτή διαδικασία είναι ταυτόσημοι με τον όρο που χρησιμοποιείται για την αιτιολογημένη γνώμη που εκδίδεται κατά την προκαταρκτική φάση της διαδικασίας παράβασης, ο μεταφραστής πρέπει να είναι ιδιαίτερα προσεκτικός στο σημείο αυτό.

31. Η Συλλογή νομολογίας και ο τρόπος παραπομπής στις αποφάσεις (και τις διατάξεις)

Παλαιότερα η νομολογία δημοσιευόταν σε έντυπη μορφή είτε στη Συλλογή Νομολογίας (ή απλώς Συλλογή) [European Court Reports (ECR) — Recueil de la jurisprudence (Recueil)] του Δικαστηρίου και του Γενικού Δικαστηρίου (έως το 2011) είτε στη Συλλογή Νομολογίας του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου — Νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Δημόσιας Διοίκησης (έως το 2009). Έκτοτε δημοσιεύεται στην Ψηφιακή Συλλογή Νομολογίας. Από το πρώτο εξάμηνο του 2014 το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης καθιέρωσε σταδιακά έναν νέο τρόπο παράθεσης της νομολογίας. Ο τρόπος αυτός συνδυάζει τον κωδικό ECLI (ευρωπαϊκός αναγνωριστικός κωδικός νομολογίας), χωρίς τον όρο «ECLI» στην αρχή του κωδικού, με το σύννηθες όνομα της απόφασης και τον αριθμό πρωτοκόλλου της υπόθεσης.

Παράδειγμα: απόφαση της 12ης Ιουλίου 2005, Schempp, C-403/03, EU:C:2005:446, σκέψη 22. Σε μερικά πρωτότυπα η ημερομηνία της απόφασης μπορεί να λείπει.

Περισσότερες λεπτομέρειες και άλλα παραδείγματα υπάρχουν στο σημείο 5.9.3 του *Διοργανικού εγχειριδίου*.

Παλαιότερα η παραπομπή στη Συλλογή γινόταν ως εξής:

Πριν από τις 15 Νοεμβρίου 1989:

Απόφαση της 15ης Ιανουαρίου 1986 στην υπόθεση 52/84, Επιτροπή κατά Βελγίου, σκέψη 12, Συλλογή 1986, σ. 16.

Από τις 15 Νοεμβρίου 1989 έως την υιοθέτηση της νέας πρακτικής, το 2014:

Απόφαση της 30ής Ιανουαρίου 1992 στην υπόθεση C-328/90, Επιτροπή κατά Ελλάδας, σκέψη 2, Συλλογή 1992, σ. I-425.

Απόφαση της 28ης Ιανουαρίου 1992 στην υπόθεση T-45/90, Sreybrouck κατά Κοινοβουλίου, σκέψη 2, Συλλογή 1992, σ. II-33.

Μερικές επισημάνσεις:

- α) στα γαλλικά χρησιμοποιούν μεταξύ των ονομάτων των δύο διαδικών μια απλή κάθετο: / (Commission/Belgique). Στα ελληνικά δεν πρέπει να αντιγράψουμε αυτόν τον τρόπο παραπομπής, αλλά να χρησιμοποιούμε την πρόθεση **κατά με γενική** (Επιτροπή κατά Βελγίου).
- β) οι παράγραφοι (paragraphs/points — points) στις οποίες υποδιαιρείται το σκεπτικό των αποφάσεων και των διατάξεων του Δικαστηρίου, του Γενικού Δικαστηρίου (και, όσο λειτουργούσε, του ΔΔΔ) αποδίδονται στα ελληνικά με τη λέξη **σκέψεις** και ποτέ με τις λέξεις **παράγραφοι** ή **σημεία**.
- γ) ο όρος cited above (στα γαλλικά: précité), για παραπομπή σε ήδη αναφερθείσα απόφαση, αποδίδεται στα ελληνικά με τον όρο **προπαρατεθείσα**.
- δ) στα προαναφερόμενα παραδείγματα το C σημαίνει Δικαστήριο (Cour) και το T Γενικό Δικαστήριο (Tribunal), ενώ για τις αποφάσεις του ΔΔΔ χρησιμοποιούντο το γράμμα F (από το γαλλικό fonction publique). Το I δηλώνει τη σειρά στην οποία δημοσιεύονται οι αποφάσεις του Δικαστηρίου και το II τη σειρά στην οποία δημοσιεύονται οι αποφάσεις του Γενικού Δικαστηρίου. Σε ορισμένες περιπτώσεις δημοσιεύονται στη Συλλογή αποσπάσματα της απόφασης και όχι η πλήρης απόφαση, οπότε οι χρησιμοποιούμενοι όροι είναι ECR (Extracts) στα αγγλικά, Rec (Extraits) στα γαλλικά και Συλλογή (Αποσπάσματα) στα ελληνικά.
- ε) στον τίτλο ορισμένων αποφάσεων του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης υπάρχει το γράμμα P. Αυτό σημαίνει ότι πρόκειται για απόφαση του Δικαστηρίου που εκδόθηκε έπειτα από αναίρεση (pourvoi) κατά αποφάσεως ή διατάξεως του Γενικού Δικαστηρίου ή για απόφαση του Γενικού Δικαστηρίου που εκδόθηκε έπειτα από αναίρεση (pourvoi) κατά αποφάσεως ή διατάξεως του Δικαστηρίου Δημόσιας Διοίκησης.

Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ (ΑΡΘΡΑ 282 ΕΩΣ 284 ΤΗΣ ΣΛΕΕ)

32. Καθεστώς, διάρθρωση και αρμοδιότητες

Η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (αρκτικόλεξο: ΕΚΤ²³) απέκτησε καθεστώς θεσμικού οργάνου με τη Συνθήκη της Λισαβόνας. Η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και οι εθνικές κεντρικές τράπεζες συγκροτούν το **Ευρωπαϊκό Σύστημα Κεντρικών Τραπεζών** (ΕΣΚΤ), κύριος στόχος του οποίου είναι η διατήρηση της σταθερότητας των τιμών. Η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και οι εθνικές κεντρικές τράπεζες των κρατών μελών τα οποία έχουν νόμισμα το ευρώ συγκροτούν το **ευρωσύστημα** και ασκούν τη νομισματική πολιτική της Ένωσης. Το ευρωσύστημα και το ΕΣΚΤ θα συνυπάρχουν όσο διάστημα υπάρχουν κράτη μέλη που δεν ανήκουν στη ζώνη του ευρώ (ευρωζώνη). Έργο της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας είναι να διαχειρίζεται το ευρώ, το ενιαίο νόμισμα της Ένωσης.

Η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα διοικείται από δύο όργανα:

- το Διοικητικό Συμβούλιο (Council of Governors — conseil des gouverneurs), που απαρτίζεται από τα μέλη της Εκτελεστικής Επιτροπής της ΕΚΤ και τους διοικητές των εθνικών κεντρικών τραπεζών της ευρωζώνης
- την Εκτελεστική Επιτροπή (Executive Board — directoire), η οποία αποτελείται από τον πρόεδρο, έναν αντιπρόεδρο και τέσσερα άλλα μέλη που διορίζονται με κοινή συμφωνία των κρατών μελών, ύστερα από σύσταση του Συμβουλίου και διαβούλευση με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Η θητεία τους έχει διάρκεια οκτώ ετών και δεν είναι ανανεώσιμη.

ΤΟ ΕΛΕΓΚΤΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ (ΑΡΘΡΑ 285 ΕΩΣ 287 ΤΗΣ ΣΛΕΕ)

33. Ονομασία

Η επίσημη ονομασία του οργάνου αυτού είναι *Ελεγκτικό Συνέδριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης*. Αναφέρεται επίσης με την ονομασία *Ευρωπαϊκό Ελεγκτικό Συνέδριο*, αλλά στις συντριπτικά περισσότερες περιπτώσεις το συναντάμε ως *Ελεγκτικό Συνέδριο* ή απλώς *το Συνέδριο*. Για το όργανο αυτό δεν χρησιμοποιείται κανένα αρκτικόλεξο.

34. Σύνθεση και αρμοδιότητες

Το Ελεγκτικό Συνέδριο, το οποίο ιδρύθηκε το 1975 και άρχισε να λειτουργεί το 1977, αναβαθμίστηκε σε θεσμικό όργανο με τη Συνθήκη ΕΕ το 1992. Περιλαμβάνει ένα μέλος από κάθε χώρα της Ένωσης.

Η κύρια αποστολή του Ελεγκτικού Συνεδρίου είναι να ελέγχει τη νομιμότητα (legality — légalité) και την κανονικότητα (regularity — régularité) των εσόδων και των εξόδων της Ευρωπαϊκής Ένωσης και να μεριμνά για τη χρηστή δημοσιονομική διαχείρισή της. Ελέγχει επίσης τα έσοδα και τα έξοδα κάθε λοιπού οργάνου ή οργανισμού που ιδρύεται από την Ένωση. Παρέχει στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και στο Συμβούλιο **δήλωση αξιοπιστίας** (statement of assurance — déclaration d'assurance), η οποία πιστοποιεί την ακρίβεια των λογαριασμών και τη νομιμότητα και κανονικότητα των σχετικών πράξεων. Επισημαίνεται πάντως ότι στο άρθρο 319 παράγραφος 1 της ΣΛΕΕ χρησιμοποιείται ο όρος **δήλωση βεβαίωσης** και όχι ο όρος **δήλωση αξιοπιστίας**, πράγμα που ενδέχεται να δημιουργήσει

²³ Σε μερικές περιπτώσεις υπάρχει κίνδυνος σύγχυσης με το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο, για το οποίο χρησιμοποιείται το ίδιο αρκτικόλεξο. Συνήθως όμως η σύγχυση αίρεται μέσω του οριστικού άρθρου (η ΕΚΤ, το ΕΚΤ).

σύγκυση. Το Ελεγκτικό Συνέδριο καταρτίζει επίσης **ετήσια έκθεση** (annual report — rapport annuel), που δημοσιεύεται στην Επίσημη Εφημερίδα, μετά το κλείσιμο κάθε οικονομικού έτους. Ακόμη, το Ελεγκτικό Συνέδριο επικουρεί το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο κατά τον έλεγχο της εκτέλεσης του προϋπολογισμού.

ΤΑ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΑ ΟΡΓΑΝΑ

35. Η Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή (άρθρα 301 έως 304 της ΣΛΕΕ)

Η Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή (αρκτικόλεξο: ΕΟΚΕ) συστάθηκε το 1957 με τη Συνθήκη για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας και είναι συμβουλευτικό όργανο, το οποίο εκπροσωπεί τους εργοδότες, τις συνδικαλιστικές οργανώσεις, τους αγρότες, τους καταναλωτές και τις υπόλοιπες ομάδες συμφερόντων που απαρτίζουν συλλογικά την «οργανωμένη κοινωνία των πολιτών». Παρουσιάζει τις απόψεις τους και υπερασπίζεται τα συμφέροντά τους σε συζητήσεις με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, το Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Η αρχική της ονομασία ήταν *Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή* (ΟΚΕ), αλλά το 2002 πρόσθεσε η ίδια το επίθετο *Ευρωπαϊκή* στον τίτλο της. Τα μέλη της, που δεν μπορούν να είναι περισσότερα από 350, κατατάσσονται σε τρεις ομάδες: των *εργοδοτών*, των *εργαζομένων* και των *διαφόρων συμφερόντων*.

Η Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή εκδίδει **γνωμοδοτήσεις** (opinions — avis) με αντικείμενο τις νομοθετικές προτάσεις που υποβάλλει η Επιτροπή, εκδίδει όμως και **γνωμοδοτήσεις πρωτοβουλίας** (own-initiative opinions — avis d'initiative) σχετικά με θέματα που κρίνει ότι είναι σκόπιμο να εξεταστούν. Αν της ζητηθεί, μπορεί επίσης να εκδώσει και **διερευνητικές γνωμοδοτήσεις** (exploratory opinions — avis exploratoires) για διάφορα θέματα πολιτικής. Επισημαίνεται, πάντως, ότι στα σημεία αναφοράς των νομικών πράξεων οι opinions/avis της ΕΟΚΕ ονομάζονται *γνώμες* και όχι *γνωμοδοτήσεις*:

Έχοντας υπόψη τη γνώμη της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής,

Η Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή δεν πρέπει να συγχέεται με το Οικονομικό και Κοινωνικό Συμβούλιο του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, περιφερειακή υποδιαίρεση του οποίου είναι η Οικονομική Επιτροπή του ΟΗΕ για την Ευρώπη.

36. Η Επιτροπή των Περιφερειών (άρθρα 305 έως 307 της ΣΛΕΕ)

Η επίσημη ονομασία της είναι *Επιτροπή των Περιφερειών της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, αλλά συνήθως αναφέρεται με τον τίτλο *Επιτροπή των Περιφερειών* (αρκτικόλεξο: ΕΠΠ, με μικρό τ, αν και στον ιστότοπο της Επιτροπής των Περιφερειών το τ γράφεται με κεφαλαίο: ΕΤΠ). Συστάθηκε το 1994 με τη Συνθήκη ΕΕ και είναι συμβουλευτικό όργανο που αποτελείται από εκπροσώπους των αρχών περιφερειακής και τοπικής αυτοδιοίκησης της Ευρώπης. Τα μέλη της δεν μπορούν να υπερβούν τα 350.

Πριν τα όργανα της Ένωσης λάβουν αποφάσεις για θέματα όπως η οικονομική και κοινωνική συνοχή, η απασχόληση, η κοινωνική πολιτική, τα διευρωπαϊκά δίκτυα μεταφορών, η ενέργεια και οι τηλεπικοινωνίες, η εκπαίδευση και η νεολαία, η επαγγελματική κατάρτιση, ο πολιτισμός, το περιβάλλον, η δημόσια υγεία και οι μεταφορές, πρέπει να ζητείται η γνώμη [στον ιστότοπο της Επιτροπής των Περιφερειών: **γνωμοδότηση** (opinion — avis)] της

Επιτροπής των Περιφερειών, η οποία όμως μπορεί να γνωμοδοτεί και με δική της πρωτοβουλία [γνωμοδοτήσεις πρωτοβουλίας (own-initiative opinions — avis d'initiative)]. Αν της ζητηθεί, μπορεί επίσης να εκδώσει και **διερευνητικές γνωμοδοτήσεις** (outlook opinions — avis de prospective) για διάφορα θέματα πολιτικής²⁴. Επισημαίνεται και εδώ ότι στα σημεία αναφοράς των νομικών πράξεων οι opinions/avis της ΕτΠ ονομάζονται *γνώμες* και όχι γνωμοδοτήσεις:

Έχοντας υπόψη τη γνώμη της Επιτροπής των Περιφερειών,

ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΙ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ

37. Η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων (άρθρα 308 και 309 της ΣΛΕΕ)

Η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων (αρκτικόλεξο: ΕΤΕπ) έχει ως αποστολή να συμβάλλει στην ισόρροπη και απρόσκοπτη ανάπτυξη της εσωτερικής αγοράς για το συμφέρον της Ένωσης, προσφεύγοντας στην κεφαλαιαγορά και στους ιδίους της πόρους. Για τον σκοπό αυτόν, χωρίς να επιδιώκει κέρδος, διευκολύνει με την παροχή δανείων και εγγυήσεων τη χρηματοδότηση των κατωτέρω σχεδίων, σε όλους τους τομείς της οικονομίας:

- α) σχεδίων που αποβλέπουν στην αξιοποίηση των λιγότερο ανεπτυγμένων περιοχών·
- β) σχεδίων που αποσκοπούν στον εκσυγχρονισμό ή στη μετατροπή επιχειρήσεων ή στη δημιουργία νέων δραστηριοτήτων που προκύπτουν από την εγκαθίδρυση ή τη λειτουργία της εσωτερικής αγοράς και οι οποίες, λόγω της έκτασης ή της φύσης τους, δεν μπορούν να καλυφθούν πλήρως από τα διαθέσιμα σε κάθε κράτος μέλος μέσα χρηματοδότησης·
- γ) σχεδίων κοινού ενδιαφέροντος για περισσότερα κράτη μέλη που, λόγω της έκτασης ή της φύσης τους, δεν μπορούν να καλυφθούν πλήρως από τα διαθέσιμα σε κάθε κράτος μέλος μέσα χρηματοδότησης.

Οι αποφάσεις της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων λαμβάνονται από το Συμβούλιο των Διοικητών (Board of Governors — conseil des gouverneurs), το Διοικητικό Συμβούλιο (Board of Directors — conseil d'administration), τη Διευθύνουσα Επιτροπή (Management Committee — comité de direction) και την Ελεγκτική Επιτροπή (Audit Committee — comité de vérification). Η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων μαζί με το Ευρωπαϊκό Ταμείο Επενδύσεων (βλ. επόμενο σημείο) συναποτελούν τον *όμιλο της ΕΤΕπ* (EIB Group — Groupe BEI).

38. Το Ευρωπαϊκό Ταμείο Επενδύσεων

Το Ευρωπαϊκό Ταμείο Επενδύσεων (αρκτικόλεξο: ΕΤαΕ) ιδρύθηκε το 1994 για την παροχή βοήθειας στις μικρές επιχειρήσεις. Ειδικότερα, το Ευρωπαϊκό Ταμείο Επενδύσεων παρέχει επιχειρηματικά κεφάλαια στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις (ΜΜΕ), και ιδίως στις νέες εταιρείες και στις επιχειρήσεις τεχνολογικού προσανατολισμού. Παρέχει εγγυήσεις σε χρηματοπιστωτικά ιδρύματα (όπως τράπεζες) για την κάλυψη των δανείων τους προς τις ΜΜΕ.

²⁴ Σε σχέση με τις διερευνητικές γνωμοδοτήσεις που εκδίδει η Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή, παρατηρούμε ότι οι αντίστοιχοι αγγλικοί και γαλλικοί όροι διαφέρουν.

Το Ευρωπαϊκό Ταμείο Επενδύσεων δεν είναι πιστωτικό ίδρυμα: δεν χορηγεί δάνεια και επιδοτήσεις σε επιχειρήσεις ούτε επενδύει άμεσα σε εταιρείες. Αντίθετα λειτουργεί μέσω τραπεζών και άλλων χρηματοπιστωτικών ενδιάμεσων. Χρησιμοποιεί είτε δικούς του πόρους είτε τους πόρους που του έχουν εμπιστευθεί η ΕΤΕπ ή η Ευρωπαϊκή Ένωση.

ΔΙΟΡΓΑΝΙΚΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ

39. Η Υπηρεσία Εκδόσεων (Publications Office — Office des publications)

Η πλήρης ονομασία του εν λόγω οργανισμού είναι *Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης*. Ασκεί καθήκοντα εκδοτικού οίκου για τα όργανα της Ένωσης, παράγοντας και διανέμοντας όλες τις επίσημες δημοσιεύσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε έντυπη και ηλεκτρονική μορφή.

40. Η Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Επιλογής Προσωπικού [European Personnel Selection Office (EPSO) — Office de sélection du personnel des Communautés européennes]

Η Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Επιλογής Προσωπικού (γνωστή κυρίως με το αγγλικό αρκτικόλεξο EPSO) άρχισε να λειτουργεί τον Ιανουάριο του 2003. Έργο της είναι να διοργανώνει διαγωνισμούς για την πρόσληψη προσωπικού για όλα τα όργανα της Ένωσης.

41. Η Ευρωπαϊκή Σχολή Δημόσιας Διοίκησης (European Administrative School — École européenne d'administration)

Η Ευρωπαϊκή Σχολή Δημόσιας Διοίκησης (γνωστή κυρίως με το κοινό για όλες τις γλώσσες αρκτικόλεξο EUSA) άρχισε να λειτουργεί στις 10 Φεβρουαρίου 2005. Αποστολή της είναι η κατάρτιση των μελών του προσωπικού της ΕΕ σε διάφορα εξειδικευμένα θέματα.

42. Οργανισμοί και άλλοι φορείς της Ένωσης

Οι οργανισμοί της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι νομικές οντότητες ανεξάρτητες από τα θεσμικά της όργανα, οι οποίες έχουν συσταθεί για την εκτέλεση συγκεκριμένων καθηκόντων βάσει της ενωσιακής νομοθεσίας.

Είδη οργανισμών:

Αποκεντρωμένοι οργανισμοί

Οι αποκεντρωμένοι οργανισμοί συμβάλλουν στην εφαρμογή των πολιτικών της ΕΕ. Προάγουν επίσης τη συνεργασία μεταξύ της ΕΕ και των εθνικών κυβερνήσεων συγκεντρώνοντας τεχνική και εξειδικευμένη εμπειρογνωσία τόσο από τα θεσμικά όργανα της Ένωσης όσο και από τις εθνικές αρχές.

Οι αποκεντρωμένοι οργανισμοί, που έχουν την έδρα τους σε διάφορες χώρες της ΕΕ, ιδρύονται για αόριστο χρονικό διάστημα. Ο όρος που δηλώνει τους διάφορους αποκεντρωμένους οργανισμούς ποικίλλει (Αρχή, Γραφείο, Συμβούλιο, Κέντρο, Ίδρυμα, Ινστιτούτο, Οργανισμός, Υπηρεσία). Λεπτομερής κατάλογος των αποκεντρωμένων οργανισμών παρέχεται στο σημείο 9.5.3. του *Διοργανικού εγχειριδίου*.

Οργανισμοί υπαγόμενοι στην Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας

Οι οργανισμοί αυτοί δημιουργήθηκαν για να ασκούν πολύ συγκεκριμένα τεχνικά, επιστημονικά και διοικητικά καθήκοντα στο πλαίσιο της Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφάλειας της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Πρόκειται για το Δορυφορικό Κέντρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, για τον Ευρωπαϊκό Οργανισμό Άμυνας και για το Ινστιτούτο Μελετών της Ευρωπαϊκής Ένωσης για Θέματα Ασφάλειας.

Εκτελεστικοί οργανισμοί

Οι εκτελεστικοί οργανισμοί συστήνονται για περιορισμένο χρονικό διάστημα από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, προκειμένου να εκτελέσουν συγκεκριμένα καθήκοντα σχετικά με προγράμματα της ΕΕ. Λεπτομερής κατάλογος των εκτελεστικών οργανισμών παρέχεται στο σημείο 9.5.4. του *Διοργανικού εγχειριδίου*.

Οργανισμοί και υπηρεσίες της Ευρατόμ

Οι οργανισμοί αυτοί δημιουργήθηκαν για να προωθήσουν τους στόχους της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Κοινότητα Ατομικής Ενέργειας (Ευρατόμ): συντονισμός των εθνικών προγραμμάτων πυρηνικής έρευνας για ειρηνικούς σκοπούς, παροχή γνώσεων, υποδομών και χρηματοδότησης στον τομέα της πυρηνικής ενέργειας και εξασφάλιση επαρκούς και ασφαλούς εφοδιασμού σε πυρηνική ενέργεια. Πρόκειται για την Κοινή Επιχείρηση Fusion for Energy (F4E) και για τον Οργανισμό Εφοδιασμού Ευρατόμ (βλ. σημείο 9.5.5. του *Διοργανικού εγχειριδίου*).

Λοιποί οργανισμοί

Στους λοιπούς οργανισμούς περιλαμβάνονται φορείς που έχουν συσταθεί στο πλαίσιο προγραμμάτων της ΕΕ και συμπράξεων δημόσιου-ιδιωτικού τομέα μεταξύ της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και της βιομηχανίας.

Λεπτομερής κατάλογος των λοιπών οργανισμών παρέχεται στο σημείο 9.5.6. του *Διοργανικού εγχειριδίου*.

ΑΛΛΟΙ ΕΙΔΙΚΕΥΜΕΝΟΙ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ

43. Ο Ευρωπαίος Διαμεσολαβητής (European Ombudsman — Médiateur européen)

Ο Ευρωπαίος Διαμεσολαβητής λειτουργεί ως ενδιάμεσος μεταξύ του πολίτη και των αρχών της Ένωσης. Είναι αρμόδιος να λαμβάνει και να ερευνά καταγγελίες πολιτών, επιχειρήσεων και οργανισμών της Ένωσης και οποιουδήποτε κατοικεί ή έχει την καταστατική του έδρα σε χώρα της Ένωσης. Ο Ευρωπαίος Διαμεσολαβητής εργάζεται για την προαγωγή της χρηστής διοίκησης σε επίπεδο ΕΕ, διερευνώντας αναφορές κακοδιοίκησης στο πλαίσιο των θεσμικών και λοιπών οργάνων της ΕΕ, αλλά και προβαίνοντας σε προληπτική εξέταση ευρύτερων συστημικών ζητημάτων.

Όταν αναφερόμαστε στον Ευρωπαίο Διαμεσολαβητή ως θεσμό, χρησιμοποιούμε το αρσενικό γένος. Όταν, όμως, αναφερόμαστε στο πρόσωπο που κατέχει τη δεδομένη στιγμή το συγκεκριμένο αξίωμα, χρησιμοποιούμε το γένος που αντιστοιχεί στο φύλο του και γράφουμε το δέλτα της λέξης διαμεσολαβητής ή διαμεσολαβήτρια με μικρό. Ως εκ τούτου, τώρα που το

αξίωμα αυτό το κατέχει η Ιρλανδέζα Emily O'Reilly, αναφερόμαστε σ' αυτήν ως η Ευρωπαϊά διαμεσολαβήτρια.

44. Ο Ευρωπαϊός Επόπτης Προστασίας Δεδομένων (European Data Protection Supervisor — Contrôleur européen de la protection des données)

Έργο του Ευρωπαϊού Επόπτη Προστασίας Δεδομένων είναι να εξασφαλίζει ότι τα όργανα και οι οργανισμοί της Ένωσης σέβονται την ιδιωτική ζωή των πολιτών, όταν επεξεργάζονται προσωπικά δεδομένα.

Όταν αναφερόμαστε στον Ευρωπαϊό Επόπτη Προστασίας Δεδομένων ως θεσμό, χρησιμοποιούμε το αρσενικό γένος. Όταν, όμως, αναφερόμαστε στο πρόσωπο που κατέχει τη δεδομένη στιγμή το συγκεκριμένο αξίωμα, χρησιμοποιούμε το γένος που αντιστοιχεί στο φύλο του και γράφουμε το δέλτα της λέξης επόπτης ή επόπτρια με μικρό. Συνεπώς, αν το αξίωμα αυτό το κατείχε γυναίκα, θα αναφερόμασταν σ' αυτήν ως η Ευρωπαϊά επόπτρια προστασίας δεδομένων (σήμερα Ευρωπαϊός επόπτης προστασίας δεδομένων είναι ο Πολωνός Wojciech Wiewiórowski).

44Α. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Προστασίας Δεδομένων (ΕΣΠΔ) (European Data Protection Board — Comité Européen de la Protection des Données)

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Προστασίας Δεδομένων (ΕΣΠΔ) είναι ανεξάρτητος ευρωπαϊκός οργανισμός, ο οποίος συμβάλλει στη συνεκτική εφαρμογή των κανόνων προστασίας δεδομένων σε ολόκληρη την Ευρωπαϊκή Ένωση και προάγει τη συνεργασία μεταξύ των αρχών προστασίας δεδομένων της ΕΕ.

Το ΕΣΠΔ απαρτίζεται από εκπροσώπους των εθνικών αρχών προστασίας δεδομένων και από τον Ευρωπαϊό Επόπτη Προστασίας Δεδομένων. Οι εποπτικές αρχές των κρατών της ΕΖΕΣ / του ΕΟΧ είναι επίσης μέλη σε ό,τι αφορά θέματα που σχετίζονται με τον γενικό κανονισμό για την προστασία δεδομένων, αλλά δεν έχουν δικαίωμα ψήφου και δεν μπορούν να εκλέγονται στη θέση του προέδρου ή του αντιπροέδρου. Το ΕΣΠΔ συστάθηκε με τον γενικό κανονισμό για την προστασία δεδομένων και έχει την έδρα του στις Βρυξέλλες. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και —όσον αφορά θέματα συναφή με τον γενικό κανονισμό για την προστασία δεδομένων— η Εποπτεύουσα Αρχή της ΕΖΕΣ έχουν το δικαίωμα να συμμετέχουν στις δραστηριότητες και στις συνεδριάσεις του ΕΣΠΔ χωρίς δικαίωμα ψήφου.

Το ΕΣΠΔ επικουρείται από Γραμματεία, η οποία παρέχεται από τον Ευρωπαϊό Επόπτη Προστασίας Δεδομένων. Οι όροι συνεργασίας μεταξύ του ΕΣΠΔ και του Ευρωπαϊού Επόπτη Προστασίας Δεδομένων καθορίζονται σε σχετικό μνημόνιο συνεργασίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΤΟ ΔΙΚΑΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙ ΠΡΑΞΕΙΣ ΤΩΝ ΟΡΓΑΝΩΝ ΤΗΣ

A. ΤΟ ΔΙΚΑΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

Πριν από την απαρίθμηση των διαφόρων πηγών του δικαίου της ΕΕ, ενδείκνυται η αποσαφήνιση μιας έννοιας την οποία συναντά πολύ συχνά στα κείμενά του ο ενωσιακός μεταφραστής: της έννοιας του *ενωσιακού κεκτημένου*.

45. Το ενωσιακό κεκτημένο

Το ενωσιακό κεκτημένο (**Union acquis — acquis de l'Union**) είναι το κοινό υπόβαθρο των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων που συνδέουν το σύνολο των κρατών μελών στους κόλπους της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το εν λόγω κεκτημένο βρίσκεται σε συνεχή εξέλιξη και περιλαμβάνει:

- το περιεχόμενο, τις αρχές και τους πολιτικούς στόχους των Συνθηκών·
- τη νομοθεσία που έχει εκδοθεί κατ' εφαρμογή των Συνθηκών και τη νομολογία του Δικαστηρίου·
- τις δηλώσεις και τα ψηφίσματα που έχουν εκδοθεί στο πλαίσιο της Ένωσης·
- τις πράξεις που αφορούν την κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφάλειας·
- τις πράξεις που έχουν εκδοθεί στο πλαίσιο του πρώην πυλώνα της δικαιοσύνης και των εσωτερικών υποθέσεων·
- τις διεθνείς συμφωνίες που έχουν συναφθεί από την Ένωση και τις συμφωνίες που έχουν συναφθεί από τα κράτη μέλη μεταξύ τους στους διάφορους τομείς δραστηριοτήτων της Ένωσης.

Επομένως, το ενωσιακό κεκτημένο δεν περιλαμβάνει μόνο το ενωσιακό δίκαιο υπό τη στενή έννοια του όρου, αλλά και όλες τις πράξεις που έχουν εκδοθεί στο πλαίσιο του πρώην δεύτερου και τρίτου πυλώνα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθώς και τους κοινούς στόχους που καθορίζουν οι Συνθήκες. Περιλαμβάνει ακόμη και πράξεις που δεν έχουν δεσμευτικό χαρακτήρα, όπως κώδικες δεοντολογίας, κατευθυντήριες γραμμές, ανακοινώσεις κ.λπ. (δηλαδή το λεγόμενο *soft law* ή «ήπιο δίκαιο»²⁵).

²⁵ Ο όρος *soft law* δηλώνει πράξεις και κανόνες οιονεί νομικού χαρακτήρα, που δεν έχουν νομικά δεσμευτική ισχύ. Ο όρος αυτός αντιδιαστέλλεται από τον όρο *hard law*. Τα χαρακτηριστικά μιας πράξης *hard law* είναι τα εξής: α) θεσπίζει κανόνες υποχρεωτικής εφαρμογής· β) προβλέπει κυρώσεις σε περίπτωση παράβασης των εν λόγω κανόνων· και γ) παρέχει στους θιγομένους το δικαίωμα να προσφύγουν στα αρμόδια δικαιοδοτικά όργανα. Αντίθετα, μια πράξη *soft law* δεν έχει κανένα απ' αυτά τα χαρακτηριστικά. Στις προηγούμενες εκδόσεις του παρόντος Οδηγού αναφέρονταν τα εξής: «Ως εκ τούτου, ο όρος *soft law* πρέπει να αποδίδεται στα ελληνικά με τον όρο *μη δεσμευτικοί/-ές (ή μη υποχρεωτικοί/-ές) κανόνες/πράξεις* και όχι με τους όρους *ελαστική νομοθεσία* (δεν είναι νομοθεσία), *ήπιο δίκαιο* (δεν είναι δίκαιο), *ευέλικτη νομοθεσία* κ.λπ. Σε νομικά συγγράμματα στην Ελλάδα χρησιμοποιείται και ο όρος *ηθικοπολιτικοί ή προτρεπτικοί κανόνες*». **Ωστόσο, τα τελευταία χρόνια ο όρος *ήπιο δίκαιο* χρησιμοποιείται πλέον ευρύτερα από τους ειδικούς επιστήμονες (έχει σχεδόν καθιερωθεί) και, ως εκ τούτου, μπορούμε κι εμείς να τον χρησιμοποιούμε ελεύθερα στα κείμενά μας.** Ο όρος *hard law* πρέπει να αποδίδεται στα ελληνικά με τον όρο *δεσμευτικοί/-ές (ή υποχρεωτικοί/-ές) κανόνες/πράξεις*. Η απόδοσή του με τον όρο *δεσμευτικό δίκαιο* θα ήταν πλεοναστική, διότι το δίκαιο εμπεριέχει εξ ορισμού την έννοια της δεσμευτικότητας (δίκαιο είναι το σύνολο των γενικών και αφηρημένων κανόνων που

Οι υποψήφιος χώρες υποχρεούνται να μεταφέρουν το κεκτημένο στο εθνικό τους δίκαιο και να το εφαρμόζουν από την ημερομηνία της προσχώρησής τους. Παρεκκλίσεις από το ενωσιακό κεκτημένο προβλέπονται μόνο κατ' εξαίρεση και είναι περιορισμένης έκτασης.

Το πρωτογενές δίκαιο

46. Οι Συνθήκες

Το πρωτογενές δίκαιο αποτελείται από το σύνολο των ιδρυτικών Συνθηκών, όπως αυτές τροποποιήθηκαν και προσαρμόστηκαν από διάφορες άλλες Συνθήκες και πράξεις. Ειδικότερα, το πρωτογενές δίκαιο περιλαμβάνει:

- τις ιδρυτικές Συνθήκες των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και της Ένωσης
- τις μεγάλες τροποποιητικές Συνθήκες των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και της Ένωσης
- τα προσαρτημένα στις εν λόγω Συνθήκες πρωτόκολλα, όπως, για παράδειγμα, το πρωτόκολλο αριθ. 2 που προσαρτάται στη Συνθήκη του Άμστερνταμ και το οποίο ενσωματώνει το κεκτημένο του Σένγκεν
- τις συμπληρωματικές Συνθήκες, που επιφέρουν τομεακές τροποποιήσεις στις ιδρυτικές Συνθήκες
- τις Συνθήκες προσχώρησης των διαφόρων χωρών στις Ευρωπαϊκές Κοινοότητες και στην Ένωση.

Οι **ιδρυτικές Συνθήκες** των διαφόρων Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και της Ένωσης είναι:

- η Συνθήκη για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακα και Χάλυβα (ΕΚΑΧ), που υπογράφηκε στο Παρίσι το 1951. Η Συνθήκη αυτή έληξε στις 23 Ιουλίου 2002
- η Συνθήκη για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (ΕΟΚ), που υπογράφηκε στη Ρώμη το 1957
- η Συνθήκη για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Ατομικής Ενέργειας (Ευρατόμ), που υπογράφηκε στη Ρώμη το 1957
- η Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση (**συντετμημένος τίτλος: Συνθήκη ΕΕ**), που υπογράφηκε στο Μάαστριχτ το 1992. Με την εν λόγω Συνθήκη, η Συνθήκη για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας μετονομάστηκε σε *Συνθήκη για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας* (**συντετμημένος τίτλος: Συνθήκη ΕΚ**).

Οι **τροποποιητικές Συνθήκες** είναι:

- η Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη (17 και 28 Φεβρουαρίου 1986)
- η Συνθήκη του Άμστερνταμ (2 Οκτωβρίου 1997)
- η Συνθήκη της Νίκαιας (26 Φεβρουαρίου 2001)
- η Συνθήκη της Λισαβόνας (13 Δεκεμβρίου 2007). Με τη Συνθήκη αυτή, η Συνθήκη για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας μετονομάστηκε σε *Συνθήκη για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης* (**συντετμημένος τίτλος: ΣΛΕΕ**).

ισχύουν σε συγκεκριμένη κοινωνία και ρυθμίζουν **εξαναγκαστικά** την κοινωνική συμβίωση). Για το hard law θα μπορούσε να γίνει πλέον δεκτός και ο όρος *σκληρό δίκαιο*, ενδεχομένως με τη λέξη *σκληρό* εντός εισαγωγικών («σκληρό» δίκαιο), κατά το «σκληρά» σύνορα, ή και ο όρος *ανελαστικό δίκαιο*.

Οι **συμπληρωματικές Συνθήκες**, που επιφέρουν τομεακές τροποποιήσεις στις ιδρυτικές Συνθήκες, είναι:

- η Συνθήκη για τη συγχώνευση των εκτελεστικών οργάνων (8 Απριλίου 1965)
- η Συνθήκη περί τροποποιήσεως ορισμένων δημοσιονομικών διατάξεων των κοινοτικών Συνθηκών (22 Απριλίου 1970)
- η Συνθήκη των Βρυξελλών περί τροποποιήσεως ορισμένων δημοσιονομικών διατάξεων των κοινοτικών Συνθηκών και περί ιδρύσεως ενός Ελεγκτικού Συνεδρίου (22 Ιουλίου 1975)
- η πράξη περί της εκλογής των αντιπροσώπων στο Κοινοβούλιο με άμεση καθολική ψηφοφορία (20 Σεπτεμβρίου 1976).

Οι **Συνθήκες προσχώρησης (accession treaties – traités d'adhésion)** είναι οι εξής:

- Συνθήκη προσχώρησης της Δανίας, της Ιρλανδίας και του Ηνωμένου Βασιλείου (22 Ιανουαρίου 1972)
- Συνθήκη προσχώρησης της Ελλάδας (28 Μαΐου 1979)
- Συνθήκη προσχώρησης της Ισπανίας και της Πορτογαλίας (12 Ιουνίου 1985)
- Συνθήκη προσχώρησης της Αυστρίας, της Φινλανδίας και της Σουηδίας (24 Ιουνίου 1994)
- Συνθήκη προσχώρησης της Τσεχικής Δημοκρατίας, της Εσθονίας, της Κύπρου, της Λετονίας, της Λιθουανίας, της Ουγγαρίας, της Μάλτας, της Πολωνίας, της Σλοβενίας και της Σλοβακίας (16 Απριλίου 2003)
- Συνθήκη προσχώρησης της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας (25 Απριλίου 2005)
- Συνθήκη προσχώρησης της Κροατίας (9 Δεκεμβρίου 2011).

Σημειώνεται ότι η προσχώρηση των αντίστοιχων χωρών έγινε ένα ή δύο χρόνια αργότερα (1973, 1981, 1986, 1995, 2004, 2007 και 2013, αντιστοίχως).

Πρέπει να σημειωθεί ότι εκτός από τις Συνθήκες προσχώρησης υπάρχουν και οι **πράξεις προσχώρησης (accession acts — actes d'adhésion)**. Πρόκειται για δύο διαφορετικά πράγματα. Οι Συνθήκες προσχώρησης καθορίζουν τις γενικές αρχές και ρυθμίζουν θέματα κύρωσης, ενώ οι πράξεις προσχώρησης περιέχουν τις τεχνικές λεπτομέρειες των μεταβατικών ρυθμίσεων και των πράξεων παράγωγου δικαίου που πρέπει να τροποποιηθούν.

47. Παραπομπές στις Συνθήκες

Οι παραπομπές στις Συνθήκες και στα άρθρα τους γίνονται ως εξής:

Στα σημεία αναφοράς των νομικών πράξεων πρέπει να χρησιμοποιείται πάντοτε ο πλήρης τίτλος της εκάστοτε Συνθήκης (π.χ.: Συνθήκη για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης). Στα υπόλοιπα σημεία των νομικών πράξεων μπορεί να χρησιμοποιείται και ο συντετμημένος τίτλος (π.χ.: ΣΛΕΕ). Για τα έγγραφα άλλου είδους δεν υπάρχει αυστηρός κανόνας, αλλά καλό είναι να χρησιμοποιείται την πρώτη φορά ο πλήρης τίτλος και στη συνέχεια ο συντετμημένος. Συνήθως, βέβαια, ο μεταφραστής ακολουθεί το πρωτότυπο.

Οι παραπομπές στα επιμέρους άρθρα των Συνθηκών πρέπει να γίνονται με ιδιαίτερη προσοχή. Όταν στα αγγλικά, δίπλα στον αριθμό του άρθρου είναι κολλημένο ένα μικρό γράμμα του αλφαβήτου (π.χ. 225a), δεν πρόκειται για υποδιαίρεση του άρθρου 225 αλλά για νέο άρθρο, που παρεμβλήθηκε μεταξύ του άρθρου 225 και του άρθρου 226. Στην περίπτωση

αυτή, η παραπομπή στα ελληνικά έχει τη μορφή 225 Α, δηλαδή με κεφαλαίο γράμμα και με προστατευμένο διάστημα μεταξύ του αριθμού και του γράμματος. Στα γαλλικά ακολουθείται ακριβώς η ίδια πρακτική με τα ελληνικά.

Ωστόσο, πρέπει να επισημανθεί ότι στα πρωτόκολλα που προσαρτώνται στις Συνθήκες ακολουθείται στα ελληνικά (και στα γαλλικά) διαφορετική πρακτική όσον αφορά τα παρεμβλλόμενα άρθρα (αντίθετα, οι Άγγλοι ακολουθούν και εδώ την πρακτική που εφαρμόζουν και για τα άρθρα των Συνθηκών). Στην περίπτωση αυτή ο προσδιορισμός του παρεμβλλόμενου νέου άρθρου αποτελείται από έναν αριθμό, που είναι ο αριθμός του άρθρου το οποίο προηγείται του άρθρου που παρεμβάλλεται, και από ένα μικρό γράμμα του αλφαβήτου, χωρίς διάστημα μεταξύ του αριθμού και του γράμματος (φυσικά, αν τα παρεμβλλόμενα άρθρα είναι πάνω από δέκα, θα έχουμε δύο γράμματα: ια, ιβ κ.ο.κ.). Έτσι, για παράδειγμα, τα τρία άρθρα που παρεμβλήθηκαν μεταξύ των άρθρων 62 και 63 του πρωτοκόλλου αριθ. 3 «περί του Οργανισμού του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης» έχουν στα ελληνικά τη μορφή: 62α, 62β και 62γ (αγγλικά: 62a, 62b και 62c· γαλλικά 62 bis, 62 ter και 62 quater).

Οι υποδιαίρεσεις των άρθρων των Συνθηκών, όταν είναι αριθμημένες με αραβικούς αριθμούς, ονομάζονται παράγραφοι. Αντίθετα, όταν δεν φέρουν καμία αρίθμηση, ονομάζονται εδάφια (δηλαδή εφαρμόζεται η πρακτική που ακολουθείται και για το διατακτικό των νομικών πράξεων). Έτσι, το πολύ γνωστό άρθρο 258 της ΣΛΕΕ, στο οποίο παραπέμπουμε συχνότατα στο πλαίσιο των διαδικασιών παράβασης, έχει δύο εδάφια και όχι δύο παραγράφους. Αντίθετα, το άρθρο 260 της ΣΛΕΕ έχει τρεις παραγράφους, από τις οποίες η παράγραφος 2 έχει τρία εδάφια και η παράγραφος 3 δύο.

Οι παραπομπές στα άρθρα αυτά γίνονται ως εξής:

άρθρο 258 πρώτο εδάφιο της ΣΛΕΕ (δηλαδή χωρίς κόμμα και με χρήση του τακτικού αριθμητικού πρώτο αντί του αριθμού 1 για το εδάφιο).

άρθρο 260 παράγραφος 1 πρώτο εδάφιο της ΣΛΕΕ (δηλαδή χωρίς κόμματα και με χρήση του αριθμού 1 για την παράγραφο και του τακτικού αριθμητικού πρώτο για το εδάφιο).

Η μόνη περίπτωση στην οποία μπορεί να υπάρχει αριθμός μπροστά από εδάφιο είναι όταν έχουμε μια παράγραφο που περιλαμβάνει δύο ή περισσότερα εδάφια. Τότε το πρώτο εδάφιο της παραγράφου **έχει μπροστά του έναν αριθμό, ο οποίος όμως δεν είναι ο αριθμός του εδαφίου αλλά της παραγράφου** [βλ. και σημείο 57.3.4 στοιχείο στ) του παρόντος μέρους].

48. Το παράγωγο δίκαιο

Όπως ορίζεται στο άρθρο 288 της ΣΛΕΕ, οι πράξεις τις οποίες εκδίδουν τα θεσμικά όργανα για την άσκηση των αρμοδιοτήτων της Ένωσης είναι ο **κανονισμός, η οδηγία, η απόφαση, η σύσταση και η γνώμη**.

- Ο κανονισμός έχει γενική ισχύ. Είναι δεσμευτικός ως προς όλα τα μέρη του και ισχύει άμεσα σε κάθε κράτος μέλος.

- Η οδηγία δεσμεύει κάθε κράτος μέλος στο οποίο απευθύνεται όσον αφορά το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα, αλλά αφήνει την επιλογή του τύπου και των μέσων στην αρμοδιότητα των εθνικών αρχών.
- Η απόφαση είναι δεσμευτική ως προς όλα τα μέρη της. Όταν ορίζει αποδέκτες, είναι δεσμευτική μόνο γι' αυτούς.
- Οι συστάσεις και οι γνώμες δεν δεσμεύουν.

Όπως προαναφέρθηκε, οι οδηγίες πρέπει να μεταφερθούν (ενσωματωθούν) στο εθνικό δίκαιο των κρατών μελών. Στην ελληνική πρακτική η εν λόγω μεταφορά (transposition — transposition) γίνεται με νόμο, με προεδρικό διάταγμα ή με υπουργική απόφαση. Στην Κύπρο η μεταφορά γίνεται με νόμο ή με κανονιστική διοικητική πράξη (κανονισμούς ή διάταγμα).

Οι πράξεις τις οποίες εκδίδει μόνη της η Επιτροπή, χωρίς σύμπραξη άλλου οργάνου, ονομάζονται **αυτόνομες**. Οι αυτόνομες πράξεις της Επιτροπής μπορεί να είναι κατ' εξουσιοδότηση πράξεις (που εκδίδονται σύμφωνα με το άρθρο 290 της ΣΛΕΕ), εκτελεστικές πράξεις (που εκδίδονται σύμφωνα με το άρθρο 291 της ΣΛΕΕ) και πράξεις της κανονιστικής διαδικασίας με έλεγχο, που είχαν εκδοθεί σύμφωνα με το άρθρο 5α της απόφασης 2006/512/EK του Συμβουλίου (η κανονιστική διαδικασία με έλεγχο έχει πλέον καταργηθεί και δεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί για νέες πράξεις, αλλά εμφανίζεται σε περισσότερες από 300 ισχύουσες νομικές πράξεις και θα εξακολουθήσει προσωρινά να ισχύει μέχρι να τροποποιηθούν οι πράξεις αυτές). **Οι αυτόνομες πράξεις της Επιτροπής φέρουν και στα ελληνικά τον χαρακτηρισμό C** [π.χ. C(2016) ...] (παλαιότερα έφεραν τον χαρακτηρισμό E [π.χ. E(2007) ...]). Η πρώτη φάση της διαδικασίας έκδοσης μιας αυτόνομης πράξης, π.χ. μιας απόφασης της Επιτροπής, είναι η εκπόνηση σχετικού **σχεδίου** και όχι πρότασης (η λέξη *σχέδιο* σημαίνει ότι η πράξη δεν έχει εγκριθεί ακόμη από την Επιτροπή). Όταν το Σώμα των Επιτρόπων εγκρίνει την πράξη, η λέξη *σχέδιο* φεύγει και η πράξη είναι έτοιμη για δημοσίευση ή για κοινοποίηση στους αποδέκτες της.

Αντίθετα, για τις πράξεις που πρόκειται να εκδοθούν από άλλα όργανα κατόπιν προτάσεως της Επιτροπής (π.χ. κανονισμός του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου) οι υπηρεσίες της Επιτροπής καταρτίζουν **σχέδιο πρότασης**. Οι πράξεις αυτές φέρουν τον χαρακτηρισμό COM ή SEC. Όταν το Σώμα των Επιτρόπων εγκρίνει το σχέδιο πρότασης, η λέξη *σχέδιο* φεύγει και η πρόταση διαβιβάζεται στα άλλα όργανα.

Τα σχέδια νομικών πράξεων της ίδιας της Επιτροπής συνοδεύονταν παλαιότερα από το λεγόμενο **υπόμνημα προς την Επιτροπή** (memorandum to the Commission — communication à la Commission²⁶). Εξάλλου, όλες οι προτάσεις της Επιτροπής καθώς και οι κατ' εξουσιοδότηση πράξεις της πρέπει να περιλαμβάνουν **αιτιολογική έκθεση** (explanatory memorandum — exposé des motifs), στην οποία εξηγούνται το πλαίσιο της πρότασης/πράξης και οι λόγοι υποβολής της [βλ., στον ιστότοπο Europa, Better Regulation Toolbox, Tool 38, *Drafting the explanatory memorandum*, καθώς και Commission Staff Working Document SWD(2017) 350, *Better regulation guidelines*]. Για την αιτιολογική έκθεση υπάρχει τυποποιημένο υπόδειγμα. Οι προτάσεις οι οποίες αναμένεται να έχουν **σημαντικές** οικονομικές, περιβαλλοντικές ή κοινωνικές συνέπειες πρέπει να συνοδεύονται από **εκτίμηση**

²⁶ Επειδή στα γαλλικά χρησιμοποιούταν η λέξη communication τόσο για το υπόμνημα που έπρεπε να συνοδεύει τα σχέδια νομικών πράξεων όσο για και τις ανακοινώσεις της Επιτροπής, έπρεπε να δίνεται η δέουσα προσοχή, ώστε η εν λόγω λέξη να μη μεταφράζεται εκ παραδρομής (ή από άγνοια) *ανακοίνωση* και στην πρώτη περίπτωση.

επιπτώσεων (impact assessment²⁷ – analyse d'impact), που προσδιορίζει λεπτομερώς τις γενικότερες συνέπειες της πράξης (βλ. τα σχετικά Tools στον ιστότοπο Europa, Better Regulation Toolbox). Στις περιπτώσεις αυτές πρέπει να συμπληρώνεται και το λεγόμενο **νομοθετικό δημοσιονομικό δελτίο** (legislative financial statement — fiche financière législative), που προσδιορίζει τις συνέπειες που έχει η πράξη στον προϋπολογισμό. Για το νομοθετικό δημοσιονομικό δελτίο υπάρχει επίσης τυποποιημένο υπόδειγμα.

Τέλος, πρέπει να επισημανθεί ότι η Συνθήκη της Λισαβόνας είχε μια πολύ σημαντική ορολογική συνέπεια, η οποία αφορά τη χρήση του όρου **νομοθετικός**. Πράγματι η Συνθήκη αυτή προβαίνει σε ιεράρχηση των **νομικών πράξεων** (legal acts — actes juridiques) της Ένωσης, ορισμένες από τις οποίες δεν θα μπορούν πλέον να φέρουν τον χαρακτηρισμό **νομοθετικές**. Στο εξής, νομοθετικές πράξεις (legislative acts — actes législatifs) είναι **μόνο οι νομικές πράξεις που εκδίδονται με νομοθετική διαδικασία (τη συνήθη ή κάποια ειδική)**.

²⁷ Ο όρος impact assessment — analyse d'impact έχει τυποποιηθεί από την ΟΤΟ (δηλαδή τη διοργανική Ομάδα Τυποποίησης Ορολογίας) ως *εκτίμηση επιπτώσεων*, ενώ ως εναλλακτική απόδοση εγκρίθηκε από την ΟΤΟ και η απόδοση *εκτίμηση αντικτύπου*. Κατά την άποψη των συντακτών του παρόντος Οδηγού, αυτή η δεύτερη απόδοση είναι ορθότερη, γιατί ο όρος *αντίκτυπος* είναι σημασιολογικά πιο ουδέτερος από τον όρο *επίπτωση*. Πράγματι, ο αντίκτυπος, όπως αναφέρουν και τα λεξικά Μπαμπινιώτη, Ιδρύματος Τριανταφυλλίδη, Ακαδημίας Αθηνών, ΜΗΛΝΕΓ κ.λπ., μπορεί να είναι θετικός ή αρνητικός, ευνοϊκός ή δυσμενής κ.λπ. Αντίθετα, η επίπτωση είναι συνήθως μόνο βλαπτική (βλ. τα εν λόγω λεξικά). Όταν, όμως, εξετάζεται το impact που θα έχει μια νέα νομοθετική ή κανονιστική ρύθμιση, δεν επιδιώκεται κατά κανόνα να προσδιοριστούν μόνο οι ενδεχόμενες αρνητικές συνέπειές της αλλά και οι θετικές, π.χ. νομοθετική απλούστευση, μείωση κόστους κ.λπ. [Το γεγονός ότι κατά τη διαδικασία αυτή διερευνώνται όχι μόνο οι αρνητικές αλλά και οι θετικές συνέπειες της προβλεπόμενης ρύθμισης αναφέρεται ρητά στο Manuel des Procédures (Elle est conçue pour cerner et analyser les impacts potentiels — **positifs et négatifs**, directs et indirects— des mesures proposées), καθώς και στον ειδικό για θέματα impact assessment ιστότοπο της Επιτροπής (...an integrated approach which analyses **both benefits and costs**, and addresses all significant economic, social and environmental impacts of possible new initiatives)]. Ο όρος *επίπτωση* θα μπορούσε να προτιμηθεί, αν υπάρχει βεβαιότητα ότι το impact που επιδιώκεται να προσδιοριστεί είναι σαφώς αρνητικό [π.χ. αυτό ισχύει για τις εκτιμήσεις που γίνονται βάσει της οδηγίας 85/337/ΕΟΚ για την εκτίμηση των επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων δημοσίων και ιδιωτικών έργων στο περιβάλλον (η οδηγία αυτή κωδικοποιήθηκε με την οδηγία 2011/92/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου)]. Ωστόσο, επειδή τα προαναφερόμενα λεξικά δεν αποκλείουν κατηγορηματικά την ύπαρξη **και θετικών επιπτώσεων** (βλ., επίσης, και το άρθρο *Υπάρχουν και θετικές επιπτώσεις* στον ιστότοπο του Νίκου Σαραντάκου) και επειδή τόσο στην ελληνική όσο και στην κυπριακή νομοθεσία φαινόταν να έχει καθιερωθεί ο όρος *εκτίμηση επιπτώσεων*, ο όρος αυτός επελέγη και στον παρόντα Οδηγό (ο κυπριακός «περί της Εκτίμησης των Επιπτώσεων στο Περιβάλλον από Ορισμένα Έργα Νόμος του 2005» ορίζει, στο άρθρο 2 σημείο 2 ότι, ...ο όρος «επιπτώσεις στο περιβάλλον» περιλαμβάνει επιπτώσεις θετικές και αρνητικές, άμεσες ή έμμεσες, μόνιμες ή προσωρινές, βραχυπρόθεσμες, μεσοπρόθεσμες ή μακροπρόθεσμες, σωρευτικές ή δευτερεύουσες, βιοφυσικές, κοινωνικές και άλλες...· επίσης η ελληνική υπουργική απόφαση 69269/5387/1990 *Κατάταξη έργων και δραστηριοτήτων σε κατηγορίες, περιεχόμενο Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (ΜΠΕ), καθορισμός περιεχομένου ειδικών περιβαλλοντικών μελετών (ΕΠΜ) και λοιπές συναφείς διατάξεις, σύμφωνα με το Ν. 1650/1986* ορίζει, στο σημείο 6 του πίνακα 1 (*Εκτίμηση και αξιολόγηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων*), ότι: *Θα αναφέρονται, εκτιμώνται και διατυπώνονται όλες οι επιπτώσεις από την πραγματοποίηση του έργου ή τις δραστηριότητας (άμεσες - έμμεσες, βραχυχρόνιες - μακροχρόνιες, θετικές - αρνητικές, επανορθούμενες - μη επανορθούμενες) στο περιβάλλον της περιοχής ...*). Επιπλέον, ένα μειονέκτημα του όρου *αντίκτυπος* είναι ότι δεν ενδείκνυται η χρήση του στον πληθυντικό (*αντίκτυποι*) (αν και χρησιμοποιείται έτσι στην ειδική έκθεση αριθ. 3 την οποία εξέδωσε το Ελεγκτικό Συνέδριο το 2010, με τίτλο *Εκτιμήσεις αντικτύπου στα θεσμικά όργανα της ΕΕ*). Σημειώνεται, πάντως, ότι στη νεότερη ελληνική νομοτεχνική ορολογία αυτό που παλαιότερα ονομαζόταν *εκτίμηση επιπτώσεων* ονομάζεται πλέον **ανάλυση συνεπειών ρύθμισης** (βλ. το *Εγχειρίδιο Ανάλυσης Συνεπειών Ρύθμισης*, που εκδόθηκε το 2020 από τη Γενική Γραμματεία Νομικών και Κοινοβουλευτικών Θεμάτων της Προεδρίας της Κυβέρνησης), ενώ στην Κύπρο χρησιμοποιείται πλέον ο όρος **ανάλυση αντικτύπου** [βλ. τον *Οδηγό Ανάλυσης Αντικτύπου* (sic), που εκδόθηκε το 2016 από τη Μονάδα Διοικητικής Μεταρρύθμισης της Προεδρίας της Κυπριακής Δημοκρατίας]. Αυτές οι ορολογικές εξελίξεις δικαιολογούν ίσως την επανεξέταση του εν λόγω όρου από τα ενωσιακά όργανα.

Οι νομικές πράξεις που δεν εκδίδονται με νομοθετική διαδικασία, δηλαδή —κυρίως— οι **κατ' εξουσιοδότηση πράξεις** (delegated acts — actes délégués) και οι **εκτελεστικές πράξεις** (implementing acts — actes d'exécution), δεν μπορούν να φέρουν τον χαρακτηρισμό *νομοθετικές*.

Οι «εκτός ονοματολογίας» ενωσιακές πράξεις

Πέραν των πράξεων που κατονομάζονται στο άρθρο 288 της ΣΛΕΕ, τα όργανα της Ένωσης εκδίδουν πολλά και διάφορα άλλα είδη πράξεων. Οι εν λόγω πράξεις μπορούν να καταταγούν στις ακόλουθες κατηγορίες:

49. Άτυπες πράξεις

Πρόκειται για πράξεις τις οποίες οι Συνθήκες ονομάζουν κανονισμούς, οδηγίες, αποφάσεις, γνώμες ή συστάσεις **καταχρηστικά**, διότι οι εν λόγω πράξεις δεν έχουν ούτε τη φύση ούτε τα αποτελέσματα των πράξεων του άρθρου 288 της ΣΛΕΕ και δεν εκδίδονται με την ίδια διαδικασία.

Στην κατηγορία αυτή ανήκουν οι εσωτερικοί κανονισμοί των διαφόρων οργάνων, καθώς επίσης οι οδηγίες, οι συστάσεις και οι γνώμες/γνωμοδοτήσεις που διαβιβάζονται μεταξύ των οργάνων στο πλαίσιο των διοργανικών σχέσεων (π.χ. γνώμες του Κοινοβουλίου, της ΕΟΚΕ ή της ΕτΠ, διαπραγματευτικές οδηγίες κ.λπ.). Στην ίδια κατηγορία ανήκαν και οι λεγόμενες *αποφάσεις sui generis*, δηλαδή οι αποφάσεις χωρίς αποδέκτη.

Ειδικά για τις αποφάσεις *sui generis* πρέπει να διευκρινιστούν τα εξής:

Οι εν λόγω αποφάσεις διακρίνονταν από τις αποφάσεις που εκδίδονται βάσει του άρθρου 288 της ΣΛΕΕ βάσει των εξής τυπικών στοιχείων:

- σε ορισμένες γλώσσες (γερμανικά, δανικά, ολλανδικά, σλοβενικά) είχαν διαφορετική ονομασία (π.χ. στα γερμανικά *Beschlüsse* οι *sui generis* και *Entscheidungen* οι άλλες).
- το διατακτικό των αποφάσεων που εκδίδονται βάσει του άρθρου 288 της ΣΛΕΕ εισάγεται με τον τύπο «ΕΞΕΔΩΣΑΝ/ΕΞΕΔΩΣΕ ΤΗΝ ΠΑΡΟΥΣΑ ΑΠΟΦΑΣΗ» (HAVE/HAS ADOPTED THIS DECISION — ONT/A ARRÊTÉ LA PRÉSENTE DÉCISION — HABEN/HAT FOLGENDE ENTSCHEIDUNG ERLASSEN), ενώ των αποφάσεων *sui generis* εισαγόταν με τον τύπο «ΑΠΟΦΑΣΙΖΟΥΝ/ΑΠΟΦΑΣΙΖΕΙ» (HAVE/HAS DECIDED AS FOLLOWS — DÉCIDENT/DÉCIDE — BESCHLIESSEN/BESCHLIESST).
- οι αποφάσεις κατά την έννοια του άρθρου 288 της ΣΛΕΕ περιλαμβάνουν ένα τελευταίο άρθρο με τη διατύπωση «Η παρούσα απόφαση απευθύνεται [...]

Οι αποφάσεις *sui generis* καταργήθηκαν με τη Συνθήκη της Λισαβόνας.

50. Πράξεις που δεν κατονομάζονται από τις Συνθήκες

Οι εν λόγω πράξεις είναι διαφόρων ειδών: ψηφίσματα, δηλώσεις, ανακοινώσεις, εκθέσεις, μελέτες, πράσινες βίβλοι, λευκές βίβλοι, κατευθυντήριες γραμμές, έγγραφα εργασίας της Επιτροπής, έγγραφα εργασίας των υπηρεσιών της Επιτροπής, κοινές δηλώσεις περισσότερων του ενός οργάνων κ.λπ.

Για μερικές από τις πράξεις αυτές αξίζει να διευκρινιστούν τα εξής:

Οι **πράσινες βίβλοι** (με μικρά αρχικά) είναι έγγραφα που δημοσιεύονται από την Επιτροπή με σκοπό την προώθηση του προβληματισμού σε ευρωπαϊκό επίπεδο για κάποιο συγκεκριμένο θέμα. Στο πλαίσιο αυτό καλούνται τα ενδιαφερόμενα μέρη (οργανισμοί και άτομα) να συμμετάσχουν σε μια διαδικασία διαβούλευσης και συζήτησης με βάση τις προτάσεις που διατυπώνονται στις πράσινες βίβλους. Οι πράσινες βίβλοι αποτελούν ενίοτε την αφετηρία νομοθετικών εξελίξεων, που στη συνέχεια εκτίθενται στις λευκές βίβλους.

Οι **λευκές βίβλοι** (με μικρά αρχικά) που εκδίδονται από την Επιτροπή είναι έγγραφα τα οποία περιλαμβάνουν προτάσεις ενωσιακής δράσης σε συγκεκριμένους τομείς. Σε ορισμένες περιπτώσεις αποτελούν προέκταση των πράσινων βιβλίων, σκοπός των οποίων είναι, όπως προαναφέρθηκε, η έναρξη διαδικασίας διαβουλεύσεων σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Αν διατυπωθεί ευνοϊκή γνώμη για τη λευκή βίβλο από το Συμβούλιο, μπορεί, ενδεχομένως, να ακολουθήσει πρόγραμμα δράσης της Ένωσης στον συγκεκριμένο τομέα.

Τα **έγγραφα εργασίας της Επιτροπής** (τα οποία δεν πρέπει να συγχέονται με τα *έγγραφα εργασίας των υπηρεσιών της Επιτροπής*) χρησιμοποιούνται μόνο όταν η Επιτροπή καλείται να εκπονήσει, για ένα συγκεκριμένο θέμα, ένα έγγραφο που θα χρησιμεύσει ως βάση για μια συζήτηση υπουργικού επιπέδου (σύνοδοι του Συμβουλίου, «άτυπες» σύνοδοι του Συμβουλίου, μόνιμη επιτροπή απασχόλησης κ.λπ.), χωρίς αυτό το έγγραφο να μπορεί να θεωρηθεί ότι εκφράζει την οριστική θέση της Επιτροπής. Τα εν λόγω έγγραφα εγκρίνονται από την Επιτροπή με προφορική ή γραπτή διαδικασία και φέρουν τον χαρακτηρισμό COM ή SEC. Επισημαίνεται, παρεμπιπτόντως, ότι για τα έγγραφα COM έχει καθιερωθεί η γραφή COM(έτος) XXX [π.χ. COM(2017) 54], δηλαδή δεν αφήνουμε διάστημα πριν από το έτος, αλλά αφήνουμε διάστημα μεταξύ του έτους και του αριθμού του εγγράφου.

Τα **έγγραφα εργασίας των υπηρεσιών της Επιτροπής** φέρουν πάντοτε τον χαρακτηρισμό SEC. Τα έγγραφα αυτά:

- δεν χρειάζεται να εγκριθούν από την Επιτροπή (εκθέσεις, τεχνικά παραρτήματα που δεν αποτελούν αναπόσπαστο μέρος της πράξης που πρόκειται να εγκριθεί από την Επιτροπή ή έγγραφα που αποσαφηνίζουν πρόταση της Επιτροπής, ιδίως προς υποστήριξη των εργασιών του Συμβουλίου και του Κοινοβουλίου, χωρίς όμως να περιέχουν νομικά στοιχεία που πρέπει να περιλαμβάνονται στην πράξη την οποία καλούνται να εκδώσουν τα εν λόγω όργανα)

ή

- χρησιμεύουν για τον συντονισμό της θέσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ή των θέσεων των κρατών μελών) σε διεθνείς οργανισμούς στο πλαίσιο των γενικών προσανατολισμών που καθορίζει η Επιτροπή.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα εγγράφων εργασίας των υπηρεσιών της Επιτροπής είναι οι εκτιμήσεις επιπτώσεων (impact assessments — évaluations ή analyses d'impact), που συνοδεύουν τις προτάσεις της Επιτροπής.

Το δίκαιο που απορρέει από τις εξωτερικές δεσμεύσεις της Ένωσης και από το γενικό διεθνές δίκαιο

51. Οι συμφωνίες της Ένωσης με τρίτες χώρες ή με διεθνείς οργανισμούς

Οι συμφωνίες τις οποίες συνάπτει τακτικά η Ένωση στο πλαίσιο των εξωτερικών αρμοδιοτήτων της ενσωματώνονται στην ενωσιακή έννομη τάξη και αποτελούν πηγή του ενωσιακού δικαίου. Οι συμφωνίες αυτές εντάσσονται στην ενωσιακή έννομη τάξη από την ημερομηνία κατά την οποία αρχίζουν να ισχύουν, ενώ, σύμφωνα με τον εσωτερικό κανονισμό του Συμβουλίου, πρέπει να δημοσιεύονται στην Επίσημη Εφημερίδα.

52. Οι μονομερείς πράξεις των διαχειριστικών οργάνων που έχουν συσταθεί με ορισμένες εξωτερικές συμφωνίες της Ένωσης

Πολλές συμφωνίες ή συμβάσεις τις οποίες έχει συνάψει η Ένωση με τρίτες χώρες θεσπίζουν διαχειριστικά όργανα, στα οποία παρέχουν την εξουσία έκδοσης μονομερών υποχρεωτικών πράξεων, δηλαδή πράξεων που δεν χρειάζονται κύρωση ή έγκριση για να δεσμεύσουν τα συμβαλλόμενα μέρη. Στην κατηγορία αυτή ανήκουν, π.χ., τα συμβούλια των συμφωνιών σύνδεσης ή συνεργασίας με διάφορες χώρες, το Συμβούλιο Υπουργών της σύμβασης του Λομέ κ.λπ. Το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχει δεχθεί ότι οι κανονιστικές πράξεις τις οποίες εκδίδουν τα εν λόγω όργανα αποτελούν πηγή του ενωσιακού δικαίου και εντάσσονται στην ενωσιακή έννομη τάξη.

Το συμπληρωματικό δίκαιο

53. Οι ενωσιακές και οι ευρωπαϊκές συμβάσεις

Πηγή του ενωσιακού δικαίου αποτελούν επίσης οι συμβάσεις τις οποίες συνάπτουν τα κράτη μέλη μεταξύ τους σε διάφορους τομείς. Χαρακτηριστικά παραδείγματα τέτοιων «ενωσιακών» (πρώην «κοινοτικών») συμβάσεων είναι η σύμβαση των Βρυξελλών για τη διεθνή δικαιοδοσία και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις και η σύμβαση για τις διαδικασίες αφερεγγυότητας.

Το υπόδειγμα των ενωσιακών (κοινοτικών) συμβάσεων χρησιμοποιήθηκε για τη σύναψη «ευρωπαϊκών» συμβάσεων στους τομείς του πρώην τρίτου πυλώνα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα τέτοιων «ευρωπαϊκών» συμβάσεων είναι η σύμβαση για την ίδρυση Ευρωπαϊκής Αστυνομικής Υπηρεσίας (σύμβαση Ευρωπόλ).

54. Οι αποφάσεις και οι συμφωνίες των αντιπροσώπων των κυβερνήσεων των κρατών μελών οι οποίοι συνέρχονται στο πλαίσιο του Συμβουλίου

Οι εν λόγω αποφάσεις και συμφωνίες εκδίδονται συνήθως, όπως και οι θεσμικές νομικές πράξεις, έπειτα από πρόταση της Επιτροπής και διαβούλευση με το Κοινοβούλιο. Κατά κανόνα, δημοσιεύονται στην Επίσημη Εφημερίδα. Ωστόσο, δεν είναι θεσμικές νομικές πράξεις, διότι πέραν του ότι αφορούν τομείς που δεν εμπίπτουν στην αρμοδιότητα των

οργάνων, εκδίδονται με διαφορετικό τρόπο (ομοφωνία και όχι πλειοψηφία) και υπογράφονται από το σύνολο των υπουργών και όχι μόνο από τον πρόεδρο.

Οι άγραφες πηγές του ενωσιακού δικαίου

55. Η νομολογία. Μέθοδοι ερμηνείας από το Δικαστήριο

Σημαντική θέση μεταξύ των πηγών του ενωσιακού δικαίου κατέχει η νομολογία (case-law — jurisprudence) του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Πράγματι, πολύ σημαντικές αρχές του ενωσιακού δικαίου έχουν νομολογιακή προέλευση. Παραδείγματα:

- η αρχή του **άμεσου αποτελέσματος** (direct effect — effet direct) του ενωσιακού δικαίου εντός των κρατών μελών, βάσει της οποίας οι Ευρωπαίοι πολίτες μπορούν να επικαλούνται άμεσα τους κανόνες του ενωσιακού δικαίου ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων.
- η αρχή της **υπεροχής** (primacy — primauté) του ενωσιακού δικαίου έναντι του εσωτερικού δικαίου.

Ως προς τις μεθόδους ερμηνείας που χρησιμοποιεί το Δικαστήριο σημειώνεται ότι, πέραν της λεγόμενης **γραμματικής ερμηνείας** (literal interpretation — interprétation littérale ή textuelle), το Δικαστήριο χρησιμοποιεί σε πολύ μεγάλη έκταση τη **συστηματική** (schematic — systématique) και την **τελολογική** (teleological — téléologique) ερμηνεία.

Τέλος, αξίζει να επισημάνουμε, επειδή τις συναντούμε στα κείμενα συχνά, τις έννοιες της **συσταλτικής** (strict ή restrictive interpretation — interprétation restrictive ή stricte) και της **διασταλτικής ερμηνείας** (broad ή extensive interpretation — interprétation extensive). Στη διασταλτική ερμηνεία έχουμε διεύρυνση του πλαισίου της νομοθετικής διάταξης, ενώ στη συσταλτική περιορισμό του.

56. Οι γενικές αρχές του δικαίου

Σημαντική πηγή του ενωσιακού δικαίου αποτελούν επίσης οι λεγόμενες γενικές αρχές του δικαίου. Εδώ κατατάσσονται τα θεμελιώδη δικαιώματα (δικαίωμα κυριότητας, δικαίωμα ελεύθερης άσκησης των οικονομικών και επαγγελματικών δραστηριοτήτων, δικαίωμα σεβασμού της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής κ.λπ.), καθώς και διάφορες άλλες αρχές, όπως η αρχή της ασφάλειας δικαίου (legal certainty — sécurité juridique), υπό τις διάφορες εκφάνσεις της [αρχή της σαφήνειας του δικαίου (legal clarity — clarté juridique), αρχή της μη αναδρομικότητας των ενωσιακών νομικών πράξεων, αρχή της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης (legitimate expectation — confiance légitime) κ.λπ.], η αρχή του σεβασμού των δικαιωμάτων άμυνας (rights of the defendant — droits de la défense), η αρχή της ισότητας και, συνεπώς, της απαγόρευσης των διακρίσεων, η αρχή της προφύλαξης (precaution principle — principe de précaution) κ.λπ.

B. ΟΙ ΠΡΑΞΕΙΣ ΤΩΝ ΟΡΓΑΝΩΝ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

B.1. ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΚΑΙ ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ ΤΩΝ ΠΡΑΞΕΩΝ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

57. Τρόπος σύνταξης των δεσμευτικών νομικών πράξεων

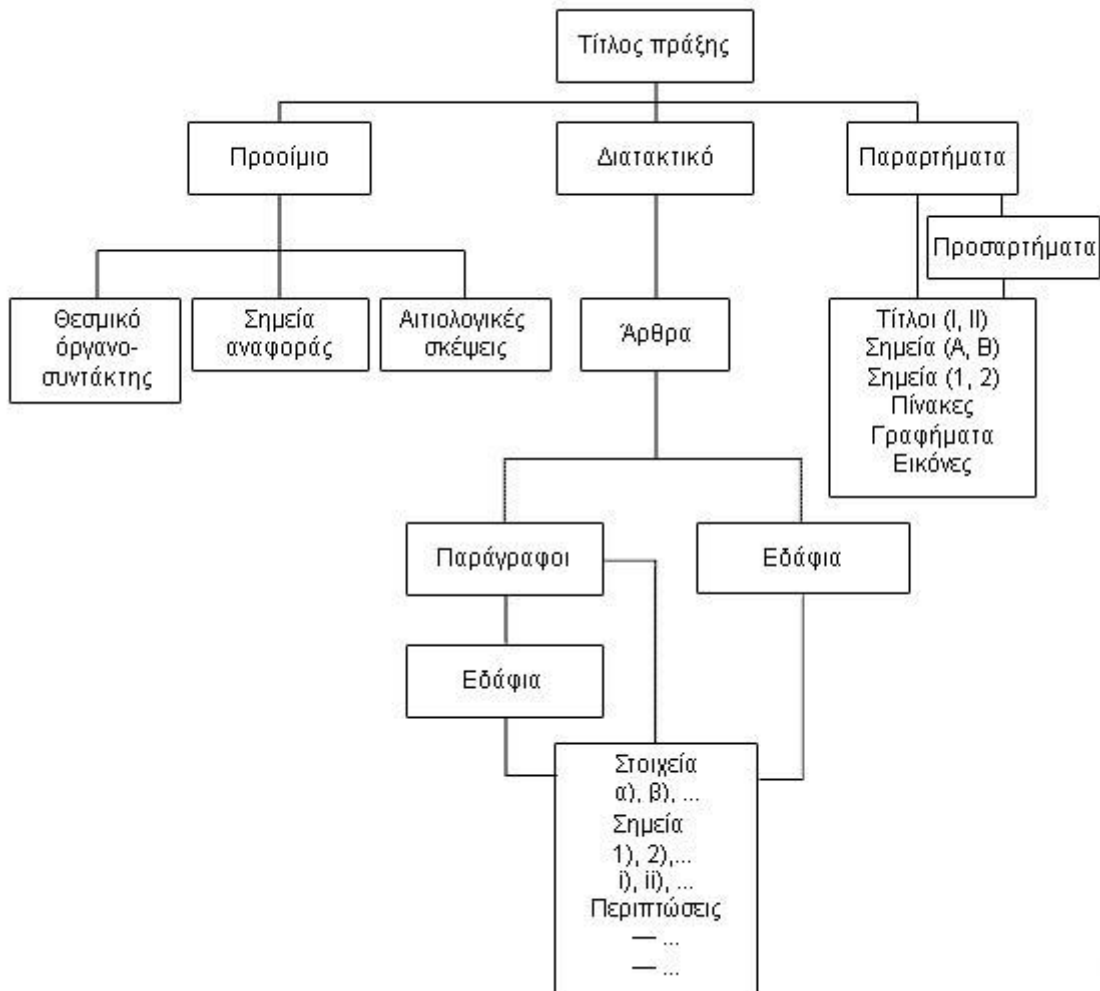
Οι δεσμευτικές νομικές πράξεις πρέπει να συντάσσονται με πανηγυρικό τύπο, που περιλαμβάνει: τον τίτλο, την ένδειξη του οργάνου ή των οργάνων που εκδίδει/-ουν την πράξη, τα σημεία αναφοράς, τις αιτιολογικές σκέψεις, το διατακτικό, χωρισμένο σε άρθρα, και, τέλος, τον τόπο έκδοσης, την ημερομηνία και την/τις υπογραφή/-ές, πριν από τα οποία πρέπει να προηγείται, για τους κανονισμούς, η φράση που αναφέρεται στο άρθρο 288 δεύτερο εδάφιο δεύτερη περίοδος της ΣΛΕΕ (*Ο παρών κανονισμός είναι δεσμευτικός ως προς όλα τα μέρη του και ισχύει άμεσα σε κάθε κράτος μέλος*).

Ο τύπος των **μη δεσμευτικών νομικών πράξεων** (συστάσεις, γνώμες) ή των πολιτικών πράξεων (ψηφίσματα του Συμβουλίου, δηλώσεις της Επιτροπής) είναι ελεύθερος και μπορεί να ποικίλλει ανάλογα με τις εκάστοτε περιστάσεις. Συνιστάται, πάντως, να συντάσσονται οι συστάσεις και τα ψηφίσματα με τρόπο που να συμφωνεί με τον τύπο των δεσμευτικών πράξεων.

Ακριβώς επειδή οι δεσμευτικές νομικές πράξεις πρέπει να συντάσσονται με συγκεκριμένο τύπο, πράγμα που δεν ισχύει γενικά για τις μη δεσμευτικές πράξεις, τα κεφάλαια που ακολουθούν επικεντρώνονται κυρίως στη διάρθρωση και τη μορφολογία των δεσμευτικών πράξεων.

Βασική διάρθρωση των νομικών πράξεων

Στο διάγραμμα αυτό, που προέρχεται από το *Διοργανικό εγχειρίδιο*, παρουσιάζονται τα βασικά στοιχεία μιας νομικής πράξης. Ανάλογα με το πόσο περίπλοκο είναι το σχετικό έγγραφο, το διατακτικό του μπορεί να περιλαμβάνει διάφορα στοιχεία, όπως μέρη, τίτλους, κεφάλαια ή τμήματα.

Βασικές υποδιαιρέσεις (από το *Διοργανικό εγχειρίδιο*)

Όνομασία στοιχείων	Αριθμηση	Αναφορά μέσα στο κείμενο
ΠΡΑΞΕΙΣ		
Προοίμιο		
Σημείο αναφοράς ⁽¹⁾		(σ)το πρώτο σημείο αναφοράς
Αιτιολογική σκέψη, μη αριθμημένη (αν υπάρχει μόνο μία αιτιολογική σκέψη)		(σ)την αιτιολογική σκέψη ⁽²⁾
Αιτιολογική σκέψη, αριθμημένη	(1), (2)	(σ)την αιτιολογική σκέψη 1 ⁽²⁾
Διατακτικό		
Άρθρο ⁽³⁾	Άρθρο μόνο Άρθρο 1, 2	(σ)το άρθρο μόνο (σ)το άρθρο 1, 2
Παράγραφος	1., 2.	(σ)την παράγραφο 1, 2,
Εδάφιο ⁽⁴⁾ ⁽⁵⁾		(σ)το πρώτο, δεύτερο, τρίτο εδάφιο
Στοιχείο	α), β), αα), ββ)	(σ)το στοιχείο α), β), αα), ββ)
Σημείο	1), 2) i), ii), iii), iv)	(σ)το σημείο 1), 2) (σ)το σημείο i), ii), iii), iv)
Περίπτωση ⁽⁶⁾	—	(σ)την πρώτη, δεύτερη περίπτωση
Παράρτημα		
	Παράρτημα Παράρτημα I, II (ή A, B)	(σ)το παράρτημα (σ)το παράρτημα I, II (ή A, B)
Προσάρτημα		
	Προσάρτημα Προσάρτημα 1, 2	(σ)το προσάρτημα 1, 2 (του παραρτήματος)
Άλλες υποδιαιρέσεις των πράξεων και των παραρτημάτων τους		
Μέρος	Μέρος I, II (ή: Μέρος πρώτο, Μέρος δεύτερο)	(σ)το μέρος I, II (ή: πρώτο μέρος, δεύτερο μέρος)
Τίτλος	Τίτλος I, II	(σ)τον τίτλο I, II
Κεφάλαιο	Κεφάλαιο 1, 2 (ή I, II) (και όχι «Κεφάλαιο πρώτο»)	(σ)το κεφάλαιο 1, 2 (ή I, II)
Τμήμα	Τμήμα 1, 2 (και όχι «Πρώτο τμήμα»)	(σ)το τμήμα 1, 2
Σημείο	I, II (ή σημείο ή	(σ)το σημείο I, II [ο (στον)

(στα παραρτήματα ή τις συμφωνίες)	τίτλος Α, Β) Ι. (ή Α. ή 1.)	τίτλος (τίτλο) Α, Β] (σ)το σημείο Ι (Α, 1) (και όχι «υπό τον τίτλο, σημείο» κ.λπ.)
<p>(¹) Βλέπε <u>σημείο 3.4.1</u> [του Διοργανικού εγχειριδίου].</p> <p>(²) Πριν από τις 7 Φεβρουαρίου 2000, που οι αιτιολογικές σκέψεις δεν αριθμούνταν: στην πρώτη, δεύτερη αιτιολογική σκέψη.</p> <p>(³) Όταν παρεμβάλλονται άρθρα στο διατακτικό πράξης που έχει ήδη εκδοθεί, τα εν λόγω άρθρα λαμβάνουν τον αριθμό του άρθρου μετά το οποίο παρεμβάλλονται και συνοδεύονται από ένα γράμμα α, β, γ, δ (χωρίς διάστημα ανάμεσα στον αριθμό και το γράμμα) ή Α, Β, Γ, στην περίπτωση των Συνθηκών (με διάστημα ανάμεσα στον αριθμό και το γράμμα). Τα άρθρα που παρεμβάλλονται μετά το άρθρο 1 γράφονται ως εξής: «Άρθρο 1α», «Άρθρο 1β» κ.λπ. Στις Συνθήκες, στα παρεμβαλλόμενα άρθρα προστίθεται μετά τον αριθμό ένα κεφαλαίο γράμμα (άρθρο 43 Α, άρθρο 43 Β).</p> <p>(⁴) Οι υποδιαίρεσεις αυτές δεν φέρουν αριθμό ή γράμμα. Όταν κάνουμε αναφορά σ' αυτές, και για να τις διακρίνουμε μεταξύ τους, χρησιμοποιούμε τακτικά αριθμητικά, ολογράφως.</p> <p>(⁵) Υποδιαίρεσεις αριθμημένης παραγράφου.</p> <p>(⁶) Οι υποδιαίρεσεις αυτές εισάγονται με παύλα και, όταν κάνουμε αναφορά σ' αυτές, χρησιμοποιούμε τακτικά αριθμητικά, ολογράφως.</p> <p>Σημείωση:</p> <ul style="list-style-type: none"> — Η εισαγωγική φράση μιας απαρίθμησης τελειώνει πάντα με διπλή τελεία. — Τα αριθμημένα στοιχεία του πίνακα αυτού δεν είναι ταξινομημένα με μια ορισμένη σειρά. Η σειρά μπορεί να ποικίλλει ανάλογα με τη φύση του κειμένου. 		

57.1. Τίτλος (γενικά χαρακτηριστικά του τίτλου και αρίθμηση των πράξεων)

Ο τίτλος εξατομικεύει την πράξη και περιλαμβάνει κατά κανόνα τα εξής στοιχεία:

- το όνομα της πράξης (κανονισμός, οδηγία κ.λπ.) και το αρκτικόλεξο που προσδιορίζει τον αντίστοιχο τομέα: «ΕΕ» για την Ευρωπαϊκή Ένωση, «Ευρατόμ» για την Ευρωπαϊκή Κοινότητα Ατομικής Ενέργειας, «ΕΕ, Ευρατόμ» για την Ευρωπαϊκή Ένωση και την Ευρωπαϊκή Κοινότητα Ατομικής Ενέργειας, «ΚΕΠΠΑ» για την κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφάλειας, «ΔΕΥ» για τον τομέα «Δικαιοσύνη και εσωτερικές υποθέσεις»·
- τον αριθμό της πράξης· ο αριθμός της πράξης περιλαμβάνει το έτος δημοσίευσής της, που αποτελείται από τέσσερα ψηφία, και έναν αύξοντα αριθμό που προέρχεται πλέον από μία μοναδική αριθμητική ακολουθία, ανεξάρτητα από το είδος και τον τομέα της πράξης. Επισημαίνεται ότι από την 1η Ιανουαρίου 2015 το αρκτικόλεξο του τομέα «αποσυνδέθηκε» από την κατά κυριολεξία αρίθμηση της πράξης, της οποίας προηγείται, και ότι πριν από την εν λόγω ημερομηνία η αρίθμηση των πράξεων εμφάνιζε διαφορές ανάλογα με το είδος της πράξης·
- το όνομα του εκδίδοντος οργάνου (π.χ. του *Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου* ή του *Συμβουλίου, του Κοινοβουλίου, της Επιτροπής, της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας* κ.λπ.)·
- την ημερομηνία έκδοσης της πράξης, η οποία πρέπει να περικλείεται σε κόμματα²⁸.
- τη συνοπτική περιγραφή του αντικειμένου της πράξης.

Η σειρά αναγραφής των στοιχείων αυτών ποικίλλει, ανάλογα με το αν η δημοσίευση της εκάστοτε πράξης στην Επίσημη Εφημερίδα είναι ή δεν είναι προϋπόθεση της ισχύος της.

- i) Πρώτο παράδειγμα** (ισχύει για όλους τους **κανονισμούς**²⁹, συμπεριλαμβανομένων των κατ' εξουσιοδότηση και των εκτελεστικών κανονισμών· σύμφωνα με το άρθρο 297 της ΣΛΕΕ, η δημοσίευση των κανονισμών στην Επίσημη Εφημερίδα αποτελεί προϋπόθεση της ισχύος τους]:

²⁸ Όπως διευκρινίζεται στο *Διοργανικό εγχειρίδιο*, σημείο 3.2.1: *Στα ελληνικά, η ημερομηνία περικλείεται σε κόμματα, [...] (Αντίθετα, αυτό δεν συμβαίνει στα γαλλικά και στα αγγλικά: En français, les différents éléments constitutifs du titre complet ne sont pas séparés par des virgules; en particulier, la date n'est pas entourée de virgules. In English, the components of the full title are not separated by commas).*

²⁹ Η δομή του επίσημου αριθμού των κανονισμών άλλαξε τέσσερις φορές: την 1η Ιανουαρίου 1963, την 1η Ιανουαρίου 1968, την 1η Ιανουαρίου 1999 και την 1η Ιανουαρίου 2015:

- πριν από την 1η Ιανουαρίου 1963: κανονισμός αριθ. 29,
- από την 1η Ιανουαρίου 1963: κανονισμός αριθ. 1009/67/ΕΟΚ,
- από την 1η Ιανουαρίου 1968: κανονισμός (ΕΟΚ) αριθ. 85/68,
- από την 1η Ιανουαρίου 1999: κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 87/1999.
- από την 1η Ιανουαρίου 2015: κανονισμός (ΕΕ) 2016/1627.

Από την 1η Νοεμβρίου 1993, όταν άρχισε να ισχύει η Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση, έως τις 30 Νοεμβρίου 2009 χρησιμοποιούνταν το αρκτικόλεξο ΕΚ αντί του αρκτικόλεξου ΕΟΚ, διότι η Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ) είχε μετονομαστεί σε Ευρωπαϊκή Κοινότητα (ΕΚ). Από την 1η Δεκεμβρίου 2009, όταν άρχισε να ισχύει η Συνθήκη της Λισαβόνας, η οποία μετονόμασε τη Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Κοινότητα σε Συνθήκη για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, χρησιμοποιείται το αρκτικόλεξο ΕΕ.

Κανονισμός (ΕΕ) 2016/1627 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 14ης Σεπτεμβρίου 2016, για τη θέσπιση πολυετούς σχεδίου αποκατάστασης του τόνου στον Ανατολικό Ατλαντικό και στη Μεσόγειο και για την κατάργηση του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 302/2009 του Συμβουλίου

Κατ' εξουσιοδότηση κανονισμός (ΕΕ) 2017/979 της Επιτροπής, της 2ας Μαρτίου 2017, για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 648/2012 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για τα εξωχρηματιστηριακά παράγωγα, τους κεντρικούς αντισυμβαλλομένους και τα αρχεία καταγραφής συναλλαγών όσον αφορά τον κατάλογο των εξαιρούμενων φορέων

Εκτελεστικός κανονισμός (ΕΕ) 2017/980 της Επιτροπής, της 7ης Ιουνίου 2017, για τον καθορισμό εκτελεστικών τεχνικών προτύπων όσον αφορά τα τυποποιημένα έντυπα, τα υποδείγματα και τις διαδικασίες για τη συνεργασία σε εποπτικές δραστηριότητες, επιτόπιες εξακριβώσεις και έρευνες, καθώς και για την ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ των αρμόδιων αρχών σύμφωνα με την οδηγία 2014/65/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου

ii) Δεύτερο παράδειγμα (ισχύει όλες για τις **οδηγίες**, είτε απευθύνονται σε όλα τα κράτη μέλη είτε όχι, συμπεριλαμβανομένων των κατ' εξουσιοδότηση και των εκτελεστικών οδηγιών· σύμφωνα με το άρθρο 297 της ΣΛΕΕ, η δημοσίευση των οδηγιών στην Επίσημη Εφημερίδα —πλην των οδηγιών που δεν απευθύνονται σε όλα τα κράτη μέλη— αποτελεί προϋπόθεση της ισχύος τους· οι οδηγίες που δεν απευθύνονται σε όλα τα κράτη μέλη κοινοποιούνται στους αποδέκτες τους και **παράγουν αποτελέσματα** από την κοινοποίησή τους):

Οδηγία (ΕΕ) 2016/798 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 11ης Μαΐου 2016, για την ασφάλεια των σιδηροδρόμων

Πριν από την 1η Ιανουαρίου 2015, στις οδηγίες, το αρκτικόλεξο του τομέα έμπαινε σε διαφορετική θέση απ' ό,τι στους κανονισμούς (μετά το έτος και τον αύξοντα αριθμό της πράξης).

Οδηγία 2010/2/ΕΕ της Επιτροπής, της 27ης Ιανουαρίου 2010, για την τροποποίηση της οδηγίας 91/414/ΕΟΚ του Συμβουλίου όσον αφορά την επέκταση της χρήσης της δραστικής ουσίας chlormequat

iii) Τρίτο παράδειγμα [ισχύει για τις όλες τις **αποφάσεις**· διευκρινίζεται ότι, σύμφωνα με το άρθρο 297 της ΣΛΕΕ, η δημοσίευση των αποφάσεων στην Επίσημη Εφημερίδα— πλην των αποφάσεων που καθορίζουν τους αποδέκτες τους —αποτελεί προϋπόθεση της ισχύος τους· οι αποφάσεις που καθορίζουν τον αποδέκτη τους κοινοποιούνται σ' αυτόν και **παράγουν αποτελέσματα** από την κοινοποίησή τους]:

iii) α) Παράδειγμα απόφασης που δεν καθορίζει τον αποδέκτη της:

Απόφαση (ΕΕ, Ευρατόμ) 2016/1201 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, του Συμβουλίου και της Επιτροπής, της 13ης Ιουλίου 2016, για τον διορισμό των μελών της επιτροπής εποπτείας της Ευρωπαϊκής Υπηρεσίας Καταπολέμησης της Απάτης (OLAF)

Πριν από την 1η Ιανουαρίου 2015 η δομή της αρίθμησης των αποφάσεων αυτών ήταν διαφορετική: το αρκτικόλεξο του τομέα έμπαινε μετά τον αύξοντα αριθμό της πράξης και το έτος δημοσίευσης, ο δε αύξων αριθμός της απόφασης προηγούνταν του έτους, και γι' αυτό έμπαινε το *αριθ.*

Απόφαση αριθ. 283/2010/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 25ης Μαρτίου 2010, για τη δημιουργία Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Μικροχρηματοδοτήσεων Progress για την απασχόληση και την κοινωνική ένταξη

iii) β) Παράδειγμα απόφασης που καθορίζει τον αποδέκτη της (Δημοκρατία της Εσθονίας):

Εκτελεστική απόφαση (ΕΕ) 2017/976 της Επιτροπής, της 7ης Ιουνίου 2017, που αφορά την έγκριση της απόφασης παρέκκλισης σύμφωνα με το άρθρο 9 της οδηγίας 96/67/ΕΚ του Συμβουλίου σχετικά με την παροχή ορισμένων υπηρεσιών εδάφους στον αερολιμένα του Τάλιν (AS Tallinna Lennujaam)

Πριν από την 1η Ιανουαρίου 2015 η δομή των αποφάσεων που καθορίζουν τον αποδέκτη τους ήταν διαφορετική, όπως φαίνεται στο παρακάτω παράδειγμα (το παράδειγμα αυτό ίσχυε και για τις λεγόμενες **αποφάσεις sui generis**):

Εκτελεστική απόφαση του Συμβουλίου, της 19ης Ιανουαρίου 2010, με την οποία επιτρέπεται στην Πορτογαλική Δημοκρατία να εφαρμόσει μέτρο παρέκκλισης από τα άρθρα 168, 193 και 250 της οδηγίας 2006/112/ΕΚ σχετικά με το κοινό σύστημα φόρου προστιθέμενης αξίας (2010/39/ΕΕ)

Πράγματι, οι πράξεις αυτές, αν δημοσιεύονταν στην Επίσημη Εφημερίδα, δεν έφεραν τον αριθμό δημοσίευσής τους (έτος, αύξων αριθμός και αρκτικόλεξο οργάνου) μέσα στον τίτλο τους, αλλά κάτω από τον τίτλο σε παρένθεση. Αυτό γινόταν γιατί ο αριθμός αυτός (ο οποίος δινόταν από την Υπηρεσία Εκδόσεων) δεν αποτελούσε αναπόσπαστο μέρος του τίτλου τους (ονομαζόταν απλώς *αριθμός αναφοράς*). Ωστόσο, στη μεταφραστική πράξη, ο αριθμός αναφοράς, αν και δεν αποτελούσε επίσημα μέρος του τίτλου, αναφερόταν κατά την παραπομπή σε πράξεις αυτού του είδους. Επομένως, η παραπομπή στην προαναφερόμενη απόφαση θα είχε ως εξής:

Εκτελεστική απόφαση 2010/39/ΕΕ του Συμβουλίου, της 19ης Ιανουαρίου 2010, με την οποία επιτρέπεται στην Πορτογαλική Δημοκρατία να εφαρμόσει μέτρο παρέκκλισης από τα άρθρα 168, 193 και 250 της οδηγίας 2006/112/ΕΚ σχετικά με το κοινό σύστημα φόρου προστιθέμενης αξίας

Στις πράξεις που δημοσιεύονταν πριν από την 1η Δεκεμβρίου 2009 με βάση τη Συνθήκη ΕΕ, υπήρχαν διάφορα αρκτικόλεξα: ΚΕΠΠΑ (τίτλος V), ΔΕΥ (τίτλος VI) και ΣΚΜ (συμβάσεις μεταξύ κρατών μελών). Η σειρά αναφοράς του έτους, του αριθμού και των αρκτικόλεξων διέφερε, ανάλογα με την πράξη.

v) Πέμπτο παράδειγμα (ίσχυε για τις πράξεις του δεύτερου πυλώνα)

Κοινή δράση 2008/130/ΚΕΠΠΑ του Συμβουλίου, της 18ης Φεβρουαρίου 2008, για την παράταση της εντολής του ειδικού εντεταλμένου της Ευρωπαϊκής Ένωσης στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη

Σημειώνεται ότι πράξεις αυτού του είδους, **με την ονομασία απόφαση**, εξακολουθούν να εκδίδονται και μετά τη Συνθήκη της Λισαβόνας, με νομική βάση το άρθρο 29 της Συνθήκης ΕΕ.

Απόφαση 2010/127/ΚΕΠΠΑ του Συμβουλίου, της 1ης Μαρτίου 2010, σχετικά με περιοριστικά μέτρα κατά της Ερυθραίας

Απόφαση (ΚΕΠΠΑ) 2017/994 του Συμβουλίου, της 12ης Ιουνίου 2017, για την τροποποίηση της απόφασης (ΚΕΠΠΑ) 2016/849 σχετικά με την επιβολή περιοριστικών μέτρων κατά της Λαοκρατικής Δημοκρατίας της Κορέας

vi) Έκτο παράδειγμα (ίσχυε για τις πράξεις του τρίτου πυλώνα)

Απόφαση-πλαίσιο 2005/667/ΔΕΥ του Συμβουλίου, της 12ης Ιουλίου 2005, για την ενίσχυση του ποινικού πλαισίου καταστολής της ρύπανσης από πλοία

vii) Έβδομο παράδειγμα (ίσχυε για τις συμβάσεις μεταξύ κρατών μελών)

Απόφαση αριθ. 1/2000, της 31ης Οκτωβρίου 2000, της επιτροπής του άρθρου 18 της σύμβασης του Δουβλίνου σχετικά με τη μεταβίβαση της ευθύνης για τα μέλη της οικογένειας σύμφωνα με το άρθρο 3 παράγραφος 4 και το άρθρο 9 της εν λόγω σύμβασης (2000/677/ΣΚΜ)

Όπως βλέπουμε, οι συμβάσεις αυτές έφεραν αριθμό που τους δινόταν από την Υπηρεσία Εκδόσεων (2000/677/ΣΚΜ) και δικό τους αριθμό σειράς (1/2000).

viii) Όγδοο παράδειγμα (ισχύει για τις **συστάσεις**)

Για τη μορφή των **συστάσεων** ισχύουν γενικά όσα αναφέρθηκαν προηγουμένως για τις αποφάσεις που καθορίζουν τους αποδέκτες τους.

viii) α) Παράδειγμα (μετά την 1η Ιανουαρίου 2015):

Σύσταση (ΕΕ) 2017/84 της Επιτροπής, της 16ης Ιανουαρίου 2017, για την παρακολούθηση των υδρογονανθράκων ορυκτελαίων σε τρόφιμα και σε υλικά και αντικείμενα που προορίζονται να έρθουν σε επαφή με τρόφιμα

viii) β) Παράδειγμα (πριν από την 1η Ιανουαρίου 2015):

Σύσταση του Συμβουλίου, της 12ης Φεβρουαρίου 2008, για την απαλλαγή της Επιτροπής από την ευθύνη εκτέλεσης των εργασιών του Ευρωπαϊκού Ταμείου Ανάπτυξης (έκτου ΕΤΑ) για το οικονομικό έτος 2006 (2008/116/ΕΚ)

Μερικές ακόμη παρατηρήσεις για τον τίτλο των νομικών πράξεων:

- α) Το όργανο αναφέρεται με τη **σύντομη ονομασία** του (του *Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου* ή του *Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου* ή του *Συμβουλίου* ή της *Επιτροπής*).
- β) Στην **ημερομηνία**, η ημέρα και το έτος προσδιορίζονται αριθμητικά, ενώ ο μήνας ολογράφως. Παράδειγμα: *της 18ης Μαρτίου 2010*. Εξάλλου, όπως προαναφέρθηκε, η **ημερομηνία πρέπει να περικλείεται σε κόμματα**, μολονότι αυτό δεν συμβαίνει στα αγγλικά και στα γαλλικά. Διευκρινίζεται ότι ο κανόνας που ισχύει για τα αγγλικά και τα γαλλικά εφαρμόζοταν παλαιότερα και στα ελληνικά, πράγμα που σημαίνει ότι στις παλαιότερες πράξεις η ημερομηνία δεν έμπαινε σε κόμματα ούτε στα ελληνικά. Ωστόσο, για λόγους ομοιομορφίας, όταν παραπέμπουμε σήμερα σε τέτοιες παλαιότερες πράξεις, πρέπει να περικλείουμε την ημερομηνία σε κόμματα. Αυτή η παρέμβαση στον τίτλο θεωρείται επιτρεπτή, γιατί είναι ήσσονος σημασίας.
- γ) Την 1η Νοεμβρίου 1993, ημερομηνία κατά την οποία άρχισε να ισχύει η Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση, η *Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ)* μετονομάστηκε σε *Ευρωπαϊκή Κοινότητα (ΕΚ)*. Ο πρώτος κανονισμός ο οποίος αντί του αρκτικόλεξου ΕΟΚ έφερε το αρκτικόλεξο ΕΚ ήταν ο κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 3031/93 [εξαιρούνται οι κανονισμοί (ΕΟΚ) αριθ. 3089/93, (ΕΟΚ) αριθ. 3118/93 και (ΕΟΚ) αριθ. 3696/93, που δημοσιεύθηκαν μετά την 1η Νοεμβρίου 1993, αλλά εκδόθηκαν πριν από την εν λόγω ημερομηνία]. Στο σημείο αυτό πρέπει να επισημανθεί ότι συχνά αρκετά πρωτότυπα, προφανώς εκ παραδρομής, **χρησιμοποιούν εσφαλμένα το αρκτικόλεξο ΕΕC** (στα γαλλικά: **CEE**) **για πράξεις που εκδόθηκαν μετά την 1η Νοεμβρίου 1993 και το αρκτικόλεξο EC** (στα γαλλικά: **CE**) **για πράξεις που εκδόθηκαν πριν από την ημερομηνία αυτή**. Ως εκ τούτου, ο μεταφραστής πρέπει να είναι προσεκτικός στο σημείο αυτό και να κάνει τη σχετική διόρθωση, όταν χρειάζεται.
- δ) Από την 1η Ιανουαρίου 1999, στην αρίθμηση των πράξεων, το έτος γράφεται με **τέσσερα ψηφία** [κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 2729/1999], ενώ πριν γραφόταν με δύο.
- ε) Έως την 1η Ιανουαρίου 2015 ίσχυε ο εξής κανόνας: Όταν ο **αύξων αριθμός προηγούνταν του έτους**, χρησιμοποιόταν η ένδειξη *αριθ.* [κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 23/201097], ενώ όταν το έτος προηγούνταν του αύξοντος αριθμού, δεν χρησιμοποιόταν η ένδειξη *αριθ.*: απόφαση 2010/2/ΕΕ. Από την 1η Ιανουαρίου 2015 δεν χρησιμοποιείται η ένδειξη *αριθ.* πουθενά (ούτε στους κανονισμούς), διότι το έτος προηγείται πλέον πάντοτε του αύξοντος αριθμού.
- στ) Αν μια πράξη **τροποποιεί προηγούμενη πράξη** πρέπει, στο μέτρο του δυνατού, να εξειδικεύεται στον τίτλο το αντικείμενο της τροποποίησης με τη χρήση της φράσης **όσον αφορά ή ως προς (as regards ή in respect of — en ce qui concerne)**.

Έτσι, όταν τροποποιήθηκε εν μέρει η *οδηγία 97/33/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 30ής Ιουνίου 1997, για τη διασύνδεση στο χώρο των τηλεπικοινωνιών προκειμένου να διασφαλιστεί καθολική υπηρεσία και διαλειτουργικότητα, με εφαρμογή των αρχών παροχής ανοικτού δικτύου (ONP)*, και η τροποποίηση αφορούσε τη φορητότητα των αριθμών και την προεπιλογή φορέα, ο τίτλος της τροποποιητικής οδηγίας ήταν:

Οδηγία 98/61/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 24ης Σεπτεμβρίου 1998, για την τροποποίηση της οδηγίας 97/33/ΕΚ όσον αφορά τη φορητότητα των αριθμών και την προεπιλογή φορέα (υπογράμμιση για τις ανάγκες

του Οδηγού)

Σημειώνεται ότι στην προκειμένη περίπτωση το *as regards* (ή *in respect of* ή *en ce qui concerne*) **δεν πρέπει να αποδίδεται στα ελληνικά με τη φράση σχετικά με**, διότι αυτό μπορεί να οδηγήσει σε παρανόηση. Για παράδειγμα, αν το

Commission Decision... amending Decision 2003/467/EC as regards the declaration that Greece is officially free of bovine tuberculosis

μεταφραστεί

Απόφαση της Επιτροπής... για την τροποποίηση της απόφασης 2003/467/ΕΚ σχετικά με την κήρυξη της Ελλάδας ως επισήμως απαλλαγμένης από τη φυματίωση των βοοειδών

μπορεί να νομίσει κανείς ότι αντικείμενο της απόφασης 2003/467/ΕΚ είναι η κήρυξη της Ελλάδας ως επισήμως απαλλαγμένης από τη φυματίωση των βοοειδών, πράγμα που δεν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα.

- ζ) Οι πράξεις που παρουσιάζουν **ενδιαφέρον για τον Ευρωπαϊκό Οικονομικό Χώρο (ΕΟΧ)** περιλαμβάνουν σε παρένθεση, κάτω από τον τίτλο, τη φράση: *Πράξη που παρουσιάζει ενδιαφέρον για τον ΕΟΧ*.
- η) Αν το κείμενο μιας πράξης **δεν είναι αυθεντικό** σε όλες τις επίσημες γλώσσες της Ένωσης (για πράξεις που δεν αφορούν όλα τα κράτη μέλη και, συνεπώς, απευθύνονται σε ένα ή κάποια απ' αυτά), αναγράφεται κάτω από τον τίτλο και σε παρένθεση η φράση: *Το κείμενο στη(ν)... γλώσσα είναι το μόνο αυθεντικό ή Τα κείμενα στη(ν)... και τη(ν)... γλώσσα είναι τα μόνα αυθεντικά*. Σημειώνεται ότι για τη σειρά αναγραφής των γλωσσών στα κείμενά μας ισχύει ο ακόλουθος κανόνας: Όπως ορίζει το σημείο 7.2.2. του Διοργανικού εγχειριδίου, *Η σειρά που ακολουθείται και που ποικίλλει, ανάλογα με τη γλώσσα, είναι η αλφαβητική σειρά των ονομάτων των γλωσσών στη γλώσσα δημοσίευσης, δηλαδή στα ελληνικά είναι η εξής: αγγλικά, βουλγαρικά, γαλλικά, γερμανικά, δανικά, ελληνικά, εσθονικά, ιρλανδικά, ισπανικά, ιταλικά, κροατικά, λετονικά, λιθουανικά, μαλτεζικά, ολλανδικά, ουγγρικά, πολωνικά, πορτογαλικά, ρουμανικά, σλοβακικά, σλοβενικά, σουηδικά, τσεχικά και φινλανδικά* (υπογράμμιση του συντάκτη του παρόντος). Άρα, χρειάζεται προσοχή, διότι κατά κανόνα θα υπάρχει διαφορά με το πρωτότυπο. Παράδειγμα:

Ενώ το αγγλικό πρωτότυπο λέει:

Only the Dutch, English, Finnish, French, German, Romanian and Swedish texts are authentic

το ελληνικό κείμενο διαμορφώνεται ως εξής:

Τα κείμενα στην αγγλική, τη γαλλική, τη γερμανική, την ολλανδική, τη ρουμανική, τη σουηδική και τη φινλανδική γλώσσα είναι τα μόνα αυθεντικά³⁰.

³⁰ Αντίθετα, για τη σειρά αναγραφής των κρατών μελών ισχύει διαφορετικός κανόνας. Όπως ορίζει το σημείο 7.1.2. του Διοργανικού εγχειριδίου, *Η σειρά αναφοράς των κρατών μελών (εθιμοτυπική σειρά) είναι η κοινή αλφαβητική σειρά των γεωγραφικών ονομάτων στην πρωτότυπη γλώσσα* (υπογράμμιση του

- θ) Κάποιες πράξεις παίρνουν διπλή αρίθμηση: i) τον αριθμό που δίνεται από την Υπηρεσία Εκδόσεων, π.χ. «(ΕΕ) 2015/299» και ii) έναν αριθμό που δίνεται από το όργανο-συντάκτη, π.χ. «ΕΚΤ/2015/5», «ΑΤΑΛΑΝΤΑ/4/2015» κ.λπ. Σε νομικές πράξεις της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας και σε αποφάσεις της Επιτροπής Πολιτικής και Ασφάλειας, ο αριθμός δίνεται από τον συντάκτη και τίθεται εντός παρενθέσεως:

Απόφαση (ΕΕ) 2015/299 της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας [...] (ΕΚΤ/2015/5)

Απόφαση (ΚΕΠΠΑ) 2015/711 της Επιτροπής Πολιτικής και Ασφάλειας [...] (ΑΤΑΛΑΝΤΑ/4/2015)

Γενικά, ο μεταφραστής ακολουθεί τη διάρθρωση του πρωτοτύπου, το οποίο κατά κανόνα (δυστυχώς, όχι πάντοτε) αποτελεί στο σημείο αυτό ασφαλή οδηγό. Για περισσότερες πληροφορίες και για πιο εξειδικευμένες περιπτώσεις, βλ. *Διοργανικό εγχειρίδιο*.

57.2. Προοίμιο

Αμέσως μετά τον τίτλο αρχίζει **το προοίμιο** της νομοθετικής πράξης.

57.2.1. Στερεότυπη εισαγωγική φράση

Το προοίμιο εισάγεται με μια στερεότυπη φράση. Η φράση αυτή, που **γράφεται με κεφαλαία και τελειώνει με κόμμα**, είναι συνήθως μία από τις ακόλουθες τέσσερις:

ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟ ΚΑΙ ΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ,

ΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ,

ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟ,

Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ,

Μπορεί όμως να είναι και

Η ΕΚΤΕΛΕΣΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ,

κ.λπ.

57.2.2. Σημεία αναφοράς

συντάκτη του παρόντος). Άρα, η σειρά αυτή έχει ως εξής: Βέλγιο, Βουλγαρία, Τσεχική Δημοκρατία, Δανία, Γερμανία, Εσθονία, Ιρλανδία, Ελλάδα, Ισπανία, Γαλλία, Κροατία, Ιταλία, Κύπρος, Λετονία, Λιθουανία, Λουξεμβούργο, Ουγγαρία, Μάλτα, Κάτω Χώρες, Αυστρία, Πολωνία, Πορτογαλία, Ρουμανία, Σλοβενία, Σλοβακία, Φινλανδία, Σουηδία. Στο σημείο 7.1.1. του *Διοργανικού εγχειριδίου* υπάρχει πίνακας στον οποίο δίνεται τόσο η σύντομη όσο και η επίσημη (εθιμοτυπική) ονομασία κάθε χώρας. Κανονικά, η εφαρμογή του κανόνα αυτού δεν πρέπει να δημιουργεί κανένα πρόβλημα, διότι τον ίδιο ακριβώς κανόνα οφείλει να έχει εφαρμόσει και ο συντάκτης του πρωτοτύπου, άρα η σειρά και στο πρωτότυπο πρέπει να είναι η ίδια.

Μετά τη στερεότυπη εισαγωγική φράση του προοιμίου ακολουθούν τα σημεία αναφοράς, τα οποία είναι δύο ειδών:

- αυτά στα οποία προσδιορίζεται η νομική βάση της πράξης
- και εκείνα στα οποία προσδιορίζονται οι προκαταρκτικές πράξεις της νομοθετικής διαδικασίας (προτάσεις, γνώμες/γνωμοδοτήσεις, διαβουλεύσεις).

Για τα σημεία αναφοράς ισχύουν οι ακόλουθοι κανόνες (πριν από τη Συνθήκη της Λισαβόνας ίσχυαν άλλοι κανόνες):

- α) Και τα δύο είδη σημείων αναφοράς εισάγονται, στο ελληνικό κείμενο, με τη φράση *Έχοντας υπόψη* (πλην ορισμένων εξαιρέσεων που αναφέρονται παρακάτω). Σημειώνεται, ότι στα γερμανικά κείμενα χρησιμοποιούνται διαφορετικές φράσεις για τα δύο είδη σημείων αναφοράς.
- β) Μετά τη Συνθήκη της Λισαβόνας η φράση *Έχοντας υπόψη* επαναλαμβάνεται σε κάθε σημείο αναφοράς (πλην των σημείων αναφοράς που δεν εισάγονται με τη φράση αυτή, βλ. παρακάτω), όπως γίνεται και με τις αντίστοιχες φράσεις των αγγλικών και των γαλλικών κειμένων (Having regard to — vu), ενώ παλαιότερα αναγραφόταν μία φορά για όλα τα σημεία αναφοράς.
- γ) Τα σημεία αναφοράς αρχίζουν με κεφαλαίο γράμμα και τελειώνουν πάντοτε με κόμμα.
- δ) Συνήθως, στο πρώτο σημείο αναφοράς, μνημονεύεται η Συνθήκη η οποία αποτελεί τη γενική νομική βάση της πράξης (χωρίς παραπομπή σε υποσημείωση):

Έχοντας υπόψη τη Συνθήκη για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης,
Έχοντας υπόψη τη Συνθήκη για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Ατομικής Ενέργειας,
Έχοντας υπόψη τη Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση,

Ακολουθούν, όπου χρειάζεται, οι αντίστοιχες πράξεις παράγωγου δικαίου που επίσης αποτελούν (ειδικές) νομικές βάσεις της πράξης (με παραπομπή σε υποσημείωση). Συχνά προσδιορίζεται με ακρίβεια η συγκεκριμένη διάταξη της Συνθήκης ή της πράξης παράγωγου δικαίου στην οποία (διάταξη) βασίζεται η υπό έκδοση πράξη. Αυτό γίνεται με την προσθήκη της φράσης *και ιδίως* (and in particular – et notamment) έπειτα από κόμμα.

Παράδειγμα:

Έχοντας υπόψη τη Συνθήκη για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, και ιδίως το άρθρο ...,

- ε) Ο τίτλος των παρατιθέμενων πράξεων παράγωγου δικαίου πρέπει να είναι πλήρης και, όπως προαναφέρθηκε, να συνοδεύεται από παραπομπή σε υποσημείωση, στην οποία πρέπει να προσδιορίζεται η Επίσημη Εφημερίδα στην οποία δημοσιεύθηκε η παρατιθέμενη πράξη. Σημειώνεται ότι, αν η παρατιθέμενη πράξη καταλαμβάνει στην Επίσημη Εφημερίδα περισσότερες της μίας σελίδας (συνηθέστατη περίπτωση), αναγράφουμε στα ελληνικά μόνο την αρχική σελίδα και όχι και την τελική, ακόμη και αν το πρωτότυπο αναφέρει και τις δύο. Για παράδειγμα, αν μια πράξη δημοσιεύθηκε στις

σελίδες 15 έως 28 της Επίσημης Εφημερίδας L 160 της 26.6.1999, η σχετική παραπομπή θα είναι στα ελληνικά *ΕΕ L 160 της 26.6.1999, σ. 15* και όχι *ΕΕ L 160 της 26.6.1999, σ. 15-28*, ακόμη και αν στο πρωτότυπο υπάρχει και το 28. Η υποσημείωση τελειώνει με τελεία.

Παράδειγμα:

Έχοντας υπόψη τον κανονισμό (ΕΚ) αριθ. 1254/1999 του Συμβουλίου, της 17ης Μαΐου 1999, περί κοινής οργανώσεως αγοράς στον τομέα του βοείου κρέατος ⁽¹⁾,

(1) ΕΕ L 160 της 26.6.1999, σ. 21.

στ) Οι πράξεις του Συμβουλίου που εκδίδονται έπειτα από πρόταση της Επιτροπής περιλαμβάνουν, μετά τα σημεία αναφοράς που αφορούν τη νομική βάση, το ακόλουθο σημείο:

Έχοντας υπόψη την πρόταση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής,

Αν η διάταξη που παρέχει στο Συμβούλιο την εξουσία να αποφασίζει δεν προβλέπει πρωτοβουλία της Επιτροπής, δεν μπορεί να υπάρχει «πρόταση της Επιτροπής» με την τεχνική έννοια του όρου. Αν, παρ' όλα αυτά, η Επιτροπή υποβάλει **σχέδιο** στο Συμβούλιο, η πράξη του Συμβουλίου περιλαμβάνει το ακόλουθο σημείο αναφοράς:

Έχοντας υπόψη το σχέδιο [...] που υποβλήθηκε από την Επιτροπή,

ζ) Στη συνέχεια ακολουθούν τα σημεία αναφοράς που αφορούν τις υπόλοιπες προπαρασκευαστικές πράξεις της νομοθετικής διαδικασίας (διαβουλεύσεις, γνώμες/γνωμοδοτήσεις κ.λπ.).

Παραδείγματα σημείων αναφοράς:

Έχοντας υπόψη τη γνώμη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου,

Κατόπιν διαβίβασης του σχεδίου νομοθετικής πράξης στα εθνικά κοινοβούλια,

Έχοντας υπόψη τη γνώμη της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής,

Έχοντας υπόψη τη γνώμη της Επιτροπής των Περιφερειών,

Έχοντας υπόψη τη γνώμη της [...] επιτροπής [...] (όνομα της επιτροπής),

Αφού ζήτησε τη γνώμη [...],

η) Στη συνήθη νομοθετική διαδικασία (άρθρο 294 της ΣΛΕΕ), το σχετικό σημείο αναφοράς συντάσσεται ως εξής:

Αποφασίζοντας σύμφωνα με τη συνήθη νομοθετική διαδικασία,

θ) Στις ειδικές νομοθετικές διαδικασίες, το σχετικό σημείο αναφοράς συντάσσεται ως εξής:

Αποφασίζοντας σύμφωνα με ειδική νομοθετική διαδικασία,

Λεπτομερής κατάλογος όλων σχεδόν των σημείων αναφοράς που ενδέχεται να εμφανιστούν στις ενωσιακές πράξεις υπάρχει στο έγγραφο

<https://mail.google.com/mail/u/0?ui=2&ik=41b4a1a5e6&attid=0.1&permmsgid=msg-f:1690447877795306234&th=1775ad63734d5afa&view=att&disp=safe>

57.2.3. Αιτιολογικές σκέψεις

Μετά τα σημεία αναφοράς ακολουθούν οι αιτιολογικές σκέψεις. Στις αιτιολογικές σκέψεις αιτιολογούνται οι διατάξεις της πράξης. Η αιτιολόγηση είναι υποχρεωτική για όλες τις νομικές πράξεις (βλέπε άρθρο 296 της ΣΛΕΕ). Όταν συντρέχει περίπτωση, το αιτιολογικό πρέπει επίσης να επισημαίνει και την τήρηση των αρχών της επικουρικότητας και της αναλογικότητας, με παραπομπή στο άρθρο 5 της Συνθήκης ΕΕ. Ο μεταφραστής πρέπει να ακολουθεί πιστά στο ελληνικό κείμενο τη σχετική διατύπωση του εν λόγω άρθρου.

Η διάρθρωση και η γραφή των αιτιολογικών σκέψεων υπακούουν στις ακόλουθες αρχές:

- α) Οι αιτιολογικές σκέψεις εισάγονται με τη φράση *Εκτιμώντας τα ακόλουθα*: (αρχικό κεφαλαίο και διπλή τελεία στο τέλος), που τίθεται ως «επικεφαλίδα» στην αρχή του αιτιολογικού.
- β) Κάθε αιτιολογική σκέψη αρχίζει με κεφαλαίο και τελειώνει με τελεία. Μόνο η τελευταία αιτιολογική σκέψη τελειώνει με κόμμα. Μερικές φορές κάποιοι συντάκτες που δεν γνωρίζουν καλά τους νομοτεχνικούς κανόνες βάζουν τελεία στην τελευταία αιτιολογική σκέψη. **Στο ελληνικό κείμενο ο μεταφραστής πρέπει να αλλάξει αυτή την τελεία σε κόμμα.**
- γ) Αν η αιτιολογική σκέψη είναι μόνο μία, δεν αριθμείται. Αν οι αιτιολογικές σκέψεις είναι τουλάχιστον δύο, αριθμούνται με αραβικούς αριθμούς εντός παρενθέσεως, στο αριστερό της σελίδας.
- δ) Μέσα στο κείμενο η παραπομπή σε συγκεκριμένες αιτιολογικές σκέψεις γίνεται με τις λέξεις *αιτιολογική σκέψη 1*, *αιτιολογική σκέψη 2* κ.λπ., χωρίς ο αριθμός να μπαίνει σε παρένθεση (βλ. σημείο 2.2. του *Διοργανικού εγχειριδίου*). Πρόβλημα, ως προς το θέμα αυτό, δημιουργούν ενίοτε οι παραπομπές σε αιτιολογικές σκέψεις κανονισμών εμπορικής άμυνας (σε άλλα σημεία του ίδιου υπό μετάφραση κανονισμού), διότι εμφανίζονται εντός παρενθέσεως, με μορφή field code μέσω του οποίου, αν ο μεταφραστής κλικάρει πάνω του, μεταφέρεται στην αντίστοιχη αιτιολογική σκέψη. Στην περίπτωση αυτή, ο μεταφραστής πρέπει να μπαίνει μέσα στο field code και να σβήνει το πρώτο μέρος της παρένθεσης με backspace και το δεύτερο με delete.
- ε) Σε ορισμένες πράξεις (π.χ. κανονισμοί αντιντάμπινγκ), επειδή η αιτιολόγηση είναι μακροσκελής και πολύπλοκη, υποδιαιρείται σε μέρη (Α, Β, Γ κ.ο.κ.).
- στ) Η αιτιολογία ορισμένων πράξεων (διεθνών συμφωνιών, συστάσεων, ψηφισμάτων κ.λπ.) έχει διαφορετική δομή. Συνήθως, τα διάφορα στοιχεία αρχίζουν με λέξεις όπως

υπενθυμίζοντας, επιθυμώντας, έχοντας υπόψη κ.λπ., οι οποίες συνήθως γράφονται με κεφαλαία.

- ζ) Πολύ συχνά η τελευταία αιτιολογική σκέψη αφορά τη διαδικασία «επιτροπολογίας» και έχει ως εξής:

Τα μέτρα που προβλέπονται στον παρόντα κανονισμό [στην παρούσα απόφαση] [στην παρούσα οδηγία] είναι σύμφωνα με τη γνώμη της [...] επιτροπής....

Όσον αφορά το γλωσσικό ύφος που πρέπει να ακολουθείται στις αιτιολογικές σκέψεις, επισημαίνονται τα εξής: Οι αιτιολογικές σκέψεις δεν περιέχουν επιτακτικούς ή απαγορευτικούς κανόνες, αλλά απλώς επεξηγούν ή αιτιολογούν τις ρυθμίσεις του διατακτικού (αφορμή της νομικής πράξης, σκοπός του νομοθέτη κ.λπ.). Για τον λόγο αυτόν δεν πρέπει να έχουν επιτακτικό γλωσσικό ύφος, το οποίο αντίθετα προσιδιάζει στο διατακτικό. Σχετική επισήμανση γίνεται ρητά στο σημείο 10.1 του *Κοινού πρακτικού οδηγού*: [*Η αιτιολόγηση*] *διατυπώνεται σε μια μη προστακτική γλώσσα, διότι δεν πρέπει να συγχέεται με τη γλώσσα του διατακτικού*. Αυτό στην πράξη σημαίνει ότι, π.χ., το *should* που χρησιμοποιείται στις αιτιολογικές σκέψεις των αγγλικών πρωτοτύπων (ενώ στο διατακτικό χρησιμοποιείται το *shall*) δεν πρέπει να μεταφράζεται στα ελληνικά με το επιτακτικό *πρέπει*, αλλά με «ηπιότερες» εκφράσεις, όπως το *θα πρέπει*.

57.3. Διατακτικό

57.3.1. Γενικά

Το διατακτικό είναι το τμήμα της πράξης που περιλαμβάνει τους κανόνες δικαίου. Συνεπώς, το διατακτικό δεσμευτικής πράξης δεν πρέπει να περιέχει μη κανονιστικές διατάξεις, όπως επιθυμίες ή πολιτικές δηλώσεις, ούτε διατάξεις που αναπαράγουν ή παραφράζουν χωρία ή και ολόκληρα άρθρα των Συνθηκών ή επιβεβαιώνουν απλώς μια ισχύουσα διάταξη.

Στα ελληνικά τα ρήματα χρησιμοποιούνται στον ενεστώτα³¹. Το ίδιο γίνεται και στα γαλλικά. Ο μέλλοντας πρέπει κατά το δυνατόν να αποφεύγεται. Ο τύπος που χρησιμοποιείται στα αγγλικά είναι γενικά *shall* και *apareμφατο*. Σημειώνεται ότι στα ψηφίσματα και γενικά στα παραρτήματα όλων των πράξεων χρησιμοποιείται στα αγγλικά ως βοηθητικό ρήμα το *will* και όχι το *shall*.

Το διατακτικό είναι κατά το δυνατόν τυποποιημένο (αντικείμενο και πεδίο εφαρμογής — ορισμοί — δικαιώματα και υποχρεώσεις — διατάξεις περί εκτελεστικών αρμοδιοτήτων — διαδικαστικές διατάξεις — εκτελεστικά μέτρα — τελικές και μεταβατικές διατάξεις).

Υποδιαιρείται σε άρθρα και, αναλόγως έκτασης και πολυπλοκότητας, σε μέρη, τίτλους, κεφάλαια και τμήματα. Τα άρθρα **μπορεί**, ενώ τα μέρη, οι τίτλοι, τα κεφάλαια και τα τμήματα **πρέπει** να έχουν τίτλο που να προσδιορίζει το αντικείμενό τους.

57.3.2. Τύπος έκδοσης της πράξης

Το διατακτικό αρχίζει με μια στερεότυπη φράση, η οποία ακολουθεί την τελευταία αιτιολογική σκέψη. Η φράση αυτή έχει ως εξής:

³¹ Βλ. σημείο 2.3.2 του *Κοινού πρακτικού οδηγού*.

ΕΞΕΔΩΣΕ [ΕΞΕΔΩΣΑΝ] ΤΟΝ ΠΑΡΟΝΤΑ ΚΑΝΟΝΙΣΜΟ [ΤΗΝ ΠΑΡΟΥΣΑ ΟΔΗΓΙΑ]
[ΤΗΝ ΠΑΡΟΥΣΑ ΑΠΟΦΑΣΗ]

Οι αποφάσεις *sui generis* (δηλαδή οι αποφάσεις που δεν είχαν αποδέκτες) χρησιμοποιούσαν την έκφραση ΑΠΟΦΑΣΙΖΕΙ (ΑΠΟΦΑΣΙΖΟΥΝ).

57.3.3. Υποδιαιρέσεις του διατακτικού

Στον πίνακα της επόμενης σελίδας, που προέρχεται (με μικρές προσαρμογές) από το *Τυπικό*, παρουσιάζονται συνοπτικά οι διάφορες υποδιαιρέσεις του διατακτικού.

Κατηγορία/Ονομασία	Σύμβολο	Μορφή της αναφοράς [παραπομπής]	Παρατηρήσεις
I. Ανώτερες υποδιαιρέσεις			Υποδιαιρέσεις με ή χωρίς επικεφαλίδα
— Μέρος	Μέρος I, II (ή Μέρος πρώτο, Μέρος δεύτερο)	(στο) μέρος I, II (ή στο πρώτο μέρος, δεύτερο μέρος)	Χρησιμοποιούνται (όλες ή ορισμένες) σε ορισμένα μεγάλα ή με περίπλοκη διάρθρωση κείμενα
— Τίτλος	Τίτλος I, II	(στον) τίτλο I, II	
— Κεφάλαιο	Κεφάλαιο I, II (ή 1, 2)	(στο) κεφάλαιο I, II (ή 1, 2)	
— Τμήμα	Τμήμα 1, 2	(στο) τμήμα 1, 2	
II. Βασικές υποδιαιρέσεις			Υποδιαιρέσεις με ή χωρίς επικεφαλίδα
— Άρθρο	Άρθρο μόνο Άρθρο 1, 2 (ή I, II)	(στο) άρθρο μόνο (στο) άρθρο 1, 2 (ή I, II)	Συνεχής αρίθμηση (ακόμη και αν υπάρχουν ανώτερες υποδιαιρέσεις)
ή			
— Σημείο	I, II (ή A, B) I, (ή A, ή 1)	(στο) σημείο I, II (A, B) (στο) σημείο I (A, 1) (και όχι «υπό...»)	Χρησιμοποιείται σε ορισμένες συστάσεις, ψηφίσματα, δηλώσεις
III. Κατώτερες υποδιαιρέσεις			Υποδιαιρέσεις χωρίς επικεφαλίδα
— Παράγραφος	1., 2.	η (στην) παράγραφο(ς) 1, 2	Αυτοτελές υποσύνολο άρθρου
— Εδάφιο	χωρίς σύμβολο	το (στο) πρώτο εδάφιο	Μη αυτοτελές υποσύνολο σύνθετου άρθρου ή παραγράφου
— Στοιχείο/Σημείο	α), β), αα), ββ) 1), 2) i), ii), iii), iv)	το (στο) στοιχείο α), β), αα), ββ) το (στο) σημείο 1), 2) το (στο) σημείο i), ii)	Κατά κανόνα προηγείται εισαγωγική φράση (chapeau)
— Περίπτωση	—	η (στην) (και όχι «υπό...») πρώτη περίπτωση	
— Περίοδος	χωρίς σύμβολο	η (στην) πρώτη περίοδο(ς)	Τίθεται μεταξύ τελειών, εκτός της αρχής του κειμένου

57.3.4. Γενικές παρατηρήσεις για τις υποδιαιρέσεις του διατακτικού

- α) Το άρθρο αποτελεί τη βασική υποδιαίρεση των δεσμευτικών πράξεων. Αν το διατακτικό είναι απλό και δεν μπορεί να διαιρεθεί σε πολλά άρθρα, τότε περιλαμβάνει ένα μόνο άρθρο που ονομάζεται *Άρθρο μόνο*.
- β) Τα άρθρα μπορούν ενδεχομένως να κατατάσσονται σε μέρη, τίτλους, κεφάλαια και τμήματα (*ιεραρχικά ανώτερες* —του άρθρου— *υποδιαιρέσεις* του διατακτικού). Κάθε άρθρο μπορεί να υποδιαιρείται σε παραγράφους, εδάφια, στοιχεία, σημεία, περιπτώσεις, περιόδους (*ιεραρχικά κατώτερες* —του άρθρου— *υποδιαιρέσεις* του διατακτικού).
- γ) Στις μη δεσμευτικές πράξεις (γνώμες, συστάσεις, ψηφίσματα), η βασική υποδιαίρεση δεν είναι το άρθρο αλλά το σημείο.
- δ) Όταν μια πράξη περιέχει περισσότερα από ένα άρθρα, τα άρθρα αυτά πρέπει να είναι αριθμημένα σύμφωνα με το σύστημα της απλής αρίθμησης. Η αρίθμηση πρέπει να είναι συνεχής από την αρχή του διατακτικού μέχρι το τέλος, ακόμη και αν η πράξη υποδιαιρείται σε μέρη, τίτλους, κεφάλαια ή τμήματα.
- ε) Τα άρθρα αναφέρονται με απόλυτα αριθμητικά που εκφράζονται με αραβικούς αριθμούς (Άρθρο 1, Άρθρο 2 κ.ο.κ.). Στα γαλλικά το πρώτο άρθρο αναφέρεται με τακτικό αριθμητικό (Article premier).
- στ) Όπως προαναφέρθηκε, οι βασικές υποδιαιρέσεις του άρθρου είναι η παράγραφος και το εδάφιο. Οι παράγραφοι προσδιορίζονται με αραβικό αριθμό. Τα εδάφια δεν προσδιορίζονται ούτε με αριθμούς ούτε με γράμματα. Τα εδάφια μπορεί να είναι υποδιαιρέσεις άρθρου **αλλά και παραγράφων άρθρου**. Στο σημείο αυτό πρέπει να γίνει μια σημαντική επισήμανση προς αποφυγή ενδεχόμενης σύγχυσης. Όταν έχουμε μια παράγραφο που περιλαμβάνει δύο ή περισσότερα εδάφια, τότε το πρώτο εδάφιο της παραγράφου **έχει μπροστά του έναν αριθμό, ο οποίος όμως δεν είναι ο αριθμός του εδαφίου αλλά της παραγράφου**. Αυτή είναι και η μόνη περίπτωση στην οποία μπορεί να υπάρχει αριθμός μπροστά από εδάφιο (βλ. επίσης σημείο E.2.2.1.).

Παράδειγμα (από τη ΣΛΕΕ)

Άρθρο 5

1. Τα κράτη μέλη συντονίζουν τις οικονομικές τους πολιτικές στο πλαίσιο της Ένωσης. Για τον σκοπό αυτόν, το Συμβούλιο θεσπίζει μέτρα, ιδίως τους γενικούς προσανατολισμούς των πολιτικών αυτών.

Ειδικές διατάξεις ισχύουν για τα κράτη μέλη με νόμισμα το ευρώ.

2. Η Ένωση θεσπίζει μέτρα για να διασφαλίζει τον συντονισμό των πολιτικών των κρατών μελών στον τομέα της απασχόλησης, ιδίως με τον καθορισμό των κατευθυντήριων γραμμών των πολιτικών αυτών.

Η παράγραφος 1 του άρθρου αυτού έχει δύο εδάφια. Ο αριθμός 1 που υπάρχει μπροστά στο πρώτο εδάφιο δεν αφορά στην πραγματικότητα το εδάφιο αλλά την παράγραφο.

Συνεπώς, αν χρειαστεί να γίνει παραπομπή στο εδάφιο αυτό, η παραπομπή αυτή θα έχει ως εξής: άρθρο 5 παράγραφος 1 πρώτο εδάφιο της ΣΛΕΕ.

ζ) Οι παράγραφοι ή τα εδάφια μπορούν ενδεχομένως να περιέχουν περαιτέρω υποδιαίρεσεις, οι οποίες:

- είτε εισάγονται με μικρά ελληνικά γράμματα ή με αριθμούς [αραβικούς ή μικρούς λατινικούς (*romanitos*)] και ονομάζονται αντιστοίχως *στοιχεία* και *σημεία*,
- είτε εισάγονται με παύλες και ονομάζονται *περιπτώσεις*.

Στα στοιχεία, στα σημεία και στις περιπτώσεις προηγείται κατά κανόνα —σε αντίθεση με τις παραγράφους και τα εδάφια— μια εισαγωγική φράση (γαλλικά «*chapeau*»), στην οποία γίνεται αναφορά με την έκφραση *εισαγωγική φράση* ή *in limine*.

57.3.5. Παραπομπή στις υποδιαίρεσεις του διατακτικού

Για την παραπομπή στις υποδιαίρεσεις του διατακτικού ισχύουν οι ακόλουθοι κανόνες:

α) Οι υποδιαίρεσεις δεν πρέπει να αναφέρονται συντετμημένα (να μη γράφεται, π.χ., *άρθρ., §, παράγρ., εδάφ. κ.ο.κ.*)³².

β) Οι υποδιαίρεσεις που είναι ιεραρχημένες μεταξύ τους παρατίθενται **χωρίς κόμματα κατά φθίνουσα τάξη**:

- το άρθρο 1 παράγραφος 1 δεύτερη περίοδος,
- η παράγραφος 1 τρίτο εδάφιο στοιχείο β).

γ) Όταν απαριθμούνται υποδιαίρεσεις με την ίδια ονομασία, από τις οποίες μία ή περισσότερες ακολουθούνται από μερικότερες υποδιαίρεσεις, **επαναλαμβάνεται** η σχετική ονομασία πριν από κάθε υποδιαίρεση:

- άρθρο 1 και άρθρο 2 παράγραφος 1 (και όχι: άρθρα 1 και 2 παράγραφος 1),
- παράγραφος 1 σημείο 5) και παράγραφος 2 δεύτερο εδάφιο [και όχι: παράγραφος 1 σημείο 5) και 2 δεύτερο εδάφιο].

δ) Όταν απαριθμούνται υποδιαίρεσεις με την ίδια ονομασία, χωρίς όμως να ακολουθούν μερικότερες υποδιαίρεσεις, **δεν επαναλαμβάνεται** η σχετική ονομασία πριν από κάθε υποδιαίρεση (στα ελληνικά χρησιμοποιείται πληθυντικός αριθμός):

- τα κεφάλαια I και II (και όχι: το κεφάλαιο I και το κεφάλαιο II),
- τα άρθρα 1, 4 και 9,
- τα άρθρα 1 έως 4,
- τα άρθρα 1 έως 4 και 9,
- αλλά: η πρώτη και η δεύτερη περίπτωση.

Σημείωση: Αν η απαρίθμηση αφορά μόνο τρεις συνεχόμενους αριθμούς, πρέπει να αναγράφονται χωριστά και οι τρεις αντί να συνενώνονται σε πιο συντετμημένη μορφή:

³² *Τυπικό*, σημείο 4.3.1, σ. 90. Αντίθετα, στην ελληνική νομοθετική και νομολογιακή πρακτική επιτρέπεται —και συνηθίζεται— η χρήση συντμήσεων ή συμβόλων.

τα άρθρα 2, 3 και 4 (και όχι: τα άρθρα 2 έως 4).

ε) Συχνά γίνεται συνδυασμός των τρόπων παραπομπής που αναφέρονται παραπάνω:

το άρθρο 1, το άρθρο 5 παράγραφοι 2 και 3 και τα άρθρα 6 έως 9.

57.4. Τελικές διατάξεις

Οι τελικές διατάξεις αφορούν τη χρονική εφαρμογή της πράξης και —κατά περίπτωση— τον προσδιορισμό των αποδεκτών της.

57.4.1. Χρονική εφαρμογή της πράξης

Γενικές παρατηρήσεις:

α) Ένδειξη έναρξης ισχύος / παραγωγής αποτελεσμάτων

Οι εκφράσεις που χρησιμοποιούνται συχνότερα για να δηλώσουν την έναρξη μιας περιόδου είναι οι εξής:

- από την/τις [...]
- από [...] (έως [...])
- από (+ γενική)
- αρχίζει να ισχύει (shall enter into force – entre en vigueur) στις/την [...]
- παράγει αποτελέσματα (shall take effect – prend effet) στις/την [...]

β) Έναρξη ισχύος

Σύμφωνα με το άρθρο 297 της ΣΛΕΕ (παράγραφοι 1 και 2), οι ακόλουθες πράξεις **αρχίζουν να ισχύουν** (enter into force – entrent en vigueur) την ημερομηνία που ορίζουν ή, άλλως, την εικοστή ημέρα από τη δημοσίευσή τους:

- όλες οι νομοθετικές πράξεις (δηλαδή οι πράξεις που εκδίδονται με νομοθετική διαδικασία),
- από τις μη νομοθετικές πράξεις: όλοι οι κανονισμοί· οι οδηγίες που απευθύνονται σε όλα τα κράτη μέλη· και οι αποφάσεις που δεν καθορίζουν τους αποδέκτες τους.

Οι οδηγίες που δεν απευθύνονται σε όλα τα κράτη μέλη και οι αποφάσεις που καθορίζουν τον αποδέκτη τους κοινοποιούνται στους αποδέκτες τους και αρχίζουν να **παράγουν αποτελέσματα**³³ από την κοινοποίησή τους (άρθρο 297 παράγραφος 2 τρίτο εδάφιο της ΣΛΕΕ).

Ωστόσο, πρακτικές ανάγκες ή επιτακτικοί λόγοι μπορεί να δικαιολογήσουν την έναρξη ισχύος νωρίτερα από την εικοστή ημέρα από τη δημοσίευση. Τέτοια ανάγκη παρουσιάζεται προπάντων για τους κανονισμούς. Έτσι, η έναρξη ισχύος μπορεί να τοποθετηθεί είτε την τρίτη ημέρα από τη δημοσίευση της πράξης (πράγμα που πρέπει να δικαιολογείται από τον

³³ Επισημαίνεται ότι η Συνθήκη ΕΚ χρησιμοποιούσε εν προκειμένω τον αδόκιμο όρο *αποκτούν ενέργεια*, ο οποίος σωστά διορθώθηκε στη ΣΛΕΕ.

επείγοντα χαρακτήρα του θέματος) είτε την ίδια την ημέρα της δημοσίευσης (κάτι τέτοιο όμως πρέπει να γίνεται κατ' απόλυτη εξαίρεση και να δικαιολογείται από επιτακτική ανάγκη —αποφυγή νομικού κενού ή πρόληψη της κερδοσκοπίας—, η οποία να συνδέεται με τον ίδιο τον χαρακτήρα του σχετικού μέτρου). Επίσης, υπάρχουν κανονισμοί που αρχίζουν να ισχύουν την επομένη της ημέρας δημοσίευσής τους στην Επίσημη Εφημερίδα.

Ως ημερομηνία δημοσίευσης της πράξης θεωρείται η ημερομηνία κατά την οποία η Επίσημη Εφημερίδα στην οποία δημοσιεύεται η πράξη είναι διαθέσιμη σε όλες τις γλώσσες της ΕΕ.

Τέλος, πρέπει να γίνεται διάκριση μεταξύ της ημερομηνίας κατά την οποία αρχίζει να ισχύει η πράξη και της ημερομηνίας κατά την οποία τίθεται σε εφαρμογή, οι οποίες σε μερικές περιπτώσεις δεν συμπίπτουν. Πράγματι, η εφαρμογή αρχίζει ενίοτε σε ημερομηνία προγενέστερη ή μεταγενέστερη της ημερομηνίας έναρξης ισχύος.

Στην περίπτωση αυτή, χρησιμοποιείται στο τελευταίο άρθρο η φράση *Εφαρμόζεται από τις/την [...]*. Ως εκ τούτου, το εν λόγω άρθρο έχει, π.χ., ως εξής:

Άρθρο...

Ο παρών κανονισμός αρχίζει να ισχύει στις/την... [την ημέρα της δημοσίευσής του] [την (...) ημέρα από τη δημοσίευσή του] [την επομένη της δημοσίευσής του] στην Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης.]

Εφαρμόζεται από τις/την [...].

γ) Παραγωγή αποτελεσμάτων, αντί έναρξης ισχύος, για ορισμένες οδηγίες και αποφάσεις

Οι οδηγίες και οι αποφάσεις δεσμεύουν μόνο τους αποδέκτες που ορίζουν (όταν ορίζουν αποδέκτες). Όπως προαναφέρθηκε, σύμφωνα με το άρθρο 297 της ΣΛΕΕ, για τις οδηγίες που απευθύνονται σε όλα τα κράτη μέλη και τις αποφάσεις που δεν καθορίζουν τον αποδέκτη τους χρησιμοποιείται η έννοια της **έναρξης ισχύος**. Αντίθετα, σύμφωνα με το τρίτο εδάφιο της παραγράφου 2 του ίδιου άρθρου, οι οδηγίες που δεν απευθύνονται σε όλα τα κράτη μέλη και οι αποφάσεις που καθορίζουν τον αποδέκτη τους κοινοποιούνται στους αποδέκτες τους και **παράγουν αποτελέσματα** από την κοινοποίηση τους (επομένως, για τις εν λόγω άλλες οδηγίες και αποφάσεις η έννοια της **παραγωγής αποτελεσμάτων** αντικαθιστά την έννοια της έναρξης ισχύος).

δ) Έναρξη εφαρμογής των οδηγιών

Η διάκριση μεταξύ της έναρξης ισχύος ή της παραγωγής αποτελεσμάτων, αφενός, και της έναρξης της εφαρμογής, αφετέρου, είναι αναγκαία σε όλες τις περιπτώσεις στις οποίες απαιτείται η παρέλευση επαρκούς χρόνου, ώστε οι αποδέκτες να εκπληρώσουν τις υποχρεώσεις που προκύπτουν από τη νομική πράξη. Η ανάγκη αυτή είναι ιδιαίτερα αισθητή στην περίπτωση των οδηγιών. Για τον λόγο αυτόν, σε άρθρο που προηγείται του άρθρου του σχετικού με την έναρξη ισχύος ή την παραγωγή αποτελεσμάτων ή, ανάλογα με την περίπτωση, με τους αποδέκτες, ορίζεται:

1. *Τα κράτη μέλη θέτουν σε ισχύ τις αναγκαίες νομοθετικές, κανονιστικές και διοικητικές διατάξεις για να συμμορφωθούν με την παρούσα οδηγία το αργότερο την/στις [...].*

Ανακοινώνουν αμέσως στην Επιτροπή το κείμενο των εν λόγω διατάξεων καθώς και πίνακα αντιστοιχίας μεταξύ αυτών των διατάξεων και των διατάξεων της παρούσας οδηγίας.

Οι διατάξεις αυτές, όταν θεσπίζονται από τα κράτη μέλη, περιέχουν αναφορά στην παρούσα οδηγία ή συνοδεύονται από την αναφορά αυτή κατά την επίσημη δημοσίευσή τους. Ο τρόπος της αναφοράς αποφασίζεται από τα κράτη μέλη.

- 2. Τα κράτη μέλη ανακοινώνουν στην Επιτροπή το κείμενο των ουσιωδών διατάξεων εσωτερικού δικαίου τις οποίες θεσπίζουν στον τομέα που διέπεται από την παρούσα οδηγία.*

Ειδικότερα, στην περίπτωση οδηγιών που αποσκοπούν στην εξασφάλιση της ελεύθερης κυκλοφορίας εμπορευμάτων, προσώπων και υπηρεσιών, και για να αποφεύγεται η δημιουργία νέων εμποδίων λόγω του γεγονότος ότι τα κράτη μέλη, μέχρι τη λήξη της προβλεπόμενης προθεσμίας, ενδέχεται να θέσουν την οδηγία σε εφαρμογή σε διαφορετικές ημερομηνίες, ενδείκνυται να καθορίζεται συγκεκριμένη ημερομηνία από την οποία θα πρέπει να αρχίσει η εφαρμογή των εθνικών διατάξεων. Ως εκ τούτου, ενδείκνυται να χρησιμοποιείται, στην περίπτωση αυτή, η ακόλουθη διατύπωση:

- 1. Τα κράτη μέλη θεσπίζουν και δημοσιεύουν, πριν από τις/την [...], τις αναγκαίες νομοθετικές, κανονιστικές και διοικητικές διατάξεις για να συμμορφωθούν με την παρούσα οδηγία. Ανακοινώνουν αμέσως στην Επιτροπή το κείμενο των εν λόγω διατάξεων καθώς και πίνακα αντιστοιχίας μεταξύ αυτών των διατάξεων και των διατάξεων της παρούσας οδηγίας.*

Εφαρμόζουν τις διατάξεις αυτές από τις/την [...].

Οι διατάξεις αυτές, όταν θεσπίζονται από τα κράτη μέλη, περιέχουν αναφορά στην παρούσα οδηγία ή συνοδεύονται από την αναφορά αυτή κατά την επίσημη δημοσίευσή τους. Ο τρόπος της αναφοράς αποφασίζεται από τα κράτη μέλη.

- 2. Τα κράτη μέλη ανακοινώνουν στην Επιτροπή το κείμενο των ουσιωδών διατάξεων εσωτερικού δικαίου τις οποίες θεσπίζουν στον τομέα που διέπεται από την παρούσα οδηγία.*

ε) Μη δεσμευτικές πράξεις

Οι πράξεις που δεν έχουν δεσμευτική ισχύ, όπως οι συστάσεις ΕΕ ή Ευρατόμ, δεν συνοδεύονται κατά κανόνα από ημερομηνία έναρξης ισχύος ή εφαρμογής.

Αν κριθεί ότι πρέπει να υποδειχθεί στους αποδέκτες μιας σύστασης ΕΕ ή Ευρατόμ (κράτη μέλη ή ιδιώτες) συγκεκριμένη ημερομηνία για την εφαρμογή των διατάξεών της, είναι σκόπιμο να συμπεριληφθεί στο κείμενό της μια διατύπωση του τύπου:

Οι αποδέκτες της παρούσας σύστασης καλούνται να τη θέσουν σε εφαρμογή το αργότερο στις/την [...].

στ) Ένδειξη λήξης ισχύος

Το τελικό άρθρο μπορεί επιπλέον να περιορίζει τη διάρκεια ισχύος της πράξης.

Οι πλέον συνήθεις εκφράσεις που υποδηλώνουν τη λήξη μιας χρονικής περιόδου είναι:

- έως [...]
- εφαρμόζεται έως την έναρξη ισχύος τ... αλλά το αργότερο έως την/τις [...]
- (από) [...] έως [...]
- την/στις [...]
- λήγει/τερματίζεται την/στις [...] (expires on [...] — expire/prend fin le [...])
- καταργείται την/στις [...] (shall be repealed on [...] — est abrogé le [...])
- παύει να εφαρμόζεται την/στις [...] (shall cease to be applicable on [...] — cesse d'être applicable le [...]).

57.4.2. Αποδέκτες

Σε όσες πράξεις υπάρχουν συγκεκριμένοι αποδέκτες, αυτοί ορίζονται στο τελευταίο άρθρο της πράξης. Αν ο αποδέκτης είναι κάποια χώρα, χρησιμοποιείται ο πλήρης τύπος της ονομασίας της. Η διατύπωση που πρέπει να χρησιμοποιείται είναι η ακόλουθη:

Η παρούσα οδηγία απευθύνεται [στο Βασίλειο του Βελγίου] [στα κράτη μέλη].

Στις αποφάσεις *sui generis* δεν ορίζονταν αποδέκτες.

57.5. Τελικές στερεότυπες φράσεις

57.5.1. Υπενθύμιση του δεσμευτικού χαρακτήρα των κανονισμών και της άμεσης εφαρμογής τους

Στους κανονισμούς τίθεται μετά το τελευταίο άρθρο, χωρίς όμως να αποτελεί μέρος του, η ακόλουθη φράση:

Ο παρών κανονισμός είναι δεσμευτικός ως προς όλα τα μέρη του και ισχύει άμεσα σε κάθε κράτος μέλος.

Ωστόσο, όταν ο κανονισμός δεν εφαρμόζεται σε όλα τα κράτη μέλη (π.χ., αν αφορά μόνο τα κράτη μέλη που συμμετέχουν στο ευρώ), τότε χρησιμοποιείται η ακόλουθη φράση:

Ο παρών κανονισμός είναι δεσμευτικός ως προς όλα τα μέρη του και ισχύει άμεσα στα κράτη μέλη σύμφωνα με τις Συνθήκες.

57.5.2. Ημερομηνία και υπογραφή

Το καταληκτικό στερεότυπο κείμενο έχει ως εξής:

Καταρχάς οι λέξεις:

«(τόπος), ... (ημερομηνία)».

Παράδειγμα:

Βρυξέλλες, 21 Δεκεμβρίου 2007.

και, στη συνέχεια:

— για τις πράξεις που εγκρίνονται με τη συνήθη νομοθετική διαδικασία, οι φράσεις:

Για το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο
Ο/Η Πρόεδρος

Για το Συμβούλιο
Ο/Η Πρόεδρος

— για τις πράξεις που εγκρίνονται με ειδική νομοθετική διαδικασία, οι φράσεις:

Για το Συμβούλιο
Ο/Η Πρόεδρος

αν πρόκειται για πράξεις του Συμβουλίου,

ή

Για το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο
Ο/Η Πρόεδρος

αν πρόκειται για πράξεις του Κοινοβουλίου.

Ακολουθεί το όνομα του προέδρου ή του ασκούντος την προεδρία κατά τη στιγμή της έκδοσης της πράξης.

Όσον αφορά την Επιτροπή, οι πράξεις μπορούν να υπογράφονται, σύμφωνα με τους εσωτερικούς κανόνες της, από τον πρόεδρο, έναν αντιπρόεδρο ή ένα μέλος του Σώματος (σε μερικές περιπτώσεις και από τον αρμόδιο γενικό διευθυντή). Τίθενται καταρχάς οι λέξεις *Για την Επιτροπή*, στο δεξιό μέρος της σελίδας, από κάτω το όνομα του υπογράφοντος και στην επόμενη σειρά, η ιδιότητά του.

Για την Επιτροπή
Vytenis Andriukaitis
Μέλος της Επιτροπής

Στην Επίσημη Εφημερίδα το ονοματεπώνυμο του υπογράφοντος δημοσιεύεται με όρθια γράμματα (roman), το δε επώνυμο με όλα τα γράμματα κεφαλαία.

57.6. Παραρτήματα και προσαρτημένες πράξεις

Για τα παραρτήματα και τις λοιπές προσαρτημένες πράξεις ισχύουν οι ακόλουθες παρατηρήσεις:

- α) Το παράρτημα μιας πράξης περιέχει γενικά κανόνες ή τεχνικά στοιχεία τα οποία, για πρακτικούς λόγους, δεν περιλαμβάνονται στο κυρίως κείμενο του διατακτικού και έχουν συχνά τη μορφή πίνακα ή καταλόγου. Το διατακτικό πρέπει πάντοτε να προσδιορίζει σαφώς, στο κατάλληλο σημείο και με ειδική παραπομπή (για παράδειγμα, που παρατίθεται στο παράρτημα, που παρατίθεται στο παράρτημα I, που απαριθμούνται στο

παράρτημα), τον σύνδεσμο μεταξύ των διατάξεων του διατακτικού και του παραρτήματος.

- β) Το παράρτημα αποτελεί από τη φύση του αναπόσπαστο μέρος της πράξης στην οποία επισυνάπτεται.
- γ) Η μορφή, το ύφος και η αρίθμηση των παραρτημάτων είναι ελεύθερα. Το παράρτημα μπορεί να υποδιαιρείται σε σημεία (τα οποία μερικές φορές ονομάζονται *παράγραφοι*) ή ακόμη και σε άρθρα ή να έχει οποιαδήποτε άλλη μορφή.
- δ) Στα ελληνικά πρέπει να προτιμάται ο ορθός όρος *παράρτημα της συμφωνίας*, παράρτημα του κανονισμού κ.ο.κ. αντί των όρων *παράρτημα στη συμφωνία*, παράρτημα στον κανονισμό κ.ο.κ.
- ε) Το παράρτημα πρέπει να φέρει την ένδειξη ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ, ενδεχομένως χωρίς άλλο τίτλο. Αν υπάρχουν πολλά παραρτήματα, αριθμούνται.

στ) Οι παραπομπές σε παραρτήματα γίνονται ως εξής:

— [...] όπως αναφέρεται στο παράρτημα του παρόντος κανονισμού (και όχι στο παράρτημα που προσαρτάται στον παρόντα κανονισμό).

— τα αλιεύματα του αποθέματος που αναφέρεται στο παράρτημα του παρόντος κανονισμού [...]

- ζ) Οι αυτόνομες πράξεις, όπως οι συμφωνίες και τα προσαρτήματά τους, δεν αναφέρονται ως παραρτήματα:

— Το κείμενο της συμφωνίας επισυνάπτεται (attached — joint) στην παρούσα απόφαση [και όχι «προσαρτάται» (annexed — annexé)].

57.7. Υποσημειώσεις

Στις υποσημειώσεις προσδιορίζεται κατά κανόνα το τεύχος της Επίσημης Εφημερίδας όπου έχει δημοσιευθεί η παρατιθέμενη πράξη ή, ενδεχομένως, παρέχονται άλλες πληροφορίες τεκμηριωτικού χαρακτήρα. Οι υποσημειώσεις άλλου περιεχομένου πρέπει να αποφεύγονται, κατά το δυνατόν. Το περιεχόμενο των υποσημειώσεων αυτών πρέπει να ενσωματώνεται στο κείμενο της πράξης.

Στις υποσημειώσεις βάζουμε πάντα τελεία. Για τις υποσημειώσεις που παραπέμπουν στην Επίσημη Εφημερίδα, που είναι και οι συνηθέστερες, βλ. επόμενο σημείο.

58. Δημοσίευση και παραπομπή στην Επίσημη Εφημερίδα

Μερικές πράξεις, για να αποκτήσουν ισχύ, πρέπει να δημοσιευθούν οπωσδήποτε στην *Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης*. Η Επίσημη Εφημερίδα ονομάζεται πλέον *Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης* και όχι των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, όπως ονομαζόταν πριν από τη Συνθήκη της Νίκαιας (2001). Επισημαίνεται πάντως ότι μερικές φορές το *Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων* είναι σωστό, για πράξεις που δημοσιεύθηκαν πριν από τη Συνθήκη της Νίκαιας. Ενίοτε η φράση αυτή βγαίνει λανθασμένα από τη μεταφραστική μνήμη.

Για την Επίσημη Εφημερίδα ισχύουν οι ακόλουθες παρατηρήσεις:

- α) Το ισχύον σύστημα αρίθμησης των σελίδων της Επίσημης Εφημερίδας υφίσταται από την 1η Ιουλίου 1967 (ΕΕ 138). Προηγουμένως, η σελιδαρίθμηση γινόταν σε ετήσια βάση, δηλαδή η σελιδαρίθμηση κάθε τεύχους της Επίσημης Εφημερίδας δεν άρχιζε με το 1, αλλά συνέχιζε τη σελιδαρίθμηση του προηγούμενου τεύχους. Την επόμενη χρονιά ξανά άρχιζε η σελιδαρίθμηση από το 1. Η υποδιαίρεση της Επίσημης Εφημερίδας σε σειρά «L» (Νομοθεσία) και σειρά «C» (Ανακοινώσεις και Πληροφορίες) έγινε από την 1η Ιανουαρίου 1968. Την 1η Ιανουαρίου 1978 δημιουργήθηκε η σειρά S.

Συνεπώς, υπάρχουν οι εξής δυνατότητες αναγραφής της Επίσημης Εφημερίδας στην οποία δημοσιεύθηκε μια πράξη:

- πριν από την 1η Ιουλίου 1967 (συνεχής σελιδαρίθμηση, ακολουθούμενη από τα δύο τελευταία ψηφία του έτους):
ΕΕ 106 της 30.10.1962, σ. 2553/62.
- από την 1η Ιουλίου 1967 (κάθε ΕΕ αρχίζει με τη σελίδα 1):
ΕΕ 174 της 31.7.1967, σ. 1.
- από την 1η Ιανουαρίου 1968 (δημιουργούνται οι σειρές L και C):
ΕΕ L 32 της 6.2.1968, σ. 6.
ΕΕ C 76 της 1.8.1968, σ. 1.
- από την 1η Ιανουαρίου 1978 (δημιουργείται η σειρά S):
ΕΕ S 1 της 3.1.1978, σ. 1.
- από το 1991 (δημιουργείται η σειρά C ... A):
ΕΕ C 291 A της 8.1.1991, σ. 1.
- από τις 31 Αυγούστου 1999 (δημιουργείται η σειρά C ... E):
ΕΕ C 247 E της 31.8.1999, σ. 28.

Επισημαίνεται ότι στα αγγλικά, μετά τον αριθμό της Επίσημης Εφημερίδας, υπάρχει κόμμα. Ο ελληνόφωνος μεταφραστής δεν πρέπει να παρασύρεται από την πρακτική αυτή (πράγμα που δυστυχώς συμβαίνει αρκετά συχνά), αλλά να εφαρμόζει τον σωστό τρόπο παραπομπής.

- β) Στις ενωσιακές πράξεις, η *Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης* δηλώνεται με το αρκτικόλεξο ΕΕ. Στις πράξεις μικτών οργάνων χρησιμοποιείται το αρκτικόλεξο ΕΕΕΕ. Στις διεθνείς συμφωνίες δεν γίνεται καμία αναφορά στην Επίσημη Εφημερίδα.

B.2. ΤΡΟΠΟΠΟΙΗΣΗ, ΠΑΡΑΤΑΣΗ, ΚΑΤΑΡΓΗΣΗ ΚΑΙ ΔΙΟΡΘΩΣΗ ΤΩΝ ΠΡΑΞΕΩΝ

ΤΡΟΠΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΠΡΑΞΕΩΝ

59.1. Γενικά

Η τροποποίηση των νομικών πράξεων μπορεί να έχει τη μορφή της αντικατάστασης, της παρεμβολής, της προσθήκης ή της απαλοιφής/διαγραφής διατάξεων. Οι γενικοί κανόνες που διέπουν την τροποποίηση των νομικών πράξεων είναι οι εξής:

- α) Καταρχάς, η τροποποίηση μιας πράξης ενδείκνυται να έχει τον ίδιο νομικό τύπο με την τροποποιούμενη. Συνεπώς, ένας κανονισμός δεν πρέπει να τροποποιηθεί με οδηγία.
- β) Οι τροποποιήσεις γίνονται σε σχέση με τη βασική πράξη (στην τελευταία έκδοσή της). Η τροποποιητική πράξη αναφέρεται δηλαδή στη βασική πράξη και όχι στις πράξεις που ενδεχομένως τροποποίησαν τη βασική πράξη.
- γ) Όταν μια πράξη τροποποιεί απλώς μian άλλη πράξη, πρέπει να περιλαμβάνει στον τίτλο της τη διατύπωση *για την τροποποίηση...* ή *σχετικά με την τροποποίηση...* ή *περί τροποποιήσεως...* ή *που τροποποιεί...*
- δ) Οι τροποποιητικές πράξεις, όπως όλες οι πράξεις, πρέπει να είναι σαφείς, ακριβείς και όσο το δυνατόν πιο ευσύνοπτες. Χάριν σαφηνείας, η αντικατάσταση ολόκληρων διατάξεων (άρθρων ή υποδιαίρεσεων άρθρων) πρέπει να προτιμάται από την παρεμβολή ή τη διαγραφή φράσεων, τμημάτων φράσεων ή λέξεων. Αντίθετα, όταν πρόκειται απλώς για την αλλαγή μιας ημερομηνίας ή μιας φράσης, τροποποιείται μόνο η σχετική ημερομηνία ή φράση.
- ε) Η τροποποίηση πρέπει να εντάσσεται στο αρχικό κείμενο χωρίς να διασπά τη συνέχειά του. Πρέπει ιδίως να τηρείται η δομή και η ορολογία του κειμένου αυτού· συνεπώς, μερικές φορές ενδέχεται να χρειαστεί η διατήρηση ορισμένων εκφράσεων οι οποίες δεν τροποποιούνται, έστω και αν, από άποψη ύφους ή λεξιλογίου, υπάρχει πιο ικανοποιητική λύση.

59.2. Τροποποιητικές διατάξεις

59.2.1. Εισαγωγική φράση (πολλαπλή τροποποίηση κειμένου ή χωρίου)

- Ο κανονισμός... τροποποιείται (shall be amended — est modifié) ως εξής:
 - 1) Στο άρθρο 3 παράγραφος 1, οι λέξεις «...» διαγράφονται (shall be deleted — sont supprimées).
 - 2) Στο άρθρο 4 παράγραφος 2, το πρώτο εδάφιο αντικαθίσταται (shall be replaced — est remplacé) από το ακόλουθο κείμενο:
«.....».
- Το άρθρο... [Η παράγραφος...] τροποποιείται ως εξής: ...

59.2.2. Αντικατάσταση (Replacement — Remplacement)

- Το άρθρο 3 του κανονισμού... αντικαθίσταται (shall be replaced — est remplacé) από το ακόλουθο κείμενο:

«Άρθρο 3

.....»

— Στο άρθρο 3 του κανονισμού..., η παράγραφος 1 [το πρώτο εδάφιο] αντικαθίσταται από το ακόλουθο κείμενο:

«1.»

— Στο άρθρο 3 παράγραφος 1 του κανονισμού [...], η εισαγωγική φράση αντικαθίσταται από το ακόλουθο κείμενο:

«1.»

— Στο άρθρο 3 παράγραφος 1 του κανονισμού [...], το πρώτο (δεύτερο) εδάφιο αντικαθίσταται από το ακόλουθο κείμενο [από τα ακόλουθα δύο εδάφια]:

«.....»

— Στο [...], η φράση «.....» αντικαθίσταται από [το ακόλουθο κείμενο] [τη φράση] «.....».

— Στο [...], η λέξη «.....» αντικαθίσταται από τη λέξη «.....».

— Στο [...], η ημερομηνία «.....» αντικαθίσταται από την ημερομηνία «.....».

— Το παράρτημα III του κανονισμού [...] αντικαθίσταται από το κείμενο που παρατίθεται στο παράρτημα του παρόντος κανονισμού.

59.2.3. Παρεμβολή (Insertion — Insertion)

Στον κανονισμό... παρεμβάλλεται³⁴ (shall be inserted — est inséré) το ακόλουθο άρθρο:

«Άρθρο 10α

.....».

Όταν παρεμβάλλονται άρθρα στο διατακτικό μιας πράξης που έχει ήδη εκδοθεί, τα νέα άρθρα ακολουθούν την αρίθμηση των άρθρων μετά τα οποία παρεμβάλλονται, προστίθενται δε κατά περίπτωση, κολλημένα στον αριθμό, τα γράμματα α, β, γ, δ, ε, στ, ζ, η, θ, ι, ια, ιβ κ.λπ. Στα αγγλικά χρησιμοποιείται η ίδια πρακτική. Στο σημείο αυτό πρέπει να αποδίδεται μεγάλη προσοχή, διότι συχνά δημιουργείται η εξής παρερμηνεία: ο ελληνόφωνος μεταφραστής, βλέποντας, για παράδειγμα, στο αγγλικό πρωτότυπο το «10α» νομίζει ότι πρόκειται για το

³⁴ Επισημαίνεται πάντως ότι, στην περίπτωση αυτή, ακούγεται φυσικότερη στα ελληνικά —και πρέπει να προτιμάται— η χρήση της λέξης *προστίθεται* αντί της λέξης *παρεμβάλλεται*. Το *παρεμβάλλεται* πρέπει να προτιμάται **μόνο όταν αναφέρονται ρητά** τα δύο στοιχεία μεταξύ των οποίων μπαίνει το νέο άρθρο, η νέα παράγραφος, το νέο εδάφιο κ.λπ. (Π.χ.: *Μεταξύ των άρθρων 10 και 11 παρεμβάλλεται το ακόλουθο άρθρο 10α*). Η προτίμηση του όρου *προστίθεται* αντί του όρου *παρεμβάλλεται* ενισχύεται από το γεγονός ότι στην Ελλάδα χρησιμοποιείται κατά κανόνα και στις περιπτώσεις αυτές (της κατά κυριολεξία παρεμβολής) ο όρος *προστίθεται*, δηλαδή δεν γίνεται η αυστηρή και εν πολλοίς εξεζητημένη νομοτεχνική διάκριση μεταξύ προσθήκης και παρεμβολής (τα σχετικά παραδείγματα από ελληνικές νομοθετικές πράξεις είναι άφθονα).

στοιχείο α) του άρθρου 10, ενώ στην πραγματικότητα πρόκειται για νέο άρθρο που παρεμβλήθηκε μεταξύ των παλαιών άρθρων 10 και 11. Οι Γάλλοι χρησιμοποιούν για τα παρεμβαλλόμενα άρθρα τις λέξεις *bis*, *ter*, *quater*, *quinqüies*, *sexies*, *septies* κ.ο.κ., δίπλα στον αριθμό του άρθρου μετά το οποίο παρεμβάλλεται το νέο άρθρο: π.χ. 10 *bis*.

Πίνακας αντιστοιχίας μεταξύ αγγλικών, γαλλικών και ελληνικών όσον αφορά την αρίθμηση των παρεμβαλλόμενων άρθρων

Αγγλικά	Γαλλικά	Ελληνικά
a — π.χ. 10a	bis — π.χ. 10 bis	α — π.χ. 10α
b — π.χ. 10b κ.ο.κ.	ter — π.χ. 10 ter κ.ο.κ.	β — π.χ. 10β κ.ο.κ.
c	quater	γ
d	quinqüies	δ
e	sexies	ε
f	septies	στ
g	octies	ζ
h	nonies	η
i	decies	θ
j	undecies	ι
k	duodecies	ια
l	terdecies	ιβ
m	quaterdecies	ιγ
n	quindecies	ιδ
o	sexdecies	ιε
p	septdecies	ιστ
q	octodecies	ιζ
r	novodecies	ιη
s	vicies	ιθ
t	unvicies	κ
u	duovicies	κα
v	tervicies	κβ
w	quatervicies	κγ
x	quinvicies	κδ
y	sexvicies	κε
z	septvicies	κστ

Για την παρεμβολή άρθρων στις Συνθήκες χρησιμοποιείται ο ίδιος τρόπος, με τη διαφορά ότι στα αγγλικά και στα ελληνικά αντί για μικρά γράμματα χρησιμοποιούνται κεφαλαία: άρθρο 100 A (αντί «100α»), άρθρο 100 B (αντί «100β») κ.λπ. Στα ελληνικά υπάρχει και μία ακόμη διαφορά σε σχέση με την παρεμβολή άρθρων σε νομικές πράξεις: ο αριθμός και το γράμμα δεν είναι κολλημένα, αλλά υπάρχει διάστημα ανάμεσά τους³⁵.

59.2.4. Προσθήκη (Addition — Adjunction)

³⁵ Δυστυχώς υπάρχουν νομικές πράξεις (όπως, π.χ., η οδηγία 70/524/EOK) στις οποίες η αρίθμηση των παρεμβαλλόμενων άρθρων δεν έγινε σύμφωνα με τους κανόνες που ισχύουν για την προσθήκη νέων άρθρων σε πράξεις του παράγωγου δικαίου αλλά σύμφωνα με τους κανόνες που διέπουν την προσθήκη νέων άρθρων στις Συνθήκες (π.χ., 3 A αντί του ορθού 3α).

Παραδείγματα εκφράσεων που χρησιμοποιούνται στις τροποποιητικές πράξεις με τις οποίες προστίθενται διατάξεις σε νομοθετικές πράξεις:

— Στο άρθρο 25 του κανονισμού..., προστίθεται [shall be added — est ajoutée] η ακόλουθη παράγραφος:

«3.»

— Στο άρθρο 25 παράγραφος 2 προστίθεται το ακόλουθο εδάφιο:

«.....»

Όταν η προσθήκη λαμβάνει χώρα πριν από την έκδοση της πράξης, δεν γίνεται με τροποποιητική πράξη αλλά με έγγραφο που ονομάζεται **προσθήκη** (addendum — addendum).

Παραδείγματα εκφράσεων που χρησιμοποιούνται στα addenda:

— Προστίθεται το ακόλουθο άρθρο:

«Άρθρο...

.....»

— Στο άρθρο... προστίθεται το ακόλουθο κείμενο:

«.....»

— Στο άρθρο..., μετά τ..., παρεμβάλλεται...:

«.....»

59.2.6. Απαλοιφή/Διαγραφή (Deletion — Suppression)

Η απαλοιφή μπορεί να αφορά μόνο μέρη μιας πράξης και όχι το σύνολό της.

Παραδείγματα:

— Το άρθρο... του κανονισμού... απαλείφεται (shall be deleted — est supprimé).

— Στο άρθρο... του κανονισμού..., η παράγραφος... απαλείφεται.

— Στο άρθρο... του κανονισμού..., το πρώτο εδάφιο απαλείφεται.

Επισημαίνεται ότι ο όρος deletion/suppression αποδίδεται συχνότατα στα κείμενά μας με τον όρο *διαγραφή*. Ωστόσο, κατόπιν συμφωνίας των Νομικών Υπηρεσιών του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, του Συμβουλίου και της Επιτροπής, ο όρος αυτός, όταν αφορά ολόκληρα άρθρα, παραγράφους, εδάφια κ.λπ. νομικών πράξεων, πρέπει να αποδίδεται στα ελληνικά με τον όρο *απαλοιφή* [βλ. *Κοινό πρακτικό οδηγό*, σημείο 18.1, σ. 58 (παράδειγμα) και σημείο

18.12.5, σ. 63 (παράδειγμα)]. Αντίθετα, πρέπει να αποδίδεται με τον όρο *διαγραφή* όταν αφορά μεμονωμένες λέξεις ή φράσεις άρθρων, παραγράφων, εδαφίων κ.λπ.:

- Στο πρώτο εδάφιο του άρθρου... του κανονισμού..., η λέξη «Ευρωπαϊκή» διαγράφεται.
- Στην παράγραφο... του άρθρου... του κανονισμού..., η φράση «ή ως προς τις μισθώσεις» διαγράφεται.

ΠΑΡΑΤΑΣΗ ΤΩΝ ΠΡΑΞΕΩΝ

60. Παράταση (extension — prorogation) μιας πράξης είναι η επέκταση της διάρκειας ισχύος της για συγκεκριμένη χρονική περίοδο:

- Ο κανονισμός... παρατείνεται (shall be extended — est prorogé) έως...
- Στο άρθρο... του κανονισμού..., η ημερομηνία «.....», αντικαθίσταται από την ημερομηνία «.....»

Στις συμφωνίες χρησιμοποιείται ο όρος *ανανέωση* (renewal — reconduction):

- Η συμφωνία... ανανεώνεται (shall be renewed — est reconduit) για περίοδο δύο ετών.

ΚΑΤΑΡΓΗΣΗ ΠΡΑΞΕΩΝ

61. Κατάργηση (repeal — abrogation) μιας πράξης ή ορισμένων από τις διατάξεις της σημαίνει την παύση της ισχύος τους, είτε διότι το καθεστώς που προέβλεπαν λήγει ή αντικαθίσταται από άλλο είτε διότι ολόκληρη η πράξη, συμπεριλαμβανομένων των τροποποιήσεών της, αντικαθίσταται από κωδικοποιητική πράξη.

Παραδείγματα:

- Ο κανονισμός... καταργείται [shall be repealed — est abrogé].
- Το άρθρο... του κανονισμού... καταργείται.

ΔΙΟΡΘΩΣΗ ΤΩΝ ΠΡΑΞΕΩΝ

62. Η διόρθωση των νομικών πράξεων μπορεί να γίνει με τους εξής τρόπους:

Με **διορθωτικό** (corrigendum — rectificatif) ή με **διορθωτική πράξη** (correcting act — acte rectificatif), ανάλογα με το είδος του εγγράφου και του λάθους και ανάλογα με το αν η πράξη έχει ήδη εκδοθεί και δημοσιευθεί στην Επίσημη Εφημερίδα ή όχι. Όσον αφορά, ειδικότερα, τις πράξεις του Συμβουλίου, χρησιμοποιείται στα γαλλικά ο όρος corrigendum για τη διόρθωση της πράξης πριν από την έκδοσή της και ο όρος rectificatif για τη διόρθωση της πράξης μετά την έκδοσή της. Στα ελληνικά και στα αγγλικά δεν γίνεται η διάκριση αυτή.

Παραδείγματα εκφράσεων που χρησιμοποιούνται στα διορθωτικά:

- Αντί (For — Au lieu de): «.....».
- διάβαζε (read — lire): «.....».
- Το «.....» αντικαθίσταται (shall be replaced by — est à remplacer par) από «.....».
- Η λέξη «.....» αντικαθίσταται από τη λέξη «.....».
- Η ημερομηνία «.....» αντικαθίσταται από την ημερομηνία «.....».
- Ο αριθμός «.....» αντικαθίσταται από τον [τον αριθμό] «.....».
- Το τμήμα της πρότασης «.....» αντικαθίσταται από «.....».
- Η πρώτη περίοδος [Η περίοδος που αρχίζει με τις λέξεις «.....»] αντικαθίσταται από το ακόλουθο κείμενο: «.....».
- Το άρθρο (παράγραφος/εδάφιο/...) ... αντικαθίσταται από το ακόλουθο κείμενο: «.....».
- Η λέξη «.....» παρεμβάλλεται [προστίθεται] μετά [τη λέξη] «.....».
- Η λέξη «.....» διαγράφεται.

Γ. ΑΠΛΟΥΣΤΕΥΣΗ ΚΑΙ ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΤΟΥ ΕΝΩΣΙΑΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

Το κεφάλαιο αυτό κρίθηκε σκόπιμο να περιληφθεί στον Οδηγό, διότι αντανακλά μια γενικότερη φιλοσοφία, που έχει αποκτήσει τα τελευταία χρόνια πολύ μεγάλη σημασία για τη δραστηριότητα των οργάνων της Ένωσης, δραστηριότητα η οποία πρέπει να χαρακτηρίζεται από διαφάνεια και αποτελεσματικότητα.

63. Η προσπάθεια απλούστευσης του ενωσιακού (τότε κοινοτικού) δικαίου δρομολογήθηκε το 1992 από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Εδιμβούργου. Αρχισε να παίρνει σάρκα και οστά τον Μάιο του 1996, όταν τέθηκε σε εφαρμογή το πιλοτικό πρόγραμμα SLIM (*Απλούστευση της νομοθεσίας για την εσωτερική αγορά*), που καλύπτει τέσσερις ειδικούς τομείς και το οποίο ενισχύθηκε από ένα πολυετές («κυλιόμενο») πρόγραμμα απλούστευσης και επικαιροποίησης της κοινοτικής νομοθεσίας, που εγκρίθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή τον Φεβρουάριο του 2003.

Τον Δεκέμβριο του 1998 εγκρίθηκε διοργανική συμφωνία που καθορίζει κατευθυντήριες γραμμές για τη βελτίωση της ποιότητας της διατύπωσης της νομοθεσίας.

Τον Δεκέμβριο του 2003 εγκρίθηκε νέα διοργανική συμφωνία με τίτλο *Βελτίωση της νομοθεσίας*, η οποία υπερβαίνει την απλή βελτίωση της ποιότητας της διατύπωσης. Πράγματι, η συμφωνία αυτή θεσπίζει μια στρατηγική για τη βελτίωση της νομοθεσίας, η οποία καλύπτει όλες τις φάσεις της νομοθετικής διαδικασίας της ΕΕ, με επίκεντρο τα εξής σημεία: βελτίωση της διοργανικής συνεργασίας και αύξηση της διαφάνειας, κατάρτιση ενός πλαισίου για τα εναλλακτικά κανονιστικά μέσα [αυτορρύθμιση³⁶ (self-regulation — autorégulation) και από κοινού ρύθμιση³⁷ (co-regulation — corégulation)], αύξηση της χρήσης των αναλύσεων επιπτώσεων στην (τότε) κοινοτική διαδικασία λήψης αποφάσεων και ανάπτυξη μεθόδων

³⁶ Όπως αναφέρει η διοργανική συμφωνία για τη βελτίωση της νομοθεσίας (σημείο 22), *ως αυτορρύθμιση νοείται η δυνατότητα που έχουν οι οικονομικοί φορείς, οι κοινωνικοί εταίροι, οι μη κυβερνητικές οργανώσεις ή οι ενώσεις να θεσπίζουν μεταξύ τους και προς ιδία χρήση κοινές κατευθυντήριες γραμμές σε ευρωπαϊκό επίπεδο (ιδίως κώδικες συμπεριφοράς ή τομεακές συμφωνίες).*

³⁷ Όπως αναφέρει η διοργανική συμφωνία για τη βελτίωση της νομοθεσίας (σημείο 18), *ως από κοινού ρύθμιση νοείται ο μηχανισμός με τον οποίο μια κοινοτική νομοθετική πράξη αναθέτει την υλοποίηση των στόχων που ορίζει η νομοθετική αρχή στα αναγνωρισμένα στον τομέα αυτό ενδιαφερόμενα μέρη (ιδίως τους οικονομικούς φορείς, τους κοινωνικούς εταίρους, τις μη κυβερνητικές οργανώσεις ή τις ενώσεις).* Επισημαίνεται πάντως ότι ο όρος αυτός έχει τυποποιηθεί από τη διοργανική Ομάδα Τυποποίησης Ορολογίας (ΟΤΟ) ως *συρρύθμιση* και έτσι πρέπει να αποδίδεται στα κείμενά μας.

εργασίας για την έγκριση των προτάσεων απλούστευσης του κοινοτικού δικαίου (βλ. ΕΕ C 321 της 31.12.2003, σ. 1).

Τον Απρίλιο του 2016 εγκρίθηκε νέα διοργανική συμφωνία με τίτλο *Βελτίωση του νομοθετικού έργου* (βλ. ΕΕ L 123 της 12.5.2016, σ. 1). Αυτή η νέα συμφωνία αντικατέστησε τη συμφωνία του 2003 και εισήγαγε διάφορες αλλαγές σε όλο το φάσμα του κύκλου χάραξης πολιτικής, από τις διαβουλεύσεις και τις εκτιμήσεις επιπτώσεων έως την έκδοση, την εφαρμογή και την αξιολόγηση της νομοθεσίας της ΕΕ.

64. Η απλούστευση της νομοθεσίας αποσκοπεί, ειδικότερα, στην ελάφρυνση των νομοθετικών μηχανισμών μέσω της αυστηρής εφαρμογής των αρχών της αναγκαιότητας και της αναλογικότητας. Πρωταρχικό ρόλο στη διαδικασία απλούστευσης διαδραματίζουν η ενοποίηση, η κωδικοποίηση και η αναδιατύπωση των νομικών πράξεων.

Η **ενοποίηση** (informal ή declaratory consolidation — consolidation) των νομικών πράξεων είναι μια καθαρά ανεπίσημη διαδικασία απλουστευμένης παρουσίασης των νομικών πράξεων. Στο πλαίσιο της διαδικασίας αυτής, ενσωματώνονται στη βασική πράξη όλες οι τροποποιήσεις που έχει υποστεί. Το κείμενο που προκύπτει δεν παράγει νομικά αποτελέσματα, αλλά μπορεί, ενδεχομένως, να δημοσιευτεί στην Επίσημη Εφημερίδα (σειρά C), χωρίς τα σημεία αναφοράς και τις αιτιολογικές σκέψεις. Οι ενοποιούμενες πράξεις δεν καταργούνται, αλλά παραμένουν σε ισχύ.

Κωδικοποίηση (formal ή official consolidation — codification constitutive ή officielle) είναι η έκδοση νέας νομικής πράξης, που δημοσιεύεται στην Επίσημη Εφημερίδα (σειρά L) και η οποία συμπεριλαμβάνει και καταργεί τις πράξεις που αποτελούν αντικείμενο της κωδικοποίησης (βασική/-ές πράξη/-εις + τροποποιητικές πράξεις), χωρίς να τις τροποποιεί επί της ουσίας. Η κωδικοποίηση μπορεί να είναι:

- **κάθετη:** η νέα νομική πράξη ενσωματώνει σε μία μόνο πράξη τη βασική πράξη και τις πράξεις τροποποίησής της·
- **οριζόντια:** η νέα νομική πράξη ενσωματώνει σε μία μόνο πράξη πολλές παράλληλες βασικές πράξεις —και τις τροποποιήσεις τους—, που αφορούν όμως το ίδιο ζήτημα.

Αναδιατύπωση (recasting — refonte) νομικών πράξεων υπάρχει όταν, με την ευκαιρία νέας τροποποίησης που γίνεται σε βασική πράξη, εκδίδεται νέα νομική πράξη, η οποία, ενσωματώνοντας τη νέα αυτή τροποποίηση στη βασική πράξη, καταργεί την εν λόγω πράξη. Σε αντίθεση με την κωδικοποίηση, η αναδιατύπωση συνεπάγεται ουσιαστικές τροποποιήσεις. Η νέα νομική πράξη δημοσιεύεται στην Επίσημη Εφημερίδα (σειρά L).

Στο πλαίσιο αυτό πρέπει επίσης να επισημανθεί το πρόγραμμα **REFIT** (Regulatory fitness and performance programme — Πρόγραμμα βελτίωσης της καταλληλότητας και της αποδοτικότητας του κανονιστικού πλαισίου), το οποίο θεσπίστηκε το 2012. Το πρόγραμμα αυτό έχει ως αντικείμενο τη συστηματική ανάλυση της ισχύουσας ενωσιακής νομοθεσίας και επιδιώκει να καταστήσει το δίκαιο της ΕΕ απλούστερο, πιο αποδοτικό και λιγότερο δαπανηρό και επαχθές, έτσι ώστε να διαμορφωθεί ένα σαφέστερο, σταθερότερο και πιο προβλέψιμο κανονιστικό πλαίσιο, που να προάγει την ανάπτυξη και την απασχόληση. Για το πρόγραμμα αυτό υπάρχει και σχετική πλατφόρμα, σκοπός της οποίας είναι ο εντοπισμός αδικαιολόγητα περίπλοκων ή επαχθών νομικών πράξεων ή μέτρων και η τροφοδότηση του προγράμματος REFIT της Επιτροπής.

Επιλογή βιβλιογραφίας

Διοργανικό εγχειρίδιο σύνταξης κειμένων, <https://publications.europa.eu/code/el/el-000100.htm>

Θεματολογικά δελτία για την Ευρωπαϊκή Ένωση, Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/el/home>

Κοινός πρακτικός οδηγός του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, του Συμβουλίου και της Επιτροπής για τα πρόσωπα που συμβάλλουν στη σύνταξη των νομοθετικών κειμένων στο πλαίσιο των κοινοτικών οργάνων, έκδοση 2003.

Ιστότοπος Ευropa, γλωσσάριο Συνθήκης του Άμστερνταμ, http://europa.eu/scadplus/glossary/amsterdam_treaty_el.htm

Ιστότοπος Ευropa, Ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα και άλλοι οργανισμοί http://europa.eu/institutions/inst/parliament/index_el.htm

Τυπικό των πράξεων του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Ιανουάριος 2015.

Christa Tobler — Jacques Beglinger, *Essential EU Law in Charts*, 2nd "Lisbon" edition, HVG-ORAC, Βουδαπέστη, 2010.

GoPro, <https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/wikis/spaces/viewspace.action?key=Greff>

Guy Isaac – Marc Blanquet, *Droit général de l'Union européenne*, Sirey Université, Dalloz, 9e édition, Paris, 2006.

Ian McLeod, *Legal Method*, Palgrave MacMillan, 6th edition, New York, 2007.

Κοινό Βοήθημα για την παρουσίαση και τη σύνταξη των πράξεων που εκδίδονται σύμφωνα με τη συνήθη νομοθετική διαδικασία, Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, έκδοση Ιανουαρίου 2018.

Manuel des procédures, διαδικτυακή έκδοση (<http://www.cc.cec/home/dgserv/sg/manupro/>).

Règles de technique législative à l'usage des services de la Commission [Νομοτεχνικοί κανόνες], édition 1997.

Zoltán Horváth, *Manuel sur l'Union européenne*, HVG-ORAC, Βουδαπέστη, 2005.

ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ

ΟΙ ΑΡΧΕΣ, Η ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ Η ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΤΗΣ ΣΥΝΤΑΞΗΣ, ΤΗΣ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΗΣ ΤΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

Το παρόν δεύτερο μέρος του Οδηγού περιλαμβάνει τρία κεφάλαια, που αφορούν τη σύνταξη, τη μετάφραση και την αναθεώρηση των εγγράφων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Τα τρία αυτά κεφάλαια συνδέονται οργανικά μεταξύ τους και αλληλοσυμπληρώνονται. Επομένως, ο αναγνώστης, για να έχει σφαιρική εικόνα των γενικότερων και ειδικότερων πτυχών της εργασίας του ενωσιακού μεταφραστή, των δυσκολιών που αντιμετωπίζει αλλά και του τρόπου με τον οποίο μπορεί να προσεγγίζει και να επιλύει τα προβλήματα αυτά, καλό είναι να διαβάσει συνολικά τα εν λόγω τρία κεφάλαια.

Καταβλήθηκε προσπάθεια να μην υπάρχουν αδικαιολόγητες αλληλεπικαλύψεις μεταξύ των τριών αυτών κεφαλαίων. Ωστόσο, σε μερικές περιπτώσεις, κάποια συγκεκριμένα μεταφραστικά προβλήματα ή ορισμένα γενικότερα ζητήματα (γλωσσικά, νομοτεχνικά κ.λπ.) θίγονται σε περισσότερα του ενός κεφάλαια, έτσι ώστε ο ενδιαφερόμενος να μπορεί να συμβουλευτεί τα κεφάλαια αυτά αυτόνομα, χωρίς να χρειάζεται να πηγαίνει από το ένα στο άλλο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΣΥΝΤΑΞΗ

Διάγραμμα

A.	Εισαγωγή	Δ.2.2. Ουσιαστική και τυπική συνοχή της πράξης	
B.	Συντάκτης και σύνταξη	Δ.2.3. Επιλογή κατάλληλης ορολογίας και διατύπωσης στις τροποποιητικές πράξεις	
Γ.	Η σχέση μεταξύ πρωτογενούς και δευτερογενούς συντάκτη: μια σχέση συνεργασίας	Δ.2.4. Προσαρμογή της διατύπωσης στο είδος της πράξης	
Δ.	Οι βασικές αρχές που διέπουν τη σύνταξη των ενωσιακών νομικών πράξεων	Δ.2.5. Προσαρμογή της ορολογίας και της διατύπωσης στους αποδέκτες της πράξης	
Δ.1.	Σκοπός των βασικών αρχών	Δ.2.6. Αποφυγή της κατάχρησης παραπομπών — Απόλυτη ακρίβεια των παραπομπών που υπάρχουν στο κείμενο	
Δ.2.	Περιεχόμενο των βασικών αρχών	E.	Εργαλεία και μέσα σύνταξης
Δ.2.1.	Σαφής, απλή και λιτή διατύπωση, χωρίς διαφορούμενα	E.1.	LegisWrite
Δ.2.1.1.	Αποφυγή της κατάχρησης ενωσιακών νεολογισμών	E.2.	DAP
Δ.2.1.2.	Αποφυγή της κατάχρησης εξεζητημένων εκφράσεων και ξενισμών	E.3.	Υπηρεσία Editing
Δ.2.1.3.	Αποφυγή της κατάχρησης αρκτικολέξων	ΣΤ.	Συμπέρασμα

A. Εισαγωγή

Αντικείμενο του παρόντος κεφαλαίου είναι η συνοπτική παρουσίαση των πιο σημαντικών αρχών που διέπουν τη σύνταξη των εγγράφων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, και ιδίως των νομικών πράξεων. Οι εν λόγω αρχές αναλύονται πληρέστερα στον *Κοινό πρακτικό οδηγό*, όπου ονομάζονται *κατευθυντήριες γραμμές*³⁸, ορισμένες μνημονεύονται στο *Τυπικό* και στο έγγραφο *Règles de technique législative*, ενώ μερικές εξειδικεύονται με πιο πρακτικό τρόπο και με αρκετά παραδείγματα στο κεφάλαιο *Μετάφραση* του παρόντος Οδηγού. Ωστόσο, θεωρήθηκε χρήσιμο να παρουσιαστούν συγκεντρωτικά στο παρόν κεφάλαιο οι σπουδαιότερες από τις αρχές αυτές, και ειδικότερα εκείνες οι οποίες πληρούν δύο κριτήρια:

α) **αφορούν όλους όσοι συμβάλλουν στην υπό ευρεία έννοια σύνταξη των νομικών πράξεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης**, δηλ. όχι μόνο τον συντάκτη του πρωτοτύπου³⁹

³⁸ Επειδή ο *Κοινός πρακτικός οδηγός* καλύπτει όλες τις νομικές πράξεις της Ένωσης, έχει ευρύτατο πεδίο εφαρμογής. Επιπλέον, περιέχει μεν τις σπουδαιότερες νομοτεχνικές κατευθυντήριες γραμμές, αλλά δεν θεσπίζει λεπτομερείς κανόνες σύνταξης, ενώ και τα υποδείγματα τυποποιημένης διατύπωσης που περιλαμβάνει είναι ελάχιστα. Ως εκ τούτου, θεωρήθηκε χρήσιμο να συμπληρωθεί ο *Κοινός πρακτικός οδηγός* με ένα έγγραφο που θα περιέχει οδηγίες σχετικά με την παρουσίαση και την τυποποιημένη διατύπωση των πράξεων που υπόκεινται στη συνήθη νομοθετική διαδικασία. Για τον σκοπό αυτόν, οι γλωσσομαθείς νομικοί του Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου συνεργάστηκαν με τους νομικούς αναθεωρητές της Επιτροπής και εξέδωσαν, το 2015, το *Κοινό Βοήθημα για την παρουσίαση και τη σύνταξη των πράξεων που εκδίδονται σύμφωνα με τη συνήθη νομοθετική διαδικασία*.

³⁹ Ως γνωστόν, στο δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης όλες οι γλωσσικές εκδόσεις μιας νομικής πράξης θεωρούνται πρωτότυπα και όχι μεταφράσεις (βλ. και κεφάλαιο *Μετάφραση*, υποσημείωση 85). Ωστόσο, στην πράξη υπάρχει πάντοτε ένα βασικό πρωτότυπο, και υπ' αυτή την έννοια χρησιμοποιείται ο εν λόγω

αλλά και τους μεταφραστές (για διεξοδικότερη ανάλυση της έννοιας των όρων *συντάκτης* και *σύνταξη* στο πλαίσιο του παρόντος κεφαλαίου, βλ. σημείο Β παρακάτω). Επομένως, δεν εξετάζονται εδώ οι αρχές η τήρηση των οποίων εξαρτάται αποκλειστικά από τον συντάκτη του πρωτοτύπου, όπως, για παράδειγμα, η κατευθυντήρια γραμμή 9 του *Κοινού πρακτικού οδηγού*, σύμφωνα με την οποία στα σημεία αναφοράς αναφέρεται η νομική βάση της πράξης και τα κύρια στάδια της διαδικασίας που οδήγησε στην έκδοσή της. Πράγματι, αποκλειστικά υπεύθυνος για την τήρηση αυτής της νομοτεχνικής αρχής είναι ο συντάκτης του πρωτοτύπου. Ο μεταφραστής δεν έχει καμία δυνατότητα να τον υποκαταστήσει⁴⁰.

β) **δεν έχουν αποκλειστικά τεχνικό χαρακτήρα.** Για παράδειγμα, η κατευθυντήρια αρχή 11 του *Κοινού πρακτικού οδηγού*, σύμφωνα με την οποία οι αιτιολογικές σκέψεις πρέπει να αριθμούνται, δεν παρουσιάζεται στο παρόν κεφάλαιο, διότι αφορά ένα καθαρά τεχνικό χαρακτηριστικό των νομικών πράξεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η ανάλυση εστιάζεται στις **νομικές πράξεις** της Ευρωπαϊκής Ένωσης, γιατί για τα έγγραφα αυτά, λόγω της ιδιαίτερα μεγάλης σημασίας τους, έχει αναπτυχθεί ένα σύνολο αρχών που πρέπει να τηρούνται ευλαβικά, ούτως ώστε να εξασφαλίζεται η ποιότητα της ενωσιακής νομοθεσίας. Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι η εφαρμογή των εν λόγω αρχών περιορίζεται κατά τρόπο αποκλειστικό στις νομικές πράξεις. Αντίθετα, πολλές απ' αυτές, πλην ίσως των αυστηρά νομοτεχνικών, **ισχύουν, *mutatis mutandis*, για όλα σχεδόν τα έγγραφα που παράγουν οι διοικητικές υπηρεσίες των διαφόρων οργάνων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.**

Τέλος, θεωρήθηκε χρήσιμο να προστεθεί στην ανάλυση του αντικείμενου του παρόντος κεφαλαίου και μια άλλη παράμετρος: **η σχέση των βασικών αρχών που διέπουν τη σύνταξη των νομικών πράξεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης με τις αντίστοιχες αρχές που ισχύουν στην ελληνική πρακτική** (η εν λόγω ανάλυση και τα σχετικά πορίσματα ισχύουν σε μεγάλο βαθμό και σε σχέση με την κυπριακή νομοθετική πρακτική). Αυτή η συγκριτική εξέταση παρουσιάζει ενδιαφέρον για διάφορους λόγους. Καταρχάς, προορισμός πολλών νομικών πράξεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι να ενταχθούν —και— στην ελληνική έννομη τάξη, άλλες άμεσα, όπως οι κανονισμοί, και άλλες, όπως οι οδηγίες, μέσω σχετικής εθνικής πράξης. Το γεγονός αυτό προάγει, εξάλλου, την ώσμωση μεταξύ των δύο νομοτεχνικών συστημάτων. Κατά συνέπεια, είναι ενδιαφέρον να διερευνηθεί αν οι αρχές βάσει των οποίων συντάσσονται συνάδουν με τις αρχές που διέπουν τη σύνταξη των ελληνικών νομικών πράξεων ή αν, σε κάποια σημεία, διαφέρουν απ' αυτές, δημιουργώντας ρήγματα στη νομοτεχνική ομοιογένεια που πρέπει να χαρακτηρίζει κάθε έννομη τάξη —εν προκειμένω την ελληνική. Επιπλέον, μολονότι ο ενωσιακός ελληνόφωνος μεταφραστής δεν είναι υποχρεωμένος να ακολουθεί τις νομοτεχνικές πρακτικές που ακολουθούνται στην Ελλάδα, αφού, όπως οι μεταφραστές όλων των γλωσσών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, δεσμεύεται να εφαρμόζει απαρέγκλιτα τους **ενωσιακούς** νομοτεχνικούς κανόνες, ωστόσο, δεν υπάρχει αμφιβολία ότι σε αρκετές περιπτώσεις μπορεί να αντλήσει από τη σύγκριση αυτή χρήσιμα διδάγματα ή και λύσεις για διάφορα αμφιλεγόμενα ζητήματα⁴¹.

όρος στο παρόν κεφάλαιο.

⁴⁰ Οι αρχές για την τήρηση των οποίων είναι αποκλειστικά υπεύθυνος ο συντάκτης του πρωτοτύπου —και οι οποίες, επομένως, δεν τίγονται στο παρόν κεφάλαιο— είναι πάρα πολλές: σωστή κατάσταση του κειμένου της ρύθμισης (από τις γενικότερες προς τις ειδικότερες διατάξεις), σωστή διάρθρωση της νομοθετικής ύλης σε άρθρα κ.λπ.

⁴¹ Ένα άλλο στοιχείο που παρουσιάζει ενδιαφέρον από την άποψη αυτή είναι το γεγονός ότι ο ενωσιακός μεταφραστής έχει χάσει το «μονοπώλιο» της μετάφρασης των νομικών πράξεων λόγω του ότι, με βάση την πολιτική για την εξωτερική μετάφραση, δεν απαγορεύεται πλέον η ανάθεση της μετάφρασης εγγράφων αυτής της κατηγορίας σε ανεξάρτητους μεταφραστές (freelancers), οι οποίοι ως επί το

Τα ελληνικά έγγραφα στα οποία αναλύονται οι αρχές που πρέπει να διέπουν τη σύνταξη των ελληνικών νομικών πράξεων είναι κυρίως:

- μια εγκύκλιος που εκδόθηκε το 1984 από την Κεντρική Νομοπαρασκευαστική Επιτροπή, με θέμα *Σύνταξη των προσχεδίων νόμων και κανονιστικών πράξεων* (στο εξής: εγκύκλιος νομοπαρασκευαστικής επιτροπής).
- μια εγκύκλιος που εκδόθηκε το 2007 από το Υπουργείο Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης με θέμα *Οδηγίες για τη νομοτεχνική βελτίωση των κανονιστικών πράξεων* (στο εξής: εγκύκλιος Υπουργείου Εσωτερικών).
- ένα εγχειρίδιο (*Εγχειρίδιο Εναρμόνισης — Το ευρωπαϊκό Δίκαιο στην Ελλάδα*), που εκδόθηκε από τη Γενική Γραμματεία της Κυβέρνησης το 2013. Στις σελίδες 30 έως 48 του εν λόγω εγχειριδίου παρέχονται κατευθυντήριες γραμμές νομοτεχνικού περιεχομένου, οι οποίες κινούνται στην ίδια κατεύθυνση με τα προηγούμενα έγγραφα.
- ένα εγχειρίδιο (το *Εγχειρίδιο Νομοπαρασκευαστικής Μεθοδολογίας*), που εκδόθηκε από τη Γενική Γραμματεία Νομικών και Κοινοβουλευτικών Θεμάτων της Προεδρίας της Κυβέρνησης το 2020.

Τέλος, υπάρχει ένα ακόμη έγγραφο που παρουσιάζει ενδιαφέρον από την άποψη αυτή, αν και το αντικείμενό του είναι αρκετά εξειδικευμένο. Είναι το *Εγχειρίδιο οδηγιών για την κωδικοποίηση της νομοθεσίας*, το οποίο εκδόθηκε το 2003 από τη Γενική Γραμματεία της Κυβέρνησης.

Στην Κύπρο το βασικό νομοτεχνικό έγγραφο στο οποίο περιγράφονται οι αρχές που διέπουν τη σύνταξη των κυπριακών νομικών πράξεων είναι το έγγραφο *Κατευθυντήριες γραμμές για τη σύνταξη εθνικής και εναρμονιστικής νομοθεσίας*, που εκδόθηκε τον Μάρτιο του 2017 από τη Νομική Υπηρεσία της Κυπριακής Δημοκρατίας.

B. Συντάκτης και σύνταξη

Πριν προχωρήσουμε στο αντικείμενο της ανάλυσής μας, θεωρούμε αναγκαίο να δώσουμε, όπως προαναφέραμε, ορισμένες διευκρινίσεις σχετικά με την έννοια με την οποία χρησιμοποιούνται στο πλαίσιο του παρόντος κεφαλαίου οι όροι *σύνταξη* και *συντάκτης* των νομικών πράξεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Επισημαίνεται ευθύς εξαρχής ότι οι όροι αυτοί χρησιμοποιούνται με ευρεία έννοια και περιλαμβάνουν **όχι μόνο τον συντάκτη του πρωτοτύπου αλλά και τον μεταφραστή**, ο οποίος έχει επίσης την ιδιότητα του συντάκτη, αφού αποστολή του είναι να μεταφέρει στη δική του γλώσσα, με τα εκφραστικά μέσα της γλώσσας αυτής, το ίδιο ακριβώς μήνυμα⁴².

πλείστον ζουν στην Ελλάδα. Όπως είναι φυσικό, οι μεταφραστές αυτοί είναι περισσότερο εξοικειωμένοι με την ελληνική νομοτεχνική ορολογία, πράγμα που μερικές φορές δημιουργεί προβλήματα, γιατί οι εν λόγω μεταφραστές, παρά την εν γένει καλή ποιότητα των μεταφράσεών τους, δεν γνωρίζουν καλά και δεν εφαρμόζουν πάντοτε την ορολογία του εννοσιακού νομοτεχνικού συστήματος.

⁴² Βλ., επίσης, κεφάλαιο *Μετάφραση*, σημείο Β.1.

Ειδικά για τις νομικές πράξεις μπορούν να παρατηρηθούν τα εξής: Οι δύο αυτοί παράγοντες (ο συντάκτης του πρωτοτύπου και ο μεταφραστής) δεν ξεκινούν από την ίδια αφετηρία και οι ρόλοι τους οποίους επιτελούν δεν ταυτίζονται απολύτως. Ο συντάκτης του πρωτοτύπου, συχνά με βάση τα αποτελέσματα των ενδοϋπηρεσιακών και εξωϋπηρεσιακών διαβουλεύσεων που προηγούνται της διαδικασίας σύνταξης της νομικής πράξης (ενίοτε εξελίσσονται παράλληλα μ' αυτήν), δημιουργεί επί της ουσίας το μήνυμα που θέλει να μεταφέρει ο ενωσιακός νομοθέτης και το εκφράζει στη γλώσσα εργασίας της γενικής διεύθυνσης για την οποία εργάζεται. Αντίθετα, ο μεταφραστής δεν συμμετέχει στη διαμόρφωση της ουσίας του εν λόγω μηνύματος (παρά μόνο ίσως οριακά, στο πλαίσιο της συνεργασίας και του διαλόγου του —για μεταφραστικά προβλήματα— με τον συντάκτη του πρωτοτύπου), αλλά απλώς το αναδιατυπώνει και το επανεκφράζει, για να το κάνει προσβάσιμο στον αναγνώστη της δικής του γλώσσας⁴³.

Ωστόσο, αυτή η κάπως «ελλειμματική» (σε σχέση με τον συντάκτη του πρωτοτύπου) αποστολή του μεταφραστή δεν του στερεί την ιδιότητα του συντάκτη. Αλλά, επειδή θα ήταν παράλογο να παραγνωριστεί η προφανής εξάρτηση του μεταφραστή από τον συντάκτη του πρωτοτύπου, θα ήταν ορθότερο να χρησιμοποιηθούν οι όροι *πρωτογενής συντάκτης* για τον συντάκτη του πρωτοτύπου και *δευτερογενής συντάκτης* για τον μεταφραστή (και, αντίστοιχα, *πρωτογενής σύνταξη* και *δευτερογενής σύνταξη*).

Γ. Η σχέση μεταξύ πρωτογενούς και δευτερογενούς συντάκτη: μια σχέση συνεργασίας

Όπως αναφέρθηκε στο προηγούμενο σημείο, η εξάρτηση του δευτερογενούς συντάκτη (μεταφραστή) από τον πρωτογενή (συντάκτη του πρωτοτύπου) είναι προφανής. Η εξάρτηση αυτή είναι απόλυτη ως προς την ουσία του μηνύματος (ακριβής απόδοση), σχεδόν απόλυτη ως προς την τεχνική παρουσίασή του (κυρίως λόγω της αρχής της πανομοιότυπης σελιδοποίησης/σελιδαρίθμησης και παρουσίασης όλων των γλωσσικών εκδόσεων κάθε νομικής πράξης —στα γαλλικά: *synoptisme*) και πολύ μικρή έως ανύπαρκτη ως προς τα εκφραστικά —γραμματικά, συντακτικά και υφολογικά— μέσα μεταφοράς του. (Πάντως, για τους διάφορους περιορισμούς που αντιμετωπίζει ο δευτερογενής συντάκτης των νομικών πράξεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε συνάρτηση με τα επιμέρους στοιχεία του περιεχομένου των εν λόγω εγγράφων, βλ. κεφάλαιο *Μετάφραση*, σημείο Ε).

Ωστόσο, ο ενωσιακός νομοθέτης δίνει πολύ μεγάλη σημασία στην άριστη συνεργασία των δύο αυτών παραγόντων, με απώτερο σκοπό την όσο το δυνατόν καλύτερη ποιότητα του δικαίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Από τη μια πλευρά, ο συντάκτης του πρωτοτύπου πρέπει να διευκολύνει το έργο του μεταφραστή, λαμβάνοντας υπόψη του το γεγονός ότι η πράξη πρέπει να μεταφραστεί σε όλες τις επίσημες γλώσσες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Έτσι, στο σημείο 5.2 του *Κοινού πρακτικού οδηγού* ορίζεται ότι *το πρωτότυπο κείμενο πρέπει να είναι ιδιαίτερα απλό, σαφές και άμεσο, καθώς η υπερβολική πολυπλοκότητα ή ακόμα και η μικρότερη αμφιβολία θα μπορούσαν να έχουν ως αποτέλεσμα, σε μία ή περισσότερες κοινοτικές γλώσσες, ανακρίβειες, μεταφράσεις*

⁴³ Σχηματικά θα μπορούσαμε να πούμε ότι ο συντάκτης του πρωτοτύπου είναι ο δημιουργός και ο βασικός «πομπός» του μηνύματος του ενωσιακού νομοθέτη. Ο μεταφραστής είναι συγχρόνως «δέκτης» (αφού λαμβάνει το μήνυμα από τον συντάκτη του πρωτοτύπου) αλλά και «πομπός» (αφού πρέπει να μεταφέρει το μήνυμα στους αναγνώστες της δικής του γλώσσας). Δεν είναι όμως απλός «αναμεταδότης», διότι δεν μεταφέρει το μήνυμα αυτούσιο, αλλά το αναδιαμορφώνει προσαρμόζοντάς το στη γλώσσα του.

κατά προσέγγιση ή πραγματικά μεταφραστικά σφάλματα. Πρέπει επίσης να επισημαίνει με σαφήνεια τις πηγές που χρησιμοποίησε για τη σύνταξη του πρωτοτύπου, ούτως ώστε να μπορέσει να τις χρησιμοποιήσει και ο μεταφραστής. Έτσι, στο σημείο 5.5.1 του Κοινού πρακτικού οδηγού τονίζεται ότι ο συντάκτης πρέπει να μεριμνά ώστε **ο μεταφραστής να μπορεί να εντοπίζει αμέσως τις πηγές που χρησιμοποιήθηκαν στο πρωτότυπο κείμενο.** Εάν ένα απόσπασμα του πρωτοτύπου κειμένου είναι δανεισμένο από υφιστάμενο κείμενο (Συνθήκη, οδηγία, κανονισμό κ.λπ.), αυτό πρέπει να προκύπτει σαφώς από το κείμενο ή να σημειώνεται με χωριστό τρόπο —ενδεχομένως με τα κατάλληλα ηλεκτρονικά μέσα. Κάθε κρυμμένο παράθεμα, χωρίς αναφορά της πηγής, δημιουργεί τον κίνδυνο ελεύθερης μετάφρασης, σε μία ή περισσότερες γλώσσες, ενώ ο συντάκτης ήθελε να χρησιμοποιήσει τους αυθεντικούς όρους υφιστάμενης διάταξης.

Από την άλλη πλευρά, ο δευτερογενής συντάκτης πρέπει να είναι πρόθυμος να συμβάλει εποικοδομητικά με τις παρατηρήσεις του στη βελτίωση της ποιότητας του κειμένου, ο δε πρωτογενής οφείλει να αντιμετωπίζει τις επισημάνσεις των μεταφραστών όχι στενόμυαλα, ως ανεπιθύμητες παρεμβάσεις στο έργο του, αλλά με ανοιχτό πνεύμα, ως χρήσιμη συμβολή στην επίτευξη του κοινού στόχου. Έτσι, στο σημείο 5.5.2 του Κοινού πρακτικού οδηγού επισημαίνεται ότι ο συντάκτης πρέπει να ξέρει ότι οι παρατηρήσεις των μεταφραστών και γενικότερα όλων των υπηρεσιών που προβαίνουν σε γλωσσική εξέταση του κειμένου μπορούν να του φανούν πολύ χρήσιμες. Πράγματι, η εξέταση του κειμένου από αυτή την οπτική γωνία αποτελεί ευκαιρία για την ανεύρεση σφαλμάτων και διαφορούμενων εννοιών που μπορεί να υπάρχουν στο πρωτότυπο κείμενο, ακόμα και εάν αυτό έχει ωριμάσει επί μεγάλο χρονικό διάστημα καθώς και —και ίσως περισσότερο— όταν η σύνταξη αποτέλεσε αντικείμενο συζητήσεων μεταξύ πολλών ατόμων για μεγάλο χρονικό διάστημα. Συνεπώς ο συντάκτης μπορεί να ενημερωθεί για τα προβλήματα που διαπιστώθηκαν. Σε πολλές περιπτώσεις η καλύτερη λύση δεν είναι η αναθεώρηση της μετάφρασης αλλά του πρωτοτύπου.

Δ. Οι βασικές αρχές που διέπουν τη σύνταξη των ενωσιακών νομικών πράξεων

Δ.1. Σκοπός των βασικών αρχών

Ο κύριος σκοπός για τον οποίο θεσπίστηκαν οι αρχές που πρέπει να τηρούνται κατά τη σύνταξη των ενωσιακών νομικών πράξεων είναι η εξασφάλιση του υψηλότερου δυνατού επιπέδου ποιότητας της ενωσιακής νομοθεσίας⁴⁴, ούτως ώστε να κατοχυρώνονται τα δικαιώματα των πολιτών και να διευκολύνεται ο δικαστικός έλεγχος. Η ποιότητα της νομοθεσίας αποτελεί κορυφαίο στόχο και βασική προτεραιότητα για τα όργανα της Ένωσης, το οποία έχουν κατά καιρούς εκδώσει διάφορες πράξεις⁴⁵, που καταδεικνύουν τη βούλησή τους να κινηθούν σταθερά προς την κατεύθυνση αυτή. Η πρόθεση αυτή διατρέχει όλη την

⁴⁴ Βέβαια, είναι προφανές ότι υπηρετούνται και άλλοι στόχοι, όπως, για παράδειγμα, η διευκόλυνση του έργου των συντακτών.

⁴⁵ Π.χ.: ψήφισμα του Συμβουλίου, της 8ης Ιουνίου 1993, όσον αφορά την ποιότητα της διατύπωσης της κοινοτικής νομοθεσίας (ΕΕ C 166 της 17.6.1993, σ. 1), στο εξής: *ψήφισμα για την ποιότητα της κοινοτικής νομοθεσίας*. κατευθυντήριες γραμμές [της Επιτροπής] για τη νομοθετική πολιτική, έγγραφο SEC(95) 2255/7 της 18.1.1996· διοργανική συμφωνία της 22ας Δεκεμβρίου 1998 για τις κοινές κατευθυντήριες γραμμές σχετικά με την ποιότητα της διατύπωσης της κοινοτικής νομοθεσίας (ΕΕ C 73 της 17.3.1999, σ. 1). Επίσης, δήλωση αριθ. 39, σχετικά με την ποιότητα της διατύπωσης της κοινοτικής νομοθεσίας, η οποία προσαρτάται στην τελική πράξη της Συνθήκης του Άμστερνταμ. Εξάλλου, τον Δεκέμβριο του 2003 εγκρίθηκε και άλλη διοργανική συμφωνία με τίτλο *Βελτίωση της νομοθεσίας*, ενώ τον Απρίλιο του 2016 εγκρίθηκε νέα διοργανική συμφωνία με τίτλο *Βελτίωση του νομοθετικού έργου* (βλ. ΕΕ L 123 της 12.5.2016, σ. 1).

αλυσίδα παραγωγής των εγγράφων, από την πρωτογενή και τη δευτερογενή σύνταξη τους έως την τελική δημοσίευσή τους στην *Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης* (ή την κοινοποίησή τους στους αποδέκτες τους, για τις πράξεις που δεν είναι απαραίτητο να δημοσιευθούν στην *Επίσημη Εφημερίδα*). Μάλιστα, τα όργανα της Ένωσης έχουν θέσει στην υπηρεσία των (πρωτογενών και δευτερογενών) συντακτών των ενωσιακών εγγράφων διάφορα εργαλεία σύνταξης (π.χ. *LegisWrite*⁴⁶) και διάφορες υπηρεσίες [π.χ. υπηρεσία *Editing* (για τη γλωσσική επιμέλεια των αγγλικών πρωτοτύπων)], που βοηθούν τους συντάκτες στην εκπλήρωση της αποστολής τους⁴⁷.

Δ.2. Περιεχόμενο των βασικών αρχών

Όπως προαναφέρθηκε, οι βασικές αρχές που διέπουν τη σύνταξη των ενωσιακών νομικών πράξεων εκτίθενται συνοπτικά στο ψήφισμα για την ποιότητα της κοινοτικής νομοθεσίας και περιγράφονται συστηματικά στον *Κοινό πρακτικό οδηγό*. Ως εκ τούτου, η ανάλυση που ακολουθεί εδράζεται κυρίως στα δύο αυτά έγγραφα (και ιδίως στο δεύτερο), ενώ, για κάθε επιμέρους αρχή, αναφέρονται εκ παραλλήλου και οι αντίστοιχοι κανόνες που ισχύουν στην ελληνική νομοτεχνική πρακτική.

Ακολουθεί η ανάλυση των βασικότερων αρχών που πρέπει να τηρούνται κατά τη σύνταξη των ενωσιακών νομικών πράξεων.

Δ.2.1. Σαφής, απλή και λιτή διατύπωση, χωρίς διαφορούμενα

Αυτή η κορυφαία βασική αρχή θεσπίζεται στην κατευθυντήρια γραμμή 1 του *Κοινού πρακτικού οδηγού* (*Οι κοινοτικές νομοθετικές πράξεις διατυπώνονται με σαφήνεια, απλότητα και ακρίβεια*) και στο σημείο 1 του ψηφίσματος για την ποιότητα της κοινοτικής νομοθεσίας (*Η διατύπωση της πράξης θα πρέπει να είναι σαφής, απλή, συνοπτική και χωρίς διαφορούμενα*). Μνημονεύεται επίσης στην κατευθυντήρια γραμμή 4 του *Κοινού πρακτικού οδηγού*, όπου αναφέρεται ότι *οι διατάξεις των πράξεων πρέπει να διατυπώνονται με τρόπο λιτό*. Σκοπός της είναι η ευχερής κατανόηση της ενωσιακής νομοθεσίας από τους πολίτες της Ένωσης και η αποφυγή παρερμηνειών ή πολλαπλών ερμηνειών, που θα μπορούσαν να προκαλέσουν ανασφάλεια δικαίου. Μάλιστα, ο *Κοινός πρακτικός οδηγός* επισημαίνει, στο σημείο 1.4.1, ότι, όταν χρειάζεται, η σαφήνεια της διατύπωσης πρέπει να προτιμάται σε βάρος του ύφους γραφής.

Η απαίτηση αυτή, που δεσμεύει εξίσου τόσο τον πρωτογενή όσο και τον δευτερογενή συντάκτη, εκφράζεται στην πράξη με διάφορους τρόπους. Έτσι, ο συντάκτης πρέπει να προσπαθεί να χρησιμοποιεί απλές έννοιες, να τις εκφράζει με απλό τρόπο και να χρησιμοποιεί, στο μέτρο του δυνατού, λέξεις της τρέχουσας γλώσσας⁴⁸ (σημείο 1.4.1 του *Κοινού πρακτικού οδηγού*). Πρέπει να αποφεύγει τις υπερβολικά πολύπλοκες φράσεις, που περιλαμβάνουν πολλά αντικείμενα και πληθώρα άλλων συμπληρωματικών προσδιορισμών⁴⁹

⁴⁶ Το *LegisWrite* είναι μια εφαρμογή πληροφορικής που αναπτύχθηκε με σκοπό την τυποποιημένη παρουσίαση των επίσημων εγγράφων (νομοθετικών και μη) των διαφόρων υπηρεσιών της Επιτροπής.

⁴⁷ Περισσότερα για τα μέσα αυτά στο σημείο Ε του παρόντος κεφαλαίου.

⁴⁸ Αυτό, βέβαια, δεν σημαίνει σε καμία περίπτωση ότι πρέπει να εξοβελιστούν από τα κείμενά μας οι κατάλληλοι νομικοί και άλλοι επιστημονικοί ή λόγιοι όροι που είναι απαραίτητοι για την κάλυψη των αναγκών του σύνθετου και απαιτητικού νομικού και επιστημονικού λόγου. Σχετικές επισημάνσεις κάνει ο Αρ. Μάνεσης στο άρθρο του *Η νεοελληνική γλώσσα στη νομική επιστήμη* (*Νομικό Βήμα*, Τόμος 46, τεύχος 9, Οκτώβριος 1998). Βλ. και σημείο Δ.2.5 του παρόντος κεφαλαίου.

⁴⁹ Οι λέξεις και πληθώρα άλλων συμπληρωματικών προσδιορισμών δεν υπάρχουν στον *Κοινό πρακτικό οδηγό*, πρέπει όμως να προστεθούν, διότι το απλό αντικείμενα δεν φαίνεται να εκφράζει με πληρότητα το

και πολλές δευτερεύουσες ή παρενθετικές⁵⁰ προτάσεις (σημείο 5.2.2 του *Κοινού πρακτικού οδηγού*), με αποτέλεσμα να χάνεται ο ειρμός του λόγου. Δεν πρέπει επίσης να χρησιμοποιεί συντομευμένους ή ελλειπτικούς τρόπους έκφρασης στις περιπτώσεις στις οποίες θέλει να περάσει ένα μήνυμα ο σύνθετος χαρακτήρας του οποίου απαιτεί επεξηγήσεις (σημείο 5.2.1 του *Κοινού πρακτικού οδηγού*). Γενικότερα, **πρέπει να βρει το κατάλληλο σημείο ισορροπίας, ώστε η διάταξη να είναι όσο το δυνατόν πιο λιτή, χωρίς ωστόσο να γίνεται σκοτεινή και δυσνόητη** (σημείο 1.4 του *Κοινού πρακτικού οδηγού*). Τέλος, επισημαίνεται ρητά η σημασία που έχει η τήρηση των κανόνων της γραμματικής και του συντακτικού για την ευχερή κατανόηση του κειμένου (σημεία 1.4.2 και 5.2.3 του *Κοινού πρακτικού οδηγού*).

Όπως είναι εύλογο, η αρχή αυτή αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο και της ελληνικής νομοτεχνικής πρακτικής. Έτσι, στην εγκύκλιο της νομοπαρασκευαστικής επιτροπής ορίζεται, στη σελίδα 3, ότι *η διατύπωση του νόμου πρέπει να είναι απλή, σαφής και λιτή*, ενώ στη σελίδα 8 επισημαίνεται ότι *βασικό και συνηθέστατο ελάττωμα στη διατύπωση των νομοθετικών κειμένων είναι ο πλατειασμός. Κάθε λέξη περιττή, κάθε εκφραστική περίσσεια βαραίνει ανώφελα το κείμενο και φτωχαίνει το νόημα, κάνει τη διατύπωση χαλαρή και περίπλοκη, μειώνει την πυκνότητα και τη σαφήνιά της*. Ανάλογες επισημάνσεις γίνονται και στη σελίδα 15 της εγκυκλίου του Υπουργείου Εσωτερικών, όπως επίσης στις σελίδες 32 και επ. του *Εγχειριδίου Εναρμόνισης* και στη σελίδα 42 του *Εγχειριδίου Νομοπαρασκευαστικής Μεθοδολογίας*.

Ειδικότερες εκφάνσεις της απαίτησης για απλή και λιτή διατύπωση της πράξης, πάντοτε με στόχο την ευχερή και σαφή κατανόησή της, χωρίς παρανοήσεις και ερμηνευτικά προβλήματα, είναι οι εξής:

Α.2.1.1. Αποφυγή της κατάχρησης ενωσιακών νεολογισμών

Αυτή η αρχή κατοχυρώνεται ρητά στο σημείο 1 του ψηφίσματος για την ποιότητα της κοινοτικής νομοθεσίας (*[...] Θα πρέπει επίσης να αποφεύγεται η κατάχρηση [...] κοινοτικών νεολογισμών [...]*). Ωστόσο, πρέπει να επισημανθεί ότι, όπως είναι φυσικό, οι νεολογισμοί δεν μπορούν να αποφευχθούν τελείως, δεδομένου ότι οι επιστημονικές, κοινωνικές και οικονομικές εξελίξεις οδηγούν συχνά στην εμφάνιση νέων εννοιών, οι οποίες μοιραία πρέπει να αποδοθούν με νέους όρους. Το ίδιο συμβαίνει και στο στενότερο ενωσιακό πλαίσιο με την εξέλιξη των ενωσιακών πολιτικών και την επέκτασή τους σε πολλούς και ποικίλους τομείς. Στις περιπτώσεις αυτές, η χρήση νεολογισμών είναι ίσως επιβεβλημένη⁵¹. Αυτό που αντενδείκνυται είναι η **κατάχρηση νεολογισμών της ενωσιακής ιδιολέκτου**, που δίνουν στο κείμενο έναν «ελιτίστικο» χαρακτήρα⁵².

Α.2.1.2. Αποφυγή της κατάχρησης εξεζητημένων εκφράσεων και ξενισμών

Η αρχή αυτή θεσπίζεται στο σημείο 5.2.4 του *Κοινού πρακτικού οδηγού*, όπου ορίζεται ότι *πρέπει να αποφεύγονται οι εξεζητημένες εκφράσεις, ορισμένοι όροι που είναι της*

compléments του γαλλικού πρωτοτύπου.

⁵⁰ Ο *Κοινός πρακτικός οδηγός* χρησιμοποιεί στο σημείο αυτό τον όρο *parathèses*, ο οποίος όμως δεν φαίνεται να αποδίδει σωστά το *propositions incisives* του γαλλικού πρωτοτύπου.

⁵¹ Περισσότερα για το θέμα αυτό στο σημείο E.2.2.4 του κεφαλαίου *Μετάφραση* του παρόντος Οδηγού.

⁵² Πρέπει, πάντως να αναγνωρίσει κανείς ότι φαινόμενα αυτού του είδους είναι σπάνια στα κοινοτικά κείμενα. Για ενδιαφέρουσα υπεράσπιση της ενωσιακής ιδιολέκτου από την άποψη αυτή αλλά και γενικότερα, βλ. Roger Goffin, *L'eurolecte : oui, jargon communautaire : non*, Meta, XXXIX, 4, 1994, σ. 636-642.

μόδας και ορισμένες λατινικές λέξεις που δεν χρησιμοποιούνται με την τρέχουσα νομική τους σημασία.

Μερικές φορές —ευτυχώς σπάνια— παρατηρείται η τάση να χρησιμοποιούνται, **χωρίς κανέναν λόγο**, στα νομοθετικά και άλλα κείμενα εξεζητημένοι γραμματικοί τύποι και δυσνόητα συντακτικά σχήματα, καθώς επίσης πομπώδεις λέξεις ή εκφράσεις (κυρίως από τη λόγια ή και την αρχαία γλώσσα), ίσως γιατί ο συντάκτης πιστεύει ότι με τη χρήση τέτοιων σχημάτων, λέξεων και εκφράσεων δίνει στο κείμενό του μεγαλύτερη σοβαρότητα και εμβρίθεια⁵³. Άλλοτε πάλι ο συντάκτης χρησιμοποιεί νεφελώδεις νεοπαγείς λέξεις ή εκφράσεις που έχουν γίνει της μόδας και που τις περισσότερες φορές όχι μόνο δεν είναι εύστοχοι νεολογισμοί, αλλά μπορούν κάλλιστα να αντικατασταθούν με πιο απλές και πιο σαφείς λέξεις και εκφράσεις⁵⁴. Ο Κοινός πρακτικός οδηγός, στο σημείο 5.2.4, αναφέρει ως σχετικά παραδείγματα προς αποφυγή τις εκφράσεις *une approche proactive*⁵⁵, *en synergie avec...* κ.λπ. Ωστόσο, τα σχετικά παραδείγματα (προς αποφυγή) είναι αρκετά. Καίριος στο σημείο αυτό είναι ο ρόλος του πρωτογενούς συντάκτη. Γιατί αν αυτός χρησιμοποιήσει τέτοιους όρους στο πρωτότυπο, αναγκάζει ουσιαστικά και τον μεταφραστή να καταφύγει σε ανάλογες λύσεις.

Ο ελληνόφωνος συντάκτης οφείλει να είναι πολύ προσεκτικός στο σημείο αυτό. Πρέπει να αποφεύγει τους εξεζητημένους λόγιους γραμματικούς τύπους, όταν υπάρχουν δόκιμοι —δηλαδή χωρίς ακρότητες— τύποι της δημοτικής, να μη χρησιμοποιεί αδικαιολόγητες μετοχές και υπερβατά, όταν το νόημα μπορεί να αποδοθεί εξίσου καλά ή και καλύτερα με απλούστερα συντακτικά σχήματα⁵⁶, και να αποφεύγει, στο μέτρο του δυνατού —και ιδίως όταν δεν είναι υποχρεωμένος να ακολουθήσει τον συντάκτη του πρωτοτύπου—, όρους και εκφράσεις που δυσχεραίνουν αντί να διευκολύνουν την κατανόηση του κειμένου.

Όσον αφορά τη χρήση λατινικών λέξεων και φράσεων επισημαίνεται ότι είναι λογικό να υπάρχουν στα νομικά κείμενα καθιερωμένες λατινικές νομικές φράσεις όπως, π.χ.,

⁵³ Παραδείγματα: επιχειρήματα **αρνούμενα** από τη διάταξη [...], αντί: επιχειρήματα που αντλούνται από τη διάταξη [...]. Οι συζητήσεις [...] **παρέσχον** τη δυνατότητα σε πολλούς πολιτικούς ιθύνοντες [...], αντί: έδωσαν τη δυνατότητα [...]· η διά της προσβαλλομένης αποφάσεως επιβληθείσα κύρωση [...], αντί: η κύρωση που επιβλήθηκε με την προσβαλλόμενη απόφαση [...].

⁵⁴ Σε μερικές περιπτώσεις τα ίδια τα όργανα της Ένωσης αντιλαμβάνονται το πρόβλημα που δημιουργούν αδόκιμοι όροι αυτού του είδους και προτείνουν τον εξοβελισμό τους. Για παράδειγμα, από τις αρχές της δεκαετίας του '90 άρχισε να χρησιμοποιείται ευρέως ο όρος *ικανότητα απορρόφησης* (ή *απορροφητική ικανότητα*) της Ένωσης με την έννοια της ικανότητάς της να δέχεται και να εντάσσει νέα μέλη. Ωστόσο, το 2006 το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο σε σχετικό ψήφισμά του επισημαίνει ότι ο όρος «ικανότητα απορρόφησης» δεν αποδίδει επαρκώς την ιδέα που έχει στόχο να εκφράσει, δεδομένου ότι η ΕΕ με κανέναν τρόπο δεν απορροφά τα μέλη της, και ως εκ τούτου προτείνει η έκφραση να αλλάξει σε «ικανότητα ένταξης», όρος που αντανακλά καλύτερα τη φύση της ιδιότητας μέλους της ΕΕ.

⁵⁵ Για παράδειγμα, για το *proactive*, που έχει πλέον καθιερωθεί με την απόδοση *προδραστικός*, έχουν χρησιμοποιηθεί στα ελληνικά κοινοτικά κείμενα πάρα πολλές αποδόσεις, άλλοτε εντελώς λανθασμένες (π.χ. *επιφυλακτική στάση*, για το *proactive attitude*), άλλοτε περιέργες ή «άχρωμες» (*πρόβουλος*, *πρωτόβουλος*, *πρόδρομος*, *προληπτικός*, *βολонταριστικός*, *προωθητικός*, *δυναμικός*, *ενεργός*, *προενεργός*, *προενεργητικός* κ.λπ.) και άλλοτε επιτυχεστέρες (π.χ. *προδραστικός* ή *προορατικός*), πράγμα που δείχνει, αν μη τι άλλο, τη δυσκολία και την αμηχανία του ελληνόφωνου μεταφραστή μπροστά σε όρους και εκφράσεις αυτού του είδους.

⁵⁶ Παράδειγμα: Σε μια διάταξη **επιβάλλουσα** περιορισμό μιας δραστηριότητας [...], αντί του απλούστερου και φυσικότερου: Σε μια διάταξη που επιβάλλει περιορισμό μιας δραστηριότητας [...]· η προβλεπόμενη από την διάταξη αυτή παρέκκλιση [...], αντί του απλούστερου η παρέκκλιση που προβλέπεται από τη διάταξη αυτή [...].

mutatis mutandis, erga omnes κ.λπ. Αλλά, σε κείμενα που απευθύνονται στο ευρύ κοινό εκφράσεις αυτού του είδους πρέπει να αποφεύγονται⁵⁷ και, ενδεχομένως, να αντικαθίστανται από ανάλογες ελληνικές εκφράσεις (π.χ., το *mutatis mutandis* με το αναλογικά ή το *τηρουμένων των αναλογιών*, το *erga omnes* με το έναντι όλων κ.λπ.).

Η αρχή για αποφυγή των εξεζητημένων εκφράσεων και των ξενισμών ισχύει και στην ελληνική νομοτεχνική πρακτική. Έτσι, στη σελίδα 9 της εγκυκλίου της νομοπαρασκευαστικής επιτροπής ορίζεται ότι: *Οι τελετουργικές περιφράσεις και η περίτεχνη τάχα διατύπωση δεν είναι παρά κενολογίες και πρέπει να αποφεύγονται*, ενώ στην εγκύκλιο του Υπουργείου Εσωτερικών (σ. 16) ορίζεται ότι *κατά κανόνα δεν πρέπει να χρησιμοποιούνται ξένοι όροι ή λέξεις στα νομοθετικά κείμενα. Όταν αυτό είναι απαραίτητο οι ξένοι όροι πρέπει να μπαίνουν μέσα σε παρένθεση μετά τους αντίστοιχους ελληνικούς. Δίνεται μάλιστα και σχετικό παράδειγμα: αντί της έκφρασης «σε διεθνή fora» πρέπει να τεθεί πρώτα η ελληνική απόδοση του όρου, όπως «σε διεθνείς οργανισμούς και οργανώσεις», και να ακολουθήσει μέσα σε παρένθεση ο αγγλικός όρος.*

Α.2.1.3. Αποφυγή της κατάχρησης αρκτικόλεξων

Αυτή η βασική αρχή κατοχυρώνεται στην κατευθυντήρια γραμμή 4 του Κοινού πρακτικού οδηγού: *Είναι σκόπιμο να αποφεύγονται [...] και η υπερβολική χρήση συντομογραφιών (στην πραγματικότητα πρόκειται βασικά για τους τύπους που στον παρόντα Οδηγό ονομάζονται αρκτικόλεξα), καθώς και στο σημείο 1 του ψηφίσματος για την ποιότητα της κοινοτικής νομοθεσίας: Θα πρέπει [...] να αποφεύγεται η κατάχρηση συντμήσεων (κι εδώ πρόκειται ουσιαστικά για τα αρκτικόλεξα). Μνημονεύεται επίσης και στο σημείο 4.2 (σελίδα 115) του Τυπικού: Οι συντομογραφίες, έστω και υπό μορφή αρχικών [πρόκειται προφανώς για τα αρκτικόλεξα] ή υποκατάστατων λέξεων, πρέπει να αποφεύγονται όσο είναι δυνατόν.*

Όπως συμβαίνει και με τους νεολογισμούς, αυτό που αντενδείκνυται δεν είναι η χρήση αρκτικόλεξων γενικά, αλλά **η κατάχρηση** του φαινομένου αυτού, που κάνει μερικές φορές το κείμενο να μοιάζει με σιβυλλικό έγγραφο, που χρειάζεται αποκρυπτογράφηση⁵⁸. Σχετικά με το θέμα αυτό πρέπει να επισημανθεί ότι ο δευτερογενής συντάκτης (μεταφραστής) δεν είναι υποχρεωμένος να χρησιμοποιήσει αρκτικόλεξο σε όλες τις περιπτώσεις στις οποίες το κάνει ο πρωτογενής. Πράγματι, αν ο μεταφραστής κρίνει ότι η χρήση αρκτικόλεξου όχι μόνο δεν συμβάλλει στην οικονομία του κειμένου, αλλά, αντίθετα, συσκοτίζει το νόημα, μπορεί να αναφέρει τις σχετικές λέξεις ολογράφως, ακόμη και αν στο πρωτότυπο υπάρχει αρκτικόλεξο. Αν, πάντως, κρίνει σκόπιμο να χρησιμοποιήσει κι αυτός αρκτικόλεξο, **όπως, για παράδειγμα, συμβαίνει δικαιολογημένα για διάφορους οργανισμούς, υπηρεσίες, προγράμματα κ.λπ. που αναφέρονται συχνά στο κείμενο**, πρέπει, τουλάχιστον την πρώτη φορά, να αναγράψει χωρίς σύντμηση την πλήρη ονομασία και να προσθέσει μέσα σε παρένθεση το αρκτικόλεξο, ώστε να είναι σαφές περί τίνος πρόκειται.

Διευκρινίζεται ότι το αρκτικόλεξο δεν είναι υποχρεωτικό να προέρχεται από τη γλώσσα του συντάκτη. Πράγματι, σε ορισμένες περιπτώσεις κάθε γλώσσα χρησιμοποιεί το δικό της αρκτικόλεξο (π.χ., Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Προσανατολισμού και Εγγυήσεων: ΕΓΤΠΕ), σε άλλες περιπτώσεις όλες οι γλώσσες χρησιμοποιούν το

⁵⁷ Την ίδια «συμβουλή» δίνει στους αγγλόφωνους συντάκτες ο *English Style Guide* στο σημείο 6.4.

⁵⁸ Για σχετικά παραδείγματα βλ. σημείο Ε.2.3.3 στοιχείο α) του κεφαλαίου *Μετάφραση* του παρόντος Οδηγού.

αρκτικόλεξο μιας συγκεκριμένης γλώσσας (συνήθως της αγγλικής: π.χ., Γραφείο Αρωγής και Έργων των Ηνωμένων Εθνών για τους Παλαιστίνιους Πρόσφυγες: UNRWA), ενώ, τέλος, υπάρχουν και περιπτώσεις στις οποίες ορισμένες γλώσσες χρησιμοποιούν το δικό τους αρκτικόλεξο, ενώ άλλες χρησιμοποιούν το αρκτικόλεξο κάποιας άλλης γλώσσας (π.χ., Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου: ΠΟΕ στα ελληνικά αλλά WTO στις περισσότερες ενωσιακές γλώσσες)⁵⁹.

Τέλος, στο σημείο 4.7 του *Κοινού πρακτικού οδηγού* επισημαίνεται ότι η χρήση συντομογραφιών (δηλαδή, βασικά, αρκτικολέξων), όταν κρίνεται αναγκαία, πρέπει να γίνεται σε συνάρτηση με τους πιθανούς αποδέκτες του εγγράφου⁶⁰.

Ανάλογη πρακτική ακολουθείται και στην Ελλάδα. Πράγματι, στη σελίδα 12 της εγκυκλίου της νομοπαρασκευαστικής επιτροπής ορίζεται ότι, *όταν στο κείμενο υπάρχουν συντομογραφίες [αρκτικόλεξα], πρέπει τουλάχιστον μία φορά, στην αρχή, να αναγραφεί χωρίς σύντμηση η πλήρης ονομασία υπηρεσιών, νομικών προσώπων, κωδικών κ.λπ. και μέσα σε παρένθεση η συντομογραφία (αρχικά) [δηλαδή το αρκτικόλεξο]*. Ανάλογες επισημάνσεις γίνονται και στη σελίδα 15 της εγκυκλίου του Υπουργείου Εσωτερικών και στη σελίδα 41 του *Εγχειριδίου Εναρμόνισης*.

Δ.2.2. Ουσιαστική και τυπική συνοχή της πράξης

Αυτή η βασική αρχή κατοχυρώνεται στις κατευθυντήριες γραμμές 4 και 6 του *Κοινού πρακτικού οδηγού*⁶¹ και στα σημεία 3 και 8 του ψηφίσματος για την ποιότητα της κοινοτικής νομοθεσίας⁶².

Η ουσιαστική συνοχή αφορά τη λογική του συνόλου της πράξης και σημαίνει ότι η πράξη δεν πρέπει να περιέχει αντιφάσεις, αλλά να είναι ομοιογενής (σημείο 4.2 του *Κοινού πρακτικού οδηγού*). Επομένως, τόσο ο πρωτογενής⁶³ όσο και ο δευτερογενής συντάκτης της πράξης πρέπει να είναι ιδιαίτερα προσεκτικοί στο σημείο αυτό⁶⁴. Για παράδειγμα, όταν σε μια πράξη υπάρχουν ορισμοί, πράγμα που συμβαίνει ιδίως σε μεγάλα νομοθετήματα, οι ορισμοί αυτοί πρέπει να τηρούνται ευλαβικά σε όλες τις διατάξεις της πράξης.

Υπό την ευρύτερη έννοιά της, η αρχή της ουσιαστικής συνοχής σημαίνει ότι κάθε νομοθετική πράξη πρέπει να εντάσσεται αρμονικά στο υφιστάμενο νομικό σύστημα. Ο νομοθέτης δεν νομοθετεί στο κενό και πρέπει να μεριμνά για την ενότητα και την αρμονία του συνολικού νομικού πλαισίου που διέπει το συγκεκριμένο αντικείμενο, αποφεύγοντας τις

⁵⁹ Τα παραδείγματα αυτά έχουν ληφθεί από τις σελίδες 115 και 116 του *Τυπικού*.

⁶⁰ Βλ. και σημείο Δ.2.5 του παρόντος κεφαλαίου.

⁶¹ 4. Το περιεχόμενο των πράξεων θα πρέπει να είναι κατά το δυνατόν ομοιογενές.

6. Στη χρησιμοποιούμενη ορολογία υπάρχει συνέπεια τόσο μεταξύ των διατάξεων της ίδιας πράξης όσο και μεταξύ της πράξης αυτής και των ήδη ισχυουσών, ιδίως στον ίδιο τομέα, πράξεων· οι ίδιοι όροι αποδίδουν τις ίδιες έννοιες και, κατά το δυνατόν, δεν απομακρύνονται από τη σημασία που έχουν στην τρέχουσα νομική ή τεχνική γλώσσα.

⁶² 3. Οι διάφορες διατάξεις της πράξης θα πρέπει να παρουσιάζουν συνοχή μεταξύ τους. Ειδικότερα, για την απόδοση μιας συγκεκριμένης έννοιας θα πρέπει να χρησιμοποιείται πάντοτε ο ίδιος όρος.

8. Θα πρέπει να αποφεύγονται οι αντιφάσεις με την υπάρχουσα νομοθεσία καθώς και οι άσκοπες επαναλήψεις υφισταμένων διατάξεων.

⁶³ Κυρίως αυτός, διότι απ' αυτόν εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό η τήρηση της αρχής της ουσιαστικής συνοχής.

⁶⁴ Μερικές φορές αρκεί, π.χ., να προστεθεί ή να παραλειφθεί εκ παραδρομής ένα αρνητικό μόριο για να αλλάξει ολόκληρο το νόημα μιας διάταξης και να παραβιαστεί η αρχή της ουσιαστικής συνοχής.

αποσπασματικές ρυθμίσεις. Έτσι, στο σημείο 4.3.1 του *Κοινού πρακτικού οδηγού* ορίζεται ότι πρέπει να αποφεύγονται στον ίδιο τομέα αντιφάσεις με άλλες πράξεις.

Η αρχή της τυπικής συνοχής, η οποία δεσμεύει εξίσου τον πρωτογενή και τον δευτερογενή συντάκτη της πράξης, αφορά κυρίως θέματα ορολογίας και σημαίνει ότι η ίδια έννοια πρέπει να αποδίδεται με τον ίδιο όρο και ο ίδιος όρος να αποδίδει μία και την αυτή έννοια σε αμφιμονοσήμαντη σχέση. Διεξοδικότερη ανάλυση της αρχής αυτής, με σχετικά παραδείγματα, γίνεται στο σημείο Ε.2.2.3 του κεφαλαίου *Μετάφραση* του παρόντος Οδηγού. Ωστόσο, πρέπει να επισημανθεί ευθύς εξαρχής, ως ειδικότερη έκφανση της απαίτησης για τυπική συνοχή, η ιδιαίτερα μεγάλη προσοχή με την οποία πρέπει να αντιμετωπίζονται οι νομικοί και οι τεχνικοί όροι. Πράγματι, το πρόσθετο πρόβλημα με τους όρους αυτούς είναι ότι συχνά χρησιμοποιούνται με έννοια διαφορετική από την έννοια που έχουν στην τρέχουσα γλώσσα⁶⁵. Επιπλέον, ειδικά για τους τεχνικούς όρους πρέπει να σημειωθεί ότι δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις στις οποίες χρησιμοποιούνται με διαφορετική έννοια σε διάφορες επιμέρους νομικές πράξεις⁶⁶.

Ακόμη, όπως ορίζει το *Τυπικό* (σ. 108), ο συντάκτης της πράξης, πρωτογενής και δευτερογενής, πρέπει να μεριμνά ώστε να μη δίνεται σε μια έννοια διασταλτική ή συσταλτική ερμηνεία στις διάφορες επιμέρους γλώσσες. Για παράδειγμα, υπάρχει διαφορά μεταξύ των όρων *εκδίδονται διατάξεις* και *λαμβάνονται μέτρα*, διότι ο όρος *μέτρα* είναι ευρύτερος από τον όρο *διατάξεις* και καλύπτει όχι μόνο το γραπτό δίκαιο αλλά και άλλες μορφές δράσης (πρακτικοί διακανονισμοί, έλεγχοι κ.λπ.)⁶⁷. Κατά συνέπεια, πρέπει να δίνεται μεγάλη προσοχή στη διατύπωση εννοιών αυτού του είδους.

Όπως είναι εύλογο, η αρχή αυτή ισχύει απαρέγκλιτα και στην ελληνική νομοθετική πρακτική, η οποία, όπως αναφέρεται στη σελίδα 3 της εγκυκλίου του Υπουργείου Εσωτερικών, πρέπει να επιδιώκει την *εναρμόνιση και σύνδεση του προς ρύθμιση θέματος με την κείμενη νομοθεσία. Με την εναρμόνιση και σύνδεση του προς ρύθμιση θέματος με την κείμενη νομοθεσία επιδιώκεται να αποφευχθεί η κατάρτιση ρύθμισης η οποία θα ανατρέπει πλήρως ή ήδη ισχύουσες σχετικές ρυθμίσεις, χωρίς να λαμβάνει υπόψη το γενικότερο θεσμικό πλαίσιο, τα πραγματικά δεδομένα και τις υποθέσεις που βρίσκονται σε εξέλιξη, γεγονός που —αν δεν προβλεφθούν οι απαραίτητες μεταβατικές διατάξεις— προκαλεί ρήγματα στην έννομη τάξη και δημιουργεί προβλήματα στους εφαρμοστές των ρυθμίσεων και στους ενδιαφερομένους, με συνέπεια την ανάγκη κατάρτισης νέων ρυθμίσεων για την αντιμετώπιση των δυσχερειών.*

Προστίθεται επίσης ότι *κατά τη διατύπωση του κειμένου των κανονιστικών πράξεων πρέπει να εξασφαλίζεται η επιβαλλόμενη ομοιομορφία των χρησιμοποιούμενων όρων σε σχέση με τις λοιπές ανάλογου περιεχομένου κανονιστικές πράξεις και τη νομοθεσία, προς αποφυγή ερμηνευτικών ζητημάτων.*

Τέλος, η εν λόγω αρχή αναλύεται διεξοδικά στις σελίδες 3 έως 5 της προαναφερόμενης εγκυκλίου της νομοπαρασκευαστικής επιτροπής, καθώς και στο *Εγχειρίδιο Εναρμόνισης*.

Α.2.3. Επιλογή κατάλληλης ορολογίας και διατύπωσης στις τροποποιητικές πράξεις

⁶⁵ Για παράδειγμα, η νομοθετική έννοια του όρου *πλοίο* δεν ταυτίζεται με την κοινή έννοια της λέξης αυτής.

⁶⁶ Για παράδειγμα, ο όρος *αυτοκίνητο* σε ορισμένες περιπτώσεις περιλαμβάνει και τα δίτροχα, ενώ σε άλλες δεν τα περιλαμβάνει· σε κάποιες περιπτώσεις αναφέρεται μόνο στα οχήματα που βρίσκονται σε κίνηση και όχι στα σταθμευμένα τροχοφόρα κ.λπ.

⁶⁷ Βλ. επίσης *Règles de technique législative*, σ. 97.

Ειδικότερη πτυχή της απαίτησης για συνοχή και ομοιογένεια της πράξης, πτυχή η οποία όμως αξίζει να επισημανθεί χωριστά λόγω της σημασίας της⁶⁸, είναι η ανάγκη να επιλέγεται η κατάλληλη ορολογία και διατύπωση **στις τροποποιητικές πράξεις**. Η αρχή αυτή μνημονεύεται στη σελίδα 129 του *Τυπικού*, όπου ορίζεται ότι *η τροποποίηση πρέπει να εντάσσεται στο αρχικό κείμενο χωρίς να διασπά τη συνέχειά του. Πρέπει ιδίως να τηρείται η δομή και η ορολογία του κειμένου αυτού. Και προστίθεται ότι μερικές φορές είναι αναγκαία η διατήρηση ορισμένων εκφράσεων οι οποίες δεν τροποποιούνται, έστω και αν, από άποψη ύφους ή λεξιλογίου, υπάρχει και μια πιο ικανοποιητική λύση.*

Όπως προκύπτει από τα προαναφερόμενα, η αρχή αυτή εξειδικεύεται σε τρία επίπεδα: δομή, ορολογία, ύφος.

Όσον αφορά το πρώτο επίπεδο (δομή), είναι προφανές ότι εκείνος ο οποίος πρέπει κυρίως να μεριμνήσει για την τήρηση της εν λόγω αρχής είναι ο συντάκτης του πρωτοτύπου. Ο μεταφραστής, που δεσμεύεται από την αρχή της πανομοιότυπης εμφάνισης όλων των γλωσσικών εκδόσεων των νομικών πράξεων, είναι κατά κανόνα υποχρεωμένος να ακολουθήσει τις επιλογές του πρωτογενούς συντάκτη.

Στο επίπεδο της ορολογίας το βάρος για την τήρηση αυτής της αρχής το επωμίζονται τόσο ο συντάκτης του πρωτοτύπου όσο και ο μεταφραστής. Πράγματι, και οι δύο πρέπει να χρησιμοποιήσουν στην τροποποιητική πράξη την ίδια ακριβώς ορολογία με εκείνη της πράξης που τροποποιείται. Ωστόσο, η κύρια ευθύνη βαρύνει τον πρωτογενή συντάκτη, γιατί αν αυτός αλλάξει αδικαιολόγητα τη χρησιμοποιούμενη ορολογία, δημιουργεί αυτομάτως πρόβλημα και στον μεταφραστή. Ο μεταφραστής, από την πλευρά του, αντιμετωπίζει μερικές φορές ένα άλλο σοβαρό πρόβλημα: τη λανθασμένη ή αδόκιμη μετάφραση του επίμαχου όρου στην τροποποιούμενη πράξη. Το δίλημμα στην περίπτωση αυτή είναι πολύ σοβαρό. Από τη μία πλευρά υπάρχει η γενική αρχή σύμφωνα με την οποία τα λάθη πρέπει να διορθώνονται⁶⁹. Από την άλλη όμως, αν ο μεταφραστής επιλέξει τη σωστή απόδοση του όρου μόνο στο συγκεκριμένο σημείο που τροποποιείται, θα παραβιαστεί η αρχή της συνοχής και ομοιογένειας της νομικής πράξης (αφού στα μη τροποποιούμενα σημεία ο όρος θα αποδίδεται διαφορετικά), πράγμα που μπορεί να προκαλέσει ανασφάλεια δικαίου και σημαντικά προβλήματα. Για τον λόγο αυτόν θεωρείται ότι η πιο συνετή επιλογή είναι να ακολουθήσει μεν ο μεταφραστής τη λανθασμένη ή αδόκιμη απόδοση (κατ' εξαίρεση από τη γενική αρχή για διόρθωση των προϋπαρχόντων λαθών), αλλά να επισημάνει οπωσδήποτε το πρόβλημα στους νομικούς αναθεωρητές για τη διόρθωση του λάθους, π.χ. με έκδοση διορθωτικού, με αναδιατύπωση της πράξης (αν και όταν γίνει) κ.λπ.⁷⁰

⁶⁸ Η ιδιαίτερη σημασία της πτυχής αυτής απορρέει από το γεγονός ότι η τροποποίηση των νομικών πράξεων αποτελεί πολύ συνηθισμένη πρακτική.

⁶⁹ Το *Τυπικό*, στη σ. 108, αναφέρει: *Δεν υπάρχει υποχρέωση επί λέξει αναπαραγωγής της προηγούμενης ή κάποιας παράλληλης διατύπωσης. Τυχόν διορθώσεις είναι συνεπώς δυνατές (τα λάθη πρέπει πάντοτε να διορθώνονται). Θα πρέπει όμως να αποφεύγονται οι μη επιβεβλημένες τροποποιήσεις ώστε στους αποδέκτες των διατάξεων να μη δίδεται η εσφαλμένη εντύπωση ότι εισάγονται διαφορές ουσίας σε σχέση με τα προηγούμενα.*

⁷⁰ Διαφορετικό είναι το πρόβλημα που προκύπτει όταν ο συντάκτης (πρωτογενής και δευτερογενής) καλείται να παραθέσει σε νέα, **μη τροποποιητική** πράξη τον τίτλο ή αποσπάσματα παλαιότερης νομικής πράξης, στα οποία υπάρχουν λάθη ορολογίας. Το θέμα αυτό αναλύεται στο σημείο E.2.1.1 του κεφαλαίου *Μετάφραση* του παρόντος Οδηγού. Επισημαίνεται πάντως ότι και στην περίπτωση αυτή δικαιολογείται εξαίρεση από τη γενική αρχή για διόρθωση των λαθών που υπάρχουν σε παλαιότερες πράξεις, υπάρχουν όμως και κάποιες άλλες δυνατότητες (π.χ. η προσθήκη του σωστού όρου μέσα σε αγκύλες).

Στο τρίτο επίπεδο, δηλαδή στο επίπεδο του ύφους, η εν λόγω αρχή πρέπει επίσης να τηρηθεί τόσο από τον συντάκτη του πρωτοτύπου όσο και από τον μεταφραστή. Ωστόσο, ειδικά για τον ελληνόφωνο μεταφραστή το ζήτημα αυτό παρουσιάζει εξαιρετικό ενδιαφέρον και απαιτεί πολύ μεγάλη προσοχή λόγω του προβλήματος της διγλωσσίας ή διπλοτυπίας (διτυπίας) που ταλάνισε επί δεκαετίες (και σε κάποιες περιπτώσεις εξακολουθεί να ταλανίζει) τη γλώσσα μας. Πράγματι, πολλές παλιές νομικές πράξεις του παράγωγου δικαίου, αλλά και οι ίδιες οι Συνθήκες, μεταφράστηκαν προς το τέλος της δεκαετίας του '70 σε γλώσσα η οποία, χωρίς να είναι βέβαια η αρχαιοπρεπής καθαρεύουσα πολλών ελληνικών νομοθετημάτων της περιόδου πριν από τη μεταπολίτευση, βρίθει λόγων τύπων που ελάχιστοι θα χρησιμοποιούσαν σήμερα, έπειτα από πολλές δεκαετίες θεσμοθετημένης χρήσης της δημοτικής στη νομική και, ειδικότερα, στη νομοθετική ιδιόλεκτο (όσο κι αν αυτή, κατά παράδοση, είναι γλωσσικά συντηρητική). Όταν, λοιπόν, τροποποιείται νομική πράξη αυτής της ειδικής κατηγορίας, τίθεται το ερώτημα αν ο μεταφραστής πρέπει να ακολουθήσει, στο μέτρο του δυνατού, το λόγιο ύφος της αρχικής πράξης ή αν θα χρησιμοποιήσει το ύφος που επιβάλλει η δημοτική. Επειδή το ίδιο πρόβλημα ανέκυψε, όπως είναι φυσικό, και στην Ελλάδα, την απάντηση (η οποία ισχύει *mutatis mutandis* και για τις ενωσιακές νομικές πράξεις) δίνουν τα έγγραφα που διέπουν τη σύνταξη των ελληνικών νομοθετικών κειμένων: *το νομοθετικό κείμενο διατυπώνεται πάντα στη δημοτική, έστω κι αν πρόκειται για αντικατάσταση ή συμπλήρωση διάταξης παλιότερου νόμου, διατάγματος ή άλλης κανονιστικής πράξης που είχε συνταχθεί στην καθαρεύουσα*. Διευκρινίζεται πάντως ότι η δημοτική πρέπει να είναι σωστή και πειθαρχημένη στις κλίσεις, καταλήξεις, ορθογραφία, χωρίς ακρότητες ή εκζήτηση, ενώ θεωρείται αυτονόητο ότι θα χρησιμοποιείται η επιστημονική ορολογία και άλλες λόγιες λέξεις, όπου είναι απαραίτητες, προσαρμοσμένες όμως στις κλίσεις, στη φωνολογία και στην ορθογραφία της δημοτικής (εγκύκλιος νομοπαρασκευαστικής επιτροπής, σ. 15, και, με παρεμφερή διατύπωση, εγκύκλιος Υπουργείου Εσωτερικών, σ. 15).

Α.2.4. Προσαρμογή της διατύπωσης στο είδος της πράξης

Αυτή η βασική αρχή προβλέπεται στην κατευθυντήρια γραμμή 2 του Κοινού πρακτικού οδηγού, όπου ορίζεται ότι κατά τη σύνταξη των κοινοτικών πράξεων λαμβάνεται υπόψη ο τύπος της συγκεκριμένης πράξης, και ιδίως ο υποχρεωτικός ή μη χαρακτήρας της (κανονισμός, οδηγία, απόφαση, σύσταση ή άλλη πράξη). Η αρχή αυτή απορρέει κυρίως από το γεγονός ότι το περιεχόμενο των δεσμευτικών πράξεων δεν ταυτίζεται με το περιεχόμενο των μη δεσμευτικών. Πράγματι, όπως ορίζει το σημείο 7 του ψηφίσματος για την ποιότητα της κοινοτικής νομοθεσίας, *στις κοινοτικές νομοθετικές (δηλαδή δεσμευτικές) πράξεις θα πρέπει να αποφεύγονται οι διατάξεις που δεν έχουν κανονιστικό χαρακτήρα, όπως επιθυμίες, συστάσεις και πολιτικές διακηρύξεις, στοιχεία που χαρακτηρίζουν τις μη δεσμευτικές πράξεις (για παράδειγμα τις συστάσεις ή τα ψηφίσματα)*. Η διαφορά του περιεχομένου των πράξεων επιβάλλει διαφοροποίηση και ως προς τον τρόπο διατύπωσής τους.

Ανάλογες επισημάνσεις γίνονται και στα ελληνικά νομοτεχνικά κείμενα. Έτσι, η εγκύκλιος της νομοπαρασκευαστικής επιτροπής (σ. 7) επισημαίνει ότι *τα νομοθετικά κείμενα περιέχουν μόνο επιταγές, απαγορεύσεις, κυρώσεις ή διαδικασίες*. Επομένως, *ανάλογη πρέπει να είναι η διατύπωσή τους*. Ομοίως, η εγκύκλιος του Υπουργείου Εσωτερικών (σ. 16) υπογραμμίζει ότι *το νομοθετικό κείμενο περιέχει επιταγές, απαγορεύσεις, κυρώσεις, διαδικασίες και όχι διαπιστώσεις, εξαγγελίες και διαβεβαιώσεις*.

Στην πράξη η αρχή αυτή σημαίνει ότι **στο διατακτικό των δεσμευτικών πράξεων η διατύπωση, και ειδικότερα οι χρησιμοποιούμενοι ρηματικοί τύποι, πρέπει να είναι επιτακτικοί**. Στα ελληνικά **το ρήμα πρέπει να μπαίνει στον ενεστώτα της οριστικής** (όπως

γίνεται και στα γαλλικά· στα αγγλικά χρησιμοποιούν τον τύπο shall με απαρέμφατο⁷¹). Ο μέλλοντας πρέπει να αποφεύγεται, στο μέτρο του δυνατού (σημείο 2.3.2 του *Κοινού πρακτικού οδηγού*). Δεν πρέπει επίσης να χρησιμοποιούνται εκφράσεις όπως *θα πρέπει, θα έπρεπε* κ.λπ.

Στο σημείο αυτό είναι ενδιαφέρον να επισημανθεί ότι ακριβώς η ίδια πρακτική ακολουθείται και στην Ελλάδα για τις νομοθετικές και τις κανονιστικές πράξεις. Πράγματι, όπως ορίζεται στην εγκύκλιο του Υπουργείου Εσωτερικών (σ. 15) και στην εγκύκλιο της νομοπαρασκευαστικής επιτροπής (σ. 13), η *διατύπωση γίνεται κατά προτίμηση στο τρίτο πρόσωπο του ενικού και σε ενεστώτα χρόνο*. Προστίθεται μάλιστα ότι η λέξη «θα» δεν συνάδει σε κείμενα κανονιστικού περιεχομένου⁷². Παρεμφερή διατύπωση χρησιμοποιεί και το *Εγχειρίδιο Εναρμόνισης* (σ. 40).

Ωστόσο, πρέπει να τονιστεί (αν και φαίνεται αυτονόητο) ότι ο κανόνας σύμφωνα με τον οποίο στο διατακτικό των δεσμευτικών πράξεων το ρήμα πρέπει να μπαίνει στον ενεστώτα της οριστικής ισχύει μόνο για τις κύριες προτάσεις και όχι για τις δευτερεύουσες (ή εξαρτημένες). Αυτό είναι απόλυτα λογικό, αφού οι δευτερεύουσες προτάσεις δεν επιβάλλουν επιταγές, απαγορεύσεις ή κυρώσεις ούτε περιγράφουν διαδικασίες, αλλά, ανάλογα με το είδος τους, επιτελούν άλλες λειτουργίες (π.χ., αναφοράς, σκοπού, εναντίωσης, υπόθεσης κ.λπ.) σε σχέση με την κύρια πρόταση. Επομένως, η επιλογή της έγκλισης και του χρόνου του ρήματος γίνεται ελεύθερα, χωρίς ο συντάκτης να δεσμεύεται από τον προαναφερόμενο κανόνα.

Ο εν λόγω κανόνας δεν ισχύει (πράγμα επίσης αυτονόητο) ούτε για τις αιτιολογικές σκέψεις, αφού αυτές δεν περιέχουν επιτακτικούς ή απαγορευτικούς κανόνες, αλλά απλώς επεξηγούν ή αιτιολογούν τις ρυθμίσεις του διατακτικού (αφορμή της νομικής πράξης, σκοπός του νομοθέτη κ.λπ.)⁷³. Σχετική επισημάνση γίνεται ρητά στο σημείο 10.1 του *Κοινού πρακτικού οδηγού*: [*Η αιτιολόγηση*] *διατυπώνεται σε μια μη προστακτική γλώσσα, διότι δεν πρέπει να συγγέεται με τη γλώσσα του διατακτικού*. Αυτό στην πράξη σημαίνει ότι, π.χ., το should που χρησιμοποιείται στις αιτιολογικές σκέψεις των αγγλικών πρωτοτύπων (ενώ, όπως προαναφέρθηκε, στο διατακτικό χρησιμοποιείται το shall) δεν πρέπει να μεταφράζεται στα ελληνικά με το επιτακτικό *πρέπει*, αλλά με «ηπιότερες» εκφράσεις, όπως, π.χ., *θα πρέπει*.

Ούτε για τα παραρτήματα ισχύει ο εν λόγω κανόνας, αφού κι αυτά δεν περιέχουν συνήθως επιτακτικούς κανόνες. Αλλά και όταν περιέχουν (γιατί ενίοτε περιέχουν), ο συντάκτης δεν είναι υποχρεωμένος να ακολουθήσει τον κανόνα που ισχύει για το διατακτικό. Συνήθως, στις περιπτώσεις αυτές, ο ελληνόφωνος μεταφραστής ακολουθεί την πρακτική του πρωτοτύπου.

⁷¹ Πρέπει πάντως να επισημανθεί ότι στα αγγλικά χρησιμοποιείται ενίοτε στο διατακτικό απλός ενεστώτας οριστικής, όταν η διάταξη έχει απλώς δηλωτικό —και όχι επιτακτικό ή απαγορευτικό— χαρακτήρα, π.χ.: *Article [...] of Regulation [...] is [και όχι shall be] amended as follows*. Αυτό όμως δεν έχει σημασία για τα ελληνικά, αφού εμείς, ούτως ή άλλως, στο διατακτικό χρησιμοποιούμε σε όλες τις περιπτώσεις ενεστώτα οριστικής.

⁷² Αυτό επισημαίνεται στο πρακτικό επεξεργασίας 26/2006 του Συμβουλίου της Επικρατείας. [Πρακτικά επεξεργασίας έχει επικρατήσει να ονομάζονται για λόγους συντομίας τα *πρακτικά συνεδριάσεων και γνωμοδοτήσεων του Συμβουλίου της Επικρατείας*, τα οποία συντάσσονται μετά την επεξεργασία των διαταγμάτων κανονιστικού χαρακτήρα, η οποία πραγματοποιείται σύμφωνα με το άρθρο 95 παράγραφος 1 στοιχείο δ) του ελληνικού συντάγματος].

⁷³ Στο σημείο αυτό είναι ενδιαφέρον να παρατηρηθεί ότι στην Ελλάδα, σε αντίθεση με την πρακτική που ακολουθείται για τις νομικές πράξεις της Ένωσης, οι νόμοι και τα προεδρικά διατάγματα δεν περιέχουν αιτιολογικές σκέψεις. Στις πράξεις αυτού του είδους η αιτιολογία περιέχεται στην αιτιολογική έκθεση. Στις υπουργικές αποφάσεις και στις κοινές υπουργικές αποφάσεις η συνοπτικότερη αιτιολογία (αν υπάρχει, γιατί δεν υπάρχει πάντοτε) περιέχεται στο τέλος του προοιμίου, αμέσως μετά την παράθεση των πράξεων και των διατάξεων στις οποίες στηρίζεται η πράξη.

Έτσι, όταν, π.χ., το αγγλικό πρωτότυπο χρησιμοποιεί προστακτική, το ίδιο κάνει και η ελληνική μετάφραση· όταν στα αγγλικά χρησιμοποιείται το *must* [όπως συνιστά για τα παραρτήματα ο *English Style Guide* (αντί του *shall*)]⁷⁴, ο ελληνόφωνος μεταφραστής μεταφράζει *πρέπει* κ.ο.κ.

Δ.2.5. Προσαρμογή της ορολογίας και της διατύπωσης στους αποδέκτες της πράξης

Αυτή η βασική αρχή κατοχυρώνεται στην κατευθυντήρια γραμμή 3 του *Κοινού πρακτικού οδηγού*: *Οι πράξεις συντάσσονται κατά τρόπον ώστε τα πρόσωπα στα οποία πρόκειται να εφαρμοστούν να είναι σε θέση να γνωρίζουν σαφώς τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους· κατά τη σύνταξη των εν λόγω πράξεων λαμβάνονται υπόψη και εκείνοι που θα κληθούν να τις θέσουν σε εφαρμογή. Μνημονεύεται επίσης στο σημείο 4 του ψηφίσματος για την ποιότητα της κοινοτικής νομοθεσίας: Τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις αυτών στους οποίους εφαρμόζεται [η πράξη] θα πρέπει να είναι σαφώς διατυπωμένα. Η εν λόγω αρχή αποτελεί απόρροια του γεγονότος ότι οι κατηγορίες αποδεκτών των ενωσιακών νομικών πράξεων δεν είναι πάντοτε οι ίδιες, αλλά κυμαίνονται από το ευρύ κοινό μέχρι ειδικούς σε συγκεκριμένα θέματα. Επομένως, η νομική πράξη πρέπει όχι μόνο να είναι σαφής και ξεκάθαρη (όπως επιβάλλει η βασική αρχή που αναπτύξαμε στο σημείο Δ.2.1), αλλά και να χρησιμοποιεί γλώσσα κατανοητή από την κατηγορία αποδεκτών στην οποία απευθύνεται.*

Πρέπει να διευκρινιστεί ότι η λέξη *αποδέκτες* χρησιμοποιείται στο παρόν σημείο με ευρεία έννοια. Πράγματι, δεν δηλώνει μόνο αυτούς που μνημονεύονται ρητά σε κάποιες πράξεις ως τα πρόσωπα προς τα οποία απευθύνεται η πράξη, αλλά περιλαμβάνει και διάφορες άλλες κατηγορίες προσώπων στα οποία εφαρμόζεται η πράξη ή τα οποία θα κληθούν να συμβάλουν στην εφαρμογή της. Άλλωστε, πολλές νομικές πράξεις (π.χ. οι κανονισμοί) δεν έχουν συγκεκριμένους αποδέκτες, αλλά ισχύουν άμεσα για όλους. Κατά συνέπεια, ο όρος αυτός καλύπτει:

- α) τους υπό τη στενή έννοια του όρου αποδέκτες της πράξης, δηλαδή τα πρόσωπα (π.χ. μια εταιρεία) που μνημονεύονται ρητά στην πράξη ως τα πρόσωπα προς τα οποία απευθύνεται η πράξη·
- β) τα πρόσωπα στα οποία θα εφαρμοστεί κατά κύριο λόγο η πράξη.

Για παράδειγμα, όταν ένας κανονισμός επιβάλλει συγκεκριμένες υποχρεώσεις στους αγρότες της Ένωσης, πρέπει τόσο ο πρωτογενής όσο και ο δευτερογενής συντάκτης να προσπαθήσουν να τις διατυπώσουν με όρους και γλώσσα που να μπορούν να κατανοηθούν εύκολα και άμεσα από τους πολίτες της συγκεκριμένης επαγγελματικής κατηγορίας·

- γ) τα άλλα πρόσωπα που θα κληθούν να εφαρμόσουν την πράξη.

Πολλές φορές η εφαρμογή μιας πράξης συνεπάγεται την παρέμβαση διαφόρων ατόμων σε διάφορα επίπεδα: δημόσιων υπαλλήλων, ειδικών εμπειρογνομόνων, δικαστών. Η γλώσσα της σύνταξης (πρωτογενούς και δευτερογενούς) πρέπει να λαμβάνει υπόψη της αυτό το γεγονός. Π.χ., υπάρχουν κείμενα που περιλαμβάνουν τεχνικές προδιαγραφές, η εκτέλεση των οποίων γίνεται από υπαλλήλους

⁷⁴ Σημεία 10.26 και 10.27.

ειδικευμένους στον συγκεκριμένο ρυθμιζόμενο τομέα. Είναι προφανές ότι η γλώσσα την οποία θα χρησιμοποιήσει ο συντάκτης (πρωτογενής και δευτερογενής) στα κείμενα αυτά πρέπει να είναι η γλώσσα που χρησιμοποιείται παγίως από τους υπαλλήλους του συγκεκριμένου τομέα. Έτσι, για παράδειγμα, θα χρησιμοποιηθούν οι ειδικοί όροι του εκάστοτε τομέα και όχι λέξεις γενικότερου χαρακτήρα ή περιφράσεις που μπορεί να αποδίδουν περίπου το νόημα, αλλά δεν διαθέτουν την άμεση ακριβολογία του τεχνικού όρου (π.χ., στην κτηνιατρική επιδημιολογία, *επιπολασμός* και *επίπτωση της νόσου*, και όχι *αριθμός νοσούντων ζώων* ή *συχνότητα εμφάνισης της νόσου* κ.ο.κ.).

Ο *Κοινός πρακτικός οδηγός* επισημαίνει ακόμη πως το γεγονός ότι λαμβάνονται υπόψη οι διάφορες κατηγορίες ατόμων στα οποία απευθύνονται οι πράξεις έχει ως συνέπεια την προσαρμογή όχι μόνο του διατακτικού αλλά και του αιτιολογικού τους και προσθέτει ότι η ευκολία της μεταφοράς στο εθνικό δίκαιο εξαρτάται και από την τήρηση της εν λόγω αρχής.

Ειδικά για τα αρκτικόλεξα, η κατάχρηση των οποίων, όπως επισημάνθηκε στο σημείο Δ.2.1.3 του παρόντος κεφαλαίου, πρέπει γενικά να αποφεύγεται, ο *Κοινός πρακτικός οδηγός* τονίζει, στο σημείο 4.7, ότι η χρήση τους, όταν κρίνεται αναγκαία, πρέπει να γίνεται σε συνάρτηση με τους πιθανούς αποδέκτες. Διευκρινίζεται μάλιστα ότι τα αρκτικόλεξα πρέπει να είναι γνωστά στους αποδέκτες της πράξης ή να καθορίζεται σαφώς στην αρχή η έννοιά τους.

Ωστόσο, επειδή, όπως αναφέρθηκε στην εισαγωγή, αντικείμενο του παρόντος κεφαλαίου δεν είναι ο τρόπος σύνταξης μόνο των ενωσιακών νομικών πράξεων αλλά και των υπόλοιπων εγγράφων που παράγονται από τα όργανα της Ένωσης (η επικέντρωση στις νομικές πράξεις γίνεται λόγω του συγκροτημένου συνόλου αρχών που έχει αναπτυχθεί για τα έγγραφα αυτά), πρέπει να επισημανθεί ότι η αρχή που επιβάλλει την προσαρμογή της διατύπωσης στα άτομα στα οποία απευθύνεται το έγγραφο έχει ιδιαίτερα μεγάλη σημασία για τα έγγραφα που απευθύνονται στο ευρύ κοινό ή σε μεμονωμένους πολίτες. Έτσι, τα ενημερωτικά ή εκλαϊκευτικά έγγραφα πρέπει να συντάσσονται σε άμεση «δημοσιογραφική» γλώσσα και να περιλαμβάνουν κυρίως «χρηστικές» πληροφορίες και όχι υπερβολικές νομικές ή τεχνικές λεπτομέρειες. Επίσης, διαφορετικό θα είναι το περιεχόμενο και το γλωσσικό ύφος μιας απάντησης που αποστέλλεται σε απλό πολίτη ο οποίος υπέβαλε κάποια καταγγελία και διαφορετικό αν η απάντηση για το ίδιο θέμα απευθυνόταν στον δικηγόρο ο οποίος εκπροσωπεί τον πολίτη αυτόν. Τέλος, για τις λατινικές φράσεις επισημάνθηκε ήδη στο σημείο Δ.2.1.2 ότι πρέπει να αποφεύγονται σε κείμενα που απευθύνονται στο ευρύ κοινό.

Στα βασικά ελληνικά νομοτεχνικά κείμενα δεν γίνεται αναφορά για προσαρμογή της ορολογίας και της διατύπωσης των νομικών πράξεων στους αποδέκτες τους.

Δ.2.6. Αποφυγή της κατάχρησης παραπομπών — Απόλυτη ακρίβεια των παραπομπών που υπάρχουν στο κείμενο

Αυτή η βασική αρχή κατοχυρώνεται στην κατευθυντήρια γραμμή 16 του *Κοινού πρακτικού οδηγού*⁷⁵ και στο σημείο 2 του ψηφίσματος για την ποιότητα της κοινοτικής νομοθεσίας⁷⁶.

⁷⁵ Είναι σκόπιμο να αποφεύγονται, κατά το δυνατόν, οι παραπομπές σε άλλες πράξεις. Οι παραπομπές αναφέρουν επακριβώς την πράξη ή τη διάταξη στην οποία παραπέμπουν. Ομοίως πρέπει να αποφεύγονται οι «διασταυρούμενες παραπομπές» (παραπομπή σε πράξη ή άρθρο που επίσης παραπέμπει στην αρχική διάταξη) και οι «διαδοχικές παραπομπές» (παραπομπή σε διάταξη που επίσης παραπέμπει σε άλλη διάταξη).

Πρέπει, όμως, να τονιστεί ευθύς εξαρχής ότι αυτό που αντενδείκνυται είναι η **κατάχρηση** των παραπομπών, που δυσχεραίνει την άμεση κατανόηση του κειμένου και εκνευρίζει τον αναγνώστη, ο οποίος είναι υποχρεωμένος να ανατρέχει αδιάκοπα σε άλλα έγγραφα, για να σχηματίσει ολοκληρωμένη εικόνα της νομοθετικής ρύθμισης. Αντίθετα, η λελογισμένη χρήση αυτής της νομοτεχνικής πρακτικής είναι χρήσιμη, διότι βελτιώνει την οικονομία των νομοθετικών ρυθμίσεων. Συνεπώς, ο συντάκτης πρέπει να βρει τη χρυσή τομή, το κατάλληλο σημείο ισορροπίας.

Όσον αφορά το πρώτο σκέλος της εν λόγω αρχής (αποφυγή των παραπομπών), αποκλειστικά υπεύθυνος είναι προφανώς ο πρωτογενής συντάκτης. Αν αυτός «παραφορτώσει» το κείμενο με παραπομπές, ο δευτερογενής συντάκτης (μεταφραστής) δεν μπορεί να κάνει τίποτε για να διορθώσει τα πράγματα, αφού είναι υποχρεωμένος να ακολουθήσει, στο σημείο αυτό, το πρωτότυπο.

Ως προς το δεύτερο σκέλος, όμως (απόλυτη ακρίβεια των παραπομπών που υπάρχουν στο κείμενο), η ευθύνη βαρύνει τόσο τον πρωτογενή (κυρίως βέβαια αυτόν) όσο και τον δευτερογενή συντάκτη. Και οι δύο οφείλουν να είναι πολύ προσεκτικοί τόσο ως προς την αναγραφή των σωστών αριθμητικών ή αλφαβητικών στοιχείων της παραπομπής όσο και ως προς τη χρήση των σωστών νομοτεχνικών όρων (παράγραφος, εδάφιο κ.λπ.). Ειδικά για την ελληνική μετάφραση των ενωσιακών νομικών πράξεων πρέπει στο σημείο αυτό να επισημανθεί το πρόβλημα που μπορεί να προκύψει λόγω της διαφορετικής έννοιας που έχουν μερικοί από τους όρους αυτούς την Ελλάδα⁷⁷. Πράγματι, αν μια ενωσιακή νομική πράξη (που χρησιμοποιεί φυσικά την ενωσιακή νομοτεχνική ορολογία) ενσωματωθεί στο ελληνικό δίκαιο χωρίς να υποβληθεί προηγουμένως στην κατάλληλη προσαρμογή των σχετικών νομοτεχνικών όρων, προκύπτει πρόβλημα σαφήνειας των παραπομπών και ομοιογένειας του νομοτεχνικού συστήματος⁷⁸. Βεβαίως, το πρόβλημα αυτό δεν αφορά τον ενωσιακό μεταφραστή, ο οποίος είναι υποχρεωμένος να ακολουθεί απαρέγκλιτα τους ενωσιακούς νομοτεχνικούς κανόνες. Είναι, όμως, κάτι που αξίζει να επισημανθεί και να αποτελέσει αντικείμενο μελέτης.

Στην Ελλάδα, στα βασικά έγγραφα που περιγράφουν τους ελληνικούς νομοτεχνικούς κανόνες (εγκύκλιος νομοπαρασκευαστικής επιτροπής, εγκύκλιος Υπουργείου Εσωτερικών, *Εγχειρίδιο Εναρμόνισης και Εγχειρίδιο Νομοπαρασκευαστικής Μεθοδολογίας*) διευκρινίζεται ο τρόπος πραγματοποίησης των παραπομπών, αλλά δεν θεσπίζεται κανόνας που να απαγορεύει την κατάχρηση της προσφυγής στην εν λόγω νομοτεχνική πρακτική. Αυτό, όμως, δεν σημαίνει σε καμία περίπτωση ότι η κατάχρηση της συγκεκριμένης πρακτικής είναι αποδεκτή στην Ελλάδα. Το αντίθετο μάλιστα. Πράγματι, σε έρευνα που πραγματοποίησε το 1996 η Σχολή Δημόσιας Διοίκησης, με θέμα τη γλώσσα που χρησιμοποιεί η ελληνική δημόσια διοίκηση στην επικοινωνία της με τον πολίτη⁷⁹, μελετήθηκε συστηματικά ο νόμος 2190/94 (γνωστός ως «νόμος Πεπονή») για τις προσλήψεις στο Δημόσιο. Η έρευνα της Σχολής Δημόσιας Διοίκησης, μεταξύ πολλών άλλων αδυναμιών και προβλημάτων που αποκαλύπτει, επισημαίνει και στηλιτεύει μια ιδιαίτερη νομοτεχνική παθολογία: την κατάχρηση των

⁷⁶ Θα πρέπει να αποφεύγονται οι ανακριβείς αναφορές σε άλλα κείμενα, καθώς και η υπερβολική διασταύρωση παραπομπών που καθιστούν το κείμενο δυσνόητο.

⁷⁷ Για παράδειγμα, όπως προκύπτει από την εγκύκλιο του Υπουργείου Εσωτερικών (σ. 8), ο όρος *εδάφιο* χρησιμοποιείται με διαφορετική σημασία στην Ελλάδα (λεκτική περίοδος μεταξύ δύο τελειών). Αντίθετα, στην ενωσιακή νομοτεχνική πρακτική δηλώνει την παράγραφο που δεν είναι αριθμημένη με αραβικό αριθμό.

⁷⁸ Το πρόβλημα είναι ακόμη μεγαλύτερο για τους κανονισμούς, οι οποίοι ισχύουν άμεσα σε κάθε κράτος μέλος, χωρίς να υπάρχει η δυνατότητα αυτής της ορολογικής προσαρμογής.

⁷⁹ Βλ. σχετικό άρθρο της εφημερίδας *Τα Νέα*, Κυριακή 6 Οκτωβρίου 1996, αρ. φύλλου 12397.

λεγόμενων ενδοκειμενικών (in-text) παραπομπών, δηλαδή των παραπομπών που κάνει το υπό εξέταση νομικό κείμενο σε άλλα σημεία του ή σε άλλα νομικά κείμενα. Για παράδειγμα, ο νόμος Πεπονή παραπέμπει 106 φορές σε εδάφια, παραγράφους και άρθρα άλλων νόμων, 82 φορές σε προηγούμενα άρθρα του και 33 φορές σε επόμενα. Επιπλέον, επισημαίνονται οι «άπειρες» παραπομπές σε διατάξεις του ίδιου άρθρου, που καθιστούν την ανάγνωση του κειμένου ένα συνεχές «μπρος-πίσω», όπως αναφέρεται χαρακτηριστικά στην έρευνα. Συνεπώς, είναι προφανής η αρνητική στάση με την οποία αντιμετωπίζεται και στην Ελλάδα το φαινόμενο της κατάχρησης των παραπομπών.

Προσπαιτούμενο και παρακολούθημα της απαίτησης για απόλυτη ακρίβεια των παραπομπών είναι ο κανόνας που προβλέπει ότι οι υποδιαρέσεις των νομικών πράξεων πρέπει να είναι ταυτόσημες σε όλες τις γλώσσες. Ο κανόνας αυτός είναι πολύ σημαντικός και πρέπει να τηρείται απαρέγκλιτα από τους δευτερογενείς συντάκτες των ενωσιακών νομικών πράξεων. Ειδικότερα, όπως προβλέπει το *Τυπικό* (σ. 108, δομή των κειμένων), για πρακτικούς λόγους, και κυρίως για να είναι ταυτόσημες οι παραπομπές σ' όλες τις γλώσσες, η υποδιαίρεση του κειμένου σε περιόδους⁸⁰ (τμήμα του κειμένου μεταξύ δύο στιγμών πλην της πρώτης περιόδου) πρέπει να είναι η ίδια σε όλες τις γλώσσες. Όταν αυτό προκαλεί δυσκολίες σε μία γλώσσα, χρησιμοποιείται η άνω στιγμή. Επομένως, ο μεταφραστής δεν πρέπει ποτέ, για παράδειγμα, να συμπτύσσει δύο περιόδους του πρωτοτύπου σε μία ή να αναλύει μία περίοδο του πρωτοτύπου σε δύο, διότι αυτό μπορεί να δημιουργήσει αργότερα πρόβλημα στην ακρίβεια των παραπομπών.

E. Εργαλεία και μέσα σύνταξης

Όπως προαναφέρθηκε, τα όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, για να προαγάγουν την ποιότητα των ενωσιακών νομικών πράξεων, έχουν θέσει στην υπηρεσία των (πρωτογενών και δευτερογενών) συντακτών των ενωσιακών εγγράφων διάφορα μέσα σύνταξης και υπηρεσίες, που βοηθούν τους συντάκτες στην εκπλήρωση της αποστολής τους. Τα σημαντικότερα από τα μέσα αυτά είναι το LegisWrite, το Drafters' Assistance Package (DAP), και η υπηρεσία Editing.

E.1. LegisWrite

Για να εξασφαλιστεί η ποιότητα των επίσημων εγγράφων της Επιτροπής αναπτύχθηκε το εργαλείο σύνταξης LegisWrite. Στο LegisWrite υπάρχουν υποδείγματα για καθένα από τα διάφορα είδη νομικών πράξεων, καθώς και για τα άλλα επίσημα έγγραφα της Επιτροπής. Έτσι, το LegisWrite παρέχει έναν «σκελετό» για τη σύνταξη του εγγράφου και εξασφαλίζει την ομοιόμορφη παρουσίαση όλων των εγγράφων της Επιτροπής. Οι κανόνες του LegisWrite

⁸⁰ Το *Τυπικό* χρησιμοποιεί τον όρο *φράσεις*, ο οποίος όμως δεν είναι στην προκειμένη περίπτωση ο ενδεδειγμένος, αφού στα ελληνικά το τμήμα του κειμένου μεταξύ δύο τελειών ή μεταξύ της αρχής της παραγράφου και της πρώτης τελείας ονομάζεται *περίοδος*. Η λέξη *φράση* είναι όρος με γενικότερο περιεχόμενο, που **μπορεί, μεταξύ άλλων σημασιών**, να σημαίνει την περίοδο ή την ημιπερίοδο, αν και κανένα από τα σύγχρονα λεξικά της γλώσσας μας δεν δίνει αυτή τη σημασία (βλ. *Συντακτικό της Νέας Ελληνικής, Β' και Γ' Γυμνασίου*, ΟΕΔΒ, Αθήνα 1979, σ. 26, όπου όμως αναφέρεται με σαφήνεια ότι ο τεχνικός όρος που δηλώνει το τμήμα της παραγράφου το οποίο βρίσκεται μεταξύ της αρχής της παραγράφου και της πρώτης τελείας ή ανάμεσα σε δύο τελείες ονομάζεται *περίοδος*). Αντίθετα, η λέξη *περίοδος* έχει στη γραμματική και στο συντακτικό **μόνο αυτή τη σαφή έννοια** και, επομένως, πρέπει να προτιμηθεί και ως νομοτεχνικός όρος, αφού εξαλείφει κάθε κίνδυνο ασάφειας ή παρερμηνείας. Σημειώνεται, πάντως (όπως επισημάνθηκε και στην υποσημείωση 77), ότι στην ελληνική νομοτεχνική πρακτική χρησιμοποιείται εν προκειμένω ο όρος *εδάφιο*.

πρέπει να τηρούνται απαρέγκλιτα και από τους δευτερογενείς συντάκτες των ενωσιακών εγγράφων, οι οποίοι δεν πρέπει σε καμία περίπτωση να αλλάζουν τα τεχνικά χαρακτηριστικά LegisWrite του εγγράφου που μεταφράζουν.

Το LegisWrite χρησιμοποιείται κυρίως για τα έγγραφα που προορίζονται για τα άλλα όργανα. Πρέπει επίσης να χρησιμοποιείται για τα έγγραφα εργασίας των υπηρεσιών της Επιτροπής, καθώς και για τις αυτόνομες πράξεις.

E.2. Drafters' Assistance Package (DAP)

DAP σημαίνει Drafters' Assistance Package (πακέτο βοήθειας για τους συντάκτες). Το δημιούργησε η ομάδα Quality of Legislation (Ποιότητα της Νομοθεσίας) στη Νομική Υπηρεσία. Το DAP είναι ενσωματωμένο στο LegisWrite και παρέχει καθοδήγηση για τη σύνταξη των νομικών πράξεων της Ένωσης. Δεν καλύπτει άλλες πράξεις ή έγγραφα που συντάσσονται στην Επιτροπή.

Αποστολή του DAP είναι να βοηθά τους συντάκτες να καταρτίζουν σχέδια νομικών πράξεων που να συνάδουν με τους επίσημους κανόνες. Δεν αντικαθιστά αυτούς τους επίσημους κανόνες, αλλά παρέχει πρακτική καθοδήγηση για τη διαδικασία σύνταξης. Επικαιροποιείται ανάλογα με τις νέες εξελίξεις και τις παρατηρήσεις των χρηστών.

Το DAP καλύπτει μόνο την ίδια την πράξη (τίτλο, προοίμιο, άρθρα και παραρτήματα). Δεν αφορά άλλα σχετικά έγγραφα, όπως την εκτίμηση επιπτώσεων ή την αιτιολογική έκθεση.

Το DAP προσφέρει καθοδήγηση σχετικά με τις επίσημες νομοτεχνικές απαιτήσεις, παρέχει χρήσιμους συνδέσμους και προτείνει λύσεις για τη διατύπωση των διατάξεων της πράξης, βοηθώντας τους συντάκτες να καταρτίσουν πιο εύκολα το έγγραφό τους.

Το DAP βασίζεται στον *Κοινό πρακτικό οδηγό* και σε άλλους επίσημους κανόνες και βέλτιστες πρακτικές των ενωσιακών οργάνων.

E.3. Υπηρεσία Editing

Η Γενική Διεύθυνση Μετάφρασης δημιούργησε μια μονάδα γλωσσικής επιμέλειας των πρωτοτύπων (Μονάδα Editing), με στόχο τη βελτίωση της ποιότητας των πρωτοτύπων στο πλαίσιο της διαδικασίας ενδοϋπηρεσιακών διαβουλεύσεων. Πρόσβαση στην υπηρεσία αυτή, που είναι διαθέσιμη για τα αγγλικά πρωτότυπα, έχουν όλες οι γενικές διευθύνσεις και οι υπηρεσίες τους. Η Μονάδα Editing δεν ασχολείται με την ουσία του εγγράφου, αλλά προσπαθεί να βελτιώσει την υφολογική και γλωσσική του ποιότητα.

Πράγματι, η Μονάδα αυτή εξετάζει το κείμενο που της υποβάλλεται και διαβιβάζει στην αιτούσα υπηρεσία τις προτάσεις της για βελτίωση της ποιότητάς του υπό μορφή απάντησης στη διαδικασία ενδοϋπηρεσιακών διαβουλεύσεων. Η υιοθέτηση των προτάσεων της Μονάδας Editing απόκειται στη διακριτική ευχέρεια της αιτούσας υπηρεσίας και δεν επηρεάζει την εξέλιξη της διαδικασίας διαβουλεύσεων.

ΣΤ. Συμπέρασμα

Στην ανάλυση που προηγήθηκε παρουσιάστηκαν συνοπτικά οι βασικές αρχές που διέπουν τη σύνταξη —κυρίως— των νομικών πράξεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Τόσο οι πρωτογενείς όσο και οι δευτερογενείς συντάκτες των πράξεων αυτών πρέπει να εφαρμόζουν τις εν λόγω αρχές με συνέπεια και επιμέλεια, αλλά και με πνεύμα ειλικρινούς συνεργασίας, διότι πρόκειται για κανόνες που αποτελούν απαραίτητες προϋποθέσεις για την παραγωγή εγγράφων υψηλής ποιότητας.

Ωστόσο, πρέπει να τονιστεί με ιδιαίτερη έμφαση ότι **πολλές από τις ανωτέρω αρχές ισχύουν για όλα τα είδη εγγράφων και όχι μόνο για τις νομικές πράξεις**. Για παράδειγμα, η σαφήνεια της διατύπωσης, χωρίς εκζήτηση και πλατειασμούς, η προσαρμογή της στο είδος και στους αποδέκτες του εγγράφου, η τυπική και ουσιαστική ομοιογένεια και συνοχή του εγγράφου, η αποφυγή της κατάχρησης ενωσιακών νεολογισμών και αρκτικολέξων κ.λπ. είναι αρχές που πρέπει να διέπουν τη σύνταξη όλων των εγγράφων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (εκθέσεις και ανακοινώσεις, πράσινες και λευκές βίβλοι, αλληλογραφία με τους πολίτες και με τις αρχές των κρατών μελών κ.ο.κ.), διότι τα περισσότερα από τα έγγραφα αυτά δεν είναι —ή τουλάχιστον δεν πρέπει να είναι— κείμενα που προορίζονται για τις εσωτερικές ανάγκες μιας κλειστής γραφειοκρατίας ή για μια μικρή ομάδα μνημένων στις πρωτεύουσες των κρατών μελών αλλά πολύτιμα μέσα ουσιαστικής επικοινωνίας των οργάνων της Ένωσης με τους πολίτες της.

Ειδικά για τις νομικές πράξεις, η ιδιαίτερη σπουδαιότητα των οποίων είναι αναμφισβήτητη, επισημαίνεται ότι η σύνταξή τους με βάση ομοιόμορφες νομοτεχνικές αρχές και μεθόδους, τόσο ως προς την τυπική κατάρτισή τους όσο και ως προς το ουσιαστικό περιεχόμενό τους, εξασφαλίζει σαφήνεια και ασφάλεια δικαίου για τους πολίτες της Ένωσης, διευκολύνει την ορθή εφαρμογή τους και τον ευχερή δικαστικό έλεγχο, αποτρέπει την εμφάνιση ερμηνευτικών προβλημάτων και, τελικά, συμβάλλει αποφασιστικά στον κεντρικό πολιτικό στόχο της Ένωσης για συνεχή αναβάθμιση της ποιότητας της ενωσιακής νομοθεσίας.

Επιλογή βιβλιογραφίας

Εγχειρίδιο Εναρμόνισης — Το ευρωπαϊκό Δίκαιο στην Ελλάδα, Γενική Γραμματεία της κυβέρνησης, Γραφείο Διεθνών και Κοινοτικών Θεμάτων, Εθνικό Τυπογραφείο, Αθήνα, 2013.

Εγχειρίδιο Ανάλυσης Συνεπειών Ρύθμισης, Προεδρία της Κυβέρνησης, Γενική Γραμματεία Νομικών και Κοινοβουλευτικών Θεμάτων, Αθήνα, 2020.

Εγχειρίδιο Νομοπαρασκευαστικής Μεθοδολογίας, Προεδρία της Κυβέρνησης, Γενική Γραμματεία Νομικών και Κοινοβουλευτικών Θεμάτων, Αθήνα, 2020.

Εγχειρίδιο οδηγιών για την κωδικοποίηση της νομοθεσίας, Γενική Γραμματεία της Κυβέρνησης, Κεντρική Επιτροπή Κωδικοποίησης, Αθήνα, 2003.

Κατευθυντήριες γραμμές για τη σύνταξη εθνικής και εναρμονιστικής νομοθεσίας, Νομική Υπηρεσία της Κυπριακής Δημοκρατίας, Μάρτιος 2017.

Κοινός πρακτικός οδηγός του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, του Συμβουλίου και της Επιτροπής για τα πρόσωπα που συμβάλλουν στη σύνταξη των νομοθετικών κειμένων στο πλαίσιο των κοινοτικών οργάνων, έκδοση 2003.

Κοινό Βοήθημα για την παρουσίαση και τη σύνταξη των πράξεων που εκδίδονται σύμφωνα με τη συνήθη νομοθετική διαδικασία, Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, έκδοση Ιανουαρίου 2018.

Νόμος 4048/2012: *Ρυθμιστική Διακυβέρνηση: Αρχές, Διαδικασίες και Μέσα Καλής Νομοθέτησης*.

Νόμος 4622/2019: *Επιτελικό Κράτος: οργάνωση, λειτουργία και διαφάνεια της Κυβέρνησης, των κυβερνητικών οργάνων και της κεντρικής δημόσιας διοίκησης, και ιδίως Κεφάλαιο Γ': Νομοπαρασκευαστική διαδικασία και καλή νομοθέτηση (άρθρα 57-64)*.

Οδηγίες για τη νομοτεχνική βελτίωση των κανονιστικών πράξεων, Υπουργείο Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, Αθήνα, 2007.

Σύνταξη των προσχεδίων νόμων και κανονιστικών πράξεων, Κεντρική Νομοπαρασκευαστική Επιτροπή, Αθήνα, 1984.

Τυπικό των πράξεων του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Ιανουάριος 2015.

GoPro, <https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/wikis/spaces/viewspace.action?key=Greff>

Manuel des procédures, διαδικτυακή έκδοση (<http://www.cc.cec/home/dgserv/sg/manupro/>).

Règles de technique législative à l'usage des services de la Commission [Νομοτεχνικοί κανόνες], édition 1997.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Διάγραμμα

A.	Εισαγωγή	E.2.2.	Δεύτερο επίπεδο
A.1.	Spot checks	E.2.2.1.	Τεχνικοί όροι της ενωσιακής ιδιολέκτου
A.2.	Γραπτές περιλήψεις	E.2.2.2.	Τεχνικοί όροι του επιστημονικού τομέα στον οποίο εντάσσεται το υπό μετάφραση κείμενο
A.3.	Προφορικές περιλήψεις	E.2.2.3.	Η αρχή της ορολογικής συνοχής και συνέπειας
A.4.	Διορθωτικά	E.2.2.4.	Νεολογία
B.	Ο γενικός στόχος του ελληνόφωνου μεταφραστή εγγράφων της ΕΕ	E.2.3.	Τρίτο επίπεδο
B.1.	Ακριβής απόδοση	E.2.3.1.	Προβλήματα κατανόησης του πρωτοτύπου
B.2.	Σωστά ελληνικά	E.2.3.2.	Προβλήματα απόδοσης στην ελληνική γλώσσα
Γ.	Η προετοιμασία της μετάφρασης	E.2.3.3.	Τήρηση των γενικών αρχών σύνταξης των ενωσιακών νομικών πράξεων και των σχετικών «συμβάσεων γραφής»
Γ.1.	Η «πρώτη ματιά»	E.2.3.4.	Άρση αμφισημιών και πολυσημιών
Γ.2.	Συγκέντρωση εγγράφων αναφοράς	E.2.3.5.	Απαγκίστρωση από συντακτικά σχήματα της ξένης γλώσσας
Γ.3.	Προεπεξεργασία	E.2.3.6.	Υφολογική καθαρότητα και υφολογική συνοχή
Γ.4.	Δημιουργία του εγγράφου και έναρξη της μετάφρασης	E.2.3.7.	Μεταφράσεις για το διαδίκτυο
Δ.	Η τεχνική της μετάφρασης	E.3.	Χρήσιμες μεθοδολογικές πρακτικές και βασικές δεοντολογικές υποχρεώσεις
Δ.1.	Διαδικασία	ΣΤ.	Συμπέρασμα
Δ.1.α.	Μετάφραση χωρίς το Studio		
Δ.1.β.	Μετάφραση με το Studio		
Δ.1.γ.	Τεχνικοί έλεγχοι		
Δ.2.	Καταληκτικές παρατηρήσεις		
E.	Η μεθοδολογία της μετάφρασης		
E.1.	Το περιεχόμενο των ενωσιακών κειμένων και τα περιθώρια ελευθερίας του μεταφραστή		
E.2.	Τα προβλήματα που αντιμετωπίζει ο ενωσιακός μεταφραστής και ο τρόπος επίλυσής τους		
E.2.1.	Πρώτο επίπεδο		
E.2.1.1.	Παραθέματα		
E.2.1.2.	Στερεότυπες φράσεις		

A. Εισαγωγή

Στο κεφάλαιο αυτό γίνεται προσπάθεια να παρουσιαστούν με πρακτικό και συστηματικό τρόπο τα διάφορα στάδια και οι επιμέρους πτυχές της μεταφραστικής εργασίας, με έμφαση στις ιδιαιτερότητες που παρουσιάζει η εργασία αυτή λόγω της ειδικής φύσης των ενωσιακών κειμένων. Επιδιώκεται επίσης να επισημανθούν κάποια γενικότερα μεταφραστικά ζητήματα, να ευαισθητοποιηθούν οι συνάδελφοι μεταφραστές και μεταφράστριες στα ζητήματα αυτά και να προταθούν τρόποι προσέγγισης και αντιμετώπισής τους. Ελπίζεται έτσι ότι το κεφάλαιο αυτό θα δώσει το έναυσμα για έναν ευρύτερο και γενικότερο προβληματισμό. Θίγονται ακόμη και πράγματα που εκ πρώτης όψεως φαίνονται απλά και αυτονόητα, και τούτο διότι συχνά εκφράζονται απορίες, αμφιβολίες και ερωτήματα ακόμη και για τέτοια ζητήματα. Επιπλέον, γίνονται και κάποιες πρακτικές επισημάνσεις που θα μπορούσαν να

φανούν χρήσιμες ακόμη και για τον έμπειρο μεταφραστή. Σε μερικά σημεία ο Οδηγός έχει αναπόφευκτα ρυθμιστικό χαρακτήρα, αφού, σε κάποιες περιπτώσεις, κρίθηκε σκόπιμο να προταθούν συγκεκριμένες λύσεις για ορισμένα ειδικά ζητήματα.

Φυσικά, ούτε τα προβλήματα παρουσιάζονται με τρόπο εξαντλητικό ούτε οι λύσεις που προτείνονται είναι οι μόνες δυνατές. Κάθε έγγραφο έχει τις δικές του δυσκολίες και ιδιαιτερότητες, αλλά και ο κάθε μεταφραστής και η κάθε μεταφράστρια, με τις γνώσεις, τις ικανότητες και το ιδιαίτερο ταλέντο του/της, μπορεί να δώσει άλλες λύσεις, εξίσου ή και περισσότερο καλές απ' αυτές που προτείνονται στον παρόντα Οδηγό.

Πριν αρχίσουμε την ανάλυση του βασικού θέματος του παρόντος κεφαλαίου, που είναι η **μετάφραση**, πρέπει να επισημάνουμε ότι ο ενωσιακός μεταφραστής, πέραν της μετάφρασης [κωδικός εργασίας (task code) TRA], της αναθεώρησης [κωδικός εργασίας (task code) REV και της μονογλωσσικής δεύτερης ανάγνωσης [review ή relecture, κωδικός εργασίας (task code) RVW⁸¹], παράγει, σε πολύ μικρότερο βαθμό, και άλλα είδη «προϊόντων». Ας δούμε εν συντομία τα σημαντικότερα απ' αυτά.

A.1. Spot checks [κωδικός (task code) SPO]

Τα spot checks είναι έλεγχοι που γίνονται από τις μεταφραστικές μονάδες σε μεταφράσεις που ανατίθενται σε εξωτερικούς συνεργάτες **απευθείας από τις γενικές διευθύνσεις** βάσει του παραρτήματος 8C των Service Level Agreements τις οποίες έχουν υπογράψει με τη Γενική Διεύθυνση Μετάφρασης. Ο μεταφραστής ελέγχει το 10% του συνόλου των σελίδων της μετάφρασης, με ελάχιστο τη 1 σελίδα και μέγιστο τις 10 σελίδες, συμπληρώνει το έντυπο αξιολόγησης (evaluation form) και επισημαίνει απλώς αν η μετάφραση είναι αποδεκτή (acceptable) ή όχι, χωρίς να κάνει καμία παρέμβαση σ' αυτήν. Λεπτομερής περιγραφή του τρόπου διεκπεραίωσης των spot checks γίνεται σε σχετικό υπηρεσιακό έγγραφο.

A.2. Γραπτές περιλήψεις [κωδικός (task code) RSE]

Μερικές φορές, όταν η αιτούσα υπηρεσία λαμβάνει ένα έγγραφο σε γλώσσα που δεν κατανοεί και δεν είναι βέβαιη αν χρειάζεται πλήρη μετάφραση, ζητά γραπτή περίληψη. Όταν πάρει την περίληψη, μπορεί να ζητήσει κανονική μετάφραση ολόκληρου ή μέρους του εγγράφου, αν κρίνει ότι της χρειάζεται. Γραπτή περίληψη ζητείται ενίοτε —συνήθως στα αγγλικά— για έγγραφα που προέρχονται από αποστολές εκτός της Επιτροπής.

Με τη διαδικασία αυτή ο μεταφραστής εκθέτει συνοπτικά, γραπτώς και στη ζητούμενη γλώσσα, που, όπως προαναφέρθηκε είναι κατά κανόνα τα αγγλικά, τα κύρια σημεία του πρωτότυπου κειμένου. Η διαδικασία της «γραπτής περίληψης» συνδυάζει στην πραγματικότητα δύο επιμέρους διαδικασίες: τη διαδικασία της περίληψης και τη διαδικασία της μετάφρασης.

Η διαδικασία χειρισμού των αιτημάτων για γραπτές περιλήψεις είναι απλή: Ο μεταφραστής δημιουργεί στο Translator's Desktop (TraDesk)⁸² ένα κενό έγγραφο και γράφει εκεί την περίληψη του εγγράφου.

A.3. Προφορικές περιλήψεις [κωδικός (task code) RSO]

⁸¹ DGT Translation Quality Guidelines, 26.11.2015, σ. 3.

⁸² Το Translator's Desktop (TraDesk) είναι η εφαρμογή με την οποία γίνεται η διαχείριση των μεταφράσεων.

Μερικές φορές, όταν η αιτούσα υπηρεσία λαμβάνει ένα έγγραφο σε γλώσσα που δεν γνωρίζει και έχει ανάγκη να κατανοήσει γρήγορα το περιεχόμενό του, ζητά προφορική περίληψη. Όταν έχει στη διάθεσή της την περίληψη, μπορεί να ζητήσει κανονική μετάφραση ολόκληρου ή μέρους του εγγράφου, αν κρίνει ότι της χρειάζεται. Η προφορική περίληψη αφορά σχεδόν πάντοτε έγγραφα που προέρχονται από αποστολείς εκτός της Επιτροπής και γίνεται συνήθως στα αγγλικά.

Με τη διαδικασία αυτή ο μεταφραστής εκθέτει συνοπτικά στον αιτούντα, προφορικά — τηλεφωνικά ή διά ζώσης— και στη ζητούμενη γλώσσα, που, όπως προαναφέρθηκε είναι κατά κανόνα τα αγγλικά, τα κύρια σημεία του πρωτότυπου κειμένου.

A.4. Διορθωτικά

Διόρθωση λαθών μπορεί να γίνει είτε πριν είτε μετά την έκδοση νομοθετικού/νομικού (ή προπαρασκευαστικού νομοθετικού/νομικού) εγγράφου, με διαφορετικές, αντιστοίχως, διαδικασίες. Η διόρθωση μπορεί να αποτελεί απόρροια λάθους που έγινε είτε μόνο στο πρωτότυπο, είτε στο πρωτότυπο και σε άλλες γλώσσες, είτε μόνο στη δική μας γλώσσα. Οι κωδικοί προϊόντος που χρησιμοποιούνται στη διαδικασία διόρθωσης είναι οι ERR-TRA, CORRI ή CACT, ανάλογα με την εκάστοτε περίπτωση. Η τεχνική διαδικασία διόρθωσης εγγράφων, για όλες τις επιμέρους περιπτώσεις, περιγράφεται λεπτομερώς στον συνεργατικό ιστότοπο του τομέα Corrigenda (βλ. <https://myintracomm-collab.ec.europa.eu/networks/DGTCORR/SitePages/Home.aspx>).

Ωστόσο, τα τέσσερα προαναφερόμενα «προϊόντα», παρά τη σημασία τους, δεν αντιπροσωπεύουν μεγάλο μέρος της εργασίας του ενωσιακού μεταφραστή. Ως εκ τούτου, στη συνέχεια του κεφαλαίου θα πραγματευθούμε εκτενέστερα το βασικό καθήκον του, δηλαδή τη μετάφραση, ενώ με την αναθεώρηση θα ασχοληθούμε αναλυτικά στο επόμενο κεφάλαιο.

B. Ο γενικός στόχος του ελληνόφωνου μεταφραστή ενωσιακών εγγράφων

Ο στόχος τον οποίο επιδιώκει ο ελληνόφωνος μεταφραστής ενωσιακών εγγράφων είναι ακριβώς ο ίδιος με τον στόχο του κάθε ελληνόφωνου μεταφραστή: **ακριβής απόδοση** του νοήματος του πρωτοτύπου σε **σωστά ελληνικά**⁸³. Πρόκειται, επομένως, για έναν στόχο με δύο συνιστώσες⁸⁴. Ας δούμε τι σημαίνει η καθεμία απ' αυτές.

⁸³ Τα τελευταία χρόνια, στο πλαίσιο μιας πολιτικής που προωθεί την αντίστροφη (ή, ενίοτε, ετερογλωσσική) μετάφραση (οι αντίστοιχοι συνήθεις όροι της ενωσιακής ιδιολέκτου είναι «διπολική» και «τριπολική» μετάφραση), οι Έλληνες μεταφραστές καλούνται, σε σχετικά μικρή έκταση, να μεταφράσουν έγγραφα από τα ελληνικά (ή, σπάνια, από κάποια άλλη γλώσσα) προς άλλες γλώσσες, και κυρίως προς τα αγγλικά και τα γαλλικά. Τα έγγραφα που μεταφράζονται στο πλαίσιο της αντίστροφης ή «διπολικής» μετάφρασης είναι τα λεγόμενα CLAPs (citizen letters και articles in the press), δηλαδή επιστολές Ελλήνων ή Κυπρίων πολιτών που απευθύνονται στην Επιτροπή, καθώς και κάποια άρθρα που δημοσιεύονται στον ελληνικό ή στον κυπριακό Τύπο. Τα έγγραφα αυτά θα έπρεπε κανονικά να μεταφράζονται από τα Τμήματα Αγγλικής ή Γαλλικής Γλώσσας, με βάση την αρχή ότι οι ενωσιακοί μεταφραστές μεταφράζουν μόνο προς τη γλώσσα τους, αλλά η ανώτατη ιεραρχία της Γενικής Διεύθυνσης Μετάφρασης αποφάσισε, για επιχειρησιακούς λόγους, τη μεταφορά αυτών των εγγράφων στο χαρτοφυλάκιο των Τμημάτων που αντιστοιχούν στη γλώσσα του εκάστοτε πρωτοτύπου. Η περιγραφή των ειδικών προβλημάτων που συνδέονται με τη μετάφραση των εγγράφων αυτών ξεφεύγει από το αντικείμενο του παρόντος Οδηγού.

⁸⁴ Θα μπορούσε ίσως να προστεθεί και μια τρίτη συνιστώσα: η απόδοση του νοήματος του πρωτοτύπου σε «**ωραία**» ελληνικά. Βεβαίως, τα σωστά ελληνικά είναι συνήθως και όμορφα. Ωστόσο, μια σωστή κατά

B.1. Ακριβής απόδοση

Ακριβής απόδοση σημαίνει ότι ο μεταφραστής πρέπει να μεταφέρει **πιστά** και **με ακρίβεια** στη γλώσσα του το **πλήρες** νόημα του πρωτοτύπου.

Ειδικά για τις νομικές πράξεις της Ένωσης, **η ακριβής απόδοση έχει τεράστια σημασία**. Οι νομικές πράξεις επιβάλλουν απαιτήσεις, δημιουργούν δικαιώματα, συνεπάγονται υποχρεώσεις, επισύρουν κυρώσεις. Πρέπει, λοιπόν, να είναι απολύτως ακριβείς και να μην επιδέχονται διάφορες ερμηνείες και παρερμηνείες. Αυτή είναι μια πολύ βασική αρχή, που πρέπει να την έχει πάντα στο μυαλό του τόσο ο συντάκτης της νομικής πράξης όσο και ο μεταφραστής (συντάκτης κι αυτός, αφού χρησιμοποιεί τα εκφραστικά μέσα μιας άλλης γλώσσας για να μεταφέρει το ίδιο μήνυμα⁸⁵) και αργότερα και ο αναθεωρητής. Μάλιστα σε κάποιες περιπτώσεις μπορεί να χρειαστεί να θυσιάσουν την εκφραστική κομψότητα στον βωμό της ακριβολογίας⁸⁶, αν και η ιδανική κατάσταση είναι ο επιτυχής συνδυασμός των δύο αυτών στοιχείων.

Αυτή η εξαιρετικά αυστηρή απαίτηση δεν ισχύει μόνο για τις νομικές πράξεις αλλά και για πολλά άλλα έγγραφα που καλείται να μεταφράσει ο ενωσιακός μεταφραστής⁸⁷. Για παράδειγμα, στην αλληλογραφία που ανταλλάσσεται μεταξύ των υπηρεσιών της Επιτροπής και των αρχών των κρατών μελών στο πλαίσιο των διαδικασιών παράβασης, οι απόψεις των υπηρεσιών της Επιτροπής (αιτιάσεις, επιχειρήματα κ.λπ.) πρέπει να εκφράζονται με πλήρη σαφήνεια και ακρίβεια, για να είναι απόλυτα κατανοητές από τις εθνικές αρχές και να μην αφήνουν περιθώρια παρερμηνειών και παρεξηγήσεων· στα έγγραφα διαβούλευσης η ακριβής παρουσίαση των θεμάτων και η σαφής και ξεκάθαρη διατύπωση των ερωτήσεων είναι πολύ σημαντικές για την εποικοδομητική συμμετοχή όσων επιθυμούν να λάβουν μέρος στη διαβούλευση· στα πρακτικά συνεδριάσεων οι απόψεις των συμμετεχόντων (ιδίως —για ευνόητους λόγους— των Ελλήνων και των Κυπρίων) πρέπει να μεταφέρονται με ακρίβεια· κ.ο.κ.

B.2. Σωστά ελληνικά

Η δεύτερη συνιστώσα του στόχου τον οποίο επιδιώκει ο ελληνόφωνος μεταφραστής ενωσιακών κειμένων είναι η απόδοση του νοήματος του πρωτοτύπου **σε σωστά ελληνικά**.

τα άλλα μετάφραση μπορεί να γίνει αισθητικά ωραιότερη, πιο γλαφυρή, πιο ευχάριστη στην ανάγνωση με τις κατάλληλες υφολογικές επιλογές.

⁸⁵ Δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι —τουλάχιστον θεωρητικά— οι διάφορες γλωσσικές εκδόσεις μιας ενωσιακής νομικής πράξης δεν είναι «μεταφράσεις» αλλά ισότιμα και εξίσου αυθεντικά «πρωτότυπα». Ο ελληνόφωνος μεταφραστής μπορεί βέβαια να μεταφράζει π.χ. έναν κανονισμό από τα αγγλικά, αλλά ο απώτερος στόχος του είναι να εκφράσει αυθεντικά στη γλώσσα του, ως συντάκτης, τη βούληση του ενωσιακού νομοθέτη. Μάλιστα, όταν σε δεύτερο επίπεδο οι νομικές πράξεις υποβάλλονται σε επεξεργασία από τους νομικούς αναθεωρητές, *το στοιχείο της μετάφρασης χάνεται, και καταβάλλεται προσπάθεια να εκφραστεί αυτό που θέλει ο νομοθέτης με τον ίδιο τρόπο και ισοδύναμα σε όλες τις κοινοτικές γλώσσες* [B. Κοτσώνης, *Εισήγηση* (στην τότε Διυπηρεσιακή Επιτροπή Γλώσσας) *σχετικά με το πρόβλημα των λαθών που διαπιστώνονται στα ελληνικά κείμενα του παράγωγου κοινοτικού δικαίου*, Βρυξέλλες, 1982]. Βλ. και DGT Translation Guidelines, 26.11.2015, σ. 2: «The translators are the institutional voice for their respective languages and they produce equally authentic texts».

⁸⁶ *Κοινός πρακτικός οδηγός*, σημείο 1.4.1: *Αν χρειασθεί, [ο συντάκτης] θα προτιμήσει τη σαφήνεια της διατύπωσης σε βάρος του ύφους γραφής*.

⁸⁷ Ασφαλώς, η ακριβής απόδοση αποτελεί τον βασικό στόχο και την πεμπτούσια κάθε μεταφραστικού εγχειρήματος. Ωστόσο, σε έγγραφα άλλου είδους (π.χ. λογοτεχνία) κάποιες μεταφραστικές αστοχίες δεν έχουν τις ίδιες σημαντικές συνέπειες που μπορεί να έχει ένα σοβαρό λάθος σε ένα νομοθετικό έγγραφο.

Αυτό σημαίνει ότι πρέπει να μην υπάρχουν ορθογραφικά, γραμματικά και συντακτικά λάθη, να χρησιμοποιείται το ενδεδειγμένο λεξιλόγιο (ορολογία) και να ακολουθείται το κατάλληλο επίπεδο ύφους ανάλογα με το εκάστοτε έγγραφο.

Βέβαια, η έννοια του ορθογραφικού, του γραμματικού, του συντακτικού ή του λεξιλογικού λάθους⁸⁸ δεν είναι πάντοτε απόλυτη και αδιαμφισβήτητη. Σε κάποιες —ευτυχώς λίγες— περιπτώσεις αυτό που ο ένας θεωρεί λάθος ο άλλος μπορεί να το θεωρεί σωστό. Ο γνώμονας με τον οποίο πρέπει να γίνει αυτή η αξιολογική κρίση δεν μπορεί να είναι άλλος από τα σχετικά έγκριτα και γενικώς αναγνωρισμένα έργα αναφοράς (βλ. λεπτομερέστερη αναφορά στη συνέχεια). Για τα θέματα που δεν λύνονται από τα εν λόγω έργα με οριστικό και αμετάκλητο τρόπο, πρέπει να καθιερωθούν, σε επίπεδο Τμήματος ή, ενδεχομένως, και σε διοργανικό επίπεδο, κάποιες συμβάσεις, τις οποίες θα δεσμευτούν να ακολουθούν όλοι.

Γ. Η προετοιμασία της μετάφρασης

Γ.1. Η «πρώτη ματιά»

Μόλις ειδοποιηθεί ο μεταφραστής για το έγγραφο που καλείται να μεταφράσει, δηλαδή μόλις ειδοποιηθεί για την ανάθεση εργασίας (task assigned) στο ηλεκτρονικό γραμματοκιβώτιό του, ενδείκνυται να ρίξει μια πρώτη ματιά στο κείμενο που του έχει ανατεθεί, ώστε να σχηματίσει μια γενική εικόνα για το περιεχόμενό του και τον βαθμό δυσκολίας του (σε συνάρτηση με την προθεσμία μετάφρασης του εγγράφου) και να καταρτίσει ένα χονδρικό χρονοδιάγραμμα εργασίας, ακόμη και αν είναι ήδη φορτωμένος με άλλα έγγραφα. Αν αδιαφορήσει και δεν κάνει τον σωστό προγραμματισμό, ενδέχεται να χάσει πολύτιμο χρόνο, πράγμα που μπορεί στο τέλος να επηρεάσει την ποιότητα της δουλειάς του. Βεβαίως, αν η προθεσμία είναι πιεστική, είναι αυτονόητο ότι η εργασία θα αρχίσει το ταχύτερο δυνατόν. Αν τα χρονικά περιθώρια είναι μεγαλύτερα, και πάλι ο μεταφραστής δεν πρέπει να εφησυχάσει, αλλά οφείλει τουλάχιστον να καταρτίσει ένα βασικό πλάνο εργασίας, συνυπολογίζοντας και τον χρόνο του αναθεωρητή, για να μη βρεθεί αργότερα αντιμέτωπος με δύσκολες καταστάσεις.

Επισημαίνεται ότι αυτή η πρώτη ματιά είναι χρήσιμη και για έναν άλλο λόγο. Μερικά έγγραφα έχουν **εξαιρετικά ειδικό χαρακτήρα** (νομικά, χημικά κ.λπ.), σε βαθμό που να είναι καταρχήν απρόσφορη και αντιπαραγωγική η μετάφρασή τους από μεταφραστή που δεν είναι ειδικευμένος στον συγκεκριμένο τομέα. Αν γίνει κάτι τέτοιο, είναι πιθανόν να υπάρξουν πολλά λάθη στη μετάφραση, με αποτέλεσμα να ταλαιπωρηθεί ο αναθεωρητής, αλλά και να απογοητευθεί ο μεταφραστής από το αποτέλεσμα της δουλειάς του. Αν λοιπόν ο μεταφραστής στον οποίο —ίσως κακώς— ανατέθηκε το έγγραφο από τον προϊστάμενο ή τον υπεύθυνο για τη διαχείριση της ροής εργασίας (workflow manager) διαπιστώσει ότι πρόκειται για κείμενο αυτής της άκρως ειδικής κατηγορίας, οφείλει να το επισημάνει το ταχύτερο δυνατόν στον προϊστάμενό του (ή στον workflow manager), ο οποίος θα πάρει την κατάλληλη απόφαση, συνεκτιμώντας όλα τα σχετικά δεδομένα.

Γ.2. Συγκέντρωση εγγράφων αναφοράς

⁸⁸ Για ανάλυση της έννοιας του γλωσσικού λάθους βλ. Μ. Θεοδωροπούλου – Γ. Παπαναστασίου, *Το γλωσσικό λάθος*, στον *Εγκυκλοπαιδικό Οδηγό για τη Γλώσσα*, Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, Θεσσαλονίκη 2001, σ. 199. (Όλα τα κείμενα που περιλαμβάνονται στον *Εγκυκλοπαιδικό Οδηγό για τη Γλώσσα* υπάρχουν και σε ηλεκτρονική μορφή στον ιστότοπο http://www.komvos.edu.gr/glwssa/odigos/odigos_n.htm).

Σε ορισμένες κατηγορίες εγγράφων (ιδίως: αλληλογραφία με τα κράτη μέλη στο πλαίσιο των διαδικασιών παράβασης), είναι εξαιρετικά σημαντικό να έχει ο μεταφραστής στη διάθεσή του όλα τα σχετικά έγγραφα αναφοράς (π.χ., προηγούμενες επιστολές, απαντήσεις κ.λπ.), διότι έτσι θα μπορέσει να μεταφέρει αυτούσια στο έγγραφό του διάφορα αποσπάσματα, θα βοηθηθεί σε θέματα ορολογίας και, τελικά, δεν θα αναγκαστεί να αυτοσχεδιάσει. Μερικές φορές τα έγγραφα αυτά επισυνάπτονται στο TraDesk. Άλλες φορές, όμως, η υπηρεσία που ζητά τη μετάφραση (στο εξής: αιτούσα υπηρεσία) δεν τα επισυνάπτει⁸⁹. Στις περιπτώσεις αυτές, ο μεταφραστής πρέπει να επικοινωνήσει με τον αρμόδιο υπάλληλο της αιτούσας υπηρεσίας το ταχύτερο δυνατόν και να ζητήσει την άμεση αποστολή των εγγράφων αναφοράς, ώστε να μπορέσει να αρχίσει τη δουλειά του με τις καλύτερες προϋποθέσεις.

Γ.3. Δημιουργία του εγγράφου και έναρξη της μετάφρασης

Αφού ο μεταφραστής ολοκληρώσει όλες αυτές τις προκαταρκτικές προπαρασκευαστικές ενέργειες, είναι έτοιμος να δημιουργήσει το έγγραφο και να αρχίσει τη μετάφρασή του. Ως προς το αν το έγγραφο θα δημιουργηθεί και θα μεταφραστεί σε τοπικό αντίγραφο (local copy) ή στον server μπορούν να παρατηρηθούν τα εξής: Υπάρχει η άποψη ότι είναι καλύτερα το κείμενο να δημιουργηθεί και να μεταφραστεί σε τοπικό αντίγραφο, γιατί έτσι αποφεύγεται ο κίνδυνος να χαθεί η μετάφραση (ή τμήμα της) σε περίπτωση προβλήματος στον server. Αντιπροβάλλεται, ωστόσο, το επιχείρημα ότι το ενδεχόμενο αυτό είναι εξαιρετικά σπάνιο και ότι, ακόμη και σε μια τέτοια περίπτωση, υπάρχει συνήθως δυνατότητα ανάκτησης του εγγράφου. Από την άλλη πλευρά, η δημιουργία και μετάφραση των εγγράφων στον server δίνει στους μεταφραστές των άλλων γλωσσών τη δυνατότητα να συμβουλευονται από αρκετά πρώιμο στάδιο τις μεταφράσεις των συναδέλφων τους (αν φυσικά γνωρίζουν την αντίστοιχη γλώσσα), πράγμα χρήσιμο σε αρκετές περιπτώσεις (αν και όχι πάντοτε ασφαλές⁹⁰). Επιπλέον, και σημαντικότερο, αν το έγγραφο δημιουργηθεί και μεταφραστεί σε τοπικό αντίγραφο υπάρχει ο εξής κίνδυνος: Σε περίπτωση αιφνίδιας και μη προγραμματισμένης απουσίας του μεταφραστή (π.χ. λόγω ασθένειας), δεν θα είναι δυνατή η πρόσβαση στο έγγραφο. Γι' αυτό, ο μεταφραστής, αν δουλεύει σε τοπικό αντίγραφο, **πρέπει, στο τέλος κάθε ημέρας, να «ανεβάζει» οπωσδήποτε στον server τη δουλειά που έκανε τη συγκεκριμένη ημέρα, ώστε να είναι δυνατή η πρόσβαση σ' αυτήν.**

Δ. Η τεχνική της μετάφρασης⁹¹

Παλαιότερα η συνηθέστερη —έως και αποκλειστική— τεχνική μετάφρασης των κειμένων ήταν η υπαγόρευσή τους από τον μεταφραστή και η εν συνεχεία δακτυλογράφησή τους από κάποιον βοηθό (γραμματέα). Ωστόσο, η τεχνική αυτή δεν χρησιμοποιείται πλέον.

⁸⁹ Η συνηθέστατη πρακτική των υπηρεσιών που ζητούν τις μεταφράσεις να μην επισυνάπτουν τα έγγραφα αναφοράς (ή να μην τα υποδεικνύουν στον μεταφραστή) προκαλεί σοβαρά προβλήματα (ο μεταφραστής χάνει χρόνο για την αναζήτηση των εν λόγω εγγράφων· αν δεν τα βρει, αναγκάζεται να αυτοσχεδιάσει κ.λπ.).

⁹⁰ Ο κίνδυνος είναι διττός: πρώτον, ο ξένος μεταφραστής μπορεί να μην έχει κατανοήσει σωστά το πρωτότυπο και, άρα, να παρασύρει και άλλους σε λάθη· και, δεύτερον, ενδέχεται να αλλάξει αργότερα άποψη και να τροποποιήσει τη μετάφρασή του. Ο κίνδυνος μειώνεται (χωρίς να εξαλείφεται), όταν ο μεταφραστής συμβουλευεται την ήδη ολοκληρωμένη μετάφραση του ξένου συναδέλφου του.

⁹¹ Ο όρος *τεχνική* δεν χρησιμοποιείται εδώ με την έννοια της μεθόδου που εφαρμόζει ο μεταφραστής για την εξεύρεση ισοδυναμίας κατά τη μεταφορά νοηματικών στοιχείων του πρωτοτύπου στο μετάφρασμα (π.χ. προσαρμογή, περίφραση, δάνειο, έκτυπο κ.λπ.), αλλά με την έννοια του «υλικού» μέσου ή τρόπου που χρησιμοποιεί για να κάνει τη μετάφραση.

Σήμερα όλοι οι μεταφραστές δακτυλογραφούν μόνοι τους τα κείμενά τους⁹² και, κατά σχεδόν γενικό κανόνα, χρησιμοποιούν κατά την εργασία τους **το μεταφραστικό λογισμικό SDL Studio**⁹³, το οποίο για κάθε προς μετάφραση τεμάχιο προτείνει στον μεταφραστή μεταφραστικές λύσεις που προέρχονται είτε από τις μεταφραστικές μνήμες είτε από την αυτόματη μετάφραση (αν ο μεταφραστής ενεργοποιήσει τη σχετική δυνατότητα, πράγμα που γίνεται σχεδόν πάντοτε). Η τελική επιλογή ανήκει βέβαια στον μεταφραστή, ο οποίος **πρέπει να αντιμετωπίζει πάντοτε με κριτικό πνεύμα** τις μεταφράσεις που του προτείνονται από τις μεταφραστικές μνήμες ή από την αυτόματη μετάφραση.

Τα δυνητικά πλεονεκτήματα του Studio είναι πολλά: αυτονομία του μεταφραστή, βέλτιστη αξιοποίηση αλλά και σταθερός εμπλουτισμός των μεταφραστικών μνημών, δυνατότητα επιλογής της προσφορότερης απόδοσης μεταξύ των αποδόσεων που ενδεχομένως προτείνει το μεταφραστικό λογισμικό για τα επιμέρους μεταφραστικά τεμάχια, άμεση και ομοιόμορφη μετάφραση των τεμαχίων που επαναλαμβάνονται αυτούσια στο έγγραφο, εξασφάλιση της τυποποίησης των σημείων που πρέπει να είναι τυποποιημένα κ.λπ. Στα μειονεκτήματά του θα μπορούσε να συμπεριλάβει κανείς την άκριτη, μερικές φορές, αναπαραγωγή και διαίωνηση λαθών που έγιναν από προηγούμενους συναδέλφους (όταν το μεταφρασμένο τεμάχιο στη μνήμη είναι ταυτόσημο με το νέο τεμάχιο, ο μεταφραστής τείνει να διαβάζει διαγώνια τη μετάφραση, με αποτέλεσμα πολλές φορές να αναπαράγει λάθη), την πραγματοποίηση αρκετών λαθών εκ παραδρομής, παραδείγματος χάριν σε ημερομηνίες, κυρίως όταν όλο το υπόλοιπο τεμάχιο είναι ίδιο, σε δίσημες ή πολύσημες λέξεις [π.χ. t(Turkey, που μπορεί να σημαίνει *γαλοπούλα* αλλά και *Τουρκία*· No (σε πίνακες), που σημαίνει κατά κανόνα *αριθμός* (*Αριθ.*) αλλά ενίοτε και το αρνητικό μόριο *Όχι*], κυρίως όταν δεν υπάρχει συγκείμενο, καθώς και, σε επίπεδο ύφους, την ενίοτε υπερβολική εκφραστική τυποποίηση και «ισοπέδωση», με συνέπεια την απώλεια κάθε θεμιτού μεταφραστικού πλουραλισμού, δημιουργικότητας και αυθορμητισμού (βλ. επίσης τις καταληκτικές παρατηρήσεις παρακάτω).

Δ.1. Διαδικασία⁹⁴

Δ.1.α. Μετάφραση χωρίς μεταφραστικό εργαλείο

Πρέπει να επισημανθεί ευθύς εξαρχής ότι η μετάφραση χωρίς μεταφραστικό εργαλείο έχει σχεδόν εξαλειφθεί στο Τμήμα Ελληνικής Γλώσσας, όπως και στα άλλα γλωσσικά τμήματα της Γενικής Διεύθυνσης Μετάφρασης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (πλην ίσως του αγγλικού,

⁹² Μέχρι πριν από μερικά χρόνια, μερικοί συνάδελφοι, και κυρίως εκείνοι που δεν είχαν μεγάλη ταχύτητα στη δακτυλογράφηση, χρησιμοποιούσαν και τον «φωνητικό κειμενογράφο», δηλαδή το σύστημα αναγνώρισης φωνής που μετατρέπει σε γραπτό κείμενο ό,τι υπαγορεύει ο μεταφραστής. Το σύστημα αυτό ήταν χρήσιμο, διότι συνέβαλλε στην «αυτονόμηση» συναδέλφων που στο παρελθόν ήταν υποχρεωμένοι να δίνουν τα κείμενά τους για δακτυλογράφηση στη γραμματεία, πρέπει όμως να χρησιμοποιείται με προσοχή (είναι απαραίτητος ο εξονυχιστικός εκ των υστέρων έλεγχος), διότι η πιστότητά του δεν είναι απόλυτη. Σημειώνεται ότι η χρήση του φωνητικού κειμενογράφου δεν είναι συμβατή στα ελληνικά με τη χρήση του τρέχοντος μεταφραστικού εργαλείου. Γενικά, πάντως, η χρήση του φωνητικού κειμενογράφου έχει σχεδόν εξαλειφθεί στο Τμήμα Ελληνικής Γλώσσας.

⁹³ Το Studio προσφέρει ένα ολοκληρωμένο περιβάλλον για την επεξεργασία ή αναθεώρηση μεταφράσεων, τη διαχείριση μεταφραστικών έργων, την οργάνωση ορολογίας και τη χρήση αυτόματης μετάφρασης. Κάθε μεταφραστικό έργο τροφοδοτείται με μεταφραστικές μνήμες, οι οποίες περιέχουν φράσεις στη γλώσσα-πηγή και στη γλώσσα-στόχο. Αν μια συγκεκριμένη φράση (είτε αυτούσια είτε παραπλήσια) έχει ήδη μεταφραστεί και φορτωθεί στη μεταφραστική μνήμη, το Studio τη βρίσκει και την ενσωματώνει στη νέα μετάφραση, πράγμα που επιτρέπει εξοικονόμηση χρόνου και βελτίωση της συνοχής των μεταφράσεων.

⁹⁴ Με βάση το έγγραφο Core business processes analysis, βλ. https://myintracomm-collab.ec.europa.eu/networks/EACS/BA_project_library/report_core_business_processes-II.pdf

λόγω των ενίοτε ειδικών χαρακτηριστικών των εγγράφων που μεταφράζει το Τμήμα Αγγλικής Γλώσσας). Ωστόσο, τα αναφερόμενα στο παρόν σημείο διατηρούνται και στην παρούσα έκδοση του Οδηγού, αφενός, για ιστορικούς λόγους και, αφετέρου, διότι υπάρχουν ελάχιστες περιπτώσεις εγγράφων τα οποία, λόγω της φύσης τους, δεν προσφέρονται για μετάφραση με το μεταφραστικό εργαλείο.

Ο μεταφραστής, για να μεταφράσει ένα έγγραφο χωρίς τη χρήση μεταφραστικού εργαλείου, ανοίγει το TraDesk, επιλέγει το έγγραφο που πρόκειται να μεταφράσει, δημιουργεί το έγγραφο (κατά κανόνα, από το πρωτότυπο ή, αν πρόκειται για νέα version, από την αμέσως προηγούμενη version) και αρχίζει τη μετάφραση.

Ορισμένοι συνάδελφοι που δουλεύουν με τον τρόπο αυτόν δημιουργούν τοπικό αντίγραφο (local copy) του πρωτοτύπου, το στέλνουν στο σύστημα αυτόματης μετάφρασης (eTranslation, πρώην mt@eu) και σε λίγα δευτερόλεπτα παίρνουν στο ηλεκτρονικό τους ταχυδρομείο την αυτόματη μετάφραση του εγγράφου που έχουν να μεταφράσουν⁹⁵. Στη συνέχεια, ανεβάζουν το κείμενο αυτό στο TraDesk και εργάζονται διορθώνοντας τη μετάφραση με typerover. Όταν ολοκληρώσουν τη μετάφραση, τη δίνουν στον αναθεωρητή για αναθεώρηση. Αν δεν έχει οριστεί αναθεωρητής, επειδή ο προϊστάμενος (ή ο workflow manager) —με βάση τη σχετική εκτίμηση κινδύνου— έχει κρίνει ότι δεν χρειάζεται έλεγχος ποιότητας, ο μεταφραστής μπορεί να στείλει το μεταφρασμένο έγγραφο στην αιτούσα υπηρεσία. Προτού το στείλει, δεν ξεχνά να κάνει όλους τους απαιτούμενους τεχνικούς ελέγχους (βλ. παρακάτω) και βεβαίως να αλλάξει τη γλώσσα του εγγράφου (LegisWrite → Utilities → Change language) και να επικαιροποιήσει το έγγραφο (LegisWrite → Update document). Οι έλεγχοι αυτοί γίνονται πλέον πάντοτε από τους μεταφραστές και όχι από τη γραμματεία, εκτός από ειδικές περιπτώσεις.

Σημειώνεται ότι, αν το έγγραφο μεταφραστεί χωρίς το μεταφραστικό εργαλείο, **πρέπει στη συνέχεια να γίνει στοίχιση του πρωτοτύπου και της μετάφρασης (post-alignment)**, ώστε η μετάφραση να μεταφερθεί στο Euramis⁹⁶. Σημειώνεται, πάντως, ότι οι στοιχίσεις αυτές, πέραν του ότι καθυστερούν να ενσωματωθούν στη ροή εργασίας και δημιουργούν πρόσθετο γραμματειακό φόρτο, μπορούν να προκαλέσουν και καταστροφές στις μεταφραστικές μνήμες σε περίπτωση λανθασμένου χωρισμού των προτάσεων. Οι λανθασμένες αυτές προτάσεις των μεταφραστικών μνημών μετατρέπονται σε αντιστοιχίες 100% στα μεταφραστικά εργαλεία,

⁹⁵ Οι δυνατότητες που προσφέρει στον μεταφραστή η αυτόματη μετάφραση είναι σημαντικές, ιδίως όσον αφορά την ορολογία και τη δακτυλογράφηση. Ασφαλώς, όμως, η μετάφραση την οποία προτείνει το αυτόματο σύστημα δεν είναι ποτέ απόλυτα αξιόπιστη και χρειάζεται πάντοτε μικρότερη ή μεγαλύτερη επεξεργασία. Ωστόσο, με τη συνεχή τροφοδότηση των μεταφραστικών μνημών με ενωσιακές μεταφράσεις υψηλής ποιότητας και τη σταθερή βελτίωση του εργαλείου αυτόματης μετάφρασης eTranslation (πρώην mt@eu), το οποίο έχει αναπτύξει και χρησιμοποιεί η Ευρωπαϊκή Επιτροπή (ιδίως μετά την αλματώδη ανάπτυξη και την υιοθέτηση της **νευρωνικής** τεχνολογίας), η χρησιμότητα της αυτόματης μετάφρασης γίνεται όλο και μεγαλύτερη από πλευράς ορολογίας και λεξιλογίου, πάντοτε βέβαια με την αναγκαία κριτική στάση από τους μεταφραστές για το περιεχόμενό της, τη σύνταξη στη μητρική γλώσσα και τους γραμματικούς κανόνες. Επειδή η αυτόματη μετάφραση ακολουθεί τη δομή του πρωτοτύπου, είναι συχνά αναγκαίο να προσαρμόζονται οι προτάσεις στους κανόνες της μητρικής γλώσσας. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο αρκετοί συνάδελφοι βλέπουν την αυτόματη μετάφραση με κάποια επιφύλαξη, επειδή θεωρούν ότι οδηγεί σε ισοπεδωτικές μεταφραστικές λύσεις και μειώνει τη δημιουργικότητά τους.

⁹⁶ Το Euramis (European Advanced Multilingual Information System) είναι μια βάση γλωσσικών πόρων και ο τόπος κεντρικής αποθήκευσης των μεταφραστικών μνημών. Μέσω του εργαλείου Euramis Editor, οι μεταφραστές μπορούν να στοιχίσουν ένα έγγραφο στη γλώσσα-πηγή και στη γλώσσα-στόχο, ώστε να το χρησιμοποιήσουν στη συνέχεια υπό μορφή μεταφραστικής μνήμης, να ανακτήσουν αποθηκευμένες μεταφραστικές μνήμες και να αναζητήσουν σ' αυτές μεταφράσεις χωρίων (concordance).

γεγονός που μπορεί να προκαλέσει σοβαρά προβλήματα σε μελλοντικές μεταφράσεις, τόσο ενωσιακών όσο και εξωτερικών μεταφραστών.

Τέλος, πρέπει να σημειωθεί ότι η μετάφραση χωρίς μεταφραστικό εργαλείο θα μειώνεται συνεχώς λόγω του αυξανόμενου αριθμού εγγράφων σε μορφότυπο xml και html, που είναι αδύνατον να μεταφραστούν ή να τροποποιηθούν απευθείας στον μορφότυπο αυτόν.

Δ.1.β. Μετάφραση με μεταφραστικό εργαλείο

Ο μεταφραστής, για να μεταφράσει ένα έγγραφο με μεταφραστικό εργαλείο, δημιουργεί ένα μεταφραστικό έργο απευθείας από το TraDesk, εισάγει πόρους στο έργο μέσω της εφαρμογής CAT Integration Client («CAT Client») και ανοίγει το έργο επίσης μέσω της ίδιας εφαρμογής. Το CAT Client προσθέτει το έργο στον κατάλογο έργων του μεταφραστικού εργαλείου και, στη συνέχεια, τη σκυτάλη παίρνει ο μεταφραστής, ανοίγοντας τον κειμενογράφο του μεταφραστικού εργαλείου. Αν η μετάφραση δεν πρόκειται να αναθεωρηθεί —ή δεν πρόκειται να αναθεωρηθεί με το μεταφραστικό εργαλείο—, ο μεταφραστής δημιουργεί και μεταφορτώνει το έγγραφο-στόχο στο TraDesk. Αν η μετάφραση πρόκειται να αναθεωρηθεί με χρήση του μεταφραστικού εργαλείου, ο μεταφραστής μεταφορτώνει το έργο στο TraDesk, μέσω του CAT Client, για αναθεώρηση (Upload for Review). Όταν η μετάφραση οριστικοποιηθεί, ο μεταφραστής τη μεταφορτώνει, αφενός, στο TraDesk σε δύο μορφότυπα, στο μορφότυπο του πρωτοτύπου και στο μορφότυπο xiff, και, αφετέρου, στο Euramis, σε μορφότυπο tmx.

Όπως βλέπουμε, η εφαρμογή CAT Integration Client («CAT Client») λειτουργεί ως γέφυρα μεταξύ του TraDesk, του μεταφραστικού εργαλείου και του Euramis. Η εφαρμογή αυτή έχει αναπτυχθεί από τη ΓΔΜ, αφενός για να αυτοματοποιήσει σειρά λειτουργιών του μεταφραστικού εργαλείου και, αφετέρου, για να συνδέσει το μεταφραστικό εργαλείο με το TraDesk και το Euramis στη ροή εργασίας.

Η τεχνική διαδικασία μετάφρασης ενός εγγράφου με χρήση του μεταφραστικού εργαλείου, από τη δημιουργία του έργου (project) έως την παράδοση του εγγράφου στην αιτούσα υπηρεσία, περιγράφεται λεπτομερώς στο έγγραφο Core business processes analysis (βλ. υποσημείωση 94).

Δ.1.γ. Τεχνικοί έλεγχοι

Όταν η μετάφραση ολοκληρωθεί από την άποψη του περιεχομένου, αρχίζει η διαδικασία ελέγχου της, η οποία περιλαμβάνει σειρά πολλών και διαφόρων τεχνικών ελέγχων.

Για να γίνουν οι τεχνικοί έλεγχοι, το έγγραφο ανοίγεται και ελέγχεται είτε οπτικά (μπορεί να χρησιμοποιηθεί στο Word η λειτουργία «view side by side» με το πρωτότυπο) είτε με τη βοήθεια μακροεντολών.

Για τα έγγραφα Decide (πρώην e-Greff⁹⁷), προβλέπονται οι ακόλουθοι έλεγχοι σε επίπεδο ΓΔΜ:

⁹⁷ Το Decide είναι η ειδική εφαρμογή πληροφορικής που χρησιμοποιείται για τη διαχείριση των εγγράφων που εκδίδει η Επιτροπή, των εγγράφων εργασίας των υπηρεσιών της Επιτροπής και ορισμένων μη διαδικαστικών εγγράφων. Μέσω της εφαρμογής αυτής γίνεται επίσης η κοινοποίηση, η δημοσίευση και η διαβίβαση των εν λόγω εγγράφων. Αυτή η εφαρμογή πληροφορικής περιλαμβάνει τρεις ενότητες (modules). Η πρώτη ενότητα είναι το Decide Planning, που διαχειρίζεται τη διαδικασία πολιτικής

- LegisWrite: η γλώσσα-στόχος είναι η σωστή
- LegisWrite: επικαιροποίηση του εγγράφου
- LegisWrite: έλεγχος δομής και ποιότητας
- ορθογραφία
- ο αριθμός των άρθρων είναι όπως στο πρωτότυπο
- ο αριθμός των υποσημειώσεων είναι όπως στο πρωτότυπο
- έχουν μεταφραστεί τα πάντα
- όλοι οι αριθμοί είναι σωστοί
- η αρίθμηση και τα bullets είναι ακριβώς όπως στο πρωτότυπο
- οι εικόνες και οι πίνακες έχουν τη σωστή διάταξη, χωρούν σε μία εκτυπωμένη σελίδα και είναι πλήρως μεταφρασμένοι
- η διάταξη και τα άλλα τεχνικά χαρακτηριστικά του εγγράφου είναι τα ίδια με τα αντίστοιχα του πρωτοτύπου [π.χ. δεν υπάρχουν χρώματα, εκτός αν υπάρχουν και στο πρωτότυπο, δεν υπάρχουν κωδικοί ή σημεία χωρισμού σελίδων ή τμημάτων (page breaks ή section breaks) εκεί όπου το πρωτότυπο δεν έχει, η διάταξη και η αρίθμηση των σελίδων είναι σωστή, οι υπερσύνδεσμοι είναι σωστοί, το μέγεθος των γραμματοσειρών, τα έντονα και τα πλάγια γράμματα (bold και italics), οι υπογραμμίσεις κ.λπ. είναι όπως στο πρωτότυπο]
- έχει δημιουργηθεί ο πίνακας περιεχομένων (για τα έγγραφα που έχουν τέτοιο πίνακα) και είναι ίδιος με εκείνον του πρωτοτύπου (επισημαίνεται βέβαια ότι πρέπει να επικαιροποιούμε τον πίνακα, κυρίως όσον αφορά την αρίθμηση των σελίδων, αφού στο ελληνικό κείμενο είναι σχεδόν σίγουρα διαφορετική)
- έχουν ακολουθηθεί οι οδηγίες του αιτούντος (όπως διατυπώθηκαν στη NOTE, στη φίσα εργασίας ή σε μηνύματα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου).

Για τα άλλα είδη εγγράφων, οι έλεγχοι αποφασίζονται σε επίπεδο τμήματος ή μονάδας.

Τέλος, πρέπει να γίνει χωριστή μνεία για τα στοιχεία στα οποία οι λατινικοί χαρακτήρες [π.χ. a), b) κ.λπ.] πρέπει να αντικατασταθούν με ελληνικούς χαρακτήρες. Είναι κάτι που δεν επισημαίνεται στον έλεγχο LegisWrite ως λάθος και, αν δεν θυμηθεί ο μεταφραστής να κάνει

επικύρωσης (political validation) των νέων πρωτοβουλιών της Επιτροπής. Όταν μια προτεινόμενη πρωτοβουλία επικυρωθεί στο Decide Planning, προωθείται στις δύο άλλες ενότητες του Decide (Decide Consultation και Decide Decision). Οι καταχωρίσεις στο Decide παρέχουν πληροφορίες για το είδος της πρωτοβουλίας, το χρονοδιάγραμμα και το περιεχόμενό της, τη διαδικασία έκδοσής της και άλλα διαδικαστικά στοιχεία. Περιλαμβάνουν επίσης σύνδεσμο που οδηγεί στους λεγόμενους *χάρτες πορείας* (roadmaps), όταν συντρέχει τέτοια περίπτωση, και αναφέρουν αν εκπονείται εκτίμηση επιπτώσεων (impact assessment) και/ή σχέδιο εφαρμογής (implementation plan).

την αλλαγή ο ίδιος, το κείμενο θα φύγει μ' αυτή την αδυναμία. Το πρόβλημα αυτό, που αφορά κυρίως τα ελληνικά και τα βουλγαρικά (δηλαδή τις δύο ενωσιακές γλώσσες που δεν χρησιμοποιούν το λατινικό αλφάβητο), δεν θα υπήρχε, αν οι συντάκτες των πρωτοτύπων έγραφαν αυτά τα a), b) κ.λπ. ως κανονικό κείμενο και όχι ως αυτόματα παραγόμενη (στο Word) λίστα.

Δ.2. Καταληκτικές παρατηρήσεις

Εν κατακλείδι, επαναλαμβάνεται ότι όλοι σχεδόν οι συνάδελφοι χρησιμοποιούν πλέον κατά την εργασία τους το μεταφραστικό εργαλείο, αξιοποιώντας τόσο τους διαθέσιμους γλωσσικούς πόρους υπό τη μορφή μεταφραστικών μνημών όσο και τις μεγάλες δυνατότητες που προσφέρει αυτό το εργαλείο για τη βελτίωση της ποιότητας και την εναρμόνιση της ορολογίας. Παρότι η χρήση του εν λόγω μεταφραστικού λογισμικού δεν έχει γίνει ακόμη υποχρεωτική, είναι ωστόσο βέβαιο ότι πολύ σύντομα θα καταστεί απαραίτητη, αφού —πέραν του ότι η προώθηση της χρήσης του αποτελεί πολιτική επιλογή της Γενικής Διεύθυνσης— αυξάνεται διαρκώς ο αριθμός των εγγράφων σε μορφότυπο xml και html που πρέπει να μεταφραστούν αναγκαστικά με το λογισμικό αυτό (δελτία Τύπου, έγγραφα διαβουλεύσεων, προσεχώς όλα τα έγγραφα που προορίζονται για τη διαδικτυακή πύλη της ευρωπαϊκής ηλεκτρονικής δικαιοσύνης —e-justice— κ.λπ.). Επιπλέον, έχει ήδη γίνει εισήγηση για παραγωγή τριών «παραδοτέων» για κάθε ζητούμενη μετάφραση: της μετάφρασης του πρωτοτύπου, η οποία αποθηκεύεται στο TraDesk με τον μορφότυπο του πρωτοτύπου (native format) και με τον μορφότυπο xlift (final), καθώς και της μεταφραστικής μνήμης με μορφότυπο .tmx που αντιστοιχεί στο αρχείο xlift, η οποία στέλνεται στο Euramis. Ενδεχόμενη (και πολύ πιθανή) υιοθέτηση αυτής της εισήγησης θα καταστήσει ουσιαστικά υποχρεωτική τη χρήση του μεταφραστικού εργαλείου για όλα τα έγγραφα.

Όπως είπαμε και παραπάνω, χάρη στο μεταφραστικό εργαλείο μπορούμε να αξιοποιούμε με τον καλύτερο δυνατό τρόπο τους διαθέσιμους γλωσσικούς πόρους, να τους ιεραρχούμε δίνοντας προτεραιότητα στους πλέον αξιόπιστους και δεσμευτικούς, να μειώνουμε τον όγκο των προς μετάφραση κειμένων, να βελτιώνουμε την ποιότητα και την εναρμόνιση της ορολογίας, σύμφωνα με τις απαιτήσεις ποιότητας της ΓΔΜ, να εμπλουτίζουμε γρήγορα τους διαθέσιμους πόρους με νέους και να τους χρησιμοποιούμε από κοινού με τους υπόλοιπους συναδέλφους κ.λπ. **Ωστόσο, πρέπει να επαναληφθεί και να τονιστεί με ιδιαίτερη έμφαση ότι η εργασία με τη χρήση μεταφραστικού λογισμικού επιβάλλει ιδιαίτερη προσοχή και αδιάλειπτη εγρήγορση από τον μεταφραστή.** Πέρα από τα λάθη που μπορεί να υπάρχουν στη μεταφραστική μνήμη και που βεβαίως δεν πρέπει να μεταφερθούν στη μετάφραση, τα επιμέρους μεταφρασμένα τεμάχια που προτείνονται στον μεταφραστή μπορεί να προέρχονται από πολλούς και διάφορους μεταφραστές, με αποτέλεσμα να υπάρχουν προβλήματα ανομοιογένειας ως προς την ορολογία, το ύφος κ.λπ. Μπορεί επίσης, λόγω έλλειψης των κατάλληλων συνδετικών λέξεων, της παρεμβολής υποσημειώσεων έπειτα από κάθε παράγραφο ή για άλλους λόγους, να μην υπάρχει η αναγκαία συνοχή και ομαλή ροή μεταξύ των επιμέρους μεταφρασμένων τεμαχίων που προτείνονται από το λογισμικό. Όλα αυτά τα προβλήματα πρέπει να τα αντιμετωπίσει με μεγάλη επιμέλεια ο μεταφραστής, για να δώσει στη μετάφρασή του την αναγκαία ποιότητα. Πρέπει δηλαδή ο μεταφραστής να μεριμνά για την **ολιστική αντιμετώπιση** του εγγράφου που μεταφράζει και να μην παρασύρεται από τον κατακερματισμό του σε μεμονωμένα τεμάχια. Πρέπει πάντοτε να παρακολουθεί με προεπισκόπηση τη μετάφρασή του ή να τη διαβάξει ολόκληρη στο τέλος, σε δεύτερη θόνη ή εκτυπωμένη και πάντως εκτός μεταφραστικού εργαλείου, στον αρχικό μορφότυπό της (κατά κανόνα docx, xlsx, pptx, xml, html). Σε τελική ανάλυση, ο μεταφραστής δεν πρέπει να μετατρέπεται σε **απλό «αναθεωρητή»** φράσεων που του προτείνει το μεταφραστικό

λογισμικό και που προέρχονται είτε από τη μεταφραστική μνήμη είτε από την αυτόματη μετάφραση, αλλά να κάνει τη δική του **αυθεντική και δημιουργική μετάφραση** (πλην, βέβαια, των παγιωμένων στερεότυπων φράσεων και της καθιερωμένης δόκιμης ορολογίας, όπου δεν επιτρέπεται η υιοθέτηση προσωπικών λύσεων που αποκλίνουν από τα καθιερωμένα).

E. Η μεθοδολογία της μετάφρασης

E.1. Οι τρέχουσες κατηγορίες εγγράφων, το περιεχόμενο των ενωσιακών κειμένων και τα περιθώρια ελευθερίας του μεταφραστή

Σύμφωνα με τις τρέχουσες κατευθύνσεις της ΓΔΜ, τα έγγραφα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής υποδιαιρούνται στις ακόλουθες τέσσερις κατηγορίες:

- A. Νομικά κείμενα
- B. Έγγραφα πολιτικής και διοικητικά έγγραφα
- C. Πληροφόρηση του κοινού
- D. Εισερχόμενα έγγραφα σχετικά με την ενωσιακή νομοθεσία, τη χάραξη πολιτικής και τη διοίκηση

Η κατηγορία A αφορά τη νομοθεσία. Τα κείμενα όλων των γλωσσών είναι εξίσου αυθεντικά και πρέπει να μεταφέρουν το ίδιο μήνυμα σε όλες τις γλώσσες. Απαιτείται απόλυτη σαφήνεια στη διατύπωση του κειμένου και εναρμόνιση της ορολογίας τόσο στο ίδιο το υπό μετάφραση κείμενο όσο και μεταξύ του κειμένου αυτού και των προηγούμενων νομικών πράξεων.

Η κατηγορία B αφορά συνοδευτικά έγγραφα νομικών πράξεων, λευκές και πράσινες βίβλους, εκθέσεις, κατευθυντήριες γραμμές και ανακοινώσεις. Οι μεταφράσεις πρέπει να είναι σαφείς, να μεταφέρουν σωστές και πλήρεις πληροφορίες, καθώς και το ακριβές μήνυμα του πρωτοτύπου. Ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να δίνεται στην ορολογία.

Η κατηγορία C περιλαμβάνει δελτία Τύπου, έγγραφα διαβουλεύσεων, συνεντεύξεις, φυλλάδια, κείμενα για το διαδίκτυο. Εδώ, οι πληροφορίες όχι μόνο πρέπει να είναι ακριβείς και αξιόπιστες, αλλά πρέπει να παρουσιάζονται και με όσο το δυνατόν πιο ελκυστικό τρόπο. Το δημοσιογραφικό ύφος είναι επιβεβλημένο.

Η κατηγορία D περιλαμβάνει κυρίως κείμενα των κρατών μελών που απευθύνονται στην Επιτροπή, όπως πολιτικές γνώμες, υποχρεωτικές εκθέσεις, απαντήσεις σε αιτήματα της Επιτροπής, καθώς και αλληλογραφία των πολιτών, έγγραφα τρίτων χωρών κ.λπ. Τα έγγραφα αυτά ενδέχεται να αντιστοιχούν στις κατηγορίες A, B ή C. Στην περίπτωση αυτή, εφαρμόζονται οι κανόνες που ισχύουν για τις κατηγορίες αυτές. Τα κείμενα της κατηγορίας D δεν προορίζονται για δημοσίευση. Ωστόσο, τυχόν κακή μετάφραση των κειμένων αυτών μπορεί να έχει σημαντικό κόστος στις εσωτερικές διαδικασίες της Επιτροπής.

Στο πλαίσιο των εν λόγω κατηγοριών, το περιεχόμενο των κειμένων που καλείται να μεταφράσει ο ενωσιακός μεταφραστής μπορεί να υποδιαιρεθεί σε τρία επίπεδα⁹⁸:

⁹⁸ Βλ. σχετική ανάλυση Β. Κουτσιβίτη στο *La traduction juridique - Étude d'un cas : la traduction des textes législatifs des Communautés européennes, et en particulier à partir du français vers le grec - thèse de doctorat* - Paris III, septembre 1988 (στο εξής: *La traduction juridique*), σ. 285 επ., καθώς και στο *Θεωρία της μετάφρασης*, Ελληνικές Πανεπιστημιακές Εκδόσεις, Αθήνα, 1994 (στο εξής: *Θεωρία της*

- **πρώτο επίπεδο:** είναι τα **παραθέματα** από Συνθήκες, ενωσιακές ή εθνικές πράξεις, αποφάσεις του Δικαστηρίου, επιστολές κ.λπ., καθώς και οι διάφορες **στερεότυπες φράσεις** της ενωσιακής (νομοτεχνικής και μη) ιδιολέκτου. Στο επίπεδο αυτό τα περιθώρια ελευθερίας που διαθέτει ο ενωσιακός μεταφραστής είναι σχεδόν ανύπαρκτα, καθώς οφείλει να μεταφέρει αυτούσια στο κείμενό του τα στοιχεία αυτά (βλ. πάντως διεξοδικότερη ανάλυση στο σημείο E.2.1 παρακάτω).
- **δεύτερο επίπεδο:** είναι το επίπεδο των **τεχνικών όρων**. Εδώ τα περιθώρια ελευθερίας που διαθέτει ο ενωσιακός μεταφραστής είναι περιορισμένα, όταν πρόκειται για υπάρχοντες παγιωμένους όρους, έχει όμως δυνατότητες ορολογικής νεολογίας, όταν καλείται να αποδώσει νεοεμφανιζόμενες έννοιες (βλ. διεξοδικότερη ανάλυση στο σημείο E.2.2 παρακάτω).
- **τρίτο επίπεδο:** είναι το **ελεύθερο κείμενο**. Σ' αυτό το επίπεδο ο μεταφραστής μπορεί να αναπτύξει τη δημιουργικότητά του με σχετική ελευθερία. Ωστόσο, και στο επίπεδο αυτό υπάρχουν κάποιοι περιορισμοί, τους οποίους πρέπει να λαμβάνει υπόψη του ο ενωσιακός μεταφραστής κατά την εργασία του (βλ. διεξοδικότερη ανάλυση στο σημείο E.2.3 παρακάτω).

E.2. Τα προβλήματα που αντιμετωπίζει ο ενωσιακός μεταφραστής και ο τρόπος επίλυσής τους

Στην πορεία της εργασίας του ο μεταφραστής προσκρούει σε προβλήματα διαφόρων κατηγοριών. Η φύση των προβλημάτων αυτών και ο τρόπος αντιμετώπισής τους διαφέρουν ανάλογα με το αν τα προβλήματα ανήκουν στο πρώτο, στο δεύτερο ή στο τρίτο από τα προαναφερόμενα επίπεδα. Εξάλλου, η ένταση των προβλημάτων εξαρτάται και από άλλους παράγοντες, και κυρίως από την προθεσμία που οφείλει να τηρήσει ο μεταφραστής. Ένα δύσκολο πρόβλημα γίνεται ακόμη δυσκολότερο, αν ο μεταφραστής καλείται να το λύσει μέσα σε πολύ πιεστικά χρονικά όρια.

Πράγματι, η **προθεσμία** είναι ένας από τους σημαντικότερους εξωγενείς παράγοντες που επηρεάζουν τη μεταφραστική εργασία και την ποιότητά της. Το πρόβλημα γίνεται ιδιαίτερα οξύ, όταν πρόκειται για έγγραφα τα οποία δεν φτάνουν στη μεταφραστική υπηρεσία στην τελική τους μορφή αλλά σε διαδοχικές τροποποιημένες εκδόσεις (versions), μερικές φορές με πολυσέλιδες αλλαγές, χωρίς ανάλογη προσαρμογή της προθεσμίας. Η κατάσταση αυτή πρέπει να αντιμετωπίζεται με επαγγελματισμό και ψυχραιμία από τον μεταφραστή και, μολονότι είναι φυσικό να του δημιουργεί άγχος και εκνευρισμό, δεν πρέπει να τον οδηγεί σε βεβιασμένες μεταφραστικές επιλογές, σε αβλεψίες και σε άλλα λάθη και, γενικά, να επηρεάζει την ποιότητα της δουλειάς του.

E.2.1. Πρώτο επίπεδο

Όπως αναφέρθηκε, τα στοιχεία που υπάγονται στο πρώτο επίπεδο του περιεχομένου των ενωσιακών πράξεων (**παραθέματα** και **στερεότυπες φράσεις**) πρέπει να μεταφέρονται από τον μεταφραστή στο κείμενό του ως έχουν⁹⁹.

μετάφρασης), σ. 228 επ.

⁹⁹ Όπως διευκρινίζεται στο *Διοργανικό εγχειρίδιο*, σημείο 3.5: *Οι νομικές πράξεις πρέπει να αναφέρονται ακριβώς όπως έχουν δημοσιευθεί στην Επίσημη Εφημερίδα*. Ο συντάκτης του πρωτοτύπου πρέπει να διευκολύνει τον μεταφραστή στο θέμα αυτό. Πράγματι, όπως ορίζει ο *Κοινός πρακτικός οδηγός* (σημείο

Θεωρητικά αυτό το επίπεδο δεν θα έπρεπε να δημιουργεί κανένα απολύτως πρόβλημα, αφού ο μεταφραστής δεν έχει παρά να ενσωματώσει αυτούσια στο κείμενό του τα σχετικά στοιχεία. Δυστυχώς, τα πράγματα δεν είναι έτσι. Υπάρχουν περιπτώσεις που και το επίπεδο αυτό θέτει δύσκολα και ενοχλητικά διλήμματα. Το πρόβλημα προκύπτει από το γεγονός ότι ακόμη και σε στοιχεία αυτού του είδους υπάρχουν αβλεψίες, λάθη, ανακολουθίες, αστοχίες, παρανοήσεις, σολοικισμοί ή βαρβαρισμοί, που ο μεταφραστής διστάζει να εντάξει στο κείμενό του¹⁰⁰. Στα διλήμματα αυτού του πρώτου επιπέδου ο μεταφραστής είναι δέσμιος «αμαρτιών» του παρελθόντος. Μεγαλύτερο πρόβλημα υπάρχει με τα προπαρασκευαστικά έγγραφα, τα οποία δεν δημοσιεύονται στην Επίσημη Εφημερίδα (μόνο οι τίτλοι των εγγράφων COM δημοσιεύονται στην ηλεκτρονική έκδοση της σειράς C στο τέλος κάθε μήνα) και άρα δεν τα βλέπουν οι διορθωτές της Υπηρεσίας Εκδόσεων. Εκεί τα λάθη είναι περισσότερα. Ειδικά για τις στερεότυπες φράσεις πρέπει να παρατηρηθεί ότι το βασικό πρόβλημα δεν είναι τόσο τα λάθη (που είναι ελάχιστα) όσο η έλλειψη τυποποίησης. Πράγματι, για ορισμένες φράσεις υπάρχει μεγάλος αριθμός αποδόσεων, γεγονός που οδηγεί σε γλωσσική αναρχία.

E.2.1.1. Παραθέματα

Η κύρια βάση δεδομένων που έχει στη διάθεσή του ο μεταφραστής για τα παραθέματα από πράξεις της ΕΕ είναι η Eurlex¹⁰¹. Ο μεταφραστής μπορεί να βρει στη βάση αυτή όλες τις πράξεις του πρωτογενούς και του παράγωγου δικαίου, τις προπαρασκευαστικές πράξεις, τις αποφάσεις του Δικαστηρίου κ.λπ. Τονίζεται ότι, όταν ο μεταφραστής πρέπει να παραθέσει κάποια διάταξη μιας νομικής πράξης, πρέπει να αναζητήσει την πράξη **στην ενοποιημένη της μορφή** (αν υπάρχει), διότι αυτή είναι η πλέον ενημερωμένη. Άλλα έγγραφα (για παράδειγμα, συμπεράσματα ή άλλες πράξεις του Συμβουλίου, έγγραφα του Κοινοβουλίου, γνωμοδοτήσεις της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής και της Επιτροπής των Περιφερειών κ.λπ.) μπορούν (και πρέπει) να αναζητηθούν στον ιστότοπο κάθε οργάνου ή στην SGVista¹⁰² (όπου περιγράφεται όλη η πορεία έκδοσης ενός εγγράφου). Ειδικά για τις προπαρασκευαστικές πράξεις πρέπει να επισημανθεί ότι μερικές φορές οι πιο πρόσφατες δεν υπάρχουν στην Eurlex. Αυτές μπορούν να αναζητηθούν μέσω της SGVista ή με αναζήτηση στην DGTVista¹⁰³ μέσω χαρακτηριστικών όρων ή φράσεων.

Τα παραθέματα από εθνικές πράξεις (νόμοι, διατάγματα, υπουργικές αποφάσεις, επιστολές εθνικών αρχών κ.λπ.), όταν οι πράξεις αυτές δεν επισυνάπτονται ως έγγραφα αναφοράς,

5.5.1): [...], ο συντάκτης πρέπει να μεριμνά ώστε ο μεταφραστής να μπορεί να εντοπίζει αμέσως τις πηγές που χρησιμοποιήθηκαν στο πρωτότυπο κείμενο. Εάν ένα απόσπασμα του πρωτότυπου κειμένου είναι δανεισμένο από υφιστάμενο κείμενο (Συνθήκη, οδηγία, κανονισμό κ.λπ.), αυτό πρέπει να προκύπτει σαφώς από το κείμενο ή να σημειώνεται με χωριστό τρόπο —ενδεχομένως με τα κατάλληλα ηλεκτρονικά μέσα [...]. Κάθε κρυμμένο παράθεμα, χωρίς αναφορά της πηγής, δημιουργεί τον κίνδυνο ελεύθερης μετάφρασης, σε μία ή περισσότερες γλώσσες, ενώ ο συντάκτης ήθελε να χρησιμοποιήσει τους αυθεντικούς όρους υφιστάμενης διάταξης.

¹⁰⁰ Είναι εντυπωσιακό το γεγονός ότι το πρόβλημα των λαθών σε προγενέστερες κοινοτικές/ενωσιακές πράξεις είχε «κατορθώσει» να γίνει ιδιαίτερα αισθητό ήδη από το 1982, με αποτέλεσμα να υποβληθεί στη Διυπηρεσιακή Επιτροπή Γλώσσας, που λειτουργούσε τότε, ειδική εισήγηση (η αναφερόμενη στην υποσημείωση 85).

¹⁰¹ Ηλεκτρονικό ευρετήριο όλης της κοινοτικής/ενωσιακής νομοθεσίας αλλά και διαφόρων άλλων εγγράφων (προπαρασκευαστικές πράξεις, νομολογία, κοινοβουλευτικές ερωτήσεις κ.λπ.).

¹⁰² Βάση δεδομένων που περιέχει όλα τα επίσημα έγγραφα που έχουν εκδοθεί (ή είναι υπό έκδοση) από την Επιτροπή και άλλα όργανα. Περιέχει επίσης όλα τα στάδια της «ζωής» ενός εγγράφου, με ρητή μνεία όσων συμμετέχουν στην έκδοσή του.

¹⁰³ Ηλεκτρονικό αρχείο όλων των μεταφρασμένων εγγράφων και μεγάλου μέρους των πρωτοτύπων.

μπορούν να ζητηθούν από την αιτούσα υπηρεσία ή να αναζητηθούν μέσω του ιστοτόπου της ΟΤΟ¹⁰⁴ ή άλλων ιστοτόπων¹⁰⁵.

Οι γενικές αρχές που πρέπει να ακολουθούνται για τα παραθέματα είναι οι ακόλουθες:

- στα παραθέματα από ενωσιακές πράξεις ο μεταφραστής **διορθώνει τα ορθογραφικά λάθη και τις προφανείς γραμματικές αβλεψίες**· συγχρόνως επισημαίνει τα σχετικά προβλήματα στην αρμόδια υπηρεσία (νομικοί αναθεωρητές) για διόρθωση. Η απαίτηση για διόρθωση δεν ισχύει για τις προπαρασκευαστικές πράξεις·
- στα παραθέματα από κοινοτικές/ενωσιακές πράξεις ο μεταφραστής **δεν παρεμβαίνει σε προβλήματα ύφους ή μορφολογίας** (π.χ. αμφιλεγόμενα ή εξεζητημένα συντακτικά σχήματα, τύποι της καθαρεύουσας κ.λπ.)·
- τα **προβλήματα ορολογικών λαθών, ορολογικών ανακολουθιών ή μεταφραστικών αστοχιών** σε παραθέματα από κοινοτικές πράξεις **δεν διορθώνονται**, αλλά επισημαίνονται στην αρμόδια υπηρεσία (νομικοί αναθεωρητές) για διόρθωση. Η απαίτηση για διόρθωση δεν ισχύει για τις προπαρασκευαστικές πράξεις·
- τα παραθέματα από **εθνικές πράξεις** πρέπει, κατά κανόνα, να μένουν αμετάβλητα.

Στο σημείο αυτό πρέπει να γίνουν τρεις επισημάνσεις:

- α) Οι προαναφερόμενες αρχές ισχύουν για τα παραθέματα που θα μπορούσαν να αποκληθούν «γνήσια», δηλαδή αυτά στα οποία ο συντάκτης του πρωτοτύπου ενσωματώνει αυτολεξεί στο έγγραφο του αποσπάσματα κάποιου άλλου εγγράφου — συνήθως τον τίτλο αλλά ενίοτε και άλλα στοιχεία, στη δεύτερη περίπτωση κατά κανόνα με πλάγια γράμματα ή σε εισαγωγικά. Αντίθετα, όταν ο συντάκτης δεν παραθέτει το απόσπασμα αυτολεξεί, αλλά το ενσωματώνει στο έγγραφο του διαφοροποιημένο ή παραφρασμένο (π.χ., συντομευμένο ή με τροποποιημένη φρασεολογία), τότε δεν έχουμε γνήσιο αλλά οιονεί παράθεμα, οπότε και ο μεταφραστής έχει μεγαλύτερη ελευθερία φρασεολογικών επιλογών.

Παράδειγμα

Όταν το πρωτότυπο εμφανίζεται ως εξής:

La directive 2004/113/CE prévoit en son article 17 (1) que "les États membres mettent en vigueur les dispositions législatives, réglementaires et administratives nécessaires

¹⁰⁴ Η ΟΤΟ (Ομάδα Τυποποίησης Ορολογίας) αποτελεί συλλογικό όργανο του Τμήματος Ελληνικής Γλώσσας και έχει αποστολή να γνωμοδοτεί και να αποφασίζει για θέματα σχετικά με την τυποποίηση της ορολογίας που αφορά την ελληνική γλώσσα στο πλαίσιο της Γενικής Διεύθυνσης Μετάφρασης της Επιτροπής. Οι τυποποιούμενοι όροι καταχωρίζονται στο Κεντρικό Αρχείο Τυποποιημένων Όρων και Κειμένων (ΚΑΤΟΚ).

¹⁰⁵ Χρήσιμες διαδικτυακές διευθύνσεις:
Εθνικό Τυπογραφείο: <http://www.et.gr>
Τυπογραφείο Κυπριακής Δημοκρατίας: <http://www.mof.gov.cy/gpo>
Ραπτάρχης — Διαρκής Κώδικας Νομοθεσίας: <http://www.e-themis.gov.gr/Portal/Default.aspx?Page=forum>
<https://www.kodiko.gr>

pour se conformer à la directive au plus tard le 21 décembre 2007. Ils communiquent à la Commission le texte de ces dispositions sans délai."

έχουμε γνήσιο παράθεμα, πράγμα που σημαίνει ότι ο μεταφραστής οφείλει να μεταφέρει αυτολεξεί στο κείμενό του το εντός εισαγωγικών τμήμα του πρωτοτύπου.

Αντίθετα, όταν το πρωτότυπο εμφανίζεται ως εξής:

La directive 2004/113/CE prévoit en son article 17 (1) que les États membres mettent en vigueur les dispositions nécessaires pour se conformer à la directive au plus tard le 21 décembre 2007 et communiquent immédiatement à la Commission le texte de ces dispositions.

δηλαδή με αφαίρεση κάποιων λέξεων και με συντακτική και φρασεολογική διαφοροποίηση, τότε —παρά τον μεγάλο βαθμό ομοιότητας με τη μνημονευόμενη διάταξη— δεν έχουμε γνήσιο (δηλαδή, αυτούσιο) αλλά οιονεί παράθεμα, πράγμα που σημαίνει ότι ο μεταφραστής μπορεί να αποδώσει με μεγαλύτερη συντακτική και φρασεολογική ελευθερία το συγκεκριμένο σημείο.

- β) Στα νομοθετικά (προπαρασκευαστικά και μη) έγγραφα το 90 % των παραθεμάτων είναι παραπομπές σε τίτλους νομικών πράξεων. **Αυτό δείχνει πόσο μεγάλη σημασία έχει η άψογη —από κάθε άποψη— μετάφραση των τίτλων των εν λόγω πράξεων, αλλά και η όσο το δυνατόν ταχύτερη διόρθωση των λαθών που εντοπίζονται σ' αυτούς.** Ειδικά για την εξασφάλιση της άψογης μετάφρασης των τίτλων (που δυστυχώς εξακολουθεί σε αρκετές περιπτώσεις να δημιουργεί κάποια προβλήματα, παρά την αύξηση των προσπαθειών για αναβάθμιση της ποιότητας), μια ιδέα θα ήταν να υπάρχει σε κάθε μονάδα ένας έμπειρος συνάδελφος (π.χ. ο προϊστάμενος ή κάποιος άλλος που θα οριστεί από τον προϊστάμενο), ο οποίος θα ελέγχει σε τρίτο βαθμό τους τίτλους (και μόνο τους τίτλους) όλων των υπό μετάφραση νομικών πράξεων και θα εισηγείται διορθώσεις και βελτιώσεις, κυρίως (αλλά όχι αποκλειστικά) για την αποφυγή αβλεψιών. Βεβαίως, αυτή η διαδικασία πρέπει να γίνεται σε συνεργασία με τον μεταφραστή και τον αναθεωρητή του εκάστοτε εγγράφου, οι οποίοι γνωρίζουν καλύτερα το περιεχόμενό του. Πάντως, σε κάθε περίπτωση (και ανεξάρτητα από την υιοθέτηση της ιδέας αυτής), επισημαίνεται ότι σε περίπτωση αμφιβολίας (έστω και της παραμικρής) σχετικά με τη μετάφραση του τίτλου νομικής πράξης, πρέπει να υποβάλλεται σχετικό ερώτημα στους αρμοδίους της μονάδας.
- γ) Ο μεταφραστής πρέπει να ελέγχει τα παραθέματα (ιδίως τους τίτλους) ακόμη και όταν βγαίνουν έτοιμα από τη μεταφραστική μνήμη, γιατί, αν δεν το κάνει, ενδέχεται να μεταφέρει άλλες (διαφορετικές από την επίσημη) αποδόσεις που υπάρχουν στη μνήμη, η πατρότητα των οποίων ανήκει σε προηγούμενους μεταφραστές, που —ως μη ώφειλαν— είχαν μεταφράσει ελεύθερα το συγκεκριμένο παράθεμα.

Οι προαναφερόμενες γενικές αρχές εξειδικεύονται στην πράξη ως εξής¹⁰⁶:

¹⁰⁶ Για τα παραδείγματα που περιλαμβάνονται στο παρόν κεφάλαιο του Οδηγού πρέπει να γίνουν δύο παρατηρήσεις: α) σε κάθε παράδειγμα δίνεται έμφαση αποκλειστικά στο φαινόμενο ή το πρόβλημα που εξετάζεται στο συγκεκριμένο σημείο. Επομένως, τυχόν άλλες μεταφραστικές αδυναμίες δεν σχολιάζονται· β) με εξαίρεση τις περιπτώσεις στις οποίες επισημαίνεται ότι πρόκειται για παράδειγμα λάθους, τα περισσότερα παραδείγματα προέρχονται από έγγραφα στα οποία τα σχετικά σημεία έχουν μεταφραστεί σωστά.

— Ορθογραφικό λάθος

Γνωμοδότηση της Επιτροπής επί των τροπολογιών του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου στην κοινή θέση του Συμβουλίου σχετικά με την πρόταση απόφασης του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για τη θέσπιση του προγράμματος κοινοτικής δράσης «Νεολαία», περί τροποποίησης της προτάσης της Επιτροπής σύμφωνα με το άρθρο 250, παράγραφος 2, της Συνθήκης ΕΚ (τίτλος εγγράφου COM)¹⁰⁷

Ο μεταφραστής, αν χρειαστεί να παραθέσει την εν λόγω πράξη, **διορθώνει** τα ορθογραφικά λάθη (τονισμός), γιατί πρόκειται σαφώς για αβλεψία.

Οδηγία 92/40/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 19ης Μαΐου 1992, για τη θέσπιση κοινοτικών μέτρων για την καταπολέμηση της γρίπης των ορνίθων

Ο μεταφραστής, αν χρειαστεί να παραθέσει την εν λόγω πράξη, **διορθώνει** το ορθογραφικό λάθος (γρίπη αντί γρίπης), έστω και αν δεν είναι βέβαιο ότι πρόκειται για αβλεψία (μπορεί να είναι συνειδητή επιλογή του προηγούμενου μεταφραστή). Για το πρόβλημα ορολογίας (ορνίθων), βλ. παρακάτω.

Άλλα ορθογραφικά λάθη αυτού του είδους, που πρέπει να διορθώνονται, είναι, π.χ., και τα ακόλουθα: ζωϊκός (τα διαλυτικά περιττεύουν), Κράτη μέλη (με κεφαλαίο κ σε μερικές παλιές νομικές πράξεις), η γραφή του διαζευκτικού η χωρίς τόνο [π.χ. μέσα η πάνω στα τρόφιμα στον κανονισμό (ΕΚ) αριθ. 396/2005] κ.λπ.

— Γραμματικό λάθος

Σύσταση 2001/613/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 10ης Ιουλίου 2001, για την ενδοκοινοτική κινητικότητα των σπουδαστών, των επιμορφωμένων ατόμων, των εθελοντών, των εκπαιδευτικών και των εκπαιδευτών

Ο μεταφραστής, αν χρειαστεί να παραθέσει την εν λόγω πράξη, **δεν διορθώνει** το γραμματικό λάθος (λανθασμένος τύπος μετοχής), μολονότι το λάθος αυτό, που δεν φαίνεται να οφείλεται σε αβλεψία, διαφοροποιεί και νοηματικά τα πράγματα. Πράγματι, τα *persons undergoing training* (στα γαλλικά: *personnes en formation*) δεν είναι επιμορφωμένα αλλά επιμορφούμενα ή επιμορφωνόμενα ή υπό επιμόρφωση άτομα. Επισημαίνει όμως το πρόβλημα στην αρμόδια υπηρεσία.

— Συντακτικό λάθος

Εφαρμογή του κοινοτικού προγράμματος της Λισαβόνας — Πρόταση σύστασης του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με τη θέσπιση του ευρωπαϊκού πλαισίου επαγγελματικών προσόντων για τη διά βίου μάθηση (τίτλος εγγράφου COM)

¹⁰⁷ Μερικές φορές προβλήματα αυτού του είδους προκύπτουν ως εξής: στο αυθεντικό ελληνικό έγγραφο, όπως υπάρχει στην Eurlex σε μορφότυπο pdf, οι επίμαχες λέξεις είναι γραμμένες με κεφαλαία. Όμως, το ίδιο έγγραφο υπάρχει στην Eurlex και σε μορφότυπο html, όπου οι εν λόγω λέξεις είναι γραμμένες με μικρά **και με λάθη στον τονισμό** (ίσως αυτό οφείλεται σε «τεχνικούς» λόγους). Συνεπώς, όταν ο μεταφραστής αντιγράφει τον τίτλο του εγγράφου από τον μορφότυπο html, πρέπει να δίνει ιδιαίτερη προσοχή στο πιθανό αυτό πρόβλημα.

Ο μεταφραστής, αν χρειαστεί να παραθέσει την εν λόγω πράξη, **διορθώνει** το συντακτικό λάθος (ασυμφωνία πτώσης άρθρου και ουσιαστικού), γιατί πρόκειται σαφώς για αβλεψία.

— **Αμφιλεγόμενο συντακτικό σχήμα**

*Οδηγία 76/756/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 27ης Ιουλίου 1976, περί προσεγγίσεως των νομοθεσιών των κρατών μελών που **αφορούν στην** τοποθέτηση των διατάξεων φωτισμού και φωτεινής σηματοδότησεως των οχημάτων με κινητήρα και των ρυμουλκούμενων τους*

Ο μεταφραστής, αν χρειαστεί να παραθέσει την εν λόγω πράξη, **δεν διορθώνει** το αμφιλεγόμενο συντακτικό σχήμα (σύνταξη του ρήματος *αφορώ* με εμπρόθετο προσδιορισμό), γιατί πρόκειται για σύνταξη, η οποία, αν και —κατά την κρατούσα γνώμη— αδόκιμη, θεωρείται από μερικούς αποδεκτή (ή και προτιμητέα). **Επισημαίνεται πάντως ότι στα δικά μας έγγραφα δεν πρέπει να χρησιμοποιούμε ποτέ αυτή τη σύνταξη.**

— **Μορφολογία (λόγιος τύπος)**

*Το θεσμικό ή λοιπό όργανο ή οργανισμός των οποίων η πράξη **εκηρύχθη** άκυρη ή των οποίων η παράλειψη **εκηρύχθη** αντίθετη προς την παρούσα Συνθήκη, οφείλουν να λαμβάνουν τα μέτρα που συνεπάγεται η εκτέλεση της **αποφάσεως** του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (άρθρο 266 της ΣΛΕΕ)*

Ο μεταφραστής, αν χρειαστεί να παραθέσει το εν λόγω άρθρο, **δεν διορθώνει** τους λόγιους τύπους, μολονότι θα ήταν ομαλότερη η χρήση των λέξεων *κηρύχθηκε* και *απόφασης*.

Με το ίδιο πνεύμα, διπλοί αποδεκτοί τύποι (π.χ., *πανώλη-πανώλης / πανώλης-πανώλους*) δεν διορθώνονται στους τίτλους των πράξεων στις οποίες παραπέμπει το έγγραφο. Ωστόσο, ο μεταφραστής ακολουθεί ενιαία γραμμή στα υπόλοιπα σημεία του εγγράφου του.

— **Υφολογική αδυναμία**

Παράδειγμα 1

*Οδηγία 91/414/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 15ης Ιουλίου 1991, σχετικά με τη **διάθεση στην αγορά φυτοπροστατευτικών προϊόντων***

Στην προκειμένη περίπτωση υπάρχει αδικαιολόγητο υπερβατό. Πράγματι, η σύνταξη θα ήταν ομαλότερη με την απόδοση: *διάθεση φυτοπροστατευτικών προϊόντων στην αγορά*. Ωστόσο, επειδή δεν πρόκειται για σοβαρό συντακτικό λάθος αλλά μάλλον για υφολογική αδυναμία, ο μεταφραστής **δεν παρεμβαίνει**. Στη λύση αυτή οδηγεί και η συνεκτίμηση του χάους που θα προέκυπτε, αν ο κάθε μεταφραστής τροποποιούσε υφολογικά τους τίτλους των νομικών πράξεων κατά την κρίση του, ακόμη και αν η παρέμβασή του βελτίωνε τη διατύπωση. Για παράδειγμα, αδικαιολόγητη υφολογική τροποποίηση του τίτλου της εν λόγω οδηγίας έγινε εσφαλμένα στον κανονισμό (ΕΟΚ) αριθ. 3600/92.

Παράδειγμα 2

Κανονισμός (ΕΟΚ) αριθ. 3600/92 της Επιτροπής, της 11ης Δεκεμβρίου 1992, σχετικά με τον καθορισμό των λεπτομερών κανόνων εφαρμογής του πρώτου σταδίου του

προγράμματος εργασίας που αναφέρεται στο άρθρο 8, παράγραφος 2, της οδηγίας 91/414/ΕΟΚ του Συμβουλίου της σχετικής με τη διάθεση φυτοπροστατευτικών προϊόντων στην αγορά

— Μεταφραστική αστοχία

Άρθρο 338 παράγραφος 2 της ΣΛΕΕ:

*The production of Community statistics shall conform to impartiality, reliability, objectivity, scientific independence, **cost-effectiveness** and statistical confidentiality; it shall not entail excessive burdens on economic operators*

*L'établissement des statistiques se fait dans le respect de l'impartialité, de la fiabilité, de l'objectivité, de l'indépendance scientifique, de **l'efficacité au regard du coût** et de la confidentialité des informations statistiques; il ne doit pas entraîner de charges excessives pour les opérateurs économiques*

*Η εκπόνηση κοινοτικών στατιστικών χαρακτηρίζεται από αμεροληψία, αξιοπιστία, αντικειμενικότητα, επιστημονική ανεξαρτησία, **σχέση κόστους/αποτελεσματικότητας** και στατιστικό απόρρητο, ενώ δεν επιβάλλει υπέρογκες επιβαρύνσεις στους οικονομικούς παράγοντες*

Στο άρθρο αυτό, που το συναντάμε μερικές φορές σε έγγραφα της Eurostat, η διατύπωση «*Η εκπόνηση κοινοτικών στατιστικών χαρακτηρίζεται από [...], **σχέση κόστους/αποτελεσματικότητας** και [...]*» δεν είναι ακριβής, γιατί κάποια σχέση κόστους–αποτελεσματικότητας υπάρχει πάντοτε. Το ζητούμενο είναι η σχέση αυτή να είναι όσο το δυνατόν καλύτερη. Συνεπώς, ορθότερη θα ήταν μια απόδοση του τύπου: «*Η εκπόνηση κοινοτικών στατιστικών χαρακτηρίζεται από [...], **ικανοποιητική σχέση κόστους–αποτελεσματικότητας** και [...]*» ή «*Η εκπόνηση κοινοτικών στατιστικών χαρακτηρίζεται από [...], **αποτελεσματικότητα σε σχέση με το κόστος της** και [...]*». Ωστόσο, αν ο μεταφραστής χρειαστεί να παραθέσει το εν λόγω άρθρο, **δεν το διορθώνει**, με το σκεπτικό που προαναφέρθηκε για την περίπτωση της υφολογικής αδυναμίας.

— Ανακολουθίες ορολογίας

Σοβαρό πρόβλημα και δίλημμα δημιουργείται όταν στο ίδιο κείμενο υπάρχουν παραπομπές σε προηγούμενες πράξεις οι οποίες όμως παρουσιάζουν ορολογικές διαφορές μεταξύ τους.

Παράδειγμα

Έγγραφο της ΓΔ SANCO (σχέδιο απόφασης) τροποποιεί την απόφαση 1999/217/ΕΚ, αλλά παραπέμπει και στον κανονισμό (ΕΚ) αριθ. 2232/96. Τόσο η απόφαση όσο και ο κανονισμός έχουν στον τίτλο τους τον όρο **flavouring substances**, ο οποίος όμως στην απόφαση μεταφράζεται **αρτοματικές ύλες** και στον κανονισμό **αρωματικές ύλες**.

*1999/217/EC: Commission Decision of 23 February 1999 adopting a register of **flavouring substances** used in or on foodstuffs drawn up in application of Regulation (EC) No 2232/96 of the European Parliament and of the Council of 28 October 1996*

1999/217/ΕΚ: Απόφαση της Επιτροπής, της 23ης Φεβρουαρίου 1999, για τη θέσπιση του ευρετηρίου των **αρτυματικών υλών** που χρησιμοποιούνται εντός ή επί των τροφίμων, το οποίο καταρτίστηκε κατ' εφαρμογή του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 2232/96 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου

αλλά

*Regulation (EC) No 2232/96 of the European Parliament and of the Council of 28 October 1996 laying down a Community procedure for **flavouring substances** used or intended for use in or on foodstuffs*

*Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 2232/96 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 28ης Οκτωβρίου 1996, σχετικά με τη θέσπιση κοινοτικής διαδικασίας για τις **αρωματικές ύλες** που χρησιμοποιούνται ή προορίζονται να χρησιμοποιηθούν εντός ή επί των τροφίμων*

Σε τέτοιες περιπτώσεις η γενική αρχή την οποία πρέπει να ακολουθεί ο μεταφραστής είναι η εξής: **παραθέτει τις πράξεις αυτούσιες, αλλά στο δικό του κείμενο επιλέγει μία και μόνη λύση, την οποία και ακολουθεί απαρέγκλιτα**, επιδιώκοντας να διασφαλίσει, στον μεγαλύτερο δυνατό βαθμό, την ορολογική ομοιογένεια και συνοχή της νομοθετικής πράξης. Συχνά, το πρόβλημα που προκύπτει από ορολογικές ανακολουθίες αυτού του είδους είναι εξαιρετικά δυσεπίλυτο και δεν μπορεί να αντιμετωπιστεί εύκολα με κάποιον γενικό κανόνα, αλλά απαιτεί **προσεκτική μελέτη και αντιμετώπιση κατά περίπτωση**. Σε μερικές περιπτώσεις είναι χρήσιμο, για λόγους σαφήνειας, να μπει σε αγκύλες ο σωστός όρος δίπλα στον λανθασμένο όρο που υπάρχει στην παλαιότερη νομική πράξη.

Χαρακτηριστικοί όροι που δημιουργούν πρόβλημα αυτού του είδους είναι, π.χ., οι εξής (οι σωστές αποδόσεις αναφέρονται πρώτες):

*γρίπη των πτηνών/ορνίθων/πουλερικών·
μηχανοκίνητα οχήματα / οχήματα με κινητήρα·
ανώτατα/μέγιστα όρια/επίπεδα καταλοίπων/υπολειμμάτων·
εκτίμηση/αξιολόγηση επιπτώσεων/αντικτύπου*

κ.λπ.

— **Λάθη ορολογίας**

Σε μερικές (ευτυχώς ελάχιστες) περιπτώσεις, υπάρχουν σοβαρά λάθη ορολογίας (ενίοτε πρόκειται για παρανοήσεις) σε τίτλους και σε άλλα σημεία νομικών πράξεων.

Παράδειγμα:

*Décision de la Commission du 12 juin 1998 clôturant la **procédure antisubventions** concernant les importations de fibres et de fils de polyester originaires de Turquie*

*Απόφαση της Επιτροπής, της 12ης Ιουνίου 1998, για την περάτωση της **διαδικασίας αντιντάμπινγκ** όσον αφορά τις εισαγωγές πολυεστερικών ινών και πολυεστερικού νήματος καταγωγής Τουρκίας*

Στο παράδειγμα αυτό συγχέεται η διαδικασία αντιντάμπινγκ με τη διαδικασία κατά των επιδοτήσεων. Σε περιπτώσεις αυτού του είδους ο μεταφραστής παραθέτει αυτούσια την πράξη, αλλά επισημαίνει το λάθος στις αρμόδιες υπηρεσίες οι οποίες πρέπει να το διορθώσουν. Και στην περίπτωση αυτή είναι ενίοτε χρήσιμο για λόγους σαφήνειας (ιδίως όταν δεν παρατίθεται ο τίτλος της παλιότερης πράξης αλλά κάποιο άλλο σημείο της) να μπει σε αγκύλες ο σωστός όρος δίπλα στον λανθασμένο όρο που υπάρχει στην παλαιότερη νομική πράξη.

— **Νομοτεχνικό λάθος**

2000/96/EK: Απόφαση της Επιτροπής, της 22ας Δεκεμβρίου 1999, για τις μεταδοτικές ασθένειες που θα καλυφθούν προοδευτικά από το κοινοτικό δίκτυο, δυνάμει της απόφασης 2119/98/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου

Στον τίτλο αυτής της νομοθετικής πράξης υπάρχει το εξής νομοτεχνικό λάθος: πριν από τον αριθμό 2119 έπρεπε να μπει η συντομογραφία *αριθ.*, διότι ο αύξων αριθμός της πράξης προηγείται του έτους. Πρόκειται για πασιδηλο «τεχνικό» λάθος (και όχι λάθος ουσίας) το οποίο δικαιούται να διορθώσει ο μεταφραστής, επισημαίνοντας συγχρόνως το πρόβλημα στην αρμόδια υπηρεσία για επίσημη διόρθωση.

— **Συνδυασμός λαθών και αδυναμιών διαφόρων κατηγοριών**

Commission Decision 2006/696/EC of 28 August 2006 laying down a list of third countries from which poultry, hatching eggs, day-old chicks, meat of poultry, ratites and wild game-birds, eggs and egg products and specified pathogen-free eggs may be imported into and transit through the Community and the applicable veterinary certification conditions, and amending Decisions 93/342/EEC, 2000/585/EC and 2003/812/EC

Απόφαση 2006/696/EK της Επιτροπής, της 28ης Αυγούστου 2006, για την κατάρτιση καταλόγου τρίτων χωρών από τις οποίες πουλερικά, αυγά επώασης, νεοσσοί μιας ημέρας, κρέας πουλερικών, στρουθιονίδες και άγρια θηράματα, αυγά και προϊόντα αυγών και αυγά απαλλαγμένα από ειδικά παθογόνα τα οποία μπορούν να εισαχθούν και να διαμετακομισθούν μέσω της Κοινότητας και των εφαρμοστέων όρων κτηνιατρικής πιστοποίησης, καθώς και για την τροποποίηση των αποφάσεων 93/342/ΕΟΚ, 2000/585/ΕΚ και 2003/812/ΕΚ

Η μετάφραση της απόφασης αυτής πάσχει σε πολλά σημεία: α) ο αναφορικός σύνδεσμος *τα οποία* όχι μόνο πλεονάζει, αλλά δημιουργεί και σύγχυση, αφού μπορεί να δημιουργήσει την εντύπωση ότι αυτό το οποίο μπορεί να εισαχθεί είναι τα ειδικά παθογόνα· β) η απόδοση του *wild game-birds* ως *άγρια θηράματα* δεν είναι σωστή, διότι ο ελληνικός όρος είναι σημασιολογικά ευρύτερος από τον αγγλικό (άγρια θηράματα είναι, π.χ., και τα αγριογούρουνα, οι λαγοί κ.λπ., ενώ το αγγλικό κείμενο μιλάει μόνο για *birds*· άρα σωστότερη θα ήταν η απόδοση *άγρια πτερωτά θηράματα*· γ) στη δευτερεύουσα αναφορική πρόταση *από τις οποίες πουλερικά, αυγά επώασης, [...] μπορούν να εισαχθούν [...] προτάσσεται το υποκείμενο* αντί για το ρήμα, ενώ, στα ελληνικά, η πρόταξη του ρήματος στις δευτερεύουσες προτάσεις (*από τις οποίες μπορούν να εισαχθούν [...] πουλερικά, αυγά επώασης, [...] αποτελεί σχεδόν κανόνα*¹⁰⁸. δ) η γενική «των εφαρμοστέων όρων» φαίνεται «ξεκρέμαστη».

¹⁰⁸ Αχ. Τζάρτζανος, *Νεοελληνική σύνταξις της κοινής δημοτικής*, δεύτερη έκδοση, εκδοτικός οίκος αδελφών Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη, 1989, τόμος Β', παράγραφος 292, σ. 276, και Γιάννης Χάρης, *Η γλώσσα, τα*

Σωστό θα ήταν να προστεθούν στο σημείο αυτό οι λέξεις *τον καθορισμό (και τον καθορισμό των εφαρμοστέων όρων)*.

Σύμφωνα με τα προαναφερόμενα κριτήρια, αν ο μεταφραστής χρειαστεί να παραθέσει την απόφαση, δεν διορθώνει τα λάθη, αλλά επισημαίνει το πρόβλημα στην αρμόδια υπηρεσία για την ταχύτερη δυνατή διόρθωση.

— Παράθεμα από εθνική πράξη (επιστολή)

«Σε απάντηση της επιστολής σας, σχετικά με την εφαρμογή της νομοθεσίας για την Υγεία και την Ασφάλεια στην εργασία (ΥΑΕ) στο Υπουργείο Δικαιοσύνης και στις εποπτευόμενες από αυτό Υπηρεσίες σας γνωρίζουμε ότι:

*Προκειμένου να παρέχονται υπηρεσίες Πρωτοβάθμιας Φροντίδας Υγείας ήτοι κάλυψη σοβαρών και **επείγοντων αναγκών** που αφορούν στην υγεία εργαζομένων και συναλλασσόμενων πολιτών το Υπουργείο Δικαιοσύνης έχει συστήσει Ειδικό Περιφερειακό Ιατρείο (Ε.Π.Ι.) στο Δικαστικό Μέγαρο του Δήμου Πειραιά, Νομού Αττικής».*

Ο μεταφραστής δεν διορθώνει τα λάθη που υπάρχουν στο απόσπασμα αυτό (*επείγοντων αναγκών*, κατάχρηση κεφαλαίων, στίξη κ.λπ.), αλλά το παραθέτει αυτούσιο μέσα σε εισαγωγικά ή με πλάγιους χαρακτήρες, ούτως ώστε να καθίσταται σαφές ότι δεν πρόκειται για δική του μετάφραση. Σε τέτοιες περιπτώσεις έχει το δικαίωμα να βάλει, έπειτα από κραυγαλέα λάθη, όπως το *επείγοντων αναγκών*, το [sic], ώστε να δείξει ότι έτσι εμφανίζεται η φράση ή ο όρος στην εθνική πράξη και δεν είναι δικό του σφάλμα. Μια άλλη, εξίσου αποδεκτή λύση είναι να μετατρέψει το επίμαχο απόσπασμα σε οιονεί παράθεμα (αν η διάρθρωση του πρωτοτύπου τού το επιτρέπει) και να το μεταφράσει σχετικά ελεύθερα. Έτσι, μπορεί να διορθώσει τα ενοχλητικά λάθη, προσέχοντας φυσικά να μην υπάρξει καμία αλλοίωση ή διαφοροποίηση του νοήματος επί της ουσίας.

E.2.1.2. Στερεότυπες φράσεις

Οι στερεότυπες φράσεις¹⁰⁹ πρέπει εξ ορισμού να μεταφράζονται πάντοτε με τον ίδιο τρόπο. Ο ασφαλέστερος τρόπος επίτευξης του σκοπού αυτού είναι η αντιγραφή τους από τα σχετικά υποδείγματα (LegisWrite ή άλλα) ή, κυρίως, η **αυτόματη ανάκτησή τους από τις μεταφραστικές μνήμες**, έτσι ώστε να αποφεύγονται οι αυτοσχεδιασμοί του κάθε μεταφραστή. Στο πλαίσιο αυτό, πρέπει να καταβληθεί —και καταβάλλεται, μέσω του sentence managing— συστηματική προσπάθεια για την εναρμόνιση και την τυποποίηση των σχετικών αποδόσεων, καθώς και για την εκκαθάριση των μεταφραστικών μνημών από τυχόν λάθη. Η ιδανική λύση θα ήταν η ένταξη όλων των στερεότυπων φράσεων, έγκυρα και άψογα μεταφρασμένων, σε μια **διοργανική κανονιστική μνήμη** (normative memory), την οποία στη συνέχεια θα χρησιμοποιούν **κατά προτεραιότητα** στα μεταφραστικά τους έργα — ενδεχομένως και μέσω pretranslate στο Studio— όλοι οι μεταφραστές όλων των οργάνων. Αυτή η μνήμη θα πρέπει να τηρείται **απαρέγκλιτα**.

λάθη και τα πάθη, πρώτος τόμος, Πόλις, Αθήνα, 2003, σ. 218.

¹⁰⁹ Θα μπορούσαν να αποδοθούν και με τον όρο *τυποποιημένες φράσεις*. Ωστόσο, παρά τον στερεότυπο χαρακτήρα τους, δεν έχουν —δυστυχώς— μέχρι σήμερα τυποποιηθεί απόλυτα στη γλώσσα μας, οπότε το επίθετο *τυποποιημένες* θα ήταν μάλλον ακυρολεξία.

Υπάρχουν διάφορες κατηγορίες στερεότυπων φράσεων. Ενδεικτικά αναφέρονται οι ακόλουθες:

- **Στερεότυπες φράσεις LegisWrite**

Η πρώτη και πιο σημαντική κατηγορία απαρτίζεται από τις στερεότυπες φράσεις που περιέχονται στις **νομικές πράξεις των οργάνων**, και ειδικότερα στους κανονισμούς, τις οδηγίες και τις αποφάσεις (τυποποιημένη απόδοση των φράσεων αυτών υπάρχει στα λεγόμενα *υποδείγματα LegisWrite*). Γι' αυτή την κατηγορία στερεότυπων φράσεων μπορούν να παρατηρηθούν συνοπτικά τα εξής:

- Σχετικά με τις διάφορες **εισαγωγικές φράσεις**: η φράση *Έχοντας υπόψη*, που εισάγει τα σημεία αναφοράς, η φράση *Εκτιμώντας τα ακόλουθα*, που εισάγει τις αιτιολογικές σκέψεις, και η φράση *Εξέδωσε/-αν τον παρόντα κανονισμό / την παρούσα οδηγία / την παρούσα απόφαση*, που εισάγει το διατακτικό, έχουν τυποποιηθεί ικανοποιητικά και δεν δημιουργούν κανένα ιδιαίτερο πρόβλημα, αφού σχεδόν πάντα βγαίνουν σωστά από τη μεταφραστική μνήμη [με εξαίρεση ίσως τη φράση *Εκτιμώντας τα ακόλουθα*, η οποία μερικές φορές έρχεται από τη τη μνήμη με την εσφαλμένη (παλαιότερη) μορφή *Εκτιμώντας τα εξής*].
- **Στους κανονισμούς**, που ισχύουν άμεσα στα κράτη μέλη, οι στερεότυπες φράσεις είναι λίγες και έχουν τυποποιηθεί σε πολύ ικανοποιητικό βαθμό.

Παράδειγμα:

Ο παρών κανονισμός είναι δεσμευτικός ως προς όλα τα μέρη του και ισχύει άμεσα σε κάθε κράτος μέλος.

Γενικά η φράση αυτή, που υπάρχει σε όλους τους κανονισμούς, δεν δημιουργεί πρόβλημα. Όμως, σε κάποιες περιπτώσεις, εμφανίζεται η απόδοση σε *όλα τα κράτη μέλη*, αντί σε *κάθε κράτος μέλος*, η οποία πρέπει να διορθώνεται (αν και με βάση τα αγγλικά πρωτότυπα, που κυριαρχούν πλέον, είναι ορθότερη· η ανωτέρω τυποποιημένη μετάφραση της εν λόγω φράσης είχε γίνει με βάση τα γαλλικά πρωτότυπα, που κυριαρχούσαν κάποτε). Υπενθυμίζεται ότι στους κανονισμούς που δεν απευθύνονται σε όλα τα κράτη μέλη αλλά μόνο σε μερικά απ' αυτά (π.χ. σε όσα συμμετέχουν στο ευρώ) η σχετική φράση είναι ελαφρώς διαφορετική:

Ο παρών κανονισμός είναι δεσμευτικός ως προς όλα τα μέρη του και ισχύει άμεσα στα κράτη μέλη σύμφωνα με τις Συνθήκες.

- **στις οδηγίες**, που πρέπει να μεταφερθούν στο εσωτερικό δίκαιο των κρατών μελών, οι στερεότυπες φράσεις είναι πολύ περισσότερες και υπάρχει κάποιο πρόβλημα εναρμόνισης.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα πολλαπλής απόδοσης:

Lorsque les États membres adoptent ces dispositions, celles-ci contiennent une référence à la présente directive ou sont accompagnées d'une telle référence lors de leur publication officielle. Les modalités de cette référence sont arrêtées par les États membres.

Αυτή η στερεότυπη φράση έχει αποδοθεί στα ελληνικά με πολλούς τρόπους, που οφείλονται σε συνδυασμούς πολλών και διαφόρων ορολογικών (έκδοση/δημοσίευση, παραπομπή/αναφορά κ.λπ.), γραμματικών, συντακτικών και φρασεολογικών επιλογών. Αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα του χάους που επικρατεί σε ορισμένες κατηγορίες στερεότυπων φράσεων και απεικονίζει ανάγλυφα την επιτακτική ανάγκη για διόρθωση και εναρμόνισή τους. Οι διάφορες αυτές αποδόσεις προτείνονται συνήθως αυτόματα στον μεταφραστή από τη μεταφραστική μνήμη.

Σ' αυτήν και σε όλες τις παρόμοιες περιπτώσεις, ο μεταφραστής ακολουθεί τη διατύπωση την οποία προβλέπουν οι ενωσιακοί νομοτεχνικοί κανόνες —και κατά προτίμηση ο *Κοινός πρακτικός οδηγός* ή το *Κοινό Βοήθημα*— (ή, αν δεν υπάρχει τέτοια διατύπωση, τη διατύπωση που έχει συμφωνηθεί από το Τμήμα), διορθώνοντας ανάλογα τη φράση που του προτείνει η μεταφραστική μνήμη.

— **στις αποφάσεις** ισχύει ό,τι για τους κανονισμούς. Παλαιότερα γινόταν ενίοτε σύγχυση μεταξύ των αποφάσεων που εκδίδονται βάσει του άρθρου 288 της ΣΛΕΕ και των αποφάσεων *sui generis*, οι οποίες όμως έχουν πλέον καταργηθεί.

Παράδειγμα:

Το διατακτικό των αποφάσεων *sui generis* εισαγόταν με τον τύπο *ΑΠΟΦΑΣΙΖΟΥΝ/ΑΠΟΦΑΣΙΖΕΙ* (HAVE/HAS DECIDED AS FOLLOWS – DÉCIDENT/DÉCIDE). Ωστόσο, μερικές φορές, σε αποφάσεις αυτού του είδους, προτεινόταν αυτόματα στον μεταφραστή ο τύπος *ΕΞΕΛΩΣΑΝ/ΕΞΕΛΩΣΕ ΤΗΝ ΠΑΡΟΥΣΑ ΑΠΟΦΑΣΗ*, που αντιστοιχεί στο αγγλικό HAVE/HAS ADOPTED THIS DECISION και στο γαλλικό ONT/A ADOPTÉ LA PRÉSENTE DÉCISION. Ο τύπος αυτός είναι εν προκειμένω εσφαλμένος, διότι χρησιμοποιείται για τις αποφάσεις που εκδίδονται βάσει του άρθρου 288 της ΣΛΕΕ και όχι για τις αποφάσεις *sui generis*.

Αν ο μεταφραστής συναντήσει μια τέτοια λανθασμένη απόδοση σε λήμμα που του προτείνεται αυτόματα από τη μεταφραστική μνήμη, οφείλει φυσικά να διορθώσει το λάθος, ακολουθώντας τη διατύπωση την οποία προβλέπουν οι ενωσιακοί νομοτεχνικοί κανόνες.

Τέλος, για τις στερεότυπες φράσεις αυτής της κατηγορίας αξίζει να επισημανθεί η διάκριση μεταξύ, αφενός, της ημερομηνίας από την οποία η πράξη αρχίζει να υφίσταται («*αρχίζει να ισχύει...*») και, αφετέρου, της ημερομηνίας από την οποία αρχίζει να εφαρμόζεται («*εφαρμόζεται από...*»), η οποία μπορεί να είναι προγενέστερη ή μεταγενέστερη της πρώτης¹¹⁰.

- **Στερεότυπες φράσεις της «επιτροπολογίας»**

Άλλη σημαντική κατηγορία είναι οι στερεότυπες φράσεις της λεγόμενης «**επιτροπολογίας**» (δηλαδή της διαδικασίας που διέπει τη λειτουργία των διαφόρων επιτροπών οι οποίες επικουρούν την Ευρωπαϊκή Επιτροπή στην άσκηση των εκτελεστικών της αρμοδιοτήτων), ιδίως μετά την προσθήκη της κανονιστικής διαδικασίας με έλεγχο. Και στην κατηγορία αυτή πρέπει να καταβληθεί σημαντική προσπάθεια εναρμόνισης.

Παράδειγμα:

¹¹⁰ Β. Κουτσιβίτης, *Θεωρία της μετάφρασης*, σ. 229. Επίσης *Τυπικό*, σ. 93, καθώς και σ. 73 επ. του παρόντος Οδηγού.

Where reference is made to this paragraph, Article 5a(1) to (4) and (5)(a) and Article 7 of Decision 1999/468/EC shall apply, having regard to the provisions of Article 8 thereof.

Κι αυτή η στερεότυπη φράση έχει αποδοθεί στα ελληνικά με αρκετούς τρόπους, που οφείλονται σε συνδυασμούς πολλών και διαφόρων ορολογικών, γραμματικών, συντακτικών και φρασεολογικών επιλογών. Κι εδώ ο μεταφραστής πρέπει να ακολουθεί τη διατύπωση την οποία προβλέπουν οι ενωσιακοί νομοτεχνικοί κανόνες (ή, αν δεν υπάρχει τέτοια διατύπωση, τη διατύπωση που έχει συμφωνηθεί από το Τμήμα), διορθώνοντας ανάλογα τη φράση που του προτείνει η μεταφραστική μνήμη.

Εξάλλου, με αφορμή τις στερεότυπες φράσεις αυτής της κατηγορίας αξίζει να εξετάσουμε ένα γενικότερο ζήτημα, και συγκεκριμένα το πρόβλημα της ανακολουθίας μεταξύ βασικής πράξης και τυποποιημένου υποδείγματος.

Ανακολουθία μεταξύ «βασικής πράξης»¹¹¹ και τυποποιημένου υποδείγματος

Υπάρχουν ορισμένες «βασικές» πράξεις οι οποίες μνημονεύονται τόσο συχνά σε άλλες νομικές πράξεις του ενωσιακού δικαίου που, στην ουσία, πολλές διατάξεις τους έχουν μεταπέσει από την κατηγορία του απλού παραθέματος στην κατηγορία της στερεότυπης φράσης. Αυτό συνέβαινε, για παράδειγμα, με την απόφαση 1999/468/EK, η οποία ρύθμιζε τη λειτουργία των διαφόρων επιτροπών που επικουρούν την Ευρωπαϊκή Επιτροπή στην άσκηση των εκτελεστικών της αρμοδιοτήτων («επιτροπολογία»), απόφαση που καταργήθηκε με τον κανονισμό (ΕΕ) αριθ. 182/2011 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 16ης Φεβρουαρίου 2011, για τη θέσπιση κανόνων και γενικών αρχών σχετικά με τους τρόπους ελέγχου από τα κράτη μέλη της άσκησης των εκτελεστικών αρμοδιοτήτων από την Επιτροπή. Πράγματι, πολλές από τις διατάξεις της απόφασης αυτής παρατίθενταν τόσο συχνά σε άλλες ενωσιακές νομικές πράξεις, ώστε οι αρμόδιες νομικές υπηρεσίες των διαφόρων οργάνων της Ένωσης αποφάσισαν να τις τυποποιήσουν, συντάσσοντας σχετικά τυποποιημένα υποδείγματα. Στις περιπτώσεις αυτές, και ειδικότερα στην περίπτωση της απόφασης 1999/468/EK, δημιουργείται σοβαρό πρόβλημα όταν η ορολογία που επιλέγεται για το τυποποιημένο υπόδειγμα διαφέρει από την ορολογία που χρησιμοποιείται στη «βασική» πράξη.

Ένας από τους όρους που δημιουργούσαν πρόβλημα σε σχέση με την απόφαση 1999/468/EK ήταν ο όρος *non-essential elements* (*éléments non essentiels* στα γαλλικά). Το πρόβλημα συνίστατο στο γεγονός ότι, ενώ στην απόφαση ο όρος αυτός μεταφραζόταν πάντοτε *μη ουσιαστικά στοιχεία*, στο υπόδειγμα είχε επιλεγεί η διατύπωση *μη ουσιώδη στοιχεία*. Αυτή η διαφορά στην ορολογία δημιουργούσε πρόβλημα, διότι άλλοι μεταφραστές ακολουθούσαν την απόφαση και άλλοι το υπόδειγμα, με αποτέλεσμα να δημιουργείται κατάσταση γλωσσικής αναρχίας.

Η προσέγγιση την οποία θα έπρεπε να ακολουθεί ο ενωσιακός μεταφραστής στις περιπτώσεις αυτές είναι η εξής: να εφαρμόζει την ορολογία της απόφασης (ή της εκάστοτε «βασικής» νομοθετικής πράξης), η οποία είναι νομικά δεσμευτική πράξη (σε αντιδιαστολή με το υπόδειγμα, το οποίο είναι απλώς προϊόν μιας άτυπης συμφωνίας μεταξύ κάποιων υπηρεσιών),

¹¹¹ Ο όρος *βασική πράξη* δεν χρησιμοποιείται στο σημείο αυτό με την αυστηρή έννοια της πράξης παράγωγου δικαίου η οποία παρέχει το νομικό θεμέλιο για την ανάληψη ενωσιακής δράσης, αλλά απλώς με την έννοια της πράξης στην οποία παραπέμπουν πολύ συχνά άλλες πράξεις του ενωσιακού δικαίου.

και τούτο ακόμη και αν πιστεύεται ότι η ορολογία του υποδείγματος είναι ορθότερη. Αν τελικά κριθεί, με τρόπο επίσημο, οριστικό και αμετάκλητο, ότι η ορολογία του υποδείγματος είναι όντως ορθότερη, τότε πρέπει να τροποποιηθεί το ταχύτερο δυνατόν η βασική πράξη και να διορθωθεί η λανθασμένη ορολογία της, οπότε θα λυθεί αυτόματα το πρόβλημα/δίλημμα και για τον ενωσιακό μεταφραστή. Ωστόσο, με δεδομένη τη βραδύτητα που χαρακτηρίζει συχνά τη διαδικασία διόρθωσης των πράξεων, πολλοί συναδέλφοι, πεπεισμένοι —ενίοτε δικαίως— ότι η ορολογία της «βασικής πράξης» είναι λανθασμένη, αρνούνται να «περιμένουν» και χρησιμοποιούν στα κείμενά τους την, κατά την κρίση τους, σωστή ορολογία.

- **Στερεότυπες φράσεις των διαδικασιών παράβασης**

Πολλές στερεότυπες φράσεις χρησιμοποιούνται επίσης και στις **διαδικασίες για παράβαση κράτους μέλους** (προειδοποιητικές επιστολές και αιτιολογημένες γνώμες).

Παράδειγμα (προειδοποιητική επιστολή):

The Commission considers that it is for the authorities of [...] to implement in good time whatever procedures are necessary in order to transpose the Directive in question into national law without delay, so that transposal takes place within the prescribed time-limit, and to inform the Commission accordingly.

Παράδειγμα (αιτιολογημένη γνώμη):

Please find enclosed the text of the Reasoned Opinion addressed by the Commission of the European Communities to [...] under Article 256 of the Treaty on the Functioning of the European Union, on account of [...]

Οι στερεότυπες φράσεις αυτής της κατηγορίας έχουν τυποποιηθεί ικανοποιητικά χάρη στη συστηματική προσπάθεια συναδέλφων που δραστηριοποιούνται στις επιχειρησιακές ομάδες ποιότητας των μονάδων του Τμήματος Ελληνικής Γλώσσας.

- **Στερεότυπες φράσεις επιμέρους τομέων του κοινοτικού δικαίου**

Στερεότυπες φράσεις χρησιμοποιούνται και σε πολλούς **επιμέρους τομείς του ενωσιακού δικαίου**. Για παράδειγμα, στη **διαδικασία αντιντάμπινγκ** τα περισσότερα σημεία της αιτιολογικής έκθεσης και άλλα σημεία των σχετικών κανονισμών και των συναφών ανακοινώσεων περιλαμβάνουν στερεότυπες φράσεις, που επί πολλά έτη δεν είχαν τυποποιηθεί με ικανοποιητικό τρόπο. Ωστόσο, και πάλι χάρη στη συστηματική προσπάθεια συναδέλφων που δραστηριοποιούνται στις επιχειρησιακές ομάδες ποιότητας των μονάδων του Τμήματος Ελληνικής Γλώσσας, το πρόβλημα αυτό έχει ήδη αρχίσει να επιλύεται, καθώς μεγάλο μέρος των εν λόγω φράσεων έχει πλέον τυποποιηθεί επαρκώς.

Σχετικό παράδειγμα

This proposal is made in the context of the implementation of the basic Regulation and is the result of an investigation which was carried out in line with the substantive and procedural requirements laid out in the basic Regulation.

Η φράση αυτή, όπως και πολλές άλλες της συγκεκριμένης κατηγορίας, αποδίδονται επί μακρόν με πολλούς και διάφορους τρόπους, αλλά έχει πλέον τυποποιηθεί ικανοποιητικά.

Πέρα από τις παραπάνω κατηγορίες, που αναφέρθηκαν ενδεικτικά, υπάρχουν ασφαλώς και διάφορες άλλες κατηγορίες στερεότυπων φράσεων (π.χ. για περιπτώσεις διόρθωσης ή κατάργησης πράξεων κ.λπ.). Ωστόσο, οι προαναφερόμενες κατηγορίες είναι οι πιο σημαντικές και αντιπροσωπεύουν πολύ μεγάλο ποσοστό του συνόλου των στερεότυπων φράσεων της ενωσιακής ιδιολέκτου.

Για τις στερεότυπες φράσεις ισχύει μία και μόνη γενική αρχή:

- τα **λάθη** (σπάνιο φαινόμενο) και οι **πολλαπλές αποδόσεις** (συχνό φαινόμενο) που υπάρχουν σε **στερεότυπες φράσεις πρέπει να διορθώνονται** και να ευθυγραμμίζονται με την τυποποιημένη απόδοση που προβλέπεται από τα σχετικά υποδείγματα ή που έχει συμφωνηθεί από το Τμήμα.

E.2.2. Δεύτερο επίπεδο

Όπως αναφέρθηκε, πρόκειται για το επίπεδο των **τεχνικών όρων**¹¹². Οι τεχνικοί όροι των ενωσιακών κειμένων χωρίζονται σε δύο κατηγορίες:

E.2.2.1. Τεχνικοί όροι της ενωσιακής ιδιολέκτου

Οι όροι αυτοί μπορούν να χωριστούν σε τρεις υποκατηγορίες:

- **νομοτεχνικοί όροι:** π.χ.: παράγραφος, εδάφιο, στοιχείο, σημείο, περίπτωση, σημείο αναφοράς, αιτιολογική σκέψη, διορθωτικό, πίνακας αντιστοιχίας, αναδιατύπωση/ενοποίηση/κωδικοποίηση κ.λπ.
- **γενικότεροι ενωσιακοί όροι:** π.χ.: πράσινη βίβλος, ανακοίνωση, υπόμνημα, συμφωνία σύνδεσης, ερμηνευτική ανακοίνωση, αυτόνομη πράξη, έγγραφο εργασίας των υπηρεσιών της Επιτροπής, διοργανική συμφωνία, αιτιολογημένη γνώμη, προειδοποιητική επιστολή, διαδικασία εξουσιοδότησης, ειδική πλειοψηφία κ.λπ.
- **ειδικοί τεχνικοί όροι της ιδιολέκτου** που χρησιμοποιείται σε διάφορους τομείς της **ενωσιακής δραστηριότητας** (ανταγωνισμός, γεωργία, αλιεία κ.ο.κ.): π.χ.: δεσπόζουσα θέση, απαλλαγή κατά κατηγορίες, συγκέντρωση, καταγωγή, προέλευση, παραγωγός-εξαγωγέας, τιμή εισόδου κ.λπ.

Ο μεταφραστής πρέπει να γνωρίζει πολύ καλά την ορολογία αυτή και να την εφαρμόζει απαρέγκλιτα. Ειδικότερα, οι ενωσιακοί νομοτεχνικοί όροι έχουν τεράστια σημασία για την ορθότητα και την ακρίβεια των παραπομπών. Επομένως, σε στοιχεία αυτού του είδους δεν δικαιολογούνται λάθη. Σε περίπτωση αμφιβολίας ο μεταφραστής μπορεί να συμβουλευθεί:

¹¹² Για τα ορολογικά ζητήματα, βλ. αναλυτικότερα το κεφάλαιο 5 του παρόντος Οδηγού. Πάντως, πολύ καλή ανάλυση της ιδιαιτερότητας των ενωσιακών κειμένων και των σχετικών ορολογικών αναγκών και προσεγγίσεων κάνει η συνάδελφος Χριστίνα Φωστιέρη στο *Η ορολογική διάσταση της μεταφραστικής πρακτικής ή περί μίας δευτερογενούς αλλά όχι δευτερεύουσας λειτουργίας της μετάφρασης*, ανακοίνωση στο 3ο συνέδριο της ΕΛΕΤΟ με θέμα *Ελληνική γλώσσα και ορολογία*, Αθήνα 1-3 Νοεμβρίου 2001.

Για νομοτεχνικούς και γενικότερους ενωσιακούς όρους:

- το *Διοργανικό εγχειρίδιο*,
- τον *Κοινό πρακτικό οδηγό*,
- το *Κοινό Βοήθημα*,
- το *Τυπικό*,
- το έγγραφο *Règles de technique législative*,
- τον ιστότοπο GoPro, που διαδέχθηκε το *Manuel des procédures* (δεν υπάρχει στα ελληνικά, αλλά εξηγεί με μεγάλη σαφήνεια τις ενωσιακές διαδικασίες και τη σχετική ορολογία),
- τον παρόντα Οδηγό.

Για όρους κάθε είδους:

- το Κεντρικό Αρχείο Τυποποιημένων Όρων και Κειμένων (ΚΑΤΟΚ), την IATE¹¹³ αλλά και άλλες πηγές και πόρους ορολογίας μέσω του Quest¹¹⁴.

και επίσης

- διάφορα ενωσιακά γλωσσάρια που έχουν εκπονηθεί για τους επιμέρους τομείς.

Επισημαίνεται πάντως ότι κάποιοι νομοτεχνικοί όροι επιβάλλουν ιδιαίτερη προσοχή, διότι μπορεί εύκολα να οδηγήσουν σε παρεξηγήσεις. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι ο αγγλικός όρος *paragraph*, ο οποίος πρέπει να μεταφράζεται στα ελληνικά *παράγραφος*, όταν (από άγνοια του συντάκτη, βλ. αμέσως παρακάτω) δηλώνει στο πρωτότυπο την αριθμημένη —με αραβικό αριθμό— υποδιαίρεση ενός άρθρου που έχει αριθμημένες υποδιαίρεσεις, αλλά *εδάφιο*, όταν (σωστά) δηλώνει τη μη αριθμημένη υποδιαίρεση ενός άρθρου που δεν έχει αριθμημένες υποδιαίρεσεις. Υπάρχει βέβαια και ο όρος *subparagraph*, ο οποίος πρέπει να μεταφράζεται πάντοτε *εδάφιο*, γιατί δηλώνει μη αριθμημένο τμήμα αριθμημένης παραγράφου. Ωστόσο, πρέπει να τονιστεί ότι στα σωστά νομοτεχνικά αγγλικά η παράγραφος δεν δηλώνεται με τη λέξη *paragraph* αλλά με τον αριθμό της μέσα σε παρένθεση. Παράδειγμα: In article 5(1) ... Στα σωστά νομοτεχνικά αγγλικά η λέξη *paragraph* δηλώνει μόνο το εδάφιο, αλλά δυστυχώς μερικοί συντάκτες πρωτοτύπων δεν γνωρίζουν τη διάκριση αυτή και παρασύρουν σε λάθη και τους μεταφραστές.

Πρόβλημα επίσης δημιουργείται όταν κάποιο άλλο όργανο αποδίδει παγίως με άλλο τρόπο όρους που το Τμήμα Ελληνικής Μετάφρασης της Επιτροπής έχει τυποποιήσει διαφορετικά. Για παράδειγμα, για τον όρο *lettre de mise en demeure*, ο οποίος στην Επιτροπή αποδίδεται παγίως *προειδοποιητική επιστολή*, το Δικαστήριο χρησιμοποιεί τον όρο *έγγραφο οχλήσεως* (βλ., π.χ., υπόθεση C-275/04, σκέψη 1). Σ' αυτή την περίπτωση, στο παράθεμα από την απόφαση του Δικαστηρίου αφήνουμε την απόδοση που χρησιμοποιεί εκείνο, στη δική μας μετάφραση όμως χρησιμοποιούμε τον όρο που έχει επιλέξει το δικό μας Τμήμα. Αλλά, για να μη νομίσει ο αναγνώστης ότι πρόκειται για δύο διαφορετικά πράγματα, βάζουμε μέσα στο

¹¹³ Διοργανική βάση δεδομένων ορολογίας.

¹¹⁴ Το Quest είναι ένα εργαλείο μετα-αναζήτησης (metasearch), σκοπός του οποίου είναι να βοηθήσει τον μεταφραστή στην αναζήτηση λύσεων σε προβλήματα ορολογίας. Μπορεί να διερευνήσει περισσότερες από 20 πηγές όρων (όχι μόνο ορολογικές βάσεις δεδομένων αλλά και συναφείς πηγές, όπως το Euramis Concordance, το DGT Vista και η EUR-Lex) στον χρόνο που συνήθως χρειάζεται για την αναζήτηση ενός όρου σε μία μόνο βάση δεδομένων.

παράθεμα, δίπλα στον όρο *έγγραφο οχλήσεως* και μέσα σε αγκύλες, τον όρο *προειδοποιητική επιστολή*.

Στο σημείο αυτό πρέπει να επισημανθεί ότι στην ιδιόλεκτο των ενωσιακών νομικών πράξεων η αντωνυμία **this** σε φράσεις του τύπου *this regulation (this directive, this decision, this article, this paragraph, this subparagraph κ.ο.κ.)* πρέπει να αποδίδεται στα ελληνικά με τον όρο *παρών/παρούσα/παρόν* (κανονισμός, οδηγία, απόφαση, άρθρο, παράγραφος, εδάφιο κ.ο.κ.) και όχι με την αντωνυμία *αυτός/αυτή/αυτό*. (Στα γαλλικά χρησιμοποιείται στην περίπτωση αυτή το επίθετο *présent/présente*.) Στην προκειμένη περίπτωση το *this* αναφέρεται στην πράξη ή τη διάταξη μέσα στην οποία βρίσκεται ο συντάκτης (για τον μεταφραστή, στην υπό μετάφραση πράξη). Αντίθετα, όταν ο συντάκτης θέλει να αναφερθεί όχι στην πράξη ή τη διάταξη μέσα στην οποία βρίσκεται, αλλά σε άλλη πράξη ή διάταξη την οποία μόλις ανέφερε, τότε χρησιμοποιεί στα αγγλικά την αντωνυμία *that* ή το μετοχικό επίθετο *the said* (στα γαλλικά: *ce/cette* ή *ledit/ladite*), που στα ελληνικά πρέπει να αποδίδεται με την προθετική έκφραση *εν λόγω*, με την αντωνυμία *εκείνος/-η/-ο* ή με ανάλογη έκφραση.

Παράδειγμα

***This Decision** does not prejudice the submission of a new application under Article 6(2) of Directive 91/414/EEC and Commission Regulation (EC) No 33/2008 of 17 January 2008 laying down detailed rules for the application of Council Directive 91/414/EEC as regards a regular and an accelerated procedure for the assessment of active substances which were part of the programme of work referred to in Article 8(2) of **that Directive** but have not been included into its Annex I in accordance with the accelerated procedure provided for in Articles 13 to 22 of **that Regulation**.*

*La **présente décision** est sans préjudice de la soumission d'une nouvelle demande conformément à l'article 6, paragraphe 2, de la directive 91/414/CEE et du règlement (CE) n° 33/2008 de la Commission du 17 janvier 2008 portant modalités d'application de la directive 91/414/CEE du Conseil relative à une procédure courante et à une procédure accélérée d'évaluation de substances actives prévues dans le programme de travail visé à l'article 8, paragraphe 2, de **cette directive**, mais non inscrites à l'annexe I, conformément à la procédure accélérée prévue aux articles 13 à 22 **dudit règlement**.*

***Η παρούσα απόφαση** δεν εμποδίζει την υποβολή νέας αίτησης βάσει του άρθρου 6 παράγραφος 2 της οδηγίας 91/414/ΕΟΚ και του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 33/2008 της Επιτροπής, της 17ης Ιανουαρίου 2008, για τη θέσπιση λεπτομερών κανόνων εφαρμογής της οδηγίας 91/414/ΕΟΚ του Συμβουλίου όσον αφορά την καθιέρωση συνήθους και ταχείας διαδικασίας εκτίμησης των δραστικών ουσιών που περιλαμβάνονταν στο πρόγραμμα εργασίας το οποίο αναφέρεται στο άρθρο 8 παράγραφος 2 της **εν λόγω οδηγίας**, αλλά δεν έχουν καταχωριστεί στο παράρτημα I, σύμφωνα με την ταχεία διαδικασία που προβλέπεται στα άρθρα 13 έως 22 του **εν λόγω κανονισμού**.*

Κατ' αναλογία, το ίδιο πρέπει να κάνει ο μεταφραστής και για έγγραφα άλλου είδους, όπως ανακοινώσεις, εκθέσεις κ.λπ. Έτσι, όταν μεταφράζει ανακοίνωση στην οποία συναντά τον όρο *this communication*, δεν πρέπει να χρησιμοποιήσει την απόδοση *αυτή η ανακοίνωση* αλλά *η παρούσα ανακοίνωση*.

E.2.2.2. Τεχνικοί όροι του επιστημονικού τομέα στον οποίο εντάσσεται το υπό μετάφραση κείμενο (χημικοί όροι, φαρμακευτικοί όροι, κτηνιατρικοί όροι, νομικοί όροι κ.λπ.)

Κι αυτούς τους όρους ο μεταφραστής πρέπει ασφαλώς να τους αποδίδει σωστά (**ορολογική ακρίβεια**). Εδώ όμως οι δυσκολίες είναι μεγαλύτερες, γιατί βέβαια δεν είναι δυνατόν ο κάθε μεταφραστής να γνωρίζει την τεχνική ορολογία όλων των επιστημονικών κλάδων. Εκείνο που, ως επαγγελματίας, πρέπει να γνωρίζει είναι οι τρόποι με τους οποίους μπορεί να λύσει το πρόβλημά του. Οι τρόποι αυτοί είναι οι ακόλουθοι (η σειρά αναφοράς τους είναι καθαρά ενδεικτική):

- αναζήτηση του όρου στο ΚΑΤΟΚ,
- αναζήτηση του όρου σε βάσεις και πόρους ορολογίας, ιδίως μέσω του Quest,
- αναζήτηση του όρου σε ειδικά λεξικά, ειδικά γλωσσάρια, ειδικά έργα αναφοράς / εγκυκλοπαίδειες,
- προσφυγή στις γνώσεις συναδέλφων ειδικευμένων στον συγκεκριμένο τομέα,
- προσφυγή στις γνώσεις ειδικών εμπειρογνομόνων, καθηγητών κ.λπ. που ενδέχεται να γνωρίζει ο μεταφραστής π.χ., από εκδηλώσεις επιμόρφωσης, από συνεργασία μαζί τους με αφορμή έγγραφα που μετέφρασε στο παρελθόν κ.λπ.,
- στοχευμένη έρευνα στο διαδίκτυο,

Παράδειγμα

Ο μεταφραστής καλείται να αποδώσει τον όρο *pyrrolizidine alkaloids*. Η έρευνα που πραγματοποιεί στο ΚΑΤΟΚ και στις ενωσιακές βάσεις δεδομένων δεν φέρνει κανένα αποτέλεσμα. Εικάζει ότι η πιθανή απόδοση αυτού του όρου στα ελληνικά ενδέχεται να είναι *πυρρολιζιδινικά αλκαλοειδή*. Αναζητεί αυτόν τον ελληνικό όρο στο διαδίκτυο και όντως διαπιστώνει ότι σε έγκυρους ιστοτόπους (π.χ. Τμήμα Φαρμακευτικής Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης) υπάρχει ο συγκεκριμένος όρος. Έτσι, είναι σίγουρος ότι έλυσε το πρόβλημά του και ότι το αποτέλεσμα είναι απόλυτα έγκυρο και ασφαλές.

Με την ίδια διαδικασία έχουν επιλυθεί προβλήματα απόδοσης όρων όπως *deliberative polling* (διαβουλευτική δημοσκόπηση), *heparin sodium* (νατριούχος ηπαρίνη), *agrophenological* (γεωργοφαινολογικός) κ.λπ.,

- προσφυγή στις υπηρεσίες των ορολόγων της Μονάδας ή του Τμήματος,
- υποβολή ερωτήματος στο Ελληνικό Δίκτυο Ορολογίας (ΕΔΟ), το οποίο ιδρύθηκε το 2015 με πρωτοβουλία του Τμήματος Ελληνικής Γλώσσας της Γενικής Διεύθυνσης Μετάφρασης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, με σκοπό την ορολογική υποστήριξη των ελληνόφωνων μεταφραστικών υπηρεσιών των θεσμικών οργάνων της Ευρωπαϊκής Ένωσης αλλά και γενικότερα των μεταφραστικών εργασιών και της δημόσιας διοίκησης σε Ελλάδα και Κύπρο.

Στο σημείο αυτό πρέπει να τονιστεί ότι, **αν το αρμόδιο όργανο του Τμήματος (ΟΤΟ) έχει επιλέξει για κάποιον όρο μια συγκεκριμένη απόδοση, ο μεταφραστής οφείλει να ακολουθεί την απόδοση αυτή.** Γι' αυτό ο μεταφραστής, όταν αντιμετωπίζει κάποιο ορολογικό πρόβλημα, δεν πρέπει να παραλείπει να συμβουλευεται το ΚΑΤΟΚ στον ιστότοπο της ΟΤΟ. Για μεγαλύτερη ευκολία, **συνιστάται η χρήση της βάσης όρων ΚΑΤΟΚ στο μεταφραστικό εργαλείο,** όπου όλες οι τυχόν αντιστοιχίες μεταξύ των όρων του νέου κειμένου και των όρων της βάσης μπορούν να επισημαίνονται αυτόματα μέσα στον κειμενογράφο τη στιγμή της μετάφρασης.

Ειδικά για τις **λατινικές εκφράσεις,** που χρησιμοποιούνται συχνά στα κοινοτικά κείμενα, επισημαίνεται ότι η μεταφραστική αντιμετώπισή τους δεν είναι ενιαία. Πράγματι, άλλες μεταφράζονται σχεδόν πάντοτε στα ελληνικά (inter alia = μεταξύ άλλων, sine die = επ' αόριστον, ex officio = αυτεπαγγέλτως, a fortiori = κατά μείζονα λόγον κ.λπ.), άλλες μένουν κατά κανόνα αμετάφραστες (ad hoc, in vitro, in vivo κ.λπ.) και άλλες άλλοτε μεταφράζονται και άλλοτε όχι (mutatis mutandis, a priori, ex nunc κ.λπ.).

Σε ό,τι αφορά τους τεχνικούς όρους πρέπει να επισημανθούν δύο ακόμη ζητήματα: η αρχή της **ορολογικής συνοχής και συνέπειας** και το ζήτημα της **νεολογίας.**

E.2.2.3. Η αρχή της ορολογικής συνοχής και συνέπειας

Πέραν της αρχής της **ορολογικής ακρίβειας** πρέπει να τηρείται και η αρχή της **ορολογικής συνοχής και συνέπειας.** Πράγματι, η απόδοση των τεχνικών και άλλων όρων πρέπει όχι μόνο να είναι σωστή, αλλά και να διακρίνεται από ορολογική συνοχή και συνέπεια, πράγμα που σημαίνει ότι **για την απόδοση μιας συγκεκριμένης έννοιας θα πρέπει να χρησιμοποιείται πάντοτε ο ίδιος όρος**¹¹⁵. Ωστόσο, υπάρχουν περιπτώσεις στις οποίες οι επιστημονικοί κύκλοι δεν έχουν καταλήξει σε μία και μόνη απόδοση για έναν συγκεκριμένο όρο (δηλαδή υπάρχουν δύο ή και περισσότερες αποδόσεις, που είναι όλες, κατά μια έννοια, «σωστές» ή αποδεκτές). Αυτό δεν δίνει στον μεταφραστή το δικαίωμα να χρησιμοποιεί στο ίδιο κείμενο εναλλακτικές διαφορετικές αποδόσεις για τον ίδιο όρο, γιατί ο αναγνώστης μπορεί να νομίσει ότι πρόκειται για διαφορετικά πράγματα. Μάλιστα, **στα ενωσιακά κείμενα η αρχή της ορολογικής συνοχής και συνέπειας πρέπει να τηρείται όχι μόνο στο συγκεκριμένο έγγραφο (στοιχειώδης και αυτονόητη απαίτηση) αλλά, στο μέτρο του δυνατού, σε όλα τα έγγραφα του τομέα.** Διαφορετικά, το αποτέλεσμα θα είναι μια χρόνια και δυσάρεστη ορολογική αναρχία.

Πολλές φορές το πρόβλημα προκύπτει από λάθη ή άστοχες αποδόσεις στη βασική πράξη που διέπει έναν τομέα. Ο μεταφραστής αρνείται να χρησιμοποιήσει την αδόκιμη ορολογία στο κείμενό του, κι έτσι δημιουργείται μια κατάσταση που δεν συνάδει με την αρχή της ορολογικής συνοχής. Η ιδανική εν προκειμένω λύση είναι η όσο το δυνατόν ταχύτερη διόρθωση των βασικών πράξεων.

Παραδείγματα όρων που παραβιάζουν την αρχή της ορολογικής συνοχής και συνέπειας

— Παράδειγμα προβληματικού όρου της ενωσιακής ιδιολέκτου

¹¹⁵ Βλ. ψήφισμα του Συμβουλίου, της 8ης Ιουνίου 1993, όσον αφορά την ποιότητα της διατύπωσης της κοινοτικής νομοθεσίας (93/C/166/01), σημείο 3, καθώς και γενική αρχή αριθ. 6 του *Κοινού πρακτικού οδηγού*. Επίσης, κεντρική νομοπαρασκευαστική επιτροπή, *Σύνταξη των προσχεδίων νόμων και κανονιστικών πράξεων*, Αθήνα, 21 Ιουνίου 1984, σ. 4.

Η διαδικασία αντιντάμπινγκ διέπεται από τον κανονισμό (ΕΕ) 2016/1036 του Συμβουλίου. Στον κανονισμό αυτόν ο όρος *Union industry* αποδίδεται κατά κανόνα (όχι παντού) στα ελληνικά *ενωσιακή βιομηχανία*. Ωστόσο, επειδή πάρα πολλοί μεταφραστές δεν θεωρούν την απόδοση αυτή δόκιμη, χρησιμοποιούν στα κείμενά τους την απόδοση *ενωσιακός κλάδος παραγωγής*, ακόμη και όταν γίνεται ευθεία παραπομπή σε άρθρα του βασικού κανονισμού που χρησιμοποιούν τον όρο *ενωσιακή βιομηχανία*. Το ίδιο συμβαίνει και με τον όρο *disclosure*, ο οποίος στον βασικό κανονισμό (ειδικότερα στο άρθρο 20) αποδίδεται με τον όρο *αποκάλυψη*. Ο όρος αυτός χρησιμοποιείται σπάνια στα κείμενά μας, ακόμη και όταν γίνεται ευθεία παραπομπή στο άρθρο 20 του βασικού κανονισμού. Αντ' αυτού χρησιμοποιούνται όροι όπως *κοινοποίηση* ή *δημοσιοποίηση*. Η κατάσταση αυτή δεν είναι βέβαια ιδανική. Γι' αυτό τον λόγο απαιτείται η όσο το δυνατόν ταχύτερη αναθεώρηση του βασικού κανονισμού. Επισημαίνεται ακόμη ότι ο πολύ παρόμοιος κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 2016/1037 του Συμβουλίου, που διέπει τις επιδοτήσεις, χρησιμοποιεί διαφορετική ορολογία (π.χ., για το *disclosure*: *ενημέρωση και αποκάλυψη*· για το *Union industry*: *ενωσιακός κλάδος παραγωγής* κ.λπ.), πράγμα που επιτείνει την ορολογική σύγχυση.

— Παράδειγμα προβληματικού επιστημονικού όρου

Στα έγγραφα της Γενικής Διεύθυνσης SANCO εμφανίζεται συχνά ο όρος *maximum residue limits*, ο οποίος αποδίδεται με διάφορους τρόπους στα ελληνικά: *ανώτατα/μέγιστα όρια/επίπεδα υπολειμμάτων/καταλοίπων*. Το πρόβλημα οξύνθηκε, μεταξύ άλλων, και από το γεγονός ότι οι δύο αρμόδιες ελληνικές υπηρεσίες διαφώνησαν μεταξύ τους όσον αφορά την απόδοση του όρου. Και στην περίπτωση αυτή, ο μεταφραστής πρέπει να παραθέτει αυτούσιους τους τίτλους των διαφόρων νομικών πράξεων στις οποίες εμφανίζεται ο όρος αυτός, αλλά στο δικό του κείμενο πρέπει να τηρεί ενιαία ορολογική γραμμή.

E.2.2.4. Νεολογία

Σε διάφορους επιστημονικούς τομείς (π.χ. στους τομείς των κοινωνικών και των οικονομικών επιστημών αλλά και σε πολλούς άλλους) δημιουργούνται συχνά νέες έννοιες, που εκφράζουν νέες καταστάσεις. Συνήθως αυτές οι έννοιες αποδίδονται πρώτα στα αγγλικά και στη συνέχεια πρέπει να μεταφερθούν στα ελληνικά (όπως και στις άλλες γλώσσες). Έτσι, τα τελευταία χρόνια, οι εξελίξεις στην αγορά εργασίας και στην κοινωνική ασφάλιση έφεραν στην επιφάνεια όρους όπως *employability*, *flexicurity* κ.λπ. Παλαιότερα, η *globalisation* της οικονομίας είχε ως συνέπεια την *delocalisation* πολλών ενωσιακών επιχειρήσεων. Κάποια στιγμή, σε διάφορα κοινοτικά έγγραφα άρχισε να γίνεται διάκριση μεταξύ *placing on the market* και *making available on the market* κ.ο.κ. Αλλά και διάφοροι άλλοι όροι (π.χ., *logistics*, *e-commerce* κ.λπ.), που σήμερα έχουν ευρεία διάδοση, συγκέντρωσαν κάποτε με ιδιαίτερη ένταση (συχνά συγκεντρώνουν ακόμη και σήμερα) το μεταφραστικό ενδιαφέρον.

Στο παρελθόν ο ενωσιακός μεταφραστής χρειάστηκε αρκετές φορές να αποδώσει όρους αυτού του είδους, και συχνά το έκανε με αρκετή επιτυχία. Για παράδειγμα, όροι όπως *χρήστης*, *επικουρικότητα*, *αιεφόρος ανάπτυξη*, *διατροφικές μεταφορές (intermodal transport)*, *πολυτροπικές μεταφορές (multimodal transport)*, (ίσως και ο όρος *μετεγκατάσταση*) κ.λπ. πλάστηκαν από τους ενωσιακούς μεταφραστές. Σε άλλες περιπτώσεις, όμως, το αποτέλεσμα προσπαθειών αυτού του είδους δεν μπορεί να θεωρηθεί ιδιαίτερα επιτυχημένο. Για παράδειγμα, ο όρος *διακριτική μεταχείριση* για την απόδοση του *discriminatory treatment* δεν είναι ικανοποιητικός λόγω της αμφισημίας του επιθέτου *διακριτικός* (ωστόσο, έχει πλέον σχεδόν επικρατήσει). Τέλος, ορισμένοι νεολογικοί όροι εξακολουθούν να αποτελούν αντικείμενο αμφισβήτησης, χωρίς ωστόσο να θεωρούνται σαφώς λανθασμένοι. Τέτοιος όρος

είναι, για παράδειγμα, ο όρος *ορθή μεταχείριση των ζώων*, ο οποίος διαμορφώθηκε επίσης στο κοινοτικό/ενωσιακό πλαίσιο για την απόδοση του *animal welfare (bien-être des animaux)*, όρου που καλύπτει όλα τα επιμέρους στάδια της ζωικής παραγωγής, δηλαδή όχι μόνο την εκτροφή καθαυτήν αλλά και τη μεταφορά και τη σφαγή των ζώων. Στον ελληνικό νόμο 4039/2012 χρησιμοποιείται για την έννοια αυτή ο όρος *ευζωία*, που ορίζεται ως *το σύνολο των κανόνων, που πρέπει να εφαρμόζει ο άνθρωπος στα ζώα, αναφορικά με την προστασία τους και την καλή μεταχείρισή τους, έτσι ώστε να μην πονούν και υποφέρουν, την παραμονή τους σε χώρο στεγνό, καθαρό και προστατευμένο από τις καιρικές συνθήκες, χωρίς να είναι μόνιμα δεμένα και διαβιούντα εντός ακατάλληλων κατασκευών (π.χ. μεταλλικών), τη φροντίδα για ιατρική περίθαλψη και χορήγηση κατάλληλης τροφής και νερού, την καθημερινή άσκηση ή τον περίπατό τους και γενικά τη μέριμνα για σεβασμό της ύπαρξής τους*. Πράγματι, η ορθότητα του όρου *ορθή μεταχείριση των ζώων* αμφισβητείται, καθώς οι όροι *καλή μεταχείριση των ζώων* ή *ευζωία των ζώων* θεωρούνται ορθότεροι.

Ποια είναι, όμως, η προσέγγιση την οποία πρέπει να ακολουθεί ο μεταφραστής για την απόδοση τέτοιων νεοφανών εννοιών/όρων¹¹⁶; Μερικές φορές, λόγω της προθεσμίας την οποία πρέπει να τηρήσει, καλείται να αποδώσει μόνος του τον ξένο όρο (ίσως με τη βοήθεια κάποιων συναδέλφων της μονάδας του¹¹⁷). Το πρώτο πράγμα είναι να συμβουλευτεί τις διάφορες διαθέσιμες βάσεις και πόρους ορολογίας (κυρίως, αλλά όχι αποκλειστικά, μέσω του QUEST), γιατί ενδέχεται ο όρος να υπάρχει ήδη σε κάποια απ' αυτές. Αν δεν βρει τίποτε εκεί, κάνει στοχευμένη έρευνα στο διαδίκτυο, για να δει αν ο όρος έχει ήδη αποδοθεί με έγκυρο τρόπο στα ελληνικά (πράγματι, πολλές φορές ο όρος έχει ήδη αποδοθεί στην Ελλάδα, π.χ. στον Τύπο, σε πανεπιστήμια κ.λπ.). Αν δεν βρει τίποτε ούτε στο διαδίκτυο ή αν οι υπάρχουσες αποδόσεις δεν τον ικανοποιούν (π.χ. επειδή ο όρος έχει αποδοθεί με πολλούς και διάφορους τρόπους ή, κατά τη γνώμη του, έχει αποδοθεί λανθασμένα), προσπαθεί να προσφύγει σε ειδικούς εμπειρογνώμονες του συγκεκριμένου τομέα είτε ο ίδιος απευθείας είτε μέσω των αρμόδιων ορολόγων του Τμήματος. Αν δεν τελεσφορήσει ούτε η λύση αυτή, υποβάλλει ερώτηση στο Ελληνικό Δίκτυο Ορολογίας (ΕΔΟ). Αν δεν λύσει το πρόβλημά του ούτε μέσω αυτού του οργάνου, τότε επιλέγει την καλύτερη, κατά τη γνώμη του απόδοση, και, στη συνέχεια, υποβάλλει τον όρο χωρίς καθυστέρηση στο αρμόδιο όργανο του Τμήματος, την Ομάδα Τυποποίησης Ορολογίας (ΟΤΟ). Το ιδανικό, βέβαια, θα ήταν να επιληφθεί η ΟΤΟ αμέσως, στην πράξη όμως αυτό γίνεται (αναπόφευκτα) με κάποια καθυστέρηση και αφού έχουν ήδη κυκλοφορήσει κάποιες αποδόσεις (και σε κείμενά μας αλλά και στην Ελλάδα ή την Κύπρο).

Πάντως, ο ελληνόφωνος μεταφραστής δικαιούται —ασφαλώς με περίσκεψη και φειδώ— να χρησιμοποιεί νεολογισμούς για την απόδοση νέων εννοιών¹¹⁸, μολονότι άλλες λύσεις (π.χ., η περιφραστική απόδοση) φαίνονται ενίοτε πιο «ανώδυνες» και παρά το γεγονός ότι τα ελληνικά είναι ίσως λιγότερο δεκτικά σε νεωτερισμούς απ' ό,τι τα αγγλικά¹¹⁹. Ωστόσο, όπως

¹¹⁶ Πολύ καλή ανάλυση του θέματος αυτού, με άφθονα παραδείγματα, έχει κάνει η συνάδελφος Χρυσούλα Δουδουλακάκη στο *Ο μεταφραστής ως δημιουργός νεολογισμών*, ανακοίνωση στο 3ο συνέδριο της ΕΛΕΤΟ με θέμα *Ελληνική γλώσσα και ορολογία*, Αθήνα 1-3 Νοεμβρίου 2001. Επίσης πολύ ενδιαφέρουσα είναι και η εισήγηση *Τυποποίηση ορολογίας της ποιότητας και επικοινωνία*, που υποβλήθηκε στο ίδιο συνέδριο από τους Ι. Σαριδάκη, Ν. Τσαλκάνη, Ε. Λαμπή και Ε. Καραγιώργη, όπως και η προαναφερθείσα (υποσημείωση 112) ανακοίνωση της Χριστίνας Φωστιέρη.

¹¹⁷ Πολύ χρήσιμες, από την άποψη αυτή, είναι οι τακτικές συνεδριάσεις και ανταλλαγές απόψεων με συναδέλφους στο πλαίσιο της μονάδας.

¹¹⁸ Δεν πρέπει όμως να κάνει **κατάχρηση** της δυνατότητας αυτής, διότι σύμφωνα με τους γενικούς κανόνες σύνταξης των νομικών πράξεων, πρέπει να αποφεύγεται η κατάχρηση ενωσιακών νεολογισμών.

¹¹⁹ Π.χ. για το *dumping* δεν υιοθετήθηκε (όπως ίσως θα μπορούσε να έχει γίνει) ο νεολογισμός *υποτιμητισμός*, τον οποίο πρότεινε ο Α. Βλάχος το 1983. (Στο ίδιο θεματικό πλαίσιο, το Γραφείο

επισημαίνεται¹²⁰, για να πετύχει ο νεολογισμός πρέπει να ικανοποιεί ορισμένα κριτήρια: α) να προταθεί έγκαιρα, δηλαδή πριν διαδοθεί σε μεγάλη έκταση και επικρατήσει ο ξένος όρος ή κάποια αδόκιμη απόδοσή του στα ελληνικά· β) να μην είναι περιφραστικός ή σχοινοτενής· γ) να συνάδει με τους κανόνες της ελληνικής γλώσσας¹²¹. και δ) να δίνει τη δυνατότητα αναγωγής στην ξένη λέξη, με αντίστροφη πορεία μετάφρασης από τα ελληνικά προς την ξένη γλώσσα. Θα μπορούσε να προστεθεί ίσως και μια άλλη ιδιότητα: να μπορεί να σχηματίσει παράγωγα (π.χ. επίθετα), πράγμα που διευκολύνει πολύ τη χρήση του σε διάφορα γλωσσικά συμφραζόμενα. Από την άποψη αυτή ιδιαίτερα επιτυχημένοι κρίνονται, π.χ., οι όροι *πολυμέσα* και *διαδίκτυο*, από τους οποίους εύκολα ανατρέχει κανείς στους όρους *multimedia* και *internet*, αντιστοίχως, ενώ επίσης εύκολος είναι ο σχηματισμός χρησιμότητας παραγώγων, όπως *πολυμεσικός* και *διαδικτυακός*.

Ωστόσο, παρά το προαναφερόμενο κριτήριο για έγκαιρη πρόταση του νεολογισμού πριν διαδοθεί και εδραιωθεί κάποιος άλλος ξένος —ή ελληνικός αλλά λιγότερο δόκιμος— όρος, επισημαίνεται ότι για πολλούς προβληματικούς όρους δεν είναι ποτέ αργά να τίθεται το πρόβλημα και να γίνεται προσπάθεια να λυθεί με τον καλύτερο δυνατό τρόπο. Για παράδειγμα, επισημάνθηκε ήδη παραπάνω το πρόβλημα με την απόδοση του επιθέτου *discriminatory* στον όρο *discriminatory treatment*. Στην αρχή οι Έλληνες μεταφραστές, λόγω του γεγονότος ότι η λέξη *διακριτικός*, στην τρέχουσα σημασία της, έχει εντελώς διαφορετικό περιεχόμενο (θετικό και όχι αρνητικό), δεν τη χρησιμοποιούσαν και προσπαθούσαν να αποφύγουν τον σκόπελο με περιφράσεις του τύπου *εισάγει διακρίσεις* (πολλοί, σε κάποιες περιπτώσεις, το κάνουν ακόμη) κ.λπ. Σιγά σιγά, όμως, κάποιοι «διέβησαν τον Ρουβίκωνα» και υιοθέτησαν το επίθετο *διακριτικός*, τάση που τείνει να γενικευθεί. Ωστόσο, θα ήταν ίσως ενδεδειγμένο να λυθεί στην προκειμένη περίπτωση το ενοχλητικό αυτό πρόβλημα με την υιοθέτηση του νεολογικού επιθέτου *διακρισιακός*¹²². Επισημαίνεται ότι το επίθετο αυτό έχει ήδη αρχίσει να χρησιμοποιείται, σε μικρή πάντως έκταση, τόσο στην ενωσιακή όσο και στην ελληνική νομοθεσία (π.χ. στην απόφαση 2008/143/EK του Συμβουλίου και στον νόμο 3266 του 2004) αλλά και σε άλλα πλαίσια (π.χ. στην ετήσια έκθεση του Συνηγόρου του Πολίτη για το 2019), αλλά δεν φαίνεται (δυστυχώς) να έχει τη δυναμική για να αποκτήσει ευρύτερη διάδοση, καθώς μάλιστα το επίθετο *διακριτικός* έχει πλέον μπει σε έγκυρα λεξικά (όπως στο λεξικό του Ιδρύματος Τριανταφυλλίδη) και με τη σημασία: *για κάτι που έχει σχέση με τη διάκριση, που είναι μεροληπτικό: Διακριτική μεταχείριση*, αποκτώντας έτσι ισχυρά πιστοποιητικά νομιμοποίησης της άκομψης αυτής χρήσης.

Ε.2.3. Τρίτο επίπεδο

Επιστημονικών Όρων και Νεολογισμών της Ακαδημίας Αθηνών πρότεινε το 1988 τον όρο *αντιυποτίμηση* ή *ανθυποτίμηση* για το *αντιτάμπινγκ*, αλλά ούτε αυτός ο όρος υιοθετήθηκε). Ανάλογη διστακτικότητα παρατηρήθηκε για την απόδοση πολλών άλλων όρων όπως *flexicurity* (προτιμήθηκε το ανώδυνο περιφραστικό *ευελιξία με ασφάλεια* αντί των νεολογικών *ευελισφάλεια* ή *ευελασφάλεια*), *e-learning* (*ηλεκτρονική μάθηση* αντί *ηλεμάθηση*) κ.λπ.

¹²⁰ Μαρία Κακριδή-Φερράρι, *Μετάφραση ξένων όρων*, στον *Εγκυκλοπαιδικό Οδηγό για τη Γλώσσα*, Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, Θεσσαλονίκη 2001, σ. 203, και Γιάννης Χάρης, *Η γλώσσα, τα λάθη και τα πάθη*, πρώτος τόμος, σ. 432 επ.

¹²¹ Για σχετική ανάλυση, βλ. Α. Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, *Η νεολογία στην κοινή νεοελληνική*, Επιστημονική Επετηρίδα της Φιλοσοφικής Σχολής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, παράρτημα αριθ. 65, Θεσσαλονίκη, 1986.

¹²² Συνήθως βέβαια τα ουσιαστικά σε *-ση* δίνουν επίθετα σε *-ικός*. Υπάρχουν όμως παραδείγματα καθιερωμένων παραγώγων σε *-σιακός* (π.χ., *περίσταση* > *περιστασιακός*, *αίσθηση* > *αισθησιακός*, *εντύπωση* > *εντυπωσιακός* κ.λπ.) αλλά και σχετικών νεολογισμών [π.χ., *γνωσιακός* (*γνωσιακή διάσταση της ορολογίας*), *οργανωσιακός* (*οργανωσιακή θεωρία*), *ενωσιακός* κ.λπ.].

Όπως προαναφέρθηκε, στο επίπεδο αυτό κατατάσσεται το **ελεύθερο κείμενο**. Εδώ ο μεταφραστής μπορεί να αναπτύξει με σχετική ελευθερία τη δημιουργικότητά του, πάντοτε βέβαια σεβόμενος το νόημα του πρωτοτύπου και τους κανόνες της ελληνικής γλώσσας. Ωστόσο, πέρα απ' αυτή την αυτονόητη βασική αρχή, υπάρχουν και στο τρίτο επίπεδο κάποιες δεσμευτικές αρχές, που περιορίζουν σε κάποιο βαθμό τα περιθώρια ελευθερίας του μεταφραστή (διεξοδικότερη ανάλυση παρακάτω).

Τα προβλήματα του τρίτου επιπέδου είναι δυνατόν να αφορούν τα εξής:

E.2.3.1. Προβλήματα κατανόησης του πρωτοτύπου

Τα προβλήματα κατανόησης του πρωτοτύπου μπορεί να οφείλονται σε διάφορες αιτίες.

α) Το πρωτότυπο είναι κακό, με λάθη, ασυνταξίες, στρυφνή και δυσνόητη διατύπωση

Κάποιες φορές το πρωτότυπο είναι προβληματικό, είτε επειδή αυτός που το συνέταξε δεν γνωρίζει άριστα τη σχετική γλώσσα (π.χ. δεν είναι η μητρική του γλώσσα) είτε επειδή δεν έχει «συγγραφικό» ταλέντο. Αξίζει να σημειωθεί ότι, σε μια ιστορική προοπτική, το πρόβλημα με τα κακά πρωτότυπα επιδεινώθηκε μετά τη σχεδόν πλήρη αντικατάσταση της γαλλικής γλώσσας ως γλώσσας σύνταξης των πρωτοτύπων από τα αγγλικά. Είναι χαρακτηριστικό από την άποψη αυτή ότι η Emma Wagner, κορυφαίο στέλεχος του Τμήματος Αγγλικής Γλώσσας και της Γενικής Διεύθυνσης Μετάφρασης, στο άρθρο της *Quality of written Communication in a Multilingual Organisation*, στο περιοδικό *TERMINOLOGIE ET TRADUCTION*, No 1, 2000, σελ. 11, γράφει: *For reasons which are not entirely clear, the standard of French that was written in the Commission—in the days when it was the dominant language—was higher than the standard of English written now. ... Maybe it is because the French have stricter grammar and an Académie to outlaw barbaric imports, whereas English is a very flexible language which belongs to everyone and seems to know no rules.*

Λύση

- Ο μεταφραστής επικοινωνεί απευθείας με τον αρμόδιο υπάλληλο της αιτούσας υπηρεσίας για τη διευκρίνιση των προβληματικών ή διφορούμενων σημείων.
- Ο μεταφραστής καταγράφει το πρόβλημά του στη Note¹²³ και ζητά την όσο το δυνατόν ταχύτερη απάντηση του αρμόδιου υπαλλήλου της αιτούσας υπηρεσίας (εδώ βέβαια μπορούν να παρέμβουν και να βοηθήσουν και συνάδελφοι μεταφραστές άλλων γλωσσών).
- Ο μεταφραστής συμβουλευτεί τη μετάφραση του εγγράφου σε κάποια άλλη γλώσσα τόσο για λόγους γλωσσικής εναρμόνισης όσο και για να βεβαιωθεί ότι η λύση που έχει βρει στα διάφορα μεταφραστικά προβλήματα είναι σωστή. Εν προκειμένω διευκολύνει το γεγονός ότι στις λεγόμενες διαδικαστικές γλώσσες (αγγλικά, γαλλικά και γερμανικά) οι προθεσμίες είναι συχνά συντομότερες και άρα οι σχετικές

¹²³ Η Note είναι μια λειτουργία του TraDesk η οποία επιτρέπει, αφενός, στους μεταφραστές που μεταφράζουν το ίδιο έγγραφο να καταγράφουν ερωτήματα, παρατηρήσεις ή πληροφορίες για το υπό μετάφραση έγγραφο και, αφετέρου, στον αρμόδιο υπάλληλο της αιτούσας υπηρεσίας να απαντά στα ερωτήματα των μεταφραστών. Σε μερικές περιπτώσεις καταγράφονται επίσης στη Note και κάποιες πληροφορίες του Planning προς τους μεταφραστές.

μεταφράσεις ολοκληρώνονται και καθίστανται διαθέσιμες πιο γρήγορα. Βεβαίως, αυτή η άλλη μετάφραση πρέπει πάντοτε να αντιμετωπίζεται κριτικά.

- Η έσχατη λύση στην οποία μπορεί να προσφύγει ο μεταφραστής, όταν έχει αμφιβολία για το ακριβές νόημα κάποιου συγκεκριμένου σημείου του πρωτοτύπου, είναι η έντεχνα διαφορούμενη διατύπωση. Δεν υπάρχει ίσως μεταφραστής που να μην έχει διαπράξει τη μικρή αυτή «αμαρτία».
- Τέλος, ο μεταφραστής πρέπει να επισημάνει το πρόβλημα στον προϊστάμενό του και να ζητήσει την αναθεώρηση του εγγράφου από έμπειρο συνάδελφο.

β) Ο τομέας στον οποίο εντάσσεται το υπό μετάφραση έγγραφο είναι εντελώς άγνωστος στον μεταφραστή¹²⁴

Στην περίπτωση αυτή το πρόβλημα κατανόησης δεν είναι μόνο θέμα ορολογίας αλλά και γενικότερης διατύπωσης. Για παράδειγμα, ένα καθαρά νομικό ή ιατρικό κείμενο δεν θέτει μόνο προβλήματα ορολογίας. Για πολλούς είναι «άλλη γλώσσα».

Λύση

- Τα πολύ εξειδικευμένα κείμενα να δίνονται καταρχήν σε ειδικούς (αν υπάρχουν και αν είναι διαθέσιμοι). Διαφορετικά υπάρχει πρόβλημα: η μετάφραση δεν είναι καλή, ο αναθεωρητής ταλαιπωρείται (αντιπαραγωγική διαδικασία), ο μεταφραστής απογοητεύεται.
- Αν πάντως, για τεχνικούς ή οργανωτικούς λόγους, αυτό δεν μπορεί να γίνει, λαμβάνεται μέριμνα ώστε η μετάφραση να αναθεωρηθεί οπωσδήποτε από συνάδελφο που είναι εξειδικευμένος στο συγκεκριμένο γνωστικό αντικείμενο. Πάντως, επειδή «ουδέν κακόν αμιγές καλού», θα μπορούσε ίσως να παρατηρηθεί ότι ο μεταφραστής που θα κληθεί να μεταφράσει ένα τέτοιο εξειδικευμένο κείμενο θα αποκτήσει κάποιες γνώσεις που δεν αποκλείεται να του φανούν χρήσιμες σε άλλα έγγραφα στο μέλλον.

γ) Ελλιπής γνώση της συγκεκριμένης ξένης γλώσσας από τον μεταφραστή

Συμβαίνει, σε μερικές περιπτώσεις, να κληθεί ένας μεταφραστής να μεταφράσει ένα έγγραφο από γλώσσα την οποία δεν κατέχει πολύ καλά (μπορεί να είναι η τρίτη ή η τέταρτη γλώσσα εργασίας του¹²⁵). Σε μια τέτοια περίπτωση μπορεί να έχει κάποια προβλήματα κατανόησης του πρωτοτύπου.

Λύση

¹²⁴ Δεν πρόκειται για την περίπτωση που μέσα σε ένα κείμενο υπάρχουν απλώς κάποιοι ειδικοί όροι, αλλά για έγγραφα που είναι στο σύνολό τους εξειδικευμένα.

¹²⁵ Σήμερα το ενδεχόμενο αυτό είναι σχεδόν ανύπαρκτο για το Τμήμα Ελληνικής Μετάφρασης της Επιτροπής, διότι σχεδόν όλα τα πρωτότυπα συντάσσονται πια στα αγγλικά ή, σε μικρότερο βαθμό, στα γαλλικά. Αντίθετα, το πρόβλημα είναι υπαρκτό για τους συναδέλφους άλλων οργάνων (π.χ. του Δικαστηρίου ή του Κοινοβουλίου) και βέβαια για τους συναδέλφους των λεγόμενων «διαδικαστικών» γλωσσών.

— Η ανάθεση της μετάφρασης ενός εγγράφου σε μεταφραστή ο οποίος δεν γνωρίζει πολύ καλά τη συγκεκριμένη ξένη γλώσσα πρέπει καταρχήν να αποφεύγεται. Αν όμως, για τεχνικούς ή οργανωτικούς λόγους, αυτό δεν μπορεί να γίνει, το πρόβλημα μπορεί να αντιμετωπιστεί ως έναν βαθμό με τους εξής τρόπους:

- i) Ο μεταφραστής συμβουλευεται τη μετάφραση του εγγράφου σε κάποια άλλη γλώσσα, την οποία γνωρίζει καλά (ρελέ). Βεβαίως, αυτή η άλλη μετάφραση πρέπει πάντοτε να αντιμετωπίζεται κριτικά. Επιπλέον, το διάστημα που αναπόφευκτα θα πρέπει να μεσολαβήσει μέχρι να καταστεί διαθέσιμη η άλλη μετάφραση συνεπάγεται απώλεια πολύτιμου μεταφραστικού χρόνου.
- ii) Ο μεταφραστής ζητά, για συγκεκριμένα σημεία, τη βοήθεια συναδέλφων του που γνωρίζουν καλά τη συγκεκριμένη γλώσσα, αλλά που —ενδεχομένως λόγω φόρτου εργασίας— δεν μπορούσαν να αναλάβουν οι ίδιοι τη συγκεκριμένη μετάφραση.
- iii) Η μετάφραση δίνεται οπωσδήποτε για αναθεώρηση σε συνάδελφο που γνωρίζει καλά τη συγκεκριμένη ξένη γλώσσα.

E.2.3.2. Προβλήματα απόδοσης στην ελληνική γλώσσα

Ο μεταφραστής κατανοεί γενικά το πρωτότυπο, αλλά αντιμετωπίζει προβλήματα όσον αφορά την απόδοσή του στα ελληνικά. Τα προβλήματα αυτά μπορεί να είναι διαφόρων ειδών.

α) Ορθογραφία, γραμματική και συντακτικό

Τα προβλήματα αυτά λύνονται με προσφυγή στα σχετικά έγκριτα έργα (βλ. κατάλογο παρακάτω).

Σχετικά με το θέμα αυτό μπορούν να γίνουν οι εξής γενικές παρατηρήσεις:

I. Ορθογραφία

Σε ό,τι αφορά την **ορθογραφία**, για ό,τι δεν λύνεται αμετάκλητα στα εν λόγω έργα [λέξεις αμφισβητούμενης ορθογραφίας (π.χ. *Λισαβόνα/Λισσαβόνα*¹²⁶), χρήση ή μη κεφαλαίων αρχικών¹²⁷ (*Γ/γενική Δ/διεύθυνση, π/Πρόεδρος, π/Πράσινη β/Βίβλος, ο έ/Ελληνας π/Πρωθυπουργός* κ.λπ.) κ.ο.κ.], ο μεταφραστής πρέπει να εφαρμόζει τους συμβατικούς κανόνες του *Διοργανικού εγχειριδίου* και του παρόντος Οδηγού ή τις αποφάσεις που λαμβάνονται από τα αρμόδια όργανα του Τμήματος. Ακόμη, επισημαίνεται ότι η ορθογραφία στο ίδιο κείμενο πρέπει να είναι **εναρμονισμένη**, πράγμα που σημαίνει ότι δεν επιτρέπεται η ίδια λέξη να γράφεται με δύο ή περισσότερους διαφορετικούς τρόπους. Ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να δίνεται στην **ορθογράφιση ομόρων λέξεων** (*σύγκλιση/σύγκληση, παραλειφθεί/παραληφθεί* κ.λπ.), γιατί τα σχετικά λάθη δεν εντοπίζονται από το αυτόματο σύστημα ορθογραφικού ελέγχου.

¹²⁶ Το Τμήμα Ελληνικής Γλώσσας της Επιτροπής έχει επιλέξει τη γραφή *Λισαβόνα* (βλ. σημείωμα με τίτλο *Λισαβόνα* στο τέταρτο μέρος του Παρόντος Οδηγού). Την ίδια γραφή επέλεξε και η ΟΤΟ.

¹²⁷ Για λεπτομερή ανάλυση βλ. κεφάλαιο *Κεφαλαία και μικρά αρχικά*, στο τρίτο μέρος του παρόντος Οδηγού.

Μερικά ορθογραφικά προβλήματα που απασχολούν συχνά τον μεταφραστή είναι τα ακόλουθα (ενδεικτική αναφορά):

— Η γραφή της λέξης **μεικτός/μικτός** και των λέξεων της ίδιας ετυμολογικής οικογένειας.

Για τη γραφή της λέξης αυτής και των άλλων λέξεων της ίδιας οικογένειας υιοθετήθηκε και εφαρμόστηκε στην πρώτη και τη δεύτερη έκδοση του παρόντος Οδηγού ο εξής κανόνας (τον οποίο εφαρμόζει και το λεξικό του Ιδρύματος Τριανταφυλλίδη): Όταν μετά τη συλλαβή <mi> ακολουθούσαν δύο σύμφωνα ή διπλό σύμφωνο, το <mi> γραφόταν με <ει>: μεικτός, μείγμα, ανάμειξη κ.ο.κ. (με εξαίρεση το μίγδην, στη φράση φύρδην μίγδην)· όταν ακολουθούσε ένα μόνο σύμφωνο, το <mi> γραφόταν με <ι>: αμιγής, μιγός κ.ο.κ. Τον ίδιο κανόνα καλούνταν να ακολουθούν καταρχήν και οι συνάδελφοι. Ωστόσο, επειδή είναι πολύ διαδεδομένη και η απλούστερη γραφή με <ι> και επειδή δεν υπάρχουν ακλόνητα επιχειρήματα υπέρ της μιας ή της άλλης άποψης, είχε κριθεί αποδεκτή και η γραφή αυτή, αρκεί να την ακολουθούσε ο μεταφραστής με συνέπεια στο συγκεκριμένο έγγραφο. Επισημαίνεται ότι η παρούσα έκδοση του Οδηγού **ακολουθεί πλέον την απλούστερη γραφή (με <ι>)**, την οποία συνιστάται να ακολουθούν και οι συνάδελφοι στις μεταφράσεις τους. Σχετικό άρθρο, που τάσσεται υπέρ της απλούστερης γραφής με <ι>, υπάρχει στο τέταρτο μέρος του παρόντος Οδηγού.

— Η ορθογράφηση νεότερων σύνθετων λέξεων **το δεύτερο συνθετικό των οποίων αρχίζει από ρ**.

Άποψη των συντακτών του παρόντος Οδηγού είναι ότι το κριτήριο που πρέπει να πρυτανεύει στο θέμα αυτό είναι η **παλαιότητα ή μη καθιέρωση** και όχι ο **λόγιος ή μη χαρακτήρας του συνθέτου**. Αν υιοθετούσαμε την άποψη ότι όλα τα νεότερα λόγια (λόγια προέλευσης ή λόγια χρήσης) σύνθετα πρέπει να γράφονται με δύο ρ, θα οδηγούμασταν σε εξεζητημένες γραφές του τύπου *ημιρρυθμιζόμενα* (την οποία υιοθετεί η εγκυκλοπαίδεια *Πάπυρος-Larousse-Britannica*), *ωτορρινολαρυγγολόγος* (που, ευτυχώς, δεν το γράφει κανείς έτσι), *φαρμακορρυθμιστικός* (στην Κύπρο υπάρχει η Φαρμακορρυθμιστική Αρχή), *αυτορραδιογραφία*, *νιτρορρύπανση* κ.ο.κ. Συνεπώς όλα τα νεότερα σύνθετα, λόγια ή μη, συνιστάται καταρχήν να γράφονται με ένα ρ, εκτός αν αποδεδειγμένα έχει καθιερωθεί από παλιά η γραφή με δύο ρ. Με βάση την αρχή αυτή προτείνονται οι εξής λύσεις:

- i) *αυτορρύθμιση* ή *αυτορύθμιση*: Ο όρος μπήκε στην ελληνική γλώσσα ως έκτυπο (μεταφραστικό δάνειο) του αγγλικού όρου self-regulation, ο οποίος δημιουργήθηκε ως όρος της βιολογίας και της φυσιολογίας και στη συνέχεια, μέσω της διαδικασίας του διαθεματικού δανεισμού, «μεταφέρθηκε» στο πεδίο της οικονομίας, της διοίκησης και της κυβερνητικής (βλ. Σωτήρης Δημητρίου, *Λεξικό όρων κυβερνητικής, δομισμού και της θεωρίας των συστημάτων*, τόμος V, εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα, 1987, σ. 76). Στα ελληνικά προτιμητέα είναι η γραφή *αυτορρύθμιση*, με το σκεπτικό ότι έχει καθιερωθεί από παλιά (υπάρχει ήδη στο λεξικό του Δημητράκου). Επισημαίνεται, εξάλλου, ότι ο εν λόγω όρος **έχει τυποποιηθεί** με δύο ρ (*αυτορρύθμιση*) από την ΟΤΟ και υπάρχει στο ΚΑΤΟΚ. Το ίδιο έγινε και με τον όρο *συρρύθμιση*.
- ii) *απορρύθμιση* ή *απορύθμιση*: Ο όρος αυτός είναι καθιερωμένος στα ελληνικά με τη γραφή *απορρύθμιση* και με αρνητική καταρχήν σημασία (αποδιοργάνωση, διατάραξη του κανονικού ρυθμού λειτουργίας κ.λπ.). Τα τελευταία χρόνια άρχισε να

χρησιμοποιείται στη γλώσσα μας και με άλλη σημασία —μάλλον θετική, τουλάχιστον για τους νεοφιλελεύθερους οικονομολόγους που τον λάνσαραν—, ως έκτυπο του αγγλικού όρου *deregulation*¹²⁸, που σημαίνει την απλούστευση/κατάργηση των κανονιστικών ρυθμίσεων ή τη μείωση του κρατικού παρεμβατισμού με σκοπό την ελεύθερη και ακώλυτη λειτουργία των δυνάμεων της αγοράς (βέβαια, για τους ιδεολογικούς αντιπάλους του νεοφιλελευθερισμού, κι αυτή η νέα σημασία είναι κακόσημη, αφού οδηγεί στην ανεξέλεγκτη κυριαρχία των αδίστακτων αγορών, στον ακρωτηριασμό των δικαιωμάτων των εργαζομένων, στη διάλυση του κοινωνικού κράτους κ.λπ.). Συχνά τα συμφραζόμενα (ή η ταυτότητα/ιδιότητα του ανθρώπου που χρησιμοποιεί τη λέξη) επιτρέπουν στον αναγνώστη να καταλάβει με ποια από τις δύο σημασίες χρησιμοποιείται ο εν λόγω όρος. Σε μερικές περιπτώσεις, όμως, η διάκριση είναι πολύ δύσκολη, πράγμα που μπορεί να οδηγήσει σε σύγχυση.

Το πρόβλημα με τον όρο αυτόν δεν είναι η διεύρυνση του σημασιολογικού του περιεχομένου (αυτό έγινε π.χ. και με την *αυτορρύθμιση*), αλλά το γεγονός ότι η νέα σημασία που προστέθηκε **μπορεί να έχει εντελώς αντίθετη (θετική) χροιά** από την προηγούμενη, χωρίς η διάκριση των δύο σημασιών να είναι πάντοτε ευχερής. Αντίθετα, στην περίπτωση της *αυτορρύθμισης*, η έννοια εξακολουθεί να είναι βασικά η ίδια σε όλους τους επιμέρους τομείς χρήσης του όρου, και γι' αυτό δικαιολογείται η διατήρηση της καθιερωμένης γραφής με δύο ρ και για τις νέες, ειδικότερες σημασίες της λέξης. Ωστόσο, παρά τη διαφορά αυτή, **προτείνεται η γραφή και της απο(ρ)ρύθμισης με δύο ρ σε όλες τις περιπτώσεις**, με γνώμονα την ευρεία καθιέρωση της γραφής αυτής. Υπενθυμίζεται απλώς ότι στην προηγούμενη έκδοση του παρόντος Οδηγού είχε προταθεί είτε να χρησιμοποιείται άλλη απόδοση (π.χ. περιφραστική) για τον όρο *deregulation* είτε, σε περίπτωση προτίμησης του όρου *απορ(ρ)ύθμιση*, να επιλεγεί (για τη νέα «θετική» σημασία) η γραφή με ένα ρ, όπως είχε προτείνει και ο Νίκος Λίγγρης στο φόρουμ *Lexilogia*¹²⁹. Είχε, δηλαδή, προταθεί να χρησιμοποιούνται οι λέξεις *απορρύθμιση* και *απορύθμιση* ως ομόηχες λέξεις παρεμφερούς μεν ετυμολογίας αλλά διαφορετικής σημασίας. Αυτή η λύση δεν θεωρείται πλέον ενδεδειγμένη.

- iii) *ηχορύπανση* ή *ηχορρύπανση*, *νιτρορύπανση* ή *νιτρορρύπανση*, *ελαιορητίνες* ή *ελαιορρητίνες*: Και στις τρεις περιπτώσεις προτιμητέα είναι η απλούστερη γραφή με ένα ρ, διότι πρόκειται για νεότερα σύνθετα στα οποία η γραφή με δύο ρ δεν έχει καθιερωθεί, όπως προκύπτει από την ευρύτερη διάδοση και της γραφής με ένα ρ.
- iv) με ένα ρ πρέπει επίσης να γράφονται τα λεγόμενα **μη γηγενή** σύνθετα, δηλαδή αυτά που έχουν ως πρώτο ή δεύτερο συνθετικό λέξη ξενικής προέλευσης: *αφισορύπανση*, *αρχιραβίνος*, *αντιρατσιστικός* κ.λπ., καθώς και τα εθωνύμια (*Λευκορωσία*), όπως και τα επίθετα που περιέχουν συνθετικά τα οποία παράγονται από εθωνύμια (*ελληνορουμανικός*, *αμερικανορωσικός*, *φιλορωσικός* κ.ο.κ.).

¹²⁸ Για τον εν λόγω αγγλικό όρο έχουν προταθεί και άλλες αποδόσεις στα ελληνικά, όπως: *απελευθέρωση*, *ρυθμιστική απελευθέρωση*, *αποκανονιστικοποίηση*, *αποκανονικοποίηση* (που θα μπορούσε όμως να αποτελεί απόδοση και του *denormalization*), καθώς και τα εντελώς «δύσπεπτα» *αποκανονοποίηση* και *απομετροποίηση*. Χρησιμοποιούνται, όμως, και διάφορες περιφραστικές αποδόσεις.

¹²⁹ Για την ενδιαφέρουσα ανταλλαγή απόψεων μεταξύ των διαφόρων μελών του εν λόγω φόρουμ σχετικά με το θέμα αυτό, βλ.: <http://74.125.77.132/search?q=cache:C36o8RuqSd0J:www.lexilogia.gr/forum/showthread.php%3Fp%3D8843+%CE%B1%CF%80%CE%BF%CE%BA%CE%B1%CE%BD%CE%BF%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CF%80%CE%BF%CE%B9%CE%B7%CF%83%CE%B7&cd=18&hl=el&ct=clnk>

- Η ορθογράφιση **θηλυκών ουσιαστικών σε <ια>**: από τα θηλυκά ουσιαστικά αυτής της κατηγορίας εκείνα που συνήθως δημιουργούν πρόβλημα είναι το **αντιπροσωπ(ε)ία** και το **εταιρ(ε)ία**. Το πρώτο συνιστάται να γράφεται με την καθιερωμένη —και σχολική— γραφή *αντιπροσωπεία* (αν και μερικοί, όπως ο Γ. Μπαμπινιώτης, θεωρούν ορθότερο το *αντιπροσωπία*, ως παραγόμενο από το *αντιπρόσωπος* και όχι από το *αντιπροσωπεύω*), ενώ το δεύτερο συνιστάται να γράφεται με τη γραφή *εταιρεία*, η οποία θεωρείται ορθότερη, επειδή η λέξη αυτή πιστεύεται ότι παράγεται από το αρχαίο επίθετο *εταιρείος*. Πάντως και οι δύο άλλες γραφές (*αντιπροσωπία* και *εταιρία*) είναι αποδεκτές, αρκεί να υπάρχει συνέπεια στο συγκεκριμένο έγγραφο.

Άλλες λέξεις της ίδιας κατηγορίας για τις οποίες εκφράζονται συχνά διαφωνίες είναι οι λέξεις *φτώχεια* και *αρρώστια*. Η *φτώχεια* συνιστάται να γράφεται με <ει>, όπως προβλέπει και η σχολική ορθογραφία, αν και ορισμένοι θεωρούν ετυμολογικά ορθότερη τη γραφή με <ι>. Η *αρρώστια* πρέπει οπωσδήποτε να γράφεται με <ι>, γιατί η γραφή με <ει> είναι εντελώς αβάσιμη.

- Η γραφή του τρίτου ενικού ορισμένων λόγιων συνηρημένων ρημάτων που λήγουν σε -όω -ώ, και ιδίως του **πληρώ: πληροί** (ορθό) ή *πληρεί*. Πολλοί προτιμούν να αποφεύγουν τον σκόπελο χρησιμοποιώντας αντί του *πληροί* άλλα ρήματα: *ικανοποιεί, εκπληρώνει* κ.λπ. Σημειώνεται, πάντως, για όσους αρέσκονται να χρησιμοποιούν το *πληρώ*, ότι στο τρίτο ενικό πρόσωπο του μεσοπαθητικού ενεστώτα ο σωστός τύπος είναι *πληρούται* και όχι *πληροίται* (η προϋπόθεση *πληρούται*), ενώ στο δεύτερο πληθυντικό πρόσωπο του ενεργητικού ενεστώτα ο σωστός τύπος είναι *πληρούτε* και όχι *πληροίτε* (εσείς *πληρούτε τις προϋποθέσεις*).
- Η μονολεκτική (προτιμητέα) ή μη γραφή παλιών **προθετικών εκφράσεων που έχουν γίνει επιρρήματα ή σύνδεσμοι**¹³⁰:

*καταρχάς και όχι κατ' αρχάς,
καταρχήν και όχι κατ' αρχήν,
εξαιτίας και όχι εξ αιτίας,
απευθείας και όχι απ' ευθείας,
ενόψει και όχι εν όψει,
υπόψη και όχι υπ' όψη ή υπ' όψιν
εντούτοις και όχι εν τούτοις,
επιμέρους και όχι επί μέρους κ.λπ.,
παρόλο και όχι παρ' όλο [εκτός βέβαια αν η λέξη όλο είναι επίθετο (παράδειγμα: *παρ' όλο το κόστος, η παρέμβαση της Επιτροπής θα υλοποιηθεί· αλλά: παρόλο που το κόστος είναι μεγάλο, η παρέμβαση της Επιτροπής θα υλοποιηθεί*)],*

αλλά

*εν λόγω και όχι ενλόγω,
εν μέρει και όχι ενμέρει,
εν γένει και όχι ενγένει,
εν πολλοίς και όχι ενπολλοίς,*

¹³⁰ Συνοπτική αλλά περιεκτική και «ισορροπημένη» εξέταση του θέματος αυτού γίνεται στο *Κόκκινο βιβλιαράκι του κειμενογράφου*, έκδοση της Ένωσης Εταιριών Διαφήμισης και Επικοινωνίας Ελλάδος, Αθήνα, 2009, σ. 223 επ.

διότι η δεύτερη γραφή παραβιάζει τους κανόνες της ελληνικής γλώσσας, που δεν ανέχονται τις ακολουθίες <νλ>, <νμ>, <νγ> ή <νπ> (με εξαίρεση σε λέξεις ξενικής καταγωγής).

- Η αόριστη αντωνυμία **καθένας, καθεμία, καθένα**, που πρέπει να γράφεται με **μία και όχι με δύο λέξεις**.
- Η γραφή (με <ο> ή με <ω>) διαφόρων τύπων του αρχαίου ρήματος **απόλλυμι/-μαι** οι οποίοι επιζούν και στη νέα ελληνική. Σχετικά με το θέμα αυτό σημειώνεται ότι τόσο στην ενεργητική όσο και στην παθητική φωνή η οριστική αορίστου (*απόλεσα/απωλέσθηκα*) γράφεται με <ω>, γιατί σχηματίζεται με αύξηση, αλλά ο μέλλων (*θα απολέσω / θα απολεσθώ*), η υποτακτική (*να απολέσω / να απολεσθώ*), ο παρακείμενος (*έχω απολέσει / έχω απολεσθεί*), ο υπερσυντέλικος (*είχα απολέσει / είχα απολεσθεί*) και η μετοχή (*απολεσθείς*) γράφονται με <ο>, γιατί σχηματίζονται χωρίς αύξηση.
- Οι περιπτώσεις γραφής των **προθέσεων με, σε, για και από με έκθλιψη**. Συνιστάται να γράφονται με έκθλιψη, όταν ακολουθεί η αντωνυμία **αυτός**: *σ' αυτόν τον τομέα, γι' αυτό το θέμα* κ.ο.κ. Η σύσταση είναι λιγότερη ισχυρή για την πρόθεση **από**, η οποία όμως πρέπει οπωσδήποτε να γράφεται με έκθλιψη στη φράση *απ' ό,τι*. Αντίθετα, δεν πρέπει να γράφεται με αποκοπή πριν από το οριστικό άρθρο (γενικά, η αποκοπή πρέπει να αποφεύγεται στα ενωσιακά κείμενα). Άρα: *όχι απ' τον αλλά από τον, όχι απ' την αλλά από την* κ.ο.κ. (βλ. σχετικές παρατηρήσεις Ιωάννας Παπαζαφείρη, *Λάθη στη χρήση της γλώσσας μας*, πρώτος τόμος, σ. 97-98).

Σε περίπτωση έκθλιψης το φωνήεν που χάνεται αντικαθίσταται με απόστροφο. Στο σημείο αυτό πρέπει να είμαστε προσεκτικοί και **να χρησιμοποιούμε την ελληνική (') και όχι τη λατινική (´) απόστροφο**. Στο πληκτρολόγιό μας η λατινική απόστροφος βρίσκεται δίπλα στο γράμμα λ (δεξιά του) και η ελληνική δίπλα στη γαλλική απόστροφο (δεξιά της). Επιπλέον, ανάμεσα στην ελληνική απόστροφο και στην επόμενη λέξη πρέπει **να αφήνουμε διάστημα**, πράγμα που δεν γίνεται, π.χ., στα γαλλικά.

Αξίζει να επισημανθεί ότι ο Βασίλης Κουτσιβίτης, αναφερόμενος στα πάθη φωνηέντων στις προθέσεις (σε εισήγηση που υπέβαλε το 1983 στη Διυπηρεσιακή Επιτροπή Γλώσσας με θέμα *Οι προθέσεις στη νεοελληνική γλώσσα και ιδιαίτερα στα κοινοτικά κείμενα*), αναφέρει ότι ναι μεν τα φαινόμενα αυτά εμφανίζονται *στην επιστημονική και διοικητική γλώσσα μερικές φορές μόνο και σε περιπτώσεις έντονης χασμωδίας*, τονίζει όμως ότι *η διαπίστωση αυτή δεν πρέπει να μας οδηγεί στο να αποφεύγουμε παντού και πάντα στα κοινοτικά κείμενα την έκθλιψη και την αποκοπή ωσάν αυτό να κατέβαζε το επίπεδο του λόγου*. Αναφέρει μάλιστα και παραδείγματα που αφορούν και άλλες προθέσεις, πέραν όσων αναφέρονται παραπάνω (κατ' αντιπαράθεση, δι' αντιστροφής, παρ' όλα αυτά κ.λπ.). Εδώ θα μπορούσαν να προστεθούν και άλλα παραδείγματα, που μαρτυρούν ότι αυτά τα φαινόμενα, και ιδίως η έκθλιψη, δεν είναι συλλήβδην εξοβελιστέα από τα κείμενά μας (κατ' εφαρμογή, κατ' επέκταση, κατ' αντιμωλία, αντ' αυτού, επ' αυτού κ.λπ.). Τέλος, επισημαίνεται ότι στην Ελλάδα τόσο ο αστικός όσο και ο ποινικός κώδικας (αλλά και άλλα σημαντικά νομικά έγγραφα, ακόμη και το σύνταγμα) χρησιμοποιούν συστηματικά την έκθλιψη με τις προαναφερόμενες προθέσεις.

Πάντως, ένας τρόπος αποφυγής της έκθλιψης (για όσες και όσους θεωρούν ότι δεν ενδείκνυται η ευρεία χρήση της στον επιστημονικό, νομοθετικό κ.λπ. γραπτό λόγο) είναι η τροποποίηση της σειράς των όρων της πρότασης, η οποία είναι εφικτή σε πολλές

περιπτώσεις. Για παράδειγμα, το *σ' αυτόν τον τομέα* μπορεί να γίνει στον *τομέα αυτόν*, το *γι' αυτό το θέμα* μπορεί να γίνει για το *θέμα αυτό*, το *σ' αυτές τις περιπτώσεις* μπορεί να γίνει στις *περιπτώσεις αυτές*, το *απ' αυτή την άποψη* μπορεί να γίνει από την *άποψη αυτή* κ.ο.κ.

II. Στίξη

- Στη **στίξη**, το μεγαλύτερο πρόβλημα αφορά τη **χρήση του κόμματος**¹³¹, **ιδίως στις αναφορικές προτάσεις** (άγνοια της διάκρισης μεταξύ προσδιοριστικών —ή περιοριστικών— και μη προσδιοριστικών —ή μη περιοριστικών— αναφορικών προτάσεων). Πράγματι, πολύ συχνά χρησιμοποιείται κόμμα εκεί που δεν πρέπει, ενώ σε άλλες περιπτώσεις δεν χρησιμοποιείται κόμμα, μολονότι είναι απαραίτητο. Λάθη αυτού του είδους είναι δυνατόν, σε μερικές περιπτώσεις, να οδηγήσουν σε ασάφεια ή και αλλοίωση του νοήματος.

Παράδειγμα

Les états membres qui ont ratifié la convention ont le droit de [...]

Τα κράτη μέλη που κύρωσαν τη σύμβαση έχουν το δικαίωμα να [...]

Εδώ η απουσία κομμάτων σημαίνει: **όσα** κράτη μέλη (**όχι όλα**) κύρωσαν τη σύμβαση έχουν το δικαίωμα να [...]

Αντίθετα:

Τα κράτη μέλη, που κύρωσαν τη σύμβαση, έχουν το δικαίωμα να [...]

Εδώ, η παρουσία των κομμάτων σημαίνει ότι **όλα** τα κράτη μέλη κύρωσαν τη σύμβαση και, άρα, **όλα** έχουν το δικαίωμα να [...].

- Επίσης, πολύ συχνά δεν τηρείται ο βασικός κανόνας που προβλέπει τον **καταρχήν χωρισμό κύριων και δευτερευουσών προτάσεων με κόμμα**, με τις εξαιρέσεις που ισχύουν για ορισμένα είδη δευτερευουσών προτάσεων, και ιδίως για τις βουλητικές, τις ειδικές, τις ενδοιαστικές και τις πλάγιες ερωτηματικές.
- Επισημαίνεται ακόμη ότι **δεν πρέπει να μπαίνει κόμμα στους σύντομους χρονικούς προσδιορισμούς** στην αρχή της περιόδου, μολονότι οι Άγγλοι και οι Γάλλοι βάζουν.

Παράδειγμα

Στις 3 Μαρτίου 2007 η Επιτροπή [...]

Μετά το 2007 δεν χρειάζεται κόμμα στα ελληνικά.

- Επίσης, συνιστάται η χρήση κόμματος έπειτα από **βεβαιωτικά, αντιθετικά και λοιπά μόρια και εκφράσεις** στην αρχή περιόδου (*ως εκ τούτου, συνεπώς, αντίθετα κ.λπ.*), διότι

¹³¹ Για λεπτομερή ανάλυση βλ. κεφάλαιο *Σημεία στίξης*, υποκεφάλαιο *Κόμμα*, στο τρίτο μέρος του παρόντος Οδηγού.

η κρατούσα γνώμη είναι ότι πρέπει να μπαίνει κόμμα (βλ. τρίτο μέρος, σημείο Α.2 του παρόντος Οδηγού).

- Τέλος, συχνά γίνεται σύγχυση μεταξύ **ενωτικού** και **παύλας**¹³².

III. Γραμματική (και μορφολογία)

Στη **γραμματική** το βασικό πρόβλημα δεν είναι τόσο τα λάθη (που είναι λίγα) αλλά η **πολυτυπία**, και ειδικότερα η (ευτυχώς όχι πολύ διαδεδομένη) **αδικαιολόγητη χρήση τύπων της καθαρεύουσας**, ακόμη και όταν υπάρχουν δόκιμοι και εύχρηστοι τύποι της δημοτικής. Μερικές φορές γίνονται λάθη στη γενική πτώση λόγιων τύπων (επιθέτων ή μετοχών), όταν ο σωστός τύπος ηχεί παράξενα στα νέα ελληνικά.

Παράδειγμα 1

Η παρούσα πράσινη βίβλος είναι αποτέλεσμα ευρέων διαβουλεύσεων. (αντί του σωστού ευρειών)

Παράδειγμα 2

Παρά την πρόοδο που σημειώθηκε σε ό,τι αφορά την οικονομική αποκατάσταση των πλέον μειονεκτούντων περιφερειών, [...] (αντί του σωστού μειονεκτουσών)

Άλλα θέματα που απασχολούν συχνά τον μεταφραστή στον τομέα της γραμματικής είναι (ενδεικτική αναφορά):

- Η **θέση του τόνου** στη γενική ορισμένων προπαροξύτων ουσιαστικών, μετοχών ή επιθέτων (τα δικαιώματα των εργαζόμενων ή των εργαζομένων, η συμμετοχή των εμπλεκόμενων ή των εμπλεκομένων παραγόντων, των έντυπων ή των εντύπων, των πρόσθετων ή των προσθέτων, του αντίκτυπου ή του αντικτύπου κ.ο.κ.). Όπως παρατηρεί ο Τριανταφυλλίδης (Νεοελληνική Γραμματική, σημείο 626, σ. 263-264), *μερικά προπαροξύτονα επίθετα σε -ος, όταν συνηθίζονται σαν ουσιαστικά ακολουθούν διαφορετικό τονισμό. Ενώ ως επίθετα βαστούν τον ίδιο τόνο σε όλες τις πτώσεις, ως ουσιαστικά παροξύνονται στη γενική του ενικού και στη γενική και αιτιατική του πληθυντικού. Η αυστηρή εφαρμογή αυτού του κανόνα αίρει και πιθανές αμφισημίες. Για παράδειγμα, η φράση *obligations of food business operators*, αν μεταφραστεί *υποχρεώσεις των υπεύθυνων επιχειρήσεων τροφίμων* (με τον τόνο στην προπαραλήγουσα, όπως γίνεται, κατά τον Τριανταφυλλίδη, για τα επίθετα), μπορεί να οδηγήσει σε παρερμηνεία (δηλαδή να θεωρηθεί ότι πρόκειται για τις υπεύθυνες επιχειρήσεις). Αντίθετα, αν ο τόνος μπει στην παραλήγουσα (*υποχρεώσεις των υπευθύνων επιχειρήσεων τροφίμων*), αντιλαμβάνεται κανείς ευκολότερα ότι πρόκειται για ουσιαστικό, δηλαδή για τους ανθρώπους που είναι υπεύθυνοι για τις επιχειρήσεις τροφίμων. Ομοίως: *χρήση πρόσθετων τροφίμων* και *χρήση προσθέτων τροφίμων· προετοιμασία των έντυπων και των πολυμεσικών εκδόσεων*: εδώ ο τονισμός της λέξης *έντυπων* στην προπαραλήγουσα δηλώνει σαφώς ότι πρόκειται για επίθετο (*έντυπων εκδόσεων*), ενώ, αν η λέξη τονιζόταν στην παραλήγουσα (*εντύπων*), θα επρόκειτο για ουσιαστικό (*τα έντυπα και οι πολυμεσικές εκδόσεις*) κ.ο.κ. Βλ., ωστόσο, και τη διεξοδική ανάλυση (με άφθονα παραδείγματα) που γίνεται για το θέμα αυτό στον *Οδηγό της νεοελληνικής γλώσσας των εκδόσεων Πατάκη* (σ.*

¹³² Για λεπτομερή ανάλυση βλ. κεφάλαιο *Σημεία στίξης*, υποκεφάλαιο *Ενωτικό — Παύλα* μεσαιού μεγέθους — *Μεγάλη παύλα*, στο τρίτο μέρος του παρόντος Οδηγού.

32-41), όπου επισημαίνεται η μεγάλη ρευστότητα που διακρίνει τη γλώσσα μας ως προς το θέμα αυτό και διαπιστώνεται η δυσκολία θέσπισης και εφαρμογής σχετικού αυστηρού κανόνα.

- Η γενική επιθετικοποιημένων ή ουσιαστικοποιημένων μετοχών σε -ων (ο παρών, του παρόντος ή του παρόντα· ο αιτών, του αιτούντος ή του αιτούντα· ο ρυπαίνων, του ρυπαίνοντος ή του ρυπαίνοντα· ο φέρων οργανισμός, του φέροντος ή του φέροντα οργανισμού· ο επιβλέπων μηχανικός, του επιβλέποντος ή του επιβλέποντα μηχανικού κ.ο.κ.). Σε όλα τα ανωτέρω παραδείγματα προτιμητέα στη γενική είναι η κατάληξη -τος και όχι η κατάληξη -ντα (νέα σχολική Γραμματική, σ. 55). Η κατάληξη -ντα προτιμάται σε λέξεις αυτής της κατηγορίας μόνο αν έχει καθιερωθεί στην ονομαστική η κατάληξη -ντας, οπότε όμως πρόκειται πλέον για καθαρά ουσιαστικά (ο ορίζοντας, του ορίζοντα· ο παράγοντας, του παράγοντα κ.ο.κ.).
- Η χρήση των συμφωνικών συμπλεγμάτων **στ, φτ και χτ** αντί για τα αντίστοιχα **σθ, φθ και χθ** στον παθητικό μέλλοντα και τον παθητικό αόριστο. Ως προς το θέμα αυτό, τονίζεται ότι ενδείκνυται καταρχήν να χρησιμοποιείται το σύμπλεγμα **στ** αντί του **σθ**, γιατί σήμερα στη χρήση το σύμπλεγμα **στ** έχει κυριαρχήσει σχεδόν απόλυτα (χαρακτηρίστηκε και όχι χαρακτηρίσθηκε, χαρακτηριστεί και όχι χαρακτηρισθεί, ρυθμίστηκε και όχι ρυθμίσθηκε, εφαρμοστεί και όχι εφαρμοσθεί, δικάστηκε και όχι δικάσθηκε, συμπίεστηκε και όχι συμπίεσθηκε, συγκρουστεί και όχι συγκρουσθεί κ.ο.κ.). Ως προς τα άλλα δύο συμπλέγματα, δεν είναι δυνατόν να δοθεί γενικός κανόνας. Το ζήτημα πρέπει να κρίνεται κατά περίπτωση (δηλαδή, ανάλογα με το εκάστοτε ρήμα), αλλά με προτίμηση, όπου είναι δυνατόν, στον τύπο της δημοτικής. Η ίδια ρευστότητα —και, συνεπώς, η ίδια αδυναμία διατύπωσης απαρέγκλιτου κανόνα— υπάρχει και για τα συμπλέγματα **αυθ/αυτ** και **ευθ/ευτ** (παυθεί/παυτεί, δημοσιευθεί/δημοσιευτεί κ.ο.κ.).
- Η εσωτερική αύξηση των σύνθετων ρημάτων στον παρατατικό και τον αόριστο. Ως προς το θέμα αυτό, ο κανόνας είναι ότι **άτονη** εσωτερική αύξηση δεν υπάρχει στα νέα ελληνικά. Άρα **επισήμανε** και όχι **επεσήμανε**, **επιδίωκε** και όχι **επεδίωκε**, **διατύπωσε** και όχι **διετύπωσε** κ.ο.κ. Η τονισμένη εσωτερική αύξηση άλλοτε διατηρείται και άλλοτε όχι, ανάλογα με την πρόθεση που αποτελεί το πρώτο συνθετικό του σύνθετου ρήματος (π.χ. **κατέθεσε** και όχι **κατάθεσε**, **επέβαλε** και όχι **επίβαλε**, **διέπραξε** και όχι **διάπραξε**, **απέκρουσε** και όχι **απόκρουσε**· αλλά **εξάντλησε** και όχι **εξήντλησε**, **πρόσθεσε** και όχι **προσέθεσε** κ.ο.κ.).
- Κάποιοι τύποι του **παθητικού αορίστου** (**λήφθηκε** ή **ελήφθη**, **εξάχθηκε** ή **εξήχθη**, **συνάχθηκε** ή **συνήχθη**, **συμπεριλήφθηκε** ή **συμπεριελήφθη**, **υπογράφηκε**, **υπογράφηκε**, **υπογράφθηκε** ή **υπεγράφη** κ.ο.κ.). Σε αρκετές από τις περιπτώσεις αυτές ο τύπος με τη «δημοτικότερη» κατάληξη **-κε** ξενίζει, οπότε πρέπει να επιλέγεται ο λόγιος τύπος¹³³. Έτσι, στα σύνθετα με το **άγομαι** και το **βαίνω** συνηθίζεται κατά κανόνα ο λόγιος σχηματισμός του παθητικού αορίστου [**εξήχθη** και όχι **εξάχθηκε** (αλλά το **συνάχθηκε** είναι «ηχητικά» πιο αποδεκτό), **παρέβη** και όχι **παρέβηκε**]. Πρόκειται, πάντως, για θέμα στο οποίο υπεισέρχεται και το προσωπικό γλωσσικό αισθητήριο του κάθε μεταφραστή και της κάθε μεταφράστριας.
- Το γνωστό πρόβλημα με τη **σύγχυση μεταξύ εξακολουθητικών (μη συνοπτικών) και στιγμιαίων (συνοπτικών) τύπων** πολλών σύνθετων ρημάτων τα οποία έχουν ως δεύτερο συνθετικό το ρήμα **άγω** ή το ρήμα **βάλλω** (ή και το **έχω**): **θα προβάλλω** (εξακολουθητικό),

¹³³ Για σχετική ανάλυση, βλ. D. Holton – P. Mackridge – E. Φιλιππάκη-Warburton, *Γραμματική της ελληνικής γλώσσας* (εφεξής: Γραμματική Holton κ.ά.), εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα, 1999, σ. 160-161.

θα προβάλω (στιγμιαίο), έχω προβάλει (πάντοτε έτσι· ποτέ έχω προβάλλει)· θα εισάγω (εξακολουθητικό), θα εισαγάγω (στιγμιαίο), έχω εισαγάγει (πάντοτε έτσι· ποτέ έχω εισάγει)· θα συμμετέχω (εξακολουθητικό), θα συμμετάσχω (στιγμιαίο), έχω συμμετάσχει (πάντα έτσι· ποτέ έχω συμμετέχει) κ.λπ.

- Η σωστή χρήση των **αποθετικών ρημάτων**. Πράγματι, ενίοτε εμφανίζονται προβλήματα με την απόδοση κάποιων αγγλικών μετοχών, όπως π.χ. των μετοχών *claimed, invoked, alleged, negotiated* κ. ά., που μεταφράζονται εσφαλμένα στα ελληνικά με μετοχές αποθετικών ρημάτων όπως *ισχυριζόμενος (claimed effect: ισχυριζόμενη επίδραση ή ισχυριζόμενο αποτέλεσμα), επικαλούμενος (invoked public health objectives: επικαλούμενοι στόχοι δημόσιας υγείας), διαπραγματευόμενος (negotiated trade agreements: διαπραγματευθείσες εμπορικές συμφωνίες), αιτούμενος (the requested information: οι αιτούμενες πληροφορίες)* κ.ο.κ. Στις περιπτώσεις αυτές ο μεταφραστής πρέπει να είναι προσεκτικός και να μη χρησιμοποιεί τέτοιες λανθασμένες αποδόσεις. Αντ' αυτών μπορεί να χρησιμοποιεί συνώνυμα (π.χ. *οι ζητούμενες πληροφορίες*) ή περιφραστικές αποδόσεις με άλλα ρήματα (π.χ. *οι εμπορικές συμφωνίες που αποτέλεσαν αντικείμενο διαπραγμάτευσης* κ.λπ.), με εμπρόθετους προσδιορισμούς (π.χ. *το κατά τους ισχυρισμούς του αιτούντος αποτέλεσμα*), με διαφορετικά συντακτικά σχήματα (π.χ. *οι στόχοι δημόσιας υγείας των οποίων γίνεται επίκληση ή οι στόχοι δημόσιας υγείας τους οποίους επικαλείται ο ...*) κ.ο.κ.
- Το επίθετο **ενεργός στο θηλυκό γένος**. Το πρόβλημα οφείλεται στο γεγονός ότι στα νέα ελληνικά το εν λόγω επίθετο είναι μεν τρικατάληκτο (*ενεργός, ενεργή, ενεργό*), πολύ συχνά όμως, εξαιτίας λόγιων επιδράσεων, χρησιμοποιείται ως δικατάληκτο, δηλαδή με τον ίδιο τύπο στο αρσενικό και στο θηλυκό (*ενεργός πολίτης* αλλά και *ενεργός συμμετοχή, ενεργός παρουσία, ενεργός ζύμη* κ.λπ.). Συνήθως, όμως, το επίθετο αυτό, στον πληθυντικό αριθμό του θηλυκού γένους, δεν κλίνεται κατά τη δεύτερη κλίση, όπως στον ενικό, αλλά κατά την πρώτη (π.χ. *ενεργές και όχι ενεργοί ζύμες*). Αυτή η ανακολουθία δημιουργεί κάποιο πρόβλημα, αλλά η άποψη που υιοθετείται στον παρόντα Οδηγό είναι ότι πρέπει να γίνει αποδεκτή (όπως συνέβαινε με τα λεγόμενα ετερόκλιτα ουσιαστικά της αρχαίας γλώσσας).

Ανάλογο πρόβλημα δημιουργούν και άλλα επίθετα της ίδιας κατηγορίας, και συγκεκριμένα το **δικαιούχος** (*δικαιούχος εταιρεία* αλλά *δικαιούχες επιχειρήσεις*), καθώς και τα επίθετα που λήγουν σε -πόρος, -τόμος, -γόνος, -φόρος, όπως, π.χ., το **πρωτοπόρος** (*πρωτοβουλία για τις πρωτοπόρους/πρωτοπόρες αγορές*), το **ποντοπόρος** (*ποντοπόρος ναυτιλία* αλλά *ποντοπόρες εταιρείες*), το **ζημιογόνος**, το **νοσογόνος** (*νοσογόνος παχυσαρκία* αλλά *νοσογόνες καταστάσεις*), το **καινοτόμος** (*καινοτόμος πολιτική* αλλά *καινοτόμες επιχειρήσεις*) κ.λπ.

- Το πρόβλημα της **διπλοτυπίας** (διτυπίας) που παρουσιάζουν ορισμένα **επιρρήματα**, τα οποία έχουν διαφορετική σημασία ανάλογα με το αν χρησιμοποιούνται με την κατάληξη –ως ή με την κατάληξη –α. Τα κυριότερα ζεύγη επιρρημάτων αυτής της κατηγορίας είναι τα εξής:

αδιάκριτα = χωρίς διακριτικότητα — *αδιακρίτως* = χωρίς διάκριση
άμεσα = απευθείας, χωρίς μεσολάβηση — *αμέσως* = χωρίς χρονοτριβή¹³⁴
απλά = με απλό τρόπο — *απλώς* = μόνο

¹³⁴ Για λεπτομερέστερη ανάλυση βλ. σημείο 14 στοιχείο γ) του κεφαλαίου *Αναθεώρηση*.

έκτακτα = έξοχα, υπέροχα — εκτάκτως = εκτός προγράμματος
ευχάριστα = ωραία, όμορφα — ευχαρίστως = με προθυμία, με ευχαρίστηση

Τέλος, μια γενική κατεύθυνση που θα μπορούσε να δοθεί ως προς το θέμα της γραμματικής είναι ότι, σε κάθε περίπτωση, πρέπει να **τηρείται ενιαία γραμμή** στο σύνολο του μεταφραζόμενου κειμένου και να **αποφεύγονται οι υβριδικοί τύποι** (για παράδειγμα, δεν επιτρέπεται να χρησιμοποιούνται παρατατικοί όπως *θεωρείτο, δικαιούτο* κ.λπ., δηλαδή να διατηρείται η λόγια κατάληξη, χωρίς όμως να μπαίνει το ε της αύξησης).

IV. Σύνταξη

Στη **σύνταξη** παρατηρείται συχνά εσφαλμένη χρήση της μετοχής του ενεργητικού ενεστώτα ως **μετοχής απόλυτης**, κατάχρηση του **υπερβατού**, δηλαδή αδικαιολόγητη ανατροπή της φυσικής σειράς των λέξεων μέσα στην πρόταση¹³⁵, καθώς και **άκριτη προσκόλληση σε ξένα συντακτικά σχήματα**.

— Χρήση της μετοχής του ενεργητικού ενεστώτα ως μετοχής απόλυτης

Παράδειγμα

Consequently, normal value was constructed by using the company's own cost of production and SG&A expenses [...]

Λανθασμένη μετάφραση:

Συνεπώς, η κανονική αξία κατασκευάστηκε χρησιμοποιώντας το κόστος παραγωγής και τα έξοδα ΠΓΔΕ της εταιρείας [...]

Η μετοχή του ενεργητικού ενεστώτα πρέπει να έχει υποκείμενο. Κατά κανόνα, υποκείμενό της είναι το υποκείμενο του ρήματος της πρότασης στην οποία ανήκει. Στο ανωτέρω παράδειγμα υποκείμενο του *χρησιμοποιώντας* δεν είναι φυσικά η *κανονική αξία*. Άρα η χρήση αυτή δεν είναι δόκιμη¹³⁶. Επισημαίνεται, πάντως, ότι κυρίως με ρήματα παθητικής φωνής (όπως το *κατασκευάστηκε* του παραδείγματος) παρατηρείται τα τελευταία χρόνια μεγάλη διάδοση της απόλυτης χρήσης μετοχών ενεργητικού ενεστώτα (όπως το *χρησιμοποιώντας* του παραδείγματος).

Σωστή μετάφραση:

Συνεπώς, η κανονική αξία κατασκευάστηκε με τη χρησιμοποίηση του κόστους παραγωγής και των εξόδων ΠΓΔΕ της εταιρείας [...]

— Αδικαιολόγητο υπερβατό

Παράδειγμα

¹³⁵ Βλ. *Σεμινάριο για την ελληνική γλώσσα στα κοινοτικά κείμενα*, εισηγητές: Β. Φόρης, Α. Αναστασιάδη, Βρυξέλλες 1982, σ. 51: *Γενικά η νεοελληνική δεν ανέχεται το υπερβατό σχήμα*.

¹³⁶ Βλ. και σχετικά σχόλια του Τζάρτζανου στις σελίδες 335-336 του πρώτου τόμου του Συντακτικού του.

Les principales modifications proposées concernant les mécanismes de mise sur le marché des médicaments.

Λανθασμένη μετάφραση:

Οι κύριες τροποποιήσεις που προτείνονται αφορούν τους μηχανισμούς διάθεσης στην αγορά των φαρμάκων.

Σωστή μετάφραση:

Οι κύριες τροποποιήσεις που προτείνονται αφορούν τους μηχανισμούς διάθεσης των φαρμάκων στην αγορά.

Ακόμη: ανακοίνωση στην Επιτροπή της κ. Βασιλείου (αντί του σωστού: ανακοίνωση της κ. Βασιλείου στην Επιτροπή)· η εφαρμογή στα κράτη μέλη της οδηγίας (αντί του σωστού: η εφαρμογή της οδηγίας στα κράτη μέλη)· η αντίσταση στη φωτιά των υλικών (αντί του σωστού: η αντίσταση των υλικών στη φωτιά) κ.ο.κ.

Ωστόσο, στο σημείο αυτό πρέπει να γίνουν δύο επισημάνσεις:

- α) τα προαναφερόμενα ισχύουν για την περίπτωση κατά την οποία η γενική υποκειμενική ή αντικειμενική (στα ανωτέρω παραδείγματα: Βασιλείου, οδηγίας, υλικών) δεν συνοδεύεται από σχοινοτενείς προσδιορισμούς. Αντίθετα, όταν υπάρχουν τέτοιοι μακροσκελείς προσδιορισμοί, και πολύ περισσότερο όταν συντρέχουν και λόγοι σαφήνειας, μπορεί να προτιμηθεί το υπερβατό.

Παράδειγμα:

Απόφαση της Επιτροπής, της 25ης Απριλίου 2008, για τη θέσπιση των τυπικών απαιτήσεων σχετικά με την υποβολή από τα κράτη μέλη των εθνικών προγραμμάτων εξάλειψης, ελέγχου και επιτήρησης ορισμένων ζωικών ασθενειών και ζωνοδόσων για κοινοτική χρηματοδότηση

Εδώ, αν η φράση τελείωνε με τη λέξη *προγραμμάτων*, ο μεταφραστής θα έπρεπε να έχει πει: *υποβολή των εθνικών προγραμμάτων από τα κράτη μέλη*. Επειδή, όμως, η γενική αντικειμενική *προγραμμάτων* συνοδεύεται από εκτενείς προσδιορισμούς (*εξάλειψης, ελέγχου και επιτήρησης ορισμένων ζωικών ασθενειών και ζωνοδόσων για κοινοτική χρηματοδότηση*), είναι συντακτικά δικαιολογημένη η τοποθέτηση της φράσης *από τα κράτη μέλη* (θα μπορούσε ίσως να έχει μπει ανάμεσα σε κόμματα) στο σημείο που επέλεξε ο μεταφραστής της ανωτέρω απόφασης και όχι στο τέλος της περιόδου.

- β) σε ορισμένες περιπτώσεις η χρήση του υπερβατού, χωρίς να είναι επιβεβλημένη (γιατί υπάρχουν εναλλακτικές εκφραστικές δυνατότητες), είναι προτιμότερη από εκφραστικά σχήματα που ανατρέπουν τη φυσιολογική αλληλουχία των λέξεων μέσα στην πρόταση. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι ο τρόπος με τον οποίο συντάσσεται το επίθετο *αρμόδιος*. Έτσι, η διατύπωση *Οι αρμόδιες για την επιβολή της νομοθεσίας αρχές των κρατών μελών*, στην οποία υπάρχει υπερβατό, είναι προτιμότερη από τη διατύπωση *Οι αρμόδιες αρχές των κρατών μελών για την επιβολή της νομοθεσίας*, στην οποία έχουμε διάρρηξη της νοηματικής και

συντακτικής σύνδεσης του επιθέτου *αρμόδιες* με την προθετική έκφραση *για την επιβολή της νομοθεσίας*. Βέβαια, ο μεταφραστής θα μπορούσε να χρησιμοποιήσει εναλλακτικά τη διατύπωση *Οι αρχές των κρατών μελών που είναι αρμόδιες για την επιβολή της νομοθεσίας* (με αναφορική πρόταση). Ομοίως, αντί *Ο αρμόδιος επίτροπος για θέματα ανταγωνισμού* πρέπει να πούμε: *Ο αρμόδιος για θέματα ανταγωνισμού επίτροπος* ή *Ο επίτροπος που είναι αρμόδιος για θέματα ανταγωνισμού*. αντί *Οι απαιτούμενες διατάξεις για τη μεταφορά της οδηγίας* πρέπει να πούμε: *Οι απαιτούμενες για τη μεταφορά της οδηγίας διατάξεις* ή (ακόμη καλύτερα) *Οι διατάξεις που απαιτούνται για τη μεταφορά της οδηγίας* κ.ο.κ.

Άλλα θέματα που απασχολούν συχνά τον μεταφραστή στον τομέα της σύνταξης είναι (ενδεικτική αναφορά):

— Η σύνταξη του **πριν** και του **μετά**.

Το *πριν* πρέπει να συνοδεύεται πάντοτε από το *από* (π.χ. *πριν από την πτώχευση* και όχι *πριν την πτώχευση*). Σχετικά με το θέμα αυτό ο Βασίλης Κουτσιβίτης, σε εισήγηση που υπέβαλε το 1983 στη Διυπηρεσιακή Επιτροπή Γλώσσας με θέμα *Οι προθέσεις στη νεοελληνική γλώσσα και ιδιαίτερα στα κοινοτικά κείμενα*, επισημαίνει ότι το επίρρημα *πριν* ... *τείνει να προθετικοποιηθεί και να συντάσσεται με απλή αιτιατική (πριν τη γαλήνη) αντί του σωστού πριν από* ...

Όσον αφορά τη σύνταξη του *μετά*, στην προηγούμενη έκδοση του παρόντος Οδηγού αναφέρονταν τα ακόλουθα:

«Πριν από **έναρθρη** αιτιατική το *μετά* κανονικά δεν πρέπει να συνοδεύεται από το *από* (*μετά την παραλαβή* και όχι *μετά από την παραλαβή*). Το ίδιο κανονικά ισχύει και όταν το *μετά* ακολουθείται από απόλυτο αριθμητικό (π.χ. *μετά είκοσι έτη* και όχι *μετά από είκοσι έτη*). Πριν από **άναρθρη** αιτιατική συνιστάται συνήθως να χρησιμοποιείται, αντί του *μετά από*, το *έπειτα από* ή το *ύστερα από* (*έπειτα/ύστερα από διαβούλευση*), γιατί βέβαια στην περίπτωση αυτή το σκέτο *μετά* είναι εντελώς αδόκιμο και άκομψο (δεν είναι δυνατόν να πούμε: *μετά διαβούλευση*). Σήμερα το *μετά από* είναι απόλυτα νόμιμο μόνο όταν ακολουθείται από προσωπική αντωνυμία (π.χ. *μετά από εσένα*). Ωστόσο, τα τελευταία χρόνια παρατηρείται ευρεία διάδοση της χρήσης του *μετά από* σε όλες τις περιπτώσεις [με απόλυτα αριθμητικά (π.χ. *μετά από έξι μήνες*), πριν από **έναρθρη** αιτιατική (π.χ. *μετά από την αποστολή*) και πριν από **άναρθρη** αιτιατική (π.χ. *μετά από διαβούλευση*)]. Η ισχυρή αυτή τάση προοιωνίζεται μιαν εξέλιξη που πιθανότατα θα οδηγήσει τελικά στη «νομιμοποίηση» αυτών των χρήσεων του *μετά από* στη γλώσσα μας [ήδη ο Γ. Μπαμπινιώτης θεωρεί απόλυτα αποδεκτή τη χρήση του *μετά από* πριν από **άναρθρα** ουσιαστικά (βλ. λεξικό του, σ. 1484, σχόλιο για τη λέξη *πριν*)].».

Σήμερα, με βάση την εξέλιξη αυτή, η οποία σαφώς έχει ήδη οδηγήσει στην εν λόγω νομιμοποίηση, οι συντάκτες του παρόντος Οδηγού θεωρούν ότι το *από* μπορεί να συνοδεύει το *μετά* **σε όλες τις προαναφερόμενες περιπτώσεις**, εκτός από την περίπτωση της σύνταξης του *μετά* με **έναρθρη** (οριστικό άρθρο) αιτιατική. Στην περίπτωση αυτή, η προσθήκη του *από* κρίνεται πλεοναστική και αδόκιμη. Άρα, *μετά την αποστολή* και όχι *μετά από την αποστολή*.

— Η αδικαιολόγητη **σύνταξη ορισμένων λόγιων ρημάτων με γενική** αντί της (ορθής) αιτιατικής (π.χ. *επιδέχεται άμεσης εφαρμογής* αντί του ορθού *επιδέχεται άμεση εφαρμογή*,

απολαμβάνει ειδικής και διαφοροποιημένης μεταχείρισης αντί του ορθού απολαμβάνει ειδική και διαφοροποιημένη μεταχείριση, δικαιούται επίδομα ειδικών συνθηκών αντί του ορθού δικαιούται επίδομα ειδικών συνθηκών, μετέρχεται αθέμιτων μέσων αντί του ορθού μετέρχεται αθέμιτα μέσα κ.ο.κ.).

- Η σύνταξη του ρήματος **αφορώ**, το οποίο πρέπει να ακολουθείται από το άμεσο αντικείμενο χωρίς την πρόθεση σε (*Η οδηγία αφορά τα μηχανοκίνητα οχήματα και όχι Η οδηγία αφορά στα μηχανοκίνητα οχήματα*).
- Το **σχήμα έλξης του αναφορικού**, το οποίο πρέπει να αποφεύγεται στον γραπτό λόγο (βλ. σχετικές παρατηρήσεις τής Ιωάννας Παπαζαφείρη, *Λάθη στη χρήση της γλώσσας μας*, πρώτος τόμος, σ. 12 και κυρίως σ. 62). Επομένως: *όχι: Η Επιτροπή ενημέρωσε όλους όσους ενδιαφέρονται για το θέμα, αλλά Η Επιτροπή ενημέρωσε όλους όσους ενδιαφέρονται για το θέμα.*

Περίπτωση έλξης έχουμε και στην αντωνυμία **καθαυτός/καθαυτόν** (και στα τρία γένη), είτε προηγείται της εν λόγω αντωνυμίας η λέξη *αυτός* (*αυτός καθαυτός/καθαυτόν*) είτε όχι, όταν η αντωνυμία αυτή χρησιμοποιείται με τη σημασία *αυτός ο ίδιος*, για κάτι που αντιμετωπίζεται μεμονωμένα, ως αυτοτελής ενότητα. Ως προς την ορθή χρήση της εν λόγω αντωνυμίας οι απόψεις διίστανται. Μερικοί δέχονται την έλξη και αποδέχονται τύπους όπως *καθαυτός, καθαυτού, καθαυτής, καθαυτοί, καθαυτών*, δηλαδή τύπους ονομαστικής ή γενικής. Ωστόσο, άλλοι ισχυρίζονται ότι η πρόθεση *κατά* συντάσσεται με αιτιατική πτώση, η οποία πρέπει να συμφωνεί ως προς το γένος και τον αριθμό με την αντωνυμία *αυτός* που προηγείται (όταν αυτή χρησιμοποιείται, γιατί πολλές φορές λείπει) ή με τη λέξη στην οποία αναφέρεται. Συνεπώς, η σωστή, κατά την άποψη αυτή, μορφή των σχετικών φράσεων αυτών είναι (*αυτός*) *καθαυτόν, (αυτού) καθαυτόν, (αυτής) καθαυτήν, (αυτοί) καθαυτούς, (αυτών) καθαυτούς* ή (*αυτών*) *καθαυτές ή (αυτών) καθαυτά*. Οι τρόποι με τους οποίους συνιστάται να αντιμετωπίζουν οι μεταφράστριες και οι μεταφραστές το πρόβλημα αυτό είναι οι ακόλουθοι (κατά σειρά προτεραιότητας):

- α) Χρήση της φράσης *ο ίδιος* (ή κάποιας παρεμφερούς), στον κατάλληλο τύπο, αντί της επίμαχης αντωνυμίας:

In duly justified cases, this appropriation may be used for competitions organised by the institution itself.

Σε δεόντως δικαιολογημένες περιπτώσεις, η πίστωση αυτή μπορεί να χρησιμοποιηθεί για τη διοργάνωση διαγωνισμών από το ίδιο το θεσμικό όργανο.

Η λύση αυτή μπορεί να εφαρμοστεί αποτελεσματικά στην πολύ μεγάλη πλειονότητα των σχετικών περιπτώσεων στα έγγραφα μας.

- β) Παράλειψη της μετάφρασης της αντίστοιχης αγγλικής λέξης, όταν κρίνεται ότι δεν είναι αναγκαία για την πλήρη απόδοση του νοήματος στα ελληνικά:

Please do not include any personal data in the contribution itself.

Παρακαλείστε να μη συμπεριλάβετε στις απαντήσεις σας δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα.

- γ) Αν, ωστόσο, κριθεί αναγκαία η χρήση της εν λόγω αντωνυμίας, τότε συνιστάται καταρχήν η προσαρμογή της σύνταξης κατά τρόπον ώστε το προσδιοριζόμενο ουσιαστικό να είναι στην αιτιατική, ούτως ώστε να βρίσκεται στην αιτιατική, κατά φυσικό τρόπο, και η οριστική αντωνυμία, χωρίς να θεωρείται ότι υπάρχει έλξη. Παράδειγμα:

Αντί της φράσης:

Η αναγωγή των στοιχείων αυτών καθαυτών στο έτος αναφοράς 2016 θα οδηγούσε σε διαφορετικά αποτελέσματα. (με έλξη),

θα μπορούσαμε να έχουμε τη φράση (με μετατροπή της ονοματικής σύνταξης σε ρηματική):

Αν τα στοιχεία αυτά καθαυτά αναχθούν στο έτος αναφοράς 2016, θα ληφθούν διαφορετικά αποτελέσματα. (χωρίς έλξη)

- δ) Αν αυτή η προσαρμογή είναι ανέφικτη, τότε, ως έσχατη λύση, **επιτρέπεται η χρησιμοποίηση της εν λόγω αντωνυμίας με έλξη**, με το επιχείρημα (πρβλ. σχετικό σημείωμα του Νίκου Σαραντάκου στον ιστότοπό του) ότι η έλξη στην περίπτωση αυτή είναι ισχυρότατη και ότι (από το ίδιο σημείωμα) «ο τύπος *καθαυτών* δεν είναι αρχαίος: δεν απαντά στην αρχαία γραμματεία ούτε μία φορά, οπότε θα μπορούσαμε βάσιμα και όχι σοφιστικά να υποστηρίξουμε ότι μπορούμε να χρησιμοποιούμε το *αυτός καθαυτός* ή το σκέτο *καθαυτός* σύμφωνα με τους κανόνες της νέας ελληνικής, χωρίς με κανέναν τρόπο να δεσμευόμαστε από το πώς συντασσόταν η αντωνυμία *καθ' εαυτόν* ή η πρόθεση *κατά* στα αρχαία, εφόσον σήμερα χρησιμοποιούμε το *καθαυτός* σαν ενιαία λέξη, χωρίς να την ετυμολογούμε ή να την αναλύουμε στα συστατικά της». Παράδειγμα:

Η παρούσα διδακτορική διατριβή έχει ως αντικείμενο την εκτίμηση και ανάλυση των πλημμυρογόνων επεισοδίων βροχής αλλά και των πλημμυρών καθαυτών.

Σε θεωρητικό επίπεδο θα ήταν δυνατόν να διατυπωθεί βάσιμα η άποψη ότι το *καθαυ-* δεν είναι στα νέα ελληνικά αυτοπαθής αλλά οριστική αντωνυμία. Σύμφωνα με τη Γραμματική του Μ. Τριανταφυλλίδη, αυτοπαθείς αντωνυμίες είναι εκείνες που φανερώνουν ότι το ίδιο πρόσωπο ενεργεί και το ίδιο δέχεται την ενέργεια. Στα νέα ελληνικά αυτοπαθής αντωνυμία είναι μόνο η αντωνυμία *εαυτό(ς)*, στα τρία πρόσωπα αλλά μόνο στη γενική και την αιτιατική. Οριστικές αντωνυμίες είναι εκείνες που ορίζουν και ξεχωρίζουν κάτι από άλλα του ίδιου είδους, και στα νέα ελληνικά ως οριστικές αντωνυμίες χρησιμεύουν το επίθετο *ο ίδιος* (με το άρθρο) και το επίθετο *μόνος*, χωρίς το άρθρο, με τη γενική των αδύνατων τύπων των προσωπικών αντωνυμιών *μου, σου* κ.λπ. Όμως, στα νέα ελληνικά αυτήν ακριβώς την αποστολή, του οριοθετικού διαχωρισμού και όχι της αυτοπάθειας, επιτελεί το *καθαυ-*, πράγμα που σημαίνει ότι θα έπρεπε να ενταχθεί κι αυτό στις οριστικές αντωνυμίες. Πρόκειται, δηλαδή, για μετεξέλιξη του αρχαίου *καθ' εαυτ-*, που, όμως, αυτονομήθηκε στα νέα ελληνικά από τον αρχαίο τύπο και απέκτησε υπόσταση οριστικής αντωνυμίας, όπως το *ίδιος* και το *μόνος*. Τείνει επίσης να αυτονομηθεί και από την αρχαία αντωνυμία *αυτός*, με την οποία συνήθως συνεκφερόταν (*αυτή καθαυτήν* κ.λπ.), διότι είναι πλέον συνηθέστατη η εμφάνιση του *καθαυ-* μόνου του. Υπάρχει ακόμη και στον αστικό κώδικα (άρθρο 268: ... *η αξίωση καθαυτή...*). Με βάση τις σκέψεις αυτές, υιοθετείται

στον παρόντα Οδηγό η άποψη ότι δεν πρόκειται καν για γνήσια αλλά για φαινομενική έλξη και ότι, στα νέα ελληνικά, οι ορθότεροι τύποι είναι οι ομοιόπρωτοι τύποι με τη φαινομενική έλξη. **Αυτός ακριβώς είναι ο λόγος για τον οποίο συνιστάται η χρήση τους.** Ωστόσο, επειδή βασικά λεξικά της γλώσσας μας δέχονται και τους άλλους, μη ομοιόπρωτους τύπους (μερικά, μάλιστα, ως τους μόνους ορθούς), γίνεται δεκτό να μη διορθώνουν οι αναθεωρητές και οι αναθεωρήτριες τους τύπους αυτούς, τουλάχιστον μέχρι να αποφασίσουν σχετικά τα αρμόδια όργανα του Τμήματος.

Σε σχέση με τον χαρακτηρισμό της αντωνυμιών αυτών ως οριστικών, επισημαίνεται ότι ένας άλλος, εξίσου εύστοχος —αν όχι πιο εύστοχος— χαρακτηρισμός τους στη γλώσσα μας θα ήταν ο χαρακτηρισμός *επιτατικές αντωνυμίες*. Αυτόν τον χαρακτηρισμό χρησιμοποιούν οι Holton κ.ά. στη *Γραμματική της ελληνικής γλώσσας*, ενώ τον βρίσκουμε [*οριστικές — επιτατικές (εμφατικές)*] και στη *Συγχρονική γραμματική της κοινής νέας ελληνικής*, των Γ. Μπαμπινιώτη και Π. Κοντού (1967, σ. 41). Ο εν λόγω χαρακτηρισμός προέρχεται ίσως από τα αγγλικά, όπου οι αντίστοιχες αντωνυμίες χαρακτηρίζονται από πολλούς φιλόλογους **intensive** (ή *emphasising* ή *emphatic*) pronouns. Πράγματι, έτσι χαρακτηρίζονται στον ιστότοπο myenglishgrammar.com, όπου δίνονται και τα ακόλουθα παραδείγματα, από τα οποία προκύπτει με σαφήνεια η επιτατική/διαφοροποιητική λειτουργία τους:

*The team felt that the uneven field itself was to blame for their loss.
Why the facts themselves were not used as evidence?*

Αντίθετα, άλλα, πιο παραδοσιακά εγχειρίδια αγγλικής γραμματικής τις χαρακτηρίζουν **αυτοπαθείς** (*reflexive*). Έτσι, στο βιβλίο των Michael Swan και Catherine Walter *How English works* (έκδοση Oxford University Press, seventh impression, 2000, σ. 50) εντάσσονται στις reflexive pronouns, με την επεξήγηση: Reflexive pronouns can also be used to **emphasise the subject or object** — to say “that person/thing and nobody/nothing else” (δηλαδή, ό,τι ακριβώς κάνουν και οι ελληνικές αντωνυμίες που μας απασχολούν στο παρόν σημείο). Και δίνονται, μεταξύ άλλων, τα ακόλουθα παραδείγματα:

*The house itself is nice, but the garden is small.
Robert himself is quite friendly, but the rest of his family is quite cold.
I got to see the gardens, but the palace itself was closed.*

Βέβαια, σε τελική ανάλυση, εκείνο που έχει μεγαλύτερη σημασία δεν είναι τόσο ο σωστός ορολογικός χαρακτηρισμός αυτών των λέξεων (που είναι, ασφαλώς, κι αυτός σημαντικός) όσο η ορθή χρήση τους στον γραπτό και στον προφορικό μας λόγο.

— Η χρήση του συνδέσμου *εάν* στις πλάγιες ερωτηματικές προτάσεις ολικής αγνοίας.

Κατά την άποψη του Γ. Μπαμπινιώτη (βλ. λεξικό του, σ. 147, σχόλιο στο λήμμα *αν*, και επίσης σεμινάριο *Η μετάφραση στην ελληνική γλώσσα*, Λουξεμβούργο, 10-11 Απριλίου 1989, σ. 32), το *εάν* μπορεί να χρησιμοποιείται μόνο στις υποθετικές προτάσεις και όχι στις πλάγιες ερωτηματικές προτάσεις ολικής αγνοίας (το *αν* μπορεί να χρησιμοποιείται και στις δύο). Επομένως, όχι: *Η Επιτροπή δεν γνωρίζει εάν όλα τα κράτη μέλη έχουν συμμορφωθεί* (αδόκιμη χρήση), αλλά *Η Επιτροπή δεν γνωρίζει αν όλα τα κράτη μέλη έχουν συμμορφωθεί*. Η άποψη αυτή ενισχύεται και από το γεγονός ότι σε κανένα βιβλίο γραμματικής ή συντακτικού δεν αναφέρεται ότι οι πλάγιες ερωτηματικές προτάσεις

ολικής αγνοίας μπορούν να εισάγονται με το *εάν* (όλα αναφέρουν μόνο το *αν* και το *μήπως*). Συνεπώς, ο μεταφραστής πρέπει να είναι προσεκτικός στο σημείο αυτό.

— Η χρήση του *σαν* και του *ως*.

Ο μεταφραστής συνιστάται να κάνει τη διάκριση ανάμεσα στο ομοιωματικό *σαν* και το τροπικό (ή αιτιολογικό) *ως*. Δηλαδή, το *σαν* θα πρέπει να χρησιμοποιείται μόνο *ως* (και όχι *σαν*) ομοιωματικό.

Στο πλαίσιο του αποκεντρωμένου συστήματος, η Επιτροπή, ως [όχι σαν] θεματοφύλακας της Συνθήκης και ως [όχι σαν] αρχή η οποία κατέχει κεντρική θέση, καλείται να διαδραματίζει [...]

Πρέπει επίσης να προσέχει να μη θέτει σε ονομαστική **ομοιόπτωτους** προσδιορισμούς που αναφέρονται σε όνομα ή αντωνυμία **γενικής ή αιτιατικής πτώσης**.

Η αίτηση πρέπει να απευθύνεται στον Γενικό Γραμματέα του Συμβουλίου, με την ιδιότητά του ως θεματοφύλακα [όχι ως θεματοφύλακας] του πρωτοκόλλου.

*Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο εξέφρασε τις θερμές του ευχαριστίες στον κ. Röttering για το έργο που **επιτελέστηκε** κατά τη θητεία του ως **προέδρου** του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου.*

*Η αξία των ευρωπαϊκών μουσείων ως **επιστημονικών ιδρυμάτων** είναι ευρέως αναγνωρισμένη.*

Σημειώνεται ότι με το θέμα αυτό ασχολήθηκε διεξοδικά η Ιωάννα Παπαζαφείρη στον πρώτο τόμο του βιβλίου της *Λάθη στη χρήση της γλώσσας μας* (σ. 37 επ.). Εκεί υποστηρίζει την άποψη (και διατυπώνει τον κανόνα) ότι σε περίπτωση ταυτοπροσωπίας, όταν δηλαδή ο προσδιορισμός που εισάγεται με το *ως* συμπίπτει με το υποκείμενο του ρήματος, ο εν λόγω προσδιορισμός πρέπει να συμφωνεί με το υποκείμενο, δηλαδή να μπαίνει σε ονομαστική. Μερικά από τα παραδείγματα που παραθέτει φαίνεται να στηρίζουν την άποψη αυτή (*Ο Τ. άφησε τη σφραγίδα του ως άνθρωπος των γραμμάτων*), άλλα όμως είναι μάλλον άστοχα ή και εσφαλμένα. Φαίνεται πάντως ότι και η ίδια διαπίστωσε το αβάσιμο του κανόνα αυτού, ως κανόνα γενικής εφαρμογής, γιατί στον δεύτερο τόμο του εν λόγω έργου, ο οποίος εκδόθηκε λίγα χρόνια μετά τον πρώτο, στο σημείο στο οποίο εξετάζει το εν λόγω θέμα (σ. 51 επ.) δεν κάνει καμία διάκριση μεταξύ ταυτοπροσωπίας και ετεροπροσωπίας. Μάλιστα, παραθέτει παράδειγμα στο οποίο υπάρχει ταυτοπροσωπία, αλλά ο προσδιορισμός που εισάγεται με το *ως* είναι στη γενική και όχι στην ονομαστική (*Ο κ. Β. υπό την ιδιότητά του ως προέδρου... έδωσε συνέντευξη Τύπου*).

Τέλος, ο μεταφραστής πρέπει να είναι προσεκτικός όσον αφορά τη χρήση του *ως* με κατηγορούμενο (με ρήματα όπως το *θεωρείται*, *λογίζεται* κ.τ.ό.). Σε μερικές περιπτώσεις (ανάλογα με το ρήμα και τους προσδιορισμούς του, καθώς και τη δομή της πρότασης) το *ως* πρέπει οπωσδήποτε να παραλείπεται (η περίπτωση αυτή είναι η συνηθέστερη), σε άλλες πρέπει οπωσδήποτε να μπαίνει (λιγότερο συνηθής περίπτωση), ενώ υπάρχουν και περιπτώσεις αμφιβολίας ή προαιρετικής χρήσης. Διεξοδική ανάλυση του θέματος αυτού γίνεται στη Γραμματική Κλαίρη–Μπαμπινιώτη (σ. 555-566).

- Η **συμφωνία του ρήματος με το υποκείμενο**, όταν το υποκείμενο είναι **περιληπτικό όνομα** (έχει, δηλαδή, ενικό γραμματικό αριθμό, αλλά αναφέρεται σε πλήθος αντικειμένων), **ποσοστό** κ.λπ. Στην περίπτωση αυτή, η σύνταξη μπορεί να μην ακολουθεί τον γραμματικό τύπο των λέξεων αλλά το νόημα. Μπορεί, δηλαδή, το υποκείμενο να είναι στον ενικό και το ρήμα να μπει στον πληθυντικό (σχήμα κατά το νοούμενον).

Μεγάλος αριθμός αγροτών λαμβάνει/-ουν ενισχύσεις από την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Η πλειονότητα των πολιτών πιστεύει/-ουν ότι η κατάσταση θα βελτιωθεί.

Το 75% των κρατών μελών τάχθηκε/-αν υπέρ της πρότασης.

- Η **συμφωνία ρήματος και υποκειμένου**, όταν τα υποκείμενα είναι περισσότερα από ένα (**σύνθετες προτάσεις**). Ασφαλώς, στην περίπτωση αυτή το ρήμα μπαίνει σχεδόν πάντα στον πληθυντικό. Όταν όμως το ρήμα προηγείται, μπορεί να μπει σε ενικό, δηλαδή να συμφωνήσει με το πρώτο, το πλησιέστερό του υποκείμενο, αν αυτό το πρώτο υποκείμενο είναι σε ενικό αριθμό.

Η ανακοίνωση καθορίζει μια κοινοτική στρατηγική δράσης, προκειμένου να βελτιωθεί η αναγνώριση και η προβολή των σπάνιων νόσων.

- Η **συμφωνία υποκειμένου και κατηγορουμένου**, όταν τα υποκείμενα (είτε ενικού είτε πληθυντικού αριθμού) είναι περισσότερα από ένα (**σύνθετες ως προς το υποκείμενο προτάσεις**). Εδώ διακρίνουμε δύο περιπτώσεις (βλ. Συντακτικό Τζάρτζανου, τόμος Α', σ. 47, και Γραμματική Holton – Macridge – Φιλιππάκη-Warburton, σ. 239):

α) Αν τα υποκείμενα είναι έμψυχα όντα του ίδιου γένους, το κατηγορούμενο εκφέρεται στο κοινό τους γένος (*Ο Γιώργος και ο Μιχάλης είναι Έλληνες· Η Παναγιώτα και η Δήμητρα είναι Ελληνίδες*). Αν είναι έμψυχα όντα διαφορετικού γένους, το κατηγορούμενο εκφέρεται καταρχήν στο επικρατέστερο γένος, που, σύμφωνα με την ισχύουσα γραμματική, είναι το αρσενικό (*Οι καθηγητές και οι καθηγήτριες πρέπει να είναι ενημερωμένοι για τον νέο νόμο*). Ωστόσο, στο πλαίσιο της επιδίωξης για υιοθέτηση μιας όσο το δυνατόν πιο συμπεριληπτικής (ή πολυδεκτικής) γλώσσας στα έγγραφά μας, το τελευταίο παράδειγμα θα μπορούσε, τουλάχιστον σε ορισμένα είδη εγγράφων, να διατυπωθεί ως εξής: *Οι καθηγητές και οι καθηγήτριες πρέπει να είναι ενημερωμένοι/-ες για τον νέο νόμο*. Αυτή η δεύτερη λύση θα μπορούσε να προτιμάται, για παράδειγμα, σε έγγραφα που απευθύνονται στο ευρύ κοινό (π.χ. δελτία Τύπου).

β) Αν τα υποκείμενα είναι άψυχα όντα του ίδιου γένους, το κατηγορούμενο εκφέρεται στο κοινό τους γένος (*Οι κανόνες και οι ερμηνευτικοί οδηγοί που ακολουθεί η Επιτροπή είναι αποτελεσματικοί· Οι διαδικασίες και οι πρακτικές που ακολουθεί η Επιτροπή είναι αποτελεσματικές· Τα συστήματα και τα πρότυπα που ακολουθεί η Επιτροπή είναι αποτελεσματικά*). Αν είναι άψυχα όντα διαφορετικού γένους, το κατηγορούμενο εκφέρεται είτε στο ουδέτερο γένος είτε στο γένος του υποκειμένου που βρίσκεται πλησιέστερα στο συνδετικό ρήμα (*Οι διαδικασίες, τα συστήματα και οι πρακτικές που ακολουθεί η Επιτροπή είναι αποτελεσματικά· Οι κανόνες και οι διαδικασίες που ακολουθεί η Επιτροπή είναι αποτελεσματικά/-ές*).

Όπως προαναφέρθηκε, ο γνώμονας με τον οποίο πρέπει να επιλύονται τα ορθογραφικά, γραμματικά ή συντακτικά προβλήματα είναι τα σχετικά έγκριτα έργα αναφοράς. Τα σημαντικότερα τέτοια έργα που πρέπει να συμβουλευτείται ο ελληνόφωνος μεταφραστής ενωσιακών κειμένων για τα εν λόγω θέματα είναι τα εξής:

Λεξικά

Λεξικό Ιδρύματος Τριανταφυλλίδη

Λεξικό Μπαμπινιώτη

Χρηστικό λεξικό της Νεοελληνικής Γλώσσας

ΜΗΛΑΝΕΓ των εκδόσεων Πατάκη

Λεξικό Κριαρά

Γραμματικές και συντακτικά

Σχολική Γραμματική Α΄, Β΄ και Γ΄ Γυμνασίου

Γραμματική Τριανταφυλλίδη

Γραμματική Κλαίρη–Μπαμπινιώτη

Γραμματική Holton – Macridge – Φιλιππάκη-Warburton

Γραμματική Τσοπανάκη

Συντακτικό Τζάρτζανου

Διάφοροι οδηγοί χρήσης της νεοελληνικής και παρεμφερή έργα

Γ. Παπαναστασίου, *Νεοελληνική ορθογραφία — ιστορία, θεωρία, εφαρμογή* (έκδοση Ιδρύματος Τριανταφυλλίδη)

Ομάδα φιλολόγων, *Οδηγός της νεοελληνικής γλώσσας* (εκδόσεις Πατάκη, επιστημονική επιμέλεια Άννας Ιορδανίδου)

Άννα Ιορδανίδου, *Συνηθισμένες γλωσσικές απορίες* (εκδόσεις Άσπρη λέξη)

Ξενάκη Χρύσα, Σφυρόερα Σοφία, Γιωργιάννης Ηρακλής, *Το κόκκινο βιβλιαράκι του κειμενογράφου*, έκδοση της Ένωσης Εταιριών Διαφήμισης και Επικοινωνίας Ελλάδος, Αθήνα 2009

Εγκόλπιο της ορθής γραφής, επιστημονική επιμέλεια Δ. Μαρωνίτης, Δημοσιογραφικός Οργανισμός Λαμπράκη (ένθετο στο περιοδικό *Ταχυδρόμος*)

Ιωάννα Παπαζαφείρη, *Λάθη στη χρήση της γλώσσας μας* (δύο τόμοι, εκδόσεις Σμίλη)

Ε. Κριαράς, *Τα πεντάλεπτά μου και άλλα γλωσσικά* (Μαλλιάρης–Παιδεία)

Χρίστος Τσολάκης, *Τη γλώσσα μου έδωσαν ελληνική* (5 τόμοι, εκδόσεις Νησίδες)

Δημήτρης Λυπουρλής, *Γλωσσικές παρατηρήσεις* (τρεις τόμοι· από τις εκδόσεις *Παρατηρητής* ο πρώτος τόμος και από τις εκδόσεις *Επίκεντρο* ο δεύτερος και ο τρίτος)

Θ. Καρζής, *Τα σωστά ελληνικά* (εκδόσεις Φιλιπότη)

Ε. Κριαράς, *Άρθρα και σημειώματα ενός δημοτικιστή* (Βιβλιοπωλείον της Εστίας)

Αναγνωστοπούλου Ίνα — Μπουσούνη-Γκεσούρα Λία, *Το λέμε σωστά; Το γράφουμε σωστά;* (εκδόσεις *Μεταίχμιο*)

Ιστορία της ελληνικής γλώσσας, Ελληνικό Λογοτεχνικό και Ιστορικό Αρχείο, Αθήνα, 1999.

Εγκυκλοπαιδικός Οδηγός για τη Γλώσσα, Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, Θεσσαλονίκη, 2001.

κ.ά.

β) Ορολογία

Ο τρόπος επίλυσης των προβλημάτων αυτών και τα διάφορα σχετικά ζητήματα αναλύονται στο σημείο Ε.2.2 παραπάνω, καθώς και στο πέμπτο μέρος του παρόντος Οδηγού.

γ) Εκφραστικά και υφολογικά προβλήματα

Πέραν της αυτονόητης βασικής αρχής που αναφέρθηκε στην πρώτη παράγραφο του σημείου Ε.2.3 (σεβασμός του νοήματος του πρωτοτύπου και των κανόνων της ελληνικής γλώσσας), η απόδοση του κειμένου στην ελληνική γλώσσα πρέπει να διέπεται και από τις ακόλουθες αρχές:

- **Τήρηση των γενικών αρχών σύνταξης των ενωσιακών νομικών πράξεων και των σχετικών «συμβάσεων γραφής»¹³⁷**

Ο πρώτος βασικός κανόνας αφορά την τήρηση των γενικών αρχών σύνταξης των ενωσιακών νομοθετικών εγγράφων αλλά και απλών «συμβάσεων γραφής», που συχνά απορρέουν από νομοτεχνικούς περιορισμούς.

Οι βασικότερες αρχές σύνταξης των ενωσιακών νομικών πράξεων, **που ισχύουν όχι μόνο για τα πρωτότυπα έγγραφα αλλά και για τις μεταφράσεις τους**, είναι συνοπτικά οι εξής¹³⁸:

- οι νομικές πράξεις της Ένωσης πρέπει να συντάσσονται με σαφήνεια, απλότητα, λιτότητα και ακρίβεια, χωρίς πλατειασμούς,
- κατά τη σύνταξη των ενωσιακών πράξεων (και των επιμέρους στοιχείων τους) πρέπει να λαμβάνεται υπόψη ο τύπος της συγκεκριμένης πράξης, και ιδίως ο υποχρεωτικός ή μη χαρακτήρας της,

¹³⁷ Κουτσιβίτης, *La traduction juridique*, σ. 301 επ.

¹³⁸ Για λεπτομερέστερη πραγμάτευση του θέματος, βλ. το κεφάλαιο *Σύνταξη* του παρόντος Οδηγού.

- πρέπει να αποφεύγεται η κατάχρηση αρκτικολέξων, ξενισμών και ενωσιακών νεολογισμών,
- στη χρησιμοποιούμενη ορολογία πρέπει να υπάρχει συνέπεια τόσο μεταξύ των διατάξεων της ίδιας πράξης όσο και μεταξύ της πράξης αυτής και των πράξεων που ισχύουν ήδη στον ίδιο τομέα. Οι ίδιοι όροι πρέπει να αποδίδουν τις ίδιες έννοιες.

Από τις «συμβάσεις γραφής», πολλές από τις οποίες, όπως προαναφέρθηκε, απορρέουν από κανόνες της ενωσιακής νομοτεχνικής πρακτικής, μπορούν να αναφερθούν ενδεικτικά οι ακόλουθες: οι υποδιαίρεσεις των κειμένων πρέπει, στο μέτρο του δυνατού, να είναι ταυτόσημες σε όλες τις γλώσσες, για να διευκολύνονται και να εναρμονίζονται οι παραπομπές: **στο διατακτικό των νομικών πράξεων τα ρήματα πρέπει καταρχήν να μπαίνουν στον ενεστώτα και όχι στον μέλλοντα**· στα πρακτικά συνεδριάσεων τα ρήματα πρέπει να μπαίνουν στον ενεστώτα και όχι στον αόριστο· η σειρά αναφοράς των Κοινοτήτων, των Συνθηκών, των κρατών, των γλωσσών κ.λπ. πρέπει να ακολουθεί, σε κάποιες περιπτώσεις, συγκεκριμένους κανόνες· οι αριθμοί, οι μονάδες μέτρησης και οι νομισματικές μονάδες, οι ημερομηνίες και οι ποσότητες πρέπει να γράφονται με συγκεκριμένο τρόπο· κ.ο.κ.

- **Άρση κάθε είδους αμφισημίας**

Ο μεταφραστής προσπαθεί να ελαχιστοποιήσει κάθε κίνδυνο αμφισημίας ο οποίος θα μπορούσε να προκύψει είτε από τη χρήση διαφορετικών όρων είτε από την υιοθέτηση συντακτικών ή υφολογικών σχημάτων τα οποία αφήνουν περιθώρια παρερμηνειών.

- **Αποφυγή της τυφλής εξάρτησης από το πρωτότυπο**

Ο μεταφραστής πρέπει βεβαίως να προσπαθήσει να αποδώσει με όσο το δυνατόν μεγαλύτερη ακρίβεια το νόημα του πρωτοτύπου, δεν πρέπει όμως να προσκολλάται τυφλά σ' αυτό και να αναπαράγει συντακτικά σχήματα που προσιδιάζουν στην ξένη γλώσσα, αλλά είναι ξένα στα ελληνικά.

- **Υφολογική καθαρότητα και υφολογική συνοχή**

Ο μεταφραστής πρέπει να μεριμνά για την ευχερή κατανόηση του κειμένου του και μέσω υφολογικών επιλογών που το κάνουν σαφές, «ρέον» και «ευανάγνωστο» (καθαρότητα και κομψότητα ύφους). Πράγματι, μπορεί σε ένα κείμενο να μην υπάρχουν κατάφωρα λάθη, αλλά αν το ύφος είναι αδέξιο ή σκοτεινό, ο αναγνώστης δυσκολεύεται να κατανοήσει με ευκολία το περιεχόμενο, εκνευρίζεται και δυσφορεί.

Επιπλέον, το κείμενο πρέπει να χαρακτηρίζεται από υφολογική συνοχή (επιλογή του σωστού επιπέδου γλώσσας, ανάλογα με το έγγραφο και τον προορισμό του, και συνεπής τήρηση του επιπέδου αυτού από όλες τις απόψεις: λεξιλόγιο, γραμματική, συντακτικό, μορφολογία κ.λπ.). Έτσι, ένα νομοθετικό κείμενο πρέπει να έχει ύφος επίσημο, λιτό και απέριττο. Αντίθετα, σε κείμενα δημοσιογραφικού τύπου που απευθύνονται σε ευρύτερο κοινό, όπως είναι π.χ. τα δελτία Τύπου, επιβάλλεται η χρήση ύφους και λεξιλογίου όχι τυπικού, γραφειοκρατικού και επίσημου αλλά γλώσσας με μεγαλύτερη αμεσότητα.

Οι προαναφερόμενες αρχές εξειδικεύονται στην πράξη με τους τρόπους που υποδεικνύονται στα παρακάτω παραδείγματα.

E.2.3.3. Τήρηση των γενικών αρχών σύνταξης των ενωσιακών νομικών πράξεων και των σχετικών «συμβάσεων γραφής»

Ενδεικτικά παραδείγματα

α) Αποφυγή της χρήσης υπερβολικού αριθμού αρκτικολέξων, ακόμη και όταν το πρωτότυπο έχει

Παράδειγμα

In terms of timing, the proposed procedure foresees, as objectives, 4.5 months for the elaboration of the EAD, as compared to estimated averages (not foreseen in the CPD) of 14.5 months for a CUAP and more than 24 months for the preparation of a ETAG.

Στο ανωτέρω παράδειγμα ο συντάκτης του αγγλικού πρωτοτύπου, κατά παράβαση του βασικού κανόνα για αποφυγή της υπερβολικής χρήσης αρκτικολέξων, χρησιμοποιεί στην ίδια περίοδο τέσσερα αρκτικόλεξα, και μάλιστα καθόλου συνήθη (*EAD = ευρωπαϊκό έγγραφο αξιολόγησης, CPD = οδηγία για τα προϊόντα του τομέα των δομικών κατασκευών, CUAP = διαδικασία αξιολόγησης με κοινή κατανόηση, ETAG = κατευθυντήριες γραμμές για τις ευρωπαϊκές τεχνικές εγκρίσεις*). Βέβαια, στο συγκεκριμένο κείμενο τα χρησιμοποιεί αρκετά συχνά, οπότε θεωρητικά ο μεταφραστής πρέπει να αντιλαμβάνεται εύκολα το νόημά τους. Ωστόσο, ακόμη και αυτός ο «εξοικειωμένος» μεταφραστής αναγκάζεται αρκετές φορές να ανατρέχει σε προηγούμενα σημεία του εγγράφου για να δει τι ακριβώς σημαίνει το κάθε αρκτικόλεξο, ώστε π.χ. να χρησιμοποιήσει το σωστό άρθρο κ.λπ. Φαντάζεται κανείς το πρόβλημα που θα έχει ο λιγότερο εξοικειωμένος με το έγγραφο απλός αναγνώστης του.

Σε τέτοιες περιπτώσεις, ο ελληνόφωνος μεταφραστής δεν πρέπει να διστάζει να χρησιμοποιεί στο κείμενό του τον πλήρη όρο, έστω και αν στο πρωτότυπο υπάρχει αρκτικόλεξο¹³⁹.

β) Αυστηρή τήρηση των νομοτεχνικών κανόνων

Παράδειγμα 1

Το στοιχείο α) της παραγράφου 2 του άρθρου 1 του κανονισμού [...]

Στο παράδειγμα αυτό παραβιάζεται ο βασικός νομοτεχνικός κανόνας σύμφωνα με τον οποίο: *τα διάφορα στοιχεία μιας αναφοράς αναφέρονται πάντοτε με φθίνουσα σειρά*¹⁴⁰ (και δεν χωρίζονται με κόμματα). Επομένως, το σωστό είναι:

Το άρθρο 1 παράγραφος 2 στοιχείο α) του κανονισμού [...]

Παράδειγμα 2

¹³⁹ Ο Τριανταφυλλίδης, στη *Νεοελληνική Γραμματική* του (σημείο 137, σ. 69), επισημαίνει για τις συντομογραφίες (εννοεί τα αρκτικόλεξα): *Καλό είναι ν' αποφεύγονται οι πολλές και μάλιστα οι ασυνήθιστες συντομογραφίες σε κείμενα προορισμένα για τον πολύ κόσμο.*

¹⁴⁰ *Διοργανικό εγχειρίδιο*, σημείο 3.4.4.1.

Τα άρθρα 2 και 3 παράγραφος 1 του κανονισμού [...]

Στο παράδειγμα αυτό παραβιάζεται ο βασικός νομοτεχνικός κανόνας σύμφωνα με τον οποίο: όταν γίνεται αναφορά σε υποδιαίρεσεις με την ίδια ονομασία, εκ των οποίων μία ή περισσότερες συνοδεύονται από μικρότερες υποδιαίρεσεις, επαναλαμβάνεται η σχετική ονομασία πριν από κάθε υποδιαίρεση¹⁴¹. Επομένως, το σωστό είναι:

Το άρθρο 2 και το άρθρο 3 παράγραφος 1 του κανονισμού [...]

E.2.3.4. Άρση αμφισημιών και πολυσημιών¹⁴²

α) Αμφισημίες σε επίπεδο ορολογίας (αλλά και φρασεολογίας)

Είναι γνωστό ότι αρκετοί όροι, λόγω της αμφισημίας ή της πολυσημίας τους, δημιουργούν δυσεπίλυτα προβλήματα στον μεταφραστή. Το πιο χαρακτηριστικό, ίσως, παράδειγμα είναι ο όρος *financial/financier*¹⁴³, ο οποίος, ανάλογα με την εκάστοτε περίπτωση, μπορεί να αποδοθεί στα ελληνικά με τους όρους *οικονομικός, χρηματικός, χρηματοπιστωτικός, χρηματοοικονομικός, χρηματοδοτικός ή δημοσιονομικός* (ή ακόμη και να μείνει αμετάφραστος: π.χ., *bilan financier = ισολογισμός, budget financier = προϋπολογισμός, amortissement financier = απόσβεση*). Στις περιπτώσεις αυτού του είδους ο μεταφραστής δεν πρέπει να αρκείται στην αντιεπαγγελματική επιλογή της κατά προσέγγιση απόδοσης του σχετικού όρου, αλλά να προσπαθεί να προσδιορίσει το σημασιολογικό περιεχόμενο που έχει στη συγκεκριμένη περίπτωση, για να τον αποδώσει σωστά. Αν δεν είναι ειδικός στον σχετικό τομέα, χρήσιμο είναι να προσφύγει σε ειδικευμένους συναδέλφους ή άλλους ειδικούς. Άλλοι χαρακτηριστικοί όροι που ανήκουν στην κατηγορία αυτή είναι, π.χ., οι εξής: *modalities/modalités* (λεπτομέρειες, τρόπος, τρόποι κ.λπ.), *industry* (βιομηχανία, κλάδος), *region/région* (περιφέρεια, περιοχή), *institutions* (όργανα, θεσμοί κ.λπ.), *citizenship* (ιδιότητα του πολίτη, ιθαγένεια, θέματα πολιτών κ.λπ.), *application* (αίτηση, εφαρμογή), *representations* (αντιπροσωπείες, παρατηρήσεις/διαβήματα) κ.ο.κ.

Ωστόσο, πρόβλημα αμφισημίας δημιουργείται μερικές φορές όχι μόνο από δύσκολους όρους αλλά και από απρόσεκτη διατύπωση φράσεων που κατά τα λοιπά δεν θα έπρεπε να δημιουργούν πρόβλημα. Για παράδειγμα, στη φράση

It is necessary to modernise Member states policies.

η μετάφραση

Είναι αναγκαίος ο εκσυγχρονισμός των πολιτικών των κρατών μελών.

δημιουργεί κάποιο (έστω οριακό) πρόβλημα αμφισημίας, γιατί ο αναγνώστης μπορεί να αισθανθεί αμφιβολία για την έννοια της γενικής «των πολιτικών» στην προκειμένη περίπτωση. Πρέπει να εκσυγχρονιστούν οι πολιτικοί άνδρες και γυναίκες των κρατών μελών

¹⁴¹ Διοργανικό εγχειρίδιο, σημείο 3.4.4.3.

¹⁴² Για ανάλυση και σχετικά παραδείγματα βλ. Μιχάλης Πολίτης, *Η άρση της πολυσημίας των επιστημονικών όρων κατά τη μεταφραστική διαδικασία*. Ανακοίνωση στο διεθνές συνέδριο *Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία*, το οποίο συνδιοργάνωσαν η ΕΛΕΤΟ, το Τμήμα Ξένων Γλωσσών, Μετάφρασης και Διερμηνείας του Ιονίου Πανεπιστημίου, η Γαλλική Πρεσβεία και το Ινστιτούτο Επεξεργασίας του Λόγου στις 30 Οκτωβρίου έως 1η Νοεμβρίου 1997.

¹⁴³ Βλ. σχετική εισήγηση εργασίας που υποβλήθηκε το 1982 στην πάλαι ποτέ Διυπηρεσιακή Επιτροπή Γλώσσας, καθώς και σχετικά σχόλια της ΜΥΕΒ (Μεταφραστική Υπηρεσία Επιτροπής Βρυξελλών).

ή οι πολιτικές τις οποίες ακολουθούν τα κράτη μέλη. Για την άρση της αμφισημίας αυτής ο μεταφραστής έχει διάφορες δυνατότητες. Π.χ., να χρησιμοποιήσει ρηματική σύνταξη:

Είναι αναγκαίο να εκσυγχρονιστούν οι πολιτικές των κρατών μελών.

ή να χρησιμοποιήσει γενική ενικού αντί γενικής πληθυντικού:

Είναι αναγκαίος ο εκσυγχρονισμός της πολιτικής των κρατών μελών.

ή να συνδυάσει τις δύο αυτές λύσεις:

Είναι αναγκαίο να εκσυγχρονιστεί η πολιτική των κρατών μελών.

Πρόβλημα φρασεολογικής αμφισημίας μπορεί επίσης να προκύψει από την άκριτη χρήση της αναφορικής αντωνυμίας *που*, σε περιπτώσεις στις οποίες ο μεταφραστής θα έπρεπε να χρησιμοποιήσει τον κατάλληλο τύπο της αντωνυμίας *ο οποίος*, για να καταστήσει σαφές το νόημα¹⁴⁴ (εκτός, βέβαια, αν ο μεταφραστής χρησιμοποιεί εσκεμμένα την αντωνυμία *που* για λόγους σκόπιμα διαφορούμενης διατύπωσης¹⁴⁵).

Le règlement d'exécution prévu à l'article 3 de l'accord [...]

Ο εκτελεστικός κανονισμός που προβλέπει το άρθρο 3 της συμφωνίας [...]

Εδώ μπορεί να προκληθεί σύγχυση, δηλαδή να θεωρηθεί ότι το υποκείμενο είναι ο εκτελεστικός κανονισμός και ότι αυτός προβλέπει το άρθρο 3 της συμφωνίας. Για να εξαιρεθεί ο κίνδυνος αυτός, πρέπει να αλλάξουμε τη διατύπωση με τον ακόλουθο τρόπο (ή με χρήση παθητικής φωνής).

Ο εκτελεστικός κανονισμός τον οποίο προβλέπει το άρθρο 3 της συμφωνίας [...]

Ειδικότερες περιπτώσεις πιθανής αμφισημίας που μπορούν να επισημανθούν στο σημείο αυτό είναι και οι εξής:

i) Απόδοση λέξεων που έχουν διπλή σημασία στα ελληνικά

Πρόβλημα αμφισημίας μπορεί (εξ ορισμού) να προκύψει και στην περίπτωση λέξεων που έχουν διπλή σημασία στα ελληνικά. Για παράδειγμα, η φράση *The meaning of the EC marking in this sector*, αν αποδοθεί με τη φράση *Η σημασία της σήμανσης EC σ' αυτόν τον τομέα*, μπορεί να υποδηλώνει είτε τη **σπουδαιότητα** είτε την **έννοια** που έχει η εν λόγω σήμανση στον συγκεκριμένο τομέα. Κατά συνέπεια, ο μεταφραστής πρέπει, στην προκειμένη περίπτωση, να αποφύγει τη χρησιμοποίηση του αμφίσημου όρου *σημασία* και να επιλέξει τον όρο που εκφράζει με ακρίβεια το νόημα.

Πρόβλημα αμφισημίας μπορεί επίσης να δημιουργήσει ο σύνδεσμος *εφόσον*, ο οποίος μπορεί να έχει άλλοτε αιτιολογική και άλλοτε υποθετική σημασία.

¹⁴⁴ Επισημαίνεται ότι η αντωνυμία *ο οποίος* μπορεί (ενίοτε πρέπει) να χρησιμοποιείται και για λόγους ποικιλίας στο ύφος (για να μην έχουμε πολλά *που* στην ίδια περίοδο).

¹⁴⁵ Βλ. σημείο E.2.3.6 στοιχείο ιδ) παρακάτω.

Παραδείγματα

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο έκρινε ότι τα ζωικά απόβλητα μπορεί να θεωρηθεί ότι δεν συνιστούν απόβλητα, εφόσον χρησιμοποιούνται ως γεωργικό λίπασμα. [Επειδή χρησιμοποιούνται ή αν χρησιμοποιούνται; Στην προκειμένη περίπτωση η απάντηση είναι: αν]

Εφόσον οι οριστικοί δασμοί είναι υψηλότεροι από τους προσωρινούς, εισπράττονται οριστικά μόνο τα ποσά που έχουν καταβληθεί ως εγγύηση στο επίπεδο των προσωρινών δασμών. [Επειδή είναι υψηλότεροι ή αν είναι υψηλότεροι; Στην προκειμένη περίπτωση η απάντηση είναι: αν]

Εφόσον η Επιτροπή θεωρεί ότι οι εργασίες αυτές δεν καλύπτονται αυτό τον επιλέξιμο προϋπολογισμό, δεν θα ληφθούν υπόψη κατά τις ενδιάμεσες αιτήσεις πληρωμής. [Επειδή θεωρεί ή αν θεωρεί; Στην προκειμένη περίπτωση η απάντηση είναι: επειδή]

Σε όλες αυτές τις περιπτώσεις ο μεταφραστής δεν πρέπει να χρησιμοποιήσει τον αμφίσημο σύνδεσμο *εφόσον*, αλλά τον σύνδεσμο που αποδίδει ξεκάθαρα το νόημα (*αν ή επειδή/αφού*).

ii) Απόδοση ουσιαστικοποιημένων επιθέτων

Μερικές φορές διάφορα ουσιαστικοποιημένα επίθετα, όταν συνάπτονται με ουσιαστικά **στη γενική**, δημιουργούν πρόβλημα ελαφράς αμφισημίας. Και στις περιπτώσεις αυτές ο μεταφραστής πρέπει να επινοεί διατυπώσεις που εξαλείφουν το πρόβλημα αυτό.

Για παράδειγμα, στη φράση *Η υλοποίηση της πολιτικής συνοχής* ο αναγνώστης δυσκολεύεται να κατανοήσει αν ο συντάκτης αναφέρεται στην επίτευξη πολιτικής συνοχής ή στην εφαρμογή της πολιτικής σχετικά με τη συνοχή. Ως εκ τούτου, θα ήταν σαφέστερη μια διατύπωση του είδους *Η υλοποίηση της πολιτικής για τη συνοχή*. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί ο τίτλος κάποιου εγγράφου COM:

*Member States and Regions delivering the Lisbon strategy for growth and jobs **through** EU cohesion policy, 2007-2013*

Η απόδοση:

Τα κράτη μέλη και οι περιφέρειες υλοποιούν τη στρατηγική της Λισαβόνας για την ανάπτυξη και την απασχόληση μέσω της πολιτικής συνοχής της ΕΕ

δεν είναι απόλυτα σαφής για τον απλό αναγνώστη. Σαφέστερη θα ήταν η απόδοση:

Τα κράτη μέλη και οι περιφέρειες υλοποιούν τη στρατηγική της Λισαβόνας για την ανάπτυξη και την απασχόληση μέσω της πολιτικής της ΕΕ για τη συνοχή

Ομοίως, η επεξεργασία αποβλήτων που προέρχονται από μηρυκαστικά είναι προτιμότερη από την επεξεργασία αποβλήτων μηρυκαστικών. Επίσης, κατάρτιση στατιστικών για τα απόβλητα αντί της κατάρτισης στατιστικών αποβλήτων, κατάρτιση στατιστικών για τις επιχειρήσεις αντί της κατάρτισης στατιστικών επιχειρήσεων κ.ο.κ.

iii) Η ακολουθία «επίρρημα σε -α + (επίθετο και) ουσιαστικό ουδέτερου γένους στον πληθυντικό».

Πρόβλημα αμφισημίας μπορεί να υπάρξει με τα επιρρήματα σε -α τα οποία μπορεί να εκληφθούν ως επίθετα.

Παράδειγμα 1

Greece generally took measures to minimise [...]

Αμφίσημη μετάφραση:

Η Ελλάδα έλαβε γενικά μέτρα για να ελαχιστοποιήσει [...]

Με την απόδοση αυτή μπορεί να νομίσει κανείς ότι η λέξη *γενικά* είναι επίθετο και ότι υποδηλώνει μέτρα γενικού χαρακτήρα. Το πρόβλημα θα λυνόταν αν, για παράδειγμα, το επίρρημα *γενικά* έμπαινε στην αρχή της πρότασης.

Γενικά, η Ελλάδα έλαβε μέτρα για να ελαχιστοποιήσει [...]

Παράδειγμα 2

Elle compare objectivement des caractéristiques essentielles [...]

Αμφίσημη μετάφραση:

Συγκρίνει αντικειμενικά χαρακτηριστικά που είναι ουσιώδη [...]

Σαφής μετάφραση:

*Συγκρίνει κατά τρόπο αντικειμενικό χαρακτηριστικά που είναι ουσιώδη [...]*¹⁴⁶

Παράδειγμα 3

Moreover, the Competition Commission of Cyprus has recently examined cases [...]

Αμφίσημη μετάφραση:

Ακόμη, η Επιτροπή Ανταγωνισμού της Κύπρου εξέτασε πρόσφατα κρούσματα [...] (Η εξέταση έγινε πρόσφατα ή τα κρούσματα σημειώθηκαν πρόσφατα; Δηλαδή η λέξη *πρόσφατα* είναι εδώ επίρρημα ή επίθετο;)

Σαφής μετάφραση, με χρήση του λόγιου επιρρηματικού τύπου σε -ως:

Ακόμη, η Επιτροπή Ανταγωνισμού της Κύπρου εξέτασε προσφάτως κρούσματα [...]

iv) Απόδοση ψευδόφιλων λέξεων (false friends / faux amis)

¹⁴⁶ Βεβαίως, σε τέτοιες περιπτώσεις, η αμφισημία μπορεί να αποφευχθεί και με τη χρησιμοποίηση του επιρρήματος σε -ως στη θέση του αντίστοιχου επιρρήματος σε -α (βλ. Γραμματική Holton κ.ά., σημείο 4.2, σ. 94).

Είναι πολύ γνωστό το πρόβλημα που αντιμετωπίζουν όλοι γενικά οι μεταφραστές με την απόδοση των λεγόμενων «ψευδόφιλων» λέξεων [στο βιβλίο *Ορολογία της Μετάφρασης*, που κυκλοφόρησε το 2008 από τις εκδόσεις Μεσόγειος, οι εν λόγω λέξεις ονομάζονται ψευδοφίλιες, με το σκεπτικό ότι το επίθετο *ψευδόφιλος* παραπέμπει στο «φίλος του ψεύδους» (κατά το υδρόφιλος) και όχι στην ψευδή φιλία]. Βέβαια, ο έμπειρος ενωσιακός μεταφραστής σπάνια πέφτει σε τέτοιες παγίδες, είναι όμως χρήσιμο να επισημανθεί και στον Οδηγό η προσοχή με την οποία πρέπει να αντιμετωπίζει το θέμα αυτό.

Ενδεικτικά παραδείγματα ψευδόφιλων λέξεων που απαντώνται στα κείμενα της Ένωσης είναι: *physical exercise* [σωματική (και όχι φυσική) άσκηση], *logistics* [επιμελητεία (;), εφοδιαστική (;) (και όχι λογιστική)], *dramatically* [εντυπωσιακά ή θεαματικά ή δραστικά (και πολύ σπάνια δραματικά)], *asbestos* [αμίαντος (και όχι άσβεστος)], *ethics* [δεοντολογία (και όχι ηθική)], *academic* (συνήθως πανεπιστημιακός, σπανιότερα ακαδημαϊκός) κ.λπ.

ν) Απόδοση αμφίσημων ρηματικών τύπων της ξένης γλώσσας

Στην παρούσα ενδεικτική αναφορά των περιπτώσεων πιθανής αμφισημίας που αντιμετωπίζει ο μεταφραστής πρέπει να προστεθεί και ένα πρόβλημα που αναμφισβήτητα έχει κατά καιρούς απασχολήσει όλους τους μεταφραστές. Πρόκειται για την απόδοση του αγγλικού *should* και του γαλλικού *devrait/devraient*. Ως γνωστόν, οι δύο αυτοί ρηματικοί τύποι έχουν πολλές σημασιολογικές αποχρώσεις¹⁴⁷, αλλά οι σημασίες που εμφανίζονται συνήθως στα ενωσιακά κείμενα είναι δύο: πιθανότητα (δηλ. κάτι ευλόγως αναμενόμενο) ή υποχρέωση χαλαρότερη απ' αυτήν που υποδηλώνεται από το *must* και το *doit/doivent* αντιστοίχως (κάτι που αντιστοιχεί στη διάκριση μεταξύ του *πρέπει* και του *θα πρέπει/θα έπρεπε* στα ελληνικά¹⁴⁸). Βέβαια, σε πολλές περιπτώσεις τα συμφραζόμενα επιτρέπουν στον μεταφραστή να συναγάγει με σχετική ασφάλεια αν πρόκειται για τη μία ή την άλλη έννοια. Μερικές φορές, όμως, η κατανόηση δεν είναι εύκολη και ο μεταφραστής δεν είναι σίγουρος για την έννοια με την οποία χρησιμοποιούνται αυτοί οι αμφίσημοι τύποι. Στις περιπτώσεις αυτές ο μεταφραστής πρέπει να είναι πολύ προσεκτικός —ίσως χρειαστεί να επικοινωνήσει με τον αρμόδιο υπάλληλο της αιτούσας υπηρεσίας— για τη διευκρίνιση του θέματος και την επιλογή της σωστής μεταφραστικής λύσης.

β) Προσθήκη λέξεων

Ο μεταφραστής μπορεί να χρειαστεί, σε κάποιες περιπτώσεις, να προσθέσει λέξεις για τη σαφέστερη ή, γενικότερα, την καλύτερη απόδοση στα ελληνικά. Για παράδειγμα, μερικές φορές προσθέτουμε στη λέξη *Επιτροπή* το επίθετο *Ευρωπαϊκή* για να την αντιδιαστείλουμε από επιτροπές άλλου είδους. Ανάλογες παρεμβάσεις μπορεί να κριθούν απαραίτητες και σε άλλες περιπτώσεις.

Παράδειγμα

Le problème survenu au Royaume Uni à l'époque de l'apparition de ce cas de fièvre aphteuse, qui n'a pas pu être rapidement résolu [...]

¹⁴⁷ Βλ. για τα αγγλικά, Michael Swan, *Practical English Usage*, Oxford University Press, second edition, 1995, σ. 494 επ., και για τα γαλλικά Hanse-Blampain, *Nouveau dictionnaire des difficultés du français moderne*, 5e édition, Bruxelles, 2005, σ. 202.

¹⁴⁸ Βλ. Γραμματική Holton κ.ά., σημείο 1.3.4.3, σ. 210.

*Το πρόβλημα που προέκυψε στο Ηνωμένο Βασίλειο, όταν εμφανίστηκε το συγκεκριμένο κρούσμα αφθώδους πυρετού, **πρόβλημα** το οποίο δεν κατέστη δυνατόν να επιλυθεί γρήγορα [...]*

Εδώ προσθέτουμε μετά τη λέξη *πυρετού* τη λέξη *πρόβλημα* όχι μόνο για λόγους σαφήνειας (δηλαδή για να φανεί ξεκάθαρα ότι ο αναφορικός σύνδεσμος *το οποίο* προσδιορίζει το *πρόβλημα* και όχι το *κρούσμα*) αλλά και για λόγους καλύτερης «ροής» του ελληνικού κειμένου.

Ωστόσο, η προσθήκη δεν πρέπει βέβαια να είναι αδικαιολόγητη ή, κατά μείζονα λόγον, λανθασμένη.

Παραδείγματα αδικαιολόγητης/λανθασμένης προσθήκης

*Απόφαση 2004/701/EK, Ευρατόμ του Συμβουλίου, της 11ης Οκτωβρίου 2004, για τροποποίηση του εσωτερικού **του** κανονισμού του Συμβουλίου.*

Αδικαιολόγητη προσθήκη της λέξης «του», προφανώς από αβλεψία.

Επίσης:

Commission Decision 2006/696/EC of 28 August 2006 laying down a list of third countries from which poultry, hatching eggs, day-old chicks, meat of poultry, ratites and wild game-birds, eggs and egg products and specified pathogen-free eggs may be imported into and transit through the Community and the applicable veterinary certification conditions, and amending Decisions 93/342/EEC, 2000/585/EC and 2003/812/EC

*Απόφαση 2006/696/EK της Επιτροπής, της 28ης Αυγούστου 2006, για την κατάρτιση καταλόγου τρίτων χωρών από τις οποίες πουλερικά, αυγά επώασης, νεοσσοί μιας ημέρας, κρέας πουλερικών, στρουθιονίδες και άγρια θηράματα, αυγά και προϊόντα αυγών και αυγά απαλλαγμένα από ειδικά παθογόνα **τα οποία** μπορούν να εισαχθούν και να διαμετακομισθούν μέσω της Κοινότητας και των εφαρμοστέων όρων κτηνιατρικής πιστοποίησης, καθώς και για την τροποποίηση των αποφάσεων 93/342/ΕΟΚ, 2000/585/ΕΚ και 2003/812/ΕΚ*

Αδικαιολόγητη προσθήκη των λέξεων *τα οποία*.

E.2.3.5. Απαγκίστρωση από συντακτικά σχήματα της ξένης γλώσσας

Όπως προαναφέρθηκε, ο μεταφραστής δεν πρέπει να αναπαράγει συντακτικά σχήματα που προσιδιάζουν στην ξένη γλώσσα, αλλά είναι αδόκιμα στα ελληνικά. Επιπλέον (με την προϋπόθεση ότι αποδίδει με ακρίβεια το νόημα του πρωτοτύπου), είναι ελεύθερος να επιλέξει στα ελληνικά τα μέρη του λόγου¹⁴⁹ και τα συντακτικά σχήματα που επιθυμεί, ακόμη και αν το πρωτότυπο χρησιμοποιεί άλλα.

¹⁴⁹ Βλ. σημείο E.2.3.6 στοιχείο δ) παρακάτω.

Παράδειγμα 1

The possibility for the Member States to exclude persons who stayed in a third country for a certain period [...]

Αυτό το συντακτικό σχήμα είναι συνηθέστατο στα αγγλικά και πρέπει να αντιμετωπίζεται με πολλή προσοχή από τον ελληνόφωνο μεταφραστή, ο οποίος δεν πρέπει να πέσει στην παγίδα και να μεταφράσει επί λέξει το *for the Member States*:

Η δυνατότητα για τα κράτη μέλη να αποκλείουν πρόσωπα τα οποία παρέμειναν σε τρίτη χώρα για ορισμένο διάστημα [...]

Αντίθετα, πρέπει να προσαρμόσει την απόδοση της φράσης στους συντακτικούς κανόνες της ελληνικής γλώσσας:

Η δυνατότητα των κρατών μελών να αποκλείουν πρόσωπα τα οποία παρέμειναν σε τρίτη χώρα για ορισμένο διάστημα [...]

Παράδειγμα 2

Πολύ συχνά, τόσο στα αγγλικά όσο και στα γαλλικά, παρατηρείται **σε περίπτωση ταυτοπροσωπίας** το φαινόμενο να προηγείται, στην αρχή της περιόδου, η δευτερεύουσα (ή μετοχική) πρόταση, **χωρίς αναφορά του υποκειμένου**, και να ακολουθεί η κύρια¹⁵⁰. Το φαινόμενο αυτό δεν είναι φυσικά άγνωστο ούτε στα ελληνικά και μερικές φορές δεν ενοχλεί ιδιαίτερα (ενίοτε δεν ενοχλεί καθόλου). Ωστόσο, το μειονέκτημα αυτού του συντακτικού σχήματος είναι ότι ο αναγνώστης, μη βλέποντας αμέσως το υποκείμενο, αντιμετωπίζει ένα νοηματικό κενό, ιδίως όταν η δευτερεύουσα πρόταση είναι μεγάλη (αλλά, σε μικρότερο βαθμό, και σε σύντομες απαρεμφατικές δευτερεύουσες προτάσεις). Η διατύπωση είναι συντακτικά λυσιτελέστερη αλλά και πιο φυσική στα ελληνικά, όταν προηγείται το υποκείμενο, έπεται, μέσα σε κόμματα, η δευτερεύουσα (η μετοχική) πρόταση και ακολουθούν τα υπόλοιπα στοιχεία της κύριας πρότασης.

*Having determined, after consulting the Advisory Committee, that sufficient evidence exists to justify the initiation of an expiry review and a partial interim review, limited to the exemption of certain tube or pipe fittings, of iron or steel produced by Chup Hsin Enterprise Co. Ltd, Kaohsiung (Taiwan) and Niang Hong Pipe Fittings Co. Ltd, Kaohsiung (Taiwan) from the extension of the anti-dumping measures imposed on imports originating in the People's Republic of China to imports consigned from Taiwan, **the Commission** hereby initiates review in accordance with Article 11 (2) and (3) of the basic Regulation.*

Εδώ ο αναγνώστης, για να καταλάβει ποιο είναι το υποκείμενο που ενεργεί στη συγκεκριμένη περίπτωση, πρέπει να φτάσει σχεδόν στο τέλος της μεγάλης αυτής παραγράφου. Ο

¹⁵⁰ Το φαινόμενο αυτό αναλύεται διεξοδικά και με πολλά παραδείγματα από τον Γιάννη Χάρη (*Η γλώσσα, τα λάθη και τα πάθη*, πρώτος τόμος, σ. 213 επ.). Βασικά το πρόβλημα δεν είναι τόσο η πρόταξη της δευτερεύουσας πρότασης όσο το γεγονός ότι στη δευτερεύουσα πρόταση ούτε αναφέρεται ρητά ούτε υπονοείται το υποκείμενο. Ο Τζάρτζανος (*Νεοελληνική σύνταξις*, τόμος Β', παράγραφος 294, σ. 280) θεωρεί συντακτικά δόκιμη (σε ορισμένες περιπτώσεις επιβεβλημένη) την πρόταξη της δευτερεύουσας πρότασης, κυρίως όταν το νόημά της εξάιρεται και εκφέρεται με έμφαση. Ωστόσο, σε όλα τα παραδείγματα που παραθέτει το υποκείμενο εμφανίζεται ρητά ή υπονοείται σαφέστατα στην προτασόμενη δευτερεύουσα πρόταση.

μεταφραστής δεν κάνει το λάθος να ακολουθήσει τυφλά το πρωτότυπο και, πολύ σωστά, μεταφράζει:

Η Επιτροπή αρχίζει επανεξέταση, σύμφωνα με το άρθρο 11 παράγραφοι 2 και 3 του βασικού κανονισμού, έπειτα από διαβούλευση με τη συμβουλευτική επιτροπή, και αφού αποφάνθηκε ότι [...]

Ακόμη:

Coinciding with the experience gained through the application of the CPD, the proposal includes an important number of measures aimed at [...]

Όχι:

Συμπίπτοντας με την εμπειρία που αποκτήθηκε μέσω της εφαρμογής της ΟΠΔΚ, η πρόταση περιλαμβάνει σημαντικό αριθμό μέτρων που στοχεύουν [...]

αλλά:

Η πρόταση, η οποία συμπίπτει με την εμπειρία που αποκτήθηκε μέσω της εφαρμογής της ΟΠΔΚ, περιλαμβάνει σημαντικό αριθμό μέτρων που στοχεύουν [...]

Επίσης:

Pour s'adapter, l'UE doit créer des emplois plus nombreux [...]

Καλύτερα:

Η ΕΕ, για να προσαρμοστεί, πρέπει να δημιουργήσει περισσότερες θέσεις απασχόλησης [...]

Αντί:

Για να προσαρμοστεί, η ΕΕ πρέπει να δημιουργήσει περισσότερες θέσεις απασχόλησης [...]

Αν θέλουμε να διατηρήσουμε τη δευτερεύουσα πρόταση στην αρχή της περιόδου, θα ήταν σωστότερο να μεταφέρουμε το υποκείμενο σ' αυτήν. Έτσι το τελευταίο παράδειγμα θα γινόταν:

Για να προσαρμοστεί η ΕΕ, πρέπει να δημιουργήσει περισσότερες θέσεις απασχόλησης [...]

Αντίθετα, σε περίπτωση ετεροπροσωπίας ή όταν δεν είναι βέβαιο αν το υποκείμενο της κύριας πρότασης συμπίπτει με το υποκείμενο της δευτερεύουσας (όταν δηλαδή δεν είναι σαφές αν έχουμε ταυτοπροσωπία ή ετεροπροσωπία), μπορούμε να διατηρήσουμε τη σειρά του πρωτοτύπου, επιλέγουμε όμως είτε ονοματική σύνταξη, η οποία, χωρίς να αλλοιώνει το νόημα, έχει το πλεονέκτημα ότι μας επιτρέπει να είμαστε ανώδυνα ασαφείς (ως προς το υποκείμενο, το ποιόν ενεργείας κ.λπ.) είτε παθητική σύνταξη με τοποθέτηση του αντικειμένου σε θέση υποκειμένου.

Παράδειγμα 3

To reduce regional disparities in the Union, Member States should facilitate investments in the poorest regions.

Στο παράδειγμα αυτό δεν είναι σαφές αν τα κράτη μέλη πρέπει να διευκολύνουν τις επενδύσεις στις φτωχότερες περιφέρειες, για να μειώσουν **τα ίδια** τις περιφερειακές ανισότητες ή απλώς για να συμβάλουν στη γενικότερη προσπάθεια μείωσης των περιφερειακών ανισοτήτων, στην οποία συμμετέχουν βεβαίως και άλλοι (π.χ. η Ευρωπαϊκή Ένωση, ιδιωτικοί φορείς κ.λπ.). Ως εκ τούτου, μπορούμε να επιλέξουμε είτε μια πιο ουδέτερη, ονομαστική σύνταξη είτε παθητική σύνταξη με υποκείμενο τις *περιφερειακές ανισότητες*.

Για τη μείωση των περιφερειακών ανισοτήτων στην Ένωση, τα κράτη μέλη πρέπει να διευκολύνουν τις επενδύσεις στις φτωχότερες περιφέρειες.

ή

Για να μειωθούν οι περιφερειακές ανισότητες στην Ένωση, τα κράτη μέλη πρέπει να διευκολύνουν τις επενδύσεις στις φτωχότερες περιφέρειες.

Εξάλλου, σύμφωνα και με όσα αναφέρθηκαν στα αμέσως προηγούμενα παραδείγματα, αν θεωρούσαμε ότι υποκείμενο του *reduce* είναι τα κράτη μέλη, θα λέγαμε:

Τα κράτη μέλη, για να μειώσουν τις περιφερειακές ανισότητες στην Ένωση, πρέπει να διευκολύνουν τις επενδύσεις στις φτωχότερες περιφέρειες.

Παράδειγμα 4

Par conséquent, ce sont les tribunaux grecs qui ont compétence pour trancher ce litige.

Αυτό το συντακτικό σχήμα (*c'est* ή *ce sont* στην αρχή της πρότασης για έμφαση), πολύ συνηθισμένο στα γαλλικά, είναι ξένο στα ελληνικά. Επομένως, ο ελληνόφωνος μεταφραστής πρέπει να το αποφεύγει και να επιλέγει διατυπώσεις που συνάδουν με τη συντακτική δομή της γλώσσας μας.

Συνεπώς, αρμόδια για την εκδίκαση της διαφοράς είναι τα ελληνικά δικαστήρια.

Επίσης:

C'est le Saint-Siège, et non l'État de la Cité du Vatican, qui est accrédité auprès des institutions européennes ainsi qu'auprès des États souverains et des organisations spécialisées des Nations unies.

Εδώ η απόδοση:

Είναι η Αγία Έδρα, και όχι το Κράτος της Πόλεως του Βατικανού, που είναι διαπιστευμένη στα ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα καθώς και στα κράτη και στους διάφορους οργανισμούς των Ηνωμένων Εθνών.

«μυρίζει» γαλλικά με πολύ έντονο τρόπο (η λανθασμένη μετάφραση του όρου *organisations spécialisées* δεν θα μας απασχολήσει στο σημείο αυτό). Ορθότερη θα ήταν η διατύπωση:

Διαπιστευμένη στα ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα καθώς και στα κράτη και στους διάφορους οργανισμούς των Ηνωμένων Εθνών είναι η Αγία Έδρα και όχι το Κράτος της Πόλεως του Βατικανού.

E.2.3.6. Υφολογική καθαρότητα και υφολογική συνοχή

α) Επιλογή σωστού επιπέδου γλώσσας

Ο μεταφραστής επιλέγει και διατηρεί στο κείμενό του το κατάλληλο επίπεδο ύφους ανάλογα με την κατηγορία (A, B, C και D) και τον προορισμό του εγγράφου. Η επιλογή αυτή έχει αντίκτυπο κυρίως σε λεξιλογικό και φρασεολογικό επίπεδο αλλά, μερικές φορές, και σε επίπεδο συντακτικών σχημάτων. Για παράδειγμα, η φράση *άτομα που αναζητούν μια θέση εργασίας*, η οποία εμφανίζεται έτσι στην ελληνική μετάφραση ενωσιακού νομοθετικού εγγράφου, θα μπορούσε κάλλιστα να έχει αποδοθεί *άτομα που ψάχνουν για δουλειά* σε έγγραφο που θα προοριζόταν για το ευρύ κοινό. Μάλιστα, για ορισμένα έγγραφα (ιδίως της κατηγορίας C), όπως τα έγγραφα WEB, τα δελτία Τύπου [και, παλαιότερα, τα (πρώην) έγγραφα ScadPlus της (πρώην) ΓΔ PRESS], δίνονται ενίοτε στον μεταφραστή συγκεκριμένες οδηγίες από την αιτούσα υπηρεσία για τη διατήρηση του δημοσιογραφικού ύφους [π.χ. *maintenir le style journalistique (et pas bureaucratique) des textes, car il s'agit de documents d'information générale destinés à un public non spécialisé*¹⁵¹].

β) Επιλογή ρηματικής ή ονοματικής σύνταξης κατά περίπτωση

Οι περισσότεροι ειδικοί επικρίνουν την υπερβολική και αλόγιστη χρήση της ονοματικής σύνταξης, η οποία σε πολλές περιπτώσεις οδηγεί σε σχοινοτενή σειρά γενικών που ενοχλεί τον αναγνώστη. Επισημαίνουν μάλιστα ότι η ρηματική σύνταξη είναι, στις περιπτώσεις αυτές, πολύ πιο φυσική και σύμφωνη με την αναλυτική δομή της νεοελληνικής γλώσσας.

Παράδειγμα

Due to the urgent need to control the classical swine fever [...]

Αντί της μετάφρασης (με ονοματική απόδοση του *to control*):

Λόγω της επείγουσας ανάγκης καταπολέμησης της κλασικής πανώλης των χοίρων [...]

που οδηγεί σε αλλεπάλληλες γενικές, είναι προτιμότερη η μετάφραση (με ρηματική απόδοση του *to control*):

Λόγω της επείγουσας ανάγκης να καταπολεμηθεί η κλασική πανώλη των χοίρων [...]

που διακόπτει αυτή την ενοχλητική αλληλουχία.

¹⁵¹ *Check-list pour la gestion et la traduction des fiches ScadPlus*, στοιχείο α).

Τονίζεται, πάντως, ότι η ονοματική σύνταξη δεν πρέπει με κανένα τρόπο να θεωρηθεί συλλήβδην αποδοκιμαστέα και εξοβελιστέα. Αντίθετα, στον πολυσύνθετο και απαιτητικό νομικό και, γενικότερα, επιστημονικό λόγο προσφέρει συχνά στον μεταφραστή χρήσιμες και αποτελεσματικές λύσεις (όπως στο παράδειγμα 3 του σημείου E.2.3.5 παραπάνω). Απλώς πρέπει να χρησιμοποιείται με φειδώ και να μη γίνεται κατάχρησή της.

γ) Επιλογή παθητικής ή ενεργητικής σύνταξης κατά περίπτωση

Οι ειδικοί επισημαίνουν ότι τα νέα ελληνικά προτιμούν, κατά κανόνα, την ενεργητική σύνταξη από την παθητική. Η διαπίστωση αυτή ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα για τον απλό, καθημερινό λόγο, δεν φαίνεται όμως να ευσταθεί απόλυτα για τον πιο σύνθετο επιστημονικό λόγο. Πράγματι, όπως επισημάνθηκε και για την ονοματική σύνταξη, **η ιδεοληπτική απόρριψη της παθητικής φωνής δεν εξυπηρετεί καθόλου τις πολυποίκιλες εκφραστικές ανάγκες του απαιτητικού επιστημονικού λόγου**. Ως εκ τούτου, όταν, π.χ., με την ενεργητική σύνταξη υπάρχει κίνδυνος παρανόησης, ο μεταφραστής **δεν πρέπει να διστάζει να χρησιμοποιεί παθητική σύνταξη, για να αποσαφηνίσει το νόημα**. Μπορεί επίσης να χρησιμοποιεί παθητική σύνταξη, όταν αυτή υπηρετεί καλύτερα —σε υφολογικό επίπεδο— την ομαλή ροή του λόγου.

Παράδειγμα

Le règlement d'exécution prévu à l'article 3 de l'accord [...]

Αμφίσημη μετάφραση:

Ο εκτελεστικός κανονισμός που προβλέπει το άρθρο 3 της συμφωνίας [...]

Εδώ μπορεί να προκληθεί παρανόηση, δηλαδή να θεωρηθεί ότι το υποκείμενο είναι ο εκτελεστικός κανονισμός και ότι αυτός προβλέπει το άρθρο 3 της συμφωνίας. Για να εξαλειφθεί ο κίνδυνος αυτός, πρέπει να αλλάξουμε τη διατύπωση με έναν από τους ακόλουθους τρόπους:

Ο εκτελεστικός κανονισμός τον οποίο προβλέπει το άρθρο 3 της συμφωνίας [...]

ή (με επιλογή παθητικής σύνταξης):

Ο εκτελεστικός κανονισμός που προβλέπεται στο άρθρο 3 της συμφωνίας [...]

δ) Αντικατάσταση μέρους του λόγου με κάποιο άλλο ή με διαφορετικό συντακτικό σχήμα

Εδώ οι δυνατότητες του μεταφραστή είναι πάρα πολλές.

Μπορεί, για παράδειγμα, να χρησιμοποιήσει επίθετο αντί για επιρρηματικό ή εμπρόθετο προσδιορισμό (ή και το αντίθετο):

Παράδειγμα 1

vérifications sur place: επιτόπιοι έλεγχοι

on-the-spot investigation: επιτόπια έρευνα
direct award: απευθείας ανάθεση

Ή να αποδώσει μετοχή με δευτερεύουσα πρόταση:

Παράδειγμα 2

Waste treated: τα απόβλητα που υποβλήθηκαν σε επεξεργασία

Κληθείσα να υποδείξει την ενδεδειγμένη λύση, η Επιτροπή [...] → Η Επιτροπή, όταν κλήθηκε να υποδείξει την ενδεδειγμένη λύση, [...]

Ή να αποδώσει μετοχή με κύρια πρόταση:

Παράδειγμα 3

Ανταποκρινόμενη στο αίτημα, η Επιτροπή έκανε δεκτή [...] → Η Επιτροπή ανταποκρίθηκε στο αίτημα και έκανε δεκτή [...]

Ή να αποδώσει ουσιαστικό με ρήμα:

Παράδειγμα 4

L'appartenance à l'Europe implique le respect de ses valeurs et principes.

Ανήκω στην Ευρώπη σημαίνει σέβομαι τις αξίες και τις αρχές της.

Ή να αποδώσει επίρρημα με ουσιαστικό:

Παράδειγμα 5

*Member States shall determine **how** such reference is to be made.*

*Ο **τρόπος** της παραπομπής αποφασίζεται από τα κράτη μέλη.*

κ.ο.κ.

ε) Παράλειψη λέξεων

Ο μεταφραστής μπορεί να χρειαστεί, σε κάποιες περιπτώσεις, να παραλείψει (π.χ. με σύμπτυξη) λέξεις για την καλύτερη απόδοση στα ελληνικά.

Παράδειγμα 1

Committee for Medicinal Products for Veterinary Use

Επιτροπή κτηνιατρικών φαρμάκων

Παράδειγμα 2

Interpretation will be provided from Dutch, English, French, German, Italian, Polish, Portuguese, Slovene and Spanish to Dutch, English, French, German, Italian, Polish, Portuguese, Slovene and Spanish.

Θα υπάρχει διερμηνεία από και προς τα ολλανδικά, τα αγγλικά, τα γαλλικά, τα γερμανικά, τα ιταλικά, τα πολωνικά, τα πορτογαλικά, τα σλοβενικά και τα ισπανικά.

Παράδειγμα 3

*A l'expiration du délai indiqué le rapport sera envoyé aux Autorités responsables de l'Etat membre concerné et une copie **du rapport** sera envoyée à l'OLAF et à la Cour de comptes européenne.*

Όταν εκπνεύσει η ανωτέρω προθεσμία, η έκθεση θα αποσταλεί στις αρμόδιες αρχές του οικείου κράτους μέλους, ενώ αντίγραφό της θα διαβιβαστεί στην OLAF και στο Ευρωπαϊκό Ελεγκτικό Συνέδριο.

Ωστόσο, η παράλειψη δεν πρέπει βέβαια να είναι αδικαιολόγητη ή, κατά μείζονα λόγον, λανθασμένη.

Παράδειγμα αδικαιολόγητης παράλειψης

*All parties were informed of the **essential facts** and considerations on the basis of which [...]*

*Όλα τα μέρη ενημερώθηκαν για τα **πραγματικά περιστατικά** και το σκεπτικό βάσει των οποίων [...]*

Ο μεταφραστής, παραλείποντας στη μετάφρασή του τη λέξη *essential* (ουσιώδη), αφαιρεί κάτι που υπάρχει στο πρωτότυπο. Έτσι αλλοιώνει το νόημα του πρωτοτύπου, διότι διευρύνει το εύρος των πληροφοριών που έδωσε η Επιτροπή. Το αντίθετο, αλλά εξίσου ανεπίτρεπτο, θα συνέβαινε αν το πρωτότυπο έλεγε απλώς *facts* και εκείνος πρόσθετε στη μετάφρασή του τη λέξη *ουσιώδη*. Σε μια τέτοια περίπτωση θα περιόριζε αδικαιολόγητα το φάσμα των εν λόγω πληροφοριών.

στ) Παράλειψη του αόριστου άρθρου, που πολλές φορές πλεονάζει στα ελληνικά (πλεοναστική χρήση του αόριστου άρθρου)

Ειδική περίπτωση της προηγούμενης παρατήρησης αποτελεί η ανάγκη να παραλείπεται ενίοτε στα ελληνικά το αόριστο άρθρο, το οποίο μερικές φορές στη γλώσσα μας πλεονάζει¹⁵², μολονότι υπάρχει (συνήθως μάλιστα είναι απαραίτητο) στο πρωτότυπο.

Παράδειγμα

¹⁵² Ο Τριανταφυλλίδης, στη *Νεοελληνική Γραμματική* του (σημείο 484, σ. 212), επισημαίνει: *Δεν πρέπει να γίνεται κατάχρηση του αόριστου άρθρου ένας, μιά, ένα. Σε πολλές περιστάσεις δε χρειάζεται, και το μεταχείρισμά του είναι κάποτε ζενισμός [...]*. Βλ. επίσης *Εγκόλπιο της ορθής γραφής*, σ. 49 (*Αποφεύγουμε την αόριστη αντωνυμία ένας μιά, ένα, όπου είναι περιττή και μήκε στη γλώσσα μας με την άκριτη μετάφραση ξένων αντωνυμικών τύπων*), καθώς και το ειδικό σημείωμα *Η πλεοναστική χρήση του αόριστου άρθρου*, που υπάρχει στο τέταρτο μέρος του παρόντος Οδηγού.

The Decision makes provision for a consultative Committee to help the Commission [...]

Η απόφαση προβλέπει τη σύσταση μιας συμβουλευτικής επιτροπής η οποία θα επικουρεί την Ευρωπαϊκή Επιτροπή [...]

Στην παραπάνω μετάφραση το αόριστο άρθρο μιας περιττεύει. Πιο φυσική θα ήταν στα ελληνικά η απόδοση:

Η απόφαση προβλέπει τη σύσταση συμβουλευτικής επιτροπής η οποία θα επικουρεί την Ευρωπαϊκή Επιτροπή [...]

Επίσης:

Η Επιτροπή γνωρίζει ότι μεγάλος αριθμός επιχειρήσεων [...] (όχι ένας μεγάλος αριθμός επιχειρήσεων)

Όταν συγκεντρώθηκαν τα σχετικά στοιχεία, έγινε λεπτομερής ανάλυση [...] (όχι μια λεπτομερής ανάλυση)

κ.ο.κ.

ζ) **Αλλαγή της σειράς των λέξεων ή των προτάσεων, π.χ., για έμφαση ή απλώς για πιο φυσική ή σαφέστερη διατύπωση στα ελληνικά**

Όπως έχει εύστοχα επισημανθεί¹⁵³, η ελληνική γλώσσα, με την πλούσια μορφολογία της, παρέχει στον ελληνόφωνο μεταφραστή μεγάλη ευελιξία —όχι όμως αυθαιρεσία— ως προς τη σειρά των όρων της πρότασης καθώς και των λέξεων στα επιμέρους λεκτικά σύνολα, χωρίς, ωστόσο, να λησμονείται η βασική αρχή σύμφωνα με την οποία *οι όροι μιας πρότασης πρέπει να ακολουθούν τη φυσική σειρά τους και οι προσδιορισμοί να βρίσκονται κοντά στους όρους όπου ανήκουν*¹⁵⁴. Αυτή η ευελιξία δεν υπάρχει σε άλλες γλώσσες (π.χ. στα αγγλικά) στις οποίες τα προτασιακά στοιχεία έχουν σταθερές και απαραβίαστες συντακτικές θέσεις¹⁵⁵. Ως εκ τούτου, ο ελληνόφωνος μεταφραστής μπορεί και πρέπει να κάνει χρήση αυτών των δυνατοτήτων που του παρέχει η γλώσσα του και να μην προσκολλάται άκριτα στη δομή της ξένης γλώσσας. Έτσι:

Παράδειγμα 1

Στη φράση:

A conference was held in Brussels on 6 June 2003, in which [...]

ο μεταφραστής δεν πρέπει να μεταφράσει τυφλά:

Ένα συνέδριο πραγματοποιήθηκε στις Βρυξέλλες στις 6 Ιουνίου 2003, στο οποίο [...]

¹⁵³ Χρυσούλα Λασκαράτου, *Ελευθερία και πειθαρχία*, στο *Ιστορία της ελληνικής γλώσσας*, Ελληνικό Λογοτεχνικό και Ιστορικό Αρχείο, Αθήνα, 1999, σ. 334-335.

¹⁵⁴ Ιωάννα Παπαζαφείρη, *Λάθη στη χρήση της γλώσσας μας*, τόμος Α', Σμίλη, Αθήνα 1988, σ. 93.

¹⁵⁵ Για συνοπτική —αλλά με πολλά παραδείγματα— παρουσίαση της σειράς των όρων της πρότασης, βλ. *Σεμινάριο για την ελληνική γλώσσα στα κοινοτικά κείμενα*, ό.π., σ. 51 επ.

αλλά:

Στις 6 Ιουνίου 2003 πραγματοποιήθηκε στις Βρυξέλλες συνέδριο, στο οποίο [...]

Με τον τρόπο αυτόν, το ουσιαστικό συνέδριο έρχεται δίπλα στην αναφορική πρόταση η οποία το προσδιορίζει. Συγχρόνως, απαλείφεται το αόριστο άρθρο, που εδώ περιττεύει, και γενικά, η ελληνική διατύπωση γίνεται πιο φυσική και παύει να θυμίζει αυτόματη (μηχανική) μετάφραση.

Παράδειγμα 2

Decision 2006/415/EC should therefore be amended accordingly.

Κι εδώ είναι σκόπιμο να αλλάξουμε στα ελληνικά τη θέση της συμπερασματικής εισαγωγικής έκφρασης. Επομένως, δεν πρέπει να μεταφράσουμε:

Η απόφαση 2006/415/EK θα πρέπει συνεπώς να τροποποιηθεί ανάλογα.

αλλά:

Συνεπώς, η απόφαση 2006/415/EK θα πρέπει να τροποποιηθεί ανάλογα.

Με τον τρόπο αυτόν το συμπερασματικό συνεπώς μπαίνει στην αρχή της περιόδου, για να φανεί άμεσα και ξεκάθαρα η (συμπερασματική) νοηματική του σχέση με τα προηγούμενα. Το ίδιο ισχύει και για άλλες εκφράσεις ή επιρρήματα που εκφράζουν παρόμοιες (δηλαδή συμπερασματικές: *ως εκ τούτου, επομένως, κ.ο.κ.*) ή άλλες νοηματικές σχέσεις (αντίθεση, σκοπό κ.λπ.) (*αντίθετα, προς τούτο κ.λπ.*).

Παράδειγμα 3

Όχι:

Πρόταση που αποσκοπεί στη διεύρυνση της απόφασης του Συμβουλίου, της 24ης Ιουνίου 1975, για την αμοιβαία ανταλλαγή πληροφοριών και στοιχείων που προέρχονται από δίκτυα και μεμονωμένους σταθμούς που διενεργούν μετρήσεις της ατμοσφαιρικής ρύπανσης στα κράτη μέλη υποβλήθηκε στο Συμβούλιο στις 28 Ιουλίου.

αλλά:

Στις 28 Ιουλίου υποβλήθηκε στο Συμβούλιο πρόταση που αποσκοπεί [...]

Εδώ οι προσδιορισμοί που συνοδεύουν το υποκείμενο (που αποσκοπεί [...] στα κράτη) είναι εξαιρετικά σχοινοτενείς. Στην περίπτωση αυτή, και ειδικότερα όταν το υποκείμενο δεν συνοδεύεται από οριστικό άρθρο, είναι πιο φυσική στα ελληνικά η τοποθέτηση του ρήματος πριν από το υποκείμενο.

Παράδειγμα 4

Όχι:

Προκειμένου να αξιολογηθούν οι ενέργειες που πραγματοποιήθηκαν κατά τη διάρκεια των τελευταίων ετών, με τη βοήθεια της Κοινότητας, στους τομείς της επαγγελματικής επαναπροσαρμογής και της στέγασης των μειονεκτούντων ατόμων, διοργανώθηκαν δύο σεμινάρια.

αλλά:

Διοργανώθηκαν δύο σεμινάρια, προκειμένου να αξιολογηθούν οι ενέργειες που [...]

Η αλλαγή αυτή γίνεται, διότι ο πυρήνας της πρότασης (υποκείμενο+ρήμα) είναι πολύ σύντομος, ενώ οι υπόλοιποι προσδιορισμοί είναι πολύ μεγάλοι σε έκταση. Στην περίπτωση αυτή προτιμούμε να προτάξουμε τον πυρήνα¹⁵⁶.

Ακόμη:

Καλύτερα:

Η Επιτροπή αντιμετώπισε υποδειγματικά το δύσκολο αυτό πρόβλημα, που προκάλεσε πολλές αντιδράσεις από τους κοινωνικούς εταίρους.

αντί:

Η Επιτροπή αντιμετώπισε το δύσκολο αυτό πρόβλημα, που προκάλεσε πολλές αντιδράσεις από τους κοινωνικούς εταίρους, υποδειγματικά.

Η φυσική θέση του υποδειγματικά είναι δίπλα στο ρήμα που προσδιορίζει.

Καλύτερα:

Η Επιτροπή χορήγησε στον παραγωγό-εισαγωγέα ατομικό δασμό ύψους 3 % για πέντε χρόνια.

αντί:

Η Επιτροπή χορήγησε ατομικό δασμό ύψους 3 % για πέντε χρόνια στον παραγωγό-εισαγωγέα.

Το έμμεσο αντικείμενο του ρήματος χορήγησε (στον παραγωγό-εισαγωγέα) πρέπει να προηγηθεί από το άμεσο (ατομικό δασμό), που συνοδεύεται από προσδιορισμούς.

κ.ο.κ.

η) Αντικατάσταση ενικού με πληθυντικό [ή και πληθυντικού με ενικό: βλ. στοιχείο ιγ) παρακάτω, συνεκδοχή]

Μερικές φορές είναι υφολογικά δοκιμότερη αλλά και νοηματικά ακριβέστερη η χρησιμοποίηση πληθυντικού αριθμού με οριστικό άρθρο για ουσιαστικά που στο πρωτότυπο

¹⁵⁶ Σεμινάριο για την ελληνική γλώσσα στα κοινοτικά κείμενα, ό.π., σ. 54.

αναφέρονται στον ενικό αριθμό και με αόριστο άρθρο. Στις περιπτώσεις αυτές η νοηματική ασάφεια προκύπτει από τη διπλή ιδιότητα του *ένας-μία-ένα* ως αόριστου άρθρου αλλά και ως αριθμητικού.

Παράδειγμα

A party or an intervener shall submit documents to the Registry by hand or by post.

Όχι:

Ένας διάδικος ή ένας παρεμβαίνων υποβάλλει τα έγγραφα στη Γραμματεία ιδιοχείρως ή ταχυδρομικώς.

αλλά:

Οι διάδικοι ή οι παρεμβαίνοντες υποβάλλουν τα έγγραφα στη Γραμματεία ιδιοχείρως ή ταχυδρομικώς.

θ) Αποφυγή αδικαιολόγητων τύπων της καθαρεύουσας

Στο επίπεδο της μορφολογίας, ο μεταφραστής, όπως προαναφέρθηκε, δεν πρέπει να χρησιμοποιεί τύπους της καθαρεύουσας, όταν υπάρχουν δόκιμοι τύποι της δημοτικής. Επομένως: *συμφώνησαν* αντί *συνεφώνησαν*, *υποβλήθηκαν* αντί *υπεβλήθησαν*, *κλήθηκαν* αντί *εκλήθησαν*, *εκδόθηκε* αντί *εξεδόθη*, *αδικαιολόγητα* αντί *αδικαιολογήτως*, *έκτακτης ανάγκης* αντί *εκτάκτου ανάγκης*, *τρέχουσας διαχείρισης* αντί *τρεχούσης διαχείρισεως* κ.ο.κ. Στον παθητικό αόριστο και τον παθητικό μέλλοντα πρέπει να προτιμά, όπου μπορεί, τα συμφωνικά συμπλέγματα της δημοτικής αντί των αντίστοιχων λόγιων, και ιδίως το *στ* αντί του *σθ*: *εξετάστηκε* αντί *εξετάσθηκε*, *χρειάστηκε* αντί *χρειάσθηκε*, *θα μεταφραστεί* αντί *θα μεταφρασθεί*, *εντοπίστηκε* αντί *εντοπίσθηκε* κ.ο.κ. Επίσης πρέπει να γράφει με μία λέξη προθετικές εκφράσεις που έγιναν πια επιρρήματα ή σύνδεσμοι: *παρόλο* και *όχι παρ' όλο* [εκτός βέβαια αν η λέξη *όλο* είναι επίθετο (παράδειγμα: *παρ' όλο το κόστος, η παρέμβαση της Επιτροπής θα υλοποιηθεί*; αλλά: *παρόλο που το κόστος είναι μεγάλο, η παρέμβαση της Επιτροπής θα υλοποιηθεί*)], *καταρχάς* και *όχι κατ' αρχάς*, *καταρχήν* και *όχι κατ' αρχήν*, *εξαιτίας* και *όχι εξ αιτίας*, *απευθείας* και *όχι απ' ευθείας*, *υπόψη* και *όχι υπ' όψη* ή *υπ' όψιν*, κ.ο.κ.

Εξάλλου, ο μεταφραστής δεν πρέπει να αναμιγνύει, χωρίς σοβαρό λόγο, τύπους των δύο αυτών μορφών της γλώσσας μας, γιατί η πρακτική αυτή παραβιάζει της αρχή της υφολογικής συνοχής. Ωστόσο, νομιμοποιείται να χρησιμοποιεί καθιερωμένες λόγιες φράσεις, γιατί αρκετές φορές η χρήση τέτοιων φράσεων όχι μόνο είναι πιο εύστοχη, αλλά και χρωματίζει όμορφα τον λόγο μας¹⁵⁷. Για παράδειγμα, είναι πολύ εύστοχη, σε συγκεκριμένα συμφραζόμενα, η απόδοση της επικεφαλίδας *What next?* με τη λόγια φράση *Τι μέλλει γενέσθαι*;

Στο επίπεδο της σύνταξης, δεν πρέπει να χρησιμοποιούνται τύποι (για παράδειγμα, σύνδεσμοι) της καθαρεύουσας, αν υπάρχουν (και κατά κανόνα υπάρχουν) δόκιμοι αντίστοιχοι τύποι της δημοτικής. Επομένως:

Όχι:

¹⁵⁷ Βλ. Εμ. Κριαράς, *Τα Πεντάλεπτά μου στην ΕΡΤ και άλλα γλωσσικά*, Μαλλιάρης-Παιδεία, Θεσσαλονίκη 1987, σελ. 124 επ.

Όλες οι εταιρείες πρέπει να μεριμνούν όπως η μετάβαση στο νέο καθεστώς γίνεται με κοινωνικά υπεύθυνο τρόπο.

αλλά:

Όλες οι εταιρείες πρέπει να μεριμνούν ώστε η μετάβαση στο νέο καθεστώς να γίνεται με κοινωνικά υπεύθυνο τρόπο.

ι) Αποφυγή απαράδεκτων τύπων της δήθεν δημοτικής

Ο μεταφραστής δεν πρέπει να χρησιμοποιεί ποτέ στα κείμενά του απαράδεκτους τύπους της δήθεν δημοτικής, που προσβάλλουν τη γλωσσική αισθητική μας (προηγούμενα αντί προηγουμένως, ενδεχόμενα αντί ενδεχομένως, πιθανά αντί πιθανόν/πιθανώς κ.ο.κ.).

ια) Αποφυγή κακόηχων υβριδικών εκφράσεων

Ο μεταφραστής πρέπει να αποφεύγει να χρησιμοποιεί στα κείμενά του υβριδικές εκφράσεις που συνδυάζουν τύπους της καθαρεύουσας με τύπους της δημοτικής (περί τροποποίησης, προ ημερήσιας διάταξης κ.λπ.)¹⁵⁸.

Παράδειγμα:

Έκθεση επί της ενδιάμεσης αξιολόγησης του προγράμματος Erasmus Mundus 2004-2008

Εδώ ο μεταφραστής δεν είχε κανένα λόγο να χρησιμοποιήσει τη λόγια πρόθεση επί, συνδυάζοντάς την μάλιστα με τύπο της δημοτικής: *αξιολόγησης*. Θα μπορούσε πολύ απλά να πει:

Έκθεση σχετικά με την [ή για την] ενδιάμεση αξιολόγηση του προγράμματος Erasmus Mundus 2004-2008

¹⁵⁸ Όπως παρατηρεί ο Κριαράς (*Πεντάλεπτα*, σ. 125), τα απολιθώματα αυτά, όταν χρησιμοποιούνται, πρέπει να τα χρησιμοποιούμε αμετάβλητα, όπως μας παραδόθηκαν. Έτσι μόνο μπορούν να εκτελέσουν τον προορισμό τους. Και προσθέτει (σελ. 145), αναφερόμενος στους αδικαιολόγητους αρχαϊσμούς, και ειδικότερα στη φράση *επί κυβέρνησης* [...], η πρόθεση *επί* εισάγει μια λίγο-πολύ αρχαϊστική κατασκευή, ενώ το *κυβέρνησης* είναι έκδηλα δημοτικός τύπος. Γίνεται ένα συντρόφιασμα αταίριαστο. Και η Ιωάννα Παπαζαφειρή (*Λάθη στη χρήση της γλώσσας μας*, τόμος Α', σελ. 21) επισημαίνει: *Τα υβρίδια, κακή μίμηση της καθαρεύουσας, τραυματίζουν την αισθητική της δημοτικής*. Ειδικά για το *περί* ο Γιάννης Καλιόρης, στο άρθρο του *Η ζύλινη γλώσσα στο Ιστορία της ελληνικής γλώσσας*, σ. 345, χαρακτηρίζει τις εκφράσεις του τύπου *περί σύστασης* εκβιαστικά υβρίδια μικροδομές, που συνδυάζουν σύνταξη καθαρεύουσας (στοιχείο «καθεστωτικό») με μορφολογία δημοτικής (στοιχείο «επαναστατικό»).

Στο ίδιο μήκος κύματος κινείται και ο Βασίλης Κουτσιβίτης, ο οποίος, σε εισήγηση που υπέβαλε το 1983 στη Διυπηρεσιακή Επιτροπή Γλώσσας με θέμα *Οι προθέσεις στη νεοελληνική γλώσσα και ιδιαίτερα στα κοινοτικά κείμενα* αναφέρεται σε λόγιες προθέσεις με περιορισμένη χρήση, οι οποίες, όπως επισημαίνει, τις περισσότερες φορές θα μπορούσαν να αντικατασταθούν από αντίστοιχες τους λαϊκές και λόγιες προθέσεις με κανονική χρήση, άλλα εμπρόθετα ή άλλους συντακτικούς τρόπους, και παραθέτει το παράδειγμα: *δήλωση περί της οικονομικής ενοποίησης* → *δήλωση για την οικονομική ενοποίηση*. Προσθέτει επίσης ότι: *...γνήσιες δημοτικές προθέσεις (π.χ. ίσαμε) ή εμπρόθετα (π.χ. ανάμεσα σε) δεν μπορούν να συνυπάρχουν με αρχαϊκούς μορφολογικούς (π.χ. γενική —ως, μετοχές παθητικού αορίστου, ...) ή συντακτικούς (μακροπερίοδη συντακτική δομή) τρόπους και αντίστροφα* (υπογράμμιση από τον συντάκτη του παρόντος).

Αυτό δεν σημαίνει βέβαια ότι πρέπει να εξοβελίσουμε ολοσχερώς τις λόγιες προθέσεις, όπως το *περί*, από τα κείμενά μας. Σημαίνει απλώς ότι πρέπει να τις χρησιμοποιούμε με φειδώ και κυρίως σε λόγιες απολιθωματικές εκφράσεις (π.χ. *διά βίου*, *εξ ονόματος* κ.λπ.) καθώς και στις εξαιρετικά σπάνιες περιπτώσεις στις οποίες δεν μπορούμε να κάνουμε διαφορετικά (π.χ., όταν υπάρχουν ήδη πολλά *για* ή *σχετικά με* στην ίδια πρόταση, οπότε, για να δώσουμε ποικιλία στη διατύπωση, αναγκαζόμαστε να χρησιμοποιήσουμε και το *περί*). Όμως, στις περιπτώσεις αυτές, αν πρέπει οπωσδήποτε να χρησιμοποιήσουμε τον έναν τύπο στην καθαρεύουσα (π.χ. το *περί*), πρέπει να είναι στην καθαρεύουσα και ο δεύτερος τύπος (*τροποποιήσεως*). Αν, όμως, μπορούμε να αντικαταστήσουμε τον τύπο της καθαρεύουσας με τύπο της δημοτικής (χρησιμοποιώντας, π.χ., στην περίπτωση του *περί*, το *σχετικά με* ή το *για*), προτιμούμε αυτή την επιλογή.

Τέλος, εκτός από τις υβριδικές εκφράσεις ο μεταφραστής πρέπει βεβαίως να αποφεύγει και τους υβριδικούς γραμματικούς τύπους. Για παράδειγμα, δεν επιτρέπεται να χρησιμοποιεί παρατατικούς όπως *θεωρείτο*, *δικαιούτο* κ.λπ., δηλαδή να διατηρεί τη λόγια κατάληξη χωρίς όμως να βάζει το *ε* της αύξησης.

ιβ) Αποφυγή των περιττών επαναλήψεων (πλεονασμών), που βαραίνουν το κείμενο

Παράδειγμα 1

*The company claims that the **company's** turnover includes [...]*

*Η εταιρεία ισχυρίζεται ότι ο κύκλος εργασιών **της εταιρείας** περιλαμβάνει [...]*

Η δεύτερη εμφάνιση της *εταιρείας* περιττεύει και ενοχλεί.

Διόρθωση:

*Η εταιρεία ισχυρίζεται ότι ο κύκλος εργασιών **της** περιλαμβάνει [...]*

Παράδειγμα 2

All future calls for applications must mention Structural Funds co-financing and comply with [...]

*Όλες οι μελλοντικές προσκλήσεις υποβολής αιτήσεων πρέπει να αναφέρουν τη συγχρηματοδότηση από τα διαρθρωτικά ταμεία και **πρέπει** να συμμορφώνονται με το [...]*

Το δεύτερο *πρέπει* περιττεύει.

Διόρθωση:

*Όλες οι μελλοντικές προσκλήσεις υποβολής αιτήσεων πρέπει να αναφέρουν τη συγχρηματοδότηση από τα διαρθρωτικά ταμεία και **να** συμμορφώνονται με το [...]*

ιγ) Σχήματα λόγου

Ακόμη, ο μεταφραστής μπορεί να χρησιμοποιεί, όταν έχει τη δυνατότητα και αν το επιθυμεί, τα διάφορα σχήματα λόγου που του προσφέρει η ελληνική γλώσσα. Για παράδειγμα, όταν το πρωτότυπο χρησιμοποιεί σχήμα **λιτότητας**, μπορεί να το κάνει κι εκείνος στη μετάφρασή του.

Il n'est pas rare que la poursuite de ce type d'affaires soit abandonnée.

Δεν είναι σπάνιο να εγκαταλείπεται η δίωξη υποθέσεων αυτού του τύπου.

Μπορεί όμως και να μην το κάνει:

Il n'est pas rare que des questions culturelles soient utilisées à des fins discriminatoires.

Τα πολιτισμικά ζητήματα χρησιμοποιούνται συχνά με σκοπό την άσκηση δυσμενών διακρίσεων.

Συχνά χρησιμοποιείται επίσης το σχήμα της **συνεκδοχής**:

*Social security benefits to which **the citizens** are entitled [...]*

*Οι παροχές κοινωνικής ασφάλισης τις οποίες δικαιούται **ο πολίτης** [...]*

αλλά και το σχήμα της **μετωνυμίας**:

Οι Βρυξέλλες (= η Ευρωπαϊκή Ένωση) δεν ευθύνονται για την εμπλοκή στον Γύρο της Ντόχας.

κ.ο.κ.

ιδ) Σκόπιμα διαφορούμενη διατύπωση

Παράδειγμα

Les services des institutions, qui ont examiné mon problème, ne m'ont pas encore donné de réponse définitive.

Οι υπηρεσίες των οργάνων, που εξέτασαν το πρόβλημά μου, δεν μου έδωσαν ακόμη οριστική απάντηση.

Στο παράδειγμα αυτό υπάρχει ασάφεια. Ποιος ασχολήθηκε με το πρόβλημα του πολίτη; Οι υπηρεσίες ή τα όργανα; Ωστόσο, επειδή αυτό δεν προκύπτει με σαφήνεια από το πρωτότυπο αλλά και επειδή η αποσαφήνισή του δεν έχει και τόσο μεγάλη σημασία, ο μεταφραστής επιλέγει την αόριστη και διαφορούμενη διατύπωση με το αναφορικό *που*, το οποίο μπορεί να προσδιορίζει τόσο τις υπηρεσίες όσο και τα όργανα.

E.2.3.7 Μεταφράσεις για το διαδίκτυο

Τα ευρωπαϊκά όργανα χρησιμοποιούν όλο και περισσότερο το διαδίκτυο για να ενημερώνουν το ευρύ κοινό σχετικά με τις πολιτικές και το έργο της ΕΕ, καθώς και για να διευκολύνουν τη

συμμετοχή των Ευρωπαίων πολιτών σε διαβουλεύσεις με στόχο τη θέσπιση ευρέως αποδεκτών νομικών πράξεων. Τα κείμενα που αναρτώνται στις ιστοσελίδες των ευρωπαϊκών οργάνων απευθύνονται στον μέσο χρήστη του διαδικτύου ο οποίος, αφενός, δεν διαθέτει ειδικές γνώσεις για τη λειτουργία και το έργο των οργάνων αυτών και, αφετέρου, είναι συνηθισμένος σε μια γρήγορη, συχνά μη γραμμική, ανάγνωση κειμένων.

Οι μικρές προτάσεις και το κατάλληλο λεξιλόγιο, καθώς και η απλή, απαλλαγμένη από περίπλοκες εκφράσεις, διατύπωση βοηθούν στην καλύτερη κατανόηση των κειμένων. Για τη μετάφραση τέτοιων κειμένων, ο μεταφραστής καλό είναι:

1. να συντάσσει ένα ελκυστικό, «ζωντανό» και κατανοητό κείμενο και να χρησιμοποιεί απλή και ενδιαφέρουσα (δημοσιογραφική) γλώσσα. Για τον σκοπό αυτόν, πρέπει να αποφεύγει:
 - λεξιλόγιο που, κατά πάσα πιθανότητα, αγνοούν οι μη ειδικοί
 - περίπλοκες νομικές εκφράσεις με απρόσωπο χαρακτήρα, που δημιουργούν σύγχυση ως προς το υποκείμενο της πρότασης
 - φλύαρη φρασεολογία
 - ασυνήθιστους ξένους (π.χ. λατινικούς ή αγγλικούς) όρους
 - ασυνήθιστα αρκτικόλεξα και συντομογραφίες·
2. να απευθύνεται στους αναγνώστες σε δεύτερο πρόσωπο (ενικού ή πληθυντικού ανάλογα με το κοινό στο οποίο απευθύνεται και με το ύφος της ιστοσελίδας), αποφεύγοντας την απρόσωπη σύνταξη·
3. να συντάσσει σύντομα κείμενα με μικρές παραγράφους και προτάσεις, αποφεύγοντας κάθε περιττή λέξη·
4. να επιλέγει σύντομους, περιεκτικούς, κατανοητούς και κυρίως ελκυστικούς τίτλους·
5. να είναι όσο το δυνατόν πιο συγκεκριμένος·
6. να χρησιμοποιεί κατά προτίμηση ενεργητική σύνταξη αντί της παθητικής, ρήματα αντί ουσιαστικών και καταφατική σύνταξη αντί της αποφατικής·
7. να μην ξεχνά ότι απευθύνεται σε ελληνόφωνο κοινό, και συνεπώς να αναπροσαρμόζει τα παραδείγματα και τις άλλες ιδιαιτερότητες του εκάστοτε κειμένου, κατά τρόπον ώστε το κείμενο να «μιλάει» στον μέσο Έλληνα και Κύπριο αναγνώστη («localisation / προσαρμογή στα τοπικά δεδομένα»)·
8. να επιζητεί την αναθεώρηση των μεταφράσεών του από άλλον συνάδελφο.

E.3. Χρήσιμες μεθοδολογικές πρακτικές και βασικές δεοντολογικές υποχρεώσεις

Πέραν των χρήσιμων μεθοδολογικών πρακτικών που επισημάνθηκαν σε διάφορα άλλα σημεία του παρόντος κεφαλαίου («πρώτη ματιά», «ανέβασμα» της δουλειάς κάθε ημέρας στον server, αν ο μεταφραστής δουλεύει σε τοπικό αντίγραφο, κ.λπ.), αξίζει να επισημανθούν και οι ακόλουθες:

1. Έγγραφα που μοιράζονται σε περισσότερους από έναν συναδέλφους

Όταν το προς μετάφραση έγγραφο έχει μοιραστεί σε περισσότερους από έναν μεταφραστές, είναι χρήσιμο να γίνεται μια πρώτη συνάντηση και συζήτηση μεταξύ τους, ιδίως για τη λήψη αποφάσεων σε θέματα ορολογίας. Είναι επίσης χρήσιμο, στην περίπτωση αυτή, να υπάρχει τακτική επικοινωνία μεταξύ των συγκεκριμένων συναδέλφων για τη συζήτηση θεμάτων που αφορούν το εν λόγω έγγραφο. Φυσικά, στις περιπτώσεις αυτές είναι πολλές φορές σκόπιμη ή ακόμη και επιβεβλημένη η δημιουργία κοινής μνήμης.

2. Σωστή κατανομή προσπαθειών και μεταφραστικού χρόνου

Όταν ο μεταφραστής αντιμετωπίζει ένα δυσεπίλυτο πρόβλημα (για παράδειγμα, έναν όρο που τον δυσκολεύει, μια πολύ στρυφνή πρόταση κ.λπ.), κάνει βέβαια κάποιες προσπάθειες για να το επιλύσει (ορολογικές έρευνες, υποβολή ερωτήματος στο ΕΔΟ, επικοινωνία με τον αρμόδιο υπάλληλο της αιτούσας υπηρεσίας, ερώτημα στη Note κ.λπ.), αλλά, αν αυτές δεν αποδώσουν σε εύλογο χρονικό διάστημα, δεν χρονοτριβεί υπερβολικά, σημειώνει το πρόβλημα και προχωρεί παρακάτω για να μη χάνει χρόνο. Θα επανέλθει στο πρόβλημα αυτό αργότερα, για να το αναλύσει διεξοδικότερα με τους τρόπους και τα μέσα που αναφέρθηκαν σε άλλα σημεία του παρόντος κεφαλαίου. Στο μεταξύ, δεν αποκλείεται κάποιες από τις προσπάθειές του να έχουν καρποφορήσει (π.χ. να έχει δώσει σαφείς εξηγήσεις ο αρμόδιος υπάλληλος της αιτούσας υπηρεσίας στη Note), οπότε θα έχει λύσει το πρόβλημά του.

3. Καταγραφή και ευρύτερη διάδοση εύστοχων λύσεων για μελλοντική χρήση

Ο μεταφραστής καταγράφει τις εύστοχες λύσεις που κατόρθωσε να δώσει σε προβλήματα που τον ταλαιπώρησαν ιδιαίτερα (κυρίως σε δύσκολους όρους, αλλά και στην απόδοση στρυφνών εκφράσεων ή προτάσεων). Τις ανακοινώνει στους συναδέλφους της μονάδας του, π.χ. στο πλαίσιο των συνεδριάσεων που γίνονται στο επίπεδο αυτό ή μέσω των αρμόδιων οργάνων (επιχειρησιακές ομάδες ποιότητας, Κύκλος Ποιότητας), ώστε να εξασφαλίσει την ευρύτερη δυνατή αξιοποίησή τους. Αυτή η αμοιβαία ενημέρωση αποβαίνει προς όφελος όλων. Εξάλλου, ο μεταφραστής δεν πρέπει να σκέφτεται μόνο το παρόν αλλά και το μέλλον. Η συστηματική καταγραφή αυτών των στοιχείων μπορεί να φαίνεται κουραστική, αλλά διευκολύνει πολύ τη δουλειά στο μέλλον.

4. Καταγραφή δύσκολων και προβληματικών σημείων για συζήτηση στη μονάδα αλλά και προς διευκόλυνση του αναθεωρητή

Ο μεταφραστής καταγράφει επίσης τα πιο δύσκολα και προβληματικά σημεία (κυρίως τα θέματα ορολογίας), στα οποία δεν μπόρεσε να δώσει λύση. Θέτει τα θέματα αυτά υπόψη των συναδέλφων της μονάδας, στο πλαίσιο των τακτικών συνεδριάσεων που γίνονται στο επίπεδο αυτό, ούτως ώστε να αποτελέσουν αντικείμενο ευρύτερης συζήτησης, πράγμα που συχνά οδηγεί στην εξεύρεση ικανοποιητικών λύσεων. Εξάλλου, η στοχευμένη αυτή καταγραφή διευκολύνει και το έργο του αναθεωρητή.

5. Δεύτερο ολοκληρωμένο κοίταγμα (προσεκτικό ξαναδιάβασμα)

Ο μεταφραστής δεν παραλείπει ποτέ να ξαναδιαβάσει προσεκτικά το κείμενό του, όταν ολοκληρώσει τη μετάφραση. Αυτό το δεύτερο διάβασμα είναι απαραίτητο για τη διόρθωση λαθών και αβλεψιών και την εναρμόνιση της ορολογίας. Ο μεταφραστής πρέπει να ελέγξει

σχολαστικά τους αριθμούς, τα ποσά¹⁵⁹ (είτε αναγράφονται αριθμητικώς είτε ολογράφως) και τις ημερομηνίες (ιδίως στο διατακτικό των νομικών πράξεων: *εφαρμόζεται από [...], αρχίζει να ισχύει [...]* κ.λπ.), διότι τυχόν λάθη στα στοιχεία αυτά είναι δυνατόν να δημιουργήσουν προβλήματα, που μπορεί να προκαλέσουν ακόμη και δικαστικές διαμάχες (προβολή οικονομικών απαιτήσεων, επιβολή κυρώσεων λόγω μη τήρησης προθεσμιών κ.λπ.). Επίσης ελέγχει πολύ προσεκτικά την αρίθμηση παραγράφων, εδαφίων, σημείων, στοιχείων κ.λπ., καθώς και τις παραπομπές σ' αυτά. Ακόμη, «χτενίζει» τα σημεία που πάσχουν από πλευράς διατύπωσης και κυρίως λύνει τα προβλήματα που είχε αφήσει εκκρεμή (Note, ρελέ κ.λπ.). Αυτή είναι και δεοντολογική υποχρέωσή του απέναντι στον αναθεωρητή. Δεν πρέπει να μεταφέρει στους ώμους του αναθεωρητή φορτίο που πρέπει να σηκώσει ο ίδιος. Γενικά, ο μεταφραστής δεν πρέπει να επαναπαύεται στον αναθεωρητή: **το κείμενο που του παραδίδει πρέπει να είναι μεταφρασμένο και «δουλεμένο» με τόσο μεγάλη προσοχή και επιμέλεια σαν να μην επρόκειτο να αναθεωρηθεί.**

6. Έλεγχος speller (πάντοτε), LegisWrite (στα έγγραφα LegisWrite), Decide (πρώην e-Grefte) (στα σχετικά έγγραφα)

Ο μεταφραστής, όταν ολοκληρώσει τη μετάφραση, υποβάλλει πάντοτε το έγγραφό του στο αυτόματο σύστημα ορθογραφικού ελέγχου. Κάνει επίσης τους ελέγχους LegisWrite (στα έγγραφα LegisWrite) και Decide (πρώην e-Grefte) (στα σχετικά έγγραφα). Για τους ελέγχους αυτούς πρέπει να επισημανθεί ότι δεν πρόκειται απλώς για ορθές μεθοδολογικές πρακτικές αλλά για απόλυτα απαραίτητες ενέργειες.

7. Παράδοση της μετάφρασης στον αναθεωρητή

Αφού ο μεταφραστής ολοκληρώσει με τον πιο επιμελημένο τρόπο την εργασία του και κάνει όλους τους απαραίτητους ελέγχους, παραδίδει **έγκαιρα** τη μετάφραση στον αναθεωρητή. Κατά την παράδοση του προς αναθεώρηση εγγράφου, είναι χρήσιμο να υποδείξει ο μεταφραστής στον αναθεωρητή τα σημεία που τον προβλημάτισαν ιδιαίτερα, και κυρίως αυτά που δεν μπόρεσε να διαλευκάνει, και να του δώσει κάποιες εξηγήσεις που θεωρεί απαραίτητες, π.χ. για θέματα ορολογίας, τεκμηρίωσης κ.λπ., γιατί έτσι διευκολύνει τον αναθεωρητή στη δουλειά του. Σε ορισμένες περιπτώσεις [π.χ. έγγραφα που απευθύνονται στις ελληνικές ή τις κυπριακές αρχές¹⁶⁰ και που παραπέμπουν σε προηγούμενη αλληλογραφία

¹⁵⁹ Ειδικότερα, ο μεταφραστής δεν πρέπει να ξεχνά ποτέ ότι στα αγγλικά, στους δεκαδικούς αριθμούς, χρησιμοποιείται η τελεία αντί της υποδιαστολής. Αντίθετα, η υποδιαστολή χρησιμοποιείται για να χωρίζει τις χιλιάδες. Αυτό το σημείο χρειάζεται ιδιαίτερη προσοχή.

¹⁶⁰ Στο σημείο αυτό είναι χρήσιμο να επισημανθεί ότι, όταν η Επιτροπή αποστέλλει επιστολή (ή άλλου είδους έγγραφο) τόσο στην Ελλάδα όσο και στην Κύπρο, ο μεταφραστής πρέπει να δημιουργεί μέσα στο ίδιο έγγραφο Word (με section break) δύο επιμέρους πανομοιότυπες επιστολές (ή «υποέγγραφα»), μία/ένα για τη Μόνιμη Αντιπροσωπεία της Ελλάδας στην ΕΕ και μια/ένα άλλη/-ο για τη Μόνιμη Αντιπροσωπεία της Κύπρου. Ο τρόπος αναγραφής των παραληπτών είναι ο κάτωθι:

[Κύριο][Κυρία] [ονοματεπώνυμο πρέσβη]
Πρέσβη
[Μόνιμο][Μόνιμη] Αντιπρόσωπο της Ελλάδας
στην Ευρωπαϊκή Ένωση
Rue Jacques de Lalaing 19–21/Jacques de Lalaingstraat 19–21
1040 Bruxelles/Brussel
Belgique

[Κύριο][Κυρία] [ονοματεπώνυμο πρέσβη]
Πρέσβη
[Μόνιμο][Μόνιμη] Αντιπρόσωπο της Κύπρου

μεταξύ της Επιτροπής και των αρχών αυτών (ιδίως όταν περιέχουν αυτούσια αποσπάσματα από προηγούμενες επιστολές, απαντήσεις κ.λπ.)], είναι επιβεβλημένη η επισύναψη των σχετικών εγγράφων αναφοράς (επιστολών, απαντήσεων κ.λπ.) στον φάκελο του προς αναθεώρηση εγγράφου.

8. Παραλαβή της μετάφρασης μετά την αναθεώρηση

Όταν ο μεταφραστής παραλάβει την αναθεωρημένη μετάφραση από τον αναθεωρητή, οφείλει να λάβει με προσοχή υπόψη του τις επισημάνσεις του και κυρίως τις διορθώσεις που ο αναθεωρητής κρίνει επιβεβλημένες (συνήθως οι διορθώσεις αυτές επισημαίνονται με ιδιαίτερο τρόπο). Ωστόσο, επειδή, κατά κανόνα, την τελική ευθύνη για τη μετάφραση την έχει ο μεταφραστής, ο οποίος, ως εκ τούτου, κρίνει ελεύθερα ποιες από τις διορθώσεις του αναθεωρητή θα υιοθετήσει και ποιες όχι, ο μεταφραστής, αν επιλέξει να μη δεχθεί κάποια από τις αυτές τις, κατά τον αναθεωρητή, επιβεβλημένες διορθώσεις, οφείλει, για λόγους δεοντολογίας, να το επισημάνει στον αναθεωρητή.

9. Και μια τελευταία παρατήρηση

Πέραν των γενικών του προσόντων, ο μεταφραστής, για να είναι σε θέση να εκπληρώσει με επιτυχία την αποστολή του, πρέπει:

- να γνωρίζει καλά τις διαδικασίες που διέπουν τη λειτουργία του οργάνου στο οποίο εργάζεται αλλά και γενικότερα τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης,
- να είναι εξοικειωμένος με το αντικείμενο των εργασιών των γενικών διευθύνσεων έγγραφα των οποίων μεταφράζει,
- να παρακολουθεί τις εξελίξεις που σημειώνονται στους τομείς αρμοδιότητας των εν λόγω γενικών διευθύνσεων, αλλά και να ενημερώνεται συστηματικά για τα γενικότερα ζητήματα (πολιτική, οικονομία, κοινωνία, πολιτισμός), γιατί τα στοιχεία αυτά μπορεί να αποτελέσουν αντικείμενο των εγγράφων που καλείται να μεταφράσει,
- να παρακολουθεί τις συζητήσεις και τους προβληματισμούς για την ελληνική γλώσσα¹⁶¹.

Ο μεταφραστής μπορεί να καλύψει τις απαιτήσεις αυτές τόσο εξουπηρεσιακά, με δικές του προσωπικές προσπάθειες, όσο και μέσα στην υπηρεσία, π.χ. με σχετικές δραστηριότητες θεματικής και γλωσσικής επιμόρφωσης, που είναι πολύ χρήσιμες για την ενημέρωσή του για τα σχετικά ζητήματα αλλά και για τη συνεχή ανανέωση των γνώσεών του.

Πέραν αυτού, πρέπει να επισημανθεί ότι ένας από τους πιο βασικούς παράγοντες για την ενδοϋπηρεσιακή αναβάθμιση των ικανοτήτων του μεταφραστή είναι η αναθεώρηση. Ο μεταφραστής, τόσο ως αναθεωρητής όσο και ως αναθεωρούμενος, αν συμμετέχει στη διαδικασία αυτή καλόπιστα και με πνεύμα εποικοδομητικής συνεργασίας και συναδελφικής

στην Ευρωπαϊκή Ένωση
Avenue de Cortenbergh 61/Kortenberglaan 61
1000 Bruxelles/Brussel
Belgique

¹⁶¹ Ο ιστότοπος της ΟΤΟ παραπέμπει, μέσω του σημείου *Γλωσσικοί κόμβοι*, σε πολλούς ιστοτόπους και ιστολόγια (blogs) που παρουσιάζουν μεγάλο ενδιαφέρον από την άποψη αυτή.

αλληλεγγύης, διευρύνει τους ορίζοντές του, έρχεται σε επαφή με άλλους τρόπους προσέγγισης και αντιμετώπισης των προβλημάτων, θέτει τις γνώσεις και τις ικανότητές του στην υπηρεσία των συναδέλφων του, αλλά συγχρόνως επωφελείται από τις γνώσεις και τις ικανότητες των άλλων και έτσι διορθώνει σε κάποιο βαθμό και τις δικές του αδυναμίες. Με δυο λόγια: βοηθά τους άλλους να γίνουν καλύτεροι, ταυτόχρονα όμως γίνεται καλύτερος και ο ίδιος. Γι' αυτό η μέριμνα για την όσο το δυνατόν ευρύτερη συμμετοχή όλων των μελών της μονάδας στη διαδικασία αυτή, ακόμη και από το πιο πρώιμο (από πλευράς αρχαιότητας) στάδιο, είναι όχι μόνο σωστή και αποτελεσματική πρακτική αλλά και αναγκαία πολιτική «επιλογή».

Τέλος, πρέπει να υπογραμμιστεί η σημασία που έχει η ενεργός συμμετοχή του μεταφραστή στις διάφορες δραστηριότητες που αναλαμβάνονται από τη μονάδα ή το τμήμα του, ιδίως για θέματα ορολογίας αλλά και για άλλα γλωσσικά ζητήματα ειδικού ή γενικότερου ενδιαφέροντος. Ο μεταφραστής, ακόμη και αν δεν είναι μέλος των σχετικών ομάδων (ΟΤΟ, ΕΔΟ, Κύκλος Ποιότητας), πρέπει να συνεισφέρει στις εργασίες τους, προτείνοντας όρους, θέτοντας ερωτήματα, εισηγούμενος θέματα για συζήτηση κ.λπ. Με τον τρόπο αυτόν συμβάλλει στη γενική προσπάθεια για επίτευξη υψηλού επιπέδου ποιότητας, προσπάθεια από την οποία επωφελείται σε τελική ανάλυση και ο ίδιος.

ΣΤ. Συμπέρασμα

Από την ανάλυση που προηγήθηκε προκύπτει ότι το έργο του ενωσιακού μεταφραστή είναι σε γενικές γραμμές παρόμοιο με το έργο του κάθε μεταφραστή. Ωστόσο, έχει και κάποιες ιδιαιτερότητες λόγω του ειδικού περιεχομένου και της ειδικής φύσης των ενωσιακών κειμένων.

Σε πρακτικό επίπεδο, ο ενωσιακός μεταφραστής μπορεί να χρησιμοποιήσει κατά την εργασία του διάφορες τεχνικές, αξιοσημείωτη, όμως, είναι η μεγάλη διείσδυση των σύγχρονων τεχνολογικών μέσων και εργαλείων στη δουλειά του. Τα περιθώρια ελευθερίας του, όπως και οι τρόποι επίλυσης των διαφόρων συγκεκριμένων προβλημάτων, ποικίλλουν σε συνάρτηση με τα επιμέρους συστατικά στοιχεία (παραθέματα και στερεότυπες φράσεις, τεχνικοί όροι, ελεύθερο κείμενο) που συνθέτουν τα κείμενα της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Ο ενωσιακός μεταφραστής ανήκει σε μια μεγάλη μεταφραστική υπηρεσία, που θέτει στη διάθεσή του σύγχρονα μέσα, τα οποία του επιτρέπουν να επιτελέσει με καλές συνθήκες την αποστολή του. Επικουρείται στο έργο του από πολύτιμους συνεργάτες, τους βοηθούς (γραμματείς) της μονάδας και του τμήματός του, οι οποίοι διαθέτουν υψηλό επίπεδο προσόντων και διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο, που έχει τα τελευταία χρόνια αναβαθμιστεί ποιοτικά, σε συνάρτηση με τις νέες τεχνολογικές και άλλες εξελίξεις. Επιπλέον, ο ενωσιακός μεταφραστής έχει τη δυνατότητα να αξιοποιεί τους καρπούς των δραστηριοτήτων που αναλαμβάνονται από τη μονάδα και το τμήμα του στους τομείς της ορολογίας, της επιμόρφωσης, της πληροφορικής, της ποιότητας κ.λπ. Ταυτόχρονα, όμως, οφείλει κι αυτός να συμβάλλει ενεργά —και σε όλα τα επίπεδα— στην κοινή και αδιάκοπη προσπάθεια για παροχή μεταφραστικών υπηρεσιών υψηλής ποιότητας.

Επιλογή βιβλιογραφίας

B. Κουτσιβίτης, *La traduction juridique — Étude d'un cas : la traduction des textes législatifs des Communautés européennes, et en particulier à partir du français vers le grec — thèse de doctorat* – Paris III, septembre 1988.

B. Κουτσιβίτης, *Θεωρία της μετάφρασης*, Ελληνικές Πανεπιστημιακές Εκδόσεις, Αθήνα, 1994.

Σ. Χατζησαββίδης – Αθ. Χατζησαββίδου, *Γραμματική Νέας Ελληνικής Γλώσσας Α', Β', Γ' Γυμνασίου*, Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων, Αθήνα.

Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη, *Νεοελληνική Γραμματική (της Δημοτικής)*, ανατύπωση της έκδοσης του ΟΕΣΒ (1941) με διορθώσεις, Θεσσαλονίκη, 2002.

Νεοελληνική Γραμματική (αναπροσαρμογή της Μικρής Νεοελληνικής Γραμματικής του Μ. Τριανταφυλλίδη), 14η έκδοση, ΟΕΔΒ, Αθήνα, 1991.

Χρ. Κλαίρης – Γ. Μπαμπινιώτης, *Γραμματική της Νέας Ελληνικής, δομολειτουργική-επικοινωνιακή*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 2005.

D. Holton – P. Mackridge – E. Φιλιππάκη-Warburton, *Γραμματική της ελληνικής γλώσσας*, εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα, 1999.

Αχ. Τζάρτζανος, *Νεοελληνική σύνταξις της κοινής δημοτικής*, δεύτερη έκδοσις, εκδοτικός οίκος αδελφών Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1989.

Συντακτικό της Νέας Ελληνικής, ΟΕΔΒ, Αθήνα 1992.

Άννα Ιορδανίδου, *Τα ρήματα της Νέας Ελληνικής*, εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα, 1991.

Ομάδα φιλολόγων, *Οδηγός της νεοελληνικής γλώσσας*, εκδόσεις Πατάκη, επιστημονική επιμέλεια Άννα Ιορδανίδου, Αθήνα, 1999.

Γ. Παπαναστασίου, *Νεοελληνική ορθογραφία — ιστορία, θεωρία, εφαρμογή*, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών (Ίδρυμα Τριανταφυλλίδη), Θεσσαλονίκη, 2008.

Άννα Ιορδανίδου, *Συνηθισμένες γλωσσικές απορίες*, εκδόσεις Άσπρη λέξη, Αθήνα, 2009.

Ξενάκη Χρύσα, Σφυρόερα Σοφία, Γιωργιάννης Ηρακλής, *Το κόκκινο βιβλιαράκι του κειμενογράφου*, έκδοση της Ένωσης Εταιριών Διαφήμισης και Επικοινωνίας Ελλάδος, Αθήνα 2009.

Ιωάννα Παπαζαφείρη, *Λάθη στη χρήση της γλώσσας μας*, εκδόσεις Σμίλη, Αθήνα, πρώτος τόμος 1988, δεύτερος τόμος 1997.

Jean Delisle, Hannelore Lee-Jahnke, Monique C. Cormier, *Ορολογία της μετάφρασης, πρόλογος — μετάφραση*, Γεώργιος Φλώρος, εκδόσεις Μεσόγειος, Αθήνα 2008.

Καλαϊτζάκης Φ., *Το κόμμα και τα άλλα σημεία στίξης*, εκδόσεις Σαββάλα, Αθήνα, 2001.

Εγκυκλοπαιδικός Οδηγός για τη Γλώσσα, Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, Θεσσαλονίκη, 2001.

και ειδικότερα

Μ. Θεοδοροπούλου – Γ. Παπαναστασίου, *Το γλωσσικό λάθος*, σ. 199.

Μαρία Κακριδή-Φερράρι, *Μετάφραση ξένων όρων*, σ. 203.

Ιστορία της ελληνικής γλώσσας, Ελληνικό Λογοτεχνικό και Ιστορικό Αρχείο, Αθήνα, 1999.

και ειδικότερα

Χρυσούλα Λασκαράτου, *Ελευθερία και πειθαρχία*, σ. 334.

Γιάννης Καλιόρης, *Η ξύλινη γλώσσα*, σ. 345.

Γιάννης Χάρης, *Η γλώσσα, τα λάθη και τα πάθη*, εκδόσεις Πόλις, Αθήνα, πρώτος τόμος 2003, δεύτερος τόμος 2009.

Εμ. Κριαράς, *Τα Πεντάλεπτά μου στην ΕΡΤ και άλλα γλωσσικά*, εκδόσεις Μαλλιάρης – Παιδεία, Θεσσαλονίκη, 1987.

Α. Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, *Η νεολογία στην κοινή νεοελληνική*, Επιστημονική Επετηρίδα της Φιλοσοφικής Σχολής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, παράρτημα αριθ. 65, Θεσσαλονίκη, 1986.

Θανάσης Νάκας, *Γλωσσοφιλολογικά*, εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα, τέσσερις τόμοι.

Μιχάλης Πολίτης, *Η άρση της πολυσημίας των επιστημονικών όρων κατά τη μεταφραστική διαδικασία*. Ανακοίνωση στο διεθνές συνέδριο Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία, το οποίο συνδιοργάνωσαν η ΕΛΕΤΟ, το Τ.Ξ.Γ.Μ.Δ. του Ιονίου Πανεπιστημίου, η Γαλλική Πρεσβεία, και το Ι.Ε.Λ. από τις 30 Οκτωβρίου έως την 1η Νοεμβρίου 1997.

Διοργανικό εγχειρίδιο σύνταξης κειμένων, <https://publications.europa.eu/code/el/el-000100.htm>

Κοινό Βοήθημα για την παρουσίαση και τη σύνταξη των πράξεων που εκδίδονται σύμφωνα με τη συνήθη νομοθετική διαδικασία, Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, έκδοση Ιανουαρίου 2018.

Κοινός πρακτικός οδηγός του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, του Συμβουλίου και της Επιτροπής για τα πρόσωπα που συμβάλλουν στη σύνταξη των νομοθετικών κειμένων στο πλαίσιο των κοινοτικών οργάνων, έκδοση 2003.

Τυπικό των πράξεων του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Ιανουάριος 2015.

Ιστότοπος GoPro (που διαδέχθηκε το Manuel des procédures).

Règles de technique législative à l'usage des services de la Commission (Νομοτεχνικοί κανόνες), édition 1997.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΗ

Διάγραμμα

A.	Η παλαιότερη κατάσταση	7.	Ανάγνωση, σε πρώτη φάση, όλης της μετάφρασης ή άμεση εφαρμογή της γνωστής παραδοσιακής τεχνικής (αντιπαραβολή μετάφρασης και πρωτοτύπου πρόταση-πρόταση);
B.	Η αναγκαιότητα της αναθεώρησης	8.	Επισήμανση των απόλυτα αναγκαίων διορθώσεων
Γ.	Ο επιδιωκόμενος στόχος και ο τρόπος επίτευξής του	9.	Γραπτή συνοπτική επεξήγηση κάποιων διορθώσεων
Δ.	Οι διοικητικές πτυχές της αναθεώρησης	10.	Επισήμανση των ιδιαίτερα εύστοχων αποδόσεων
E.	Άλλοι παράγοντες που επηρεάζουν την αναθεώρηση	11.	Καταγραφή ενδιαφερόντων σημείων της μετάφρασης
ΣΤ.	Η επίλυση των προβλημάτων και η ανάγκη(;) εκπόνησης κοινής μεθοδολογίας	12.	Δυνατότητα τεκμηρίωσης όλων των αναθεωρητικών επιλογών
Z.	Οι αρχές, η μεθοδολογία και η τεχνική της αναθεώρησης	13.	Τελικός στόχος
1.	Παροχή διευκρινίσεων από τον μεταφραστή κατά την παράδοση του κειμένου	14.	Περιπτωσιολογία
2.	Βασικά τεχνικά θέματα		Μετά την αναθεώρηση
3.	Σωστή «δοσολογία» της αναθεώρησης (1): όχι υπερβολές	15.	Επίλυση εκκρεμών προβλημάτων
4.	Σωστή «δοσολογία» της αναθεώρησης (2): όχι «εκπτώσεις»	16.	Παιδαγωγική λειτουργία της αναθεώρησης
5.	Σωστή «δοσολογία» της αναθεώρησης (3): προτεραιότητα στην ουσία	17.	Πνεύμα συνεργασίας, διακριτικότητα, εχεμύθεια και ευγένεια μετά την αναθεώρηση
6.	«Αποπροσωποποίηση» του προς αναθεώρηση κειμένου	H.	Αξιολόγηση και αναθεώρηση εξωτερικών μεταφράσεων
		Θ.	Συμπέρασμα

A. Η παλαιότερη κατάσταση

Έως τα τέλη της δεκαετίας του '90 η αναθεώρηση¹⁶² (όπως και, γενικότερα, ο έλεγχος της ποιότητας των κειμένων¹⁶³, στις διάφορες μορφές και διαβαθμίσεις του) ήταν ένα θέμα που δεν είχε απασχολήσει ιδιαίτερα τη μεταφραστική υπηρεσία της Επιτροπής. Το ζήτημα είχε

¹⁶² Στο παρόν κεφάλαιο ο όρος *αναθεώρηση* σημαίνει τη **συστηματική αντιπαραβολή της μετάφρασης με το πρωτότυπο από άλλον συνάδελφο**, με στόχο τη διόρθωση λαθών και, γενικότερα, τη βελτίωση του εγγράφου. Η δεύτερη (ή και τρίτη κ.ο.κ.) βελτιωτική ανάγνωση της μετάφρασής του από τον ίδιο τον μεταφραστή (που κάποιοι συγγραφείς την ονομάζουν self-revision σε αντιδιαστολή με την other-revision) θεωρείται από τους συντάκτες του παρόντος Οδηγού αναπόσπαστο μέρος της ίδιας της μεταφραστικής διαδικασίας και άρα δεν λογίζεται ως (κατά κυριολεξία ή stricto sensu) **αναθεώρηση**.

¹⁶³ Δηλαδή ο έλεγχος που γίνεται πριν από την έξοδο των εγγράφων από τη μονάδα, με σκοπό τη διασφάλιση της ποιότητάς τους (quality assurance control) και όχι την αξιολόγηση της μετάφρασης ή του μεταφραστή για άλλους σκοπούς.

αφεθεί στη διακριτική ευχέρεια των προϊσταμένων των διαφόρων μονάδων, οι οποίοι, με βάση τις προσωπικές τους απόψεις για το θέμα (ή τη γλωσσική παράδοση της εκάστοτε χώρας), αποφάσιζαν για όλα τα θέματα που αφορούσαν την αναθεώρηση στη μονάδα τους. Συνέπεια αυτής της απόλυτης ελευθερίας (ή και αναρχίας) ήταν η διαμόρφωση μιας εντελώς ανομοιογενούς κατάστασης. Δεν υπήρχε σχεδόν καμία συνοχή ή εναρμόνιση στις διάφορες πτυχές της αναθεωρητικής διαδικασίας: Πόσα και ποια κείμενα πρέπει να αναθεωρούνται; Ποιος θα κάνει την αναθεώρηση και ποιος θα τον επιλέξει, ο προϊστάμενος ή ο ίδιος ο μεταφραστής; Ποια μέθοδο θα ακολουθήσει ο αναθεωρητής; Ποιος θα «περάσει» τις διορθώσεις στο έγγραφο; Ποιος θα έχει την τελική ευθύνη για το κείμενο που θα φύγει από τη μονάδα; κ.λπ. Σε όλα αυτά τα ζητήματα οι αποκλίσεις μεταξύ των επιμέρους μονάδων ήταν τεράστιες.

Η κατάσταση αυτή, που διαπιστώθηκε σε όλη της την έκταση σε σχετική έκθεση την οποία υπέβαλαν το 2000 οι Pääivi Ollila και Ludo De Prins¹⁶⁴, έχει αλλάξει ριζικά, καθώς η Γενική Διεύθυνση Μετάφρασης αντιλήφθηκε τη μεγάλη σημασία που έχουν ο έλεγχος και η διασφάλιση της ποιότητας και χάραξε ειδική πολιτική στο θέμα αυτό, η οποία περιγράφεται διεξοδικά στις νέες κατευθύνσεις ποιότητας της ΓΔ στον τομέα της μετάφρασης (DGT Translation Quality Guidelines, 2015). Αυτή η νέα πολιτική οδήγησε σε κάποια εναρμόνιση των πρακτικών στον τομέα της αναθεώρησης, εξακολουθούν όμως να υπάρχουν διαφορές μεταξύ των διαφόρων μονάδων σε επιμέρους ζητήματα. Οι διαφορές αυτές αναμένεται να αμβλυνθούν σε σημαντικό βαθμό με τη βοήθεια συστηματικών εργαστηρίων και σεμιναρίων αναθεώρησης και με γνώμονα τις κατευθύνσεις της ΓΔΜ, πράγμα που έχει ήδη γίνει —και εξακολουθεί να γίνεται— στο Τμήμα Ελληνικής Γλώσσας, με αξιόλογα αποτελέσματα.

Όπως και στην περίπτωση της μετάφρασης, οι κατευθύνσεις αναθεώρησης έχουν καθοριστεί με βάση τις ακόλουθες τέσσερις κατηγορίες κειμένων:

- A. Νομικά κείμενα
- B. Έγγραφα πολιτικής και διοικητικά έγγραφα
- C. Πληροφόρηση του κοινού
- D. Εισερχόμενα έγγραφα για την ενωσιακή νομοθεσία, τη χάραξη πολιτικής και τη διοίκηση.

Στην πρώτη κατηγορία, που αποτελεί το μεγαλύτερο ποσοστό του φόρτου εργασίας μας, απαιτείται πλήρης αναθεώρηση.

Στη δεύτερη κατηγορία, απαιτείται πλήρης αναθεώρηση ή μονογλωσσικός επανέλεγχος, ανάλογα με τον πολιτικό χαρακτήρα του κειμένου, όπως οι λευκές και οι πράσινες βίβλοι, οι ανακοινώσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και τα έγγραφα πολυετούς στρατηγικής. Πλήρης αναθεώρηση απαιτείται και στις περιπτώσεις μετάφρασης κειμένων τεχνικού χαρακτήρα από μεταφραστές που δεν διαθέτουν τις αναγκαίες τεχνικές γνώσεις.

Στην τρίτη κατηγορία, όλα τα έγγραφα που προορίζονται για τον Τύπο συνιστάται να αναθεωρούνται πλήρως. Τα υπόλοιπα έγγραφα που προορίζονται για το κοινό αναθεωρούνται πλήρως ή υπόκεινται σε μονογλωσσικό επανέλεγχο, ανάλογα με τον τομέα ειδίκευσης του μεταφραστή. Σε περίπτωση υπερβολικής πίεσης και πολύ μεγάλου φόρτου εργασίας, η αναθεώρηση περιορίζεται στα σημαντικότερα σημεία του κειμένου (εισαγωγή,

¹⁶⁴ *La révision* (rapport du tour des unités effectué par P. Ollila et L. De Prins), Λουξεμβούργο, 30 Αυγούστου 2000.

συμπεράσματα κ.λπ.). Αν ο ποιοτικός έλεγχος υπολείπεται της εκτίμησης κινδύνου, αυτό καταγράφεται στο ManDesk¹⁶⁵ με την ένδειξη insufficient quality control.

Στην τέταρτη κατηγορία η αναθεώρηση υπαγορεύεται από τον συγκεκριμένο σκοπό του κειμένου. Όταν το έγγραφο αντιστοιχεί στις κατηγορίες κειμένων Α, Β και C, τότε εφαρμόζονται οι αντίστοιχοι κανόνες ποιοτικού ελέγχου. Σε περίπτωση υπερβολικής πίεσης και πολύ μεγάλου φόρτου εργασίας, η αναθεώρηση περιορίζεται στα σημαντικότερα σημεία του κειμένου (εισαγωγή, συμπεράσματα κ.λπ.). Αν ο ποιοτικός έλεγχος υπολείπεται της εκτίμησης κινδύνου, αυτό καταγράφεται στο ManDesk με την ένδειξη insufficient quality control.

B. Η αναγκαιότητα της αναθεώρησης

Το πιο σημαντικό σημείο στο οποίο έχει επέλθει σχεδόν πλήρης σύγκλιση είναι η αναγκαιότητα της αναθεώρησης¹⁶⁶. Πράγματι, η σαφώς πλέον εκφρασμένη πολιτική της Γενικής μας Διεύθυνσης για «ολική ποιότητα» αλλά και τα προφανή πλεονεκτήματα της συστηματικής αναθεώρησης (όλα τα κείμενα επιδέχονται βελτίωση, καθώς κανείς μεταφραστής δεν είναι αλάνθαστος· η αναθεώρηση είναι πολύτιμο μέσο μεταφοράς γλωσσικών και θεματικών γνώσεων μεταξύ των μεταφραστών· η αναθεώρηση —υπό προϋποθέσεις— προάγει την ομαδική εργασία και καλλιεργεί το ομαδικό πνεύμα· ο μεταφραστής, με την αναθεώρηση, έρχεται σε επαφή με ευρύτερο φάσμα κειμένων· κ.λπ.) έχουν ως αποτέλεσμα την ευρεία πλέον καθιέρωση της αναθεώρησης ως πάγιας πρακτικής στις μεταφραστικές μονάδες.

Γ. Ο επιδιωκόμενος στόχος και ο τρόπος επίτευξής του

Ωστόσο, ο στόχος δεν μπορεί ασφαλώς να είναι η απλή **ποσοτική αύξηση** των ποσοστών αναθεώρησης. Πρόσθετη —και ίσως πρώτιστη— επιδίωξη των μεταφραστικών τμημάτων πρέπει να είναι η **σωστή και εποικοδομητική αναθεώρηση**, δηλαδή η αναθεώρηση που συμβάλλει ουσιαστικά:

- α) στην ποιοτική βελτίωση του συγκεκριμένου κειμένου (πρωτοβάθμιος —άμεσος— στόχος)·
- β) στην αναβάθμιση της γενικότερης απόδοσης του μεταφραστή που έκανε τη συγκεκριμένη μετάφραση (μέσω της «παιδαγωγικής» λειτουργίας της αναθεώρησης) (δευτεροβάθμιος στόχος)·

¹⁶⁵ Το ManDesk είναι η μηχανογραφική εφαρμογή με την οποία γίνεται η διεκπεραίωση της ροής εργασίας στη Γενική Διεύθυνση Μετάφρασης της Επιτροπής. Προκάτοχός του ήταν το Suivi, το οποίο καταργήθηκε τους πρώτους μήνες του 2017.

¹⁶⁶ Για να είμαστε ακριβείς, εκείνο που πλέον θεωρείται απαραίτητο είναι ο έλεγχος για τη διασφάλιση της ποιότητας (quality assurance control), όπως ορίστηκε στην υποσημείωση 163. Ο έλεγχος αυτός δεν παίρνει μόνο τη μορφή της αναθεώρησης αλλά και κάποιων άλλων μεθόδων, και κυρίως του **μονογλωσσικού επανελέγχου** της μετάφρασης από άλλον συνάδελφο, χωρίς συστηματική αντιπαραβολή με το πρωτότυπο (στην ενωσιακή πρακτική η διαδικασία αυτή ονομάζεται στα αγγλικά **review** και στα γαλλικά **relecture**, ενώ ο κωδικός της σχετικής εργασίας είναι RVW). Ωστόσο, με δεδομένο ότι στην πράξη ο μονογλωσσικός επανέλεγχος, όπως ορίστηκε παραπάνω, μεταλλάσσεται συχνότατα σε κανονική αναθεώρηση (πρβλ. σημείο ΣΤ. και υποσημείωση 173), ενώ οι άλλες μέθοδοι διασφάλισης της ποιότητας έχουν σχεδόν αμελητέα παρουσία στις μονάδες μας, ο όρος *έλεγχος για τη διασφάλιση της ποιότητας* ταυτίζεται στο παρόν κεφάλαιο, για λόγους απλούστευσης, με τον όρο *αναθεώρηση*, γιατί τελικά η αναθεώρηση είναι **η πιο αποτελεσματική διαδικασία** μέσω της οποίας υλοποιείται, σε συντριπτικό ποσοστό, η προσπάθεια διασφάλισης της ποιότητας.

- γ) στην άντληση χρήσιμων διδαγμάτων για το σύνολο της μονάδας και του τμήματος (τριτοβάθμιος στόχος).

Το βασικό εργαλείο για την επίτευξη των στόχων αυτών είναι η ευσυνείδητη εφαρμογή μιας σωστής μεθόδου εργασίας από τον αναθεωρητή. Ωστόσο, το εργαλείο αυτό δεν είναι πάντοτε επαρκές. Πράγματι, μερικές φορές, ορισμένα διοικητικά/τεχνικά/διαδικαστικά ζητήματα επιδρούν καταλυτικά στην αναθεώρηση και επηρεάζουν την ποιότητά της.

Δ. Οι διοικητικές πτυχές της αναθεώρησης

Ένας από τους εξωγενείς παράγοντες που επηρεάζουν την αναθεώρηση είναι οι διοικητικές πρακτικές που τη διέπουν. Το ζήτημα αυτό, στο οποίο επικρατούσε και επικρατεί μεγάλη ανομοιογένεια, είναι σημαντικό, γιατί, όπως προαναφέρθηκε, μπορεί να επηρεάσει την αποτελεσματικότητα και την ποιότητα της αναθεώρησης (π.χ. ανάθεση της αναθεώρησης σε λάθος άτομο, παροχή ανεπαρκούς χρόνου στον αναθεωρητή κ.λπ.). Εντελώς σχηματικά επισημαίνεται ότι η εφαρμοζόμενη σε κάθε μονάδα διοικητική πρακτική πρέπει:

- α) να εγγυάται την όσο το δυνατόν δικαιότερη κατανομή του φόρτου της αναθεωρητικής εργασίας·
- β) να εξασφαλίζει την παροχή επαρκούς χρόνου στον αναθεωρητή¹⁶⁷.
- γ) να επιδιώκει τη βέλτιστη αξιοποίηση της πείρας που υπάρχει στη μονάδα (τα «ειδικά» έγγραφα να αναθεωρούνται από το πλέον κατάλληλο άτομο¹⁶⁸).
- δ) να εξασφαλίζει την αναγκαία ευελιξία.

Σε σχέση με τα ζητήματα αυτά αξίζει να επισημανθεί ένα πρακτικό θέμα καίριας σημασίας: **ο χρόνος καταγραφής της αναθεωρητικής εργασίας στο ManDesk**. Είναι χρήσιμο να καταγράφεται η αναθεωρητική εργασία στο ManDesk αμέσως μόλις ανατίθεται στον αναθεωρητή. Αυτή η άμεση καταγραφή έχει δύο πλεονεκτήματα:

- i) συμβάλλει στην ακριβή απεικόνιση του φόρτου εργασίας του καθενός ανά πάσα στιγμή (βασικό κριτήριο κατανομής της εργασίας)·
- ii) αφήνει ένα «στίγμα», που δίνει πληροφορίες οι οποίες μπορεί να φανούν χρήσιμες στο μέλλον (π.χ., πόσο χρόνο είχε στη διάθεσή του ο αναθεωρητής για να κάνει την αναθεώρηση)¹⁶⁹.

¹⁶⁷ Η χρονική πίεση υπό την οποία καλείται ο αναθεωρητής να κάνει τη δουλειά του μπορεί να έχει καταλυτικό αντίκτυπο στην ποιότητα της αναθεώρησης. Πράγματι, μερικές φορές ο χρόνος που έχει στη διάθεσή του είναι περιορισμένος, πράγμα που δεν του επιτρέπει, π.χ., να κάνει τις επαληθεύσεις που θα ήθελε, να «χτενίσει» τη μετάφραση κ.λπ., οπότε αρκείται στα απαραίτητα. Ευτυχώς, τα πράγματα στο σημείο αυτό έχουν αλλάξει αρκετά: η αναθεώρηση θεωρείται πλέον αναπόσπαστο μέρος της όλης μεταφραστικής διαδικασίας και ο τρόπος διαχείρισης της ροής εργασίας έχει προσαρμοστεί ανάλογα. Αυτό είναι θετικό, διότι παλαιότερα η αναθεώρηση ήταν, στην παραγωγική διαδικασία των μονάδων μας, ο «φτωχός συγγενής». Ο χρόνος που διαθέταμε γι' αυτήν ήταν αντιστρόφως ανάλογος της σημασίας που έχει για τη διασφάλιση της ποιότητας.

¹⁶⁸ Βλ. και DGT Translation Quality Guidelines, 26.11.2015, σ. 2.

¹⁶⁹ Το «στίγμα» αυτό γίνεται ακόμη πιο ακριβές μέσω των πληροφοριών που παρέχει το TraDesk, ιδίως όταν η αναθεώρηση γίνεται με το Studio.

Αυτά τα πλεονεκτήματα δεν υπάρχουν, όταν η καταγραφή της αναθεώρησης γίνεται *ex post*, κατά την έξοδο των εγγράφων (κάτι που γινόταν στο παρελθόν, αλλά δεν γίνεται πλέον σχεδόν ποτέ).

Ε. Άλλοι παράγοντες που επηρεάζουν την αναθεώρηση

Πέραν (ή και στο πλαίσιο) των διοικητικών πτυχών που επηρεάζουν την αναθεώρηση, υπάρχουν και δύο άλλοι παράγοντες, που αποτελούν διαχρονικά χαρακτηριστικά της (αν και, τα τελευταία χρόνια, έχουν γίνει κάποιες αρκετά σημαντικές προσπάθειες για την κάλυψη των αντίστοιχων κενών):

- α) **σχετική έλλειψη σαφών και γενικά αποδεκτών κανόνων:** η αναθεωρητική εργασία δεν διέπεται από συγκεκριμένους, κοινά αποδεκτούς και εύκολα εφαρμόσιμους κανόνες και αρχές. Συνήθως πρόκειται για αρκετά γενικόλογες αναφορές, που αφήνουν ευρύ πεδίο διακριτικής ευχέρειας και, ενίοτε, αυθαιρεσίας στην πράξη¹⁷⁰.
- β) **έλλειψη ειδικής κατάρτισης:** δεν προβλέπεται καμία ειδική και συστηματική κατάρτιση για την αναθεώρηση. Κάποια στιγμή όλοι καλούνται να αναθεωρήσουν, χωρίς σχετική εκπαίδευση, με όπλα την κοινή λογική, τις γενικές και ειδικές τους γνώσεις, τη μεταφραστική τους πείρα και ίσως τα διδάγματα που έχουν αποκομίσει από αναθεωρήσεις δικών τους μεταφράσεων από άλλους συναδέλφους¹⁷¹.

Στα διαχρονικά αυτά χαρακτηριστικά της αναθεώρησης έχει προστεθεί τα τελευταία χρόνια και η τάση για «**αποϊεραρχικοποίησή**» της: παλιά αναθεωρούσαν μόνο οι «παλιοί», χωρίς να αναθεωρούνται¹⁷². Σήμερα, καταρχήν, (σχεδόν) όλοι αναθεωρούν (σχεδόν) όλους. Η εξέλιξη αυτή είναι πολύ σημαντική (και) σε επιχειρησιακό επίπεδο, διότι, πέραν του ότι συμβάλλει στην πραγμάτωση της αμφίδρομης παιδαγωγικής λειτουργίας της αναθεώρησης, δίνει στον προϊστάμενο της μονάδας τη δυνατότητα να αντλήσει πολύτιμους αναθεωρητικούς πόρους **από το σύνολο του δυναμικού της**, ακόμη και από συναδέλφους που έχουν μεν μικρότερη αρχαιότητα στη μονάδα, αλλά διαθέτουν σχετική θεματική ή γενικότερη μεταφραστική και αναθεωρητική πείρα από την προηγούμενη επιστημονική ή επαγγελματική τους δραστηριότητα.

ΣΤ. Η επίλυση των προβλημάτων και η ανάγκη(ς) εκπόνησης κοινής μεθοδολογίας

Για το πρόβλημα της χρονικής πίεσης και για τα άλλα διοικητικά/τεχνικά/διαδικαστικά ζητήματα μπορούν να ληφθούν κάποια μέτρα στο επίπεδο των διοικητικών πτυχών,

¹⁷⁰ Μια σημαντική συστηματική προσπάθεια για την κάλυψη του κενού αυτού έχει κάνει ο Brian Mossop στο αξιολογικό βιβλίο του *Revising and Editing for Translators* (τέταρτη έκδοση: Oxon & New York: Routledge, 2014). Υπάρχουν επίσης και δύο χρήσιμες σχετικές εργασίες στα γαλλικά: P. Horguelin, *Pratique de la révision*, Montréal, 1978, και *Guide du réviseur*, Bureau des traductions, Secrétariat d'État du Canada, 1985. Υπάρχουν ακόμη σχετικοί οδηγοί σε αρκετά γλωσσικά Τμήματα της Επιτροπής. Για τους ενωσιακούς ελληνόφωνους μεταφραστές αυτό το κενό φιλοδοξεί να καλύψει, σε κάποιο βαθμό, το παρόν κεφάλαιο του ανά χειράς Οδηγού.

¹⁷¹ Όπως αναφέρουν οι P. Ollila και L. De Prins στην έκθεση που αναφέρθηκε στην υποσημείωση 164, «*la révision s'apprend "sur le tas"*» (σελ. 4) και προσθέτουν (στην ίδια σελίδα) «*rien de plus "artisanal" que la révision...*».

¹⁷² Μάλιστα, σε κάποιες μονάδες υπήρχε μια «αριστοκρατική» αντίληψη για την αναθεώρηση: λίγοι «πατριότιοι» ασχολούνταν σχεδόν αποκλειστικά με το ευγενές έργο της αναθεώρησης, ενώ πολλοί «πληβείοι» καταγίνονταν με την ευτελέστερη εργασία της μετάφρασης.

ενδεχομένως με σκοπό την επίτευξη κάποιου βαθμού εναρμόνισης βάσει των αποτελεσματικότερων εν προκειμένω πρακτικών. Ωστόσο, όπως προαναφέρθηκε, το ζήτημα αυτό είναι πρωτίστως τεχνικό και δεν αποτελεί άμεσο αντικείμενο του παρόντος Οδηγού.

Αντίθετα, τα άλλα προβλήματα (έλλειψη σαφών κανόνων, έλλειψη κατάρτισης, ζητήματα που προκύπτουν από την αποϊεραρχικοποίηση) θίγονται στο παρόν κεφάλαιο, με σκοπό τη διατύπωση ορισμένων γενικά αποδεκτών βασικών αρχών και κανόνων, την επισήμανση κάποιων αποτελεσματικών πρακτικών και, τελικά, την επίτευξη μιας ελάχιστης εναρμόνισης, χωρίς επιδίωξη του ανέφικτου, ίσως, στόχου της απόλυτα ομοιόμορφης αναθεώρησης.

Ως εκ τούτου, σκοπός του παρόντος κεφαλαίου δεν είναι να υποδείξει κάποια μαγική μέθοδο αναθεώρησης, που πρέπει να ακολουθείται από όλους. Άλλωστε, ο κάθε συνάδελφος έχει αναπτύξει και εφαρμόζει τη δική του μέθοδο αναθεώρησης, η οποία πιθανώς εμπεριέχει πάρα πολλά από τα στοιχεία που επισημαίνονται στο παρόν κεφάλαιο. Σκοπός του είναι απλώς να επισημάνει κάπως πιο συστηματικά (αλλά και περιπτωσιολογικά) όλο το φάσμα των θεμάτων που σχετίζονται με την αναθεώρηση **στην πράξη**, να δώσει το έναυσμα για ελεύθερη συζήτησή τους και να διευκολύνει την εξαγωγή συμπερασμάτων και την άντληση διδαγμάτων (π.χ. αποτελεσματικών πρακτικών) που θα μπορούσαν να είναι χρήσιμα για όλους.

Μια προκαταρκτική παρατήρηση:

Αντικείμενο του παρόντος κεφαλαίου είναι η **κλασική αναθεώρηση**, δηλαδή η αντιπαραβολή της μετάφρασης με το πρωτότυπο πρόταση-πρόταση. **Δεν είναι αντικείμενό του:**

- α) η αναθεώρηση συγκεκριμένων σημείων της μετάφρασης (**révision ponctuelle**), η οποία συνήθως γίνεται κατόπιν σχετικού αιτήματος του μεταφραστή και περιορίζεται μόνο σε όρους, φράσεις ή παραγράφους που υποδεικνύει ο ίδιος. Επισημαίνεται πάντως ότι αυτή η μορφή αναθεώρησης εφαρμόζεται σε κάποιες μονάδες·
- β) ο **μονογλωσσικός επανέλεγχος** (στα αγγλικά: **review**, στα γαλλικά: **relecture**), δηλαδή (όπως αναφέρθηκε στην υποσημείωση 165) η ανάγνωση της μετάφρασης από κάποιον άλλο συνάδελφο, χωρίς συστηματική αντιπαραβολή με το πρωτότυπο, όπως και καμία άλλη μέθοδος διασφάλισης της ποιότητας. Επισημαίνεται απλώς ότι, σε σύγκριση με την αναθεώρηση, ο μονογλωσσικός επανέλεγχος, παρά την κάποια χρησιμότητά του, έχει σαφώς μικρότερη αποτελεσματικότητα ως μέσο διασφάλισης/βελτίωσης της ποιότητας. Άλλωστε, πολύ συχνά, ο μονογλωσσικός επανέλεγχος (λόγω των μειονεκτημάτων του) μεταλλάσσεται στην πράξη σε κλασική αναθεώρηση (ουσιαστικά πολλοί μεταφραστές δεν κάνουν ποτέ μονογλωσσικό επανέλεγχο αλλά πάντα αναθεώρηση, ακόμη και όταν τους ζητείται RVW¹⁷³).

Z. Οι αρχές, η μεθοδολογία και η τεχνική της αναθεώρησης

¹⁷³ Μερικές φορές μάλιστα ο μονογλωσσικός επανέλεγχος χρησιμεύει και ως άλλοθι για μη ενδελεχή έλεγχο της μετάφρασης, διότι αμβλύνει το αίσθημα ευθύνης του αναθεωρητή. Πράγματι, για πολλές κατηγορίες πιθανών λαθών (π.χ. παράλειψη μιας λέξης), ο αναθεωρητής αισθάνεται ότι ο μονογλωσσικός επανέλεγχος της μετάφρασης (που δεν συνεπάγεται αντιπαραβολή με το πρωτότυπο) τον εκθέτει λιγότερο απ' ό,τι η αναθεώρηση.

Πριν και κατά την αναθεώρηση

- 1. Παροχή διευκρινίσεων από τον μεταφραστή κατά την παράδοση του κειμένου:** κατά την παράδοση του προς αναθεώρηση εγγράφου, είναι χρήσιμο να υποδείξει ο μεταφραστής στον αναθεωρητή τα σημεία που τον προβλημάτισαν ιδιαίτερα, και κυρίως αυτά που δεν μπόρεσε να διαλευκάνει¹⁷⁴, και να του δώσει κάποιες εξηγήσεις που θεωρεί απαραίτητες, π.χ. για θέματα ορολογίας, τεκμηρίωσης κ.λπ., γιατί έτσι διευκολύνει τον αναθεωρητή στη δουλειά του. Σε ορισμένες περιπτώσεις [π.χ., έγγραφα που απευθύνονται στις ελληνικές αρχές και που παραπέμπουν σε προηγούμενη αλληλογραφία μεταξύ της Επιτροπής και των αρχών αυτών (ιδίως όταν περιέχουν αυτούσια αποσπάσματα από προηγούμενες επιστολές, απαντήσεις κ.λπ.)], είναι επιβεβλημένη η επισύναψη των σχετικών εγγράφων αναφοράς (επιστολών, απαντήσεων κ.λπ.) στον φάκελο του προς αναθεώρηση εγγράφου. Έχοντας στη διάθεσή του όλα αυτά τα στοιχεία, ο αναθεωρητής μπορεί να αρχίσει την αναθεώρηση του εγγράφου¹⁷⁵.
- 2. Βασικά τεχνικά θέματα.** Σήμερα σχεδόν όλοι οι συνάδελφοι κάνουν την αναθεώρηση με το μεταφραστικό εργαλείο, αξιοποιώντας τις δυνατότητες που προσφέρει το εργαλείο αυτό και στο επίπεδο της αναθεώρησης [εναρμόνιση ορολογίας με τη βοήθεια ειδικών εργαλείων αναζήτησης, καθώς και των βάσεων όρων, χρησιμοποίηση των συνήθων εκφράσεων (regular expressions) για τη σωστή μεταφορά αριθμών, ονομασιών, συνδέσμων κ.λπ. στη γλώσσα-στόχο και για την επισήμανση και διόρθωση λαθών, ταυτόχρονη αναθεώρηση πολλών παρόμοιων κειμένων, αναζήτηση της καλύτερης δυνατής απόδοσης στις μεταφραστικές μνήμες]. Ωστόσο, ελάχιστοι παλαιότεροι συνάδελφοι εξακολουθούν να κάνουν την αναθεώρηση στο Word με track changes¹⁷⁶. Στην περίπτωση αυτή, δεν δημιουργείται, προφανώς, το αναθεωρημένο πακέτο στο TraDesk, όπου μπορούν όλοι, ανά πάσα στιγμή, να ελέγξουν τις διορθώσεις του αναθεωρητή (για παράδειγμα, κατά πόσον ήταν έγκυρες ή κατά πόσον έγιναν δεκτές από τον μεταφραστή), όπως π.χ. στις περιπτώσεις εκ των υστέρων ποιοτικών ελέγχων (ex post). Για τον λόγο αυτόν, συνιστάται στους μεταφραστές να φυλάσσουν για διάστημα κάποιων μηνών τα κείμενα που έχουν αναθεωρηθεί σε Word.

2.1. Διαδικασία και μέθοδος αναθεώρησης¹⁷⁷

¹⁷⁴ Στο πλαίσιο των δεοντολογικών του υποχρεώσεων, που ουσιαστικά άπτονται της επαγγελματικής του ευσυνειδησίας, ο μεταφραστής οφείλει να παραδώσει στον αναθεωρητή **μια όσο το δυνατόν πιο επιμελημένη εργασία**. Αυτό σημαίνει, μεταξύ άλλων: διεξοδική διερεύνηση των δύσκολων ή προβληματικών σημείων, φροντισμένη διατύπωση, χρήση του αυτόματου συστήματος ορθογραφικού ελέγχου, επισήμανση των ανεπίλυτων προβλημάτων και, βεβαίως, έγκαιρη παράδοση της μετάφρασης στον αναθεωρητή.

¹⁷⁵ Η (σπανιότατα ζητούμενη) παρουσία του μεταφραστή κατά την αναθεώρηση δεν ενδείκνυται, διότι λειτουργεί αρνητικά για τον αναθεωρητή. Επισημαίνεται πάντως ότι η πρακτική αυτή ακολουθείται σε κάποιο βαθμό στο Τμήμα Αγγλικής Γλώσσας, με την ονομασία cross-reading (κατά τον Tim Martin, πρώην γλωσσικό συντονιστή και προϊστάμενο Μονάδας στο Τμήμα Αγγλικής Γλώσσας, *this being understood as the translator and reviser being simultaneously present on the task*). Βέβαια, με τις νέες συνθήκες εργασίας (γενικευμένη τηλεργασία) που δημιούργησε η πανδημία της νόσου COVID-19, η εφαρμογή της πρακτικής αυτής είναι πλέον ουσιαστικά αδύνατη.

¹⁷⁶ Αναθεώρηση στο χαρτί δεν γίνεται πλέον από κανέναν. Η σχετική πρακτική έτεινε ήδη να εξαλειφθεί, αλλά καταργήθηκε τελείως μετά και τις ιδιαίτερες συνθήκες εργασίας (γενικευμένη τηλεργασία) που δημιούργησε η πανδημία της νόσου COVID-19.

¹⁷⁷ Με βάση το έγγραφο Core business processes analysis, βλ. https://myintracomm-collab.ec.europa.eu/networks/EACS/BA_project_library/report_core_business_processes-II.pdf

2.1.α. Αναθεώρηση χωρίς μεταφραστικό εργαλείο

Όπως προαναφέρθηκε, στις ελάχιστες περιπτώσεις στις οποίες δεν χρησιμοποιείται το μεταφραστικό εργαλείο για την αναθεώρηση, αυτή γίνεται στο Word με track changes.

Στην περίπτωση αυτή, ο μεταφραστής ελέγχει όλες τις προτεινόμενες τροποποιήσεις, τις συζητά με τον αναθεωρητή, αν το κρίνει σκόπιμο, και τις ενσωματώνει στη μετάφραση (ή τουλάχιστον ενσωματώνει τις τροποποιήσεις με τις οποίες συμφωνεί). Φυσικά, αν η μετάφραση δεν έχει γίνει με μεταφραστικό εργαλείο, πρέπει να γίνει στοίχιση (alignment) του πρωτοτύπου με τη μετάφραση, ώστε το τελικό προϊόν να σταλεί στην κεντρική μεταφραστική μνήμη Euramis. Οι συνέπειες της πρακτικής αυτής είναι προφανείς: καθυστέρηση επικαιροποίησης της κεντρικής μνήμης, ενδεχομένως λάθη στοίχισης που μεταφέρονται στις μεταφραστικές μνήμες τόσο των μεταφραστών της Επιτροπής όσο και των εξωτερικών συνεργατών ως 100% αντιστοιχίες και έλλειψη του τελικού αναθεωρημένου xlift στο TraDesk, το οποίο μπορεί να χρησιμεύσει στην αυτοματοποίηση της μετάφρασης μελλοντικών κειμένων (με τη χρήση του Perfect Match) και να συμβάλει τόσο στην αύξηση της παραγωγικότητας όσο και στη διασφάλιση της εναρμόνισης και της ποιότητας.

Για ιστορικούς λόγους επισημαίνεται ότι από τους συναδέλφους που παλαιότερα έκαναν την αναθεώρηση στο χαρτί, άλλοι χρησιμοποιούσαν μολύβι¹⁷⁸ και άλλοι στίλο ή μαρκαδόρο του ενός ή του άλλου χρώματος ή και στίλους με ειδική μελάνη και γόμα. Αυτό ήταν κάτι που ο αναθεωρητής αποφάσιζε ελεύθερα, συνεκτιμώντας ενδεχομένως τις σχετικές ευαισθησίες του μεταφραστή. Π.χ., υπήρχαν συνάδελφοι που είχαν «αλλεργία» στο κόκκινο χρώμα¹⁷⁹, ενώ άλλοι το προτιμούσαν λόγω της ευκρίνειάς του (βλ. πάντως και σημείο 8 παρακάτω για τις απόλυτα αναγκαίες διορθώσεις). Εκείνο που είχε πολύ μεγάλη σημασία ήταν **το ευανάγνωστο και η σαφήνεια των παρεμβάσεων**. Π.χ., στις σχετικές οδηγίες τονιζόταν ότι ο αναθεωρητής δεν έπρεπε να χρησιμοποιεί σύμβολα ακατανόητα για τον μεταφραστή. Αν, λόγου χάριν, ήθελε να χρησιμοποιήσει τα τυπογραφικά σύμβολα που χρησιμοποιούν συνήθως οι διορθωτές, έπρεπε να είναι σίγουρος ότι ο μεταφραστής τα κατανοούσε. Ωστόσο, επαναλαμβάνεται ότι η αναθεώρηση σε χαρτί έχει πλέον παντελώς εγκαταλειφθεί.

2.1.β. Αναθεώρηση με μεταφραστικό εργαλείο

Η τεχνική διαδικασία αναθεώρησης μιας μετάφρασης με χρήση του μεταφραστικού εργαλείου περιγράφεται λεπτομερώς στο έγγραφο Core business processes analysis (βλ. υποσημείωση 177) και σε σχετικό εσωτερικό έγγραφο οδηγιών.

¹⁷⁸ Το πλεονέκτημα του μολυβιού, πέραν της «διακριτικότητάς» του, ήταν ότι ο αναθεωρητής μπορούσε να διορθώσει μια παρέμβαση για την οποία μετάνιωσε, χωρίς να «μουντζουρώσει» υπερβολικά το κείμενο του μεταφραστή. Το μειονέκτημά του ήταν ότι μερικές φορές μπορούσε να περάσει απαρατήρητο. Τελευταία, αντί του μολυβιού, οι αναθεωρητές που αναθεωρούσαν στο χαρτί χρησιμοποιούσαν στίλους με ειδική μελάνη και γόμα που σβήνει χωρίς να αφήνει υπολείμματα ή να φθείρει το χαρτί.

¹⁷⁹ Μπορεί αυτό να φαίνεται αστείο, είναι όμως κάτι που στο παρελθόν είχε δημιουργήσει τριβές. Επισημαίνεται, πάντως, ότι και ο Brian Mossop, στο έργο του *Revising and Editing for Translators* (βλ. παραπάνω, υποσημείωση 170), συνιστά την αποφυγή του κόκκινου χρώματος από τον αναθεωρητή!

Στο σημείο αυτό, είναι χρήσιμο να γίνει μια σύντομη αναφορά στα τεχνολογικά εργαλεία τα οποία ενδέχεται να υποβοηθούν την αναθεώρηση. Όπως επισημαίνει και ο Brian Mossor στο *Revising and Editing for Translators*¹⁸⁰, πρόκειται κατά βάση για εργαλεία που υποστηρίζουν και υποβοηθούν σε πρωτοβάθμιο επίπεδο **τη μετάφραση** και τα οποία μπορεί να χρησιμοποιήσει επικουρικά, σε δευτεροβάθμιο επίπεδο, και ο αναθεωρητής, για να ελέγξει/καλύψει την ενδεχόμενη μη χρήση τους από τον μεταφραστή. Παραδείγματα: έλεγχος ορθογραφίας, έλεγχος πληρότητας εγγράφου, έλεγχος τήρησης νομοτεχνικών ή άλλων υποδειγμάτων και τυποποιημένων φράσεων, έλεγχος ημερομηνιών, αρίθμηση άρθρων, παραγράφων ή σημείων, έλεγχος στίξης (π.χ. ο μεταφραστής άνοιξε την παρένθεση, αλλά δεν την έκλεισε) κ.λπ. Η εξειδικευμένη συμβολή των εργαλείων αυτών στην αναθεώρηση είναι περιορισμένη και συνδυάζεται ως επί το πλείστον με διαδικασίες αξιολόγησης του αναθεωρούμενου εγγράφου. Ωστόσο, υπάρχουν όντως και ειδικές λειτουργίες που βοηθούν τον αναθεωρητή να κάνει καλύτερα τη δουλειά του, διασφαλίζοντας κυρίως τη συνοχή και τη συνέπεια των αναθεωρητικών του παρεμβάσεων. Παράδειγμα: Στο αναθεωρούμενο έγγραφο απαντά δέκα φορές ο όρος *assessment*, τον οποίο ο μεταφραστής απέδωσε με τον όρο *αξιολόγηση*. Ο αναθεωρητής αποφασίζει να διορθώσει τον όρο σε *εκτίμηση*. Το κάνει π.χ. τις οκτώ φορές, αλλά παραλείπει να το κάνει σε δύο. Το σύστημα υποβοήθησης της αναθεώρησης τού επισημαίνει την παράλειψη αυτή. Ή διορθώνει επτά φορές τον όρο σε *εκτίμηση*, μία φορά τον διορθώνει σε *αποτίμηση* και δύο φορές δεν τον διορθώνει καθόλου. Το σύστημα υποβοήθησης της αναθεώρησης τού επισημαίνει και πάλι την ασυνέπεια αυτή.

Αυτού του είδους οι λειτουργίες του μεταφραστικού εργαλείου επιτρέπουν στον αναθεωρητή να συνδυάζει την αναζήτηση και αντικατάσταση λέξεων, όρων ή ολόκληρων φράσεων για την εναρμόνισή τους στο κείμενο, αφού πρώτα απομονώσει με φίλτρο τα τεμάχια στα οποία εμφανίζονται οι εν λόγω όροι ή φράσεις. Οι όροι είναι οι ίδιοι στη γλώσσα-πηγή. Στη γλώσσα-στόχο, όμως, μπορεί να έχουν αποδοθεί διαφορετικά ή και να εμφανίζονται σε διαφορετικό αριθμό ή πτώση. Μετά την απομόνωση (ή το φιλτράρισμα) των συγκεκριμένων τεμαχίων που περιέχουν τους όρους αυτούς, μπορεί να χρησιμοποιηθεί η λειτουργία της αναζήτησης, ώστε να μπορέσει ο αναθεωρητής να εντοπίσει εύκολα όλες τις πιθανές αποδόσεις των όρων αυτών στους διάφορους συντακτικούς τύπους της γλώσσας-στόχου και να τους εναρμονίσει στο κείμενο. Επιπλέον, στις περισσότερες σύνθετες φράσεις που ενδέχεται να περιέχουν μικροαλλαγές στη γλώσσα-πηγή, μπορεί να χρησιμοποιήσει συνδυασμούς λέξεων για να εντοπιστούν όλες οι πιθανές εμφανίσεις των όρων της φράσης. Ένα ενδιαφέρον παράδειγμα είναι η φράση «EU institutions, agencies and bodies» (Θεσμικά και λοιπά όργανα και οργανισμοί της ΕΕ), η οποία μπορεί να υπάρχει στη γλώσσα-πηγή αυτούσια ή σε διάφορους συνδυασμούς, όπως «EU institutions and agencies», «European Union institutions and bodies» ή και «Union institutions, agencies and bodies».

Στο τέλος της εναρμόνισης, ο μεταφραστής ή ο αναθεωρητής αρκεί να επιστρέψει στο τεμάχιο στο οποίο είχε ζητήσει την επιλογή του φίλτρου και να επιλέξει την επαναφορά στο πλήρες κείμενο για να βρεθεί στο σημείο ακριβώς που είχε σταματήσει την αναθεώρηση για να ασχοληθεί με την εναρμόνιση της ορολογίας.

¹⁸⁰ σ. 113: ...none of the computer tools discussed so far are specifically designed to help with revision; they just happen to be useful for that purpose. The central task of the reviser —identifying mistranslations— **has not been (and perhaps cannot be) automated.**

Πέρα από το φίλτρο των όρων ή φράσεων, υπάρχει η δυνατότητα απομόνωσης σύνθετων αριθμών με κανονικές (συνήθειες) εκφράσεις (regular expressions), όπως για παράδειγμα η κανονική έκφραση $^{\wedge}[\alpha\text{-}zA\text{-}Z]^*\$$ που χρησιμοποιούμε για την απομόνωση αριθμών. Τέτοιες κανονικές εκφράσεις μπορούν επίσης να προγραμματιστούν για να εντοπίζουν συγκεκριμένα λάθη στα τεμάχια και να προτείνουν τη σωστή απόδοση. Για παράδειγμα, έχουν δημιουργηθεί κανόνες για την απόδοση του «EUR/€» ως «EUR» όταν πρόκειται για ποσό, για τη σύνταξη του «μετά» με έναρθη αιτιατική, για τη σύνταξη του «πριν» με την πρόθεση «από», καθώς και για τα εθνικά προσδιοριστικά τύπου Έλληνας, Ιταλός κ.λ.π. με κεφαλαίο.

Είναι πολύ σημαντικό να γίνονται μέσα στο μεταφραστικό εργαλείο όλοι αυτοί οι ποιοτικοί έλεγχοι, επειδή με τον τρόπο αυτόν μπορούν να αποφευχθούν οι χρονοβόροι τελικοί έλεγχοι στο Word.

3. **Σωστή «δοσολογία» της αναθεώρησης (1): όχι υπερβολές.** Όπως αναφέρεται και στη συνέχεια, ο αναθεωρητής **δεν πρέπει να διστάζει να προτείνει στον μεταφραστή διορθώσεις που, κατά τη γνώμη του, βελτιώνουν ουσιαστικά το ελληνικό κείμενο.** Οφείλει όμως να αποφεύγει την υπερβολικά και αδικαιολόγητα αυστηρή αναθεώρηση, η οποία μπορεί να έχει σημαντικές αρνητικές συνέπειες: απώλεια χρόνου, απογοήτευση του μεταφραστή, συγκρούσεις (για εξειδίκευση αυτής της γενικής αρχής, βλ. κεφάλαιο *Περιπτώσιολογία*, παρακάτω). Κατά μείζονα λόγο, και υπό κανονικές πάντα συνθήκες, **δεν ξαναμεταφράζει το κείμενο**¹⁸¹.
4. **Σωστή «δοσολογία» της αναθεώρησης (2): όχι «εκπτώσεις».** Ο αναθεωρητής σέβεται, στο μέτρο του δυνατού, το κείμενο του μεταφραστή, αλλά **δεν αφήνει λάθη που θα όφειλε να διορθώσει.** Αυτό σημαίνει ότι δεν κάνει «εκπτώσεις» στην αναθεώρηση¹⁸², πράγμα που, αν συνέβαινε, θα μπορούσε επίσης να έχει σημαντικές αρνητικές συνέπειες στην ποιότητα του τελικού προϊόντος, αλλά και στην απόδοση του μεταφραστή, ο οποίος θα εξακολουθήσει να κάνει τα ίδια λάθη, αφού αυτά δεν του επισημάνθηκαν και δεν διορθώθηκαν.
5. **Σωστή «δοσολογία» της αναθεώρησης (3): προτεραιότητα στην ουσία.** Ο αναθεωρητής πρέπει να έχει πάντοτε κατά νουν τη διάκριση μεταξύ θεμάτων ουσίας και θεμάτων ύφους. Έτσι, στην ειδική (αλλά όχι σπάνια) περίπτωση κατά την οποία

¹⁸¹ Βέβαια, το πρόβλημα αυτό ουσιαστικά δεν τίθεται στο Τμήμα μας (πλην ελαχίστων εξαιρέσεων). Πράγματι, η ποιότητα των μεταφράσεων, τόσο αυτών που γίνονται in-house όσο και (τα τελευταία χρόνια) εκείνων που ανατίθενται σε εξωτερικούς συνεργάτες, είναι τέτοιου επιπέδου, ώστε να μην τίθεται σχεδόν ποτέ θέμα εκ νέου μετάφρασης του εγγράφου. Ωστόσο, πρέπει να επισημανθεί ότι πρόβλημα πλημμελούς μετάφρασης η οποία χρειάζεται αναθεώρηση τόσο ριζική που να φτάνει στα όρια της νέας μετάφρασης μπορεί θεωρητικά να προκύψει σε μία περίπτωση: όταν το έγγραφο είναι πολύ εξειδικευμένο και ανατίθεται σε άπειρο ή ασκούμενο μεταφραστή ο οποίος δεν έχει τριβή με το συγκεκριμένο αντικείμενο. Πάντως, ακόμη και αν προέκυπτε τέτοιο θέμα (κανονικά δεν θα έπρεπε να προκύψει ποτέ, διότι, όπως αναφέρθηκε και στο κεφάλαιο για τη μετάφραση, ο συνάδελφος στον οποίο —κακώς— έχει ανατεθεί τέτοιο εξειδικευμένο έγγραφο πρέπει να επισημάνει αμέσως το πρόβλημα στον προϊστάμενο), η σωστή προσέγγιση θα ήταν είτε η επιστροφή της μετάφρασης στον μεταφραστή για πιο προσεγγισμένη δουλειά, αν, βέβαια, η προθεσμία του εγγράφου το επιτρέπει και αν υπάρχει εύλογη προσδοκία ότι η δεύτερη προσπάθεια μετάφρασης από τον ίδιο μεταφραστή θα είναι επιτυχέστερη (πράγμα που δεν μπορεί να αναμένεται στην προαναφερθείσα περίπτωση του άπειρου ή μη ειδικευμένου στο συγκεκριμένο αντικείμενο μεταφραστή) είτε η ανάθεση της μετάφρασης σε άλλον πιο έμπειρο ή με ειδικές γνώσεις συνάδελφο.

¹⁸² Η παρατήρηση αυτή συναρτάται με όσα αναφέρονται στο σημείο 6 σχετικά με την ανάγκη «αποπροσωποποίησης» της αναθεώρησης.

υπάρχει πίεση χρόνου, πρέπει να δίνει προτεραιότητα στη διόρθωση λαθών ουσίας και όχι ατελειών ύφους. Ο αναθεωρητής σέβεται τις υφολογικές επιλογές του μεταφραστή: **δεν αλλάζει κάτι που δεν συμβάλλει στη βελτίωση της μετάφρασης, μόνο και μόνο επειδή αυτός θα το διατύπωνε διαφορετικά.**

6. **«Αποπροσωποποίηση» του προς αναθεώρηση κειμένου.** Μερικές φορές παρατηρείται το φαινόμενο να «διαφοροποιεί» ο αναθεωρητής την αναθεώρησή του ανάλογα με την ταυτότητα του μεταφραστή. Είναι πολύ πιθανόν (και ψυχολογικά ευεξήγητο) να αναθεωρήσει διαφορετικά ένα έγγραφο που μεταφράστηκε από τον προϊστάμενό του απ' ό,τι ένα έγγραφο που μεταφράστηκε από συνάδελφο ιεραρχικά κατώτερό του ή από εξωτερικό συνεργάτη. Ο αναθεωρητής μπορεί επίσης να επηρεαστεί από τον χαρακτήρα του μεταφραστή (π.χ., να αναθεωρήσει πιο ελαστικά τη μετάφραση ενός δύστροπου συναδέλφου και πιο αυστηρά τη μετάφραση ενός πιο συνεργάσιμου ή «καλόβολου»). Αυτή η διαφοροποιημένη στάση δεν είναι σωστή. Γι' αυτό ο αναθεωρητής πρέπει να προσπαθήσει να «αποπροσωποποιήσει» το κείμενο και να το αναθεωρήσει ελεύθερα, χωρίς να επηρεάζεται από την ταυτότητα του μεταφραστή. **Σ' αυτό βέβαια οφείλει να συμβάλει με τη στάση του και ο αναθεωρούμενος, ο οποίος πρέπει να παροτρύνει τον αναθεωρούντα να κάνει ανεπηρέαστα τη δουλειά του, στη βάση μιας σχέσης αμοιβαίας εμπιστοσύνης.**
7. **Ανάγνωση, σε πρώτη φάση, όλης της μετάφρασης ή άμεση εφαρμογή της γνωστής παραδοσιακής τεχνικής (αντιπαραβολή μετάφρασης και πρωτότυπου πρόταση-πρόταση);** Μερικοί¹⁸³ ισχυρίζονται ότι, πριν από την αντιπαραβολή της μετάφρασης με το πρωτότυπο πρόταση-πρόταση, είναι χρήσιμη, σε πρώτη φάση, η γρήγορη ανάγνωση όλης της μετάφρασης, χωρίς αντιπαραβολή της με το πρωτότυπο (στην ακραία της εκδοχή η άποψη αυτή συνιστά και την ανάγνωση ολόκληρου του πρωτότυπου!). Κατά την άποψη των υποστηρικτών της, η διαδικασία αυτή προσφέρει το εξής σημαντικό πλεονέκτημα: ο αναθεωρητής αποκτά ευθύς εξαρχής συνολική εικόνα του εγγράφου που καλείται να αναθεωρήσει και, κυρίως, σχηματίζει άμεση αντίληψη για την «αναγνωσιμότητα» του ελληνικού κειμένου. Βλέπει δηλαδή αν η γλώσσα ρέει φυσιολογικά (αν το κείμενο δεν «μυρίζει» μετάφραση), πράγμα που δεν μπορεί να κάνει εξίσου εύκολα κατά την αναγκαστικά αποσπασματική αντιπαραβολή πρότασης-πρότασης. Επιπλέον, μορφώνει γνώμη για διάφορα ειδικότερα ζητήματα, π.χ. για την ορολογική συνοχή της μετάφρασης. Τέλος, κατά την πρώτη αυτή ελεύθερη ανάγνωση, (υποστηρίζεται ότι) υποπίπτουν ευκολότερα στην προσοχή του αβλεψίες και προφανή γλωσσικά σφάλματα που δεν εντοπίζονται από το αυτόματο σύστημα ορθογραφικού ελέγχου (π.χ. υπαρκτοί τύποι αλλά σε λανθασμένη πτώση), στοιχεία που ενδέχεται να ξεφύγουν από την προσοχή του όταν, κατά την επόμενη φάση της συστηματικής αντιπαραβολής της μετάφρασης με το πρωτότυπο, η προσοχή του είναι κυρίως στραμμένη σε θέματα πληρότητας και νοηματικής ακρίβειας της μετάφρασης.

Είναι αλήθεια ότι αυτή η προκαταρκτική συνολική ματιά στο προς αναθεώρηση έγγραφο είναι όντως χρήσιμη και, αν ο αναθεωρητής έχει αρκετό χρόνο στη διάθεσή του, καλό είναι να ακολουθήσει αυτή την πρακτική. Αν όμως δεν τον έχει —κι αυτό δυστυχώς συμβαίνει πολύ συχνά—, τότε αυτή η πρώτη ελεύθερη ανάγνωση της μετάφρασης γίνεται περιττή πολυτέλεια. Ως εκ τούτου, ο αναθεωρητής αναγκάζεται να αρχίσει αμέσως τον έλεγχο της μετάφρασης με τον κλασικό τρόπο: πρόταση-

¹⁸³ Π.χ., *Guide du réviseur* (βλ. υποσημείωση 170).

πρόταση. Ωστόσο, σε πολλές περιπτώσεις (ιδίως σε στρυφνά κείμενα ή σημεία), ο αναθεωρητής, για να αποκτήσει αυτήν την όντως χρήσιμη συνολικότερη εικόνα, είναι σκόπιμο να διαβάσει εκ των προτέρων στο πρωτότυπο **όλη** την παράγραφο που πρόκειται να αναθεωρήσει. Ακόμη, **συνιστάται να ξαναδιαβάξει τουλάχιστον κάθε παράγραφο**, αμέσως μόλις ολοκληρώνει την αναθεώρησή της. Με τον τρόπο αυτόν αποφεύγει και έναν άλλο κίνδυνο: το ενδεχόμενο να του διαφύγει από αβλεψία η πραγματοποίηση επακόλουθων διορθώσεων που αποτελούν αναγκαία συνέπεια μιας προηγούμενης διόρθωσης¹⁸⁴. Η ανάγνωση του μονογλωσσικού κειμένου στον μορφότυπο του πρωτοτύπου είναι ακόμη περισσότερο επιβεβλημένη λόγω των κειμενογράφων των μεταφραστικών εργαλείων, όπου το κείμενο κατακερματίζεται σε μη μορφοποιημένες προτάσεις, ανακατεμένες με υποσημειώσεις, με αποτέλεσμα όχι μόνο να χάνεται η θεματική παρακολούθηση, αλλά και να γίνονται σοβαρά λάθη παρανόησης. Είναι σημαντικό λοιπόν κατά την αναθεώρηση με μεταφραστικό εργαλείο να παρακολουθούμε συγχρόνως το κείμενο στη δεύτερη οθόνη, όπως παρουσιάζεται στον αρχικό μορφότυπο (Word, Excel, pdf, ppt, html, xml κ.λπ.).

8. **Επισημάνση των απόλυτα αναγκαίων διορθώσεων.** Επειδή, κατά κανόνα, την τελική ευθύνη για τη μετάφραση την έχει ο μεταφραστής, ο οποίος, ως εκ τούτου, κρίνει ελεύθερα ποιες από τις διορθώσεις του αναθεωρητή θα υιοθετήσει και ποιες όχι, ο αναθεωρητής πρέπει να υποδεικνύει **με ειδική επισήμανση** τα σημεία που πρέπει **οπωσδήποτε** να διορθωθούν. Αυτή η επισήμανση μπορεί να γίνει με χρήση comments, αν η αναθεώρηση γίνεται στο μεταφραστικό εργαλείο ή στο Word με track changes, ή με τη χρήση μελάνης πιο έντονου χρώματος ή κάποιου άλλου διακριτικού σημείου (π.χ., σταυρού στο περιθώριο κ.λπ.), αν η αναθεώρηση γίνεται στο χαρτί. Αν ο μεταφραστής επιλέξει να μη δεχθεί κάποιαν απ' αυτές τις, κατά τον αναθεωρητή, επιβεβλημένες διορθώσεις, οφείλει, για λόγους δεοντολογίας, να το επισημάνει στον αναθεωρητή.
9. **Γραπτή συνοπτική επεξήγηση κάποιων διορθώσεων.** Μερικές φορές ο αναθεωρητής μπορεί να διευκρινίσει ή να αιτιολογήσει πολύ συνοπτικά ορισμένες από τις διορθώσεις του, είτε με comments, αν η αναθεώρηση γίνεται με μεταφραστικό εργαλείο¹⁸⁵ ή στο Word με track changes, είτε στο περιθώριο του εγγράφου που αναθεωρεί, αν η αναθεώρηση γίνεται στο χαρτί. Συνήθως, βέβαια, η διαδικασία αυτή γίνεται προφορικά, κατά ή μετά την παράδοση της αναθεώρησης στον μεταφραστή. Ωστόσο, αυτή η γραπτή καταγραφή εξυπηρετεί, σε ορισμένες περιπτώσεις, καλύτερα την παιδαγωγική λειτουργία της αναθεώρησης (π.χ., ο μεταφραστής μπορεί, στο μέλλον, να ανατρέξει ευκολότερα στη σχετική επισήμανση του αναθεωρητή).
10. **Επισημάνση των ιδιαίτερα εύστοχων αποδόσεων.** Είναι καλό να επισημαίνει ο αναθεωρητής (π.χ. με θαυμαστικό) τις ιδιαίτερα εύστοχες εμπνεύσεις του μεταφραστή. Πράγματι, η αναθεώρηση δεν είναι μόνο εντοπισμός και διόρθωση λαθών αλλά και έκφραση επιδοκimasίας για την ιδιαίτερα επιτυχημένη απόδοση δύσκολων όρων, στρυφνών φράσεων κ.λπ. από τον μεταφραστή. Με τον τρόπο αυτόν, ενισχύεται η αμοιβαία εμπιστοσύνη και δημιουργείται κλίμα αγωγής συνεργασίας μεταξύ μεταφραστή και αναθεωρητή.

¹⁸⁴ Για παράδειγμα αντικαθιστά ένα ουσιαστικό αρσενικού γένους (π.χ. το Συμβούλιο) με ένα ουσιαστικό θηλυκού γένους (π.χ. η Επιτροπή), αλλά δεν φροντίζει πιο κάτω να προσαρμόσει ανάλογα το γένος κάποιας αντωνυμίας (π.χ. αφήνει το κανονισμός του αντί να το κάνει κανονισμός της).

¹⁸⁵ Στα μεταφραστικά εργαλεία η επισήμανση αυτή μπορεί να γίνει και με διαφορετικό χρώμα, ανάλογα με τη διαβάθμιση του λάθους.

11. **Καταγραφή ενδιαφερόντων σημείων της μετάφρασης.** Χρήσιμο είναι να καταγράφει ο αναθεωρητής κάποια ενδιαφέροντα σημεία της μετάφρασης (π.χ. εύστοχες αποδόσεις δύσκολων όρων ή φράσεων, λάθη γενικότερου μεταφραστικού ενδιαφέροντος). Έτσι, συγκεντρώνεται πολύτιμο γλωσσικό υλικό, το οποίο μπορεί να διαδοθεί ευρύτερα και να αξιοποιηθεί στο μέλλον προς όφελος όλων των συναδέλφων. Με τον τρόπο αυτόν, τα χρήσιμα συμπεράσματα που μπορούν να εξαχθούν από κάθε αναθεώρηση δεν θα ωφελήσουν μόνο το δίπλο του συγκεκριμένου ζεύγους μεταφραστή-αναθεωρητή αλλά όλους τους συναδέλφους¹⁸⁶.
12. **Δυνατότητα τεκμηρίωσης όλων των αναθεωρητικών επιλογών.** Ο αναθεωρητής πρέπει να είναι σε θέση να τεκμηριώσει όλες τις παρεμβάσεις του με συγκεκριμένα στοιχεία και όχι επικαλούμενος απλώς το προσωπικό του γλωσσικό αισθητήριο ή τις προσωπικές του προτιμήσεις. Αυτό σημαίνει ότι πρέπει να μπορεί να επικαλεστεί έγκριτα έργα αναφοράς, τα οποία τεκμηριώνουν τις επιλογές του, πράγμα που όμως προϋποθέτει ότι γνωρίζει και έχει αποκτήσει κάποια εξοικείωση με τα έργα αυτά. Συγκεκριμένα, πρόκειται για τα έργα που παρατίθενται στο σημείο E.2.3.2. του κεφαλαίου *Μετάφραση* του παρόντος Οδηγού.

Επιπλέον, το γεγονός ότι αντικείμενο των μεταφράσεων και των αναθεωρήσεών μας είναι έγγραφα της Ευρωπαϊκής Ένωσης (και μάλιστα, πολύ συχνά, έγγραφα νομοθετικού περιεχομένου) σημαίνει ότι ο αναθεωρητής (όπως βέβαια και ο μεταφραστής) πρέπει να έχει καλή γνώση των βασικών κανόνων και αρχών που διέπουν, από νομοτεχνικής πλευράς, την ενωσιακή νομοθεσία, όπως οι εν λόγω κανόνες και αρχές αναλύονται στις εξής εκδόσεις:

DGT Translation Quality Guidelines

DGT Quality Management Framework

Διοργανικό εγχειρίδιο

Κοινός πρακτικός οδηγός

Κοινό Βοήθημα για την παρουσίαση και τη σύνταξη των πράξεων που εκδίδονται σύμφωνα με τη συνήθη νομοθετική διαδικασία

Τυπικό των πράξεων του Συμβουλίου

Règles de technique législative (Νομοτεχνικοί κανόνες).

Εκεί υπάρχουν και χρήσιμες πρακτικές πληροφορίες για θέματα που αντιμετωπίζουμε στην καθημερινή μας αναθεωρητική και μεταφραστική πρακτική. Για παράδειγμα, στη σελίδα 98 του εγγράφου *Règles de technique législative* διευκρινίζεται ότι αν μια παράγραφος του πρωτοτύπου περιλαμβάνει, π.χ., δύο περιόδους (*sentences/phrases*), εμείς δεν πρέπει στη μετάφρασή μας να συγχωνεύσουμε τις δύο περιόδους σε μία (έστω και αν αυτό είναι υφολογικά κομψότερο στα ελληνικά), γιατί η αλλαγή αυτή μπορεί αργότερα να δημιουργήσει πρόβλημα σε πιθανές παραπομπές (αν, για

¹⁸⁶ Υπογραμμίζεται ότι η καταγραφή αυτή δεν έχει σε καμία περίπτωση την έννοια του «φακελώματος». Γίνεται ανώνυμα και αποπροσωποποιημένα.

παράδειγμα, κάποιο άλλο κείμενο παραπέμπει αργότερα στη δεύτερη περίοδο της παραγράφου που μεταφράσαμε, η οποία όμως στα ελληνικά δεν θα υπάρχει, γιατί θα έχει συγχωνευθεί με την πρώτη). Αυτό δημιουργεί επίσης τεχνικά προβλήματα στα μεταφραστικά εργαλεία, ιδίως όταν υπάρχουν αλληπάλλληλες εκδοχές ενός κειμένου. Οι ίδιες προτάσεις που έχουν συγχωνευθεί ή διαχωριστεί περιέχονται μεν στη μνήμη, δεν μεταφέρονται όμως αυτόματα στα τεμάχια που έχουν υποστεί την επεξεργασία αυτή. Συγκεκριμένα, θα πρέπει να γίνει εκ νέου συγχώνευση ή διαχωρισμός δύο τεμαχίων για να ανακτηθεί αυτόματα από τη μνήμη το κείμενο ακριβώς όπως είχε μεταφραστεί στην προηγούμενη εκδοχή.

13. **Τελικός στόχος.** Ο τελικός στόχος του αναθεωρητή και η λυδία λίθος βάσει της οποίας θα κριθεί η ποιότητα της εργασίας του είναι η **ουσιαστική βελτίωση του κειμένου**.

14. **Περιπτώσιολογία**¹⁸⁷

Σύμφωνα με τα ανωτέρω, ο αναθεωρητής¹⁸⁸:

α) **Διορθώνει όσα σημεία αλλοιώνουν το νόημα του πρωτοτύπου**

Παράδειγμα 1¹⁸⁹

*Mieux protéger les consommateurs pâtissant de services portant atteinte à leur intégrité physique ou à leur propriété privée. Ce résultat a été atteint en posant le principe de la responsabilité **subjective** du prestataire, avec inversement de la charge de la preuve au profit de la personne lésée.*

*Παροχή καλύτερης προστασίας για καταναλωτές που υφίστανται ζημία από υπηρεσίες που βλάπτουν τη σωματική τους ακεραιότητα ή την ιδιοκτησία τους. Αυτό επιτεύχθηκε με τη θέσπιση της αρχής της **αντικειμενικής** ευθύνης του παρόχου με αντιστροφή του βάρους απόδειξης υπέρ του ζημιούμενου ατόμου.*

Λανθασμένη απόδοση του όρου **responsabilité subjective**. Εδώ ο μεταφραστής είπε ακριβώς το αντίθετο: μετέτρεψε την υποκειμενική ευθύνη (δηλαδή αυτήν που προϋποθέτει υπαιτιότητα) σε αντικειμενική (που δεν προϋποθέτει υπαιτιότητα). (Βλ., π.χ., *Νομικό εγκυκλοπαιδικό λεξικό* των εκδόσεων Σάκκουλα, λήμμα *ευθύνη*).

Παράδειγμα 2

¹⁸⁷ Πολλά από τα θέματα που τίγονται εδώ έχουν εξεταστεί και στο κεφάλαιο *Μετάφραση* (σε μερικές περιπτώσεις χρησιμοποιούνται επίσης τα ίδια ή παρόμοια παραδείγματα). Η επιλογή αυτή έγινε ενσυνείδητα (παρά την αλληλεπικάλυψη που προκύπτει), για να μπορούν τα δύο κεφάλαια (*Μετάφραση* και *Αναθεώρηση*) να χρησιμοποιούνται και αυτόνομα, χωρίς να χρειάζεται να πηγαίνει ο αναγνώστης από το ένα στο άλλο.

¹⁸⁸ Συστηματική καταγραφή των επιμέρους στοιχείων που πρέπει να ελέγξει ο αναθεωρητής γίνεται στο βιβλίο του Brian Mossop, *Revising and Editing for Translators*, βλ. ανωτέρω, υποσημείωση 170. Κατά τον Mossop, τα στοιχεία αυτά είναι τα ακόλουθα: Meaning transfer (accuracy, completeness)· content (logic, facts)· language and style (smoothness, tailoring, sub-language, idiom, mechanics)· και presentation (layout, typography, organisation).

¹⁸⁹ Στα παραδείγματα που ακολουθούν η έμφαση δίνεται μόνο στο λάθος που πρόκειται να υπογραμμιστεί κάθε φορά και το οποίο επισημαίνεται με έντονους χαρακτήρες. Κατά κανόνα, δεν γίνεται καμία παρέμβαση ή σχολιασμός για άλλες δευτερεύουσες μεταφραστικές αδυναμίες.

Dans le cas d'un Etat membre qui méconnaît l'obligation lui incombant, en vertu de l'article 249, troisième alinéa, du traité CE, de prendre toutes les mesures nécessaires pour atteindre le résultat prescrit par une directive, [...]

Στην περίπτωση κράτους μέλους το οποίο δεν γνωρίζει την υποχρέωση η οποία το βαρύνει, δυνάμει του άρθρου 249 τρίτο εδάφιο της Συνθήκης ΕΚ, για να λαμβάνει κάθε αναγκαίο μέτρο για την επίτευξη του επιδιωκόμενου από οδηγία αποτελέσματος, [...]

Λανθασμένη απόδοση του *méconnaître*. Τα κράτη μέλη γνωρίζουν πολύ καλά τις υποχρεώσεις που τους επιβάλλει η Συνθήκη (η συνήθης διατύπωση είναι: *τις υποχρεώσεις τις οποίες υπέχουν δυνάμει [...]*). Ωστόσο, μερικές φορές τις παρερμηνεύουν ή απλούστατα τις παραβαίνουν.

Παράδειγμα 3

...having been identified as a non-cooperating country in May 2017 and listed as such in July 2017 by the EU, which issued a 'red card', the Union of the Comoros failed to take the corrective measures needed to resolve the problems identified and to combat IUU fishing.

...αφού χαρακτηρίστηκε μη συνεργαζόμενη χώρα, τον Μάιο του 2017, και καταχωρίστηκε από την ΕΕ ως μη συνεργαζόμενη χώρα, τον Ιούλιο του 2017, η Ένωση των Κομορών απέτυχε να λάβει τα διορθωτικά μέτρα που απαιτούνται για την επίλυση των εντοπισθέντων προβλημάτων και την καταπολέμηση της ΠΛΑ αλιείας.

Λανθασμένη απόδοση του *failed*. Στα ενωσιακά έγγραφα, κατά κανόνα, το ρήμα αυτό σημαίνει απλώς ότι αυτός που έπρεπε να κάνει κάτι δεν το έκανε. Συνεπώς, πρέπει να αποδίδεται στα ελληνικά με απλή αρνητική πρόταση (π.χ. *δεν υπέβαλε, όχι απέτυχε να υποβάλει· δεν συμμορφώθηκε, όχι απέτυχε να συμμορφωθεί κ.ο.κ.*). Ούτε η χρήση του ρήματος *παραλείπω* ενδείκνυται στις περιπτώσεις αυτές (μολονότι δεν είναι τόσο προβληματική όσο η χρήση του *αποτυγχάνω*).

Διόρθωση:

...αφού χαρακτηρίστηκε μη συνεργαζόμενη χώρα, τον Μάιο του 2017, και καταχωρίστηκε από την ΕΕ ως μη συνεργαζόμενη χώρα, τον Ιούλιο του 2017, η Ένωση των Κομορών δεν έλαβε τα διορθωτικά μέτρα που απαιτούνται για την επίλυση των εντοπισθέντων προβλημάτων και την καταπολέμηση της ΠΛΑ αλιείας.

Οι ίδιες παρατηρήσεις ισχύουν και για το ουσιαστικό *failure*.

Παράδειγμα 4

'non-compliance' means any failure to comply with any of the requirements under the Union harmonisation legislation applicable to the product in question.

«μη συμμόρφωση»: οποιαδήποτε **αδυναμία συμμόρφωσης** προς οποιαδήποτε απαίτηση της ενωσιακής νομοθεσίας εναρμόνισης που εφαρμόζεται στο οικείο προϊόν.

Εδώ το λάθος μπορεί να έχει και σοβαρές έννομες συνέπειες.

Διόρθωση:

«μη συμμόρφωση»: οποιαδήποτε **μη συμμόρφωση** προς οποιαδήποτε απαίτηση της ενωσιακής νομοθεσίας εναρμόνισης που εφαρμόζεται στο οικείο προϊόν.

Παράδειγμα 5

*Economic operators should fully cooperate with market surveillance authorities and other competent authorities to ensure the smooth performance of market surveillance activities **allowing** the authorities to perform their tasks.*

*Οι οικονομικοί φορείς θα πρέπει να συνεργάζονται πλήρως με τις αρχές εποπτείας της αγοράς και με τις άλλες αρμόδιες αρχές, ώστε να διασφαλίζεται η ομαλή εκτέλεση των δραστηριοτήτων εποπτείας της αγοράς **επιτρέποντας στις αρχές να ασκούν τα καθήκοντά τους.***

Λανθασμένη απόδοση του **allow**. Στα ενωσιακά έγγραφα το ρήμα αυτό, σε πάρα πολλές περιπτώσεις, δεν πρέπει να αποδίδεται με το ρήμα *επιτρέπω* αλλά με φράσεις όπως *δίνω τη δυνατότητα, παρέχω τη δυνατότητα* κ.λπ. ή με άλλους τρόπους (π.χ. με μετατροπή του αντικειμένου σε υποκείμενο και χρήση του ρήματος *μπορώ*).

Διόρθωση:

Οι οικονομικοί φορείς θα πρέπει να συνεργάζονται πλήρως με τις αρχές εποπτείας της αγοράς και με τις άλλες αρμόδιες αρχές, ώστε να διασφαλίζεται η ομαλή εκτέλεση των δραστηριοτήτων εποπτείας της αγοράς και να μπορούν οι αρχές να ασκούν τα καθήκοντά τους.

β) Διορθώνει και αποσαφηνίζει όσα σημεία δεν βγάζουν νόημα

Μερικές φορές το ελληνικό κείμενο είναι τόσο δυσνόητο που, για να βγάλουμε άκρη, αναγκαζόμαστε να καταφύγουμε οπωσδήποτε στο ξένο πρωτότυπο. Στις περιπτώσεις αυτές (όταν δηλαδή αναγκαζόμαστε να συμβουλευτούμε το πρωτότυπο, γιατί δεν βγάζουμε νόημα από το ελληνικό κείμενο), επιβάλλεται η αποσαφηνιστική παρέμβαση.

Παράδειγμα

La réforme législative en cours, lancée par la Commission en novembre 2001, devrait permettre de trouver une solution viable pour tous les acteurs du secteur (fabricants, prescripteurs, patients et organismes d'assurance maladie) grâce, entre autres, à une réforme appropriée de la mise sur le marché des médicaments au regard de la propriété intellectuelle.

Η ισχύουσα νομοθετική μεταρρύθμιση της Επιτροπής τον Νοέμβριο του 2001 θα επέτρεπε την ανεύρεση μιας βιώσιμης λύσης για όλους τους παράγοντες του τομέα (παρασκευαστές, συνταγογράφοι, ασθενείς και ασφαλιστικούς οργανισμούς), μεταξύ άλλων χάρη σε μια μεταρρύθμιση κατάλληλη προκειμένου να διατεθούν στην αγορά φάρμακα όσον αφορά την πνευματική ιδιοκτησία.

Το απόσπασμα αυτό (που προέρχεται από εξωτερικό συνεργάτη) είναι γεμάτο από λάθη κάθε είδους, σε βαθμό που να είναι σχεδόν ακατανόητο στα ελληνικά. Εδώ η παρέμβαση του αναθεωρητή πρέπει να είναι γενναία.

Διόρθωση:

Η εν εξελίξει νομοθετική μεταρρύθμιση, που δρομολογήθηκε από την Επιτροπή τον Νοέμβριο του 2001, αναμένεται να καταστήσει δυνατή την εξεύρεση βιώσιμης λύσης για όλους τους παράγοντες του τομέα (παρασκευαστές, συνταγογράφους, ασθενείς και ασφαλιστικούς οργανισμούς), μεταξύ άλλων χάρη στην κατάλληλη μεταρρύθμιση του συστήματος κυκλοφορίας των φαρμάκων στην αγορά όσον αφορά τη διανοητική ιδιοκτησία.

γ) **Διορθώνει τα λάθη ορολογίας**

Παράδειγμα 1

Promoting legal certainty.

Προώθηση της έννομης ασφάλειας.

Ο όρος *legal certainty* μεταφράζεται αδόκιμα με πολλούς και διάφορους τρόπους (βλ. και μεθεπόμενο παράδειγμα). Το σωστό είναι *ασφάλεια δικαίου*.

Διόρθωση:

Προώθηση της ασφάλειας δικαίου.

Παράδειγμα 2

Intellectual property rights.

Δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας.

Το *intellectual property* μεταφράζεται ακόμη σε αρκετά κείμενα *πνευματική* και όχι *διανοητική ιδιοκτησία*. Ωστόσο, η δεύτερη απόδοση είναι η μόνη ορθή, αφού η διανοητική ιδιοκτησία περιλαμβάνει την πνευματική (*copyright — droit d'auteur*) και τη βιομηχανική. Άλλωστε, η απόδοση αυτή έχει συμφωνηθεί και από το αρμόδιο όργανο του Τμήματος (ΟΤΟ) και έχει μπει στο ΚΑΤΟΚ (ισορροπημένη ορολογική ανάλυση του θέματος αυτού γίνεται στη διπλωματική εργασία του Β. Κουφογιαννίδη με τίτλο *Εισαγωγή στο διεθνές δίκαιο βιομηχανικής και πνευματικής ιδιοκτησίας*, Θεσσαλονίκη, 2007, σ. 3-6).

Διόρθωση:

Παράδειγμα 3

*However, the Czech Republic cannot agree to the current wording of Article 7(4) (9840/06), since in its opinion it reduces the **legal certainty** of all parties involved in **direct** award. The Czech Republic is worried above all that an aggrieved interested party might contest a given reasoned decision in order to force a comparison between the **directly awarded contract** and its own alternative bid. In some cases this might subsequently prevent a public service contract from being **awarded directly**.*

*Η Τσεχική Δημοκρατία δεν συμφωνεί ωστόσο με την τρέχουσα διατύπωση του άρθρου 7 παράγραφος 4 (9840/06), διότι μειώνει κατά τη γνώμη της τη **νομική βεβαιότητα** όλων των μερών τα οποία αφορά η **άμεση** ανάθεση. Η Τσεχική Δημοκρατία εκφράζει πάνω απ' όλα την ανησυχία της ότι ένα ενδιαφερόμενο μέλος που έχει θιγεί μπορεί να αμφισβητήσει μία αιτιολογημένη απόφαση προκειμένου να εξαναγκάσει να συγκριθεί η σύμβαση που έχει ήδη **άμεσα ανατεθεί** με την δική του εναλλακτική προσφορά. Αυτό μπορεί σε ορισμένες περιπτώσεις να αποτρέψει την **άμεση ανάθεση** μίας σύμβασης παροχής δημόσιας υπηρεσίας.*

Ο επικρατέστερος όρος για το **direct award** είναι απευθείας ανάθεση.

Διόρθωση:

*Ωστόσο, η Τσεχική Δημοκρατία δεν συμφωνεί με την τρέχουσα διατύπωση του άρθρου 7 παράγραφος 4 (9840/06), διότι η διατύπωση αυτή μειώνει, κατά τη γνώμη της, την **ασφάλεια δικαίου** όλων των μερών τα οποία αφορά η **απευθείας** ανάθεση. Η Τσεχική Δημοκρατία εκφράζει πάνω απ' όλα την ανησυχία της ότι ένα ενδιαφερόμενο μέλος που έχει θιγεί μπορεί να αμφισβητήσει μια αιτιολογημένη απόφαση, προκειμένου να εξαναγκάσει να συγκριθεί η σύμβαση που έχει ήδη ανατεθεί **απευθείας** με τη δική του εναλλακτική προσφορά. Αυτό μπορεί σε ορισμένες περιπτώσεις να αποτρέψει την **απευθείας** ανάθεση μιας σύμβασης παροχής δημόσιας υπηρεσίας.*

Η επιθετική χρήση του επιρρήματος *απευθείας* αντί του επιθέτου *άμεσος* ενδείκνυται επίσης και σε διάφορες άλλες περιπτώσεις. Έτσι, για παράδειγμα, η *direct αποστολή* των ζώων στην εγκατάσταση καραντίνας δεν είναι η *άμεση* αλλά η *απευθείας* αποστολή τους στην εγκατάσταση αυτή. Στην προκειμένη περίπτωση η *άμεση* αποστολή έχει έννοια χρονική (δηλαδή σημαίνει ότι η αποστολή πρέπει να γίνει χωρίς καθυστέρηση, αμέσως), ενώ η *απευθείας* αποστολή σημαίνει ότι δεν πρέπει να υπάρξουν ενδιάμεσοι σταθμοί κατά τη μετακίνηση των ζώων. Ασφαλώς, σε άλλες περιπτώσεις το επίθετο *άμεσος* μπορεί να υποδηλώνει και την απουσία χρονοτριβής. Έτσι, η *άμεση χειρουργική επέμβαση* είναι αυτή που γίνεται χωρίς χρονοτριβή και όχι, βεβαίως, η *επέμβαση* που γίνεται χωρίς τη μεσολάβηση κάποιου άλλου (πλην του γιατρού).

Συναφές (και πολύ γνωστό) είναι το νοηματικό πρόβλημα που μπορεί να προκύψει στη γλώσσα μας από την άκριτη —και εξαιρετικά διαδεδομένη τα τελευταία χρόνια— χρήση του επιρρήματος *άμεσα* αντί του επιρρήματος *αμέσως* σε περιπτώσεις στις οποίες το νόημα δεν είναι ότι δεν πρέπει να υπάρξει χρονοτριβή, αλλά ότι δεν πρέπει να υπάρξει μεσολάβηση άλλου προσώπου ή πράγματος. Μπορεί στον απλό καθημερινό μας λόγο να δικαιολογείται κάποια ελαστικότητα στο θέμα αυτό¹⁹⁰, **αλλά στα νομοθετικά κείμενα πρέπει να είμαστε πολύ προσεκτικοί**. Έτσι, όταν το πρωτότυπο λέει ότι τα ζώα πρέπει να μεταφερθούν *immediately* στην εγκατάσταση καραντίνας, ο μεταφραστής πρέπει να πει ότι τα ζώα πρέπει να μεταφερθούν στην εγκατάσταση καραντίνας *αμέσως* και όχι *άμεσα*, διότι στην αντίθετη περίπτωση είναι πολύ πιθανόν να παρερμηνευθεί το νόημα της σχετικής διάταξης.

Η γενίκευση της άκριτης χρήσης του επιρρήματος *άμεσα* με τη σημασία *αμέσως* μπορεί να οδηγήσει και στην αντίθετη παρανόηση: να νομίσει, δηλαδή, ο αναγνώστης ότι το *άμεσα* που διαβάζει σημαίνει *αμέσως*. Για παράδειγμα, στους κανονισμούς υπάρχει πάντοτε η στερεότυπη φράση: *Ο παρών κανονισμός είναι δεσμευτικός ως προς όλα τα μέρη του και ισχύει άμεσα σε κάθε κράτος μέλος*. Ως γνωστόν, το *άμεσα* στη φράση αυτή σημαίνει ότι τα κράτη μέλη δεν χρειάζεται να εκδώσουν εσωτερική πράξη για να μεταφέρουν τον κανονισμό στο εσωτερικό τους δίκαιο. Ωστόσο, αν δεν ξεκαθαριστεί με σαφή και απόλυτο τρόπο ότι το *άμεσα* στις νομικές πράξεις σημαίνει **μόνο** χωρίς μεσολάβηση ή παρέμβαση άλλου προσώπου ή πράγματος και **ποτέ** χωρίς χρονική καθυστέρηση, μπορεί μερικοί αναγνώστες να πιστέψουν ότι το *άμεσα*, στην προκειμένη περίπτωση, έχει τη δεύτερη και όχι την πρώτη σημασία. Γι' αυτό, πρέπει να αποσαφηνιστεί απόλυτα ότι **στις νομικές πράξεις πρέπει να τηρείται απαρέγκλιτα η διάκριση μεταξύ του άμεσα και του αμέσως**.

Παράδειγμα 4

The Judgement in Case C-34/89 (points 12-13) states [...]

Στην απόφασή του στην υπόθεση C-34/89 (σημεία 12-13) το Δικαστήριο [...]

Διόρθωση:

Στην απόφασή του στην υπόθεση C-34/89 (σκέψεις 12-13) το Δικαστήριο [...]

Τα *points* (ενίοτε και *paragraphs*) στις αποφάσεις του Δικαστηρίου μεταφράζονται **σκέψεις** και όχι **σημεία** (ή **παράγραφοι**).

Παράδειγμα 5

Date d'adoption de la directive.

¹⁹⁰ Βλ., ενδεικτικά, τις απόψεις του Νίκου Σαραντάκου στο *Γλώσσα μετ' εμποδίων, Συμβολή στη χαρτογράφηση του γλωσσικού ναρκοπεδίου*, Εκδόσεις του Εικοστού Πρώτου, Αθήνα, 2007, σ. 160, αλλά επίσης, από την αντίθετη πλευρά, και τις αυστηρές απόψεις του Χρίστου Τσολάκη στο *Τη γλώσσα μού έδωσαν ελληνική*, Νησίδες, Θεσσαλονίκη, 1999, δεύτερος τόμος, σ. 225-226. Τονίζεται, πάντως, ότι στο βιβλίο της Άννας Ιορδανίδου, *Συνηθισμένες γλωσσικές απορίες* (εκδόσεις Ασπρη λέξη, Αθήνα, 2009) επισημαίνεται (σ. 19) ότι το επίρρημα *άμεσα*, εκτός από τη σημασία *με άμεσο τρόπο, όχι έμμεσα*, σημαίνει και στο *άμεσο μέλλον* (σε αντίθεση με το *αμέσως*, που σημαίνει *πολύ γρήγορα, ακριβώς την επόμενη στιγμή*).

Ημερομηνία *έγκρισης* της οδηγίας.

Διόρθωση:

Ημερομηνία *έκδοσης* της οδηγίας.

Παράδειγμα 6

*The Convention between [...] and its **annexed** Protocol [...]*

*Η σύμβαση μεταξύ [...] και το **επισυναπτόμενο** Πρωτόκολλό της [...]*

Συχνό λάθος. Το ρήμα *annex/annexer* πρέπει να μεταφράζεται **προσαρτώ**, ενώ το *attach/joindre* **επισυνάπτω**.

Διόρθωση:

*Η σύμβαση μεταξύ [...] και το **προσαρτημένο** πρωτόκολλό της [...]*

δ) **Διορθώνει ό,τι προστέθηκε ή παραλείφθηκε λανθασμένα (π.χ. λέξεις, παραγράφους, υποσημειώσεις κ.λπ.)**

Παράδειγμα 1 (παράλειψη)

*Communication from the Commission to the European Council
A citizens' agenda – delivering results for Europe*

*Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο
Ένα πρόγραμμα δράσης με βάση τα αιτήματα **των** — παράγοντας αποτελέσματα
για την Ευρώπη*

Στον τίτλο αυτόν (από έγγραφο COM) λείπει η μετάφραση της λέξης **citizens'**.

Διόρθωση:

*Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο
Ένα πρόγραμμα δράσης με βάση τα αιτήματα **των πολιτών** — παράγοντας
αποτελέσματα για την Ευρώπη*

Παράδειγμα 2 (παράλειψη)

*The Joint Committee shall, **taking into account** the economic situation of Estonia, decide whether that period should be extended by further periods of three years.*

*Η μικτή επιτροπή αποφασίζει, **αφού υπόψη** την οικονομική κατάσταση της Εσθονίας, κατά πόσο η περίοδος αυτή θα πρέπει να παρατείνεται κατά περαιτέρω τριετείς περιόδους.*

Παράλειψη της λέξης **λάβει**.

Διόρθωση:

Η μικτή επιτροπή αποφασίζει, αφού λάβει υπόψη την οικονομική κατάσταση της Εσθονίας, κατά πόσο η περίοδος αυτή θα πρέπει να παρατείνεται κατά περαιτέρω τριετείς περιόδους.

Παράδειγμα 3 (προσθήκη)

The Commission expects that the current text will remain unchanged.

Η Επιτροπή εκτιμά ότι η το παρόν κείμενο θα παραμείνει αμετάβλητο.

Αβλεψία (προσθήκη) που δυστυχώς δεν εντοπίζεται από το αυτόματο σύστημα ορθογραφικού ελέγχου. Ανάλογα προβλήματα παρουσιάζονται και με τη χρήση του φωνητικού κειμενογράφου, ο οποίος μπορεί να γράψει άλλα αντί άλλων ή να προσθέσει λέξεις, χωρίς το λάθος να μπορεί να εντοπιστεί από το αυτόματο σύστημα. Γι' αυτό, τα έγγραφα που έχουν μεταφραστεί με τον φωνητικό κειμενογράφο χρειάζονται προσεκτική αναθεώρηση (αλλά και καλό έλεγχο από τον ίδιο τον μεταφραστή). Βέβαια, η χρήση του φωνητικού κειμενογράφου έχει πλέον εγκαταλειφθεί στο Τμήμα Ελληνικής Γλώσσας.

Διόρθωση:

Η Επιτροπή εκτιμά ότι το παρόν κείμενο θα παραμείνει αμετάβλητο.

ε) **Διορθώνει τα ορθογραφικά, γραμματικά και συντακτικά λάθη, καθώς και τα λάθη στίξης**

Προς τον σκοπό αυτόν, χρησιμοποιεί τα έγκριτα σχετικά έργα αναφοράς (βλ. σημείο E.2.3.2 του κεφαλαίου *Μετάφραση*). Στο ίδιο σημείο του κεφαλαίου *Μετάφραση* αναλύονται τα σημαντικότερα ορθογραφικά, γραμματικά και συντακτικά προβλήματα τα οποία αντιμετωπίζει ο ενωσιακός μεταφραστής/αναθεωρητής και προτείνονται συγκεκριμένες λύσεις.

στ) **Εναρμονίζει την ορολογία και την ορθογραφία και μεριμνά για τη χρησιμοποίηση των όρων που συμφωνήθηκαν από το Τμήμα**

Παράδειγμα 1 (εναρμόνιση ορολογίας στο ίδιο κείμενο)

Σε πολλά κείμενα, ίσως και λόγω «αμαρτιών» του παρελθόντος, ο όρος *maximum residue limits* μεταφράζεται με διάφορους τρόπους: *ανώτατα όρια καταλοίπων, ανώτατα όρια υπολειμμάτων, μέγιστα όρια καταλοίπων, μέγιστα όρια υπολειμμάτων, AOK, AOY, MOK, MOY, MRL*. Ο αναθεωρητής προσπαθεί να εναρμονίσει τη χρησιμοποιούμενη στο συγκεκριμένο κείμενο ορολογία.

Παράδειγμα 2 (εναρμόνιση ορθογραφίας στο ίδιο κείμενο)

Στο ίδιο κείμενο η λέξη *Lisbon* απαντά με δύο τρόπους: *Λισσαβώνα* και *Λισαβόνα*. Ο αναθεωρητής διορθώνει το *Λισσαβώνα*, γιατί έχει αποφασιστεί από το Τμήμα να γράφουμε την πρωτεύουσα της Πορτογαλίας *Λισαβόνα*.

Παράδειγμα 3 (χρήση όρων που συμφωνήθηκαν από το Τμήμα)

market surveillance / surveillance du marché: εποπτεία της αγοράς και όχι επίβλεψη, επιτήρηση ή παρακολούθηση της αγοράς (βλ. ΚΑΤΟΚ).

ζ) **Αποσαφηνίζει όσα σημεία μπορούν να ερμηνευθούν με διάφορους τρόπους (εξάλειψη αμφοσημιών)**

Παράδειγμα 1

Le document transmis à la Commission par la Chambre technique de Grèce, suite à une demande de la Direction Générale de l'Environnement, qui a été reçu par nos services le ...

Το έγγραφο που διαβιβάστηκε στην Επιτροπή από το Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδος κατόπιν σχετικού αιτήματος της Γενικής Διεύθυνσης Περιβάλλοντος, το οποίο παρέλαβαν οι υπηρεσίες μας στις [...]

Διόρθωση:

*Το έγγραφο που διαβιβάστηκε στην Επιτροπή από το Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδος κατόπιν σχετικού αιτήματος της Γενικής Διεύθυνσης Περιβάλλοντος, **έγγραφο** το οποίο παρέλαβαν οι υπηρεσίες μας στις [...]*

Εδώ προστίθεται στη μετάφραση η λέξη *έγγραφο* για να αποσαφηνιστεί ότι ο αναφορικός σύνδεσμος *το οποίο* προσδιορίζει το έγγραφο και όχι το αίτημα, πράγμα που προκύπτει άλλωστε και από το γεγονός ότι στο πρωτότυπο το *reçu* δεν έχει στο τέλος ε, όπως θα συνέβαινε αν αναφερόταν στο *demande*.

Εναλλακτικά, θα μπορούσε μετά τη λέξη *Περιβάλλοντος* να προστεθεί ένα και (*[...] Περιβάλλοντος και το οποίο παρέλαβαν οι υπηρεσίες μας [...]*), για να φανεί ότι η δεύτερη αναφορική πρόταση συνδέεται παρατακτικά με την πρώτη και ότι, επομένως, ο σύνδεσμος *το οποίο* προσδιορίζει το έγγραφο και όχι το αίτημα.

Βλ. και παράδειγμα στο στοιχείο ιβ) παρακάτω.

Παράδειγμα 2

Where the definitive duties are higher than the provisional duties, only the amounts secured at the level of the provisional duties shall be definitely collected.

***Εφόσον** οι οριστικοί δασμοί είναι υψηλότεροι από τους προσωρινούς δασμούς, εισπράττονται οριστικά μόνο τα ποσά που καταβλήθηκαν **στο** ύψος των προσωρινών δασμών.*

Διόρθωση:

Αν οι οριστικοί δασμοί είναι υψηλότεροι από τους προσωρινούς δασμούς, εισπράττονται οριστικά μόνο τα ποσά που καταβλήθηκαν έως το ύψος των προσωρινών δασμών.

Η διόρθωση αυτή γίνεται κυρίως διότι η χρήση του συνδέσμου *εφόσον* μπορεί εδώ να οδηγήσει σε σύγχυση, να θεωρηθεί δηλαδή ότι έχει αιτιολογική έννοια (επειδή, αφού), ενώ στην προκειμένη περίπτωση η σημασία του είναι καθαρά υποθετική. Γενικά, η χρήση του *εφόσον* για την απόδοση του αγγλικού *where* πρέπει να αποφεύγεται. Συνιστάται η χρήση του απλού *αν*.

η) **Εξοβελίζει αδικαιολόγητους τύπους της καθαρεύουσας**

Παράδειγμα

*The Greek authorities did not **provide** enough information confirming that [...]*

*Οι ελληνικές αρχές δεν **παρέσχον** αρκετές πληροφορίες που να επιβεβαιώνουν ότι [...]*

Διόρθωση:

*Οι ελληνικές αρχές δεν **έδωσαν** αρκετές πληροφορίες που να επιβεβαιώνουν ότι [...]*

Επίσης *συμφώνησαν* αντί *συνεφώνησαν*, *υποβλήθηκαν* αντί *υπεβλήθησαν*, *κλήθηκαν* αντί *εκλήθησαν*, *εκδόθηκε* αντί *εξεδόθη*, *αδικαιολόγητα* αντί *αδικαιολογήτως*, *έκτακτης ανάγκης* αντί *εκτάκτου ανάγκης κ.ο.κ.*

θ) **Αντίστοιχα, εξοβελίζει απαράδεκτους τύπους της δήθεν δημοτικής,**

που προσβάλλουν τη γλωσσική αισθητική μας (*προηγούμενα* αντί *προηγουμένως*, *ενδεχόμενα* αντί *ενδεχομένως*, *πιθανά* αντί *πιθανόν/πιθανώς κ.ο.κ.*)

ι) **Διορθώνει κακόηγες υβριδικές εκφράσεις,**

που συνδυάζουν τύπους της καθαρεύουσας με τύπους της δημοτικής (**περί τροποποίησης**, παραδείγματος χάρη, προ ημερήσιας διάταξης κ.λπ.). Όπως λέει ο Κριαράς στα *Πεντάλεπτά* του (σ. 125), *τα απολιθώματα αυτά, όταν χρησιμοποιούνται, πρέπει να τα χρησιμοποιούμε αμετάβλητα, όπως μας παραδόθηκαν. Έτσι μόνο μπορούν να εκτελέσουν τον προορισμό τους.* Και προσθέτει (σ. 145), αναφερόμενος στους αδικαιολόγητους αρχαϊσμούς (και ειδικότερα στη φράση *επί κυβέρνησης*): *η πρόθεση επί εισάγει μια λίγο-πολύ αρχαϊστική κατασκευή, ενώ το **κυβέρνησης** είναι έκδηλα δημοτικός τύπος. Γίνεται ένα συντρόφιασμα αταίριαστο.* Και η Ιωάννα Παπαζαφείρη (*Λάθη στη χρήση της γλώσσας μας*, τόμος Α', σελ. 21) επισημαίνει: *τα υβρίδια, κακή μίμηση της καθαρεύουσας, τραυματίζουν την αισθητική της δημοτικής.*

Στις περιπτώσεις αυτές, αν πρέπει οπωσδήποτε να χρησιμοποιήσουμε τον έναν τύπο στην καθαρεύουσα (π.χ. το *περί*), πρέπει να είναι στην καθαρεύουσα και ο δεύτερος

τύπος (τροποποίησης). Αν, όμως, μπορούμε να αντικαταστήσουμε τον τύπο της καθαρεύουσας με τύπο της δημοτικής (χρησιμοποιώντας, π.χ., στην περίπτωση του *περί*, το *σχετικά με...* ή το *για...*), προτιμάμε αυτή την επιλογή.

ια) Εξαλείφει τις περιττές επαναλήψεις (πλεονασμούς), που βαραίνουν το κείμενο

Παράδειγμα 1

*The company claims that the **company's** turnover includes [...]*

*Η εταιρεία ισχυρίζεται ότι ο κύκλος εργασιών **της εταιρείας** περιλαμβάνει [...]*

Η δεύτερη εμφάνιση της «εταιρείας» περιττεύει και ενοχλεί.

Διόρθωση:

*Η εταιρεία ισχυρίζεται ότι ο κύκλος εργασιών **της** περιλαμβάνει [...]*

Παράδειγμα 2

All future calls for applications must mention Structural Funds co-financing and comply with ...

*Όλες οι μελλοντικές προσκλήσεις υποβολής αιτήσεων πρέπει να αναφέρουν τη συγχρηματοδότηση από τα διαρθρωτικά ταμεία και **πρέπει** να συμμορφώνονται με το [...]*

Το δεύτερο «πρέπει» περιττεύει.

Διόρθωση:

*Όλες οι μελλοντικές προσκλήσεις υποβολής αιτήσεων πρέπει να αναφέρουν τη συγχρηματοδότηση από τα διαρθρωτικά ταμεία και **να** συμμορφώνονται με το [...]*

ιβ) Προσθέτει ενίοτε λέξεις που «ομαλοποιούν» το κείμενο και διευκολύνουν την κατανόησή του

Παράδειγμα

*Le problème survenu au Royaume Uni à l'époque de l'apparition de ce cas de fièvre aphteuse, **qui** n'a pas pu être rapidement résolu [...]*

*Το πρόβλημα που προέκυψε στο Ηνωμένο Βασίλειο, όταν εμφανίστηκε το συγκεκριμένο κρούσμα αφθώδους πυρετού, **το οποίο** δεν κατέστη δυνατόν να επιλυθεί γρήγορα [...]*

Διόρθωση:

*Το πρόβλημα που προέκυψε στο Ηνωμένο Βασίλειο, όταν εμφανίστηκε το συγκεκριμένο κρούσμα αφθώδους πυρετού, **πρόβλημα** το οποίο δεν κατέστη δυνατόν να επιλυθεί γρήγορα [...]*

Εδώ προσθέτουμε τη λέξη *πρόβλημα* μετά τη λέξη *πυρετού* όχι μόνο για λόγους σαφήνειας (δηλαδή για να φανεί ξεκάθαρα ότι ο αναφορικός σύνδεσμος *το οποίο* προσδιορίζει το *πρόβλημα* και όχι το *κρούσμα*) αλλά και για λόγους καλύτερης «ροής» του ελληνικού κειμένου.

Βλ. και πρώτο παράδειγμα στο στοιχείο ζ) παραπάνω.

γ) Γενικότερα, εισηγείται τις αναγκαίες υφολογικές διορθώσεις.

οι οποίες όχι μόνο δεν απαγορεύονται (όπως ίσως πιστεύεται), αλλά, αντίθετα, σε μερικές περιπτώσεις ενδείκνυνται (με την επιφύλαξη, πάντως, των παρατηρήσεων που διατυπώθηκαν στο σημείο Z.5). Βέβαια, οι διορθώσεις αυτές είναι για τον αναθεωρητή οι πιο δύσκολες, οι πιο «δίλημματικές». Γιατί, ασφαλώς, όταν υπάρχει παρανόηση ή προφανής αβλεψία (π.χ., λάθος αριθμός), δακτυλογραφική παραδρομή, πρόδηλο ορθογραφικό, γραμματικό ή συντακτικό λάθος κ.λπ., η διόρθωση είναι αυτονόητη. Όταν όμως ο αναθεωρητής εντοπίζει ένα πρόβλημα στη διατύπωση (πέραν των ειδικότερων και σοβαρότερων υφολογικών αδυναμιών που αναφέρθηκαν στα αμέσως προηγούμενα σημεία), εκεί τα πράγματα δεν είναι τόσο αδιαμφισβήτητα. Γι' αυτό, πολλές από τις «διορθώσεις» αυτές ο αναθεωρητής τις **προτείνει**, τις **εισηγείται** στον μεταφραστή, τις συζητά ενδεχομένως μαζί του, και από κοινού παίρνουν την τελική απόφαση.

Συνήθως, σε πολλές από τις εν λόγω περιπτώσεις, το δίλημμα που αντιμετωπίζει ο αναθεωρητής είναι το εξής: Θεωρεί ότι η διατύπωση την οποία θα επέλεγε αυτός για την απόδοση του συγκεκριμένου σημείου είναι καλύτερη από τη λύση που έδωσε ο μεταφραστής, μολονότι αναγνωρίζει ότι δεν πρόκειται για λάθος που επηρεάζει καταλυτικά την ποιότητα. Προβληματίζεται λοιπόν για το αν πρέπει ή δεν πρέπει να κάνει (ή να προτείνει) τη σχετική «διόρθωση». Μια γενική αρχή την οποία θα μπορούσε κανείς να διατυπώσει ως προς το θέμα αυτό είναι η εξής: Το απλό γεγονός ότι η επιλογή του αναθεωρητή είναι καλύτερη από την αντίστοιχη επιλογή του μεταφραστή **δεν αρκεί** από μόνο του για να δικαιολογήσει τη διόρθωση. Ο αναθεωρητής πρέπει να συνεκτιμήσει και άλλα στοιχεία, όπως το είδος του κειμένου, τον προορισμό του, το σημείο στο οποίο υπάρχει το πρόβλημα κ.λπ. Για παράδειγμα, ο αναθεωρητής οφείλει να είναι λιγότερο ανεκτικός, όταν το πρόβλημα που εντοπίζει βρίσκεται στον τίτλο μιας νομικής πράξης ή (για τους συναδέλφους του Δικαστηρίου) στο διατακτικό μιας δικαστικής απόφασης. Αντίθετα, αν, κατά την άποψή του, υπάρχει πρόβλημα ύφους στη μετάφραση ενός σημείου των πρακτικών μιας συνεδρίασης, μπορεί να είναι περισσότερο «επιεικής». Πάντως, είναι σαφές ότι το υποκειμενικό στοιχείο θα εμφιλοχωρεί πάντοτε στις αποφάσεις για διλήμματα αυτού του είδους.

Παράδειγμα 1¹⁹¹

¹⁹¹ Ασφαλώς, τα παραδείγματα υφολογικών βελτιώσεων που θα μπορούσαν να περιληφθούν στο παρόν κεφάλαιο είναι άπειρα. Σκοπός των λίγων παραδειγμάτων που δίνονται εδώ είναι να υπογραμμιστεί ότι ο αναθεωρητής **δεν πρέπει να διστάζει** να προτείνει στον μεταφραστή διορθώσεις που, κατά τη γνώμη του, βελτιώνουν ουσιαστικά το ελληνικό κείμενο.

A conference was held in Brussels on 6 June 2003, in which [...]

Ένα συνέδριο πραγματοποιήθηκε στις Βρυξέλλες στις 6 Ιουνίου 2003, στο οποίο [...]

Πρόταση για διόρθωση:

Στις 6 Ιουνίου 2003 πραγματοποιήθηκε στις Βρυξέλλες συνέδριο, στο οποίο [...]

Σκοπός της διόρθωσης: να φέρουμε το ουσιαστικό *συνέδριο* δίπλα στην αναφορική πρόταση η οποία το προσδιορίζει. Συγχρόνως να απαλείψουμε το αόριστο άρθρο, που σε πολλές περιπτώσεις περιττεύει. Γενικά, να γίνει η ελληνική διατύπωση πιο φυσική και να πάψει να θυμίζει αυτόματα (μηχανική) μετάφραση.

Παράδειγμα 2

Decision 2006/415/EC should therefore be amended accordingly.

Η απόφαση 2006/415/EK θα πρέπει ως εκ τούτου να τροποποιηθεί ανάλογα.

Πρόταση για διόρθωση:

Ως εκ τούτου, η απόφαση 2006/415/EK θα πρέπει να τροποποιηθεί ανάλογα.

Σκοπός της διόρθωσης: να μπει το συμπερασματικό *ως εκ τούτου* στην αρχή της περιόδου, για να φανεί άμεσα και ξεκάθαρα η (συμπερασματική) νοηματική του σχέση με την προηγούμενη αιτιολογική σκέψη. Το ίδιο ισχύει και για άλλες εκφράσεις ή συνδέσμους που εκφράζουν παρόμοιες (δηλαδή συμπερασματικές: *συνεπώς, επομένως, ως εκ τούτου* κ.ο.κ.) ή άλλες νοηματικές σχέσεις (αντίθεση, σκοπό κ.λπ.) (*αντίθετα, προς τούτο* κ.λπ.).

Παράδειγμα 3

The Commission has already begun to put its own house in order [...]

Η Επιτροπή έχει ήδη αρχίσει να βάζει τάξη στα δικά της τα πράγματα [...]

Πρόταση για διόρθωση:

Η Επιτροπή έχει ήδη αρχίσει να βάζει τάξη στα του οίκου της [...]

Μερικές φορές (όπως εδώ) η χρήση καθιερωμένων λόγων φράσεων όχι μόνο είναι πιο εύστοχη, αλλά και χρωματίζει όμορφα τον λόγο μας (βλ. και Κριαρά, *Πεντάλεπτα*, σ. 124 επ.).

- ιδ) **Αντίθετα, δεν κάνει διορθώσεις που δεν δικαιολογούνται με κανέναν τρόπο, αλλά απηγούν απλώς καθαρά προσωπικές του προτιμήσεις: στο πλαίσιο αυτό, ιδιαίτερα καταδικαστέες είναι οι παρεμβάσεις που στην πραγματικότητα χειροτερεύουν αντί να βελτιώνουν το κείμενο**

Έτσι:

Δεν αντικαθιστά μια λέξη ή μια φράση με άλλη συνώνυμή της, την οποία ο ίδιος προτιμά να χρησιμοποιεί στις μεταφράσεις του.

Παράδειγμα 1

Δεν αντικαθιστά το «*ωστόσο*» με το «*εντούτοις*» ή το «*για να*» με το «*προκειμένου να*» κ.λπ.

Δεν επιμένει στην απόρριψη νεολογισμών (π.χ. *αειφορία*, *πilotικός*) ή τύπων που έχουν επικρατήσει ή είναι εξίσου αποδεκτοί. Ο αναθεωρητής δικαιούται ασφαλώς να έχει τις απόψεις του για διάφορα γλωσσικά θέματα και να πιστεύει ότι ο *άλφα* ή *βήτα* όρος, γραμματικός ή συντακτικός τύπος κ.λπ. δεν είναι σωστός. Αν όμως ο επίμαχος τύπος ή όρος τείνει να επικρατήσει (ή έχει ήδη επικρατήσει) ή είναι πλέον εξίσου αποδεκτός (π.χ. υπάρχει σε έγκυρα λεξικά), ο αναθεωρητής δεν πρέπει να τον διορθώνει, εκτός αν το Τμήμα, μέσω των αρμόδιων οργάνων του, έχει λάβει άλλη απόφαση.

Επομένως:

(Ορολογία): Δεν αντικαθιστά το *αειφορία* (που υπάρχει πλέον και στο ελληνικό σύνταγμα) με το *βιωσιμότητα* ή το *πilotικός* με το *δοκιμαστικός* κ.ο.κ., εκτός αν το κάνει για λόγους εναρμόνισης της ορολογίας μέσα στο ίδιο κείμενο.

(Γραμματική): Δεν αντικαθιστά το *δημοσιευθεί* με το *δημοσιευτεί* (και αντιστρόφως), γιατί, όπως έχει ήδη προαναφερθεί, για το σύμπλεγμα *ευθ/ευτ* (όπως και για το *αυθ/αυτ*) υπάρχει ακόμη ρευστότητα στη γλώσσα μας, εκτός αν το κάνει για λόγους ομοιομορφίας μέσα στο ίδιο κείμενο. Δεν αντικαθιστά επίσης το (δοκιμότερο ως «δημοτικότερο») *εφαρμοστούν* με το *εφαρμοσθούν*, το *επικαλεστούν* με το *επικαλεσθούν* κ.ο.κ., γιατί, όπως έχει ήδη προαναφερθεί, το σύμπλεγμα *στ* έχει κυριαρχήσει σχεδόν απόλυτα στη χρήση αντί του *σθ*. Αντίθετα, και ακριβώς για τον λόγο αυτόν, αντικαθιστά τα λογιότερα *εφαρμοσθούν*, *επικαλεσθούν* κ.ο.κ. με τα δημοτικότερα *εφαρμοστούν*, *επικαλεστούν* κ.ο.κ. αντιστοίχως.

(Σύνταξη): Δεν αντικαθιστά την ενεργητική σύνταξη με παθητική (και αντιστρόφως), αν αυτό δεν επιβάλλεται από τα συμφραζόμενα.

Παράδειγμα 2

Δεν αλλάζει το *Ο κανονισμός που εκδόθηκε από την Επιτροπή [...]*

σε *Ο κανονισμός τον οποίο εξέδωσε η Επιτροπή [...]*

Όμως:

Le règlement d'exécution prévu à l'article 3 de l'accord [...]

Ο εκτελεστικός κανονισμός που προβλέπει το άρθρο 3 της συμφωνίας [...]

Εδώ μπορεί να προκληθεί σύγχυση, δηλαδή να θεωρηθεί ότι το υποκείμενο είναι ο εκτελεστικός κανονισμός και ότι αυτός προβλέπει το άρθρο 3 της συμφωνίας. Για να εξαλειφθεί ο κίνδυνος αυτός, πρέπει να αλλάξουμε τη διατύπωση με έναν από τους ακόλουθους τρόπους.

Ο εκτελεστικός κανονισμός τον οποίο προβλέπει το άρθρο 3 της συμφωνίας [...]

ή

Ο εκτελεστικός κανονισμός που προβλέπεται στο άρθρο 3 της συμφωνίας [...]

Το πρόβλημα αυτό δημιουργείται συνήθως με το αναφορικό *που*. Για να υπάρχει σαφήνεια, ενδείκνυται μερικές φορές η χρησιμοποίηση της αντωνυμίας *ο οποίος, η οποία, το οποίο* στην κατάλληλη πτώση.

Παράδειγμα 3

Δεν αντικαθιστά το Ο κανονισμός Χ ορίζει ότι [...]

με το Στον κανονισμό Χ ορίζεται ότι [...]

ούτε το Το άρθρο Χ του κανονισμού Ζ προβλέπει ότι [...]

με το Στο άρθρο Χ του κανονισμού Ζ προβλέπεται ότι [...]

με το αβάσιμο —αλλά ενίοτε προβαλλόμενο— επιχείρημα ότι δεν συντάσσεται άψυχο υποκείμενο με ρήμα που συνεπάγεται έμψυχο υποκείμενο. Άλλωστε, τα σχετικά παραδείγματα από την ελληνική και την κυπριακή νομοθετική πρακτική αφθονούν.

ιε) **Διορθώνει τα προβλήματα μορφοτύπησης, τυπογραφικής παρουσίασης και εν γένει «οργάνωσης» του κειμένου**

Παραδείγματα: περιθώρια, διαστήματα, είδος και μέγεθος γραμματοσειράς, υπογράμμιση, έντονα ή πλάγια γράμματα, αρίθμηση σελίδων, πίνακας περιεχομένων κ.λπ.

Ειδικότερα ο αναθεωρητής:

ιστ) **Ελέγχει πολύ προσεκτικά τους τίτλους των νομικών πράξεων που καλείται να αναθεωρήσει**

Πράγματι, επειδή οι παραπομπές γίνονται συνήθως στους τίτλους των νομικών πράξεων, είναι πολύ σημαντικό η μετάφραση των τίτλων να είναι όχι απλώς νοηματικά σωστή αλλά και υφολογικά άψογη. Μια άκομψη διατύπωση στον τίτλο μιας νομοθετικής πράξης μπορεί να μας συνοδεύει και να μας ενοχλεί επί χρόνια. (Η ίδια παρατήρηση ισχύει και για τους τίτλους των εγγράφων C και COM).

Παράδειγμα 1

Council Regulation (EC) No 1083/2006 of 11 July 2006 laying down general provisions on the European Regional Development Fund, the European Social Fund and the Cohesion Fund and repealing Regulation (EC) No 1260/1999

Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 1083/2006 του Συμβουλίου, της 11ης Ιουλίου 2006, περί καθορισμού γενικών διατάξεων για το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης, το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και το Ταμείο Συνοχής και την κατάργηση του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1260/1999

Προφανής σολοικισμός: ο πρώτος από τους δύο σκοπούς του κανονισμού (καθορισμός [...]) εισάγεται, χωρίς να υπάρχει κανένας λόγος, με τη λόγια πρόθεση *περί*, ενώ στον δεύτερο (κατάργηση [...]), που, αντίθετα, ακολουθεί —σωστά— τη σύνταξη της δημοτικής, **λείπει η πρόθεση για**. (Η απουσία της πρόθεσης αυτής θα ήταν δικαιολογημένη, αν το *περί καθορισμού* ήταν *για τον καθορισμό*).

Προτεινόμενη μετάφραση:

Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 1083/2006 του Συμβουλίου, της 11ης Ιουλίου 2006, για τον καθορισμό γενικών διατάξεων σχετικά με το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης, το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και το Ταμείο Συνοχής και για την κατάργηση του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1260/1999

Παράδειγμα 2 (παρόμοιο)

Council Directive 91/496/EEC of 15 July 1991 laying down the principles governing the organization of veterinary checks on animals entering the Community from third countries and amending Directives 89/662/EEC, 90/425/EEC and 90/675/EEC.

Οδηγία 91/496/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 15ης Ιουλίου 1991, για τον καθορισμό των βασικών αρχών σχετικά με την οργάνωση των κτηνιατρικών ελέγχων των ζώων προέλευσης τρίτων χωρών που εισάγονται στην Κοινότητα και περί τροποποίησης των οδηγιών 89/662/ΕΟΚ, 90/425/ΕΟΚ και 90/675/ΕΟΚ.

Προφανής σολοικισμός: *για τον καθορισμό [...] περί τροποποίησης*¹⁹². Εδώ, ενώ ο ένας από τους δύο σκοπούς της οδηγίας (καθορισμός [...]) εισάγεται σωστά με την πρόθεση *για*, ο άλλος σκοπός (τροποποίηση [...]) εισάγεται, χωρίς να υπάρχει κανένας λόγος, με την λόγια πρόθεση *περί*.

Διόρθωση:

Οδηγία 91/496/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 15ης Ιουλίου 1991, για τον καθορισμό των βασικών αρχών σχετικά με την οργάνωση των κτηνιατρικών ελέγχων των ζώων προέλευσης τρίτων χωρών που εισάγονται στην Κοινότητα και για την τροποποίηση των οδηγιών 89/662/ΕΟΚ, 90/425/ΕΟΚ και 90/675/ΕΟΚ.

Παράδειγμα 3

¹⁹² Για το υβρίδιο *περί τροποποίησης*, βλ. ανωτέρω στοιχείο ι).

Council Directive 91/414/EEC of 15 July 1991 concerning the placing of plant protection products on the market.

Οδηγία 91/414/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 15ης Ιουλίου 1991, σχετικά με τη διάθεση στην αγορά φυτοπροστατευτικών προϊόντων.

Αδικαιολόγητο υπερβατό. Επιπλέον, υπάρχει και ο κίνδυνος να νομίσει κανείς ότι μιλάμε για την αγορά φυτοπροστατευτικών προϊόντων.

Διόρθωση:

Οδηγία 91/414/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 15ης Ιουλίου 1991, σχετικά με τη διάθεση φυτοπροστατευτικών προϊόντων στην αγορά.

ιζ) Ελέγχει την ευλαβική τήρηση των τυποποιημένων κειμένων ή εκφράσεων

όπως έχουν οριστικοποιηθεί στον *Κοινό πρακτικό οδηγό*, στο *Κοινό Βοήθημα*, στο *Τυπικό* και στα τυποποιημένα υποδείγματα της Επιτροπής (ελπίζεται βέβαια ότι τα στοιχεία αυτά θα βγαίνουν σωστά από τη μεταφραστική μνήμη αυτόματα¹⁹³). Επίσης για θέματα παρουσίασης των κειμένων, εφαρμόζει τους σχετικούς κανόνες του *Διοργανικού εγχειριδίου*. Ελέγχει ιδιαίτερα τη σωστή παρουσίαση των υποσημειώσεων.

ιη) Ελέγχει σχολαστικά τις αυτούσιες (αυτολεξεί) παραπομπές, ιδίως στη νομοθεσία ή τη νομολογία

εκτός αν έχει απόλυτη εμπιστοσύνη στον συγκεκριμένο μεταφραστή ή αν ο μεταφραστής τον διαβεβαιώσει ότι τις έχει μεταφέρει αυτούσιες στο κείμενό του. Από την άλλη πλευρά, αν ο μεταφραστής δεν κατόρθωσε να βρει τη συγκεκριμένη παραπομπή, οφείλει, για λόγους δεοντολογίας αλλά και ουσίας, να το επισημάνει στον αναθεωρητή.

ιθ) Ελέγχει σχολαστικά

τους αριθμούς, τα ποσά (είτε αναγράφονται αριθμητικώς είτε ολογράφως) και **τις ημερομηνίες** (ιδίως στο διατακτικό των νομικών πράξεων: *εφαρμόζεται από [...], αρχίζει να ισχύει [...]* κ.λπ.), διότι τυχόν λάθη στα στοιχεία αυτά είναι δυνατόν να δημιουργήσουν προβλήματα, που μπορεί να προκαλέσουν ακόμη και δικαστικές διαμάχες (προβολή οικονομικών απαιτήσεων, επιβολή κυρώσεων λόγω μη τήρησης προθεσμιών κ.λπ.). Επίσης ελέγχει σχολαστικά την αρίθμηση παραγράφων, εδαφίων, σημείων, στοιχείων κ.λπ., καθώς και τις παραπομπές σ' αυτά.

Μετά την αναθεώρηση

- 15. Επίλυση εκκρεμών προβλημάτων.** Δεν αποκλείεται ορισμένα προβλήματα (ασαφή σημεία κ.λπ.) να παραμείνουν και μετά την αναθεώρηση. Ο καλύτερος τρόπος επίλυσης των προβλημάτων αυτών είναι η άμεση επικοινωνία με τον συντάκτη του

¹⁹³ Έχει ήδη αρχίσει στο Τμήμα μας μια προσπάθεια διόρθωσης και εναρμόνισης όλων των υποδειγμάτων. Όταν η προσπάθεια αυτή ολοκληρωθεί, ελπίζεται ότι θα κλείσει μια «πληγή» που ταλανίζει τις ελληνικές μεταφραστικές μονάδες επί πολλά χρόνια.

εγγράφου είτε τηλεφωνικώς είτε με μήνυμα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου είτε μέσω της Note¹⁹⁴. Ο αναθεωρητής μπορεί, ασφαλώς, να κάνει τις ενέργειες αυτές ο ίδιος, αν το θέλει. Θεωρείται, όμως, ότι ειδικά τις επαφές αυτού του είδους είναι δεοντολογικά σωστότερο να τις αναλάβει ο ίδιος ο μεταφραστής, γιατί πρόκειται για καθήκον που ανήκει σαφώς στη δική του σφαίρα υποχρεώσεων. Ο αναθεωρητής, από την πλευρά του, θα κάνει τις ενέργειες που τον βαρύνουν και που του αναλογούν. Δηλαδή, θα επισημάνει στον μεταφραστή τα εκκρεμή προβληματικά σημεία και αν, από τη συζήτηση που ασφαλώς θα έχουν, δεν λυθεί το πρόβλημα, θα του υποδείξει να επικοινωνήσει με τον συντάκτη του εγγράφου.

16. **Παιδαγωγική λειτουργία της αναθεώρησης.** Παράλληλα, στο πλαίσιο της παιδαγωγικής λειτουργίας της αναθεώρησης, ο αναθεωρητής, **μόνο για θέματα ιδιαίτερου ενδιαφέροντος και μόνο αν το κρίνει επιβεβλημένο**, θα επισημάνει στον μεταφραστή τα μέσα που χρησιμοποίησε (λεξικά, γλωσσάρια, άλλα έργα αναφοράς, διαδίκτυο κ.λπ.), για να λύσει συγκεκριμένα προβλήματα (ορολογίας, γραμματικής, ορθογραφίας κ.λπ.). Θα του υποδείξει ενδεχομένως και συγκεκριμένες μεθόδους επίλυσης προβλημάτων αυτού του είδους: έρευνα με λέξεις-κλειδιά, αντίστροφη έρευνα με αφετηρία την πιθανή απόδοση του επίμαχου όρου στην ελληνική γλώσσα κ.λπ. Όμως, αυτή η παιδαγωγική διάσταση της αναθεώρησης μπορεί να λειτουργήσει και αμφίδρομα. Μπορεί, δηλαδή, να μάθει **και ο αναθεωρητής** από τον μεταφραστή πράγματα που δεν ήξερε και τα οποία θα τον ωφελήσουν όχι μόνο στις αναθεωρήσεις αλλά και στις μεταφράσεις του.
17. **Πνεύμα συνεργασίας, διακριτικότητα, εχεμύθεια και ευγένεια μετά την αναθεώρηση.** Γενικότερα, ο αναθεωρητής οφείλει να επιδεικνύει **πνεύμα συνεργασίας, διακριτικότητα, εχεμύθεια και ευγένεια μετά την αναθεώρηση**. Πρέπει να είναι πρόθυμος και διαθέσιμος για συζήτηση και καλόπιστο διάλογο, πράγμα που οφείλει να υπενθυμίζει στον μεταφραστή μετά την ολοκλήρωση της αναθεώρησης¹⁹⁵. Ωστόσο, δεν πρέπει να του γίνεται και φορτικός, απαιτώντας να του εξηγήσει τις διορθώσεις μία προς μία· πράγματι, μετά την αναθεώρηση δεν είναι πάντοτε απαραίτητη η τετ-α-τετ συζήτησή της μεταξύ μεταφραστή και αναθεωρητή. Θα λέγαμε μάλιστα ότι αυτό πρέπει να αποτελεί την εξαίρεση και όντως έτσι γίνεται. Όλοι οι μεταφραστές και όλες οι μεταφράστριες έχουν ασφαλώς τη λογική και την κρίση για να κατανοήσουν τις περισσότερες διορθώσεις του αναθεωρητή. Επομένως, πέραν των όσων αναφέρθηκαν στις δύο προηγούμενες παραγράφους, αρκεί η διαβεβαίωση του αναθεωρητή ότι είναι στη διάθεση του μεταφραστή για απορίες, διευκρινίσεις κ.λπ. Όταν ο μεταφραστής έχει διαφωνίες, αμφιβολίες, ερωτήσεις κ.λπ., μπορεί (και ενδείκνυται) να πάρει μόνος του την πρωτοβουλία να τις συζητήσει με τον αναθεωρητή. Συγκεκριμένη επεξήγηση κάποιων παρεμβάσεων από τον αναθεωρητή χρειάζεται μόνο όταν ο αναθεωρητής πιστεύει ότι η παρέμβασή του ενδέχεται να μη γίνει άμεσα κατανοητή από τον μεταφραστή.

H. Αξιολόγηση και αναθεώρηση εξωτερικών μεταφράσεων

¹⁹⁴ Σε μερικές περιπτώσεις μπορεί να λειτουργήσει διαφωτιστικά η προσφυγή στη μετάφραση του εγγράφου σε άλλη γλώσσα. Ωστόσο, αυτό πρέπει να γίνεται με μεγάλη προσοχή, διότι υπάρχει κίνδυνος να μεταφέρουμε στη μετάφρασή μας λάθη που έκανε ο ξένος συνάδελφος.

¹⁹⁵ Στο πλαίσιο του διαλόγου αυτού, δεν αποκλείεται να «ανακαλέσει» κάποιες από τις παρεμβάσεις του, αν πειστεί ότι η άποψη του μεταφραστή είναι ορθότερη.

Στο σημείο αυτό είναι σημαντικό να διευκρινιστεί ότι μεγάλο μέρος των αναθεωρήσεων που κάνει ο ενωσιακός μεταφραστής αφορούν έγγραφα που έχουν μεταφραστεί από εξωτερικούς συνεργάτες. Αυτά τα έγγραφα, όταν επιστρέφουν μεταφρασμένα στο Τμήμα, αξιολογούνται πάντοτε [ο κωδικός της σχετικής εργασίας (task) είναι EVA (evaluation)]. Κατά περίπτωση, με βάση την εκτίμηση κινδύνου που κάνει ο προϊστάμενος της μονάδας (ή ο workflow manager), υποβάλλονται (ή δεν υποβάλλονται) σε περαιτέρω έλεγχο ποιότητας υπό μορφή είτε κανονικής αναθεώρησης (REV) είτε μονογλωσσικού επανελέγχου (RVW). Επιπλέον, με στόχο την επίτευξη όσο το δυνατόν υψηλότερης ποιότητας και συνοχής στον τομέα αυτόν, οι αξιολογήσεις των εξωτερικών μεταφράσεων επικυρώνονται πάντοτε από κάποιον επικυρωτή ή κάποια επικυρώτρια (σε κάθε μονάδα υπάρχει μικρός αριθμός επικυρωτριών και/ή επικυρωτών, που είναι, κατά κανόνα, συναδέλφοι με μεγάλη πείρα).

Στο ερώτημα αν υπάρχουν διαφορές μεταξύ εσωτερικής και εξωτερικής αναθεώρησης μπορούν να λεχθούν τα εξής: Επί της ουσίας δεν υπάρχει μεθοδολογική διαφορά μεταξύ της αναθεώρησης εγγράφων που μεταφράστηκαν εσωτερικά και εγγράφων που μεταφράστηκαν από εξωτερικό συνεργάτη. Η πρακτική και η μεθοδολογία της αναθεώρησης είναι η ίδια για έγγραφα του ίδιου είδους, ανεξαρτήτως του αν μεταφράστηκαν εσωτερικά ή εξωτερικά. Υπάρχουν όμως κάποιες διαφορές, τις οποίες δεν μπορούμε να παραβλέψουμε, όπως π.χ.:

- Στην εξωτερική μετάφραση ο διάλογος μεταξύ αναθεωρούμενου (εξωτερικού συνεργάτη) και (εσωτερικού) αναθεωρητή είναι ανεπαρκής, διότι δεν είναι ποτέ άμεσος και διά ζώσης (λόγω των διοικητικών κανόνων που δυσχεραίνουν την απευθείας μεταξύ τους επικοινωνία). Πράγματι παρά το γεγονός:
 - ότι αποστέλλονται πάντοτε στον εξωτερικό συνεργάτη τυποποιημένες τεχνικές και γλωσσικές οδηγίες,
 - ότι ο εξωτερικός συνεργάτης μπορεί να αποστείλει ερωτήματα στην ειδική υπηρεσιακή θυρίδα της εξωτερικής μετάφρασης και
 - ότι στο δελτίο αξιολόγησης της εξωτερικής μετάφρασης επισυνάπτεται η σχολιασμένη αναθεώρηση με track changes [(είτε ολόκληρη είτε το δείγμα που αξιολογήθηκε),

ωστόσο, δεν υπάρχει πραγματικός και ουσιαστικός διάλογος, με ανταλλαγή επιχειρημάτων, αντίκρουση των απόψεων της άλλης πλευράς κ.λπ., δυνατότητες που υπάρχουν σε πλήρη έκταση στην αναθεώρηση συναδέλφων μέσα στις μονάδες. Εξάλλου, το δελτίο αξιολόγησης της εξωτερικής μετάφρασης συντάσσεται ενίοτε την ημέρα εξόδου του εγγράφου ή και μετά απ' αυτήν (πέραν του ότι, σε πολλές περιπτώσεις, αφορά μικρό δείγμα του όλου εγγράφου), πράγμα που σημαίνει ότι δεν μπορεί να θεωρηθεί στοιχείο ουσιαστικού διαλόγου για το συγκεκριμένο έγγραφο. Στην καλύτερη περίπτωση, παρέχει στον εξωτερικό συνεργάτη χρήσιμες υποδείξεις για τη μετάφραση άλλων, μελλοντικών εγγράφων.

- Όταν αναθεωρούμε κείμενο συναδέλφου, αναθεωρούμε κάποιον που τον ξέρουμε και μας ξέρει, ενώ, όταν αναθεωρούμε έγγραφο εξωτερικού συνεργάτη, αναθεωρούμε κάποιον που ούτε τον ξέρουμε ούτε μας ξέρει. Αυτό μπορεί να έχει δύο συνέπειες: Πρώτον, ενδέχεται να επηρεάσει τον τρόπο με τον οποίο

προσεγγίζουμε ψυχολογικά το μεταφρασμένο έγγραφο ως αναθεωρητές. Πράγματι, στην αναθεώρηση εξωτερικού συνεργάτη μπορεί να αισθανόμαστε πιο «ελεύθεροι» και κάνουμε και κάποιες πιο «υποκειμενικές» υφολογικές διορθώσεις, τις οποίες ενδεχομένως δεν θα κάναμε, αν αναθεωρούσαμε συνάδελφο. Δεύτερον, όταν αναθεωρούμε συνάδελφο, γνωρίζουμε τον τρόπο που δουλεύει, τα ισχυρά του σημεία και τις αδυναμίες του και, ως εκ τούτου, προσαρμόζουμε ενίοτε ανάλογα την αναθεωρητική μας προσέγγιση. Αυτό δεν συμβαίνει με την αναθεώρηση εξωτερικού συνεργάτη για τον οποίο δεν γνωρίζουμε τίποτε. Επιπλέον, δεν πρέπει επίσης να ξεχνάμε ότι ο εξωτερικός συνεργάτης δεν μπορεί πάντοτε να αξιολογήσει επαρκώς, με βάση την «πατρότητά» τους, την αξιοπιστία των μεταφραστικών λύσεων που του προτείνουν οι μεταφραστικές μνήμες, διότι δεν γνωρίζει τους αντίστοιχους μεταφραστές, πράγμα που δεν συμβαίνει με τον εσωτερικό συνάδελφο. Είναι κι αυτό ένα διαφοροποιητικό στοιχείο, που πρέπει να το λαμβάνουμε υπόψη μας.

Η διαδικασία ανάθεσης, αξιολόγησης και αναθεώρησης εξωτερικών μεταφράσεων, καθώς και η διαδικασία επικύρωσης των σχετικών αξιολογήσεων, τόσο ως προς τις τεχνικές όσο και ως προς τις ουσιαστικές της πτυχές, περιγράφεται συνοπτικά σε σχετικό εσωτερικό έγγραφο, στο οποίο γίνονται ειδικότερες παραπομπές σε όλα τα σημαντικά έγγραφα που διέπουν αυτή τη διαδικασία σε επίπεδο Γενικής Διεύθυνσης, Τμήματος Ελληνικής Γλώσσας και μονάδων.

Θ. Συμπέρασμα

Όπως προκύπτει από την παραπάνω ανάλυση, οι ρόλοι μεταφραστή και αναθεωρητή είναι συμπληρωματικοί, με κοινό σκοπό τη βελτίωση του ελληνικού κειμένου. Ωστόσο, πρωταγωνιστής στο έργο αυτό είναι πάντοτε ο μεταφραστής, κι αυτό ο αναθεωρητής (αλλά ούτε και ο μεταφραστής) δεν πρέπει να το βγάζει ποτέ από το μυαλό του. Ο ρόλος του αναθεωρητή, αν και σημαντικός, είναι πάντα δεύτερος. Στη μάχη για την ποιότητα ο μεταφραστής βρίσκεται στην πρώτη γραμμή, αναλαμβάνοντας πλήρως τις ευθύνες του, ενώ ο αναθεωρητής είναι η δεύτερη ζώνη άμυνας.

Ο αναθεωρητής, για να εκπληρώσει την αποστολή του, χρειάζεται γνώσεις, μεθοδικότητα, υπευθυνότητα, διακριτικότητα και πνεύμα συνεργασίας. Με τη σωστή χρήση των όπλων αυτών μπορεί να συμβάλει σημαντικά στην εξασφάλιση (και τη βελτίωση) της ποιότητας των εγγράφων που παράγονται στη μονάδα του.

Σε γενικότερο επίπεδο, μπορούμε να πούμε ότι η αναθεώρηση είναι μια «πολιτική» επιλογή. Αν τη θεωρούμε (και πρέπει να τη θεωρούμε) σημαντική, οφείλουμε να της δώσουμε τα μέσα που χρειάζεται για να επιτελέσει αποτελεσματικά την αποστολή της ως μέσου ελέγχου και διασφάλισης της ποιότητας σε δευτεροβάθμιο επίπεδο.

Επιλογή ειδικής βιβλιογραφίας

P. Horguelin, *Pratique de la révision*, Montréal, 1978.

Guide du réviseur, Bureau des traductions, Secrétariat d'État du Canada, 1985.

Brian Mossop, *Revising and Editing for Translators*, Oxon & New York: Routledge, 2014, και ειδικότερα, κεφάλαιο 10, *The Revision Parameters* <http://www.atesman.info/wp-content/uploads/2015/10/Mossop-10.pdf> και κεφάλαιο 11, *Degrees of Revision* <http://www.atesman.info/wp-content/uploads/2015/10/Mossop-11.pdf>

Revision Guidelines for Translators, Multi-Languages Corporation, στη διεύθυνση http://multi-languages.com/translations-shtml/translators_revisions-shtml/

ΤΡΙΤΟ ΜΕΡΟΣ

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΣΤΑ ΚΕΙΜΕΝΑ ΤΗΣ ΕΕ

Στο μέρος αυτό εξετάζονται διάφορα ζητήματα που αφορούν τη χρήση της ελληνικής γλώσσας στα κείμενα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Πρόκειται για προβλήματα γραμματικής και σύνταξης, για θέματα ορθογραφικά και λεξιλογικά, αλλά και για ζητήματα που αφορούν ορισμένες απλές πρακτικές πτυχές της παρουσίασης των κειμένων. Μερικά από τα θέματα αυτά επισημαίνονται εδώ ακροθιγώς και αναπτύσσονται με μεγαλύτερη λεπτομέρεια σε ειδικά σημειώματα στο τέταρτο μέρος του Οδηγού¹⁹⁶.

Κάποια από τα κεφάλαια που ακολουθούν παρουσιάζουν μικρότερη ή μεγαλύτερη συνάφεια με τα αντίστοιχα κεφάλαια του *Διοργανικού εγχειριδίου*. Μάλιστα καταβλήθηκε ιδιαίτερη προσπάθεια για την απόλυτη εναρμόνιση των συμβατικών κανόνων του παρόντος μέρους με τους αντίστοιχους κανόνες του *Διοργανικού εγχειριδίου*¹⁹⁷, που πρέπει να εφαρμόζονται από τους υπαλλήλους όλων των οργάνων της ΕΕ.

Επισημαίνεται, πάντως, ότι σε αρκετά από τα συμβατικά αυτά ζητήματα —όχι, ασφαλώς, σε όλα— ο ελληνόφωνος μεταφραστής είναι σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό δέσμιος των επιλογών του συντάκτη του πρωτοτύπου, ο οποίος οφείλει να ακολουθήσει επίσης παρόμοιους συμβατικούς κανόνες. Για παράδειγμα, αν στο πρωτότυπο δεν είναι σωστά γραμμένα —δηλαδή σύμφωνα με τους συμβατικούς κανόνες— τα σύμβολα των μονάδων μέτρησης (m, kg, s, N κ.λπ.), το πρόβλημα μετακυλιέται και στον ελληνόφωνο μεταφραστή, ο οποίος, αντιμέτωπος με τη χρονική πίεση και τους άλλους περιορισμούς υπό τους οποίους καλείται να κάνει τη δουλειά του, θα στρέψει ίσως την προσοχή του σε ουσιαστικότερα μεταφραστικά ζητήματα και δεν θα κάνει τη σχετική διόρθωση στο ελληνικό κείμενο. Συνεπώς, επιβάλλεται να γίνει συστηματική προσπάθεια ενημέρωσης των συντακτών για τα θέματα αυτά και ευαισθητοποίησής τους, ούτως ώστε να αποτρέπονται τα σχετικά προβλήματα.

¹⁹⁶ Για λεπτομερή και συστηματική πραγμάτευση των περισσότερων από τα θέματα αυτά, ο ενδιαφερόμενος μπορεί να συμβουλευθεί τον *Οδηγό της νεοελληνικής γλώσσας* των εκδόσεων Πατάκη, χωρίς βέβαια αυτό να σημαίνει ότι οι απόψεις που εκφράζονται στον παρόντα Οδηγό συμπίπτουν απόλυτα με τις απόψεις που διατυπώνονται στον Οδηγό των εκδόσεων Πατάκη. Αρκετά από τα εν λόγω θέματα αναπτύσσονται επίσης με εμπειριστατωμένο τρόπο και στο βιβλίο του Γ. Παπαναστασίου *Νεοελληνική ορθογραφία*.

¹⁹⁷ <http://publications.europa.eu/code/el/el-000100.htm> . Τα σχετικά σημεία του *Διοργανικού εγχειριδίου* συντάχθηκαν με βάση τα αντίστοιχα σημεία του παρόντος Οδηγού.

A. ΣΤΙΞΗ

Πριν εξετάσουμε αναλυτικά τον τρόπο χρήσης των διαφόρων σημείων στίξης, πρέπει να κάνουμε ορισμένες επισημάνσεις γενικότερου χαρακτήρα:

- α) Τα σημεία στίξης έχουν **λειτουργικό** και όχι διακοσμητικό χαρακτήρα. Πολλές φορές η παρουσία —ή η απουσία— τους αλλάζει το νόημα, ενώ συχνά ορισμένα απ' αυτά επιτελούν χρήσιμη «σχολιαστική» λειτουργία. Όπως λέει παραστατικά ο Χρίστος Τσολάκης (*Τη γλώσσα μου έδωσαν ελληνική*, δεύτερος τόμος, σ. 256), τα σημεία στίξης δεν είναι το αλάτι του γραπτού λόγου, αλλά τα νεύρα του. Επομένως, δεν πρέπει να τα αντιμετωπίζουμε ως φτωχούς συγγενείς του λόγου μας, αλλά να τους αποδίδουμε τη σημασία που τους αξίζει.
- β) Στα διάφορα έργα που ασχολούνται με ζητήματα στίξης παρατηρούνται αρκετές **διαφορές στην ορολογία** (παραδείγματα: διπλή τελεία / άνω-κάτω τελεία / δίστιγμα· παύλα/κεραία· κάθετος / πλάγια γραμμή κ.λπ.). Στον παρόντα Οδηγό χρησιμοποιείται η ορολογία της επίσημης σχολικής Γραμματικής.
- γ) Στα διάφορα έργα γραμματικής και συντακτικού παρατηρούνται επίσης διαφορές ως προς τον **χαρακτηρισμό** ορισμένων σημείων. Για παράδειγμα, στην προηγούμενη σχολική Γραμματική το ενωτικό χαρακτηριζόταν ορθογραφικό σημείο (έτσι χαρακτηρίζεται και στον Οδηγό των εκδόσεων Πατάκη), ενώ στη Γραμματική Κλαίρη-Μπαμπινιώτη θεωρείται σημείο στίξης (όπως και στη νέα σχολική Γραμματική). Στον παρόντα Οδηγό εξετάζονται όλα τα εν λόγω σημεία, ανεξάρτητα από τον τυπικό χαρακτηρισμό τους.
- δ) Συνήθως —και εύλογα— ο ελληνόφωνος μεταφραστής **ακολουθεί τη στίξη του πρωτοτύπου**. Όταν, για παράδειγμα, το πρωτότυπο έχει παρένθεση, δύσκολα ο μεταφραστής θα την αντικαταστήσει με διπλή παύλα, ακόμη κι αν πιστεύει ότι αυτό το σημείο στίξης είναι στη συγκεκριμένη περίπτωση σωστότερο. Ή αν το πρωτότυπο, σε μια απαρίθμηση, έχει παύλα μεσαίου μεγέθους, ενώ το σωστό, σύμφωνα με τους κανόνες που ισχύουν για την Επίσημη Εφημερίδα, θα ήταν να υπάρχει παύλα μεγάλου μεγέθους, και πάλι κανείς μεταφραστής δεν θα κάνει την αλλαγή αυτή. Πρέπει, όμως, να τονιστεί ότι η τυφλή και άκριτη αντιγραφή της στίξης του πρωτοτύπου δεν πρέπει να αποτελεί **απαρέγκλιτη προσέγγιση**, διότι οι κανόνες που διέπουν τη στίξη των ξενόγλωσσων κειμένων **δεν ταυτίζονται απόλυτα** με τους αντίστοιχους ελληνικούς.
- ε) Η ανάλυση που ακολουθεί δεν είναι βεβαίως —ούτε θα μπορούσε να είναι— εξαντλητική. Πράγματι, υπάρχουν κάποιες πτυχές της χρήσης των σημείων στίξης που δεν εξετάζονται διεξοδικά. Για παράδειγμα, η συνδυασμένη χρήση των σημείων στίξης (π.χ., τελεία με εισαγωγικά ή με παρένθεση κ.λπ.) θίγεται μόνο περιστασιακά και αποσπασματικά. Όταν ο μεταφραστής αντιμετωπίζει προβλήματα ή διλήμματα αυτού του είδους, μπορεί να ανατρέχει στα ειδικά έργα, και ειδικότερα (ενδεικτική αναφορά) στα εξής:

Οδηγός των εκδόσεων Πατάκη, πρώτος τόμος, σ. 25-81·

Γραμματική Κλαίρη-Μπαμπινιώτη, σ. 1063-1074·

Χρ. Τσολάκης, *Τη γλώσσα μου έδωσαν ελληνική*, δεύτερος τόμος, σ. 254-336·

Γραμματική Holton κ. ά., σ. 39-43.

Άρης Γιαβρής, *Η στίξη στη γραπτή επικοινωνία*, Κέδρος, Αθήνα 2005.

Ας εξετάσουμε τώρα τα επιμέρους σημεία στίξης.

A.1. ΤΕΛΕΙΑ

Η τελεία χρησιμοποιείται κυρίως:

- α) για τον χωρισμό μερών του γραπτού λόγου που έχουν **ολοκληρωμένο νόημα**¹⁹⁸.
- β) στις **συντομογραφίες**. Στην περίπτωση αυτή, όπως και στις περιπτώσεις των στοιχείων γ) και δ) παρακάτω, θα μπορούσε ίσως να χαρακτηριστεί ορθογραφικό σημείο και όχι σημείο στίξης. Στην ενωσιακή πρακτική η τελεία δεν χρησιμοποιείται στα αρκτικόλεξα. Για περισσότερες λεπτομέρειες σχετικά με το θέμα αυτό, βλ. κεφάλαιο *Συντομογραφίες και αρκτικόλεξα*.
- γ) για να χωρίζει **μεγάλους αριθμούς** σε ομάδες τριών ψηφίων (π.χ. 1.000.000). Ωστόσο, στα κείμενα που πρόκειται να δημοσιευθούν στην Επίσημη Εφημερίδα χρησιμοποιείται στην περίπτωση αυτή το λεγόμενο «προστατευμένο διάστημα» (Control + Shift + space) αντί τελείας. Για περισσότερες λεπτομέρειες, βλ. κεφάλαιο *Σημεία στίξης και αριθμοί*. Πάντως, είναι χρήσιμο να επισημανθεί ήδη στο σημείο αυτό ότι **δεν χρησιμοποιείται ποτέ τελεία στις χρονολογίες**.
- δ) στη δήλωση της **ώρας** (π.χ. 16.45). Επισημαίνεται πάντως ότι μερικά πρωτότυπα χρησιμοποιούν στην περίπτωση αυτή διπλή τελεία αντί τελείας. Η πρακτική αυτή είναι επίσης αποδεκτή στα ελληνικά και, επομένως, ο μεταφραστής δεν χρειάζεται εν προκειμένω να αλλάζει το σημείο στίξης.

Και μερικές ακόμη παρατηρήσεις:

- Μετά την τελεία, όταν αυτή χρησιμοποιείται ως σημείο στίξης (δηλαδή για να δηλώσει το τέλος της περιόδου), αφήνουμε **απλό και όχι διπλό διάστημα** (όπως συμβαίνει ενίοτε σε μερικά πρωτότυπα).
- Έπειτα από συντομογραφία που τελειώνει με τελεία (για παράδειγμα κ.λπ.) **δεν βάζουμε και άλλη τελεία**.
- Οι υποσημειώσεις τελειώνουν πάντοτε με τελεία.
- Η τελεία αποφεύγεται σε τίτλους και επικεφαλίδες.

A.2. ΚΟΜΜΑ

¹⁹⁸ Το τμήμα του γραπτού λόγου που τελειώνει με τελεία ονομάζεται *περίοδος*. Το τμήμα της περιόδου που αρχίζει ή τελειώνει με άνω τελεία ονομάζεται *ημιπερίοδος*.

Το κόμμα χρησιμοποιείται κυρίως ως εξής:

I. Μέσα στην πρόταση:

- α) Χωρίζονται με κόμμα οι ασύνδετοι όμοιοι όροι της πρότασης, δηλαδή υποκείμενα, αντικείμενα, κατηγορούμενα, προσδιορισμοί κ.λπ.:**

Η επιτροπή για τα δικαιώματα της γυναίκας, η επιτροπή κοινωνικών υποθέσεων και η επιτροπή αναφορών εξέδωσαν θετική γνωμοδότηση.

Οι βουλευτές εξέτασαν τις εκθέσεις, τις γνωμοδοτήσεις και τις ανακοινώσεις.

Η Επιτροπή ενήργησε γρήγορα, αποφασιστικά και αποτελεσματικά.

Σε καθένα από τα ανωτέρω παραδείγματα οι δύο πρώτοι **ασύνδετοι** όμοιοι όροι χωρίζονται με κόμμα. Στον τρίτο όρο, που συνδέεται με τον δεύτερο με το συμπλεκτικό και, δεν βάζουμε κόμμα [βλ. αμέσως επόμενο στοιχείο β)].

- β) Δεν χωρίζονται καταρχήν με κόμμα οι όροι της πρότασης που συνδέονται με τους συμπλεκτικούς συνδέσμους και, ούτε** (οι συμπλεκτικοί σύνδεσμοι *μήτε, ουδέ, μηδέ* δεν χρησιμοποιούνται σχεδόν ποτέ στην ενωσιακή πρακτική):

Η επιτροπή για τα δικαιώματα της γυναίκας και η επιτροπή κοινωνικών υποθέσεων εξέδωσαν θετική γνωμοδότηση.

Οι βουλευτές εξέτασαν τις εκθέσεις και τις ανακοινώσεις.

Η Επιτροπή αντέδρασε αμέσως και αποτελεσματικά.

Οι καταγγέλλοντες δεν έπεισαν ούτε την Επιτροπή ούτε το Δικαστήριο.

Χωρίζονται, όμως, με κόμμα οι όροι της πρότασης που συνδέονται με το *ούτε*, όταν είναι περισσότεροι από δύο¹⁹⁹:

Ούτε ο πρόεδρος, ούτε οι αντιπρόεδροι, ούτε οι κοσμήτορες ήταν παρόντες στη συνεδρίαση.

- γ) Δεν χωρίζονται με κόμμα οι όροι της πρότασης που συνδέονται με τους διαζευκτικούς συνδέσμους ή, είτε:**

Το κείμενο να διαβιβαστεί στην επιτροπή νομικών θεμάτων ή στην επιτροπή κοινωνικών υποθέσεων.

Το σημείο αυτό χρειάζεται προσοχή, γιατί στα αγγλικά ιδίως πρωτότυπα πριν από το διαζευκτικό *or* υπάρχει συχνά κόμμα, το οποίο δεν πρέπει να μεταφέρεται άκριτα στο ελληνικό κείμενο.

¹⁹⁹ Βλ. επόμενη υποσημείωση.

Η καταγγελία σας θα εξεταστεί είτε από τη Γενική Διεύθυνση Υγείας και Ασφάλειας των Τροφίμων είτε από τη Γενική Διεύθυνση Περιβάλλοντος.

Χωρίζονται, όμως, με κόμμα οι όροι της πρότασης που συνδέονται με το **είτε, όταν είναι περισσότεροι από δύο**²⁰⁰:

Το θέμα θα εξεταστεί είτε από την Επιτροπή, είτε από το Κοινοβούλιο, είτε από το Συμβούλιο.

δ) Χωρίζονται με κόμμα τα αρνητικά ή βεβαιωτικά μόρια στην αρχή της πρότασης:

Ναι, η Επιτροπή έλαβε υπόψη της το αίτημά σας.

Όχι, το Κοινοβούλιο δεν μπορεί να εγκρίνει την τροποποίηση.

ε) Χωρίζονται με κόμμα τα επιρρήματα που συνδέουν (τροπικά, συμπερασματικά, αντιθετικά κ.λπ.) με τα προηγούμενα (πρόκειται για τα συνδετικά και τα λεγόμενα προτασιακά επιρρήματα²⁰¹).

Φυσικά, η Επιτροπή δεν αποκλείει την κίνηση διαδικασίας [...]

Συνεπώς, ο κανονισμός [...] θα πρέπει να τροποποιηθεί ανάλογα.

Αντίθετα, η Επιτροπή δεν συμφώνησε με την πρόταση αυτή.

Τέλος, το Συμβούλιο επισημαίνει ότι [...]

Τα συνδετικά και τα προτασιακά επιρρήματα συνιστάται να τοποθετούνται μεταξύ κομμάτων ακόμη και όταν βρίσκονται μέσα στην πρόταση και όχι στην αρχή της (βλ. Γραμματική Κλαίρη–Μπαμπινιώτη, σ. 1070):

Η Επιτροπή, συνεπώς, αποδέχεται το αίτημά σας.

στ) Χωρίζονται με κόμμα, τόσο στην αρχή της πρότασης όσο και μέσα σ' αυτήν, οι προθετικές φράσεις, που επιτελούν στον λόγο (σχολιαστική ή συνδετική) λειτουργία παρόμοια με εκείνη των συνδετικών και των προτασιακών επιρρημάτων:

Κατά τα φαινόμενα, το Συμβούλιο θα εγκρίνει την πρόταση της Επιτροπής.

Το Συμβούλιο θα εγκρίνει, κατά τα φαινόμενα, την πρόταση της Επιτροπής.

Κατά κανόνα, οι κρατικές ενισχύσεις είναι παράνομες.

Οι κρατικές ενισχύσεις είναι, κατά κανόνα, παράνομες.

Για παράδειγμα, η κρατική ενίσχυση που δόθηκε πρόσφατα στην Alitalia δεν συνάδει με το ενωσιακό δίκαιο.

²⁰⁰ Βλ. Δημήτρης Λυπουρλής, *Γλωσσικές παρατηρήσεις III*, εκδόσεις Επίκεντρο, Θεσσαλονίκη, 2005, σ. 276.

²⁰¹ Προτασιακό ονομάζεται το επίρρημα που σχολιάζει το πληροφοριακό περιεχόμενο μιας πρότασης· π.χ., *Δυστυχώς, το αίτημά σας απορρίφθηκε* (Γραμματική Κλαίρη–Μπαμπινιώτη, σ. 891, 892 και 1149).

Στη συνέχεια, η Επιτροπή αποφάσισε να αποστείλει στην Ελλάδα αιτιολογημένη γνώμη.

- ζ) Χωρίζονται, καταρχήν, με κόμμα, τόσο στην αρχή της πρότασης όσο και μέσα σ' αυτήν, οι φράσεις που εισάγονται με επιρρηματικά σύνολα²⁰² τα οποία αποτελούνται από επίρρημα + πρόθεση:**

Σύμφωνα με το άρθρο 5 του κανονισμού, τα κράτη μέλη υποχρεούνται να [...]

Σύμφωνα με το χρονοδιάγραμμα, το σχέδιο θα ολοκληρωθεί το 2009.

Ανεξάρτητα από τις απόψεις των κρατών μελών, η Επιτροπή πιστεύει ότι [...]

Δεν χωρίζονται, όμως, με κόμμα οι φράσεις αυτές, όταν αποτελούν άμεσο προσδιορισμό του ρήματος της πρότασης από την οποία εξαρτώνται:

Τα προγράμματα σχεδιάστηκαν σύμφωνα με τις οδηγίες της Επιτροπής.

- η) Χωρίζονται με κόμμα οι μετοχικές προτάσεις, όταν χρησιμοποιούνται παρενθετικά, όταν είναι πολύ μεγάλες —επίσης όταν βρίσκονται στην αρχή της περιόδου και δεν είναι πολύ μικρές (στις περιπτώσεις αυτές υπεισέρχεται ενίοτε και η υποκειμενική κρίση του γράφοντος)— ή όταν είναι επεξηγήσεις:**

Η Επιτροπή, ανταποκρινόμενη στο αίτημά σας, πρότεινε την οδηγία [...] (Παρενθετική μετοχική πρόταση)

Η Επιτροπή αντέδρασε αμέσως, λαμβάνοντας υπόψη τον πολύ υψηλό αριθμό κοινοποιήσεων απάτης και παρατυπιών που της γνωστοποιήθηκαν. (Μεγάλη μετοχική πρόταση)

Συνειδητοποιώντας τη σοβαρότητα του προβλήματος, η Επιτροπή αντέδρασε αμέσως. (Αρκετά μεγάλη μετοχική πρόταση στην αρχή της περιόδου).

Η Επιτροπή αντέδρασε με τον πιο αποτελεσματικό τρόπο, κινώντας διαδικασία παράβασης. (Επεξηγηματική μετοχική πρόταση).

Πρέπει, πάντως, να επισημανθεί ότι στην απόφαση του γράφοντος να χωρίσει ή να μη χωρίσει τη μετοχική πρόταση με κόμμα παίζει συχνά ρόλο η θέση της μετοχικής πρότασης (αν δηλαδή βρίσκεται στην αρχή της περιόδου ή όχι, ήτοι, στην πράξη, αν προηγείται ή έπεται της κύριας), το είδος της (επιρρηματική ή τροπική), όπως και η νοηματική της σχέση με τα προηγούμενα.

Η Επιτροπή απέρριψε την πρόταση, κρίνοντας ότι αντίκειται στα ενωσιακά συμφέροντα. [Εδώ η μετοχική πρόταση δεν είναι πολύ μεγάλη· καλό όμως είναι να χωριστεί με κόμμα, διότι ισοδυναμεί με δευτερεύουσα επιρρηματική (αιτιολογική: επειδή έκρινε [...]) πρόταση (βλ. Οδηγό εκδόσεων Πατάκη, πρώτο μέρος, σ. 39).]

²⁰² Για την έννοια αυτή, βλ. Γραμματική Κλαίρη–Μπαμπινιώτη, σ. 737 επ.

Η Επιτροπή συμφώνησε, διατυπώνοντας όμως σοβαρές επιφυλάξεις. [Ούτε εδώ η μετοχική πρόταση είναι πολύ μεγάλη· καλό όμως είναι να χωριστεί με κόμμα, διότι δηλώνει κάποια αντίθεση με τα προηγούμενα (βλ. Οδηγό εκδόσεων Πατάκη, πρώτο μέρος, σ. 40).]

Κόμμα πρέπει να μπαίνει και πριν από **γενική απόλυτη** (εξαιρουμένων [...], συμπεριλαμβανομένου του [...] κ.ο.κ.).

Οι έκτακτες γραμμές εκτελούνται υπό την κάλυψη φύλλου πορείας, εξαιρουμένων των γραμμών που αναφέρονται στο άρθρο 5.

θ) Χωρίζονται με κόμμα η παράθεση και η επεξήγηση (περικλείονται από κόμματα, όταν είναι παρένθετες):

Την εισήγηση έκανε ο κ. Γιούνκερ, πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. (Παράθεση)

Πολλά ενωσιακά όργανα εδρεύουν στην πρωτεύουσα του Βελγίου, τις Βρυξέλλες. (Επεξήγηση)

Ο κ. Γιούνκερ, πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, δήλωσε σχετικά: [...] (Παράθεση· κόμμα πριν και μετά, γιατί είναι παρένθετη)

Η πρωτεύουσα του Βελγίου, οι Βρυξέλλες, είναι έδρα πολλών ενωσιακών οργάνων. (Επεξήγηση· κόμμα πριν και μετά, γιατί είναι παρένθετη).

Στο σημείο αυτό πρέπει να επισημανθεί μια περίπτωση που μοιάζει, αλλά δεν συμπίπτει με την επεξήγηση. Πρόκειται για φράσεις στις οποίες **ο προσδιοριστικός όρος προηγείται, χωρίς όμως να υπάρχει συντακτικά stricto sensu επεξήγηση**, γιατί η σχέση μεταξύ προσδιοριστικού και προσδιοριζόμενου όρου δεν είναι μονοσήμαντη. Στην περίπτωση αυτή δεν μπαίνει κόμμα:

Στη σύνοδο συμμετείχαν ο επίτροπος κ. Στυλιανίδης, ο ευρωβουλευτής κ. Παπαδόπουλος, ο καθηγητής του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης κ. Δημητριάδης και ο Ισπανός βουλευτής κ. Ramos.

Στο παράδειγμα επεξήγησης που δόθηκε παραπάνω με τις Βρυξέλλες, η σχέση μεταξύ των εννοιών *πρωτεύουσα του Βελγίου* και *Βρυξέλλες* είναι μονοσήμαντη, δηλαδή πρωτεύουσα του Βελγίου είναι **μόνο** οι Βρυξέλλες. Αντίθετα, στο τελευταίο παράδειγμα, ο κ. Στυλιανίδης είναι **ένας από τους πολλούς** επιτρόπους, ο κ. Παπαδόπουλος **ένας από τους πολλούς** ευρωβουλευτές κ.ο.κ. Επομένως, δεν πρόκειται για επεξήγηση. Είναι, πάντως, χρήσιμο να γνωρίζει ο μεταφραστής ότι σε περιπτώσεις αυτού του είδους, όπως προαναφέρθηκε, δεν πρέπει να χωρίζει τον προσδιοριστικό και τον προσδιοριζόμενο όρο με κόμμα.

Τέλος, επισημαίνεται ότι συχνά με κόμμα χωρίζεται επίσης και η **προεξαγγελτική παράθεση** (όχι πάντα, γιατί μερικές φορές παίρνει θαυμαστικό).

Και το σπουδαιότερο, η Επιτροπή ενίσχυσε τα κράτη μέλη με σημαντικά ποσά.

- ι) Χωρίζεται με κόμμα η κλητική προσφώνηση** (περικλείεται από κόμματα, όταν είναι παρένθετη):

Κυρίες και κύριοι βουλευτές, σας εκφράζω την ειλικρινή μου ικανοποίηση [...]

Κύριε πρέσβη, σας παρακαλώ να διαβιβάσετε [...]

Σας παρακαλώ, κύριε πρέσβη, να διαβιβάσετε [...]

Στα κείμενα της Ένωσης περιπτώσεις κλητικής προσφώνησης έχουμε, για παράδειγμα, σε επιστολές που απευθύνουν τα ενωσιακά όργανα σε πολίτες ή σε αρχές των κρατών μελών, καθώς και σε ομιλίες αξιωματούχων που μεταφράζονται από τις μονάδες μας.

- ια) Χωρίζονται με κόμματα δύο ή περισσότερα επίθετα που αναφέρονται στο ίδιο ουσιαστικό:**

Οι εκτενείς, διεξοδικές, ειλικρινείς διαβουλεύσεις που οργάνωσε η Επιτροπή [...]

Όταν όμως το τελευταίο επίθετο αποτελεί με το ουσιαστικό μία έννοια την οποία προσδιορίζει το προηγούμενο επίθετο, τότε τα δύο επίθετα δεν χωρίζονται με κόμμα:

Η πολυσέλιδη πράσινη βίβλος για την επιχειρηματικότητα στην Ευρώπη[...]

Η Επιτροπή επιθυμεί σταθερές γεωργικές τιμές.

Πρακτικός τρόπος διάκρισης των δύο περιπτώσεων: στην πρώτη περίπτωση μπορούμε να βάλουμε μεταξύ των επιθέτων τον σύνδεσμο *και* (*εκτενείς και διεξοδικές και ειλικρινείς διαβουλεύσεις*), και η πρόταση στέκει χωρίς πρόβλημα· στη δεύτερη όχι (είναι αδύνατον να πούμε: *πολυσέλιδη και πράσινη βίβλος* ή *σταθερές και γεωργικές τιμές*).

- ιβ) Δεν χωρίζονται με κόμμα οι σύντομοι χρονικοί προσδιορισμοί στην αρχή της πρότασης** (σε αντίθεση με τα αγγλικά και τα γαλλικά):

Το 2003 η Επιτροπή εξέδωσε [...].

Μετά το 2003 δεν βάζουμε κόμμα, αν και πολύ συχνά τα ξένα πρωτότυπα έχουν.

II. Μέσα στην περίοδο (ή ημιπερίοδο):

- α) Οι ασύνδετες ισοδύναμες (κύριες ή δευτερεύουσες) προτάσεις χωρίζονται με κόμμα:**

Ο πρόεδρος κάλεσε το προεδρείο σε συνεδρίαση, έστειλε τις προσκλήσεις, διαβίβασε τα σχετικά έγγραφα στα μέλη, έκανε διαβήματα προς το Συμβούλιο και την Επιτροπή για τη διευθέτηση του ζητήματος.

Εδώ έχουμε τέσσερις κύριες προτάσεις. Επειδή είναι ασύνδετες, χωρίζονται με κόμματα.

Η Επιτροπή υπέβαλε την πρόταση, το Κοινοβούλιο την ενστερνίστηκε, τα κράτη μέλη την αποδέχτηκαν και το Συμβούλιο την ενέκρινε.

Εδώ έχουμε επίσης τέσσερις κύριες προτάσεις. Οι τρεις πρώτες, που είναι ασύνδετες, χωρίζονται με κόμματα, αλλά η τέταρτη, που συνδέεται παρατακτικά (συμπλεκτικά) με την τρίτη (με το *και*), δεν χωρίζεται με κόμμα από την τρίτη κύρια πρόταση [βλ. αμέσως επόμενο στοιχείο β)].

Επειδή η Επιτροπή δεν πείστηκε από τα επιχειρήματά σας, επειδή οι ελληνικές αρχές έδωσαν ικανοποιητικές διευκρινίσεις και επειδή η νομολογία του Δικαστηρίου είναι σαφής, η Επιτροπή είναι αναγκασμένη να απορρίψει την καταγγελία σας.

Εδώ έχουμε τρεις δευτερεύουσες (αιτιολογικές) προτάσεις (και μία κύρια, που όμως δεν μας ενδιαφέρει εν προκειμένω). Οι δύο πρώτες δευτερεύουσες προτάσεις, που είναι ασύνδετες, χωρίζονται με κόμματα, αλλά η τρίτη, που συνδέεται παρατακτικά (συμπλεκτικά) με τη δεύτερη (με το *και*), δεν χωρίζεται με κόμμα από τη δεύτερη αιτιολογική πρόταση [βλ. αμέσως επόμενο στοιχείο β)].

Η Επιτροπή θέλει να μάθει πότε πήρατε την ενίσχυση, ποιος σας την χορήγησε, πώς την χρησιμοποιήσατε και αν την επιστρέψατε.

Εδώ έχουμε τέσσερις δευτερεύουσες (πλάγιες ερωτηματικές) προτάσεις (και μία κύρια, που όμως δεν μας ενδιαφέρει εν προκειμένω). Οι τρεις πρώτες δευτερεύουσες προτάσεις, που είναι ασύνδετες, χωρίζονται με κόμματα, αλλά η τέταρτη, που συνδέεται παρατακτικά (συμπλεκτικά) με την τρίτη (με το *και*), δεν χωρίζεται με κόμμα από την τρίτη πλάγια ερωτηματική πρόταση [βλ. αμέσως επόμενο στοιχείο β)].

- β) Δεν χωρίζονται καταρχήν με κόμμα οι ισοδύναμες (κύριες με κύριες και δευτερεύουσες με δευτερεύουσες) προτάσεις που συνδέονται με τους συμπλεκτικούς συνδέσμους *και*, *ούτε* (οι συμπλεκτικοί σύνδεσμοι *μήτε*, *ουδέ*, *μηδέ* δεν χρησιμοποιούνται σχεδόν ποτέ στην ενωσιακή πρακτική):**

Η Επιτροπή υπέβαλε την πρόταση και το Συμβούλιο την ενέκρινε.

Ούτε η Επιτροπή αντέδρασε ούτε το Συμβούλιο έλαβε μέτρα.

Επειδή η Επιτροπή δεν πείστηκε από τα επιχειρήματά σας και επειδή οι ελληνικές αρχές έδωσαν ικανοποιητικές διευκρινίσεις, η Επιτροπή είναι αναγκασμένη να απορρίψει την καταγγελία σας.

Στο τελευταίο παράδειγμα οι δύο (ισοδύναμες) δευτερεύουσες αιτιολογικές προτάσεις που συνδέονται μεταξύ τους συμπλεκτικά με το *και* δεν παίρνουν κόμμα. Μπαίνει, όμως, κόμμα μεταξύ της δεύτερης αιτιολογικής πρότασης και της κύριας που ακολουθεί [βλ. στοιχείο στ) παρακάτω].

Χωρίζονται, όμως, με κόμμα οι προτάσεις που συνδέονται με το *ούτε*, όταν είναι περισσότερες από δύο:

Ούτε η Επιτροπή αντέδρασε, ούτε το Συμβούλιο έλαβε μέτρα, ούτε το Κοινοβούλιο κινητοποιήθηκε.

Ωστόσο, για το *και* βλ. και στοιχείο θ) παρακάτω.

- γ) **Δεν χωρίζονται με κόμμα οι ισοδύναμες (κύριες με κύριες και δευτερεύουσες με δευτερεύουσες) προτάσεις που συνδέονται με τους διαζευκτικούς συνδέσμους ή, είτε:**

Η Επιτροπή θα εξετάσει την καταγγελία σας η ίδια ή θα την παραπέμψει στην επιτροπή αναφορών του Κοινοβουλίου.

Η Επιτροπή θα εξετάσει την καταγγελία σας, όταν της προσκομίσετε τα σχετικά στοιχεία ή όταν συγκεντρώσει τα στοιχεία αυτά αυτεπαγγέλτως.

Το σημείο αυτό χρειάζεται προσοχή, γιατί στα αγγλικά ιδίως πρωτότυπα πριν από το διαζευκτικό *or* υπάρχει συχνά κόμμα, το οποίο δεν πρέπει να μεταφέρεται άκριτα στο ελληνικό κείμενο.

Στο τελευταίο παράδειγμα οι δύο (ισοδύναμες) δευτερεύουσες χρονικές προτάσεις που συνδέονται μεταξύ τους διαζευκτικά με το *ή* δεν παίρνουν κόμμα. Μπαίνει, όμως, κόμμα μεταξύ της πρώτης χρονικής πρότασης και της κύριας που προηγείται [βλ. στοιχείο στ) παρακάτω].

Η Επιτροπή είτε θα δεχθεί είτε θα απορρίψει την καταγγελία σας.

Χωρίζονται, όμως, με κόμμα οι προτάσεις που συνδέονται με το *είτε*, όταν είναι περισσότερες των δύο:

Η Επιτροπή είτε θα εξετάσει την καταγγελία σας, είτε θα την παραπέμψει στην επιτροπή αναφορών του Κοινοβουλίου, είτε θα προσφύγει στο Δικαστήριο.

- δ) **Χωρίζονται με κόμμα οι ισοδύναμες (κύριες με κύριες και δευτερεύουσες με δευτερεύουσες) προτάσεις, όταν συνδέονται με αντιθετικούς συνδέσμους:**

Η Επιτροπή δέχτηκε την τροπολογία, αλλά το Συμβούλιο την απέρριψε.

Το Δικαστήριο απέρριψε την προσφυγή σας, όχι επειδή είναι αβάσιμη, αλλά επειδή κρίθηκε απαράδεκτη.

Στο τελευταίο παράδειγμα οι δύο (ισοδύναμες) δευτερεύουσες αιτιολογικές προτάσεις που συνδέονται μεταξύ τους αντιθετικά με το *αλλά* παίρνουν κόμμα. Μπαίνει, επίσης, κόμμα μεταξύ της πρώτης αιτιολογικής πρότασης και της κύριας που προηγείται [βλ. στοιχείο στ) παρακάτω].

Όταν όμως δεν αντιτίθενται προτάσεις αλλά όροι της ίδιας πρότασης, τότε δεν χρειάζεται κόμμα:

Η αντιπροσωπεία που μετέβη στις Βρυξέλλες ήταν ολιγομελής αλλά αποτελεσματικότερη.

- ε) **Χωρίζονται με κόμμα οι κύριες παρενθετικές προτάσεις.** Στην περίπτωση αυτή, χρειάζονται δύο κόμματα και όχι ένα:

Η Επιτροπή, δήλωσε ο κ. Γιούνκερ, θα βοηθήσει τα κράτη μέλη.

στ) Οι δευτερεύουσες χρονικές, αιτιολογικές, υποθετικές, συμπερασματικές, τελικές και εναντιωματικές προτάσεις (δηλαδή οι λεγόμενες επιρρηματικές δευτερεύουσες προτάσεις²⁰³) χωρίζονται, καταρχήν, με κόμμα από τις κύριες προτάσεις από τις οποίες εξαρτώνται:

Μόλις η Επιτροπή έλαβε την καταγγελία, ζήτησε διευκρινίσεις από τις ελληνικές αρχές.

Η Επιτροπή απέρριψε την τροπολογία, επειδή δεν πείστηκε για τη χρησιμότητά της.

Αν η Επιτροπή λάβει έγκαιρα τις παρατηρήσεις σας, θα τις λάβει υπόψη.

Οι κανόνες πρέπει να εφαρμόζονται συστηματικά, ώστε να μην υπάρχει κίνδυνος καταστρατήγησης.

Για να αντιμετωπίσει την κατάσταση, η Επιτροπή εξέδωσε απόφαση [...]

Η παρέμβαση έγινε δεκτή, αν και ήταν εκπρόθεσμη.

Όταν οι εν λόγω δευτερεύουσες προτάσεις χρησιμοποιούνται παρενθετικά, χρειάζεται κόμμα τόσο πριν όσο και μετά απ' αυτές.

Η Επιτροπή, όταν ενημερώθηκε για το πρόβλημα, ενήργησε αμέσως.

Ωστόσο, μερικές φορές (κατά κανόνα, στις περιπτώσεις αυτές η δευτερεύουσα πρόταση έπεται της κύριας) η σύνδεση των προτάσεων αυτών με την κύρια πρόταση από την οποία εξαρτώνται είναι τόσο στενή και άμεση που να δικαιολογεί —ίσως και να επιβάλλει— την παράλειψη του κόμματος (στο σημείο αυτό υπεισέρχεται και η υποκειμενική κρίση του γράφοντος).

Οι μηχανισμοί εναλλακτικής επίλυσης διαφορών είναι αποτελεσματικοί μόνο όταν έχουν θεσμική στήριξη.

Εδώ η σχέση μεταξύ των δύο προτάσεων (της κύριας και της χρονικής) είναι τόσο άμεση που ο διαχωρισμός τους με κόμμα αντενδείκνυται.

ζ) Οι λεγόμενες ονοματικές δευτερεύουσες προτάσεις (βουλευτικές, ειδικές, ενδοιαστικές, πλάγιες ερωτηματικές) δεν χωρίζονται, καταρχήν, με κόμμα από τις κύριες προτάσεις από τις οποίες εξαρτώνται:

Ειδικότερα:

ζ1. Οι δευτερεύουσες βουλευτικές προτάσεις δεν χωρίζονται, καταρχήν, με κόμμα:

Η Επιτροπή εξέφρασε την επιθυμία της να οργανωθεί συνέδριο [...]

Η Επιτροπή γνωστοποίησε την πρόθεσή της να προτείνει οδηγία [...]

Για το θέμα αυτό πρέπει να συγκληθεί διάσκεψη [...]

²⁰³ Οι αναφορικές προτάσεις, που μπορεί να είναι ονοματικές ή επιρρηματικές, εξετάζονται χωριστά στο στοιχείο η) λόγω των ιδιαιτεροτήτων τους.

Είναι δύσκολο να δεχθεί η Επιτροπή ότι [...]

Χωρίζονται, όμως, με κόμμα:

— όταν είναι επεξηγηματικές:

Αυτό ακριβώς προτείνει η Επιτροπή, να οργανωθεί συνέδριο [...]

— όταν εισάγονται με ορισμένες προθέσεις (*χωρίς, δίχως, από κ.λπ.*) ή επιρρήματα (*προκειμένου, ίσως κ.λπ.*) (βλ. Συντακτικό Τζάρτζανου, σ. 88-89 του δεύτερου τόμου). Η περίπτωση αυτή είναι αρκετά συνηθισμένη στα ενωσιακά κείμενα, **ιδίως με το προκειμένου, το οποίο δεν εισάγει τελική αλλά βουλευτική πρόταση:**

Χωρίς να θέλει να προκαταλάβει την απόφαση του Συμβουλίου, η Επιτροπή [...]

Προκειμένου να αντιμετωπίσει το πρόβλημα, η Επιτροπή [...]

ζ2. Οι δευτερεύουσες ειδικές προτάσεις δεν χωρίζονται, καταρχήν, με κόμμα:

Ο κ. Μπαρόζο δήλωσε ότι η Επιτροπή θα βοηθήσει τα κράτη μέλη.

Χωρίζονται όμως με κόμμα σε δύο περιπτώσεις (και οι δύο, όμως, είναι σπανιότατες στα ενωσιακά κείμενα):

— ενίοτε (όχι πάντοτε), όταν προηγούνται της κυρίας πρότασης:

Ότι έχει σημειωθεί σημαντική πρόοδος στην Ελλάδα, κανείς δεν μπορεί να το αμφισβητήσει. [Εδώ υπονοείται ένα αυτό: αυτό κανείς δεν μπορεί [...]]

Αλλά:

Η άποψη ότι η Ελλάδα παρέβη τις υποχρεώσεις της δεν ευσταθεί.

— όταν επεξηγούν το αντικείμενο της κύριας πρότασης.

Η Επιτροπή σάς επισήμανε επανειλημμένα το προαναφερόμενο πρόβλημα, ότι τα σφαγεία δεν πληρούν τους όρους υγιεινής. ([...] ότι, δηλαδή, τα σφαγεία [...])

ζ3. Οι δευτερεύουσες ενδοιαστικές προτάσεις δεν χωρίζονται, καταρχήν, με κόμμα:

Η Επιτροπή φοβάται μήπως η κρίση επεκταθεί στο σύνολο της οικονομίας.

Χωρίζονται, όμως, με κόμμα, όταν είναι επεξηγηματικές:

Αυτό ακριβώς φοβάται η Επιτροπή, μήπως η κρίση επεκταθεί στο σύνολο της οικονομίας.

ζ4. Οι πλάγιες ερωτηματικές προτάσεις δεν χωρίζονται, καταρχήν, με κόμμα:

Ο πρόεδρος ρώτησε τον ενάγοντα αν επιμένει στην καταγγελία του.

Η Επιτροπή ζήτησε να μάθει από την καταγγέλλουσα εταιρεία πότε ενημερώθηκε για το πρόβλημα.

Χωρίζονται, όμως, με κόμμα, όταν είναι επεξηγηματικές:

Αυτό ακριβώς ζήτησε να μάθει η Επιτροπή, πότε ενημερωθήκατε για το πρόβλημα.

Επίσης, όταν προηγούνται του ρήματος, χρειάζεται κόμμα:

Το αν η τροπολογία θα γίνει δεκτή, εξαρτάται και από άλλους παράγοντες. [Εδώ υπονοείται ένα αυτό (...), αυτό εξαρτάται από (...)]

- η) Οι λεγόμενες επιθετικές αναφορικές προτάσεις (δηλαδή αυτές που εισάγονται με την αντωνυμία *ο οποίος ή με το που*), όταν είναι προσδιοριστικές (ή, σύμφωνα με άλλη ορολογία, περιοριστικές ή μη προσθετικές, δηλαδή όταν είναι απαραίτητο συμπλήρωμα του λόγου), δεν πρέπει να παίρνουν κόμμα, ενώ, όταν είναι μη προσδιοριστικές (ή, σύμφωνα με άλλη ορολογία, μη περιοριστικές ή προσθετικές, δηλαδή όταν δεν είναι απαραίτητο συμπλήρωμα του λόγου), το κόμμα είναι απαραίτητο. Στις περιπτώσεις αυτές, η εσφαλμένη χρήση —ή μη χρήση— του κόμματος έχει ως αποτέλεσμα βασική νοηματική αλλοίωση του περιεχομένου του κειμένου:**

Τα κράτη μέλη που υπέγραψαν τη σύμβαση καλούνται σε διάσκεψη.

Εδώ η επιθετική αναφορική πρόταση είναι προσδιοριστική, δηλαδή αποτελεί άμεσο και αναγκαίο προσδιορισμό του υποκειμένου. Καθορίζει ποια κράτη μέλη καλούνται σε διάσκεψη: **όχι όλα αλλά μόνο όσα υπέγραψαν τη σύμβαση.**

Τα κράτη μέλη, που υπέγραψαν τη σύμβαση, καλούνται σε διάσκεψη.

Εδώ η επιθετική αναφορική πρόταση είναι μη προσδιοριστική· σε αντίθεση με την προηγούμενη περίπτωση, το νόημα είναι ότι **όλα** τα κράτη μέλη, που, όπως είναι γνωστό, υπέγραψαν τη σύμβαση, καλούνται στη διάσκεψη.

Οι λεγόμενες ελεύθερες αναφορικές προτάσεις, όταν είναι ονοματικές, δηλαδή εισάγονται με τις αντωνυμίες *όποιος, όσος, ό,τι, οποιοσδήποτε* κ.λπ., οπότε λειτουργούν ως υποκείμενο, αντικείμενο ή κατηγορούμενο του ρήματος της κύριας πρότασης, δεν χωρίζονται με κόμμα από την κύρια πρόταση από την οποία εξαρτώνται.

*Όσοι απαντήσουν στη διαβούλευση θα λάβουν έγγραφη επιβεβαίωση. (Η αναφορική πρόταση *Όσοι απαντήσουν στη διαβούλευση* είναι υποκείμενο του *θα λάβουν*)*

*Η Επιτροπή θα ενημερώσει όποιες επιχειρήσεις εκδηλώσουν ενδιαφέρον. (Η αναφορική πρόταση *όποιες επιχειρήσεις εκδηλώσουν ενδιαφέρον* είναι αντικείμενο του *θα ενημερώσει*)*

Οι εν λόγω ελεύθερες αναφορικές προτάσεις, όταν είναι επιρρηματικές, δηλαδή εισάγονται με τα αναφορικά αοριστολογικά επιρρήματα *όπως, όπου, οπουδήποτε, οποτε* κ.λπ., **άλλοτε χωρίζονται και άλλοτε δεν χωρίζονται με κόμμα από την κύρια πρόταση από την οποία εξαρτώνται.**

Δεν χωρίζονται με κόμμα μόνο όταν αποτελούν άμεσο επιρρηματικό προσδιορισμό του ρήματος της κύριας πρότασης:

Οι επιθεωρητές της Επιτροπής μεταβαίνουν οπουδήποτε υπάρχει πρόβλημα. (Τοπικός προσδιορισμός)

Η Επιτροπή θα ενεργήσει όπως νομίζει. (Τροπικός προσδιορισμός)

Η Επιτροπή θα σας απαντήσει όποτε το κρίνει σκόπιμο. (Χρονικός προσδιορισμός)

Στις άλλες περιπτώσεις (όταν δηλαδή δεν αποτελούν άμεσο επιρρηματικό προσδιορισμό του ρήματος της κύριας πρότασης) χωρίζονται με κόμμα από την κύρια πρόταση:

Όπως προαναφέρθηκε, το Κοινοβούλιο εξέδωσε ψήφισμα για το θέμα αυτό.

Ο κανονισμός (ΕΚ) αριθ. .../..., όπως τροποποιήθηκε με τον κανονισμό (ΕΚ) αριθ. .../..., αφορά [...]

Όπως και να δείτε το θέμα, η άποψή σας δεν ευσταθεί.

Όπου και να παραδοθούν τα προϊόντα, πρέπει να υποβληθούν σε κτηνιατρικό έλεγχο.

θ) Το κόμμα και ο σύνδεσμος και

Όταν ο σύνδεσμος και είναι **συνδετικός**, δεν χρειάζεται κόμμα, γιατί συνδέει όμοια πράγματα:

Στοιχεία τέτοιου είδους έχουν πολύ σχετική αξία και πρέπει να χρησιμοποιούνται με προσοχή.

Όταν, όμως, πριν από το και που συνδέει δύο προτάσεις υπάρχει ένα και που συνδέει δύο όρους της πρώτης πρότασης, το κόμμα συνηθίζεται:

Η επιτροπή εξέτασε το ιστορικό του ζητήματος, τις σχετικές εισηγήσεις και τις απόψεις των ενδιαφερομένων, και εξέδωσε θετική γνωμοδότηση.

Κόμμα χρησιμοποιείται επίσης πριν από το και, όταν υπάρχει μια ασυνέχεια στη ροή του λόγου:

Η αντίδραση της Επιτροπής ήταν άμεση, και υπήρχαν σοβαροί λόγοι γι' αυτό.

Η Ελλάδα έλαβε πολλές επιδοτήσεις, και οι επιδοτήσεις πρέπει να αξιοποιούνται σωστά.

Ο κανονισμός ορίζει ότι δίνεται ιδιαίτερη προσοχή στις απομακρυσμένες και απομονωμένες περιοχές, και το νησί Ιέρο εμπίπτει σ' αυτή την κατηγορία.

Στις περιπτώσεις αυτές υπάρχει σχεδόν πάντοτε αλλαγή υποκειμένου και συχνότατα μορφολογική ασυμμετρία των δύο προτάσεων (π.χ. στη σειρά υποκειμένου-ρήματος, στην

αναφορά ή μη του υποκειμένου)· αντί του κόμματος μπορεί να χρησιμοποιηθεί παύλα ή άνω τελεία.

Όταν όμως ο σύνδεσμος και είναι **προσθετικός**, τότε απαιτείται κόμμα:

Στις εθνοτικές μειονότητες της Ευρώπης περιλαμβάνονται Βορειοαφρικανοί, και Ρομά που προέρχονται από τα ανατολικά κράτη.

Στην περίπτωση αυτή, αν δεν μπει κόμμα μετά τη λέξη *Βορειοαφρικανοί*, μπορεί να νομίσει κανείς ότι και οι Βορειοαφρικανοί προέρχονται από τα ανατολικά κράτη. Με το κόμμα οι Βορειοαφρικανοί διαχωρίζονται και γίνεται σαφές ότι η αναφορική πρόταση αφορά μόνο τους Ρομά. Εδώ ο προσθετικός σύνδεσμος και μπορεί να αντικατασταθεί από το *καθώς και*.

Υπάρχει και **αντιθετικό και**, προ του οποίου χρειάζεται κόμμα:

Η νομική επιτροπή συνέταξε το έγγραφο, και το παρουσίασε η επιτροπή αναφορών.

Δηλαδή η μεν νομική επιτροπή συνέταξε το έγγραφο, η δε επιτροπή αναφορών το παρουσίασε.

Πριν από τη συντομογραφία κ.λπ. (ή κ.τ.λ.) δεν μπαίνει κόμμα. Το σημείο αυτό χρειάζεται προσοχή, γιατί στα αγγλικά ιδίως πρωτότυπα πριν από το *etc.* υπάρχει συχνά κόμμα, το οποίο δεν πρέπει να μεταφέρεται άκριτα στο ελληνικό κείμενο.

Πριν από το *καθώς και* (όπως και πριν από το *καθώς επίσης*) συνιστάται να μπαίνει κόμμα.

- ι) Στις απαριθμήσεις που εισάγονται με παύλες (και οι οποίες, στη νομοτεχνική ορολογία, ονομάζονται περιπτώσεις) τα επιμέρους τμήματα χωρίζονται μεταξύ τους με κόμμα:**

Η Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης περιλαμβάνει τρεις σειρές:

- τη σειρά L: Νομοθεσία,
- τη σειρά C: Ανακοινώσεις και Πληροφορίες,
- τη σειρά S: Συμπλήρωμα της Επίσημης Εφημερίδας της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Ωστόσο, στο **διατακτικό νομικών πράξεων**, αν τα επιμέρους τμήματα εισάγονται με **μικρά ελληνικά γράμματα** [α), β), γ) κ.ο.κ.] ή με **μικρούς λατινικούς αριθμούς** [i), ii), iii) κ.ο.κ.] ή με **αραβικούς αριθμούς** [1), 2), 3)²⁰⁴ κ.ο.κ.], τότε χωρίζονται με **άνω τελεία**.

²⁰⁴ Στο σημείο αυτό πρέπει να γίνει μια σημαντική επισήμανση. Στα ελληνικά υπάρχουν δύο **υποδιαίρεσεις εντός του διατακτικού νομικών πράξεων** που μπορούν να εισάγονται με **αραβικούς αριθμούς**: οι παράγραφοι και τα σημεία (φυσικά, τα σημεία μπορούν να εισάγονται και με μικρούς λατινικούς αριθμούς). Οι μεταξύ τους διαφορές είναι οι εξής: πρώτον, πριν από τα σημεία που εισάγονται με αραβικούς αριθμούς (όπως και πριν από όλα τα άλλα σημεία) προηγείται μια εισαγωγική φράση (π.χ., «Για τους σκοπούς του παρόντος κανονισμού, ισχύουν οι ακόλουθοι ορισμοί:» ή «Ο παρών κανονισμός τροποποιείται ως εξής:»), πράγμα που δεν συμβαίνει με τις παραγράφους· και, δεύτερον, μετά τον αραβικό αριθμό που εισάγει παράγραφο μπαίνει τελεία (1.), ενώ μετά τον αραβικό αριθμό που εισάγει σημείο μπαίνει το δεύτερο μέρος της παρένθεσης [1)]· πρέπει εδώ να τονιστεί ότι οι αραβικοί αριθμοί

(Όταν εισάγονται με μικρά ελληνικά γράμματα, ονομάζονται *στοιχεία*, ενώ όταν εισάγονται με μικρούς λατινικούς αριθμούς ή με αραβικούς αριθμούς, ονομάζονται *σημεία*). Παρεμπιπτόντως σημειώνεται ότι στις παραπομπές σε στοιχεία και σημεία χρησιμοποιούμε το δεύτερο μόνο μέρος της παρένθεσης. (Βλ. κεφάλαιο *Η στίξη στις απαριθμήσεις*, παρακάτω).

ια) Το κόμμα, με την ονομασία υποδιαστολή, χρησιμοποιείται στο αναφορικό ό,τι (το *οτιδήποτε* δεν παίρνει κόμμα), καθώς και **στους αριθμούς για τη διάκριση των δεκαδικών ψηφίων** από τα ακέραια. (Για περισσότερες λεπτομέρειες, βλ. κεφάλαιο *Σημεία στίξης και αριθμοί*, παρακάτω).

Γενικότερα:

ιβ) Δεν χωρίζεται με κόμμα το υποκείμενο από το ρήμα, εκτός αν, όπως αναφέρθηκε στο στοιχείο ε), παρεμβάλλεται άλλη πρόταση ή προτάσεις ή άλλοι προσδιορισμοί, οπότε χρειάζονται δύο κόμματα και όχι ένα (τα ίδια ισχύουν και μεταξύ ρήματος και αντικειμένου).

Η Επιτροπή πρέπει να λάβει αμέσως απόφαση για το θέμα αυτό.

Αλλά:

Η Επιτροπή, τόνισε ο κ. Κυπριανού, πρέπει να λάβει αμέσως απόφαση για το θέμα αυτό.

Η Επιτροπή, έπειτα από ώριμη σκέψη, αποφάσισε να μην επιβάλει κυρώσεις στην επιχείρηση.

Υπάρχει όμως και άλλη περίπτωση κατά την οποία μπορεί το υποκείμενο «φαινομενικά» να χωρίζεται από το ρήμα. Αυτό συμβαίνει όταν έχουμε πολλά υποκείμενα ασύνδετα:

Κανονισμοί, οδηγίες, αποφάσεις, συστάσεις, έχουν εκδοθεί εκατοντάδες από τα κοινοτικά όργανα.

Όταν τεθεί κόμμα πριν από το ρήμα, υπάρχει συλλογικό, **κατά το νοούμενον**, υποκείμενο (όλα αυτά), και τα άλλα υποκείμενα αποτελούν την ανάλυση του εν λόγω υποκειμένου. Ωστόσο, η στίξη αυτή δεν είναι υποχρεωτική. Αν όμως τεθεί ο σύνδεσμος και μεταξύ του προτελευταίου και του τελευταίου υποκειμένου, δηλαδή *αποφάσεις και συστάσεις*, τότε δεν είναι δυνατόν να τεθεί κόμμα πριν από το ρήμα.

Και μια τελευταία παρατήρηση: Όπως λέει η Γραμματική του Μ. Τριανταφυλλίδη (σ. 60-61), *η χρήση του κόμματος είναι αδύνατο να κανονιστεί παντού. Όχι μόνο γιατί δεν είναι δυνατόν να προβλεφτούν όλες οι περιπτώσεις, αλλά και επειδή τη χρήση του τη ρυθμίζει η υποκειμενική*

σημείων που αναφέρονται σε διατακτικό πράξης και βρίσκονται μέσα σε κείμενο (δηλαδή και πέραν της στοίχισης) ακολουθούνται από μονή παρένθεση [σημείο 1)]. Η αναφορά του παρόντος κεφαλαίου σε επιμέρους τμήματα που εισάγονται με αραβικούς αριθμούς αφορά μόνο τα σημεία (και όχι τις παραγράφους) **αποκλειστικά στο διατακτικό νομικών πράξεων**. Επισημαίνεται ότι **εκτός διατακτικού** (π.χ. σε απαριθμήσεις σε παραρτήματα ή γενικά σε πράξεις ή δημοσιεύσεις που δεν έχουν νομοθετικό χαρακτήρα) οι στοιχισμένοι αραβικοί αριθμοί ακολουθούνται γενικά από τελεία (.), ενώ όταν βρίσκονται μέσα σε κείμενο δεν ακολουθούνται από στίξη (σημείο 1). Παρεμπιπτόντως σημειώνεται ότι χρησιμοποιούμε επίσης το δεύτερο μόνο μέρος της παρένθεσης μετά τα μικρά ελληνικά γράμματα («στοιχεία») και τους μικρούς λατινικούς αριθμούς που εισάγουν σημεία.

κρίση εκείνου που γράφει και το είδος των γραφομένων. Έχει κάποια αντιστοιχία με τον τόνο της φωνής. Η σωστή χρήση δεν αποκλείει άλλωστε την ελαστικότητα στην έκτασή της και αυτή απόκειται στην προσωπική εκτίμηση.

Η παρατήρηση αυτή έχει ιδιαίτερη εφαρμογή σε περιπτώσεις επιρρηματικών κυρίως φράσεων και προσδιορισμών διαφόρου είδους και μεγέθους, για τις οποίες (περιπτώσεις) δεν είναι δυνατόν να διατυπωθούν απαρέγκλιτοι κανόνες γενικής εφαρμογής. Στις περιπτώσεις αυτές ο κάθε συντάκτης/μεταφραστής αποφασίζει αν θα βάλει κόμμα ή όχι με βάση το προσωπικό του γλωσσικό αισθητήριο και με γνώμονα τη συμβολή ή μη του κόμματος στη νοηματική σαφήνεια και στην αισθητική κομψότητα των γραφομένων.

A.3. ΑΝΩ ΤΕΛΕΙΑ

Η άνω τελεία χρησιμοποιείται κυρίως στις ακόλουθες περιπτώσεις:

- α) χωρίζει τμήματα του λόγου που βρίσκονται μεταξύ τους σε **στενή νοηματική σχέση** και τα οποία, κατά την κρίση του γράφοντος, είναι γλωσσικά κομψότερο να διαχωριστούν με άνω τελεία παρά να συνδεθούν μέσω της παράταξης ή της υπόταξης (το τμήμα του γραπτού λόγου που τελειώνει ή αρχίζει με άνω τελεία ονομάζεται *ημιπερίοδος*):

Το κράτος μέλος αποφάσισε να πληρώσει τη χρηματική ποινή που του επέβαλε το Δικαστήριο· δεν μπορούσε, άλλωστε, να κάνει διαφορετικά.

Ειδικότερα:

- β) χωρίζει τμήματα περιόδου (ημιπεριόδους) που βρίσκονται μεταξύ τους σε **σχέση αντιθετική, επεξηγηματική** (διευκρινιστική) ή και τα δύο:

Στην προκειμένη περίπτωση η ενδεδειγμένη νομική πράξη δεν είναι η οδηγία· είναι ο κανονισμός, γιατί αυτός έχει άμεση ισχύ σε όλα τα κράτη μέλη.

- γ) χωρίζει **ομάδες ή ακολουθίες λέξεων ή προτάσεων**. Αυτό συμβαίνει ιδίως όταν μέσα σε μια σχετικά μεγάλη περίοδο λόγου έχουμε ομάδες από προτάσεις ή από άλλες ακολουθίες λέξεων που κανονικά θα έπρεπε να χωρίζονται μεταξύ τους με κόμμα, αλλά που, αν χωρίζονταν όντως με κόμμα, θα υπήρχε κίνδυνος ασάφειας:

Η Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης περιλαμβάνει τρεις σειρές: τη σειρά L, στην οποία δημοσιεύονται συμβάσεις που συνάπτονται ανάμεσα στα κράτη μέλη, πράξεις για την ισχύ των οποίων απαιτείται δημοσίευση, πράξεις για την ισχύ των οποίων δεν απαιτείται δημοσίευση, πράξεις που έχουν εκδοθεί δυνάμει του τίτλου V της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση και ορισμένες πράξεις που έχουν εκδοθεί δυνάμει του τίτλου VI της εν λόγω Συνθήκης, καθώς και διορθωτικά· τη σειρά C, στην οποία δημοσιεύονται πράξεις που έχουν εκδοθεί δυνάμει του τίτλου V και του τίτλου VI της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση, αλλά οι οποίες δεν δημοσιεύονται στη σειρά L, ανακοινώσεις, προπαρασκευαστικές πράξεις και προπαρασκευαστικές πράξεις κατ' εφαρμογή των τίτλων V και VI της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση, πληροφορίες και διορθωτικά· τη σειρά S, στην οποία δημοσιεύονται διαγωνισμοί δημοσίων έργων, προμηθειών και παροχής υπηρεσιών από όλα τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, συμβάσεις προμηθειών (για τους τομείς του ύδατος, της ενέργειας, των συγκοινωνιών και των τηλεπικοινωνιών),

ανακοινώσεις των θεσμικών οργάνων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ανακοινώσεις του Ευρωπαϊκού Ταμείου Ανάπτυξης (χώρες ΑΚΕ) κ.λπ.

Στη μεγάλη αυτή περίοδο χωρίζουμε με άνω τελεία τις περιγραφές του περιεχομένου των τριών επιμέρους σειρών που περιλαμβάνει η Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όχι μόνο γιατί έτσι παίρνει μίαν ανάσα ο αναγνώστης, αλλά κυρίως γιατί με τον τρόπο αυτόν το νόημα γίνεται σαφέστερο, αφού, αν χωρίζαμε τις τρεις περιγραφές με κόμματα, θα υπήρχε κίνδυνος σύγχυσης μεταξύ των κομμάτων αυτών και των κομμάτων που πρέπει να χρησιμοποιηθούν μέσα στις εν λόγω περιγραφές.

- δ) στις **απαριθμήσεις**, όταν τα επιμέρους τμήματα εισάγονται με μικρά γράμματα του ελληνικού αλφαβήτου [α), β), γ) κ.λπ.] ή με ρωμαϊκούς (λατινικούς) αριθμούς μικρού σχήματος [i), ii), iii) κ.ο.κ. (romanitos)]:

Η Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης περιλαμβάνει τρεις σειρές:

- α) *τη σειρά L: Νομοθεσία·*
β) *τη σειρά C: Ανακοινώσεις και Πληροφορίες·*
γ) *τη σειρά S: Συμπλήρωμα της Επίσημης Εφημερίδας της Ευρωπαϊκής Ένωσης.*

(Όταν τα επιμέρους τμήματα εισάγονται με παύλες, χωρίζονται μεταξύ τους με κόμμα).

Αυτή η τέταρτη περίπτωση είναι η συνηθέστερη περίπτωση χρήσης της άνω τελείας στα ενωσιακά κείμενα.

Και τρεις ακόμη παρατηρήσεις:

i) Γενικά, η χρήση της άνω τελείας έχει περιοριστεί πολύ στη γλώσσα μας· αντ' αυτής χρησιμοποιείται συνήθως η τελεία και, κατά περίπτωση, άλλα σημεία στίξης (παύλα κ.λπ.). Πάντως, στα ενωσιακά κείμενα, όπου ο ελληνόφωνος μεταφραστής ακολουθεί κατά κανόνα στο σημείο αυτό τη στίξη του πρωτοτύπου, η άνω τελεία δεν είναι σπάνια.

ii) Στα ελληνικά, πριν από την άνω τελεία δεν πρέπει να υπάρχει διάστημα (πράγμα που συμβαίνει, π.χ., στα γαλλικά).

iii) Μετά την άνω τελεία αρχίζουμε με μικρό γράμμα.

A.4. ΔΙΠΛΗ ΤΕΛΕΙΑ

Η διπλή τελεία χρησιμοποιείται κυρίως:

- α) πριν από λόγια κάποιου που αναφέρονται **αυτολεξεί** και κλείνονται σε εισαγωγικά (ή παρατίθενται με πλάγιους χαρακτήρες), πριν από παροιμίες, γνωμικά, αποσπάσματα συγγραμμάτων, νομικών κειμένων κ.λπ.:

Ο πρόεδρος τόνισε: «Το ψήφισμα πρέπει οπωσδήποτε να τροποποιηθεί.».

β) όταν κάνουμε **απαρίθμηση** (ή εισάγουμε κατάλογο στοιχείων), όταν επεξηγούμε κάτι ή όταν δηλώνουμε ένα επακόλουθο/αποτέλεσμα:

Οι βασικές νομικές πράξεις της Ένωσης είναι τρεις: ο κανονισμός, η οδηγία και η απόφαση. (Απαρίθμηση)

Οι ενδιαφερόμενοι πρέπει να υποβάλουν τα ακόλουθα δικαιολογητικά:

- α) αίτηση επιδότησης·
- β) υπεύθυνη δήλωση·
- γ) ... (κατάλογος στοιχείων)

Η ανακοίνωση αυτή έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον: διευκρινίζει τις περιπτώσεις στις οποίες εφαρμόζεται το κοινοτικό δίκαιο ανταγωνισμού. (επεξήγηση)

Αν ο ενδιαφερόμενος δεν υποβάλει έγκαιρα τα δικαιολογητικά, θα υποστεί τις συνέπειες: η αίτησή του θα απορριφθεί. (Επακόλουθο/αποτέλεσμα)

Η σύνταξη των νομοθετικών πράξεων λαμβάνει υπόψη τον πολυγλωσσικό χαρακτήρα της ενωσιακής νομοθεσίας: έννοιες ή ορολογία που προσιδιάζουν σε ένα εθνικό σύστημα χρησιμοποιούνται με φειδώ. (Επακόλουθο/αποτέλεσμα: το ότι οι έννοιες ή η ορολογία που προσιδιάζουν σε ένα εθνικό σύστημα χρησιμοποιούνται με φειδώ αποτελεί απόρροια του γεγονότος ότι η σύνταξη των νομικών πράξεων λαμβάνει υπόψη τον πολυγλωσσικό χαρακτήρα της ενωσιακής νομοθεσίας).

Και μερικές ακόμη παρατηρήσεις:

i) Τη διπλή τελεία τη χρησιμοποιούμε σε ορισμένα ειδικά ενωσιακά κείμενα τεχνικού χαρακτήρα (παραρτήματα κ.λπ.) για τη **δήλωση της αναλογίας**:

Η αλκοόλη πρέπει να διαλυθεί στο νερό σε αναλογία 1:10.

ii) Όπως επισημάνθηκε στο κεφάλαιο για την τελεία, μερικά πρωτότυπα χρησιμοποιούν διπλή τελεία αντί τελείας για τη **δήλωση της ώρας (10:15)**. Η πρακτική αυτή είναι επίσης αποδεκτή στα ελληνικά και, επομένως, ο μεταφραστής δεν χρειάζεται εν προκειμένω να αλλάζει το σημείο στίξης που υπάρχει στο πρωτότυπο.

iii) Γενικά (αν και στην πράξη τα πράγματα δεν είναι πάντοτε απολύτως σαφή), η λέξη που ακολουθεί τη διπλή τελεία γράφεται με κεφαλαίο, όταν η διπλή τελεία έχει θέση τελείας (όταν δηλαδή η ροή του λόγου διακόπτεται όπως όταν υπάρχει τελεία), και με μικρό, όταν η φράση που ακολουθεί αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της πρότασης, δηλαδή όταν η ροή του λόγου θα μπορούσε να συνεχιστεί χωρίς διακοπή ακόμη και αν δεν υπήρχε η άνω τελεία. Πιο πρακτικά, αρχίζουμε συνήθως με κεφαλαίο, όταν μεταφέρουμε αυτολεξεί τα λόγια κάποιου ή όταν ακολουθεί νέα περίοδος (ή περίοδοι), και μάλιστα εκτενής, και με μικρό όταν κάνουμε απαρίθμηση (ή εισάγουμε κατάλογο στοιχείων), όταν επεξηγούμε κάτι ή όταν δηλώνουμε ένα επακόλουθο/αποτέλεσμα.

iv) Στα ελληνικά, πριν από τη διπλή τελεία δεν πρέπει να υπάρχει διάστημα (πράγμα που συμβαίνει, π.χ., στα γαλλικά).

A.5. ΠΑΡΕΝΘΕΣΗ

Σε παρένθεση κλείνουμε μια (εμβόλιμη) λέξη ή φράση που **συμπληρώνει ή εξηγεί** τη λέξη, τον όρο ή τη φράση που προηγείται και που, αν παραλειφθεί, το νόημα του κειμένου δεν επηρεάζεται σημαντικά.

Η Επιτροπή τροποποίησε πρόσφατα (το 2016) την απόφαση αυτή.

Εδώ δίνουμε μια συμπληρωματική πληροφορία που, ακόμη και αν παραλειφθεί, δεν θα επηρεαστεί ουσιαστικά το νόημα και η ροή του κειμένου.

Ειδικότερα, τοποθετούμε σε παρένθεση:

α) επεξηγηματικά στοιχεία:

Ο Ευρωπαϊκός Οργανισμός Διαστήματος (ΕΟΔ) επιδιώκει [...].

β) πηγές παραθεμάτων και παραπομπές:

Το Δικαστήριο έχει αποφανθεί ότι η ισότητα των δύο φύλων αποτελεί βασική αρχή του ενωσιακού δικαίου (βλ. απόφαση στην υπόθεση [...], σκέψη [...]).

Και μερικές ακόμη παρατηρήσεις:

i) Σε μια πρόταση εντός παρενθέσεως που αποτελεί επεξήγηση ή συνέχεια της προηγούμενης η τελεία μπαίνει μετά την παρένθεση. Αν το κείμενο μέσα στην παρένθεση αρχίζει με κεφαλαίο, η παρένθεση κλείνει μετά την τελεία.

ii) Στις νομοθετικές πράξεις οι αριθμοί που προηγούνται των **αιτιολογικών σκέψεων** μπαίνουν σε όλες τις γλώσσες σε παρένθεση. Όταν, όμως, σε άλλα σημεία του κειμένου γίνεται παραπομπή σε κάποια αιτιολογική σκέψη, η παρένθεση στα ελληνικά αφαιρείται (πράγμα που δεν γίνεται στα αγγλικά, γι' αυτό ο μεταφραστής δεν πρέπει να παρασύρεται στο σημείο αυτό από το πρωτότυπο):

Όπως ορίζεται στην αιτιολογική σκέψη 7 του κανονισμού [...]

και όχι:

Όπως ορίζεται στην αιτιολογική σκέψη (7) του κανονισμού [...]

iii) Επίσης στα αγγλικά κλείνουν σε παρένθεση τους αριθμούς και τα γράμματα που δηλώνουν τις παραγράφους και τα στοιχεία των άρθρων αντιστοίχως:

Article 4(1)(a)

Στα ελληνικά αφαιρούμε εντελώς τις παρενθέσεις από τους αριθμούς που δηλώνουν τις παραγράφους, ενώ στα στοιχεία διατηρούμε μόνο το δεύτερο μέρος της παρένθεσης:

Άρθρο 4 παράγραφος 1 στοιχείο α)

Επισημαίνεται ότι, στα ελληνικά, σε αναφορές σε **σημεία** (όχι παραγράφους) του διατακτικού που δηλώνονται με αραβικούς αριθμούς και βρίσκονται μέσα σε κείμενο (δηλαδή και πέραν της στοίχισης) βάζουμε το δεύτερο μέρος της παρένθεσης μετά τον αριθμό:

Στο άρθρο 4 παράγραφος 1 σημείο 1) προστίθεται το ακόλουθο κείμενο:

Φυσικά, η παρένθεση χρησιμοποιείται σε μεγάλο βαθμό στα μαθηματικά, αλλά η χρήση αυτή δεν ενδιαφέρει τον ενωσιακό μεταφραστή.

A.6. ΑΓΚΥΛΕΣ

α) Η βασική χρήση της αγκύλης (ή ορθογώνιας παρένθεσης) στα κείμενα της Ένωσης είναι όταν σε παρένθετο κείμενο πρέπει να χρησιμοποιηθεί **δεύτερη παρένθεση**: στην περίπτωση αυτή, ως πρώτη παρένθεση χρησιμοποιείται η αγκύλη:

[βλέπε κανονισμό (ΕΟΚ) αριθ. 3600/89]

β) Χρησιμοποιούμε επίσης αγκύλες, όταν **παραλείπουμε ηθελημένα** μία ή περισσότερες λέξεις κειμένου που παραθέτουμε στο κείμενό μας. Στην περίπτωση αυτή μέσα στις αγκύλες βάζουμε αποσιωπητικά. Ωστόσο, μερικοί συγγραφείς/συντάκτες προτιμούν να χρησιμοποιούν στην περίπτωση αυτή μόνο αποσιωπητικά, χωρίς αγκύλες [η πρακτική αυτή είναι επίσης αποδεκτή, αν και λιγότερο δόκιμη (βλ. σχετική επισήμανση στο κεφάλαιο για τα αποσιωπητικά): ο ελληνόφωνος μεταφραστής ακολουθεί συνήθως το πρωτότυπο]:

Σας υπενθυμίζουμε ότι η άποψη του Δικαστηρίου έχει ως εξής: Αν η Επιτροπή επιθυμεί να προσφύγει κατά του Συμβουλίου [...], οφείλει προηγουμένως να το ενημερώσει.

Αλλά και:

Σας υπενθυμίζουμε ότι η άποψη του Δικαστηρίου έχει ως εξής: Αν η Επιτροπή επιθυμεί να προσφύγει κατά του Συμβουλίου ..., οφείλει προηγουμένως να το ενημερώσει.

γ) Στα ενωσιακά (και όχι μόνο) κείμενα χρησιμοποιούνται επίσης αγκύλες, όταν ο συντάκτης κάνει δικές του **προσθήκες, σχολιασμούς** κ.λπ. μέσα σε κείμενο που παραθέτει:

Η έκθεση του Κοινοβουλίου αναφέρει: Τα ανθρώπινα δικαιώματα παραβιάζονται συστηματικά στη χώρα σας [η Επιτροπή δεν συμφωνεί με την άποψη αυτή], πράγμα που πρέπει να σταματήσει αμέσως.

Στην περίπτωση αυτή οι αγκύλες και το κείμενο που περιέχεται σ' αυτές γράφονται με κανονικούς (όρθιους) χαρακτήρες, για να φανεί ότι δεν αποτελούν μέρος του παρατιθέμενου κειμένου, που γράφεται με πλάγιους χαρακτήρες.

- δ) Επίσης, ιδίως όταν πρόκειται για παραθέσεις ή για αποσπάσματα εγγράφων αναφοράς όπου χρησιμοποιείται όρος αδόκιμος ή, εν πάση περιπτώσει, διαφορετικός από τον όρο τον οποίο εμείς κρίνουμε ότι πρέπει να χρησιμοποιήσουμε στο έγγραφό μας (π.χ. *έγγραφο οχλήσεως* το Δικαστήριο αλλά *προειδοποιητική επιστολή* εμείς, *εκζητούμενος* η εθνική πράξη αλλά *καταζητούμενος* η ενωσιακή κ.λπ.), τότε (και για την αποφυγή πιθανής σύγχυσης, δηλαδή για να μη νομίσει ο αναγνώστης ότι πρόκειται για διαφορετικά πράγματα) χρησιμοποιούμε μεν τον όρο του παραθέματος ή του εγγράφου αναφοράς στο παρατιθέμενο κείμενο, αλλά βάζουμε σε αγκύλες και τον όρο που θεωρούμε ορθότερο και τον οποίο θα χρησιμοποιούμε στη συνέχεια του εγγράφου (ή, απλώς, και τον άλλον όρο). Παράδειγμα (γνωστό από τα έγγραφα της ΓΔ TRADE):

Ο γενικός όρος «ζημία» αναφέρεται στη σημαντική ζημία, καθώς και στον κίνδυνο πρόκλησης σημαντικής ζημίας ή στην αισθητή καθυστέρηση της δημιουργίας βιομηχανίας [κλάδου παραγωγής], όπως ορίζεται στο άρθρο 3 παράγραφος 1 του βασικού κανονισμού.

Και δύο ακόμη παρατηρήσεις:

- i) Αν παραστεί ανάγκη, ως τρίτο επίπεδο παρενθέσεων μπορούν να χρησιμοποιηθούν εξωτερικά οι αγκιστροειδείς αγκύλες (άγκιστρα):

Η διάταξη αυτή υπάρχει σε πολλές νομοθετικές πράξεις {κυρίως σε κανονισμούς [βλ., π.χ., κανονισμό (ΕΚ) αριθ. 3600/2001 (ΕΕ L 53 της 23.2.2001, σ. 14)]}.

- ii) Φυσικά, οι αγκύλες χρησιμοποιούνται σε μεγάλο βαθμό στα μαθηματικά και σε άλλα ειδικά κειμενικά είδη (π.χ. στη γλωσσολογία για την απόδοση φωνητικής μεταγραφής ή τη γραφή συμβόλων φθόγγων), αλλά οι χρήσεις αυτές δεν ενδιαφέρουν τον ενωσιακό μεταφραστή.

A.7. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

- α) Σε εισαγωγικά (στο ελληνικό κείμενο προτιμώνται τα διπλά γωνιώδη εισαγωγικά: « ») κλείνονται κυρίως **λόγια ή παραθέματα που αναφέρονται αυτολεξεί**. Όμως, τα εισαγωγικά είναι περιττά σε λόγια ή παραθέματα που γράφονται με χαρακτήρες διαφορετικούς από εκείνους του υπόλοιπου κειμένου (κυρίως με πλάγιους χαρακτήρες).

Αν χρειάζονται εισαγωγικά μέσα σε κείμενο που είναι ήδη σε εισαγωγικά, τότε για τα εισαγωγικά αυτά χρησιμοποιούνται τα διπλά ανωφερή εισαγωγικά (“ ”), ενώ σε τρίτο επίπεδο εσωτερικά χρησιμοποιούνται τα μονά ανωφερή εισαγωγικά (‘ ’):

Ο κ. Μπαρόζο δήλωσε: «Η Επιτροπή δίνει διαφορετική ερμηνεία στον όρο “δεσπόζουσα θέση”».

Και ένα παράδειγμα με «τριπλά» εισαγωγικά:

Ο εκπρόσωπος της Γενικής Διεύθυνσης διευκρίνισε τα εξής:

«Ο κανονισμός (ΕΚ) αριθ. .../... τροποποιείται ως εξής:

1. Στο άρθρο 2, η παράγραφος 9 αντικαθίσταται από το ακόλουθο κείμενο:

“9. ‘ευρωπαϊκή δήλωση συμμόρφωσης AFR’ σημαίνει το έγγραφο που πιστοποιεί τη συμμόρφωση [...] ενός κράτους μέλους, ”.

2. Στο άρθρο 6 παράγραφος 2, το στοιχείο β) αντικαθίσταται από το ακόλουθο κείμενο:

“β) έως την παρέλευση έτους μετά την ημερομηνία [...] τα κράτη μέλη αναγνωρίζουν κάθε ευρωπαϊκή δήλωση συμμόρφωσης AFR”.»

- β) Βάζουμε ακόμη σε εισαγωγικά λέξεις ή φράσεις τις οποίες θέλουμε κατά κάποιον τρόπο **να απομονώσουμε** από τα συμφραζόμενά τους, π.χ. για να τις ορίσουμε, ή λέξεις ή φράσεις με τις οποίες θα αποδίδουμε (συνοπτικά) στα επόμενα σημεία του κειμένου μας μακροσκελείς όρους ή φράσεις:

Στο πλαίσιο του παρόντος κανονισμού ο όρος «φάρμακο» σημαίνει [...]

Ο Ευρωπαϊκός Οργανισμός Φαρμάκων, που θα καλείται στο εξής «Οργανισμός», [...]

Όμως, και στην περίπτωση αυτή τα εισαγωγικά είναι περιττά, αν οι συγκεκριμένες λέξεις ή φράσεις γράφονται με χαρακτηριστικές διαφορετικούς από εκείνους του υπόλοιπου κειμένου (κυρίως με πλάγιους χαρακτήρες). Επισημαίνεται πάντως ότι στην περίπτωση αυτή η «απομόνωση» είναι σαφέστερη με τα εισαγωγικά απ’ ό,τι με τα πλάγια γράμματα και, όταν υπάρχει κίνδυνος αμφισημίας, πρέπει να προτιμάται.

Παράδειγμα

Στα ενωσιακά κείμενα το αρνητικό μόριο *δεν* πρέπει να γράφεται πάντοτε με ν.

Στα ενωσιακά κείμενα το αρνητικό μόριο «δεν» πρέπει να γράφεται πάντοτε με ν.

Στο παράδειγμα αυτό, το κλείσιμο του *δεν* σε εισαγωγικά το αποχωρίζει σαφέστερα από τις γειτονικές του λέξεις —και ιδίως από το *πρέπει*—, πράγμα που δεν συμβαίνει στην πρώτη εκδοχή (γραφή με πλάγια γράμματα), όπου μπορεί εύκολα να διαβαστεί: *δεν πρέπει να γράφεται [...]*

- γ) Ειδικότερα, βάζουμε σε εισαγωγικά λέξεις, φράσεις ή κείμενα που **προστίθενται, διορθώνονται ή αντικαθίστανται**:

Στην παράγραφο 1 του άρθρου 5 του κανονισμού [...], η λέξη «υψηκότητα» αντικαθίσταται με τη λέξη «ιθαγένεια».

- δ) Σε εισαγωγικά κλείνονται επίσης φράσεις ή λέξεις που **δεν χρησιμοποιούνται με το συνηθισμένο τους νόημα** ή αναφέρονται **ειρωνικά**:

Κατά την άποψη της Επιτροπής, η τεράστια άνοδος του χρηματιστηρίου μπορεί να αποδειχθεί «φούσκα».

Το «κατόρθωμα» του συγκεκριμένου δικαιούχου να διασπαθίσει σε τόσο σύντομο χρονικό διάστημα τις επιχορηγήσεις που έλαβε από την Επιτροπή είναι πρωτοφανές.

- ε) Τέλος, σε εισαγωγικά μπορούμε να κλείσουμε **ονομασίες** εταιρειών, τίτλους βιβλίων, ονόματα εφημερίδων κ.λπ.:

Η εταιρεία «Πήγασος» έχει απασχολήσει και στο παρελθόν τις αρχές ανταγωνισμού του εν λόγω κράτους μέλους.

Και εδώ, αν οι εν λόγω ονομασίες, τίτλοι κ.λπ. γραφτούν με διαφορετικούς χαρακτήρες, τα εισαγωγικά είναι περιττά.

A.8. ΕΝΩΤΙΚΟ — ΠΑΥΛΑ ΜΕΣΑΙΟΥ ΜΕΓΕΘΟΥΣ — ΜΕΓΑΛΗ ΠΑΥΛΑ

Πριν εξετάσουμε τον τρόπο χρήσης αυτών των σημείων στίξης, πρέπει να κάνουμε δύο προκαταρκτικές παρατηρήσεις και μια γενικότερη επισήμανση:

- α) Όπως προαναφέρθηκε, σε μερικά έργα αναφοράς (για παράδειγμα, στην προηγούμενη σχολική Γραμματική ή στον Οδηγό των εκδόσεων Πατάκη) το ενωτικό δεν θεωρείται σημείο στίξης αλλά απλό ορθογραφικό σημείο. Άλλα έργα όμως (όπως η νέα σχολική Γραμματική, η Γραμματική Κλαίρη–Μπαμπινιώτη ή η Γραμματική Holton κ.ά.) το συγκαταλέγουν και το εξετάζουν στα σημεία στίξης. Ο παρών Οδηγός ακολουθεί τη δεύτερη προσέγγιση και εξετάζει το ενωτικό μαζί με την παύλα —παρά τη διαφορετική τους λειτουργία— λόγω της μορφολογικής ομοιότητάς τους (που μερικές φορές, άλλωστε, οδηγεί σε σύγχυσή τους).
- β) Η πρακτική την οποία ακολουθούν τα ελληνικά έντυπα όσον αφορά τη χρήση της παύλας, και ειδικότερα το μέγεθός της, είναι κάθε άλλο παρά ομοιογενής (με το ενωτικό δεν υπάρχει γενικά πρόβλημα). Πράγματι, υπάρχουν δόκιμα έργα (για παράδειγμα, η Γραμματική Κλαίρη–Μπαμπινιώτη) που δεν χρησιμοποιούν καθόλου τη μεγάλη παύλα, ενώ άλλα τη χρησιμοποιούν συστηματικά (για παράδειγμα, η Γραμματική Holton κ.ά.), αγνοώντας την παύλα μεσαίου μεγέθους. Γενικά, πάντως, υπάρχει μια «χαλαρότητα» ως προς το θέμα αυτό²⁰⁵.
- γ) Η κατάσταση αυτή δυσχεραίνει τη διατύπωση σαφών και απαρέγκλιτων κανόνων. Η λύση που επιλέχθηκε στον παρόντα Οδηγό είναι να επισημανθεί η πάγια πρακτική που ακολουθεί —ή πρέπει να ακολουθεί— η Υπηρεσία Εκδόσεων (πρόκειται για τους κανόνες που παρατίθενται παρακάτω) και να ζητηθεί από τους συναδέλφους να την ακολουθούν κι αυτοί με τη μεγαλύτερη δυνατή επιμέλεια. Από την άλλη πλευρά, όμως, δεν πρέπει να ξεφύγουμε από τα πλαίσια της κοινής λογικής και να οδηγηθούμε σε καταστάσεις στείρας και ψυχοφθόρας τυπολατρίας, διυλίζοντας αδικαιολόγητα τον κώνωπα. Έτσι, δεν πρέπει, για παράδειγμα, να θεωρείται έγκλημα καθοσιώσεως —ούτε καν έγκλημα— η χρήση παύλας μεσαίου μεγέθους για τη δήλωση του (χρονικού ή μη) διαστήματος μεταξύ δύο ορίων [στοιχεία β) και γ) του σημείου A.8.1 παρακάτω] ή, αντιστρόφως, η χρήση ενωτικού για την περίπτωση της παράθεσης όρων που συνδέονται μεταξύ τους, αλλά διατηρούν τη σημασιολογική τους αυτοτέλεια [στοιχείο α) του σημείου A.8.2 παρακάτω]. Συχνά, άλλωστε, τους σχετικούς κανόνες δεν τους τηρούν ούτε οι

²⁰⁵ Μάλιστα στη Γραμματική Holton κ.ά. (σ. 42) επισημαίνεται ότι, στην πράξη, οι συγγραφείς και οι στοιχειοθέτες δεν ακολουθούν καν τη διαφορά μεταξύ παύλας και ενωτικού.

συντάκτες των πρωτοτύπων. Συνεπώς, σε περιπτώσεις αυτού του είδους ο μεταφραστής εύλογα νομιμοποιείται να ακολουθεί την πρακτική του πρωτοτύπου.

Πρέπει όμως να τονιστεί ότι επιβάλλεται να τηρείται οπωσδήποτε η διαφορά μεταξύ μεγάλης παύλας (ως σημείου στίξης *stricto sensu*) και ενωτικού, ακόμη και αν το πρωτότυπο δεν κάνει τη διάκριση αυτή. Πράγματι, είναι εντελώς αδικαιολόγητο να χρησιμοποιείται ενωτικό (δηλαδή η πιο μικρή οριζόντια γραμμή) στην περίπτωση που περιγράφεται στο στοιχείο α) του σημείου Α.8.3 παρακάτω, καθώς και αντί της διπλής μεγάλης παύλας, όπως είναι επίσης αδικαιολόγητο να χρησιμοποιείται η μεγάλη παύλα στις περιπτώσεις του σημείου Α.8.1.

- δ) Όσον αφορά τη σχετική ορολογία, προτιμήθηκε η χρήση των όρων *παύλα μεσαίου μεγέθους* και *μεγάλη παύλα* αντί των όρων *μικρή* και *μεγάλη παύλα*, γιατί ο όρος *μικρή παύλα* θα ήταν δυνατόν, σε ορισμένες περιπτώσεις, να οδηγήσει σε σύγχυση με το ενωτικό. Προτιμήθηκε επίσης ο όρος *παύλα μεσαίου μεγέθους* αντί του όρου *μεσαία παύλα*, γιατί ο όρος *μεσαία παύλα* θα μπορούσε να παραπέμπει στη θέση της παύλας μέσα στην περίοδο και όχι στο μέγεθός της.

A.8.1. Ενωτικό (-)

Η μικρή οριζόντια παύλα (ενωτικό), το βραχύτερο σε μήκος από τα τρία σημεία (που το γράφουμε πληκτρολογώντας απλώς το σύμβολο - στην αριθμητική ενότητα πλήκτρων), σημειώνεται χωρίς κενά σε σχέση με ό,τι προηγείται ή έπεται. Χρησιμοποιείται κυρίως:

- α) για να δηλώσει τον **χωρισμό μιας λέξης** στο τέλος της γραμμής σύμφωνα με τους κανόνες συλλαβισμού (π.χ. κανονι-σμός κ.ο.κ.).
- β) για να δηλώσει το **διάστημα μεταξύ δύο ορίων** (π.χ.: άτομα ηλικίας 25-45 ετών, μάζα 10-70 kg). Ωστόσο, στην περίπτωση αυτή μπορεί να χρησιμοποιηθεί και παύλα μεσαίου μεγέθους. Αν, όπως στο δεύτερο από τα εντός παρενθέσεως παραδείγματα, το διάστημα μεταξύ των δύο ορίων συνοδεύεται από σύμβολο μονάδας μέτρησης (kg, °C κ.λπ.), τότε: αν το σύμβολο είναι και για τους δύο αριθμούς το ίδιο, γράφεται μόνο μετά τον δεύτερο αριθμό και δεν αφήνονται διαστήματα εκατέρωθεν του ενωτικού ή της παύλας (10-70 kg, 10-20 °C)· αν όμως το σύμβολο αλλάζει, τότε αφήνεται διάστημα εκατέρωθεν του ενωτικού ή της παύλας (200 kW - 10 MW). Εκατέρωθεν διαστήματα πρέπει να αφήνονται επίσης και όταν οι δύο αριθμοί προσδιορίζονται από λέξεις που δηλώνουν διαφορετικές τάξεις μεγέθους (π.χ.: παιδιά ηλικίας 10 μηνών - 2 ετών), αν και στην περίπτωση αυτή το καλύτερο είναι να χρησιμοποιείται η έκφραση *από... έως...* (παιδιά ηλικίας από 10 μηνών έως 2 ετών)·
- γ) ειδικότερα, στην αναφορά σε περιόδους τουλάχιστον δύο **πλήρων ετών** (π.χ. 1989-1991, 2002-2004 κ.ο.κ.). Ωστόσο, και στην περίπτωση αυτή μπορεί να χρησιμοποιηθεί και παύλα μεσαίου μεγέθους·
- δ) στην ονομασία **χημικών ενώσεων** (π.χ. εξε-5-όλη-2· πεντεν-1-ίνιο-5)·
- ε) στα **παραθετικά πολυλεκτικά σύνθετα**, όπου τα συνθετικά αποτελούν από κοινού μια **ενιαία εννοιολογική οντότητα** (π.χ. απόφαση-πλαίσιο, παραγωγός-εξαγωγέας κ.ο.κ.).

Ενωτικό βάζουμε και μεταξύ των δύο ονομάτων που συναποτελούν το επώνυμο ενός προσώπου (π.χ. Μπενίτα Φερέρο-Βάλντερ)²⁰⁶.

Κατ' εξαίρεση, δεν χρησιμοποιούμε ενωτικό στο πολυλεκτικό παραθετικό σύνθετο κράτος μέλος, γιατί στην ενωσιακή πρακτική έχει ιστορικά επικρατήσει η γραφή χωρίς ενωτικό.

στ) σε περίπτωση διαζευκτικής αναφοράς μιας λέξης στον ενικό και τον πληθυντικό, οπότε δεν γράφουμε στον πληθυντικό τη λέξη ολόκληρη αλλά μόνο τη διαφοροποιούμενη, σε σχέση με τον ενικό, κατάληξή της με ενωτικό. Στην περίπτωση αυτή, η διάζευξη συνιστάται να δηλώνεται με κάθετο και όχι με χρήση παρένθεσης.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, πριν αποφασίσει, πρέπει να ζητήσει τη γνώμη της/των²⁰⁷ αρμόδιας/-ων για το θέμα αυτό επιτροπής/-ών.

Επισημαίνεται, πάντως, ότι η εμφάνιση αλληπάλληλων —και μάλιστα κολοβωμένων— διαζεύξεων αυτού του είδους στην ίδια περίοδο (συνήθως κατά μίμηση του πρωτοτύπου) δεν είναι καλαίσθητη στα ελληνικά. Γι' αυτό, ο μεταφραστής συνιστάται να την αποφεύγει και να την αντικαθιστά με άλλους, εκφραστικά γλαφυρότερους τρόπους διατύπωσης (εκτός αν είναι υποχρεωμένος να ακολουθήσει το πρωτότυπο για λόγους ακριβούς απόδοσης του νοήματος). Για παράδειγμα, το ανωτέρω παράδειγμα θα μπορούσε ενδεχομένως να αποδοθεί:

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, πριν αποφασίσει, πρέπει να ζητήσει τη γνώμη των αρμόδιων για το θέμα αυτό επιτροπών.

Εδώ, ακόμη κι αν αρμόδια είναι μόνο μία επιτροπή, δεν υπάρχει πρόβλημα, γιατί το μείζον καλύπτει και το έλασσον.

A.8.2. Παύλα μεσαίου μεγέθους (–)

Η παύλα μεσαίου μεγέθους (που τη γράφουμε πληκτρολογώντας Ctrl + -) είναι μεγαλύτερη σε μήκος από το ενωτικό. Στην ενωσιακή πρακτική χρησιμοποιείται μονή στις εξής περιπτώσεις:

α) στην **παράθεση όρων** που συνδέονται μεταξύ τους, **αλλά διατηρούν τη σημασιολογική τους αυτοτέλεια** (π.χ. συμβούλιο σύνδεσης ΕΕ–Αιγύπτου, Γραμματική Κλαίρη–

²⁰⁶ Δυσκολία δημιουργεί η περίπτωση στην οποία ένα από τα συνθετικά του παραθετικού πολυλεκτικού συνθέτου —ή, σπανιότερα, και τα δύο— δεν είναι μονολεκτικό (π.χ. κράτος μέλος-εισηγητής, διοικητική υπηρεσία-συντάκτης, κινητό τηλέφωνο-παιχνίδι, Βόρεια Ρηνανία-Βεσφαλία κ.λπ.). Πράγματι, στην περίπτωση αυτή μπορεί να νομίσκει κανείς ότι τα συνθετικά είναι μόνο οι δύο εκατέρωθεν του ενωτικού πλησιέστερες λέξεις (μέλος-εισηγητής, υπηρεσία-συντάκτης, τηλέφωνο-παιχνίδι, Ρηνανία-Βεσφαλία, Μακεδονία-Θράκη) και όχι και οι άλλες λέξεις που σχηματίζουν ενιαία εννοιολογική οντότητα με το πρώτο ή το δεύτερο συνθετικό. Για παράδειγμα, η γραφή Βόρεια Ρηνανία-Βεσφαλία θα μπορούσε να υποδηλώνει ότι υπάρχει και Νότια Ρηνανία-Βεσφαλία. Σε περιπτώσεις αυτού του είδους η συνιστώμενη λύση είναι να αφήνεται διάστημα εκατέρωθεν του ενωτικού (Νότια Ρηνανία - Βεσφαλία), κατά παρέκκλιση από τον προαναφερθέντα κανόνα σύμφωνα με τον οποίο το ενωτικό σημειώνεται χωρίς κενά σε σχέση με ό,τι προηγείται ή έπεται, πράγμα που θα λειτουργεί ως ένδειξη ότι τα συνθετικά του παραθετικού πολυλεκτικού συνθέτου δεν είναι μονολεκτικά και, άρα, πρέπει να δίνεται η δέουσα προσοχή.

²⁰⁷ Εδώ γράφουμε τη λέξη στον πληθυντικό ολόκληρη, διότι αυτά που αλλάζουν σε σχέση με τον ενικό είναι περισσότερα απ' αυτά που μένουν ίδια.

Μπαμπινιώτη κ.ο.κ.). Όπως το ενωτικό, σημειώνεται χωρίς εκατέρωθεν κενά, εκτός αν οι συνδεόμενοι όροι δεν είναι μονολεκτικοί, οπότε αφήνουμε εκατέρωθεν διάστημα, για να φανεί ότι η σύζευξη αφορά τις δύο φράσεις συνολικά και όχι μόνο τις δύο εκατέρωθεν πλησιέστερες λέξεις (π.χ.: Ανατολική Μακεδονία – Θράκη, Χρήστος Κλαίρης – Γιώργος Μπαμπινιώτης, *Γραμματική [...]*)²⁰⁸.

- β) ως σύμβολο του «μείον», οπότε συνοδεύεται από εκατέρωθεν κενά (με προστατευμένο διάστημα), όπως συμβαίνει γενικά με τα μαθηματικά σύμβολα (π.χ. $17 - 8 = 9$, $-7\ 639$ EUR, $-7\ ^\circ\text{C}$, $-12\ \%$ κ.ο.κ.).
- γ) για να δηλώσει το **διάστημα μεταξύ δύο ορίων** (π.χ. άτομα ηλικίας 25–45 ετών, μάζα 10–70 kg). Ωστόσο, στην περίπτωση αυτή μπορεί να χρησιμοποιηθεί και ενωτικό. Αν, όπως στο δεύτερο από τα εντός παρενθέσεως παραδείγματα, το διάστημα μεταξύ των δύο ορίων συνοδεύεται από σύμβολο μονάδας μέτρησης (kg, °C κ.λπ.), τότε: αν το σύμβολο είναι και για τους δύο αριθμούς το ίδιο, γράφεται μόνο μετά τον δεύτερο αριθμό και δεν αφήνονται διαστήματα εκατέρωθεν της παύλας ή του ενωτικού (10–70 kg, 10–20 °C)· αν όμως το σύμβολο αλλάζει, τότε αφήνεται διάστημα εκατέρωθεν της παύλας ή του ενωτικού (200 kW – 10 MW). Εκατέρωθεν διαστήματα πρέπει να αφήνονται επίσης και όταν οι δύο αριθμοί προσδιορίζονται από λέξεις που δηλώνουν διαφορετικές τάξεις μεγέθους (π.χ.: παιδιά ηλικίας 10 μηνών – 2 ετών), αν και στην περίπτωση αυτή το καλύτερο είναι να χρησιμοποιείται η έκφραση *από [...]* έως *[...]* (παιδιά ηλικίας από 10 μηνών έως 2 ετών).
- δ) ειδικότερα, στην αναφορά σε περιόδους τουλάχιστον δύο **πλήρων ετών** (π.χ. 1989–1991, 2002–2004 κ.ο.κ.). Ωστόσο, και στην περίπτωση αυτή μπορεί να χρησιμοποιηθεί και ενωτικό.
- ε) για τη δήλωση λόγου ή αναλογίας (π.χ. σχέση κόστους–ωφέλειας).

A.8.3. Μεγάλη παύλα (—), μονή ή διπλή

Η μεγάλη παύλα (που τη γράφουμε πληκτρολογώντας Ctrl + Alt + -) είναι μεγαλύτερη σε μήκος από την παύλα μεσαίου μεγέθους. Στον Οδηγό των εκδόσεων Πατάκη (πρώτο μέρος, σ. 73) συνιστάται να χρησιμοποιείται η μεγάλη παύλα μόνο σε μία περίπτωση: στο διάλογο, για να φανεί ότι αλλάζει το πρόσωπο που μιλάει. [Βέβαια, στα ενωσιακά κείμενα δεν υπάρχει σχεδόν καμία περίπτωση να εμφανιστεί χρήση αυτού του είδους (πλην ίσως κάποιων εγγράφων του Κοινοβουλίου)]. Ωστόσο, **στην ενωσιακή πρακτική (και συγκεκριμένα στην Υπηρεσία Εκδόσεων) έχει επικρατήσει να χρησιμοποιείται η μεγάλη παύλα** (στα αγγλικά ονομάζεται *'em' dash* σε αντιδιαστολή με την παύλα μεσαίου μεγέθους, που ονομάζεται *'en' dash*) σε όλες τις περιπτώσεις, πλην των προαναφερόμενων πέντε περιπτώσεων χρήσης της παύλας μεσαίου μεγέθους. Αυτή την πρακτική εφαρμόζουν —ή πρέπει να εφαρμόζουν— τα αγγλικά πρωτότυπα (βλ. *English Style Guide*, σημείο 2.16)²⁰⁹ και εύλογα την ίδια πρακτική ακολουθούν —ή πρέπει να ακολουθούν— και οι ελληνόφωνοι μεταφραστές (ιδίως στην παράθεση στοιχείων με μορφή καταλόγου).

²⁰⁸ Βλ. και υποσημείωση 206.

²⁰⁹ Δυστυχώς, μερικές φορές τα αγγλικά πρωτότυπα δεν ακολουθούν τους σχετικούς κανόνες και χρησιμοποιούν (λανθασμένα) *'en' dash* αντί *'em' dash*. Σε πολλές από τις περιπτώσεις αυτές ο ελληνόφωνος μεταφραστής ακολουθεί μοιραία το αγγλικό πρωτότυπο, γιατί θα του ήταν εξαιρετικά επαχθές και χρονοβόρο να αναλίσκεται σε διορθώσεις αυτού του είδους.

Έτσι, η **μονή μεγάλη παύλα** χρησιμοποιείται κυρίως στις ακόλουθες περιπτώσεις:

α) όταν υπάρχει **απότομη αλλαγή** ή κάποια **ανακολουθία** στον λόγο μας:

Η Επιτροπή αποφάσισε να αυξήσει τη βοήθεια που παρέχει στις απομακρυσμένες περιφέρειες —έχει, άλλωστε, σοβαρούς λόγους γι' αυτό.

Μερικοί υποστηρίζουν ότι στην περίπτωση αυτή πρέπει να αφήνεται διάστημα μετά την μονή παύλα, γιατί αυτή είναι η καθιερωμένη τυπογραφική πρακτική. Ωστόσο, η άποψη αυτή είναι αβάσιμη. Υπάρχουν βέβαια πολλά έντυπα στα οποία ακολουθείται όντως αυτή η πρακτική, αλλά υπάρχουν και πολλά άλλα στα οποία δεν ακολουθείται. Επομένως, η λύση στην προκειμένη περίπτωση πρέπει να αναζητηθεί με αποκλειστικό γνώμονα τη «φιλοσοφία» που διέπει στα ελληνικά τη χρήση των σημείων στίξης ως προς το θέμα αυτό. Και η φιλοσοφία αυτή (σε αντίθεση με ό,τι συμβαίνει σε άλλες γλώσσες, όπως π.χ. στα αγγλικά) θέλει τα «εγκλειστικά» σημεία στίξης (παρένθεση, αγκύλες, εισαγωγικά) να μη χωρίζονται με διάστημα από τη λέξη ή τη φράση που περικλείουν. Δεν υπάρχει λοιπόν κανένας λόγος να μην εφαρμοστεί ο κανόνας αυτός και στην περίπτωση της μονής παύλας. Άλλωστε, και η μονή παύλα είναι, στην πραγματικότητα, διπλή. Απλώς, το δεύτερο τμήμα της εκπίπτει ως περιττό, όταν ακολουθείται από τελεία ή από άνω τελεία.

β) όταν **παραθέτουμε στοιχεία με μορφή καταλόγου** (παραθεση περιπτώσεων κατά στοίχιση):

Η ακριβής περιγραφή των εμπορευμάτων περιλαμβάνει:

- την τιμή ανά τόνο,
- τους όρους πληρωμής,
- τους όρους παράδοσης.

γ) στην απλή **παράταξη όρων** (π.χ. σε τίτλο), οπότε σημειώνεται με εκατέρωθεν κενά:

Κατάσταση εσόδων και δαπανών του Ευρωπαϊκού Οργανισμού Φαρμάκων για το οικονομικό έτος 2008 — Διορθωτικός προϋπολογισμός αριθ. 2

δ) σε **πίνακες ή καταλόγους** ως σημείο που δηλώνει την απουσία άλλης εγγραφής, π.χ.:

<i>Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 1493/1999</i>	<i>Κανονισμός (ΕΟΚ) αριθ. 2676/90</i>	<i>Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 423/2008</i>	<i>Παρόν κανονισμός</i>
—	—	<i>Άρθρο 1</i>	<i>Άρθρο 1</i>
—	—	—	<i>Άρθρο 2</i>
<i>Άρθρο 43 παράγραφος 1</i>	—	<i>Άρθρο 5</i>	<i>Άρθρο 3 παράγραφος 1</i>

Η **διπλή μεγάλη παύλα** χρησιμοποιείται στην ακόλουθη περίπτωση:

Για να **απομονωθεί** παρενθετική λέξη, φράση ή πρόταση που εξηγεί, σχολιάζει ή συμπληρώνει τα γραφόμενα, όταν θεωρείται τόσο σημαντική, ώστε να μην μπορεί να χρησιμοποιηθεί παρένθεση, ενώ το κλείσιμό της σε κόμματα θα δημιουργούσε ασάφεια. Συνήθως, δηλαδή, τα στοιχεία που κλείνονται σε παύλα θεωρούνται από τον γράφοντα σημαντικότερα απ' αυτά που κλείνονται σε παρένθεση:

Η κατάργηση των γεωργικών επιδοτήσεων —που θα έδινε στην Ένωση τη δυνατότητα να εξορθολογίσει τον προϋπολογισμό της, όπως επιθυμεί η Επιτροπή— θα προκαλέσει, σύμφωνα με τις κυβερνήσεις των περισσότερων κρατών μελών, ισχυρές αντιδράσεις στον αγροτικό κόσμο.

Ωστόσο, όταν το τμήμα του λόγου που αποχωρίζεται βρίσκεται στο τέλος της περιόδου ή ημιπεριόδου (ακολουθεί, δηλαδή, τελεία ή άνω τελεία), **η διπλή παύλα μετατρέπεται σε μονή, χωρίς διάστημα μεταξύ της παύλας και της λέξης που ακολουθεί.**

Αλληπάλληλες προγραμματισμένες αποστολές του Γραφείου Τροφίμων και Κτηνιατρικών Θεμάτων απέδειξαν ότι τα σφαγεία της χώρας σας δεν πληρούν τους στοιχειώδεις κανόνες υγιεινής —οι αποστολές αυτές ολοκληρώθηκαν πέρυσι.

Και μία ακόμη παρατήρηση:

Όπως η παρένθεση (και γενικά όπως όλα τα «εγκλειστικά» σημεία στίξης), η διπλή παύλα δεν χωρίζεται με κενά διαστήματα από τη λέξη, φράση ή πρόταση που περικλείει· αντίθετα, μπαίνουν διαστήματα πριν από την πρώτη και μετά τη δεύτερη παύλα.

A.9. ΑΠΟΣΙΩΠΗΤΙΚΑ

Τα αποσιωπητικά, που είναι πάντοτε **τρεις (και όχι περισσότερες)** τελείες, χρησιμοποιούνται κυρίως:

- α) όταν η φράση **δεν ολοκληρώνεται** από συγκίνηση, ντροπή, δισταγμό, άγνοια ή για κάποιον άλλο λόγο:

Η Επιτροπή κατέβαλε κάθε προσπάθεια για να αποτρέψει την εξέλιξη αυτή, αλλά δυστυχώς...

Εδώ τα αποσιωπητικά υποδηλώνουν τη δυσαρέσκεια ή την απογοήτευση της Επιτροπής για το γεγονός ότι δεν κατόρθωσε να αποτρέψει τη δυσάρεστη εξέλιξη.

- β) όταν το μήνυμα περιέχει κάποιο **υπονοούμενο** που πρέπει να συμπεράνει ο αναγνώστης:

Και να σκεφτεί κανείς ότι πρόκειται για την πρώτη έκδοση του νέου μας ετήσιου πίνακα αποτελεσμάτων της καταναλωτικής αγοράς...

Εδώ υπονοείται ότι στον επόμενο ετήσιο πίνακα τα αποτελέσματα θα είναι ακόμη χειρότερα.

- γ) όταν θέλουμε να **τονίσουμε** αυτό που θα πούμε ή να δηλώσουμε κάτι **απροσδόκητο** ή μη αναμενόμενο, ώστε ο αναγνώστης να το προσέξει περισσότερο:

Την αίτηση για επιστροφή των παράνομων επιδοτήσεων δεν την υπέβαλε η Επιτροπή, αλλά... το ίδιο το κράτος μέλος.

Στις προηγούμενες περιπτώσεις τα αποσιωπητικά δηλώνουν **ελλειπτικότητα**, έχουν δηλαδή σχολιαστική λειτουργία (κάτι θέλουν να πουν). Όταν όμως δεν δηλώνουν ελλειπτικότητα αλλά **παράλειψη** (όταν, για παράδειγμα, σε ένα παράθεμα παραλείπουμε κάποιες λέξεις που δεν μας ενδιαφέρουν, χωρίς με την παράλειψη αυτή να θέλουμε να υπονοήσουμε κάτι συγκαλυμμένα), τότε, όπως αναφέρθηκε στο υποκεφάλαιο για τις αγκύλες, κλείνουμε τα αποσιωπητικά σε αγκύλες, αφήνοντας διάστημα πριν και μετά:

Σας υπενθυμίζουμε ότι η άποψη του Δικαστηρίου έχει ως εξής: *Αν η Επιτροπή επιθυμεί να προσφύγει κατά του Συμβουλίου [...], οφείλει προηγουμένως να το ενημερώσει.*

Και τέσσερις ακόμη παρατηρήσεις:

i) στην ενωσιακή πρακτική χρησιμοποιούνται τα αποσιωπητικά αντί του αριθμού νομικών πράξεων που πρόκειται να εκδοθούν, αλλά δεν έχουν εκδοθεί ακόμη:

Στον κανονισμό (ΕΕ) .../... της Επιτροπής, που αναμένεται να εκδοθεί το 2022, θα αντιμετωπιστεί το ζήτημα αυτό.

ii) Μεταξύ των αποσιωπητικών που δηλώνουν ελλειπτικότητα και της λέξης που προηγείται δεν αφήνουμε διάστημα.

iii) Όταν τα αποσιωπητικά βρίσκονται στο τέλος της περιόδου δεν προσθέτουμε τελεία.

iv) Δεν πρέπει να χρησιμοποιούμε τα αποσιωπητικά αντί της συντομογραφίας κ.λπ., όπως κάνουν ενίοτε οι Άγγλοι ή οι Γάλλοι.

A.10. ΚΑΘΕΤΟΣ

Η κάθετος χρησιμοποιείται κυρίως:

α) για να δηλώσει **διάζευξη ή εναλλακτική δυνατότητα**:

Η Επιτροπή σας παρακαλεί να διατυπώσετε τις απόψεις/παρατηρήσεις/επισημάνσεις σας για το θέμα αυτό.

Η επιδότηση αυτή απευθύνεται στους αλιείς/ιχθυοκαλλιεργητές που πληρούν τις προαναφερόμενες προϋποθέσεις.

Στο τελευταίο παράδειγμα, αν μεταξύ των λέξεων *αλιείς* και *ιχθυοκαλλιεργητές* βάζαμε ενωτικό (*αλιείς-ιχθυοκαλλιεργητές*), θα σήμαινε ότι αναφερόμαστε σε παραγωγούς που έχουν διπλή ιδιότητα: είναι, δηλαδή, **και αλιείς και ιχθυοκαλλιεργητές**.

Όταν τα διαζευκτικώς ή εναλλακτικώς αναφερόμενα είναι και τα δύο μονολεκτικά, τότε δεν αφήνεται διάστημα εκατέρωθεν της καθέτου. Όταν, όμως, έστω και ένα δεν είναι μονολεκτικό, τότε πρέπει να αφήνεται εκατέρωθεν διάστημα, για να φανεί καθαρά ότι η διάζευξη αφορά τις δύο φράσεις συνολικά και όχι μόνο τις δύο εκατέρωθεν πλησιέστερες λέξεις (π.χ.: *έναρξη ισχύος / απόκτηση ενέργειας, Κάτω Χώρες / Ελληνική Δημοκρατία*). Είναι ενδιαφέρον ότι η ίδια οδηγία δίνεται και στους συντάκτες των αγγλικών πρωτοτύπων από τον υφολογικό οδηγό της Επιτροπής (Commission Style Guide, σ. 31):

The forward slash is often used to give alternatives, as in ‘yes/no/maybe’. It is closed up when separating single words, but is written with a space either side when one or more of the alternatives is a compound term, e.g.: *Brussels/Luxembourg* but *police car / fire engine / ambulance*.

Κάθετος, αντί παρένθεσης, συνιστάται επίσης να χρησιμοποιείται και σε περίπτωση διαζευκτικής αναφοράς μιας λέξης στον ενικό και τον πληθυντικό, οπότε δεν γράφουμε στον πληθυντικό τη λέξη ολόκληρη αλλά μόνο τη διαφοροποιούμενη, σε σχέση με τον ενικό, κατάληξή της με ενωτικό.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, πριν αποφασίσει, πρέπει να ζητήσει τη γνώμη της/των αρμόδιας/-ων για το θέμα αυτό επιτροπής/-ών.

Επισημαίνεται, πάντως, ότι η εμφάνιση αλλεπάλληλων —και μάλιστα κολοβωμένων— διαζεύξεων αυτού του είδους στην ίδια περίοδο (συνήθως κατά μίμηση του πρωτοτύπου) δεν είναι καλαίσθητη στα ελληνικά. Γι’ αυτό, ο μεταφραστής συνιστάται να την αποφεύγει και να την αντικαθιστά με άλλους, εκφραστικά γλαφυρότερους τρόπους διατύπωσης (εκτός αν είναι υποχρεωμένος να ακολουθήσει το πρωτότυπο για λόγους ακριβούς απόδοσης του νοήματος). Για παράδειγμα, το ανωτέρω παράδειγμα θα μπορούσε ενδεχομένως να αποδοθεί:

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, πριν αποφασίσει, πρέπει να ζητήσει τη γνώμη των αρμόδιων για το θέμα αυτό επιτροπών.

Εδώ, ακόμη κι αν αρμόδια είναι μόνο μία επιτροπή, δεν υπάρχει πρόβλημα, γιατί το μείζον καλύπτει και το έλασσον.

β) σε συντομογραφίες:

Θεσ/νίκη, Κων/πολη, Δ/ντής

Η χρήση αυτή πρέπει να αποφεύγεται στα ενωσιακά έγγραφα.

Ειδικότερα, στην ενωσιακή πρακτική η κάθετος χρησιμοποιείται κυρίως στις εξής περιπτώσεις:

— στους τίτλους των νομικών πράξεων για τον διαχωρισμό του αύξοντος αριθμού της πράξης από το έτος έκδοσής της (η σειρά μπορεί να είναι και αντίστροφη):

κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 2160/2003

— για τις περιόδους εμπορίας, τις αμπελοοινικές περιόδους, τα οικονομικά έτη, τα ακαδημαϊκά έτη κ.λπ.:

*η αμπελοοινική περίοδος 1987/88
το οικονομικό έτος 2007/08
το ακαδημαϊκό έτος 1987/88
η περίοδος εμπορίας 1999/2000*

Στην περίπτωση αυτή, η κάθετος σημαίνει ότι οι αντίστοιχες περίοδοι καλύπτουν μέρος του πρώτου και μέρος του δεύτερου έτους και ότι το συνολικό χρονικό διάστημα που καλύπτεται είναι το πολύ δώδεκα μήνες. Στο δεύτερο έτος δεν χρειάζεται να επαναλαμβάνεται ο αιώνας, αν είναι ίδιος (όπως στα τρία πρώτα παραδείγματα), πρέπει όμως να αναφέρεται πάντοτε η δεκαετία (στο τελευταίο παράδειγμα αναφέρεται και ο αιώνας, διότι είναι διαφορετικός). Αν θέλουμε να δηλώσουμε περίοδο δύο πλήρων ετών, πρέπει να χρησιμοποιήσουμε ενωτικό και να γράψουμε οπωσδήποτε τη δεύτερη χρονολογία ολόκληρη: 1997-1998.

A.11. ΕΡΩΤΗΜΑΤΙΚΟ

Το ερωτηματικό χρησιμοποιείται κυρίως:

α) στο τέλος **ευθείας ερωτηματικής πρότασης** (και στις ρητορικές ερωτήσεις):

Γιατί επιβάλλεται η ανάληψη ενωσιακής δράσης;

β) μέσα σε παρένθεση, για να εκφράσουμε **αβεβαιότητα**, αμφισβήτηση, αμφιβολία, ειρωνεία κ.λπ.

*Νομίζω ότι η Επιτροπή εξέδωσε προ ετών κανονισμό (;) σχετικά με το θέμα αυτό.
(Εκφραση αβεβαιότητας, αμφιβολίας)*

Μετά τις πλάγιες ερωτήσεις δεν σημειώνουμε ερωτηματικό, εκτός αν η πλάγια ερώτηση εξαρτάται από ευθεία ερώτηση, οπότε παίρνει στο τέλος το ερωτηματικό της ευθείας ερώτησης:

Η Επιτροπή γνωρίζει πόσες επιδοτήσεις έχει λάβει η χώρα σας.

Αλλά:

Γνωρίζετε πόσες επιδοτήσεις έχει λάβει η χώρα σας;

Μετά το ερωτηματικό αφήνουμε μονό διάστημα και αρχίζουμε με κεφαλαίο.

A.12. ΘΑΥΜΑΣΤΙΚΟ

Το θαυμαστικό χρησιμοποιείται κυρίως:

α) ύστερα από **επιφωνήματα** ή επιφωνηματικές φράσεις ή προτάσεις, σε ευχές, προσταγές, συνθήματα ή προσφωνήσεις και, γενικότερα, όταν διατυπώνουμε με ιδιαίτερη έμφαση κάποιο συναίσθημα ή κάποιες σκέψεις μας:

Αγαπητοί συνάδελφοι, επιτέλους, το Συμβούλιο ενέκρινε την πρότασή μας!

β) σε **ερωτηματικές προτάσεις επιφωνηματικού χαρακτήρα**:

Πώς είναι δυνατόν να μένει αδρανής η Επιτροπή μπροστά στο φαινόμενο αυτό!

γ) μέσα σε παρένθεση, για να εκφράσουμε **απορία**, ειρωνεία ή δυσπιστία για κάτι που θεωρούμε υπερβολικό:

Ο καταγγέλλων ζητά από την Επιτροπή να επιβάλει πρόστιμο πολλών δισεκατομμυρίων ευρώ (!) στην καταγγελλόμενη εταιρεία.

Όπως είναι προφανές, στα νομοθετικά έγγραφα —αλλά και στα περισσότερα άλλα έγγραφα που καλείται να μεταφράσει ο ενωσιακός μεταφραστής (ανακοινώσεις, εκθέσεις κ.λπ.)— το θαυμαστικό χρησιμοποιείται σπανιότατα. Το συναντάμε μερικές φορές σε ομιλίες που μεταφράζουμε, όπου ο τόνος δεν είναι πάντοτε αυστηρός και τυπικός, αλλά μπορεί να υπάρχει και κάποιο συναισθηματικό στοιχείο.

Μετά το θαυμαστικό αφήνουμε μονό διάστημα και αρχίζουμε με κεφαλαίο.

B. Η ΣΤΙΞΗ ΣΤΙΣ ΑΠΑΡΙΘΜΗΣΕΙΣ ΣΕ ΝΟΜΙΚΕΣ ΠΡΑΞΕΙΣ

Στις απαριθμήσεις, σε νομικές πράξεις, η στίξη διαφέρει ανάλογα με τον τρόπο με τον οποίο εισάγονται τα διάφορα μέρη μιας νομικής πράξης. Εξάλλου, η εισαγωγική πρόταση που προηγείται της απαρίθμησης τελειώνει με διπλή τελεία.

- A. Αν τα επιμέρους τμήματα εισάγονται με **μικρά ελληνικά γράμματα** [α), β), γ) κ.ο.κ.] ή με **μικρούς λατινικούς αριθμούς** [i) ii) iii) κ.ο.κ.] ή με **αραβικούς αριθμούς** [1), 2), 3)²¹⁰ κ.ο.κ.], τότε χωρίζονται με άνω τελεία (όταν εισάγονται με μικρά ελληνικά γράμματα, ονομάζονται *στοιχεία*, ενώ όταν εισάγονται με μικρούς λατινικούς αριθμούς ή με αραβικούς αριθμούς, ονομάζονται *σημεία*):

Παράδειγμα

3. *Περιλαμβάνονται οι ακόλουθες παραδόσεις αγαθών και παροχές υπηρεσιών:*
- α) αγαθά, των οποίων η παραγγελία και η επεξεργασία της παραγγελίας γίνονται ηλεκτρονικά·*
 - β) CD-ROM, δισκέτες και παρόμοια μέσα εγγραφής·*
 - γ) έντυπο υλικό όπως βιβλία, ειδησεογραφικά δελτία, εφημερίδες ή περιοδικά·*
 - δ) CD και κασέτες ήχου·*
 - ε) βιντεοκασέτες και DVD·*
 - στ) παιχνίδια σε CD-ROM.*

Το τελευταίο απαριθμούμενο επιμέρους τμήμα ακολουθείται, κατά περίπτωση, από τελεία ή άνω τελεία.

- B. Αν τα επιμέρους τμήματα εισάγονται με **παύλες (οπότε στη νομοτεχνική ορολογία ονομάζονται *περιπτώσεις*)**, τότε μεταξύ τους χωρίζονται με κόμμα:

Η μείωση κατά 1 % ανά εργάσιμη ημέρα, που προβλέπεται στο άρθρο 21 παράγραφοι 1 και 2 του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 796/2004, δεν εφαρμόζεται στις ενιαίες αιτήσεις ή τις τροποποιήσεις αυτών που υποβλήθηκαν στις κατά τόπους αρμόδιες αρχές έως τις:

- 6 Ιουνίου 2005, για τη Γαλλική Γουιάνα,*
- 19 Ιουνίου 2005, για τη Μαρτινίκα,*
- 24 Ιουνίου 2005, για τη Ρεϊνιόν,*
- 27 Ιουνίου 2005, για τη Γουαδελούπη.*

Κι εδώ το τελευταίο απαριθμούμενο επιμέρους τμήμα ακολουθείται, κατά περίπτωση, από τελεία ή άνω τελεία.

²¹⁰ Βλ. υποσημείωση 204.

- Γ. Ωστόσο, και στις δύο προηγούμενες περιπτώσεις μπορεί να υπάρξει παρέκκλιση από τους προαναφερόμενους κανόνες, αν τα επιμέρους τμήματα της απαρίθμησης είναι πολύ εκτενή, αποτελούνται από πλήρεις περιόδους (δεν είναι, δηλαδή, απλοί συμπληρωματικοί προσδιορισμοί της εισαγωγικής φράσης) και, γενικά, έχουν σαφή συντακτική αυτοτέλεια. Συχνά, σε περιπτώσεις αυτού του είδους, τα απαριθμούμενα στοιχεία μπορούν να αρχίζουν με κεφαλαίο και να τελειώνουν με τελεία, ανεξάρτητα από το πώς εισάγονται.
- Δ. Στους πίνακες ή σε καταλόγους δεν είναι υποχρεωτική —και δεν συνηθίζεται— η χρήση στίξης.

Γ. ΣΗΜΕΙΑ ΣΤΙΞΗΣ ΚΑΙ ΑΡΙΘΜΟΙ

α) Κόμμα (υποδιαστολή)

Το κόμμα, με την ονομασία *υποδιαστολή*, χρησιμοποιείται σε όλες τις γλώσσες για να χωρίζει τα ακέραια από τα δεκαδικά ψηφία. Πρέπει όμως να γίνει μια επισήμανση για τα αγγλικά, γλώσσα στην οποία συντάσσονται πλέον τα περισσότερα πρωτότυπα. Για τα έγγραφα που δημοσιεύονται στην Επίσημη Εφημερίδα (π.χ. για όλες τις νομικές πράξεις) οι Άγγλοι —που, ως γνωστόν, σύμφωνα με τους κανόνες της γλώσσας τους, χρησιμοποιούν την τελεία για τον χωρισμό των δεκαδικών ψηφίων— συμφώνησαν να ακολουθούν την ίδια πρακτική με τους υπόλοιπους και να χρησιμοποιούν υποδιαστολή για τον χωρισμό των δεκαδικών ψηφίων. Άρα, στα έγγραφα αυτά δεν υπάρχει κανένα πρόβλημα. Για τα άλλα έγγραφα, όμως (π.χ., ανακοινώσεις, εκθέσεις, πράσινες βίβλοι, αλληλογραφία με τα κράτη μέλη ή με πολίτες κ.λπ.), δεν δεσμεύονται από τη συμφωνία αυτή, οπότε αντί υποδιαστολής χρησιμοποιούν τελεία, ακολουθώντας τον κανόνα που ισχύει για τη γλώσσα τους. Στις περιπτώσεις αυτές εμείς πρέπει να είμαστε προσεκτικοί και να μην να τους ακολουθούμε σ' αυτήν την πρακτική. Επομένως, στα ελληνικά, **για τον χωρισμό των ακέραιων από τα δεκαδικά ψηφία πρέπει να χρησιμοποιούμε παντού και πάντοτε υποδιαστολή**. Τέλος, επισημαίνεται ότι τα δεκαδικά ψηφία, όσα κι αν είναι, δεν χωρίζονται μεταξύ τους:

1,32456789

β) Τελεία

Ο βασικός κανόνας που ισχύει στα ελληνικά είναι ότι στους αριθμούς που έχουν τουλάχιστον τέσσερα ακέραια ψηφία τα ακέραια ψηφία χωρίζονται ανά τρία, αρχής γενομένης από το τέλος του ακέραιου μέρους του αριθμού. Ωστόσο, πρέπει κι εδώ να γίνει διάκριση μεταξύ των εγγράφων που δημοσιεύονται στην Επίσημη Εφημερίδα και των άλλων εγγράφων. Πράγματι, για τα έγγραφα που πρόκειται να δημοσιευθούν στην Επίσημη Εφημερίδα είμαστε όλοι (όλες οι γλώσσες) υποχρεωμένοι να μη χωρίζουμε κάθε τριάδα ακέραιων ψηφίων με τελεία αλλά με **προστατευμένο (σταθερό) διάστημα** (Control + Shift + space). Για τα άλλα έγγραφα κάθε γλώσσα μπορεί να ακολουθεί τους δικούς της κανόνες: έτσι, οι Άγγλοι χρησιμοποιούν κι εκεί προστατευμένο διάστημα, αλλά εμείς στο ελληνικό κείμενο χρησιμοποιούμε τελείες.

Παράδειγμα

	Επίσημη Εφημερίδα	Εκτός Επίσημης Εφημερίδας
Ελληνικά	152 231	152.231
Αγγλικά	152 231	152 231

Ακόμη, τελεία χρησιμοποιούμε στις υποδιαίρεσεις του διατακτικού έπειτα από αραβικούς αριθμούς που δηλώνουν παραγράφους (1.).

γ) Παρένθεση

Η παρένθεση, σε συνδυασμό με αριθμούς, χρησιμοποιείται στα ενωσιακά κείμενα κυρίως στις στοιχισμένες αιτιολογικές σκέψεις νομικών πράξεων [(1)] και —**μόνο το δεύτερο μέρος της παρένθεσης**— στα στοιχεία [α)] και στα σημεία [1) ή i)]. Όταν όμως παραπέμπουμε σε

αιτιολογική σκέψη μέσα στο κείμενο, βγάζουμε τις παρενθέσεις. Αντίθετα, στα στοιχεία και στα σημεία το δεύτερο μέρος της παρένθεσης διατηρείται και στις παραπομπές.

Φυσικά, η παρένθεση, όπως και η **αγκύλη**, χρησιμοποιούνται ευρύτατα σε συνδυασμό με αριθμούς στα μαθηματικά, αλλά η χρήση αυτή δεν ενδιαφέρει τον ενωσιακό μεταφραστή.

δ) Κάθετος και ενωτικό

Η κάθετος και το ενωτικό χρησιμοποιούνται μεταξύ δύο αριθμών για τη δήλωση ενός χρονικού διαστήματος μεταξύ δύο ετών. Το ενωτικό χρησιμοποιείται και για τη δήλωση ενός διαστήματος (όχι απαραίτητα χρονικού) μεταξύ δύο ορίων (π.χ. ηλικίας, θερμοκρασίας κ.λπ.)²¹¹.

Όσον αφορά τη χρήση αυτών των δύο σημείων στίξης για τη δήλωση ενός χρονικού διαστήματος μεταξύ δύο ετών, υπάρχει η εξής διαφορά: όταν μεταξύ των δύο ετών υπάρχει ενωτικό, αυτό σημαίνει ότι περιλαμβάνονται ολόκληρα τα δύο έτη. Όταν όμως υπάρχει κάθετος, αυτό σημαίνει ότι περιλαμβάνεται μέρος του πρώτου και μέρος του δεύτερου έτους, ενώ το συνολικό χρονικό διάστημα που καλύπτεται δεν υπερβαίνει τους δώδεκα μήνες. Όταν χρησιμοποιείται κάθετος, δεν χρειάζεται να επαναλαμβάνεται ο αιώνας, αν είναι ίδιος, πρέπει όμως να αναφέρεται πάντοτε η δεκαετία (1998/99 αλλά 1999/2000). Όταν χρησιμοποιείται ενωτικό, για να δηλωθεί περίοδος δύο πλήρων ετών, η δεύτερη χρονολογία πρέπει οπωσδήποτε να γραφτεί ολόκληρη: 1997-1998.

ε) Παύλα μεσαίου μεγέθους

Η παύλα, σε συνδυασμό με αριθμούς, χρησιμοποιείται ως σύμβολο δηλωτικό του αρνητικού προσήμου, δηλαδή του *μείον*. Στην περίπτωση αυτή πρέπει να χρησιμοποιούμε την παύλα μεσαίου μεγέθους και να αφήνουμε προστατευμένο διάστημα μεταξύ της παύλας και του αριθμού που ακολουθεί, ούτως ώστε να αποκλειστεί το ενδεχόμενο να έχουμε το σύμβολο του μείον στη μία σειρά και τον αριθμό στην επόμενη. Στην ενωσιακή πρακτική η χρήση αυτή απαντά σε έγγραφα (ακόμη και νομοθετικά) με τεχνικό περιεχόμενο (τεχνικά παραρτήματα κ.λπ.).

Ακόμη, η παύλα μπορεί να χρησιμοποιηθεί εναλλακτικά —αντί του ενωτικού— μεταξύ δύο αριθμών για τη δήλωση ενός χρονικού διαστήματος μεταξύ δύο ετών, όπως και για τη δήλωση ενός διαστήματος (όχι απαραίτητα χρονικού) μεταξύ δύο ορίων (π.χ. ηλικίας, θερμοκρασίας κ.λπ.).

²¹¹ Πρέπει, πάντως, να επισημανθεί ότι αρκετά πρωτότυπα χρησιμοποιούν στην περίπτωση αυτή παύλα μεσαίου μεγέθους (en-dash), πράγμα λογικό, αφού αυτός είναι ο σωστός κανόνας στα αγγλικά. Σε μια τέτοια περίπτωση, ο ελληνόφωνος μεταφραστής νομιμοποιείται να ακολουθήσει την πρακτική του πρωτοτύπου.

Δ. ΧΡΗΣΗ ΠΛΑΓΙΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Η γενική παρατήρηση που θα μπορούσε να κάνει κανείς για τη χρήση των πλάγιων γραμμάτων από τους ελληνόφωνους συντάκτες/μεταφραστές στα ενωσιακά κείμενα είναι ότι, **κατά κανόνα, στο ελληνικό κείμενο ακολουθείται στο σημείο αυτό η πρακτική την οποία ακολουθεί το πρωτότυπο.** Τονίζεται, όμως, ότι αυτό δεν πρέπει να γίνεται άκριτα πάντοτε, διότι υπάρχουν περιπτώσεις στις οποίες στην ελληνική πρακτική ακολουθούνται διαφορετικοί κανόνες. Ειδικότερα:

α) Στις ενωσιακές **νομικές** πράξεις χρησιμοποιούμε πλάγια γράμματα σε τρεις κυρίως περιπτώσεις:

i) στην αρίθμηση των **άρθρων** (*Άρθρο 1, Άρθρο 2 κ.ο.κ.*).

ii) στο σημείο στο οποίο γίνεται αναφορά στη δημοσίευση της πράξης στην **Επίσημη Εφημερίδα** και, γενικότερα, σε κάθε αναφορά στην Επίσημη Εφημερίδα, όταν ο τίτλος της αναγράφεται **ολόκληρος**:

Παράδειγμα

Ο παρών κανονισμός αρχίζει να ισχύει την εικοστή ημέρα από τη δημοσίευσή του στην *Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης*.

iii) στο τέλος της πράξης, στο σημείο των **υπογραφών**:

Παράδειγμα

*Για την Επιτροπή
Ανδρούλλα Βασιλείου²¹²
Μέλος της Επιτροπής*

Ο ελληνόφωνος συντάκτης/μεταφραστής πρέπει να είναι ιδιαίτερα προσεκτικός στο σημείο αυτό, διότι πολύ συχνά στις μεταφράσεις που μας έρχονται από τις μεταφραστικές μνήμες τα πλάγια γράμματα που πρέπει να υπάρχουν στις τρεις προαναφερόμενες περιπτώσεις έχουν γίνει όρθια. Συνεπώς, πρέπει να κάνει τη σχετική διόρθωση.

β) Όπως προαναφέρθηκε, υπάρχουν περιπτώσεις στις οποίες ο ελληνόφωνος συντάκτης/μεταφραστής **δεν είναι υποχρεωτικό να ακολουθήσει** την πρακτική του πρωτοτύπου. Πράγματι:

i) οι (επιστημονικές) **λατινικές** ονομασίες των ταξινομικών βαθμίδων των ζωντανών οργανισμών που είναι ανώτερες του γένους και οι ονομασίες φαρμάκων ή δραστικών φαρμακευτικών ουσιών κ.λπ. (που στο αγγλικό κείμενο γράφονται συνήθως με πλάγια γράμματα) συνιστάται να γράφονται στα ελληνικά με κανονικά (όρθια) γράμματα. Αντιθέτως, οι ονομασίες γενών, ειδών και υποειδών γράφονται κατά σύμβαση με πλάγιους χαρακτήρες:

²¹² Κατά τη δημοσίευση στην Επίσημη Εφημερίδα το ονοματεπώνυμο του υπογράφοντος γράφεται με κανονικά (όρθια) γράμματα, το δε επώνυμο με όλα τα γράμματα κεφαλαία.

Παραδείγματα:

Η καραγενάνη λαμβάνεται με εκχύλιση με νερό από φυσικά στελέχη θαλάσσιων φυκών των οικογενειών Gigartinaceae, Solieraceae, Hypnaceae και Furcellariaceae της τάξης Rhodophyceae (ερυθροφύκη).

Το παρόν πιστοποιητικό αφορά τους σκύλους (*Canis lupus familiaris*), τις γάτες (*Felis silvestris catus*) και τις ικτίδες (*Mustela putorius furo*).

- ii) οι **άλλες λατινικές λέξεις και εκφράσεις** που υπάρχουν στα ενωσιακά κείμενα (*mutatis mutandis, ad valorem, inter alia* κ.ο.κ.) —και που επίσης στα αγγλικά γράφονται με πλάγια γράμματα— στα ελληνικά γράφονται με κανονικά (όρθια) γράμματα, διότι το διαφορετικό αλφάβητο αρκεί για τη διαφοροποίησή τους. Εξάλλου, πολλές απ' αυτές (π.χ. το *inter alia*) μεταφράζονται στα ελληνικά.

γ) Και τρεις ακόμη παρατηρήσεις:

- i) στην **αυτούσια παράθεση** ενωσιακών ή εθνικών νομοθετικών διατάξεων, οι συντάκτες των πρωτοτύπων έχουν συχνά την τάση να χρησιμοποιούν πλάγια γράμματα και να βάζουν επιπλέον (εκ περισσού) το παράθεμα σε εισαγωγικά. Ο ελληνόφωνος συντάκτης/μεταφραστής θα μπορούσε ίσως κι αυτός, σε μια τέτοια περίπτωση, να ακολουθεί την ίδια πρακτική (κι αυτό κάνει συνήθως στην πράξη). Δεν θα ήταν όμως λάθος —αντίθετα, συνάδει περισσότερο με το πνεύμα του παρόντος Οδηγού— να αφαιρέσει το ένα από τα δύο διαφοροποιητικά στοιχεία (τα πλάγια γράμματα ή τα εισαγωγικά) και να διατηρήσει μόνο το ένα απ' αυτά. Αν πάλι ο συντάκτης του πρωτοτύπου χρησιμοποιήσει —ορθότερα και «οικονομικότερα»— μόνο εισαγωγικά (με όρθια γράμματα) ή μόνο πλάγια γράμματα (χωρίς εισαγωγικά), ο μεταφραστής θα ακολουθήσει φυσικά κι αυτός την πρακτική του πρωτοτύπου.
- ii) στις **ανακοινώσεις Τύπου** (δηλαδή στα λεγόμενα *έγγραφα PP*) είθισται η πρώτη παράγραφος, που λειτουργεί τρόπον τινά ως εισαγωγή στο θέμα, να είναι γραμμένη με πλάγια γράμματα. Κι εδώ ο ελληνόφωνος μεταφραστής θα ακολουθήσει φυσικά την πρακτική του πρωτοτύπου.
- iii) Σε όλες τις άλλες περιπτώσεις τα πλάγια γράμματα μπορούν να χρησιμοποιηθούν, όπως τα εισαγωγικά, για την **απομόνωση λέξεων ή φράσεων** από τα συμφραζόμενά τους (αυτή η πρακτική ακολουθείται γενικά και στον παρόντα Οδηγό, διότι κρίθηκε ότι η γενικευμένη χρήση εισαγωγικών θα οδηγούσε στην κατάστιξη του εγγράφου). Όπως προαναφέρθηκε, όμως, αυτή η «απομόνωση» είναι ενίοτε σαφέστερη με τα εισαγωγικά απ' ό,τι με τα πλάγια γράμματα και, όταν υπάρχει κίνδυνος αμφισημίας (ιδίως σε νομοθετικά κείμενα), πρέπει να προτιμάται η χρήση των εισαγωγικών αντί των πλάγιων γραμμάτων.

Ε. ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΚΑΙ ΜΙΚΡΑ (ΠΕΖΑ) ΑΡΧΙΚΑ²¹³

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η διάκριση μικρών/κεφαλαίων αρχικών είναι από τα πιο συμβατικά ζητήματα της γλώσσας. Συγχρόνως, είναι και από τα πιο ακανθώδη, πράγμα που, άλλωστε, αποδεικνύεται από τις διαφωνίες που υπάρχουν ακόμη και μεταξύ των ειδικών επιστημόνων για επιμέρους πτυχές του ζητήματος αυτού. Το πρόβλημα επιτείνεται από το γεγονός ότι, σε αρκετές περιπτώσεις, υπεισέρχονται στο ζήτημα αυτό ακόμη και ιδεολογικές παράμετροι.

Η πραγμάτευση του εν λόγω θέματος στο παρόν κεφάλαιο γίνεται με κύριο άξονα τη βασική γραμματική διάκριση μεταξύ **κύριων** και **κοινών ονομάτων**. Έτσι, ακολουθούνται οι ακόλουθοι βασικοί κανόνες:

— Τα αρχικά των κύριων ονομάτων γράφονται πάντοτε με κεφαλαίο.

— Τα αρχικά των κοινών ονομάτων γράφονται κατά κανόνα με μικρό.

Ειδικότερα:

A. Τα κοινά ονόματα που δηλώνουν **ιδιότητες, αξιώματα ή τίτλους προσώπων** (π.χ., πρόεδρος, πρωθυπουργός, υπουργός, βουλευτής, επίτροπος, γενικός διευθυντής, διευθυντής, προϊστάμενος, καθηγητής, σύμβουλος κ.ο.κ.) **γράφονται κατά κανόνα με μικρό αρχικό**, εκτός αν λέξεις αυτού του είδους αποτελούν τμήμα λεκτικού συνόλου όλες οι λέξεις του οποίου πρέπει, για άλλους λόγους, να γράφονται με κεφαλαία αρχικά (π.χ.: *Συμβούλιο Υπουργών*: ονομασία οργάνου διεθνούς οργανισμού, άρα η λέξη *υπουργός* με κεφαλαίο αρχικό). Η κεφαλαιογράφηση του αρχικού γράμματος των λέξεων αυτού του είδους δεν έχει γλωσσικό έρεισμα. Τα διάφορα εξωγλωσσικά —ιδεολογικά— κριτήρια που προβάλλονται σχετικά (π.χ. ένδειξη σεβασμού ή πρόσδοση κύρους στον φορέα του αξιώματος) δεν θα πρέπει να καθορίζουν τις αποφάσεις μας σε ζητήματα καθαρά γλωσσικού χαρακτήρα. Τέλος, η πρακτική της μη κεφαλαιογράφησης του αρχικού γράμματος αυτών των λέξεων κερδίζει έδαφος τόσο στην Ελλάδα όσο και στην Κύπρο, αφού εφαρμόζεται ήδη ευρέως στον Τύπο, πράγμα που συμβάλλει στη διαμόρφωση ισχυρής σχετικής τάσης από το σύνολο των χρηστών της γλώσσας.

Ωστόσο, κατ' εξαίρεση και για **ιστορικούς λόγους** (συνέχιση πολυετούς πάγιας πρακτικής), τα κοινά ονόματα αυτού του είδους γράφονται **με κεφαλαίο αρχικό στα σημεία των υπογραφών** (νομικών πράξεων, επιστολών κ.λπ.), καθώς και στις **επικεφαλίδες**, στο σημείο στο οποίο προσδιορίζεται ο συντάκτης/αποστολέας του εγγράφου, της επιστολής κ.λπ.²¹⁴

B. Σχετικά με ορισμένους όρους που απαντούν με ιδιαίτερα μεγάλη συχνότητα στα ενωσιακά κείμενα, επισημαίνεται ότι τα κατά το πρωτόκολλο **ονόματα κρατών** (π.χ.: Ηνωμένο Βασίλειο της Μεγάλης Βρετανίας και της Βόρειας Ιρλανδίας), οι επίσημες ονομασίες

²¹³ Εμπειριστατωμένη ανάλυση του θέματος αυτού γίνεται από τον Γ. Παπαναστασίου στο βιβλίο *Νεοελληνική ορθογραφία*, σ. 473-488.

²¹⁴ Η πρόβλεψη και άλλων εξαιρέσεων (π.χ. γραφή των ονομάτων αυτών με κεφαλαίο αρχικό σε όλα τα σημεία των επίσημων υπηρεσιακών εγγράφων ή όταν οι εν λόγω λέξεις αναφέρονται στο πρόσωπο που φέρει τον συγκεκριμένο τίτλο, ιδιότητα ή αξίωμα χωρίς να ακολουθεί το όνομα του προσώπου) δεν κρίθηκε σκόπιμη για τις ανάγκες του παρόντος Οδηγού.

κρατικών θεσμικών φορέων και υπηρεσιών της εκτελεστικής, νομοθετικής ή δικαστικής εξουσίας (π.χ.: Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, Γενική Γραμματεία Δημόσιας Διοίκησης, Διεύθυνση Κτηνιατρικής, Βουλή των Ελλήνων, Άρειος Πάγος, Εισαγγελία Εφετών Αθηνών), οι επίσημες ονομασίες **διεθνών οργανισμών ή οργανώσεων** (π.χ.: Ευρωπαϊκή Ένωση, Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου, Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης), οι επίσημες ονομασίες **οργάνων και υπηρεσιών** διεθνών οργανισμών ή οργανώσεων (π.χ.: Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή, Επιτροπή των Περιφερειών, Γενική Διεύθυνση Ανταγωνισμού, Ευρωπαϊκή Αρχή για την Ασφάλεια των Τροφίμων) γράφονται με κεφαλαία τα αρχικά όλων των λέξεων που αποτελούν την ονομασία, με εξαίρεση τα άρθρα, τις προθέσεις και τους συνδέσμους, που γράφονται με μικρό αρχικό. Όταν όμως δεν γίνεται ειδική και εξατομικευμένη αναφορά σε κάποιον συγκεκριμένο φορέα αυτού του είδους, αλλά η δήλωση είναι γενική και αόριστη, οι σχετικές λέξεις γράφονται με μικρό αρχικό (π.χ.: *Το Υπουργείο Εξωτερικών προέβη σε έντονο διάβημα για το θέμα αυτό, αλλά: Ο πρωθυπουργός αποφάσισε να μειώσει τον αριθμό των υπουργείων. Ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών εδρεύει στη Νέα Υόρκη, αλλά: Στις Βρυξέλλες εδρεύουν πολλοί διεθνείς οργανισμοί*).

Γ. Γράφονται με κεφαλαίο αρχικό ορισμένες (ελάχιστες) λέξεις, όταν επιδιώκεται **να περιοριστεί το σημασιολογικό τους εύρος**, είτε για να τονιστεί ο μοναδικός τους χαρακτήρας είτε για να αντιδιασταλούν από άλλες ευρύτερες σημασίες που θα μπορούσαν να έχουν [π.χ.: **Ενιαία Πράξη** (η συγκεκριμένη κοινοτική Συνθήκη, σε αντιδιαστολή με πράξεις άλλου είδους)· ο **Τύπος**, για ειδική αναφορά στα μέσα μαζικής επικοινωνίας/ενημέρωσης (αλλά ο μαθηματικός **τύπος**, ο χημικός **τύπος** κ.λπ.)]. Στην κατηγορία αυτή εντάσσονται **ελάχιστα κοινά ονόματα για τα οποία υπάρχει λόγος** να γράφονται άλλοτε με μικρό και άλλοτε με κεφαλαίο αρχικό. Για παράδειγμα, οι λέξεις *γραμματική* και *συντακτικό* γράφονται με κεφαλαίο αρχικό όταν —και μόνο όταν— δηλώνουν **συγκεκριμένα βιβλία ή εγχειρίδια**, δηλαδή έργα συγκεκριμένων συγγραφέων (π.χ., Γραμματική Κλαίρη–Μπαμπινιώτη) ή συγκεκριμένων οργανισμών (σχολική Γραμματική του ΟΕΔΒ). Αυτό γίνεται για να τονιστεί, πέραν πάσης αμφιβολίας, ότι δηλώνουν τα συγκεκριμένα έργα και για να αποφευχθεί η —έστω και οριακή— σύγχυση με τις γενικότερες έννοιές τους. Αντίθετα, για τη λέξη *λεξικό* δεν υπάρχει κίνδυνος να προκύψει τέτοια σύγχυση και γι' αυτό γράφεται πάντοτε με μικρό αρχικό, είτε πρόκειται για γενική και αόριστη είτε για ειδική και συγκεκριμένη αναφορά (π.χ.: *Τα λεξικά είναι απαραίτητο εργαλείο των μεταφραστών· αλλά και: Το λεξικό του Ιδρύματος Τριανταφυλλίδη και το λεξικό Μπαμπινιώτη χρησιμοποιούνται πολύ συχνά από τους μεταφραστές*). Σχετικά με τον όρο με τον οποίο αποδίδεται στα ελληνικά το **internet** και ο οποίος εμφανίζεται στα ελληνικά ποικιλοτρόπως (διαδίκτυο, Διαδίκτυο, ίντερνετ, Ίντερνετ, Internet), υιοθετήθηκε στον παρόντα Οδηγό η απόδοση *διαδίκτυο* με το παρακάτω σκεπτικό:

Έχει υποστηριχθεί με βάσιμα και πειστικά επιχειρήματα [ιδίως από την Ελληνική Εταιρεία Ορολογίας (ΕΛΕΤΟ)] ότι *διαδίκτυα υπάρχουν πολλά, Ίντερνετ όμως ένα*. Επομένως, ο όρος *διαδίκτυο* πρέπει να χρησιμοποιείται μόνο ως γενικός όρος για τα διαδίκτυα κάθε είδους, ενώ για το γνωστό, συγκεκριμένο παγκόσμιο διαδίκτυο πρέπει να χρησιμοποιείται ο όρος **Internet** είτε έτσι, δηλαδή στην ξενόγλωσση γραφή του, είτε μεταγεγραμμένος στα ελληνικά ως *Ίντερνετ*, πάντοτε όμως με κεφαλαίο αρχικό, αφού πρόκειται για κύριο όνομα. Και προστίθεται ότι η υιοθέτηση για το «Ίντερνετ» της απόδοσης «διαδίκτυο» θα δημιουργούσε ουσιαστικό πρόβλημα στους τομείς των Τηλεπικοινωνιών και της Πληροφορικής, εφόσον υπάρχει πλειάδα όρων που δεν έχουν πάντα σχέση με το Ίντερνετ και οι οποίοι θα καταστούν διαφοροούμενοι.

Οι ανησυχίες αυτές είναι απόλυτα εύλογες και, ασφαλώς, οι ειδικοί των τομέων των τηλεπικοινωνιών και της πληροφορικής νομιμοποιούνται να είναι ιδιαίτερα προσεκτικοί και λεπτολόγοι και να κάνουν στα κείμενά τους και στη μεταξύ τους επικοινωνία αυτή τη διάκριση. Ωστόσο, είναι αναμφισβήτητο γεγονός ότι: πρώτον, ο μεταφρασμένος όρος *διαδίκτυο* έχει πλέον διαδοθεί ευρέως στη γλώσσα μας, ιδίως σε λόγια γραπτή χρήση· και, δεύτερον, ότι στη συνείδηση του μέσου χρήστη της ελληνικής ο όρος αυτός χρησιμοποιείται ως κοινό ουσιαστικό με τη γενική έννοια ενός μέσου επικοινωνίας, διάδοσης πληροφοριών κ.λπ., όπως είναι η τηλεόραση, το ραδιόφωνο, το τηλέφωνο κ.ο.κ. Άλλωστε, όσοι χρησιμοποιούν τον εν λόγω όρο ούτε καν φαντάζονται ότι στην ιδιόλεκτο των τηλεπικοινωνιών και της πληροφορικής μπορεί να προκληθεί η προαναφερθείσα σύγχυση. Ειδικότερα, στα ενωσιακά κείμενα ο όρος χρησιμοποιείται σχεδόν αποκλειστικά μ' αυτή τη γενική και ουδέτερη έννοια ως κοινό ουσιαστικό και όχι ως κύριο όνομα και, επομένως, δεν υπάρχει κανένας κίνδυνος να προκληθεί η οποιαδήποτε σύγχυση. Γι' αυτό επιλέχθηκε στον παρόντα Οδηγό η απόδοση *διαδίκτυο*. Υπογραμμίζεται, πάντως, ότι σε πολλά ενωσιακά έγγραφα εμφανίζονται και οι άλλες αποδόσεις, και ιδίως η απόδοση *Ίντερνετ*.

Σχετικά με το θέμα αυτό επισημαίνεται ότι ζήτημα —και μάλιστα έντονο— ως προς την κεφαλαιογράφηση ή μη του αρχικού γράμματος της λέξης *internet* υπάρχει και σε άλλες γλώσσες, όπου το θέμα δεν έχει επιλυθεί οριστικά. Άλλοι (π.χ. *New York Times*, *Associated Press*, *Time*) επιμένουν στην κεφαλαιογράμματα γραφή του αρχικού γράμματος, άλλοι όμως [π.χ. *Economist*, *Financial Times*, *Times* (του Λονδίνου), *Guardian*, *Observer*] έχουν υιοθετήσει τη μικρογράμματα. Παρατηρείται πάντως ότι γενικά στον αγγλόφωνο κόσμο ο τύπος «*internet*» χρησιμοποιείται πολύ συχνότερα από τον τύπο «*Internet*» σε ανεπίσημες πηγές όπως τα ιστολόγια (*blog*), οι προσωπικοί ιστότοποι κ.λπ. Αυτόν τον τύπο συνιστά και ο αγγλικός υφολογικός οδηγός (*English Style Guide*) της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (σημείο 4.16).

Ωστόσο, πρέπει να τονιστεί ότι συχνά στη γραφή των λέξεων αυτού του είδους υπεισέρχονται προσωπικά, υποκειμενικά κριτήρια, με αποτέλεσμα να υπάρχουν αρκετές αμφισβητήσεις και διαφωνίες.

Ας δούμε πώς εξειδικεύονται αυτοί οι βασικοί κανόνες στην πράξη.

I. Τα αρχικά όλων των κύριων ονομάτων γράφονται πάντοτε με κεφαλαίο γράμμα, ενώ τα αρχικά των κοινών ονομάτων γράφονται κατά κανόνα με μικρό γράμμα, πλην συγκεκριμένων ειδικών περιπτώσεων.

Επομένως, με κεφαλαίο αρχικό γράφονται:

α) τα κύρια ονόματα **προσώπων** (ανθρωπωνύμια). Επισημαίνεται ότι με κεφαλαίο γράφεται μόνο το πρώτο γράμμα κάθε ονόματος. Εξάλλου, το όνομα γράφεται πρώτο και το επώνυμο δεύτερο:

Σταύρος Δήμας, Ανδρούλλα Βασιλείου, Γκόρντον Μπράουν, Karl von Kempis, Charles de Gaulle

Δύο επισημάνσεις:

- Στα ενωσιακά κείμενα, ιδίως στις νομικές πράξεις (π.χ. στο σημείο των υπογραφών), τα ξένα ονόματα δεν μεταγράφονται κατά κανόνα στα ελληνικά, αλλά αφήνονται όπως στο πρωτότυπο.
- Ενίοτε στα ενωσιακά κείμενα το επώνυμο γράφεται με όλα τα γράμματα κεφαλαία. Ο ελληνόφωνος μεταφραστής ακολουθεί στο σημείο αυτό την πρακτική του πρωτοτύπου.

β) τα κύρια ονόματα **ζώων** (ζωωνύμια):

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο είχε εκφράσει σοβαρές επιφυλάξεις για την κλωνοποίηση της Ντόλης.

γ) τα κύρια ονόματα **πραγμάτων** όπως κτιρίων, εφημερίδων, πλοίων κ.λπ.:

Η υπογραφή της Συνθήκης προσχώρησης έγινε στο Ζάππειο.

Η Ελευθεροτυπία εκδιδόταν στην Αθήνα.

Ο τορπιλισμός της Έλλης έγινε το 1940.

δ) τα **εθνικά** και τα **πατριδωνυμικά**:

Ο πρόεδρος του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου είναι Ιταλός.

Ο ευρωβουλευτής που υπέβαλε την ερώτηση είναι Θεσσαλός.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση εφαρμόζει προγράμματα για τη βελτίωση της κατάστασης των Ρομά.

Στα κείμενα της ΕΕ τα εθνικά και τα πατριδωνυμικά γράφονται με κεφαλαίο αρχικό, ακόμη και όταν έχουν θέση επίθετου (για το θέμα αυτό ακολουθείται ενίοτε διαφορετική πρακτική στην Ελλάδα και την Κύπρο²¹⁵):

Ο πρόεδρος του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου είναι Γερμανός πολιτικός.

Ορισμένοι Θεσσαλοί βουλευτές δεν συμφώνησαν με το έργο ανασύστασης της Κάρλας.

Τα **επίθετα που παράγονται** από εθνικά ή πατριδωνυμικά γράφονται με μικρό αρχικό:

²¹⁵ Ο Γ. Μπαμπινιώτης, στο *Ορθογραφικό λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας*, Κέντρο Λεξικολογίας ΕΠΕ, Αθήνα, 2008, αναφέρει επί λέξει (στη σ. 97 του ένθετου Ορθογραφικού Παραρτήματος) ότι *γράφονται με κεφαλαίο το πρώτο γράμμα τα εθνικά —πατριδωνυμικά— ακόμη και ως επίθετα*. Την ίδια άποψη διατυπώνει και ο Οδηγός των εκδόσεων Πατάκη (σ. 106 του πρώτου τόμου). Στη Γραμματική Holton κ.ά. (σημείο 2.1.4, σ. 34) τα εθνικά και τα πατριδωνυμικά δεν θεωρούνται επίθετα αλλά ουσιαστικά, ακόμη και όταν έχουν θέση επιθέτου. Ουσιαστικά και όχι επίθετα θεωρεί τα εθνικά και τα πατριδωνυμικά και ο Μ. Τριανταφυλλίδης στη Γραμματική του (σημείο 282, σ. 128 επ.). Ωστόσο, οι καθηγητές Ε. Κριαράς και Δ. Μαρωνίτης συνιστούν τη γραφή των εθνικών και τα πατριδωνυμικών με μικρό αρχικό, όταν χρησιμοποιούνται ως επίθετα. Η δεύτερη αυτή πρακτική είχε ακολουθηθεί στην πρώτη έκδοση του παρόντος Οδηγού (επειδή την ακολουθούσε επί πολλά χρόνια η Υπηρεσία Εκδόσεων), αποφασίστηκε όμως η τροποποίησή της στην παρούσα έκδοση του Οδηγού.

Το **ρωσικό** φυσικό αέριο που παίρνει η Ελλάδα είναι μειωμένο λόγω προβλημάτων μεταφοράς.

Με μικρό γράφονται επίσης τα ονόματα των **γλωσσών** (και στο σημείο αυτό μερικοί ακολουθούν στην Ελλάδα και την Κύπρο αντίθετη πρακτική):

Θα υπάρχει διερμηνεία από τα αγγλικά και τα γαλλικά προς τα ελληνικά.

ε) τα **τοπωνύμια** και οι **γεωγραφικές ονομασίες**:

Στο Λουξεμβούργο και στις Βρυξέλλες εδρεύουν πολλοί διεθνείς οργανισμοί.

Το ακρωτήριο Ταίναρο είναι το νοτιότερο σημείο της Πελοποννήσου.

Για τα τοπωνύμια και τις γεωγραφικές ονομασίες πρέπει να επισημανθούν τα εξής:

i) Όταν το τοπωνύμιο ή η γεωγραφική ονομασία αποτελείται από **δύο ή περισσότερες λέξεις** που είναι **απαραίτητες** για τον σαφή προσδιορισμό του/της, τότε όλες οι λέξεις (πλην των άρθρων) γράφονται με κεφαλαίο αρχικό:

η Νέα Νότια Ουαλία, η Κάτω Σαξονία, ο Μέλας Δρυμός, η Μαύρη Θάλασσα, η Ερυθρά Θάλασσα, ο Βισκαϊκός Κόλπος, το Λευκό Όρος, το Σαν Φρανσίσκο

Όταν όμως το τοπωνύμιο ή η γεωγραφική ονομασία προσδιορίζεται με απόλυτη ακρίβεια και χωρίς ένα από τα συστατικά μέρη του, τότε το μη αναγκαίο συστατικό μέρος (το οποίο πολλές φορές παραλείπεται στην πράξη) μπορεί —και συνιστάται— να γράφεται με μικρό αρχικό:

το Αιγαίο πέλαγος, η Μεσόγειος θάλασσα, η Βαλτική θάλασσα, ο Νείλος ποταμός

Το ίδιο συμβαίνει καταρχήν όταν ο κατά κυριολεξία γεωγραφικός όρος προηγείται, γιατί στην περίπτωση αυτή δεν είναι συνήθως απαραίτητος για τον σαφή προσδιορισμό του τοπωνυμίου ή της γεωγραφικής ονομασίας:

η λίμνη Παμβώτιδα, το ακρωτήριο Ταίναρο, ο ποταμός Αμαζόνιος

Όταν όμως ο κατά κυριολεξία γεωγραφικός όρος προηγείται μεν, αλλά είναι απαραίτητος για τον σαφή προσδιορισμό του τοπωνυμίου ή της γεωγραφικής ονομασίας, τότε γράφεται με κεφαλαίο αρχικό:

το Ακρωτήριο της Καλής Ελπίδας, η Θάλασσα των Κοραλλίων, το Τρίγωνο των Βερμούδων

ii) Τα άρθρα, οι προθέσεις και οι σύνδεσμοι που περιέχει το τοπωνύμιο γράφονται με μικρό αρχικό:

η Λωρίδα της Γάζας, το Όρος των Ελαιών

iii) Για τα τοπωνύμια και τις γεωγραφικές ονομασίες που περιέχουν τα επίθετα *βόρειος, νότιος, ανατολικός, δυτικός, κεντρικός*, ισχύουν τα εξής:

Όταν το προσδιοριστικό επίθετο δεν αποτελεί τμήμα γεωγραφικού όρου, πρέπει να γράφεται με μικρό αρχικό· όταν όμως αποτελεί τμήμα γεωγραφικού όρου, πρέπει να γράφεται με κεφαλαίο αρχικό. Επομένως: *βόρεια Αμερική* (= το βόρειο τμήμα της Αμερικής, μη προσδιοριζόμενο επακριβώς), *Βόρεια Αμερική* (= η υποήπειρος της αμερικανικής ηπείρου)· *βόρεια Ελλάδα* (= το βόρειο τμήμα της Ελλάδας, μη προσδιοριζόμενο επακριβώς), *Βόρεια Ελλάδα* (= γεωγραφικός όρος που δηλώνει το σύνολο των διαμερισμάτων της Μακεδονίας και της Θράκης). Ομοίως:

ο Βόρειος Πόλος (γεωγραφικός όρος), *η βόρεια Γαλλία* (το βόρειο τμήμα της Γαλλίας), *η Νότια Αφρική* (η χώρα), *η νότια Αφρική* (το νότιο τμήμα της αφρικανικής ηπείρου), *η κεντρική Ασία* (= το κεντρικό τμήμα της ασιατικής ηπείρου), *Δυτική Όχθη* (= η συγκεκριμένη γεωγραφική περιοχή της Μέσης Ανατολής)

Στα αγγλικά και τα γαλλικά χρησιμοποιούνται ενίοτε διαφορετικοί όροι για τις δύο περιπτώσεις:

South Africa — southern Africa, Afrique du Sud — Afrique méridionale

Σε μερικές περιπτώσεις όροι αυτού του είδους δεν έχουν μόνο γεωγραφική διάσταση, αλλά εμπεριέχουν και ιστορικοπολιτικές συνδηλώσεις. Στην περίπτωση αυτή πρέπει να γράφονται με κεφαλαία τα αρχικά:

οι χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, τα Δυτικά Βαλκάνια

στ) τα ονόματα των **ημερών** της εβδομάδας και των **μηνών**:

Δευτέρα, Τρίτη κ.ο.κ. — Ιανουάριος, Μάρτιος κ.ο.κ.

Αντίθετα, τα ονόματα των εποχών γράφονται με μικρό αρχικό: *άνοιξη, καλοκαίρι.*

ζ) τα ονόματα των **εορτών** (εορτωνύμια):

τα Χριστούγεννα, το Πάσχα, το Ραμαζάνι, τα Παναθήναια κ.λπ.

η) η λέξη **Θεός** και τα συνώνυμά της (Πανάγαθος, Μεγαλοδύναμος κ.λπ.), όταν χρησιμοποιούνται με την έννοια του μοναδικού υπέρτατου όντος (όχι, για παράδειγμα, για τους θεούς του Ολύμπου ή για τους «θεούς» των γηπέδων), η λέξη **Παναγία** —όταν χρησιμοποιείται με την έννοια της μητέρας του Ιησού Χριστού και όχι μεταφορικά— και τα συνώνυμά της (Θεοτόκος, Μεγαλόχαρη κ.λπ.) και η λέξη **Μεσσίας**, όταν αναφέρεται στον Χριστό.

Αντίθετα, τα ονόματα των θρησκειών και των οπαδών τους γράφονται με μικρό αρχικό:

χριστιανισμός, μουσουλμανισμός, βουδισμός κ.λπ. — χριστιανός, μουσουλμάνος, βουδιστής κ.λπ.

θ) οι ονομασίες **επιστημονικών και εκπαιδευτικών θεσμών και ιδρυμάτων**:

η Ακαδημία Αθηνών, το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο, το Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο

Όταν, όμως, η δήλωση δεν είναι ειδική και εξατομικευμένη αλλά γενική και αόριστη (δεν προσδιορίζεται κάποιο συγκεκριμένο ίδρυμα), τότε οι σχετικές λέξεις γράφονται με μικρό αρχικό:

Τα πανεπιστήμια και τα πολυτεχνεία αυτής της χώρας είναι πολύ υψηλού επιπέδου.

ι) οι ονομασίες **επιστημών και τεχνών σε επίσημους τίτλους:**

καθηγητής Συνταγματικού Δικαίου, διδάκτορας Φυσικής

ια) οι ονομασίες των **χρονικών υποδιαιρέσεων** της γεωλογίας, της παλαιοντολογίας, της προϊστορίας, της πρωτοϊστορίας και της ιστορίας:

η Πρωτογεωμετρική, το Καινοζωικό, ο Μεσαίωνας, η Αναγέννηση, ο Μεσοπόλεμος

Όταν, όμως, οι λέξεις αυτού του είδους χρησιμοποιούνται ως επίθετα ή μεταφορικά, γράφονται με μικρό αρχικό:

Στο μουσείο εκτίθενται σαρκοφάγοι από την πρωτογεωμετρική περίοδο.

Η κατάσταση που επικρατεί στις φυλακές της χώρας αυτής είναι πραγματικός μεσαίωνας.

ιβ) τα ονόματα **ουράνιων σωμάτων:**

Ο πυρήνας της Γης έχει διάμετρο 6 900 χιλιόμετρα.

Ο Ήλιος είναι ο αστέρας του ηλιακού μας συστήματος.

Όταν, όμως, οι όροι αυτοί δεν χρησιμοποιούνται με την έννοια του ουράνιου σώματος αλλά με άλλες έννοιες, γράφονται με μικρό αρχικό:

Η ελληνική γη είναι εύφορη.

Το μέλλον των Κυπρίων στη γη των προγόνων τους.

Ειδικά, για τη λέξη *ήλιος* πρέπει να επισημανθεί ότι γράφεται με κεφαλαίο μόνο σε αστρονομικά, αστροφυσικά και συναφή επιστημονικά συμφραζόμενα. Στις άλλες περιπτώσεις, που είναι και οι συντριπτικά περισσότερες στα ενωσιακά κείμενα, γράφεται με μικρό αρχικό:

Εκμετάλλευση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, όπως το νερό, ο ήλιος και η βιομάζα.

Διαφοροποίηση του παράκτιου τουρισμού, ο οποίος παύει να εξαρτάται από το τρίπτυχο «θάλασσα, ήλιος, άμμος».

ιγ) οι επιστημονικές **ονομασίες φυτών και ζώων**, όταν αναφέρονται για να δηλώσουν το **γένος** ή ταξινομικό άθροισμα μεγαλύτερο από το γένος (δηλαδή: οικογένεια, τάξη, ομοταξία, συνομοταξία, βασιλείο).

Τα Ορθόπτερα είναι μια τάξη της ομοταξίας των Εντόμων.

Στη διωνυμική ονοματολογία, που εφαρμόζεται στη βιολογία, το πρώτο όνομα είναι το όνομα του γένους (κεφαλαίο αρχικό) και το δεύτερο το όνομα του είδους (μικρό αρχικό).

το Χηνοπόδιο το λευκό, ο Canis lupus, ο Felis silvestris.

ιδ) τα **σημεία του ορίζοντα:**

Η Μπουρκίνα Φάσο περιβάλλεται από το Μαλί προς Βορρά και Δύση, τον Νίγηρα και το Μπενίν ανατολικά, το Τόγκο, τη Γκάνα και την Ακτή Ελεφαντοστού προς Νότο.

Με κεφαλαίο αρχικό γράφονται οι όροι αυτοί και όταν χρησιμοποιούνται μεταφορικά:

Ανήκομεν εις την Δύσιν.

Πολλοί φοιτητές στρέφονται για τις σπουδές τους προς την Ανατολή.

Πρέπει να καταβληθεί προσπάθεια για τη βελτίωση της ισορροπίας μεταξύ Βορρά και Νότου.

ιε) οι τίτλοι **συγγραμμάτων και έργων λογοτεχνίας και τέχνης:**

Εισαγωγή στο Αστικό Δικονομικό Δίκαιο, Ο Κατάδικος, Έγκλημα και Τιμωρία, Αξιωματικός Περιπόλου

Ωστόσο, πρέπει να επισημανθεί ότι τα τελευταία χρόνια ο κανόνας αυτός έχει ατονήσει πολύ. Μάλιστα, **όταν ο τίτλος είναι αρκετά μακροσκελής, συνιστάται να γράφεται με κεφαλαίο μόνο το αρχικό γράμμα της πρώτης λέξης** (αλλά όλος ο τίτλος να γράφεται με πλάγια γράμματα).

Διοργανικό εγχειρίδιο σύνταξης κειμένων

Κοινός πρακτικός οδηγός για τα πρόσωπα που συμβάλλουν στη σύνταξη των κοινοτικών κειμένων

Ένας ήρωας του καιρού μας

Η μικρή κυρία του μεγάλου σπιτιού

ιστ) τα **σύμβολα των μονάδων μέτρησης** που προέρχονται από ονόματα προσώπων.

Επομένως: V (βολτ), γιατί προέρχεται από το όνομα του ιταλού φυσικού Volta· W (βατ), γιατί προέρχεται από το όνομα του άγγλου μηχανικού Watt· N (νιούτον), γιατί προέρχεται από το όνομα του Νεύτωνα (Newton) κ.ο.κ. (αλλά: s, kg κ.ο.κ., γιατί δεν προέρχονται από ονόματα προσώπων).

Όμως, οι **ονομασίες των μονάδων μέτρησης** γράφονται πάντοτε με μικρό αρχικό, ακόμη και αν προέρχονται από ονόματα προσώπων: βολτ, βατ, αμπέρ, καντέλα κ.ο.κ.

Όσον αφορά τα **προθέματα** που χρησιμοποιούνται συχνά μπροστά από τις μονάδες μέτρησης επισημαίνεται ότι τα σύμβολα για προθέματα που παριστάνουν πολλαπλάσια 10^6 και περισσότερο [από το μέγα (M) και άνω, δηλαδή γίγα (G), τέρα (T) κ.λπ.] γράφονται με κεφαλαία (π.χ.: MHz). Όλα τα άλλα γράφονται με μικρά. Όμως οι ονομασίες των προθεμάτων γράφονται με όλα τα γράμματα μικρά (π.χ.: μεγαβάτ).

Με μικρό αρχικό γράφονται και οι **νομισματικές μονάδες**: *ευρώ, δολάριο, λίρα* κ.ο.κ.

- ιζ) τα κατά το πρωτόκολλο **ονόματα κρατών** (γράφονται με κεφαλαία τα αρχικά γράμματα όλων των λέξεων οι οποίες αποτελούν το όνομα του σχετικού κράτους πλην των άρθρων, των προθέσεων και των συνδέσμων):

*το Βασίλειο του Βελγίου
η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας
η Γαλλική Δημοκρατία
το Μεγάλο Δουκάτο του Λουξεμβούργου
το Ηνωμένο Βασίλειο της Μεγάλης Βρετανίας και της Βόρειας Ιρλανδίας
οι Νήσοι Τουβαλού*

Ο ίδιος κανόνας εφαρμόζεται και για τις πολιτικές οντότητες του παρελθόντος:

Αγία Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία του Γερμανικού Έθνους, Βυζαντινή Αυτοκρατορία

Με σημείωμα της Γενικής Διεύθυνσης Διεύρυνσης της Επιτροπής (της 12.5.2005) ορίστηκε ότι η λέξη *πρώην* στην ονομασία της πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας πρέπει να γράφεται με μικρό αρχικό.

- ιη) οι επίσημες ονομασίες **κρατικών θεσμικών φορέων, υπηρεσιών και διοικητικών μονάδων της εκτελεστικής, νομοθετικής ή δικαστικής εξουσίας** (γράφονται με κεφαλαία τα αρχικά γράμματα όλων των λέξεων οι οποίες συναποτελούν τη σχετική ονομασία πλην των άρθρων, των προθέσεων και των συνδέσμων):

Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, Διεύθυνση Κτηνιατρικής, Βουλή, Γερουσία, Αρείος Πάγος, Συμβούλιο της Επικρατείας, Εισαγγελία Πλημμελειοδικών Αθηνών

Όμως, οι κάτοχοι σχετικών αξιωμάτων, τίτλων ή ιδιοτήτων γράφονται με μικρό αρχικό:

ο πρόεδρος της Δημοκρατίας, ο υπουργός Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, ο διευθυντής Κτηνιατρικής, ο βουλευτής, ο γερουσιαστής, ο πρόεδρος του Αρείου Πάγου, ο αρεοπαγίτης, ο σύμβουλος Επικρατείας, ο εισαγγελέας Πλημμελειοδικών Αθηνών

Εξαιρέση 1: Για ιστορικούς λόγους (συνέχιση πολυετούς πάγιας πρακτικής) και έπειτα από σχετική απόφαση της ομάδας αναθεώρησης του *Διοργανικού εγχειριδίου*, τα κοινά ονόματα αυτού του είδους γράφονται με κεφαλαίο αρχικό στα σημεία των υπογραφών (νομικών πράξεων, επιστολών κ.λπ.), καθώς και στις επικεφαλίδες, στο σημείο στο οποίο προσδιορίζεται ο συντάκτης/αποστολέας του εγγράφου / της επιστολής κ.λπ.

Εξαίρεση 2: Οι λέξεις αυτού του είδους γράφονται με κεφαλαίο αρχικό όταν αποτελούν τμήμα λεκτικού συνόλου όλες οι λέξεις του οποίου πρέπει, για άλλους λόγους, να γράφονται με κεφαλαία αρχικά [π.χ.: *Συμβούλιο Υπουργών*: η λέξη *υπουργών* γράφεται με κεφαλαίο αρχικό, γιατί αποτελεί μέρος της ονομασίας οργάνου διεθνούς οργανισμού· βλ. στοιχείο κ) παρακάτω].

ιθ) οι επίσημες ονομασίες **διεθνών οργανισμών ή οργανώσεων:**

Ευρωπαϊκή Ένωση, Ευρωπαϊκή Κοινότητα, Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα, Αφρικανική Ένωση, Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών, Κοινωνία των Εθνών, Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου, Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης κ.ο.κ.

κ) οι επίσημες ονομασίες **οργάνων, υπηρεσιών και διοικητικών μονάδων** διεθνών οργανισμών ή οργανώσεων:

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, Συμβούλιο, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Ελεγκτικό Συνέδριο, Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή, Επιτροπή των Περιφερειών, Γενική Διεύθυνση Ανταγωνισμού, Γενική Γραμματεία του Συμβουλίου, Τμήμα Ελληνικής Γλώσσας, Μονάδα Editing

Όταν μια ονομασία αυτού του είδους περιέχει άλλη ονομασία, η τελευταία γράφεται επίσης με κεφαλαίο:

το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Όμως, οι κάτοχοι σχετικών αξιωμάτων, τίτλων ή ιδιοτήτων γράφονται με μικρό αρχικό:

ο πρόεδρος του Συμβουλίου, το μέλος του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, ο ευρωβουλευτής, το μέλος της Επιτροπής, ο επίτροπος, ο δικαστής, ο γενικός γραμματέας, ο γενικός διευθυντής, ο προϊστάμενος, ο μόνιμος αντιπρόσωπος

Εξαίρεση: λέξεις αυτού του είδους γράφονται με κεφαλαίο αρχικό μόνο όταν αποτελούν τμήμα λεκτικού συνόλου όλες οι λέξεις του οποίου πρέπει, για άλλους λόγους, να γράφονται με κεφαλαία αρχικά (π.χ.: *Διάσκεψη των Προέδρων*: η λέξη *προέδρων* γράφεται με κεφαλαίο αρχικό, γιατί αποτελεί μέρος της ονομασίας του πολιτικού καθοδηγητικού οργάνου του Κοινοβουλίου).

κα) οι επίσημες ονομασίες **εθνικών, διεθνών ή ενωσιακών σωμάτων, ιδρυμάτων, οργανώσεων, κομμάτων, ταμείων κ.λπ.:** Ίδρυμα Ανιάτων, Πανελλήνιο Σοσιαλιστικό Κίνημα, Ναυτικό Απομαχικό Ταμείο, Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο, Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης κ.λπ.

κβ) ορισμένα (ελάχιστα) κοινά ονόματα, **όταν επιδιώκεται να περιοριστεί το σημασιολογικό τους εύρος**, είτε για να τονιστεί ο μοναδικός τους χαρακτήρας είτε για να αντιδιασταλεί από άλλες ευρύτερες σημασίες που θα μπορούσαν να έχουν [π.χ.: **Ενιαία Πράξη** (η συγκεκριμένη κοινοτική Συνθήκη, σε αντιδιαστολή με **πράξεις** άλλου είδους), ο **Τύπος**, για ειδική αναφορά στα μέσα μαζικής επικοινωνίας (αλλά ο μαθηματικός **τύπος**, ο χημικός **τύπος** κ.λπ.), ο **Κανονισμός**, αποκλειστικά για ειδική αναφορά στον κανονισμό λειτουργίας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, ο οποίος, σε αντίθεση με τους εσωτερικούς κανονισμούς του Συμβουλίου ή της Επιτροπής, δεν συνοδεύεται από το

επίθετο *εσωτερικός* και, επομένως, μπορεί να μπερδευτεί με **κανονισμό - νομοθετική πράξη** του Κοινοβουλίου (και του Συμβουλίου), κ.ο.κ.]. Στην ίδια κατηγορία εντάσσονται και ορισμένα κοινά ονόματα που γράφονται με κεφαλαίο αρχικό όταν χρησιμοποιούνται με έμφαση ή προσωποποιούν αφηρημένες έννοιες (π.χ.: *ο πέλεκυς της Δικαιοσύνης· οι καρποί της Παιδείας* κ.ο.κ.)

Συχνά, ωστόσο, στη γραφή των λέξεων αυτού του είδους υπεισέρχονται υποκειμενικά κριτήρια, με αποτέλεσμα να υπάρχουν αμφισβητήσεις και διαφωνίες.

II. Ειδικότερα, πέραν των προαναφερομένων, στην ενωσιακή πρακτική ισχύουν οι εξής κανόνες:

α) Η λέξη **συνθήκη** γράφεται άλλοτε με μικρό και άλλοτε με κεφαλαίο αρχικό. Όταν η λέξη αυτή αναφέρεται γενικά και αόριστα στις διάφορες συνθήκες που συνάπτονται σε διεθνές επίπεδο, είτε από την Ευρωπαϊκή Ένωση είτε από άλλους φορείς, γράφεται με μικρό αρχικό (π.χ.: *Στον τομέα της δικαστικής συνεργασίας υπάρχουν πολλές διμερείς συνθήκες*). Όταν η εν λόγω λέξη αναφέρεται ειδικά στις Συνθήκες του **πρωτογενούς ενωσιακού δικαίου**, και ιδίως στη Συνθήκη για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή τη Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση, γράφεται πάντοτε με κεφαλαίο αρχικό τόσο στον ενικό όσο και στον πληθυντικό²¹⁶.

β) Οι ονομασίες των **νομικών πράξεων** της ΕΕ αρχίζουν πάντοτε με μικρά γράμματα:

η απόφαση..., η οδηγία..., ο κανονισμός...

Για τη λέξη *κανονισμός*, με την έννοια του κανονισμού λειτουργίας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, βλ. στοιχείο κβ) παραπάνω.

Με μικρό αρχικό γράφονται επίσης και τα διάφορα άλλα **έγγραφα και πράξεις** που εκδίδονται από τα ενωσιακά όργανα: *σύσταση, ψήφισμα, ανακοίνωση, υπόμνημα, έγγραφο εργασίας, πράσινη βίβλος, λευκή βίβλος, έκθεση, γνώμη, γνωμοδότηση* κ.ο.κ.

γ) Τα **σημεία αναφοράς** των ενωσιακών πράξεων, τόσο αυτά που εισάγονται με τη φράση *Έχοντας υπόψη...* όσο και τα υπόλοιπα (*Αφού ζήτησε τη γνώμη [...], Αποφασίζοντας σύμφωνα με [...], κ.λπ.*) αρχίζουν με κεφαλαίο γράμμα. Η εισαγωγική φράση των **αιτιολογικών σκέψεων** (*Εκτιμώντας τα ακόλουθα:*) όπως και οι ίδιες οι **αιτιολογικές σκέψεις** αρχίζουν επίσης με κεφαλαίο.

δ) Οι ονομασίες των διαφόρων **επιτροπών** που λειτουργούν στο ενωσιακό πλαίσιο γράφονται με μικρό αρχικό:

²¹⁶ Η σχετική απόφαση ελήφθη από τους προϊσταμένους των ελληνόφωνων γλωσσικών υπηρεσιών των οργάνων της Ένωσης τον Οκτώβριο 2011. Μέχρι τότε οι ελληνικές μονάδες ακολουθούσαν την εξής άλλη πρακτική: η λέξη γραφόταν με κεφαλαίο αρχικό, όταν δεν προσδιοριζόταν η σχετική συνθήκη, ούτως ώστε να γίνει με σαφήνεια η διαφοροποίηση από τις διάφορες συνθήκες άλλου είδους (π.χ.: Η ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων, των εμπορευμάτων, των κεφαλαίων και των υπηρεσιών καθιερώνεται από τη Συνθήκη). γραφόταν, όμως, με μικρό αρχικό όταν υπήρχε ο προσδιορισμός της σχετικής συνθήκης (π.χ.: συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση, συνθήκη για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης) ή άλλος συναφής προσδιορισμός (π.χ.: ιδρυτικές συνθήκες), διότι στην περίπτωση αυτή είχε κριθεί ότι η διαφοροποίηση από τις συνθήκες άλλου είδους ήταν σαφής και ότι δεν συνέτρεχε λόγος χρήσης κεφαλαίου αρχικού.

η μόνιμη επιτροπή απασχόλησης, η επιτροπή προϋπολογισμού, η επιτροπή κανονισμού υπηρεσιακής κατάστασης, η επιτροπή προσωπικού, η μεικτή επιτροπή, η συμβουλευτική επιτροπή, η διαχειριστική επιτροπή

Εξαιρούνται: η Επιτροπή Μόνιμων Αντιπροσώπων, η Επιτροπή Πολιτικής και Ασφάλειας και η Μικτή Επιτροπή του ΕΟΧ.

- ε) Όταν γίνεται αναφορά σε **Συμβούλιο ειδικής σύνθεσης**, γράφεται με κεφαλαίο αρχικό καθένας από τους τομείς αρμοδιότητας κάθε σύνθεσης. Παράδειγμα: *Συμβούλιο Μεταφορών, Τηλεπικοινωνιών και Ενέργειας*.
- στ) Όταν γίνεται αναφορά στον πλήρη τίτλο κάποιας **γενικής διεύθυνσης** της Επιτροπής, όλοι οι επιμέρους τομείς αρμοδιότητάς της γράφονται **στη γενική με κεφαλαία αρχικά**. Παράδειγμα: Γενική Διεύθυνση Υγείας και Ασφάλειας των Τροφίμων. Η ίδια πρακτική ακολουθείται και όταν αντί των λέξεων *Γενική Διεύθυνση* χρησιμοποιείται το αρκτικόλεξο ΓΔ (π.χ.: ΓΔ Οικονομικών και Χρηματοδοτικών Υποθέσεων).
- ζ) Συχνά στα ενωσιακά έγγραφα γίνεται αναφορά σε διάφορες Αρχές (π.χ. Ευρωπαϊκή Αρχή για την Ασφάλεια των Τροφίμων), Κέντρα (π.χ. Ευρωπαϊκό Κέντρο Παρακολούθησης Ναρκωτικών και Τοξικομανίας), Γραφεία (π.χ. Γραφείο Διανοητικής Ιδιοκτησίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης) κ.λπ. Πολλές φορές οι φορείς αυτοί μνημονεύονται στα έγγραφα με την πλήρη ονομασία τους μόνο την πρώτη φορά, ενώ στη συνέχεια χρησιμοποιείται απλώς ή λέξη *Αρχή* (Authority), *Κέντρο* (Centre) κ.λπ. Στις περιπτώσεις αυτές οι εν λόγω λέξεις **πρέπει να γράφονται με κεφαλαίο αρχικό** (Η Αρχή αποφάσισε [...]· το Κέντρο κατέληξε στο συμπέρασμα [...] κ.λπ.).
- η) Για τα **αρκτικόλεξα** ισχύουν στην ενωσιακή πρακτική οι εξής κανόνες (οι κανόνες αυτοί περιγράφονται και στο κεφάλαιο *Συντομογραφίες και αρκτικόλεξα*):

Για τη γραφή των **ξενόγλωσσων αρκτικόλεξων** ακολουθείται κατά κανόνα το πρωτότυπο, καθώς τεκμαίρεται ότι ο συντάκτης του έχει ακολουθήσει τους σχετικούς κανόνες του *Διοργανικού εγχειριδίου* (ωστόσο, όπως επισημαίνεται στο κεφάλαιο *Συντομογραφίες και αρκτικόλεξα* του τρίτου μέρους του παρόντος Οδηγού, οι κανόνες αυτοί δεν είναι απολύτως συμβατοί με τους αντίστοιχους κανόνες που προβλέπονται στο έγγραφο *Règles de technique législative*). Οι εν λόγω κανόνες είναι κυρίως οι εξής:

- i) Όσα αρκτικόλεξα αποτελούνται από **μέχρι και πέντε γράμματα γράφονται με όλα τα γράμματα κεφαλαία (FEOGA)**.
- ii) Όσα αποτελούνται από **έξι ή περισσότερα γράμματα γράφονται με το αρχικό κεφαλαίο και με τα υπόλοιπα γράμματα μικρά (Eurostat, Ecofin, Unesco)**, εκτός αν δεν προφέρονται, οπότε γράφονται με όλα τα γράμματα κεφαλαία (CCAMLR).
- iii) Ειδική περίπτωση: Τα ξενόγλωσσα **αρκτικόλεξα όρων του εταιρικού δικαίου** (*plc = public limited company, GmbH = Gesellschaft mit beschränkter Haftung, SpA = società per azioni* κ.λπ.), τα οποία περιλαμβάνονται στις επωνυμίες εμπορικών εταιρειών, δεν υπακούουν φυσικά σε κανέναν από τους προηγούμενους κανόνες και γράφονται ακριβώς όπως στην αντίστοιχη ξένη γλώσσα (π.χ.: *Barclays Bank plc*).

Για τη γραφή των **ελληνικών αρκτικολέξων** ακολουθείται ο εξής βασικός κανόνας:

Γράφονται με όλα τα γράμματα κεφαλαία χωρίς τελείες, άσχετα αν το αρκτικόλεξο σχηματίζεται μόνο από τα αρχικά γράμματα των συστατικών του λέξεων ή και από άλλα γράμματα πλην των αρχικών: *ΔΕΗ, ΥΠΕΧΩΔΕ, ΠΑΣΟΚ, ΕΛΚΕΠΑ* κ.ο.κ.

Εξαιρέσεις:

- i) Όταν η προσθήκη και άλλων γραμμάτων στο αρκτικόλεξο, πέραν των αρχικών, δεν γίνεται απλώς και μόνο για λόγους ευφωνίας (δηλαδή για την «ομαλότερη» προφορά του αρκτικολέξου, όπως φερειπείν έγινε στα προαναφερόμενα παραδείγματα *ΥΠΕΧΩΔΕ, ΠΑΣΟΚ, ΕΛΚΕΠΑ*), αλλά για τη **διάκριση νεοσχηματιζόμενου αρκτικολέξου από όμοιο προϋφιστάμενο**, τότε τα πρόσθετα «διακριτικά» γράμματα γράφονται μικρά. Στην εξαίρεση αυτή εμπίπτουν πολλά αρκτικόλεξα που χρησιμοποιούνται πολύ συχνά στα ενωσιακά έγγραφα, όπως: ΕΤΕπ (Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων, για διάκριση από την Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος), ΚΚΕρ (Κοινό Κέντρο Ερευνών, για διάκριση από το Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδας), ΕΤαΕ (Ευρωπαϊκό Ταμείο Επενδύσεων, για διάκριση από την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων και την Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος), ΕνΔΤΚ (εναρμονισμένος δείκτης τιμών καταναλωτή, για διάκριση από τον εθνικό δείκτη τιμών καταναλωτή), ΕθνΚΤ [εθνικές κεντρικές τράπεζες, για διάκριση από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (βλ. άρθρο 10 του πρωτοκόλλου για το καταστατικό του Ευρωπαϊκού Συστήματος Κεντρικών Τραπεζών και της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας)] κ.ο.κ.
 - ii) Γράφονται με μικρό γράμμα τα στοιχεία του αρκτικολέξου τα οποία αντιστοιχούν σε **αρχικό άρθρου** (*ΕτΠ: Επιτροπή των Περιφερειών, ΤτΕ: Τράπεζα της Ελλάδος, ΣτΕ: Συμβούλιο της Επικρατείας* κ.ο.κ.).
 - iii) Γράφονται με μικρά γράμματα (πλην του κεφαλαίου αρχικού) τα αρκτικόλεξα που έχουν ως πρώτο συστατικό/συνθετικό το **«Ευρ»** (*Ευρατόμ, Ευρωπαϊόλ* κ.ο.κ.).
 - iv) Γράφονται με μικρά γράμματα (πλην, ενδεχομένως, του κεφαλαίου αρχικού) τα αρκτικόλεξα που έχουν ενταχθεί στο ελληνικό λεξιλόγιο ως κανονικές λέξεις (ουσιαστικά) ξένης προέλευσης, χωρίς ενίοτε ο μέσος χρήστης της γλώσσας να συνειδητοποιεί το γεγονός ότι οι λέξεις αυτές σχηματίστηκαν αρχικά ως αρκτικόλεξα [*λίζερ, ραντάρ, Ναζί, Γκεστάπο, Μπενελούξ* κ.ο.κ.].
- θ) Τέλος, σύμφωνα με τον κανόνα για καταρχήν χρήση μικρού αρχικού στα κοινά ονόματα (με την επιφύλαξη των εξαιρέσεων που προαναφέρθηκαν), χρησιμοποιούνται μικρά αρχικά για τα περισσότερα κοινά ονόματα (όρους) που συναντάμε στα ενωσιακά κείμενα, όπως, ενδεικτικά, για τους ακόλουθους:

αρμόδια για τον προϋπολογισμό αρχή, διάσκεψη κορυφής, σύνοδος κορυφής, διαρθρωτικά ταμεία, δικαιοσύνη και εσωτερικές υποθέσεις, διοικητικό συμβούλιο (εταιρειών), ευρωπαϊκή πολιτιστική πρωτεύουσα, ευρωπαϊκό έτος περιβάλλοντος, ευρωπαϊκό νομισματικό σύστημα, κανονισμός υπηρεσιακής κατάστασης, κοινή γεωργική πολιτική, κοινό δασμολόγιο, κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφάλειας, κοινοτικό πλαίσιο στήριξης, μεσογειακά ολοκληρωμένα προγράμματα, νέο κοινοτικό μέσο, όργανο,

πολυϊνική συμφωνία, πράξη προσχώρησης, προϋπολογισμός, συμφωνία, σύμφωνο, σύσταση κ.ο.κ. Επισημαίνεται ότι εξαιρείται το Ευρωπαϊκό Εξάμηνο, που γράφεται με κεφαλαία αρχικά.

ΣΤ. ΤΟ ΤΕΛΙΚΟ Ν

1. Οι επίσημοι κανόνες

Σύμφωνα με τη νέα σχολική Γραμματική του γυμνασίου (σ. 21):

- το οριστικό άρθρο **τον** της αιτιατικής ενικού του αρσενικού γένους,
- το αριθμητικό και το αόριστο άρθρο **έναν** της αιτιατικής ενικού του αρσενικού γένους,
- το άρθρο της γενικής πληθυντικού **των**,
- η προσωπική αντωνυμία **αυτόν** του τρίτου προσώπου της αιτιατικής ενικού του αρσενικού γένους και ο αδύνατος τύπος της **τον**,
- και το τροπικό επίρρημα **σαν**

διατηρούν πάντοτε στον γραπτό λόγο το τελικό ν, ανεξάρτητα από τον φθόγγο που ακολουθεί.

Αντίθετα:

- το οριστικό άρθρο **την** της αιτιατικής ενικού του θηλυκού γένους,
- τα άκλιτα **δεν** και **μην**,
- και η προσωπική αντωνυμία **αυτήν** του τρίτου προσώπου της αιτιατικής ενικού του θηλυκού γένους και ο αδύνατος τύπος της **την**

διατηρούν το τελικό ν,	αλλά το αποβάλλουν,
όταν η λέξη που ακολουθεί αρχίζει από φωνήεν ή από στιγμιαίο σύμφωνο, δηλαδή από τα γράμματα κ, π, τ , τις διφθόγγους μπ, ντ, γκ, τσ και τζ και τα διπλά ξ και ψ ,	όταν η λέξη που ακολουθεί αρχίζει από οποιοδήποτε άλλο γράμμα.

Οι κανόνες αυτοί κρίνονται γενικά λογικοί και σωστοί και, με την επιφύλαξη των εξαιρέσεων και των παρατηρήσεων που διατυπώνονται στο σημείο 3 παρακάτω για το **δεν**, **συνιστάται να εφαρμόζονται από τους συναδέλφους**. Ειδικότερα:

2. Οι μη αμφισβητούμενοι κανόνες

α) Το άρθρο **τον** — το αριθμητικό και το αόριστο άρθρο **έναν**

Οι λέξεις αυτές δημιούργησαν στο παρελθόν μεγάλο πρόβλημα και προκάλεσαν άπειρες συζητήσεις, διότι, ως γνωστόν, ο κανόνας της προηγούμενης Γραμματικής ήταν διαφορετικός (όμοιος με τον κανόνα που ισχύει για το άρθρο **την** της αιτιατικής ενικού του θηλυκού γένους). Ωστόσο, η νέα σχολική Γραμματική έλυσε το πρόβλημα, ξεκαθαρίζοντας ότι οι λέξεις αυτές **πρέπει να παίρνουν πάντοτε το τελικό ν**. Άλλωστε, την πρακτική αυτή εφαρμόζαν ήδη πολλοί έγκυροι εκδοτικοί οίκοι και φιλόλογοι. Πράγματι, όπως επισήμανε ο εκ των συγγραφέων της νέας Γραμματικής, καθηγητής του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης Σωφρόνης Χατζησαββίδης, στην εισήγησή του στην 30ή ετήσια συνάντηση γλωσσολογίας, που οργάνωσε στις 2-3 Μαΐου 2009 ο Τομέας Γλωσσολογίας του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, η επιλογή αυτή **υπακούει και στη σύγχρονη τάση**. (Είναι όντως αλήθεια ότι πολλοί έγκριτοι φιλόλογοι και γλωσσολόγοι, όπως ο Α. Τσοπανάκης, ο Χ. Κλαίρης και ο Γ.

Μπαμπινιώτης, ο Δ. Μαρωνίτης, ο Γ. Χάρης κ. ά., συνιστούν να γράφεται πάντοτε με ν το αρσενικό οριστικό άρθρο *τον* και το αρσενικό αόριστο άρθρο ή αριθμητικό *έναν*. Παρόμοια επισήμανση γίνεται και στον *Εγκυκλοπαιδικό οδηγό για τη γλώσσα* στο άρθρο *Γλώσσα και ορθογραφία*, σ. 196.). Επιπλέον, η σχετική πρακτική αίρει τον **κίνδυνο ασάφειας ή σύγχυσης του αρσενικού με το ουδέτερο γένος** σε τέσσερις περιπτώσεις στις οποίες ο κίνδυνος αυτός είναι σημαντικός, και συγκεκριμένα:

- Μπροστά από **αρκτικόλεξα**:

Η Επιτροπή θεωρεί τον ΦΠΑ δίκαιο φόρο.

Όλοι οι εργολήπτες οφείλουν να τηρούν τον ΓΟΚ [και όχι το ΓΟΚ: γενικός οικοδομικός κανονισμός].

Η κυβέρνηση ζήτησε από τον ΓΟΕΒ [και όχι το ΓΟΕΒ: Γενικός Οργανισμός Εγγείων Βελτιώσεων] εξηγήσεις για το θέμα αυτό.

Κάθε απόφαση που λαμβάνεται από τον ΔΟΕ [και όχι το ΔΟΕ: Διεθνής Οργανισμός Ενέργειας] πρέπει να συνάδει [...]

- Μπροστά από άγνωστα κύρια ονόματα, τα οποία θα μπορούσαν να εκληφθούν ως ουδέτερου γένους. Η εξαίρεση αυτή (που την προέβλεπε και ο Μ. Τριανταφυλλίδης στη *Μεγάλη Νεοελληνική Γραμματική*) αφορά κυρίως ξένα ονόματα, θα μπορούσε όμως να καλύπτει (σε πολύ εξαιρετικές περιπτώσεις) και ελληνικά, ιδίως κυπριακά:

Το φράγμα στον Διάριζο θα χρηματοδοτηθεί από την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Η όχι και τόσο γνωστή λέξη *Διάριζος* είναι αρσενικού γένους (ποταμός στην Κύπρο). Αν εδώ δεν μπει το ν, ο αναγνώστης εύκολα μπορεί να νομίσει ότι πρόκειται για ουσιαστικό ουδέτερου γένους.

- Όταν το προσδιοριζόμενο ουσιαστικό χωρίζεται από το άρθρο *τον* με παρεμβλλόμενα επίθετα, μετοχές ή άλλους προσδιορισμούς ή όταν το εν λόγω άρθρο προσδιορίζει ουσιαστικοποιημένα επίθετα ή μετοχές (π.χ.: *Ο αστυνομικός που πυροβόλησε τον δεκαπεντάχρονο παραπέμφθηκε [...]*). Βέβαια, ο κίνδυνος σύγχυσης είναι μεγαλύτερος όταν το ουσιαστικό απέχει πολύ και ο αναγνώστης είναι αβέβαιος ως προς το γένος του ουσιαστικού μέχρι να φτάσει εκεί. Ωστόσο, για συστηματικούς λόγους και για την αποφυγή άγονων αντιπαραθέσεων σχετικά με το ποια απόσταση θεωρείται μεγάλη και ποια όχι, κρίνεται προτιμητέα η γενίκευση της χρήσης αυτής ακόμη και σε περιπτώσεις στις οποίες ο κίνδυνος σύγχυσης είναι εκ των πραγμάτων (π.χ., λόγω της παρεμβολής ενός μόνον επιθέτου) «στιγμαίος»:

Η Επιτροπή παρουσίασε τον νέο, αναλυτικό, διεξοδικό και εκσυγχρονισμένο κανονισμό για τα διαρθρωτικά ταμεία. (Όχι [...] το νέο [...])

Αλλά και:

Η Επιτροπή απέστειλε το υπόμνημα στον Διεθνή Οργανισμό Ατομικής Ενέργειας.

- Μπροστά από ξενικά κοινά ουσιαστικά που γράφονται στο ελληνικό κείμενο είτε με λατινικά είτε με ελληνικά γράμματα:

τον server, τον σερ, τον ρεπόρτερ

β) Το άρθρο της γενικής πληθυντικού των

Για το οριστικό άρθρο της γενικής πληθυντικού (**των**) παρέλκει κάθε συζήτηση, καθώς δεν υπάρχει κανείς που να διανοείται να μη βάλει το ν στη λέξη αυτή (μόνο στην κρητική διάλεκτο και σε κάποιες άλλες νότιες διαλέκτους σιγάται το τελικό ν στη γενική πληθυντικού, αλλά αυτό βέβαια αφορά τους γλωσσολόγους και όχι τους ενωσιακούς μεταφραστές).

γ) Η προσωπική αντωνυμία του τρίτου προσώπου αυτών

Στην προσωπική αντωνυμία του τρίτου προσώπου **αυτών** ο κανόνας για διατήρηση του τελικού ν σε όλες τις περιπτώσεις είναι επίσης αδιαμφισβήτητος και εφαρμόζεται σωστά:

*Αυτός ο κανόνας εφαρμογής είναι ο μόνος σωστός και **αυτών** θέλει η Επιτροπή να τηρούν τα κράτη μέλη.*

δ) Η προσωπική αντωνυμία του τρίτου προσώπου τον

Τα ίδια ισχύουν και για το **τον**, δηλαδή για τον αδύνατο τύπο της προσωπικής αντωνυμίας **αυτόν**:

*Αυτό(ν)²¹⁷ τον κανονισμό **τον** συνέταξε η Επιτροπή σε συνεργασία με τους κοινωνικούς εταίρους.*

ε) Το άκλιτο σαν

Αμφισβήτηση δεν υπάρχει ούτε για το μόριο **σαν**²¹⁸, το οποίο διατηρεί πάντοτε το τελικό ν:

*Τα ποσοστά της τιμής προσανατολισμού τα οποία χρησιμεύουν **σαν βάση** για τον υπολογισμό των κοινοτικών τιμών απόσυρσης και πώλησης [...]*

στ) Το μόριο μη(ν)

Στην κατηγορία των λέξεων που ακολουθούν αναμφισβήτητα τον επίσημο κανόνα μπορούμε ασφαλώς να κατατάξουμε και το αρνητικό μόριο **μη(ν)**, το οποίο άλλοτε διατηρεί και άλλοτε χάνει το ν, ανάλογα με το γράμμα που ακολουθεί.

²¹⁷ Η νέα σχολική Γραμματική δεν είναι σαφής ως προς τη διατήρηση ή μη του τελικού ν στη **δεικτική αντωνυμία αυτών** (αιτιατική ενικού του αρσενικού γένους) σε κάθε περίπτωση. Πράγματι, στο σχετικό σημείο (σ. 21) αναφέρεται ότι «το τελικό ν της αιτιατικής ενικού του αρσενικού γένους [...] και της **προσωπικής αντωνυμίας (αυτόν, τον)** διατηρείται στον γραπτό λόγο πάντοτε, [...]», αλλά στο παράδειγμα που δίνει αμέσως μετά γράφει με ν και με τονισμένα γράμματα (θέλοντας προφανώς να δείξει ότι αυτές είναι οι λέξεις στις οποίες εφαρμόζεται ο κανόνας) τη **δεικτική αντωνυμία** (αντωνυμικό επίθετο) **αυτόν** και τον αδύνατο τύπο της προσωπικής αντωνυμίας του αρσενικού γένους (**τον**): **Αυτόν τον άνθρωπο δεν τον συνάντησε ποτέ**. Επειδή, όμως, πουθενά δεν αναφέρει ρητά ότι ο κανόνας για διατήρηση του τελικού ν σε κάθε περίπτωση ισχύει και για τη **δεικτική αντωνυμία** (αντωνυμικό επίθετο) **αυτόν** (αιτιατική ενικού του αρσενικού γένους), προτιμήθηκε να μη διατυπωθεί στον παρόντα Οδηγό σχετικός κανόνας, αλλά να αφηθεί το θέμα στη διακριτική ευχέρεια του κάθε μεταφραστή (εξ ου και η τοποθέτηση του τελικού ν εντός παρενθέσεως στο ανωτέρω παράδειγμα). Ωστόσο, η σύσταση είναι να μπαίνει το ν.

²¹⁸ Ωστόσο, επισημαίνεται ότι σε πάρα πολλές περιπτώσεις (όπως στο ανωτέρω παράδειγμα) το **σαν** χρησιμοποιείται στα κοινοτικά κείμενα καταχρηστικά αντί του ορθότερου **ως**. Πάντως, η χρήση του **σαν** είναι πια τόσο διαδεδομένη, ώστε από πολλούς να θεωρείται πλέον αποδεκτή ακόμη και σε περιπτώσεις αυτού του είδους.

*Η Επιτροπή αποφάσισε να **μη** δώσει συνέχεια στην καταγγελία.*

*Η Επιτροπή αποφάσισε να **μην** αποδεχθεί την εισήγηση της Νομικής Υπηρεσίας.*

Ωστόσο, επισημαίνεται ότι, **όταν το μη ακολουθείται από επίθετο, από μετοχή, πλην της μετοχής ενεργητικού ενεστώτα σε -ο(ώ)ντας, ή από ουσιαστικό, δεν παίρνει ποτέ ν:**

*Η **μη ορθή** εφαρμογή του κοινοτικού δικαίου από τον εθνικό δικαστή.*

*Μια νέα τεχνική επιτρέπει τη μεταμόσχευση νεφρού από **μη συμβατό** δότη.*

*Πουλερικά **μη** αναφερόμενα στα σημεία I/14 ή I/15.*

*Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου σχετικά με τη **μη ανανέωση** της εντολής του ΟΑΣΕ στην Τσετσενία.*

Όταν, όμως, ακολουθείται από μετοχή ενεργητικού ενεστώτα σε -ο(ώ)ντας, τηρείται ο βασικός κανόνας, δηλαδή άλλοτε διατηρείται και άλλοτε χάνεται το ν [στη μετοχή ενεργητικού παρακειμένου (έχοντας...) μπαίνει πάντοτε το ν]:

*Το κράτος μέλος, **μην ασκώντας** εμπρόθεσμα το ένδικο μέσο [...]*

*Η Επιτροπή, **μη διαπιστώνοντας** την ύπαρξη συλλογικής δεσπόζουσας θέσης πριν από τη σχεδιαζόμενη συγκέντρωση [...]*

*Η Γαλλική Δημοκρατία, **μην έχοντας** χαρακτηρίσει ως ζώνη ειδικής προστασίας [...]*

ζ) Το άρθρο την και οι προσωπικές αντωνυμίες του τρίτου προσώπου αυτήν και την

Τέλος, στην ίδια κατηγορία, δηλαδή στην κατηγορία των λέξεων που τηρούν αναμφισβήτητα τους κανόνες της σχολικής Γραμματικής —στην προκειμένη περίπτωση, άλλοτε διατηρούν και άλλοτε αποβάλλουν το τελικό ν—, μπορούμε να κατατάξουμε και τις τρεις θηλυκού γένους λέξεις των παραπάνω πινάκων: το άρθρο **την**, την προσωπική αντωνυμία του τρίτου προσώπου **αυτήν** και τον αδύνατο τύπο της **την**:

*Το Συμβούλιο εξέδωσε **την οδηγία** [...]*

*Το Συμβούλιο εξέδωσε **τη σύσταση** [...]*

*Αυτή είναι η αρμόδια υπηρεσία και **αυτήν πρέπει** να συμβουλευθείτε.*

*Αυτή είναι η οδηγία που με ενδιαφέρει και **αυτή ζήτησα** να μου διαβιβάσετε.*

*Την εν λόγω οδηγία το Συμβούλιο **την** εξέδωσε πέρυσι.*

*Την εν λόγω διάταξη η Επιτροπή **τη** διατύπωσε πολύ προσεκτικά.*

Εξαίρεση: Η μοναδική περίπτωση στην οποία δικαιολογείται εξαίρεση από τον σχετικό κανόνα είναι όταν ακολουθεί ξένη λέξη η οποία αρχίζει μεν από φωνήεν, και συγκεκριμένα

από **eu** ή **u**, αλλά, κατά την προφορά της στα αγγλικά, ακούγεται ο εξακολουθητικός φθόγγος /γ/, πράγμα που σημαίνει ότι κανονικά το ν θα έπρεπε να παραλειφθεί. Χαρακτηριστικό παράδειγμα τέτοιας λέξης είναι η λέξη **Eurostat** και, γενικά, όλες οι λέξεις που αρχίζουν ή έχουν ως πρώτο Συνθετικό το «Euro» (Eurofer, Europol κ.λπ.). Στις περιπτώσεις αυτές, επειδή μερικοί αναγνώστες ενδέχεται να προφέρουν τη λέξη όχι με την αγγλική αλλά με τη γαλλική προφορά της, στην οποία δεν ακούγεται ο φθόγγος /γ/, συνιστάται να μπαίνει το ν, για να αποφεύγονται δυσάρεστες χασμωδίες. Επομένως: την Eurostat, την Europol (όταν δεν την αναφέρουμε με την ελληνική της ονομασία: Ευρωπόλ), την Euratom (όταν δεν την αναφέρουμε με την ελληνική της ονομασία: Ευρατόμ) κ.ο.κ.

3. Η «προβληματική» λέξη

Η μόνη λέξη με την οποία υπάρχει πρόβλημα, καθώς ο κανόνας της σχολικής Γραμματικής δεν φαίνεται απόλυτα πειστικός, είναι **το αρνητικό μόριο δεν**.

Όπως προαναφέρθηκε, ο κανόνας της σχολικής Γραμματικής (και της νέας) ορίζει ότι η λέξη αυτή πρέπει να γράφεται άλλοτε με ν και άλλοτε χωρίς ν, ανάλογα με το αρχικό γράμμα της λέξης που ακολουθεί. Ωστόσο, ο εν λόγω κανόνας έχει σήμερα αποδυναμωθεί σημαντικά. Η σαφώς κρατούσα τάση όσον αφορά τη γραφή της λέξης αυτής —τουλάχιστον στη γλώσσα των νομικών, διοικητικών και συναφών εγγράφων— είναι **να γράφεται πάντοτε με ν**, ανεξάρτητα από το αρχικό γράμμα της λέξης που ακολουθεί. Η πρακτική αυτή είναι λογική και **συνιστάται η τήρησή της από όλους τους συναδέλφους**, αφού δεν είναι σπάνιες οι περιπτώσεις στις οποίες υπάρχει κίνδυνος σύγχυσης του αρνητικού μορίου *δεν* με τον σύνδεσμο *δε*, κίνδυνος που για τα νομοθετικά ιδίως έγγραφα είναι ανεπίτρεπτος, ακόμη και αν είναι οριακός:

*Ο ρυθμιστικός φορέας πρέπει να είναι πραγματικά ανεξάρτητος. Αν **δε συμβεί** αυτό, τότε πρέπει επίσης να συσταθεί και ένα εθνικό όργανο προσφυγής.*

*Ο αιτών μπορεί να παραμείνει στο έδαφος ή στα σύνορα του οικείου κράτους μέλους μέχρις ότου εκδοθεί η απόφαση του οργάνου επανεξέτασης. Αν **δε γίνει δεκτό** το ανασταλτικό αποτέλεσμα της προσφυγής, ο αιτών έχει δικαίωμα να ζητήσει από την αρμόδια αρχή άδεια να παραμείνει στο έδαφος ή στα σύνορα του οικείου κράτους μέλους κατά τη διάρκεια της περαιτέρω προσφυγής.*

*Αρκετά κράτη μέλη αναμένουν με ενδιαφέρον την απόφαση αυτή. Αν **δε ληφθεί** η εν λόγω απόφαση, πολλά πράγματα θα αλλάζουν στην Ευρώπη.*

*Οι ποσοτώσεις αυτές **δε δύνανται** να υπερβαίνουν τα όρια πέραν των οποίων θα υπήρχε φόβος μετατοπίσεως οικονομικών δραστηριοτήτων προς βλάβη άλλων κρατών μελών.*

Στα ανωτέρω παραδείγματα υπάρχει μεγαλύτερος ή μικρότερος κίνδυνος σύγχυσης, ο οποίος εξαλείφεται με την προσθήκη του ν:

*Ο ρυθμιστικός φορέας πρέπει να είναι πραγματικά ανεξάρτητος. Αν **δεν συμβεί** αυτό, τότε πρέπει επίσης να συσταθεί και ένα εθνικό όργανο προσφυγής.*

*Ο αιτών μπορεί να παραμείνει στο έδαφος ή στα σύνορα του οικείου κράτους μέλους μέχρις ότου εκδοθεί η απόφαση του οργάνου επανεξέτασης. Αν **δεν γίνει δεκτό** το ανασταλτικό αποτέλεσμα της προσφυγής, ο αιτών έχει δικαίωμα να ζητήσει από την*

αρμόδια αρχή άδεια να παραμείνει στο έδαφος ή στα σύνορα του οικείου κράτους μέλους κατά τη διάρκεια της περαιτέρω προσφυγής.

Αρκετά κράτη μέλη αναμένουν με ενδιαφέρον την απόφαση αυτή. Αν **δεν ληφθεί** η εν λόγω απόφαση, πολλά πράγματα θα αλλάξουν στην Ευρώπη.

Οι ποσοτώσεις αυτές **δεν δύνανται** να υπερβαίνουν τα όρια πέραν των οποίων θα υπήρχε φόβος μετατοπίσεως οικονομικών δραστηριοτήτων προς βλάβη άλλων κρατών μελών.

Εκτός αυτού, είναι εντελώς παράταιρη η συνύπαρξη του *δε* (ως αρνητικού μορίου) με λόγιους τύπους και ρήματα (όπως αυτά που αναφέρονται στο τέλος της επόμενης παραγράφου). Άλλωστε, ακόμη και «νομιμόφρονες» φιλόλογοι της σχολής του Μανόλη Τριανταφυλλίδη (όπως ο Χρίστος Τσολάκης²¹⁹) είχαν εισηγηθεί την αλλαγή του σχετικού κανόνα της προηγούμενης σχολικής Γραμματικής. Επισημαίνεται, μάλιστα, ότι στις εκδόσεις του Ιδρύματος Μανόλη Τριανταφυλλίδη [όπως, για παράδειγμα, στο λεξικό του αλλά και στο πρόσφατο ειδικό εγχειρίδιο του Γ. Παπαναστασίου (διευθυντή του εν λόγω Ιδρύματος) για τη νεοελληνική ορθογραφία] το *δε* γράφεται πάντοτε με *ν*. Δυστυχώς, η νέα σχολική Γραμματική δεν τροποποίησε τον προηγούμενο κανόνα, εμμένοντας σε μια μάλλον τυπολατρική και σχολαστική ορθογραφική πρακτική.

Σε ενωσιακό επίπεδο, το αξιοσημείωτο —και αξιοπερίεργο— είναι ότι στην πρώτη μετάφραση των Συνθηκών, που ήταν σαφώς συντηρητικού γλωσσικού προσανατολισμού, οι μεταφραστές είχαν επιλέξει να εφαρμόζουν απαρέγκλιτα τον σχετικό κανόνα της επίσημης Γραμματικής, με αποτέλεσμα να μην είναι σπάνιες οι συννευρέσεις του δημοτικιστικού αρνητικού μορίου *δε* με ρήματα και τύπους της λόγιας γλώσσας (*δε δύνανται*, *δε συνιστά*, *δε συνάδει* κ.λπ.).

4. Άλλες λέξεις ή φράσεις

Για διάφορες άλλες περιπτώσεις λέξεων ή φράσεων που δεν καλύπτονται από τους κανόνες της σχολικής Γραμματικής, πρέπει να επισημανθούν τα εξής:

— Η **αόριστη αντωνυμία ένας** διατηρεί πάντοτε το τελικό *ν* στην αιτιατική:

Η Επιτροπή εξέδωσε δύο κανονισμούς για το θέμα αυτό, έναν γενικό και έναν ειδικό για τα επικίνδυνα προϊόντα.

— Το ίδιο ισχύει κατ' αναλογία και για την αόριστη αντωνυμία **κανένας**:

Η εξεταστική επιτροπή δεν γνωρίζει κανέναν που να διαθέτει πληροφορίες για το θέμα αυτό.

Η Επιτροπή δεν εξέδωσε κανέναν κανονισμό για το θέμα αυτό.

Το κράτος μέλος δεν εξέδωσε κανέναν νόμο για το θέμα αυτό.

²¹⁹ Ο.π., τρίτος τόμος, σ. 165.

- Στις λέξεις *πρώτον, δεύτερον, τρίτον* κ.ο.κ., σε απαρίθμηση στοιχείων, επιχειρημάτων κ.λπ., συνιστάται να διατηρείται το τελικό ν.
- Στη λέξη *δυνατό(ν)*, σε φράσεις του τύπου: *Δεν είναι δυνατόν να...*, συνιστάται να διατηρείται το τελικό ν.
- Στη λέξη *τουλάχιστον* διατηρείται πάντοτε το τελικό ν.
- Στην έκφραση *όσον αφορά* διατηρείται πάντοτε το τελικό ν.
- Για τις **προθετικές εκφράσεις** του τύπου *κατά παρέκκλιση, κατά κόρον, κατά προσέγγιση, υπόψη (ή υπ' όψιν), κατ' εξαίρεση, υπό έλεγχο, κατ' αποκοπή, προς αποφυγή* κ.ο.κ. δεν είναι δυνατόν να διατυπωθεί κανόνας γενικής εφαρμογής. Πράγματι, σε μερικές είναι αναμφισβήτητο ότι το τελικό ν διατηρείται πάντοτε (*κατά κόρον, κατ' ευχήν, καθ' οδόν, κατ' εξοχήν, επί μακρόν, υπ' ατμόν* κ.λπ.), σε άλλες όμως τα πράγματα δεν είναι ξεκάθαρα, **με τάση πάντως για παράλειψη του τελικού ν**, δηλαδή για χρήση της δημοτικής και όχι της λόγιας αιτιατικής (Στο *Εγκόλπιο της ορθής γραφής*, σ. 69, αναφέρεται συναφώς ότι *στα εμπρόθετα αυτής της κατηγορίας το ουσιαστικό που παρακολουθεί την πρόθεση προσαρμόζεται κατά κανόνα στο νεοελληνικό κλιτικό και τονικό σύστημα.*)
- Τέλος, επισημαίνεται ότι αρκετές φορές ενδείκνυται —χωρίς να είναι υποχρεωτική— η χρήση ενός **ευφωνικού** τελικού ν, που διευκολύνει τη ροή του λόγου και αποτρέπει την εμφάνιση δυσάρεστων χασμωδιών: *κατά τρόπον ώστε...*, *κατά πόσον η Επιτροπή...* κ.λπ.

Z. ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ ΚΑΙ ΑΡΚΤΙΚΟΛΕΞΑ

Εισαγωγή

Πρέπει, καταρχάς, να διευκρινιστεί η έννοια με την οποία χρησιμοποιούνται οι όροι *συντομογραφία* και *αρκτικόλεξο* στο πλαίσιο του παρόντος Οδηγού. Με το θέμα αυτό ασχολήθηκαν διεξοδικά, μεταξύ άλλων, σε ειδικές τους εργασίες οι Άννα Αναστασιάδη-Συμεωνίδη και Κώστας Βαλεοντής.

Ως προς τον όρο **συντομογραφία** ακολουθείται στον Οδηγό η άποψη της Άννας Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, σύμφωνα με την οποία οι συντομογραφίες αποτελούν συντομευμένη μορφή μίας συνήθως λέξης (ενίοτε, όμως, και περισσότερων), που σχηματίζεται στον γραπτό λόγο για λόγους οικονομίας και δεν φιλοδοξεί να περάσει στον προφορικό λόγο (*Terminologie et traduction*, No 2, 1990, σ. 40). Έτσι, συντομευμένες μορφές όπως *π.χ.*, *πρβλ.*, *κ.λπ.*, *βλ.*, *κ.ο.κ.* είναι συντομογραφίες. Στο ίδιο μήκος κύματος κινείται σχετικά με τις συντομογραφίες και ο Κ. Βαλεοντής, στην εμπειριστατωμένη μελέτη του *Ελληνικά αρκτικόλεξα και ακρώνυμα υπό το πρίσμα των σύγχρονων επικοινωνιακών αναγκών* (ΕΛΕΤΟ — 4ο Συνέδριο *Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία*, Αθήνα, 30, 31 Οκτωβρίου και 1η Νοεμβρίου 2003). Για συστηματικούς λόγους κατατάσσονται στις συντομογραφίες και ξενόγλωσσοι λεκτικοί σχηματισμοί του τύπου *v.q.p.r.d.* (*vin de qualité produit dans des régions déterminées*), *sp.* (*species*) ή *spp.* (η ίδια λέξη στον πληθυντικό) κ.λπ.

Ως προς τα **αρκτικόλεξα** παρατηρείται ότι και οι δύο συγγραφείς διαχωρίζουν τον εν λόγω όρο από τον συγγενή όρο **ακρώνυμα**. Ο Κ. Βαλεοντής χρησιμοποιεί ως αποκλειστικό κριτήριο για τον εν λόγω διαχωρισμό τη δυνατότητα —ή μη— συλλαβικής προφοράς των σχετικών συντομευμένων μορφών ως κανονικών λέξεων. Συγκεκριμένα, αναφέρει (σ. 3): *Το αρκτικόλεξο είναι συντομομορφή που δημιουργείται από το πρώτο γράμμα (ή φώνημα) καθενός από τα συστατικά στοιχεία σύμπλοκου όρου ή σύμπλοκου ονόματος. Το αρκτικόλεξο προφέρεται πάντοτε με τα ονόματα των γραμμάτων του γράμμα-γράμμα. Παραδείγματα: ΙΧ [γiota-χιί] (Ιδιωτικής Χρήσης), ΔΣ [δέlta-σίγμα] (Διοικητικό Συμβούλιο). Το ακρώνυμο είναι συντομομορφή που δημιουργείται με συνδυασμό αρχικών γραμμάτων ή συλλαβών από όλα ή μερικά από τα συστατικά στοιχεία ενός σύμπλοκου όρου ή ονόματος. Το ακρώνυμο προφέρεται πάντοτε συλλαβικά σαν κανονική λέξη. Παραδείγματα: ΟΤΕ [oté] (Οργανισμός Τηλεπικοινωνιών Ελλάδος), ΑΣΕΠ [asép] (Ανώτατο Συμβούλιο Επιλογής Προσωπικού), ΤΑΧΥΚΩΔ [tachikód] (ταχυδρομικός κώδικας).*

Αντίθετα, η Άννα Αναστασιάδη-Συμεωνίδη διαφοροποιείται από την ανάλυση αυτή και θεωρεί ακρώνυμα μόνο σχηματισμούς του τύπου βίπερ, προπό, στούκας, τζίπ κ.λπ., όταν πρόκειται για κοινά ουσιαστικά, ή του τύπου Μπενελούξ, Ναζί, Γκεστάπο κ.λπ., όταν πρόκειται για κύρια ονόματα. Έτσι, διάφορες συντομευμένες μορφές που ο Κ. Βαλεοντής τις χαρακτηρίζει ακρώνυμα, η Άννα Αναστασιάδη-Συμεωνίδη τις θεωρεί αρκτικόλεξα (για παράδειγμα: ΟΤΕ).

Ως εκ τούτου:

- α) επειδή δεν είναι πάντοτε ξεκάθαρη η διάκριση μεταξύ αρκτικόλεξων και ακρωνύμων —ή ακρωνυμίων ή, σύμφωνα με τη νέα σχολική Γραμματική, ακρωνυμίων—, με βάση τη δυνατότητα συλλαβικής προφοράς τους ως κανονικών λέξεων ή τον τρόπο σχηματισμού τους:

- β) επειδή το κριτήριο της προφοράς δεν είναι πάντοτε πειστικό, πράγμα που δέχεται για μερικές ιδιόμορφα προφερόμενες συντομευμένες μορφές (ΑΦΜ, ΓΣΕΕ, ΚΚΕ κ.ο.κ.) και ο Κ. Βαλεοντής και
- γ) επειδή τα τέσσερα βασικότερα σύγχρονα λεξικά της νεοελληνικής (λεξικό Ιδρύματος Τριανταφυλλίδη, λεξικό Μπαμπινιώτη, Χρηστικό λεξικό και λεξικό Κριαρά), καθώς και τα νεότερα βιβλία γραμματικής [π.χ. Γραμματική Κλαίρη–Μπαμπινιώτη (σ. 102)] θεωρούν τους δύο όρους περίπου συνώνυμους, προτιμήθηκε, προς αποφυγή περιττών συγχύσεων, να χρησιμοποιηθεί στον Οδηγό για όλες τις συντομευμένες μορφές αυτού του είδους ο όρος *αρκτικόλεξο* ως πιο γνωστός και ευρύτερα διαδεδομένος.

Τέλος, επισημαίνεται ότι η πρακτική που ακολουθείται στον παρόντα Οδηγό ως προς το ζήτημα των συντομογραφιών και των αρκτικόλεξων συνάδει με όσα αναφέρονται για το θέμα αυτό στο βιβλίο *Νεοελληνική ορθογραφία — ιστορία, θεωρία, εφαρμογή* του Γ. Παπαναστασίου, διευθυντή του Ιδρύματος Μ. Τριανταφυλλίδη.

Λεπτομερέστατος κατάλογος ελληνικών συντομογραφιών και αρκτικόλεξων υπάρχει στην ιστοσελίδα <P:\el\standardisation\abbreviations\lexiko-abrev-el-index.htm> του MultiDoc (Ελληνικό Κέντρο Ενημέρωσης και Τεκμηρίωσης) του Τμήματος Ελληνικής Γλώσσας της Επιτροπής.

Z.1. ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

Όπως προαναφέρθηκε, **συντομογραφίες** θεωρούνται πρωτίστως οι σχηματισμοί του τύπου π.χ., κ.λπ., πρβλ., κ.ο.κ., δηλαδή οι συντομευμένες μορφές κοινών λέξεων ή φράσεων οι οποίες (συντομευμένες μορφές) σχηματίζονται στον γραπτό λόγο για λόγους οικονομίας και δεν φιλοδοξούν να περάσουν στον προφορικό λόγο. Όπως επίσης προαναφέρθηκε, για συστηματικούς λόγους κατατάσσονται στις συντομογραφίες και ξενόγλωσσοι λεκτικοί σχηματισμοί του τύπου *v.q.p.r.d.* (*vin de qualité produit dans des régions déterminées*), *sp.* (*species*) ή *spp.* (η ίδια λέξη στον πληθυντικό) κ.λπ. Εδώ κατατάσσονται επίσης οι ξενόγλωσσες συντομογραφίες των μονάδων μέτρησης [toe (tonne of oil equivalent), tkm (tonne-kilometre), grt (gross register tonnage) κ.λπ].

Γενικοί κανόνες χρήσης και γραφής των συντομογραφιών

- α) Οι συντομογραφίες πρέπει να **χρησιμοποιούνται με μέτρο**. Γι' αυτό επιτρέπεται να χρησιμοποιούνται μόνο οι πιο γνωστές συντομογραφίες.
- β) Μέσα στο ίδιο έγγραφο πρέπει να χρησιμοποιείται πάντοτε **για την ίδια έννοια η ίδια συντομογραφία** (για παράδειγμα: πάντοτε κ.λπ. ή πάντοτε κ.τ.λ. και όχι άλλοτε κ.λπ. και άλλοτε κ.τ.λ.).
- γ) Στις ελληνικές συντομογραφίες με τις οποίες συντομεύονται φράσεις που αποτελούνται από περισσότερες της μίας λέξεις μπαίνει κατά κανόνα **τελεία έπειτα από κάθε συντομευόμενη λέξη**. Ωστόσο, συνηθίζεται από πολλούς συναδέλφους (αλλά και στην Ελλάδα) η χρήση ορισμένων συντομογραφιών χωρίς ενδιάμεση τελεία (κλπ., κτλ.). Η πρακτική αυτή δεν είναι λανθασμένη και δεν πρέπει να διορθώνεται, αρκεί να υπάρχει ομοιομορφία στο συγκεκριμένο έγγραφο.
- δ) Οι ξενόγλωσσες συντομογραφίες, όπως η προαναφερόμενη συντομογραφία *v.q.p.r.d.*, γράφονται φυσικά όπως στην αντίστοιχη ξένη γλώσσα. Επισημαίνεται, πάντως, ότι πολλές ξενόγλωσσες (κυρίως λατινικές) συντομογραφίες μεταφράζονται στα ελληνικά.
- ε) Όταν η τελευταία λέξη της περιόδου είναι συντομογραφία που λήγει με τελεία, **δεν μπαίνει και δεύτερη τελεία**.

Γενικά, στα έγγραφα της Ένωσης, όπως είναι άλλωστε λογικό, εμφανίζονται οι κλασικές συντομογραφίες που χρησιμοποιούνται σε όλα τα ελληνικά κείμενα, ενωσιακά ή μη. Υπάρχουν όμως και ορισμένες συντομογραφίες που είναι χαρακτηριστικές της ενωσιακής ιδιολέκτου.

Ας δούμε τις σημαντικότερες συντομογραφίες (για λεπτομερέστερο κατάλογο ελληνικών συντομογραφιών βλ. <P:\el\standardisation\abbreviations\lexiko-abrev-el-index.htm>).

Ελληνικές συντομογραφίες

Συντομευμένη μορφή	Πλήρης μορφή	Σχόλια
α.α.	αντ' αυτού/-ής	Όταν αντί του διευθυντή/προϊσταμένου κ.λπ. υπογράφει κάποιος άλλος.

α/α ή α.α.	αύξων αριθμός	
ά.α.	άνευ αντικειμένου	
α.κ.	ασκών καθήκοντα	Στα αγγλικά: acting. Στα γαλλικά: faisant fonction (f.f.).
αριθ.	αριθμός	Εμφανίζεται κυρίως στους τίτλους των νομικών πράξεων, όταν ο αύξων αριθμός της πράξης προηγείται του έτους.
βλ.	βλέπε	Η αντίστοιχη λατινογενής συντομογραφία είναι v. (vide).
δηλ.	δηλαδή	Έτσι αποδίδεται και η λατινογενής συντομογραφία i.e. (id est), η οποία όμως μπορεί να μεταφραστεί και ήτοι ή, σπανιότερα, τουτέστιν. Στα γαλλικά: c.à.d. (c'est à dire).
δισ. (δισ)	δισεκατομμύριο/-α	Συνιστάται η χρήση της συντομογραφίας δισ. Η συντομογραφία δισ αντενδείκνυται. Αντενδείκνυνται επίσης και οι συντομογραφίες δισεκ. και δισεκατ.
δρ	διδάκτωρ/δόκτωρ	Εμφανίζεται και με τη μορφή δρ. (δηλαδή με τελεία) για τη συντομογράφιση της λέξης διδάκτορας-δόκτορας. Στην αιτιατική: δρα (διδάκτορα/δόκτορα)· τα ανάλογα για τις άλλες πτώσεις του ενικού και του πληθυντικού αριθμού.
εκατ.	εκατομμύριο/-α	
έ.α.	ένθα ανωτέρω	Συνώνυμο του όπου παραπάνω (ό.π.). Για παραπομπή σε έργο ή χωρίο που μνημονεύθηκε σε προηγούμενο σημείο του εγγράφου. Σήμερα δεν χρησιμοποιείται συχνά.
ε.έ.	ενεστώτος έτους	
επ.	επόμενα/επόμενες/επόμενοι	Εμφανίζεται συχνά σε νομικά έγγραφα (π.χ.: άρθρο 4 επ.) για την απόδοση της λατινογενούς συντομογραφίας et seq. [et sequens, et sequentes, et sequentia)].
Η/Υ	ηλεκτρονικός υπολογιστής	
κ.	κύριος/κυρία/κύριοι/κυρίες	Σε προσφωνήσεις ολογράφως: κύριε..., κυρίες και κύριοι. Δεν συνιστάται να χρησιμοποιείται στον πληθυντικό η συντομογραφία κκ.
κα	κυρία	Προτιμάται, για λόγους σαφήνειας, αντί του κ., όταν η κυρία είναι αλλοδαπή και αναφέρεται χωρίς άρθρο (π.χ. σε καταλόγους).
κ.ά.	και άλλα / και άλλοι / και άλλες	Η μετάφραση και άλλοι (ή και λοιποί· βλ. τα σχόλια για τη συντομογραφία κ.λπ.) χρησιμοποιείται για την απόδοση της λατινογενούς συντομογραφίας et al. (et alii). Η συντομογραφία αυτή χρησιμοποιείται συχνά για παραπομπές σε

		έργα που έχουν συνταχθεί από περισσότερους από δύο ανθρώπους. Στην παραπομπή αναφέρεται το όνομα του ενός, και οι άλλοι δηλώνονται με τη συντομογραφία et al.
κ.λπ.	και λοιπά	Στα κείμενα του Δικαστηρίου εμφανίζεται και με τη σημασία και λοιποί, ιδίως σε υποθέσεις με πολλούς διαδίκους.
κοιν.	κοινοποίηση	Σε επιστολές ή έγγραφα, για προσδιορισμό των ατόμων ή των φορέων στους οποίους κοινοποιείται η επιστολή ή το έγγραφο πέραν του βασικού αποδέκτη. Στα αγγλικά οι αντίστοιχες εκφράσεις είναι: Copied to ή Copy ή Copies, και στα γαλλικά Copie ή Copies ή c.c.
κ.ο.κ.	και ούτω καθεξής	
κ.τ.ό.	και τα όμοια	
κ.τ.τ.	και τα τοιαύτα	
κ.τ.λ. ή κτλ.	και τα λοιπά	
κυβ.	κυβικός/-ά	
λ.χ.	λόγου χάριν/-η	
μ.δ.	μη διαθέσιμα (στοιχεία)	Κυρίως σε στατιστικά έγγραφα.
μ.μ.	μετά μεσημβρία(v)	Η αντίστοιχη ξένη (λατινογενής) συντομογραφία είναι p.m. (post meridiem).
μ.Χ.	μετά Χριστόν	Στα αγγλικά η αντίστοιχη συντομογραφία είναι AD (ή a.d.). Οι μη χριστιανοί ή, εν πάση περιπτώσει, όσοι δεν χρησιμοποιούν το χριστιανικό ημερολόγιο προτιμούν ενίοτε τη συντομογραφία CE (ή c.e.) (of the common era).
ν/σ	νομοσχέδιο	
ό.π.	όπου παραπάνω	Απόδοση του op. cit. (opere citato) ή του loc. cit. (loco citato). Για παραπομπή, αντιστοίχως, σε έργο ή χωρίο που παρατέθηκε σε προηγούμενο σημείο του εγγράφου. Παλαιότερα χρησιμοποιόταν στο πλαίσιο αυτό και η συντομογραφία έ.α. (ένθα ανωτέρω).
π.δ.α.α.	που δεν αναφέρεται/-ονται αλλού	Εμφανίζεται συχνά σε ονοματολογίες. Η αντίστοιχη ξένη συντομογραφία είναι n.e.s. (not elsewhere specified).
π.δ.κ.α.	που δεν κατατάσσεται/-ονται αλλού	Εμφανίζεται συχνά σε ονοματολογίες. Η αντίστοιχη ξένη συντομογραφία είναι n.e.c. (not elsewhere classsified).
π.μ.	προ μεσημβρίας	Η αντίστοιχη ξένη (λατινογενής) συντομογραφία είναι a.m. (ante meridiem).
πρβλ. ή πρβ. ή πβ.	παράβαλε	Απόδοση της λατινογενούς συντομογραφίας cf. (confer).
π.χ.	παραδείγματος χάριν/-η	Η αντίστοιχη ξένη (λατινογενής) συντομογραφία είναι e.g. (exempli gratia).

		Στα γαλλικά: p.ex.
π.Χ.	προ Χριστού	Στα αγγλικά η αντίστοιχη συντομογραφία είναι BC (ή b.c.). Οι μη χριστιανοί ή, εν πάση περιπτώσει, όσοι δεν χρησιμοποιούν το χριστιανικό ημερολόγιο προτιμούν ενίοτε τη συντομογραφία BCE (ή b.c.e.) (before the common era) ή BP (ή b.p.) (before present).
σ.	σελίδα/σελίδες	Δεν συνιστάται να χρησιμοποιείται στον πληθυντικό η συντομογραφία σσ., η οποία πάντως εμφανίζεται σε ενωσιακά κείμενα (όπως και η συντομογραφία σελ.). Στις υποσημειώσεις που αναφέρουν τις σελίδες από τις οποίες αποτελείται το έγγραφο στο οποίο παραπέμπουν, το pp. μεταφράζεται ολογράφως, δηλ. <i>σελίδες</i> .
Συνημμ.	Συνημμένα	Απόδοση του γαλλικού p.j. [pièce/-s] jointe/-s] ή του αγγλικού encl. [enclosure/-s]. Στα ελληνικά μπορεί να γράφεται και ολογράφως.
τ.μ.	τετραγωνικό μέτρο	
χλμ.	χιλιόμετρο/-α	

Ξενόγλωσσες συντομογραφίες

AD (ή a.d.)	anno domini	μετά Χριστόν (μ.Χ.).
add.	Addendum	Ελληνική απόδοση: προσθήκη.
a.m.	ante meridiem	προ μεσημβρίας (π.μ.).
BC (ή b.c.)	before Christ	προ Χριστού (π.Χ.).
c/	contre	Συντομογραφία που χρησιμοποιείται σε δικαστικά συμφραζόμενα. Ελληνική απόδοση: κατά.
ca.	Circa	περίπου.
cf.	Confer	Ελληνική απόδοση: παράβαλε (πρβλ.)
e.g.	exempli gratia	Ελληνική απόδοση: π.χ., παραδείγματος χάριν/-η, για παράδειγμα.
encl.	Enclosure(s)	Ελληνική απόδοση: συνημμένα (συνημμ.)
et seq.	Et sequens, et sequentes, et sequentia	Ελληνική απόδοση: και επόμενα (επ.)
f.f.	faisant fonction	Ελληνική απόδοση: ασκών καθήκοντα (α.κ.).
grt	gross register tonnage	Ελληνική απόδοση: ολική χωρητικότητα. Αντίστοιχη γαλλική συντομογραφία: tjb (tonneau de jauge brute). Στον αγγλικό υφολογικό οδηγό (English Style Guide), σημείο 7.29, επισημαίνεται ότι: grt stands for gross register tonnage (not registered).
i.a.	inter alia	Ελληνική απόδοση: μεταξύ άλλων.

ibid. ή ib.	ibidem	Ελληνική απόδοση: στο ίδιο ή (παλαιότερα) αυτόθι. Χρησιμοποιείται για παραπομπή σε έγγραφο, έργο, βιβλίο ή χωρίο που μνημονεύθηκε στην αμέσως προηγούμενη υποσημείωση.
id.	idem	Ελληνική απόδοση: ομοίως· επίσης: του ίδιου ή στον ίδιο (συγγραφέα).
loc. cit.	loco citato	Ελληνική απόδοση: όπου παραπάνω (ό.π.). Η διαφορά με το opere citato είναι ότι με το loco citato γίνεται παραπομπή σε χωρίο, ενώ με το opere citato σε έργο, βιβλίο κ.λπ.
n.e.c.	not elsewhere classsified	Ελληνική απόδοση: που δεν κατατάσσεται/-ονται αλλού (π.δ.κ.α.).
n.e.s.	not elsewhere specified	Ελληνική απόδοση: που δεν αναφέρεται/-ονται αλλού (π.δ.α.α.).
NB ή N.B.	nota bene	Ελληνική απόδοση: Σημείωση.
op. cit.	opere citato	Ελληνική απόδοση: όπου παραπάνω (ό.π.). Για τη διαφορά με το loco citato (loc. cit.), βλ. loc. cit. ανωτέρω.
pkm	passenger-kilometre	Ελληνική απόδοση: επιβατοχιλιόμετρο. Η αγγλική συντομογραφία μένει αμετάβλητη στα ελληνικά. Αντίστοιχη γαλλική συντομογραφία: pkm (passage-kilomètre).
p.j.	pièce(s) jointe(s)	Ελληνική απόδοση: συνημμένα (συνημμ.).
p.m.	post meridiem	μετά μεσημβρία(ν).
p.m.	pour mémoire	Εμφανίζεται συχνά στον προϋπολογισμό, όπου έχει καθιερωθεί η γαλλική συντομογραφία (p.m.).
pp.	pages	Ελληνική απόδοση: σελίδες.
p.v.	procès verbal	Ελληνική απόδοση: πρακτικά.
sp.	species	Συντομευμένη μορφή της λατινικής λέξης species (είδος). Η συντομογραφία «sp.» (ή «spec.») χρησιμοποιείται όταν το πραγματικό όνομα του είδους είναι άγνωστο: για παράδειγμα το Canis sp. δηλώνει «ένα είδος του γένους Canis».
spp.	species	Συντομευμένη μορφή της λατινικής λέξης species (είδος) στον πληθυντικό. Η συντομογραφία «spp.» (πληθυντικός) υποδηλώνει «αρκετά άγνωστα είδη» (ή «πολλά είδη του συγκεκριμένου γένους», χωρίς αναλυτική αναφορά). Στα ελληνικά κείμενα μένει αμετάφραστη.
subsp.	subspecies	Συντομευμένη μορφή της λατινικής λέξης subspecies (υποείδος). Χρησιμοποιείται μόνο στη βοτανική (όχι στη ζωολογία). Παράδειγμα: Pinus nigra subsp. Salzmannii. Στα ελληνικά κείμενα μένει αμετάφραστη.
tce	tonne of coal equivalent	Ελληνική απόδοση: τόνος ισοδύναμου

		άνθρακα. Αντίστοιχη ελληνική συντομογραφία: ΤΙΑ. Αντίστοιχη γαλλική συντομογραφία: tec (tonne-équivalent charbon).
tkm	tonne-kilometre	Ελληνική απόδοση: τονοχλιόμετρο. Η αγγλική συντομογραφία μένει αμετάβλητη στα ελληνικά. Αντίστοιχη γαλλική συντομογραφία: tkm (tonne-kilomètre).
toe	tonne of oil equivalent	Ελληνική απόδοση: τόνος ισοδύναμου πετρελαίου. Αντίστοιχη ελληνική συντομογραφία: ΤΙΠ. Αντίστοιχη γαλλική συντομογραφία: tep (tonne-équivalent pétrole).
var.	varietas	Συντομευμένη μορφή της λατινικής λέξης varietas (ποικιλία). Χρησιμοποιείται μόνο στη βοτανική (όχι στη ζωολογία). Παράδειγμα: Pinus nigra var. Caramanica. Στα ελληνικά κείμενα μένει αμετάφραστη.
v.m.q.p.r.d.	vin mousseux de qualité produit dans une région déterminée	Ελληνική απόδοση: αφρώδης οίνος ποιότητας που παράγεται σε καθορισμένη περιοχή. Στα ελληνικά κείμενα η συντομογραφία αυτή μένει αμετάφραστη.
v.q.p.r.d.	vin de qualité produit dans une région déterminée	Ελληνική απόδοση: οίνος ποιότητας που παράγεται σε καθορισμένη περιοχή. Στα ελληνικά κείμενα η συντομογραφία αυτή μένει αμετάφραστη.

Z.2. ΑΡΚΤΙΚΟΛΕΞΑ

Αρκτικόλεξα θεωρούνται πρωτίστως οι σχηματισμοί του τύπου ΔΕΗ, ΥΠΕΧΩΔΕ, ΟΤΕ, ΠΟΕ, ΕΤΠΑ, Ευρατόμ, FEAGA, GATT, DVD, RAM (random access memory), RACE (Research and development programme in advanced communications technologies in Europe), DNA, TAC (total allowable catch), GMES (Global Monitoring for Environment and Security), IBM, ΠΑΣΟΚ, ΟΣΦΠ, ΕΣΠ, CCAMLR (Convention on the Conservation of Antarctic Marine Living Resources), Eurostat κ.λπ., δηλαδή τα λεκτικά σύνολα που σχηματίζονται από τα αρχικά γράμματα ή τις αρχικές συλλαβές λέξεων οι οποίες αποτελούν τα ονόματα οργανισμών, οργανώσεων, ιδρυμάτων, υπηρεσιών, κομμάτων, ταμείων, ενώσεων, εταιρειών, συλλόγων, ομάδων, επιτροπών, συμφωνιών, συνθηκών, συμβάσεων, κωδίκων, συστημάτων, προγραμμάτων κ.λπ., καθώς και καθιερωμένων διεθνών όρων και εννοιών διαφόρων θεματικών πεδίων. Ωστόσο, για συστηματικούς λόγους θεωρούνται αρκτικόλεξα και τα λεκτικά μορφώματα που σχηματίζονται ad hoc από τον συντάκτη ενός συγκεκριμένου εγγράφου, για να δηλωθεί κάποια έννοια η οποία δεν έχει ευρεία γενικότερη παρουσία, αλλά απαντά επανειλημμένα στο εν λόγω έγγραφο (π.χ.: ETAG = κατευθυντήριες γραμμές για τις ευρωπαϊκές τεχνικές εγκρίσεις). Στα αρκτικόλεξα κατατάσσονται και οι διάφοροι καθιερωμένοι συντομευμένοι όροι του διεθνούς εμπορικού δικαίου, όπως FOB, CIF κ.λπ. (Incoterms).

Ο όρος **ακρώνυμο** θεωρείται, για τις ανάγκες του παρόντος Οδηγού, συνώνυμος με τον όρο **αρκτικόλεξο**, παρά το γεγονός ότι stricto sensu οι δύο όροι ενδέχεται να διαφοροποιούνται με κριτήριο τη δυνατότητα ή την αδυναμία προφοράς των σχετικών σχηματισμών ως κανονικών λέξεων ή με άλλα κριτήρια (τρόπος σχηματισμού κ.λπ.). Παρεμπιπτόντως αναφέρεται ότι χαρακτηριστικό της σύγχυσης που επικρατεί και σε ενωσιακό επίπεδο όσον αφορά τη σχετική ορολογία είναι το εξής: στις αρχές της δεκαετίας του '80 ο Β. Κοτσώνης υπέβαλε στη Διυπηρεσιακή Επιτροπή Γλώσσας, που λειτουργούσε τότε, εισήγηση με τίτλο *Συντομογραφίες*. Ωστόσο, αντιλαμβανόμενος τις εννοιολογικές παρεξηγήσεις που θα μπορούσαν να προκληθούν, διευκρινίζει σε σχετική υποσημείωση: *Ως συντομογραφίες, στην εισήγησή μου αυτή, νοούνται μόνο οι αρκτικογραφίες*.

A. Γενικοί κανόνες

- α) Για να είναι ένα κείμενο πάντα κατανοητό για τον αναγνώστη, τα αρκτικόλεξα πρέπει να **χρησιμοποιούνται με μέτρο**. Ακόμη και πολύ γνωστά αρκτικόλεξα πρέπει να αποφεύγονται, όταν υπάρχει κίνδυνος σύγχυσης με άλλη έννοια η οποία δηλώνεται με το ίδιο αρκτικόλεξο.

Παράδειγμα πιθανής σύγχυσης:

Οι καταστροφές αναμένεται να επηρεάσουν δυσμενώς την απασχόληση και την οικονομική ανάπτυξη, μεταξύ άλλων μέσω της διακοπής της λειτουργίας ορισμένων ΜΜΕ. (μικρομεσαίων επιχειρήσεων ή μέσων μαζικής επικοινωνίας;)

- β) Αν, ωστόσο, κριθεί αναγκαία η χρήση αρκτικολέξου, τότε την πρώτη φορά που χρησιμοποιείται το αρκτικόλεξο μέσα στο κείμενο πρέπει να γράφεται **εντός παρενθέσεως μετά την πλήρη ονομασία** που θα αντικαθιστά στη συνέχεια.

Ευρωπαϊκή Ζώνη Ελεύθερων Συναλλαγών (ΕΖΕΣ)

γ) Τα αρκτικόλεξα δεν είναι υποχρεωτικό να προέρχονται από την οικεία γλώσσα.

— Περίπτωση στην οποία κάθε γλώσσα χρησιμοποιεί το δικό της αρκτικόλεξο:

Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ)

— Περίπτωση στην οποία όλες οι γλώσσες χρησιμοποιούν το αρκτικόλεξο μιας συγκεκριμένης γλώσσας:

Γραφείο Αρωγής και Έργων των Ηνωμένων Εθνών για τους Παλαιστίνιους Πρόσφυγες στην Εγγύς Ανατολή (UNRWA)

Εδώ το αρκτικόλεξο είναι πάντοτε το αγγλικό²²⁰.

— Περίπτωση στην οποία ορισμένες γλώσσες χρησιμοποιούν το δικό τους αρκτικόλεξο, ενώ άλλες χρησιμοποιούν το αρκτικόλεξο μιας απ' αυτές:

Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου (ΠΟΕ)

Στην περίπτωση αυτή οι περισσότερες ενωσιακές γλώσσες χρησιμοποιούν το αγγλικό αρκτικόλεξο WTO, στα ελληνικά όμως χρησιμοποιείται ελληνικό αρκτικόλεξο.

B. Η γραφή των αρκτικολέξων

Για τη γραφή των ξενόγλωσσων αρκτικολέξων ακολουθείται κατά κανόνα το πρωτότυπο, καθώς τεκμαίρεται ότι ο συντάκτης του έχει ακολουθήσει τους σχετικούς κανόνες του *Διοργανικού εγχειριδίου* (ωστόσο, όπως επισημαίνεται παρακάτω, οι κανόνες του *Διοργανικού εγχειριδίου* δεν είναι απολύτως συμβατοί με τους αντίστοιχους κανόνες που προβλέπονται στο έγγραφο *Règles de technique législative*). Οι εν λόγω κανόνες είναι οι εξής:

α) Όσα αρκτικόλεξα αποτελούνται από **μέχρι και πέντε γράμματα γράφονται με όλα τα γράμματα κεφαλαία** (*DRIVE, RACE, CEN, COVID*).

β) Όσα αποτελούνται από **έξι ή περισσότερα γράμματα γράφονται με το αρχικό κεφαλαίο και με τα υπόλοιπα γράμματα μικρά** (*Eurostat, Ecofin, Unesco, Cenelec*), εκτός αν δεν προφέρονται, οπότε γράφονται με όλα τα γράμματα κεφαλαία (*CCAMLR*).

Επισημαίνεται, πάντως, ότι το έγγραφο *Règles de technique législative* (σ. 104-105) ορίζει σχετικά με το θέμα αυτό άλλον κανόνα: Όλα τα γράμματα του αρκτικολέξου γράφονται με κεφαλαία όταν το **κάθε** γράμμα είναι το **αρχικό** μιας λέξης (π.χ.: UNESCO — **U**nited **N**ations **E**ducational, **S**cientific and **C**ultural **O**rganization). Αν έστω και ένα από τα γράμματα του αρκτικολέξου δεν είναι αρχικό, τότε μόνο το πρώτο γράμμα του αρκτικολέξου γράφεται με κεφαλαίο (π.χ.: Crest — **C**omité de la **r**echerche **s**cientifique et **t**echnique). Ωστόσο, ο μεταφραστής καλείται να εφαρμόζει εν προκειμένω τον κανόνα του *Διοργανικού εγχειριδίου*. Τονίζεται, όμως, ότι ο κανόνας που προβλέπεται στο

²²⁰ Το ίδιο συμβαίνει και με τον όρο «TAC» (από το αγγλικό «total allowable catch», στα ελληνικά «επιτρεπόμενο σύνολο αλιευμάτων»), που πρέπει να γράφεται ως εξής:

- πρώτη αναφορά: το επιτρεπόμενο σύνολο αλιευμάτων (TAC),
- επόμενες αναφορές: το TAC, τα TAC,
- πίνακες και κατάλογοι: TAC.

έγγραφο *Règles de technique législative* πρέπει να ευθυγραμμιστεί το ταχύτερο με τον κανόνα του *Διοργανικού εγχειριδίου* προς αποφυγή συγχύσεων, λαθών και προβλημάτων.

γ) Ειδικές περιπτώσεις:

- i) Τα ξενόγλωσσα **αρκτικόλεξα όρων του εταιρικού δικαίου** (*plc = public limited company, GmbH = Gesellschaft mit beschränkter Haftung, SpA = società per azioni* κ.λπ.), τα οποία περιλαμβάνονται στις επωνυμίες εμπορικών εταιρειών, δεν υπακούουν φυσικά σε κανέναν από τους προηγούμενους κανόνες και γράφονται ακριβώς όπως στην αντίστοιχη ξένη γλώσσα (π.χ.: *Barclays Bank plc*).
- ii) Τα αρκτικόλεξα όρων του διεθνούς εμπορικού δικαίου, όπως FOB, CIF κ.λπ. (**Incoterms**), γράφονται στα αγγλικά πρωτότυπα άλλοτε με μικρά και άλλοτε με κεφαλαία γράμματα. Ο ελληνόφωνος μεταφραστής ακολουθεί την πρακτική του πρωτοτύπου.

Για τη γραφή των ελληνικών αρκτικολέξων ακολουθείται ο εξής βασικός κανόνας:

Γράφονται με όλα τα γράμματα κεφαλαία, άσχετα με το αν το αρκτικόλεξο σχηματίζεται μόνο από τα αρχικά γράμματα των συστατικών του λέξεων ή και από άλλα γράμματα πλην των αρχικών: *ΔΕΗ, ΥΠΕΧΩΔΕ, ΠΑΣΟΚ, ΕΛΚΕΠΑ* κ.ο.κ.

Εξαιρέσεις:

- α) Όταν η προσθήκη και άλλων γραμμάτων στο αρκτικόλεξο, πέραν των αρχικών, δεν γίνεται απλώς και μόνο για λόγους ευφωνίας (δηλαδή για την «ομαλότερη» προφορά του αρκτικολέξου, όπως φερειπείν έγινε στα προαναφερόμενα παραδείγματα *ΥΠΕΧΩΔΕ, ΠΑΣΟΚ, ΕΛΚΕΠΑ*), αλλά για τη **διάκριση νεοσχηματιζόμενου αρκτικολέξου από όμοιο προϋφιστάμενο**, τότε τα πρόσθετα «διακριτικά» γράμματα γράφονται μικρά. Στην εξαίρεση αυτή εμπίπτουν πολλά αρκτικόλεξα που χρησιμοποιούνται πολύ συχνά στα ενωσιακά έγγραφα, όπως: ΕΤΕπ (Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων, για διάκριση από την Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος), ΚΚΕρ [Κοινό Κέντρο Ερευνών, για διάκριση από το Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδας (επισημαίνεται, πάντως, ότι το αρκτικόλεξο ΚΚΕρ δεν χρησιμοποιείται πλέον, διότι όλες οι γλώσσες χρησιμοποιούν το αρκτικόλεξο JRC)], ΕΤαΕ (Ευρωπαϊκό Ταμείο Επενδύσεων για διάκριση από την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων και την Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος), ΕνΔΤΚ (εναρμονισμένος δείκτης τιμών καταναλωτή, για διάκριση από τον εθνικό δείκτη τιμών καταναλωτή), ΕθνΚΤ [εθνικές κεντρικές τράπεζες, για διάκριση από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (βλ. άρθρο 10 του πρωτοκόλλου για το καταστατικό του Ευρωπαϊκού Συστήματος Κεντρικών Τραπεζών και της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, το οποίο προσαρτάται στη Συνθήκη ΕΚ)] κ.ο.κ.
- β) Γράφονται με μικρό γράμμα τα στοιχεία του αρκτικολέξου τα οποία αντιστοιχούν σε **αρχικό άρθρο** (ΕτΠ: *Επιτροπή των Περιφερειών*, ΤτΕ: *Τράπεζα της Ελλάδος*, ΣτΕ: *Συμβούλιο της Επικρατείας* κ.ο.κ.).
- γ) Γράφονται με μικρά γράμματα (πλην του κεφαλαίου αρχικού) τα αρκτικόλεξα που έχουν ως πρώτο συστατικό/συνθετικό το «Ευρ» (*Ευρατόμ, Ευρωπόλ* κ.ο.κ.).
- δ) Γράφονται με μικρά γράμματα (πλην, ενδεχομένως, του κεφαλαίου αρχικού) τα αρκτικόλεξα που έχουν ενταχθεί στο ελληνικό λεξιλόγιο ως **ουσιαστικά ξένης**

προέλευσης, χωρίς ενίοτε ο μέσος χρήστης της γλώσσας να συνειδητοποιεί το γεγονός ότι οι λέξεις αυτές σχηματίστηκαν αρχικά ως αρκτικόλεξα [*λείζερ, ραντάρ, Μπενελούζ, Ναζί, Γκεστάπο* κ.ο.κ.].

- ε) Τα αρκτικόλεξα νόμων, επιστημονικών περιοδικών και συναφών έργων, όπως και τα αρκτικόλεξα δικαστικών σωμάτων, γράφονται σύμφωνα με την καθιερωμένη στην ιδιόλεκτο του σχετικού κλάδου γραφή τους (π.χ.: ΕισΝΑΚ: Εισαγωγικός νόμος Αστικού Κώδικα, ΕΕυρΚ: Επιθεώρηση Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, ΝοΒ: Νομικό Βήμα, ΕλλΔνη: Ελληνική Δικαιοσύνη, ΕφΑθ: Εφετείο Αθηνών κ.ο.κ.).

Για λεπτομερή κατάλογο ελληνικών αρκτικολέξων βλ. την προαναφερθείσα ιστοσελίδα <P:\el\standardisation\abbreviations\lexiko-abrev-el-index.htm>.

Η. ΞΕΝΙΚΑ ΚΥΡΙΑ ΟΝΟΜΑΤΑ (ΑΝΘΡΩΠΩΝΥΜΙΑ ΚΑΙ ΤΟΠΩΝΥΜΙΑ)

Εισαγωγή

Το ζήτημα της γραφής των ξενικών ανθρωπωνυμίων και τοπωνυμίων είναι ένα από τα πιο αμφιλεγόμενα ζητήματα της ελληνικής γλώσσας. Οι απόψεις που εκφράζονται σχετικά με το θέμα αυτό παρουσιάζουν πολύ μεγάλη διάσταση, αφού κυμαίνονται από την πλήρη **απλογράφηση** των ονομάτων αυτών στα ελληνικά έως την απόλυτη **αντιστρεψιμότητα** της γραφής τους, με όλες τις πιθανές ενδιάμεσες παραλλαγές (ο όρος *αντιστρεψιμότητα* σημαίνει ότι η γραφή του ξενικού ανθρωπωνυμίου ή τοπωνυμίου πρέπει να είναι τέτοια που να μπορεί να μας οδηγήσει, «αναστρεφόμενη» από την ελληνική απόδοση, όσο πιο κοντά γίνεται στην πραγματική μορφή του ξένου ονόματος²²¹).

Η θέση την οποία υιοθετεί ο παρών Οδηγός όσον αφορά το δίλημμα *απλογράφηση ή αντιστρεψιμότητα* είναι σαφής: υιοθετείται η επιλογή της **απλογράφησης** για δύο κυρίως λόγους. Καταρχάς, η δυνατότητα του ελληνόφωνου αναγνώστη να αναχθεί στην ξένη γραφή του ανθρωπωνυμίου ή του τοπωνυμίου μέσω της ελληνικής γραφής (ακόμη και αν υποθεθεί ότι η αναγωγή αυτή είναι πάντοτε δυνατή, πράγμα τουλάχιστον αμφίβολο) δεν έχει κανένα νόημα. Πράγματι, τι θα κερδίσει ο ελληνόφωνος αναγνώστης αν, μέσω της ελληνικής γραφής, συμπεράνει ότι το Ρέικιαβικ (αντιστρεψιμότητα: Ρέυκιαβικ) γράφεται στα ισλανδικά με y (Reykjavík) ή —για να αναφέρουμε ένα ποδοσφαιρικό παράδειγμα— ότι ο Γκαλέτι (αντιστρεψιμότητα: Γκαλλέτι) γράφεται στα αργεντινοϊσπανικά με δύο l και δύο t (Galletti); Απολύτως τίποτε. Ακόμη και αν υποθεθεί ότι θα θελήσει ίσως να αναζητήσει πληροφορίες για το ένα ή άλλο τοπωνύμιο ή ανθρωπωνύμιο σε ξένους ιστοτόπους, δεν θα έχει πρόβλημα, γιατί, ακόμη και αν το γράψει λανθασμένα, οι σύγχρονες μηχανές αναζήτησης θα του προτείνουν αυτόματα τη σωστή ξένη γραφή, ιδίως μάλιστα αν εξειδικεύσει την έρευνά του με ελάχιστα πρόσθετα προσδιοριστικά στοιχεία.

Επιπλέον, όμως, η αναγωγή αυτή είναι σε πολλές περιπτώσεις αδύνατη (και γι' αυτό έχει χαρακτηριστεί φενάκη από τον Νίκο Λίγγρη, σε σχετικό σημείωμά του στο φόρουμ Lexilogia²²²), δεδομένου ότι η σχέση μεταξύ των ελληνικών και των αντίστοιχων ξένων γραφημάτων δεν είναι αμφιμονοσήμαντη. Για παράδειγμα, όπως επισημαίνει ο Γ. Παπαναστασίου (*Νεοελληνική ορθογραφία*, σ. 416), το γράφημα <ai> αντιπροσωπεύει τα ξένα <ai>, π.χ. Βερλαίν <γαλλ. Verlaine· <oe>, π.χ. Γκαίτε <γερμ. Goethe· <ö>, π.χ. Γκαίριγκ²²³ <γερμ. Göring· <a>, π.χ. Κάιμπριτζ <αγγλ. Cambridge). Επομένως, όταν ο ελληνόφωνος αναγνώστης διαβάσει τη λέξη Κάιμπριτζ, γιατί να οδηγηθεί στη σωστή ξένη γραφή Cambridge και όχι, π.χ., στη λανθασμένη Caimbridge;

²²¹ Βλ. Γ. Μπαμπινιώτης, *Αντιστρεψιμότητα και όχι απλογράφηση*, Το Βήμα, 9 Νοεμβρίου 1997.

²²² *Η μεταγραφή των ξένων κύριων ονομάτων και η φενάκη της αντιστρεψιμότητας*, <http://www.lexilogia.gr/forum/showthread.php?t=1775>.

²²³ Ο παρών Οδηγός δεν συμφωνεί με τη χρήση του ελληνικού γραφήματος <γκ> για την απόδοση του ξένου γραφήματος <ng>. Πράγματι, επειδή το γράφημα <γκ> μπορεί κάλλιστα να μη διαβαστεί έρρινα, υπάρχει σοβαρός κίνδυνος να χαθεί στην ελληνική απόδοση των ξένων λέξεων που περιέχουν το γράφημα <ng> αυτό ακριβώς το έρρινο στοιχείο, που είναι σημαντικό. Φαντάζεται κανείς το αστείο αποτέλεσμα που θα προέκυπτε αν, π.χ., το big bang μεταγραφόταν μιγκ μπαγκ (όπως, δυστυχώς, συμβαίνει συχνά στο διαδίκτυο). Για τον λόγο αυτόν, ο παρών Οδηγός εισηγείται —και εφαρμόζει— τη χρήση του γραφήματος <νγκ> στην περίπτωση αυτή. Άρα, Χονγκ Κονγκ και όχι Χογκ Κογκ, Σένγκεν και όχι Σέγκεν, Μπαγκλαντές και όχι Μπαγκλαντές, Σινγκαπούρη και όχι Σιγκαπούρη, Γκέρινγκ και όχι Γκέριγκ, ντάμπινγκ και όχι ντάμπινγκ κ.ο.κ. Βέβαια, όσες λέξεις αυτού του είδους έχουν καθιερωθεί στα ελληνικά με το γράφημα <γγ>, το οποίο χρησιμοποιούταν παλαιότερα για την απόδοση του γραφήματος <ng>, θα εξακολουθήσουν να γράφονται με το γράφημα αυτό, π.χ. Ουγγαρία, Αγγλία, Θουριγγία κ.ο.κ.

Για τους λόγους αυτούς ο Οδηγός απορρίπτει την επιλογή της αντιστρεψιμότητας και τάσσεται υπέρ της απλογράφησης. Δέχεται, όμως, ότι η απλογράφηση πρέπει να υποχωρεί σε μία περίπτωση: όταν η μη απλογραφημένη απόδοση του ενός ή του άλλου ανθρωπωνυμίου ή τοπωνυμίου είναι από παλιά καθιερωμένη και αναμφισβήτητα παγιωμένη στην ορθογραφική συνείδηση των χρηστών της γλώσσας μας. Αυτός ο συνδυασμός (**καταρχήν απλογράφηση· κατ' εξαίρεση χρήση της παλαιόθεν καθιερωμένης γραφής, όταν υπάρχει**) είναι ο κανόνας που ακολουθείται στον παρόντα Οδηγό.

Ας μπούμε τώρα στην ουσία του θέματος. Ωστόσο, πριν εξετάσουμε τον τρόπο με τον οποίο θα γίνει η μεταγραφή του ξενικού ανθρωπωνυμίου ή τοπωνυμίου στα ελληνικά, πρέπει προηγουμένως να απαντήσουμε σε ένα άλλο ερώτημα: Σε ποιες περιπτώσεις συνιστάται ή επιβάλλεται η μεταγραφή στα ελληνικά και πότε το ξενικό ανθρωπωνύμιο ή τοπωνύμιο πρέπει να μείνει με τη λατινική γραφή του;

Οριοθέτηση του προβλήματος σε ενωσιακό επίπεδο

A. Τα ανθρωπωνύμια

Στο ενωσιακό επίπεδο το πρόβλημα αφορά κυρίως τα τοπωνύμια και λιγότερο τα ανθρωπωνύμια. Πράγματι, σε ό,τι αφορά τα ανθρωπωνύμια το πρόβλημα είναι σχεδόν αμελητέο, διότι η πρακτική που κατά κανόνα ακολουθείται είναι **να μη μεταγράφονται τα ονόματα αυτά στα ελληνικά**, αλλά να παραμένουν όπως στο πρωτότυπο με τη λατινική γραφή τους. Ο λόγος είναι προφανής. Τα έγγραφα της Ένωσης είναι νομοθετικά, διοικητικά, τεχνικά. Δεν είναι ούτε λογοτεχνικά ούτε ιστορικά. Τα ανθρωπωνύμια που μνημονεύονται σ' αυτά είναι, στη συντριπτική πλειονότητα των περιπτώσεων, ονόματα πολιτικών παραγόντων των κρατών μελών (π.χ.: υπουργών, βουλευτών, ευρωβουλευτών κ.λπ.), ονόματα ενωσιακών ή εθνικών αξιωματούχων και υπαλλήλων, ονόματα εμπειρογνομόνων που συμμετέχουν σε διάφορες επιτροπές ή ομάδες εργασίας, ονόματα διαδίκων (στο Δικαστήριο) κ.λπ. Επομένως, εκείνο που προέχει είναι η ακριβής και αναντίρρητη γραφή του ονόματος του κάθε προσώπου, πράγμα που εξασφαλίζεται μόνο με την αυθεντική γραφή του στη γλώσσα του (ακόμη και με τα διάφορα «ειδικά» γράμματα και τονικά ή άλλα σημάδια που χρησιμοποιεί η εκάστοτε γλώσσα: π.χ., Špidla, Ján Figel', László Kovács, Grybauskaitė κ.λπ.). Τυχόν μεταγραφή του στα ελληνικά θα εγκυμονούσε σοβαρό κίνδυνο πολλών και διαφορετικών αποδόσεων, κατά τα γούστα του εκάστοτε μεταφραστή, πράγμα απαράδεκτο για έγγραφα αυτού του χαρακτήρα. Για παράδειγμα, θα ήταν ανεπίτρεπτο κάποιες ενωσιακές νομικές πράξεις να φέρουν την υπογραφή *Τόνι Μπλερ* (απλογράφηση), άλλες *Τόνυ Μπλαϊρ* (αντιστρεψιμότητα) και άλλες κάποιες ενδιάμεσες παραλλαγές αυτών των δύο αποδόσεων.

Έτσι, στις νομικές πράξεις, στο σημείο των υπογραφών, το ονοματεπώνυμο του υπογράφοντος (ή των υπογραφόντων) μπαίνει πάντοτε όπως στο πρωτότυπο, εκτός βέβαια αν πρόκειται για Έλληνα ή Κύπριο (Ανδρούλλα Βασιλείου, Σταύρος Δήμας, Δημήτρης Αβραμόπουλος κ.ο.κ.), οπότε γράφεται φυσικά στα ελληνικά. Η ίδια πρακτική (της μη μεταγραφής των ξενικών ανθρωπωνυμίων) ακολουθείται και στις επιστολές που αποστέλλουν τα όργανα σε διάφορους αποδέκτες (αρχές κρατών μελών, ιδιώτες κ.λπ.), στα πρακτικά συνεδριάσεων, στους καταλόγους εμπειρογνομόνων και γενικά στα κάθε είδους έγγραφα που παράγονται σε ενωσιακό επίπεδο. Επίσης, τα ενωσιακά προγράμματα που φέρουν το όνομα κάποιας σημαντικής ιστορικής προσωπικότητας (Erasmus, Galileo, Kopernikus, Leonardo da Vinci, Socrates, Grundtvig κ.λπ.) διατηρούν τη γραφή της πρωτότυπης ονομασίας τους, ακόμη και αν η εν λόγω προσωπικότητα έχει ελληνική καταγωγή (βλ. *Διοργανικό εγχειρίδιο*,

σημείο 10.5). Στο Δικαστήριο τα ονόματα των διαδίκων και των διαφόρων παραγόντων της δίκης γράφονται πάντοτε όπως στη γλώσσα τους και δεν μεταγράφονται στα ελληνικά. Το ίδιο γίνεται στο Κοινοβούλιο με τα ονόματα των ευρωβουλευτών κ.λπ. Στην ειδική περίπτωση προσώπων που προέρχονται από χώρες που χρησιμοποιούν το κυριλλικό, το αραβικό, το κινεζικό ή, εν πάση περιπτώσει, μη λατινικό αλφάβητο —όπως είναι, για παράδειγμα, η Βουλγάρα πρώην επίτροπος κ. Georgieva—, ο ελληνόφωνος μεταφραστής μεταφέρει στο κείμενό του τη **μεταγεγραμμένη σε λατινική γραφή απόδοση** του σχετικού ονόματος, όπως εμφανίζεται στο πρωτότυπο.

Μια περίπτωση μεταγραφής των ξενικών ανθρωπωνυμίων στα ελληνικά (τουλάχιστον στην Επιτροπή) αφορά την πρακτική που εφαρμόζεται για τα **έγγραφα Web**, πρακτική που οφείλεται στο γεγονός ότι στα εν λόγω έγγραφα πρέπει να χρησιμοποιείται δημοσιογραφική γλώσσα, ανάλογη με εκείνη των ελληνικών εφημερίδων, περιοδικών κ.λπ. Και επειδή, βεβαίως, στα άρθρα του Τύπου, που απευθύνονται στο ευρύ κοινό, τα ξενικά ανθρωπωνύμια μεταγράφονται κατά κανόνα στα ελληνικά, η ίδια πρακτική ακολουθείται και για τα έγγραφα Web.

Η αρχή που εφαρμόζεται στα εν λόγω έγγραφα για τη μεταγραφή των ξενικών ανθρωπωνυμίων είναι διττή:

- α) όσο το δυνατόν **ακριβέστερη απόδοση** του αυθεντικού τρόπου προφοράς των εν λόγω ανθρωπωνυμίων, πράγμα που, σε δύσκολες περιπτώσεις, επιτυγχάνεται με τη βοήθεια συναδέλφων που είναι φυσικοί ομιλητές της εκάστοτε ξένης γλώσσας·
- β) όσο το δυνατόν **απλούστερη γραφή** στα ελληνικά, σύμφωνα με την πρακτική που ήδη εφαρμόζουν στην Ελλάδα οι πιο έγκυρες και μεγάλης κυκλοφορίας εφημερίδες. Ο όρος *απλούστερη γραφή* σημαίνει βασικά στην πράξη ότι: τα διπλά σύμφωνα γίνονται μονά (π.χ.: Barroso → Μπαρόζο), οι φθόγγοι που πλησιάζουν φωνητικά το ελληνικό [i] γράφονται πάντοτε με <i> (π.χ.: Sarkozy → Σαρκοζί, Turgot → Τυργκό), οι φθόγγοι που πλησιάζουν φωνητικά το ελληνικό [e] γράφονται πάντοτε με <ε> (π.χ.: Blair → Μπλερ, Goethe → Γκέτε) και οι φθόγγοι που πλησιάζουν φωνητικά το ελληνικό [o] γράφονται πάντοτε πάντοτε με <o> (π.χ.: Baudouin → Μποντουέν)²²⁴.

Ανάλογη πρακτική μεταγραφής των ξενικών ανθρωπωνυμίων εφαρμόζουν και τα τοπικά γραφεία (Field Offices) της ΓΔΜ στην Αθήνα και τη Λευκωσία (το κάνουν και για λόγους τοπικής προσαρμογής ή ακόμη και εκλαΐκευσης). Η πρακτική αυτή αφορά όχι μόνο δελτία και άρθρα για τον Τύπο αλλά και επιστολές και διάφορα άλλα είδη κειμένων.

Τα ανθρωπωνύμια μεταγλωττίζονται επίσης με τον ίδιο τρόπο και στα δελτία Τύπου που εκδίδει σχεδόν σε καθημερινή βάση η Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

Σημείωση 1: Επισημαίνεται, πάντως, ότι αν υπάρξει περίπτωση να μνημονευθεί σε ενωσιακό έγγραφο το όνομα επιστημονικής, καλλιτεχνικής, ιστορικής ή πολιτικής προσωπικότητας του παρελθόντος που έχει καθιερωθεί με την ελληνική γραφή στα ελληνικά (ιδίως αν έχει προσαρμοστεί στο ελληνικό κλιτικό σύστημα), χρησιμοποιείται η καθιερωμένη ελληνική γραφή και όχι η ξένη. Παραδείγματα: Δαρβίνος, Νεύτων, Λιναίος, Λούθηρος, Μιχαήλ Αγγελος (έχει επικρατήσει η γραφή αυτή, αν και ορθότερη θα ήταν η γραφή με ενωτικό), Ραφαήλ, Ναπολέον, Καρλομάγνος, Βίσμαρκ κ.ο.κ.

²²⁴ Για περισσότερες λεπτομέρειες, Γ. Παπαναστασίου, *Νεοελληνική ορθογραφία*, σ. 418.

Σημείωση 2: Δεν είναι δυνατόν να δοθεί κανόνας γενικής εφαρμογής για τον τρόπο γραφής του αρχικού γράμματος των μορίων *von, de* κ.λπ. σε όσα ξένα ονόματα **κατ' εξαίρεση** μεταγράφονται στα ελληνικά στα ενωσιακά κείμενα. Πράγματι, η πρακτική δείχνει ότι τα εν λόγω μόρια σε άλλες περιπτώσεις γράφονται με μικρό αρχικό και σε άλλες με κεφαλαίο (βαν Γκογκ ή Βαν Γκογκ, ντα Βίντσι ή Ντα Βίντσι, ντε Γκάσπερι ή Ντε Γκάσπερι, φον Μπράουν ή Φον Μπράουν κ.ο.κ.). Συνιστάται, πάντως, τα εν λόγω μόρια να γράφονται με κεφαλαίο αρχικό, όταν αναφέρεται μόνο το επώνυμο, χωρίς το όνομα. Μάλιστα, στην περίπτωση αυτή τα μόρια αυτά ενίοτε παραλείπονται (Ludwig van Beethoven → Μπετόβεν, Johann Wolfgang von Goethe → Γκέτε, Pierre de Ronsard → Ρονσάρ).

B. Τα τοπωνύμια

Αφού λοιπόν το πρόβλημα με τη μεταγραφή των ανθρωπωνυμίων είναι όντως σχεδόν αμελητέο σε ενωσιακό επίπεδο, η ανάλυση του θέματος επικεντρώνεται κυρίως στον τρόπο γραφής (ή μεταγραφής) των τοπωνυμίων. Πρέπει, όμως, να επισημανθεί ευθύς εξαρχής ότι — σε ό,τι αφορά τα ενωσιακά κείμενα— η παρατήρηση που έγινε για τα ανθρωπωνύμια ισχύει σε σημαντικό βαθμό και για τα τοπωνύμια: το ποσοστό των τοπωνυμίων που μεταφράζονται ή μεταγράφονται στα ελληνικά είναι πολύ μικρότερο από το αντίστοιχο ποσοστό που συναντά κανείς σε έγγραφα άλλου είδους (δημοσιογραφικά, ιστορικά, λογοτεχνικά κ.λπ.).

Για το θέμα της γραφής των ξένων τοπωνυμίων ισχύουν οι εξής βασικοί κανόνες:

- α) Για όσα τοπωνύμια **έχει καθιερωθεί από καιρό** μια εξελληνισμένη γραφή ή μια συγκεκριμένη ορθογραφία, αυτή παραμένει αμετάβλητη.

Φυσικά, ο κανόνας αυτός αφήνει ευρύ πεδίο διακριτικής ευχέρειας, καθώς το «έχει καθιερωθεί» και το «από καιρό» επιδέχονται πολλαπλές ερμηνείες. Αυτή, άλλωστε, είναι και η βασική αιτία των διαφωνιών που υπάρχουν ως προς τη γραφή πολλών τοπωνυμίων, ακόμη και μεταξύ έγκυρων λεξικών. Πάντως, είναι σαφές ότι υπάρχουν τοπωνύμια για τα οποία **είναι αναμφισβήτητο** ότι υπάρχει καθιερωμένη εξελληνισμένη γραφή και ορθογραφία, η οποία και πρέπει να χρησιμοποιείται στα κείμενά μας (για παράδειγμα, για τη **Ρώμη** είναι αναμφισβήτητο ότι υπάρχει **καθιερωμένη** εξελληνισμένη γραφή και ορθογραφία), όπως υπάρχουν και τοπωνύμια για τα οποία **είναι αναμφισβήτητο** ότι αυτό δεν ισχύει, οπότε πρέπει να εφαρμόζουμε τα προβλεπόμενα στο αμέσως επόμενο στοιχείο β) (για παράδειγμα, για τον γαλλικό νομό **Vaucluse** είναι αναμφισβήτητο ότι δεν υπάρχει **καθιερωμένη** εξελληνισμένη γραφή και ορθογραφία). Ανάμεσα στις δύο αυτές κατηγορίες υπάρχει μια αρκετά μεγάλη «γκρίζα ζώνη», στην οποία κατατάσσονται τα τοπωνύμια για τα οποία υφίστανται δύο ή περισσότερες αρκετά διαδεδομένες αποδόσεις στα ελληνικά, με αποτέλεσμα **να υπάρχει αμφισβήτηση** σχετικά με την καθιέρωση ή την υπεροχή της μιας ή της άλλης απόδοσης (Σκωτία ή Σκοτία, Λεττονία ή Λετονία κ.λπ). Η διαφορά μεταξύ της δεύτερης περίπτωσης και της «γκρίζας ζώνης» έγκειται στο ότι στη δεύτερη περίπτωση υπάρχει γενική συμφωνία για την έλλειψη καθιερωμένης εξελληνισμένης γραφής και ορθογραφίας, ενώ στην «γκρίζα ζώνη» ο καθένας πιστεύει ότι **υπάρχει** καθιερωμένη εξελληνισμένη γραφή και ορθογραφία και ότι αυτή η καθιερωμένη γραφή συμπίπτει με την εκδοχή που προτιμά ο ίδιος (για παράδειγμα στο ορθογραφικό λεξικό Μπαμπινιώτη υποστηρίζεται ότι η γραφή *Σκωτία* είναι καθιερωμένη, αλλά πολλοί άλλοι —για παράδειγμα το λεξικό του Ιδρύματος Τριανταφυλλίδη— δεν ασπάζονται την άποψη αυτή). Στην τελευταία περίπτωση μπορούμε να μειώσουμε το εύρος της εν λόγω «γκρίζας ζώνης» με δύο τρόπους:

- i) **υιοθετώντας επίσημα** και εφαρμόζοντας **απαρέγκλιτα** σε επίπεδο Τμήματος —στην ιδανική περίπτωση, σε διοργανικό επίπεδο— **μία από τις εν λόγω αποδόσεις** (όπως έγινε με τη λέξη *Λισαβόνα*).
- ii) επιλέγοντας —αν δεν υπάρχει τέτοια επίσημη απόφαση— **τον απλούστερο τύπο**, όταν όλοι οι τύποι εκπροσωπούνται επαρκώς, χωρίς κάποιος να υπερέχει συντριπτικά των άλλων. Αντίθετα, σε περίπτωση **συντριπτικής υπεροχής** ενός τύπου, έστω και γλωσσολογικά αμφιλεγόμενου, συνιστάται η υιοθέτησή του, διότι δημιουργείται τεκμήριο καθιέρωσης.

Ωστόσο, σε κάθε περίπτωση, αβεβαιότητες, διλήμματα και διαφωνίες θα εξακολουθήσουν να υπάρχουν. Το θέμα είναι τόσο πολύπλοκο και έχει τόσο πολλές παραμέτρους που, όσο μεγάλη και σοβαρή προσπάθεια συστηματοποίησης κι αν γίνει, πάντα θα υπάρχουν «ατίθασα» τοπωνύμια —και ανθρωπωνύμια— (είναι, άλλωστε, τόσο πολλά) που θα παρεκκλίνουν από τους κανόνες και θα διεκδικούν ειδική μεταχείριση.

- β) Για όσα τοπωνύμια δεν έχουν καθιερωμένη γραφή στα ελληνικά ή πρωτογράφονται, μπορεί να χρησιμοποιείται η **πρωτότυπη γραφή** τους στο λατινικό αλφάβητο, πράγμα που γίνεται ευρύτατα στα ενωσιακά έγγραφα. Αν, όμως, αποφασιστεί να μεταγραφούν στα ελληνικά, επιδιώκεται (όπως και για τα ανθρωπωνύμια), αφενός, η κατά το δυνατόν **ακριβής απόδοση** της προφοράς τους και, αφετέρου, η **απλούστερη γραφή** τους στα ελληνικά.
- γ) Σε σχέση με το ζήτημα της μεταγραφής ή της μη μεταγραφής του τοπωνυμίου στα ελληνικά, υπάρχει (πέραν του κριτηρίου της καθιέρωσης) και ένα σημαντικό **πρακτικό κριτήριο**. Ο ελληνόφωνος μεταφραστής, στην απόφασή του να γράψει στα ελληνικά το τοπωνύμιο ή να το αφήσει στη λατινική γραφή του, επηρεάζεται πολλές φορές από το **πρωτότυπο**. Όταν, για παράδειγμα, το αγγλικό πρωτότυπο παραθέτει κάποια τοπωνύμια στην αυθεντική τους γλώσσα, μολονότι υπάρχει το αντίστοιχό τους στα αγγλικά (π.χ.: λέει *region of Toscana* και όχι *region of Tuscany* ή *province of Firenze* και όχι *province of Florence*), τότε και ο ελληνόφωνος μεταφραστής αφήνει τα τοπωνύμια αμετάφραστα, ακόμη και αν υπάρχουν πολύ γνωστές αποδόσεις τους στα ελληνικά. Αν, όμως, στο πρωτότυπο είναι «μεταφρασμένα», τα γράφει κι εκείνος, κατ' αντιστοιχία, στα ελληνικά. Μάλιστα, στην τελευταία αυτή περίπτωση είναι συχνά **αναγκασμένος** να ακολουθήσει το πρωτότυπο και να μεταφράσει το τοπωνύμιο στα ελληνικά, αφού ακόμη και αν ήθελε να το γράψει στην αυθεντική γλώσσα, του είναι δύσκολο να το βρει. Για παράδειγμα, όταν το αγγλικό πρωτότυπο —ευτυχώς σπάνια— γράφει *Lesser Poland* ή *Greater Poland*, ο ελληνόφωνος μεταφραστής θα μεταφράσει πολύ λογικά *Μικρή και Μεγάλη Πολωνία*, γιατί δεν του είναι πάντοτε εύκολο να βρει τους αυθεντικούς πολωνικούς όρους (*Małopolskie* — *Wielkopolskie*).
- δ) Σε ό,τι αφορά την **κλίση** των τοπωνυμίων επισημαίνεται ότι, κατά γενικό κανόνα, τα ευρέως και παλαιόθεν γνωστά ξενικά τοπωνύμια που η μορφή τους ανταποκρίνεται στο τυπικό της ελληνικής γλώσσας κλίνονται (π.χ: η Κέννα, της Κέννας· η Νικαράγουα, της Νικαράγουας· το Μεξικό, του Μεξικού· το Σικάγο, του Σικάγου, το Κόσοβο, του Κοσόβου κ.ο.κ.). Δεν κλίνονται αν έχει καθιερωθεί η άκλιτη μορφή (π.χ. το Τορόντο, του Τορόντο· η Μπογοτά, της Μπογοτά· το Ναϊρόμπι, του Ναϊρόμπι· το Μονακό, του Μονακό). Όπως επισημαίνει ο συνάδελφος Θ. Κατσούλης, η κατάσταση είναι πολύ πιο ρευστή όσον αφορά τα τοπωνύμια που, χωρίς να έχουν υποστεί εξελληνισμό ούτε να

διαθέτουν απολύτως καθιερωμένη χρήση, έχουν μορφή που ανταποκρίνεται στο ελληνικό τυπικό (κυρίως τα θηλυκά σε -α και τα ουδέτερα σε -ο, αν και τα θηλυκά σε -α στην συντριπτική πλειονότητά τους κλίνονται). Εδώ τον κυριότερο ρόλο για την αποφυγή αδόκιμων ή και κωμικών εκδοχών (π.χ. το Πεκίνο, του Πεκίνο· η Ονδούρα, της Ονδούρα) τον παίζει το γλωσσικό αισθητήριο. Ωστόσο, ο κανόνας πρέπει να είναι ότι οι πόλεις και οι χώρες που θα μπορούσαν να ενταχθούν άνετα στο κλιτικό μας σύστημα συνιστάται να κλίνονται κανονικά, π.χ. η Οτάβα, της Οτάβας, η Ντόχα, της Ντόχας κ.λπ.

- ε) Σε κάθε περίπτωση, η **ελάχιστη και αυτονόητη απαίτηση** είναι ότι στο κάθε συγκεκριμένο έγγραφο πρέπει να υπάρχει **ομοιομορφία** στην απόδοση του ίδιου τοπωνυμίου. Πράγματι, είναι αδιανόητο και ανεπίτρεπτο να εμφανίζονται στο ίδιο κείμενο πολλές και διάφορες αποδόσεις ή ορθογραφήσεις για το ίδιο τοπωνύμιο.

Ας δούμε πώς εξειδικεύονται αυτοί οι βασικοί κανόνες στην πράξη στο ενωσιακό πλαίσιο:

1. Τα ονόματα των **κρατών μελών** της Ευρωπαϊκής Ένωσης και **των πρωτευουσών τους** συγκαταλέγονται **καταρχήν** στα τοπωνύμια για τα οποία **έχει καθιερωθεί από καιρό** μια εξελληνισμένη γραφή και μια συγκεκριμένη ορθογραφία, με κάποιες πάντως εξαιρέσεις.

I. Τα κράτη μέλη

Η γραφή των περισσότερων κρατών μελών είναι καθιερωμένη και παγιωμένη. Υπάρχουν όμως ορισμένα κράτη για τα οποία πρέπει να γίνουν κάποιες παρατηρήσεις.

Λετονία

Το όνομα της χώρας αυτής γράφεται άλλοτε με ένα και άλλοτε με δύο τ. Επισημαίνεται ότι τα τρία βασικά λεξικά της γλώσσας μας (Μπαμπινιώτη²²⁵, Ιδρύματος Τριανταφυλλίδη²²⁶, Κριαρά) γράφουν τη λέξη με δύο τ, αλλά το Μείζον και το λεξικό του Γεωργοπαπαδάκου τη γράφουν με ένα. Στο ορθογραφικό λεξικό του ο Γ. Μπαμπινιώτης εξηγεί ότι η γραφή με δύο τ οφείλεται στην επίδραση λατινογενών ονομασιών και αναφέρει και την απλοποιημένη γραφή *Λετονία* ως νεότερη. Το ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών ακολουθεί άλλοτε τη γραφή με δύο και άλλοτε τη γραφή με ένα τ, ενώ το προξενείο της χώρας αυτής στη Θεσσαλονίκη φαίνεται να προτιμά σαφώς τη γραφή με ένα τ, αν και σε κάποια σημεία του ιστοτόπου του υπάρχει και η άλλη γραφή. Στα ενωσιακά έγγραφα υπάρχουν και οι δύο γραφές. Ανάλογη σύγχυση επικρατεί γενικότερα στο διαδίκτυο με τη λέξη αυτή, πράγμα που δείχνει ότι **δεν υπάρχει σαφώς καθιερωμένη γραφή**. Με βάση τα ανωτέρω, και δεδομένου του γεγονότος ότι οι δύο τύποι εκπροσωπούνται επαρκώς, χωρίς ο ένας να υπερέχει συντριπτικά του άλλου, **προτείνεται η επιλογή του απλούστερου τύπου, δηλαδή του τύπου *Λετονία***, σύμφωνα με το κριτήριο που αναφέρεται στο στοιχείο α) σημείο ii) παραπάνω. Άλλωστε, και από γλωσσολογικής απόψεως η γραφή με δύο τ στην ελληνική απόδοση της λέξης δεν δικαιολογείται, αφού μάλιστα τα δύο τ δεν υπάρχουν ούτε καν στη λέξη που χρησιμοποιούν οι ίδιοι οι Λετονοί για τη χώρα τους.

Φινλανδία

²²⁵ Είναι αξιοσημείωτο ότι στην πρώτη έκδοση του λεξικού του Γ. Μπαμπινιώτη, η χώρα γραφόταν με δύο τ, αλλά στο ερμηνευμα του λήμματος η λέξη *λετονικός* και το εθνώνυμο *Λετονός* γράφονταν με ένα!

²²⁶ Ωστόσο, στο βιβλίο *Νεοελληνική ορθογραφία*, ό.π., σ. 412 (βιβλίο που εκδόθηκε από το Ίδρυμα Τριανταφυλλίδη και γράφτηκε από τον διευθυντή του), η λέξη γράφεται με ένα τ!

Αρκετές συζητήσεις έχει προκαλέσει και η γραφή της χώρας αυτής, για την οποία υπάρχουν τρεις εκδοχές: Φινλανδία, Φιλανδία (με αφομοίωση και μετατροπή του ν σε λ) και Φιλανδία (με αποβολή του ν). Ωστόσο, η πρώτη γραφή έχει σαφέστατα επικρατήσει²²⁷ και, κατά μια άποψη, είναι και ορθότερη, αφού διατηρεί την αυθεντική έρρινη προφορά της ξένης λέξης.

Πρέπει, πάντως, να επισημανθεί το γεγονός ότι στο λεξικό του Ιδρύματος Τριανταφυλλίδη και στο εμπεριστατωμένο βιβλίο του Γ. Παπαναστασίου *Νεοελληνική ορθογραφία* η λέξη γράφεται *Φιλανδία*²²⁸. Η γραφή αυτή είναι ίσως γλωσσολογικά ορθότερη, αφού δεν περιέχει το καταρχήν ανεπίτρεπτο στα ελληνικά συμφωνικό σύμπλεγμα <νλ> και συνάδει με την αρχή της απλογράφησης (ένα λ αντί δύο). Παρατηρείται, εξάλλου, ότι το ν δεν υπάρχει στη φινλανδική ονομασία της χώρας, αφού στη φινλανδική γλώσσα η χώρα ονομάζεται **Suomi**. Η προσθήκη του ν στα ελληνικά γίνεται απλώς και μόνο για να αποδοθεί ο έρρινος φθόγγος που υπάρχει στις γλώσσες από τις οποίες ήρθε στα ελληνικά η λέξη *Φινλανδία* (**Finland**). Και τίθεται το ερώτημα: δικαιολογείται εκτροπή από το φθολογικό σύστημα της γλώσσας μας σε μια τέτοια περίπτωση; Προφανώς, κατά την άποψη των υποστηρικτών του τύπου *Φιλανδία*, όχι. Επιπλέον, επισημαίνεται ότι η γλώσσα μας αντιμετώπισε ήδη παρόμοιο πρόβλημα στη λέξη *Greenland* (γαλλικά: Groenland· δανικά: Grønland) και το έλυσε με τον τρόπο που προκρίνει η άποψη αυτή, δηλαδή με αποβολή του ν: Γροιλανδία και όχι Γροινλανδία (το <οι> είναι άλλη υπόθεση). Επομένως, υπάρχει και προηγούμενο. Και προστίθεται ότι, αντίθετα, το ν διατηρείται όταν η λέξη δεν εξελληνίζεται, αλλά διατηρείται στην ξένη της μορφή. Για παράδειγμα, η λέξη *Vinland* (η ονομασία που έδωσε στη βόρεια Αμερική ο Νορβηγός Λείφ Έριξον, όταν την ανακάλυψε πριν από χίλια περίπου χρόνια) μεταγράφεται στα ελληνικά *Βίνλαντ*, δηλαδή διατηρεί το ν, γιατί μένει στην ξένη της μορφή. Φαίνεται δηλαδή ότι ρόλο στη διατήρηση ή μη του ν παίζει η θέση του τόνου. Όταν τον τόνο φέρει η συλλαβή που έχει το ν, είναι πιο εύκολο να προφερθεί η συλλαβή αυτή διακριτά, με δυνατή ηχητική παρουσία του φθόγγου [n] (*Βίνλαντ*, *Φίνλαντ*, *Φίνλεϊ*, *Κόνλεϊ*). Όταν, όμως, κατά τον εξελληνισμό της λέξης ο τόνος μεταφέρεται σε άλλη (επόμενη) συλλαβή, η τάση για αποβολή του ν είναι πολύ έντονη. Για παράδειγμα, οι Έλληνες στον προφορικό λόγο λένε σχεδόν πάντα *φιλανδός* και *φιλανδικός* και όχι *φινλανδός* ή *φινλανδικός*.

Ωστόσο, παρά την αξιόλογη επιχειρηματολογία που στηρίζει την άποψη αυτή, δεν μπορεί, κατά τη γνώμη των συντακτών του παρόντος Οδηγού, να παραβλεφθεί η αναμφισβήτητη συντριπτική υπεροχή του τύπου *Φινλανδία* και, ως εκ τούτου, αποφασίστηκε να προταθεί η χρήση του τύπου αυτού.

Εξάλλου, το γεγονός ότι το γράφημα <νλ> δεν επιτρέπεται καταρχήν στα ελληνικά δεν δημιουργεί πρόβλημα, διότι ο κανόνας αυτός δεν ισχύει για τις ξένες λέξεις που έχουν μπει στη γλώσσα μας (π.χ., *μάνλιχερ*), ιδίως όταν πρόκειται για ανθρωπωνύμια (π.χ., *Στάνλεϊ*, *Φίνλεϊ*) ή τοπωνύμια (π.χ. *Μπούργκενλαντ*). Ο κανόνας δεν ισχύει ούτε καν για τα ελληνικά ανθρωπωνύμια (π.χ. *Καραμανλής*, *Τερκενλής*, *Κεσσανλής*, *Βελεστινλής* κ.τ.ό., αν και τα ανθρωπωνύμια αυτού του είδους έχουν επίσης ξενική καταγωγή). [Ανάλογη περίπτωση είναι το γράφημα <νκ> που επίσης δεν επιτρέπεται καταρχήν στα ελληνικά, αλλά χρησιμοποιείται κατ' εξαίρεση σε ξένες ή ξενικής καταγωγής λέξεις (*δονκιχωτισμός*,

²²⁷ Οι στατιστικές συχνότητας στο διαδίκτυο είναι συντριπτικά υπέρ της (αναλογία άνω του δέκα προς ένα). Στα κοινοτικά κείμενα η υπεροχή της είναι ακόμη μεγαλύτερη.

²²⁸ Το λεξικό Μπαμπινιώτη γράφει *Φι(ν)λανδία*, ενώ το Χρηστικό και το λεξικό Κριαρά γράφουν *Φινλανδία*.

Ελσίνκι, Ανκόνα, Δουνκέρκη, Φρανκφούρτη κ.λπ.), το γράφημα <τγ> (Στουτγάρδη, Γκάτγουικ) κ.λπ.]

Επομένως, με βάση το κριτήριο της **συντριπτικής υπεροχής: Φινλανδία.**

Κάτω Χώρες και Ηνωμένο Βασίλειο

Σε επίπεδο ορολογίας και όχι ορθογραφίας πρέπει να γίνει μια επισήμανση για δύο άλλα (ένα νυν και ένα πρώην) κράτη μέλη: τις **Κάτω Χώρες** και το **Ηνωμένο Βασίλειο**. Όπως επισημαίνει το *Διοργανικό εγχειρίδιο* (σημείο 7.1.1):

- (Πρέπει) να χρησιμοποιείται ο όρος «Κάτω Χώρες» για τη χώρα και όχι «Ολλανδία», η οποία αποτελεί μέρος μόνο των Κάτω Χωρών: επαρχίες της Βόρειας και της Νότιας Ολλανδίας.
- (Πρέπει) να χρησιμοποιείται ο όρος «Ηνωμένο Βασίλειο» για το (πρώην) κράτος μέλος και όχι «Μεγάλη Βρετανία», η οποία περιλαμβάνει την Αγγλία, τη Σκωτία (με <ω> με βάση το κριτήριο της παλαιόθεν καθιέρωσης) και την Ουαλία· η Μεγάλη Βρετανία μαζί με τη Βόρεια Ιρλανδία συναποτελούν το Ηνωμένο Βασίλειο. Ο όρος «Βρετανικές Νήσοι» περιλαμβάνει την Ιρλανδία και τις Εξαρτήσεις του Στέμματος (Νήσος του Μαν και (Αγγλονορμανδικές) Νήσοι της Μάγχης, που δεν συμπεριλαμβάνονται στο Ηνωμένο Βασίλειο)· είναι όρος καθαρά γεωγραφικός.

II. Οι πρωτεύουσες

Με τις περισσότερες **πρωτεύουσες** των κρατών μελών δεν υπάρχει ορθογραφικό πρόβλημα. Υπάρχουν, όμως, μερικές για τις οποίες πρέπει να γίνουν κάποιες παρατηρήσεις.

Λισαβόνα

Η πρωτεύουσα της Πορτογαλίας γράφεται με τέσσερις τρόπους: Λισαβόνα, Λισσαβόνα, Λισαβόνα ή Λισσαβόνα. Ωστόσο, καθώς οι τρεις τελευταίες γραφές είναι αβάσιμες (βλ. την επιχειρηματολογία του Νίκου Σαραντάκου σε άρθρο που υπάρχει στον ιστότοπό του με τίτλο *Η καταστροφή της Λισαβόνας*) και, εν πάση περιπτώσει, καμία απ' αυτές δεν είναι απόλυτα καθιερωμένη, το αρμόδιο όργανο του Τμήματος Ελληνικής Γλώσσας της Επιτροπής αποφάσισε να υιοθετήσει την **απλούστερη γραφή Λισαβόνα**²²⁹.

Τάλιν

Η πρωτεύουσα της Εσθονίας συνιστάται να γράφεται με ένα λ και ένα ν (Τάλιν), γιατί η γραφή με δύο λ και δύο ν (Τάλλινν), την οποία θα επέβαλλε η αρχή της απόλυτης αντιστρεψιμότητας (Tallinn), είναι εξαιρετικά εξεζητημένη και σχεδόν ανύπαρκτη στα ελληνικά. Ούτε, όμως, η γραφή Τάλλιν (μερική αντιστρεψιμότητα) έχει ιδιαίτερη διάδοση και, εν πάση περιπτώσει, δεν είναι καθιερωμένη. Ως εκ τούτου, συνιστάται η απλούστερη γραφή **Τάλιν**. Η λέξη πρέπει να τονιστεί στην πρώτη συλλαβή, όπως γίνεται με όλες σχεδόν τις εσθονικές λέξεις.

²²⁹ Αναλυτική πραγμάτευση του θέματος αυτού γίνεται σε ειδικό σημείωμα στο τέταρτο μέρος του παρόντος Οδηγού.

Βαλέτα

Με ένα λ και ένα τ συνιστάται να γράφεται και η πρωτεύουσα της Μάλτας (**Βαλέτα** — Valletta), σύμφωνα με τον κανόνα για επιλογή του απλούστερου τύπου, όταν οι εναλλακτικοί τύποι που κυκλοφορούν αντιπροσωπεύονται επαρκώς, χωρίς να υπερτερεί συντριπτικά ο ένας. Μάλιστα, το διπλό λ δεν δικαιολογείται ούτε στη λατινική γραφή της λέξης, αφού το όνομα του ανθρώπου από τον οποίο πήρε η πόλη το όνομά της (Jean Parisot de la **Valette**) γράφεται με ένα l. Αλλά, βέβαια, δεν θα υποδείξουμε εμείς στους Μαλτέζους πώς πρέπει να γράφουν την πρωτεύουσά τους.

Βρυξέλλες και Βιέννη

Η παραδοσιακή ορθογραφία των **Βρυξελλών** και της **Βιέννης**, που ενίοτε αμφισβητείται από όσους εμφορούνται από υπερβολικό πνεύμα απλογράφησης, είναι παλαιόθεν καθιερωμένη και πρέπει να παραμείνει ως έχει.

Κοπεγχάγη

Τελευταία παρατηρείται μια τάση για απλογράφηση και της πρωτεύουσας της Δανίας: όχι **Κοπεγχάγη** αλλά **Κοπενχάγη** (το εντυπωσιακό μάλιστα είναι ότι στο Google η δεύτερη αυτή γραφή εμφανίζεται συχνότερα από την πρώτη). Ωστόσο, η τάση αυτή (σχετικά «κρούσματα» έχουν σημειωθεί και σε ενωσιακά έγγραφα) είναι εσφαλμένη. Η γραφή **Κοπεγχάγη** είναι παλαιόθεν καθιερωμένη στα ελληνικά και δεν υπάρχει κανένας λόγος να καταργηθεί. Το επιχείρημα όσων υποστηρίζουν τη γραφή **Κοπενχάγη** ότι μ' αυτή τη γραφή καταδηλώνεται δήθεν σαφέστερα η ερρινότητα δεν ευσταθεί, διότι στα ελληνικά το γράφημα (συμφωνικό σύμπλεγμα) <γχ> προφέρεται πάντοτε έρρινα. Επομένως, δεν υπάρχει κανένας λόγος να χρησιμοποιήσουμε στα ελληνικά ένα γράφημα (<νχ>) που δεν συνάδει με τους κανόνες της γλώσσας μας, αφού μπορούμε να επιτύχουμε το ίδιο αποτέλεσμα με το απολύτως «ελληνοπρεπές» γράφημα <γχ>. Η χρήση μη «ελληνοπρεπών» γραφημάτων είναι αποδεκτή μόνο κατ' εξαίρεση, όταν, για παράδειγμα, είναι **απαραίτητη** για τη δήλωση της ερρινότητας (σε περίπτωση έρρινων συμφωνικών συμπλεγμάτων) και όταν τυχόν διαφορετική γραφή θα μπορούσε να οδηγήσει σε μη έρρινη προφορά. (Για παράδειγμα, οι γραφές **Φραγκφούρτη, δονκιχωτισμός, Αγκόνα, Ελσίγκι, Φιλλανδία** κ.λπ. θα μπορούσαν όντως να οδηγήσουν σε μη έρρινη προφορά, και γι' αυτό έχουν καθιερωθεί οι γραφές **Φρανκφούρτη, δονκιχωτισμός, Ανκόνα, Ελσίνκι, Φινλανδία**, παρότι τα γραφήματα <νκ> και <νλ> δεν είναι καταρχήν αποδεκτά στη γλώσσα μας). Επομένως: **Κοπεγχάγη**.

Στον ακόλουθο πίνακα παρουσιάζεται η συνιστώμενη γραφή των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των πρωτευουσών τους (συμπεριλαμβάνεται και το Ηνωμένο Βασίλειο, παρά την αποχώρησή του από την Ένωση).

Χώρα	Πρωτεύουσα	Χώρα	Πρωτεύουσα	Χώρα	Πρωτεύουσα
Αυστρία	Βιέννη	Ιρλανδία	Δουβλίνο	Ουγγαρία	Βουδαπέστη
Βέλγιο	Βρυξέλλες	Ισπανία	Μαδρίτη	Πολωνία	Βαρσοβία
Βουλγαρία	Σόφια	Ιταλία	Ρώμη	Πορτογαλία	Λισαβόνα
Γαλλία	Παρίσι	Κάτω Χώρες	Άμστερνταμ*	Ρουμανία	Βουκουρέστι
Γερμανία	Βερολίνο	Κροατία	Ζάγκρεμπ	Σλοβακία	Μπρατισλάβα
Δανία	Κοπεγχάγη	Κύπρος	Λευκωσία	Σλοβενία	Λιουμπλιάνα
Ελλάδα	Αθήνα	Λετονία	Ρίγα	Σουηδία	Στοκχόλμη
Εσθονία	Τάλιν	Λιθουανία	Βίλιους (Βίλνα) **	Τσεχική Δημοκρατία	Πράγα
Ηνωμένο Βασίλειο	Λονδίνο	Λουξεμβούργο	Λουξεμβούργο	Φινλανδία	Ελσίνκι
		Μάλτα	Βαλέτα		

* Το Άμστερνταμ είναι η πρωτεύουσα των Κάτω Χωρών, αλλά δεν είναι ούτε η πρωτεύουσα της επαρχίας στην οποία ανήκει, της Βόρειας Ολλανδίας (πρωτεύουσα της οποίας είναι το Χάαρλεμ), ούτε η έδρα της κυβέρνησης (που είναι η Χάγη).

** Σε αρκετά ενωσιακά κείμενα απαντά η ιστορική ονομασία *Βίλνα*.

2. Χρήσιμο είναι να γίνει ειδική μνεία για δύο συχνά εμφανιζόμενες στα κείμενά μας αυτόνομες περιοχές της Δανίας, τη **Γροιλανδία** και τις **Φερόες Νήσους**, για τις οποίες πρέπει να επισημανθούν τα εξής:

α) Τον τελευταίο καιρό, στο πλαίσιο μιας υπερβολικής τάσης για απλογράφηση, εμφανίζεται (πολύ σπάνια στα ενωσιακά κείμενα) ο τύπος *Γριλανδία*. Ωστόσο, η επιλογή αυτή δεν μπορεί να θεωρηθεί σωστή, αφού ο τύπος *Γροιλανδία* είναι παλαιότερον καθιερωμένος στα ελληνικά. Άλλωστε, και από την άποψη της χρήσης, υπερτερεί συντριπτικά του τύπου *Γριλανδία*. Επομένως: **Γροιλανδία**.

β) Για τις Φερόες Νήσους εμφανίζονται τέσσερις γραφές: δύο κλιτές (Φερόες και Φαιρόες) και δύο άκλιτες: (Φερόε, Φαιρόε). Καταρχάς, η γραφή με <αι> πρέπει να αποκλειστεί, διότι δεν είναι περισσότερο διαδεδομένη από την απλούστερη γραφή με <ε>. Επιπλέον, αποτελεί μεταγραφή της δανικής εκδοχής των εν λόγω νήσων (Færøerne), ενώ στη γλώσσα των ίδιων των νησιών αυτών η γραφή είναι διαφορετική (Føroyar). Ως προς την επιλογή μεταξύ της κλιτής ή της άκλιτης εκδοχής, προτιμότερη είναι η κλιτή, γιατί είναι πολύ διαδεδομένη (ίσως και λόγω ποδοσφαιρικών επιδράσεων), αλλά και γιατί προσαρμόζεται χωρίς ιδιαίτερα προβλήματα στο ελληνικό κλιτικό σύστημα. Συνεπώς: **οι Φερόες, των Φερόων**.

3. Για τις άλλες (πλην των κρατών μελών της ΕΕ) χώρες του Ευρωπαϊκού Οικονομικού Χώρου ισχύουν τα εξής:

Με τη **Νορβηγία** και την πρωτεύουσά της (**Όσλο**) δεν υπάρχει κανένα πρόβλημα.

Διαφορετικές γραφές εμφανίζονται όσον αφορά το **Λιχτενστάιν** και την πρωτεύουσά του (**Φαντούτς**). Για την πρωτεύουσα, αντί της γραφής *Φαντούτς* εμφανίζεται πολύ συχνά η εσφαλμένη γραφή *Βαντούζ*, η οποία οφείλεται στη λανθασμένη ανάγνωση της λέξης [αυτή η εσφαλμένη ανάγνωση είναι αξιοπερίεργη, αφού σε όλες τις άλλες περιπτώσεις ανάλογων τοπωνυμίων της γερμανικής γλώσσας (Graz, Linz, Koblenz κ.λπ.) το τελικό z διαβάζεται σωστά τς]. Ενίοτε αμφισβητείται η θέση του τόνου στο όνομα της χώρας (**Λιχτενστάιν** ή **Λίχτενσταϊν** ή και **Λίχτενστάιν**), πιστεύεται όμως ότι η συνεπέστερη με τους ελληνικούς κανόνες τονισμού γραφή είναι η πρώτη. Πράγματι, δύο τόνοι είναι καταρχήν ανεπίτρεπτο να υπάρχουν, εκτός από την περίπτωση του εγκλιτικού τόνου (άρα απορρίπτεται η τρίτη γραφή), ενώ όταν κατά την προφορά της λέξης ακούγονται δύο περίπου ισοδύναμοι τόνοι, επιλέγεται εκείνος που συνάδει περισσότερο με τους κανόνες τονισμού της γλώσσας μας, και ειδικότερα με τον νόμο της τρισυλλαβίας (Γ. Παπαναστασίου, *Νεοελληνική ορθογραφία*, σ. 419). Και στην προκειμένη περίπτωση αυτός θεωρείται ότι είναι ο τόνος στη συλλαβή [*στάιν*] (κατά τα καθιερωμένα Αϊνστάιν, Φρανκενστάιν, Βιτγκενστάιν κ.λπ.).

Πρέπει, πάντως, να επισημανθεί παρεμπιπτόντως στο σημείο αυτό ότι **ο νόμος της τρισυλλαβίας δεν εφαρμόζεται αυστηρά** στα ξένα τοπωνύμια (και ανθρωπωνύμια) και, γενικότερα, στις ξένες ή ξενικής καταγωγής λέξεις. Μάλιστα σε μερικές περιπτώσεις **παραβιάζεται**, γιατί δεν είναι δυνατόν να γίνει διαφορετικά. Για παράδειγμα, το τοπωνύμιο *Αλενταουν* (Allentown), γνωστό και από το ομώνυμο τραγούδι του Μπίλι Τζόελ, δεν είναι δυνατόν να γραφτεί στα ελληνικά *Αλεντάουν* για να μην παραβιαστεί ο νόμος της τρισυλλαβίας, γιατί αυτή η γραφή και προφορά θα ήταν εντελώς αστεία. Άλλη χαρακτηριστική περίπτωση είναι το αγγλικό τοπωνύμιο Canterbury, που στην ελληνική μεταγραφή του τονίζεται στην τέταρτη από το τέλος συλλαβή (Κάντερμπερι), κατά συγγνωστή καταστρατήγηση του νόμου της τρισυλλαβίας. Παραβίαση του νόμου της τρισυλλαβίας δικαιολογείται ακόμη και σε κοινά ουσιαστικά ξένης καταγωγής, π.χ.: *μπάουχαους* [μπά-ου-χα-ους].

Από την άλλη πλευρά, οι φθόγγοι στους οποίους συνυπάρχει το [i] με άλλον φωνηεντικό φθόγγο ([a], [e], [o]) προφέρονται σε αρκετές περιπτώσεις συνιζήμενα και θεωρούνται μία και όχι δύο συλλαβές (π.χ. γάι-δα-ρος). Αυτή η συνιζήμενη προφορά θα μπορούσε κατά παραδοχή να θεωρηθεί ότι αποτελεί τον κανόνα σε περιπτώσεις ξένων τοπωνυμίων και ανθρωπωνυμίων που, λόγω της φύσης τους (σύνθετα) και της έκτασής τους (πολυσύλλαβα), δεν συμβιβάζονται εύκολα με την αρχή της τρισυλλαβίας. Με την παραδοχή αυτή θα ήταν δυνατόν να παρακαμφθεί εν μέρει το πρόβλημα, έτσι ώστε και η ξένη λέξη να προφέρεται και να γράφεται πιο σωστά, αλλά και ο νόμος της τρισυλλαβίας —τεχνηέντως— να μην παραβιάζεται. Μάλιστα, η Γραμματική Holton κ.ά. (σημείο 1.2.3, σ. 17) θεωρεί ότι δίφθογγοι αυτού του είδους δεν σχηματίζονται μόνο με το φώνημα [i] αλλά και με το φώνημα [u] (επομένως: [au]²³⁰, [ou], [eu], [iu]), άποψη που, αν γίνει ευρύτερα δεκτή, θα «νομιμοποιήσει» και τον λανθασμένο, σύμφωνα με τον νόμο της τρισυλλαβίας, τονισμό λέξεων όπως οι προαναφερόμενες *Αλενταουν* και *μπάουχαους* αλλά και *Τζέιμσταουν* κ.λπ. Κατά συνέπεια, οι τονικές «εκτροπές» αυτού του είδους σε κάποια ξένα τοπωνύμια ή ανθρωπωνύμια μπορούν να δικαιολογηθούν είτε με τη **χαλαρή εφαρμογή του νόμου της τρισυλλαβίας** στην περίπτωση αυτή είτε με την αξιοποίηση του —κατά παραδοχή— κανόνα περί **συνιζήμενης προφοράς των διφθογγικών φωνημάτων** στις εν λόγω λέξεις.

²³⁰ Για παράδειγμα, η λέξη *φράουλα* θεωρείται στη Γραμματική αυτή δισύλλαβη (φράου-λα) και όχι τρισύλλαβη (φρά-ου-λα), αν και επισημαίνεται ο προαιρετικός χαρακτήρας της διφθογοποίησης.

Κλείνουμε την παρένθεση και επανερχόμαστε στα τοπωνύμιά μας. Σύμφωνα με την αρχή της απλογράφησης, η πρωτεύουσα της **Ισλανδίας** πρέπει να γράφεται **Ρέικιαβικ** και όχι Ρέυκιαβικ.

4. Όσον αφορά τις **τρίτες χώρες** και τις **πρωτεύουσές** τους, επισημαίνεται ότι **όλες πρέπει να γράφονται στα ελληνικά** είτε με την καθιερωμένη ονομασία και ορθογραφία που υπάρχει για πολλές απ' αυτές είτε με την απλογραφημένη ελληνική απόδοση της αυθεντικής προφοράς τους (βλ. *Διοργανικό εγχειρίδιο*, παράρτημα Α5). Στο πλαίσιο αυτό, ιδιαίτερη προσοχή χρειάζονται τα ονόματα χωρών οι οποίες δεν χρησιμοποιούν το λατινικό αλφάβητο (και των πρωτευουσών τους): στην περίπτωση αυτή η ελληνική μεταγραφή δεν πρέπει να βασίζεται στα αγγλικά αλλά στην προφορά —και, ει δυνατόν, γραφή— της πρωτότυπης γλώσσας.
5. Σχετικά με τα **διοικητικά διαμερίσματα** στα οποία είναι χωρισμένα τα κράτη μέλη (ομόσπονδα κράτη²³¹, περιφέρειες, επαρχίες, νομοί κ.λπ.), τις **πόλεις** και τα διάφορα άλλα τοπωνύμια, επισημαίνεται ότι στα ενωσιακά κείμενα άλλοτε μεταφράζονται ή μεταγράφονται στα ελληνικά και άλλοτε **(στις περισσότερες περιπτώσεις)** όχι. Σημαντικό ρόλο παίζει το είδος του εγγράφου. Συνήθως γράφονται στα ελληνικά όσα είναι πολύ γνωστά στη γλώσσα μας. Στο σημείο αυτό υπεισέρχεται ασφαλώς, σε κάποιο βαθμό, η υποκειμενική κρίση του μεταφραστή. Γενικά, πάντως, τα διοικητικά διαμερίσματα των χωρών της δυτικής Ευρώπης, με τις οποίες ο Έλληνας και ο Κύπριος έχει εξοικείωση και για ιστορικούς, πολιτικούς ή κοινωνικούς λόγους (π.χ. επειδή υπήρξαν για τους Έλληνες και τους Κύπριους μεταναστευτικοί προορισμοί), γράφονται αρκετά συχνά στα ελληνικά. Έτσι, όλα τα ομόσπονδα κράτη της Γερμανίας γράφονται σε πολλά έγγραφα στα ελληνικά, τα περισσότερα μάλιστα με τρόπο απόλυτα προσαρμοσμένο στο ελληνικό κλιτικό σύστημα. Αντίθετα, αυτό δεν συμβαίνει με τα διοικητικά διαμερίσματα χωρών της ανατολικής Ευρώπης, που στην πλειονότητά τους

²³¹ Στον παρόντα Οδηγό προκρίθηκε η χρήση του όρου *ομόσπονδα κράτη* για τα *länder* της Γερμανίας και της Αυστρίας, παρά το γεγονός ότι τόσο στα κοινοτικά/ενωσιακά όσο και σε άλλα κείμενα χρησιμοποιείται ευρέως και ο όρος *ομόσπονδα κρατίδια*. Η επιλογή αυτή έγινε λόγω του γεγονότος ότι τόσο στην Πολιτειολογία όσο και στο Διεθνές Δημόσιο Δίκαιο ο όρος *ομόσπονδα κράτη* θεωρείται ορθότερος. Πράγματι, αυτόν τον όρο χρησιμοποιούν οι καθηγητές Γ. Ράικος, Δ. Τσάτσος, Α. Μπρεδήμας κ.ά. στα συγγράμματά τους. Τον ίδιο όρο, αλλά ενίοτε με τη λέξη *κράτος* σε εισαγωγικά, χρησιμοποιεί και ο τέως καθηγητής του Διεθνούς Δημόσιου Δικαίου στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης Δ. Κωνσταντόπουλος (*Διεθνές Δημόσιον Δίκαιον*, τόμος Ι, εκδοτικός οίκος Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη, 1977, σ. 223 και σ. 227 επ.). Βάζει τη λέξη *κράτος* σε εισαγωγικά (σ. 539), διότι αυτές οι οντότητες είναι κράτη μειωμένης κυριαρχίας, δεδομένου ότι έχουν εκχωρήσει μέρος της κυριαρχίας τους (κυρίως σε θέματα άμυνας, οικονομίας και εξωτερικών σχέσεων) στην κεντρική ομοσπονδιακή κυβέρνηση. Στους άλλους, όμως, τομείς της κρατικής λειτουργίας (δικαιοσύνη, παιδεία, υγεία κ.λπ.) λειτουργούν όπως τα «κανονικά» κράτη (νομοθετούν, ασκούν αυτόνομη εκτελεστική και δικαστική εξουσία κ.λπ.). Δύο επιπλέον στοιχεία/παραδείγματα που συνηγορούν υπέρ της κρατικής και όχι της «κρατιδιακής» υπόστασης αυτών των ιδιόρρυθμων υποκειμένων του διεθνούς δικαίου είναι τα εξής: α) ακόμη και στον τομέα των εξωτερικών σχέσεων, ο οποίος, όπως προαναφέρθηκε, ελέγχεται κατά κανόνα από την κεντρική ομοσπονδιακή κυβέρνηση, τα ομόσπονδα κράτη μπορούν να διατηρήσουν ψήγματα κυριαρχίας. Για παράδειγμα, τα καντόνια του ομοσπονδιακού κράτους της Ελβετίας μπορούν να συνομολογήσουν συμβάσεις δευτερεύουσας σημασίας με τρίτα κράτη χωρίς τη συγκατάθεση του ομοσπονδιακού κράτους· β) κατά τη διεξαγωγή των διαπραγματεύσεων για την ίδρυση του ΟΗΕ, στο Σαν Φρανσίσκο, ο Στάλιν, θέλοντας να αυξήσει τον αριθμό ψήφων των κομμουνιστικών χωρών —και αφού προηγουμένως είχε προετοιμάσει το έδαφος στη διάσκεψη της Γιάλτας—, κατόρθωσε να αναγνωριστούν ως μέλη του ΟΗΕ, εκτός από τη Σοβιετική Ένωση, η Λευκορωσία και η Ουκρανία. Δηλαδή, δύο Δημοκρατίες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης συμμετείχαν στις συνελεύσεις, στις δραστηριότητες και στις εν γένει εργασίες του ΟΗΕ επί ίσοις όροις με τα «κανονικά» κράτη.

είναι άγνωστα στη γλώσσα μας. Επίσης, όσο ανώτερη (ιεραρχικά) είναι η διοικητική υποδιαίρεση τόσο πιθανότερο είναι να είναι γνωστή στα ελληνικά.

Σε κάθε περίπτωση, είναι πολύ σημαντικό, όπως και για τα ανθρωπωνύμια, **να μην υπάρχει καμία αμφιβολία για την ταυτότητα του τοπωνυμίου**. Βασικό ρόλο παίζει και στο σημείο αυτό η κρίση του μεταφραστή. Αν, πάντως, ο μεταφραστής κρίνει ότι το τοπωνύμιο πρέπει ή ενδείκνυται να μεταγραφεί, συνιστάται να ακολουθεί τον τρόπο μεταγραφής που υποδεικνύεται στην επόμενη ενότητα 6. Η ενότητα αυτή, που είναι διαρθρωμένη κατά χώρα, περιορίζεται στις μεγαλύτερες διοικητικές και στατιστικές υποδιαίρεσεις (και στις μεγαλύτερες πόλεις).

6. Ακολουθεί κατάλογος με τις σημαντικότερες διοικητικές και στατιστικές υποδιαίρεσεις των κρατών μελών. Ως προς τις στατιστικές μονάδες, επισημαίνεται ότι αναφέρονται κατά κανόνα μόνο οι στατιστικές μονάδες μέχρι το επίπεδο NUTS-2. Επαναλαμβάνεται ότι είναι στην κρίση του κάθε μεταφραστή, με βασικό κριτήριο τη φύση του εγγράφου, η διατήρηση του τοπωνυμίου στην ξένη γλώσσα ή η μεταγραφή του στα ελληνικά. **Επισημαίνεται, πάντως, ότι, με εξαίρεση τα πάρα πολύ γνωστά τοπωνύμια, η συνήθης πρακτική —τουλάχιστον στις νομικές πράξεις— είναι να μένουν τα τοπωνύμια όπως στο πρωτότυπο, με τη λατινική γραφή τους, για λόγους σαφήνειας και ασφάλειας δικαίου**. Ωστόσο, στους πίνακες που ακολουθούν, δίνεται σε αρκετές περιπτώσεις η συνιστώμενη ελληνική μετάφραση ή μεταγραφή των τοπωνυμίων για τις —σχετικά λίγες— περιπτώσεις στις οποίες ενδέχεται να κριθεί σκόπιμη η απόδοσή τους στα ελληνικά.

Αυστρία

Η Αυστρία αποτελείται από 9 ομόσπονδα κράτη (Bundesländer). Στον πίνακα που ακολουθεί αναφέρονται αυτά τα ομόσπονδα κράτη με τις πρωτεύουσές τους. Για το **Salzburg** επισημαίνεται ότι, αν και η σωστή προφορά της πόλης αυτής είναι *Σάλτσμπουργκ*, ωστόσο προτείνεται η χρήση της ευρέως διαδεδομένης στα ελληνικά γραφής *Σάλτσμπουργκ*. Στα ενωσιακά κείμενα (και στην IATE) εμφανίζονται και οι δύο γραφές.

Ομόσπονδο κράτος	Πρωτεύουσα
Burgenland (Μπούργκενλαντ)	Eisenstadt (Άιζενστατ)
Kärnten (Καρινθία)	Klagenfurt (Κλάγκενφουρτ)
Niederösterreich (Κάτω Αυστρία)	St. Pölten (Ζανκτ Πέλτεν)
Oberösterreich (Άνω Αυστρία)	Linz (Λιντς)
Salzburg (Σάλτσμπουργκ)	Salzburg (Σάλτσμπουργκ)
Steiermark (Στυρία)	Graz (Γκρατς)
Tirol (Τιρόλο)	Innsbruck (Ινσμπρουκ)
Vorarlberg (Φόραρλμπεργκ)	Bregenz (Μπρέγκεντς)
Wien (Βιέννη)	Wien (Βιέννη)

Τα 9 ομόσπονδα κράτη της Αυστρίας αποτελούν στατιστικές μονάδες επιπέδου NUTS-2 και εντάσσονται στις ακόλουθες τρεις μεγαλύτερες στατιστικές μονάδες επιπέδου NUTS-1.

Ostösterreich	Ανατολική Αυστρία
Südösterreich	Νότια Αυστρία
Westösterreich	Δυτική Αυστρία

Βέλγιο

Το Βέλγιο χωρίζεται σε τρεις περιφέρειες, τη Vlaams Gewest (**Περιφέρεια Φλάνδρας**), τη Région Wallonne (**Περιφέρεια Βαλονίας**) και την Brussels Hoofdstedelijk Gewest ή Région de Bruxelles-Capitale (**Περιφέρεια Βρυξελλών**), και σε τρεις γλωσσικές κοινότητες (φλαμανδόφωνη, γαλλόφωνη και γερμανόφωνη). Στον πίνακα που ακολουθεί αναφέρονται οι τρεις περιφέρειες της χώρας και οι δέκα επαρχίες της με τις πρωτεύουσές τους. Η Περιφέρεια των Βρυξελλών δεν χωρίζεται σε επαρχίες.

Vlaams Gewest (Περιφέρεια Φλάνδρας) Κοινή ονομασία: Vlaanderen (Φλάνδρα ή Φλαμανδία· επίθετο: φλαμανδικός· εθνωνύμιο: Φλαμανδός)	Επαρχίες	Πρωτεύουσα
	Antwerpen (Αμβέρσα)	Antwerpen (Αμβέρσα)
	Limburg (Λιμβούργο)	Hasselt (Χάσελτ)
	Oost-Vlaanderen (Ανατολική Φλάνδρα)	Gent (Γάνδη)
	Vlaams-Brabant (Φλαμανδική Βραβάνδη)	Leuven (Λουβέν)
	West-Vlaanderen (Δυτική Φλάνδρα)	Brugge (Μπριζ)
Région Wallonne (Περιφέρεια Βαλονίας) Κοινή ονομασία: Wallonie (Βαλονία)	Επαρχίες	
	Brabant wallon (Βαλονική Βραβάνδη)	Wavre (Ουάβρ)
	Hainaut (Ενό)	Mons (Μονς)
	Liège (Λιέγη)	Liège (Λιέγη)
	Luxembourg (Λουξεμβούργο)	Arlon (Αρλόν)
	Namur (Ναμίρ)	Namur (Ναμίρ)
Brussels Hoofdstedelijk Gewest· Région de Bruxelles- Capitale (Περιφέρεια Βρυξελλών)	—	—

Η στατιστική υποδιαίρεση της βελγικής επικράτειας συμπίπτει με τη διοικητική: οι περιφέρειες αποτελούν στατιστικές μονάδες επιπέδου NUTS-1 και οι επαρχίες στατιστικές μονάδες επιπέδου NUTS-2.

Βουλγαρία

Από το 1999 η Βουλγαρία διαιρείται σε 28 επαρχίες (βουλγαρικά: области, oblasti· στον ενικό: област, oblast). Κάθε επαρχία έχει πάρει το όνομά της από την πρωτεύουσά της. Για τις επαρχίες Sofia Oblast (Επαρχία Σόφιας) και Sofia-Grad (Πόλη Σόφιας ή, ορθότερα, Επαρχία της Πόλης της Σόφιας), επισημαίνεται ότι πρωτεύουσα και των δύο είναι η Σόφια. Οι επαρχίες υποδιαιρούνται σε 265 δήμους (община, obshtina).

Κατά κανόνα, στα ενωσιακά κείμενα οι ονομασίες των βουλγαρικών επαρχιών (και πόλεων) δεν μεταγράφονται στα ελληνικά, με εξαίρεση τη **Σόφια** (πόλη και επαρχία). Αν χρειαστεί να γίνει μεταγραφή, ακολουθείται ο κανόνας της όσο το δυνατόν ακριβέστερης και απλογραφημένης απόδοσης της αυθεντικής προφοράς. Η **Βάρνα**, αν γραφτεί στα ελληνικά, κλίνεται στη γενική (της *Βάρνας*). Για μερικές επαρχίες και πόλεις υπάρχουν ελληνικές ιστορικές ονομασίες, που όμως δεν χρησιμοποιούνται σχεδόν ποτέ στα ενωσιακά έγγραφα λόγω της φύσης των εγγράφων αυτών. Πρόκειται για το **Burgas** (**Πύργος**), για το **Plovdiv** (**Φιλιπούπολη**), για το **Dobrich** (**Δοβρουτσά**) και για τη **Silistra** (**Σιλίστρια**).

Πίνακας των 28 βουλγαρικών επαρχιών

Blagoevgrad	Burgas	Dobrich	Gabrovo
Haskovo	Kardzhali	Kyustendil	Lovech
Montana	Pazardzhik	Pernik	Pleven
Plovdiv	Razgrad	Ruse	Shumen
Silistra	Sliven	Smolyan	Σόφια (επαρχία)
Σόφια (πόλη)	Stara Zagora	Targovishte	Varna
Veliko Tarnovo	Vidin	Vratsa	Yambol

Οι 28 βουλγαρικές επαρχίες κατατάσσονται, για στατιστικούς σκοπούς, σε δύο στατιστικές μονάδες επιπέδου NUTS-1, οι οποίες, με τη σειρά τους, υποδιαιρούνται σε 6 στατιστικές μονάδες επιπέδου NUTS-2, που κατά κανόνα δεν μεταφράζονται στα ελληνικά.

Severna i Yugoiztochna Balgariya	Βόρεια και Νοτιοανατολική Βουλγαρία
<i>Severozapaden</i>	<i>Βορειοδυτική περιφέρεια</i>
<i>Severen tsentralen</i>	<i>Βορειοκεντρική περιφέρεια</i>
<i>Severoiztochen</i>	<i>Βορειοανατολική περιφέρεια</i>
<i>Yugoiztochen</i>	<i>Νοτιοανατολική περιφέρεια</i>
Yugozapadna i Yuzhna tsentralna Balgariya	Νοτιοδυτική και Νοτιοκεντρική Βουλγαρία
<i>Yuzhen tsentralen</i>	<i>Νοτιοκεντρική περιφέρεια</i>
<i>Yugozapaden</i>	<i>Νοτιοδυτική περιφέρεια</i>

Γαλλία

Η Γαλλία διαιρείται σε 18 **περιφέρειες** (régions), από τις οποίες 13 βρίσκονται στη μητροπολιτική χώρα και 5 στα υπερπόντια εδάφη. Οι περιφέρειες διαιρούνται σε **νομούς**²³²

²³² Για τη λέξη département προτιμήθηκε η απόδοση *νομός* αντί της διαδεδομένης απόδοσης *διαμέρισμα*. Άλλωστε, το γαλλικό département είναι ό,τι ο ελληνικός νομός: το δεύτερο επίπεδο της τοπικής αυτοδιοίκησης. Η απόδοση *διαμέρισμα* συνιστάται να χρησιμοποιείται για τη λέξη arrondissement, που μπορεί να είναι départemental ή municipal: νομαρχιακό ή δημοτικό. Επισημαίνεται, άλλωστε, ότι στο

(départements), που ανέρχονται σε 101. Καθεμία από τις πέντε υπερπόντιες περιφέρειες αποτελεί συγχρόνως και νομό.

Στα ενωσιακά κείμενα αρκετές γαλλικές περιφέρειες μεταφράζονται ή μεταγράφονται στα ελληνικά, καθώς είναι πολύ γνωστές. Μάλιστα, οι ονομασίες ορισμένων απ' αυτές έχουν προσαρμοστεί απόλυτα στο ελληνικό κλιτικό σύστημα. Αντίθετα, οι νομοί, πλην λίγων εξαιρέσεων, δεν μεταφράζονται ούτε μεταγράφονται κατά κανόνα στα ελληνικά.

Οι 18 γαλλικές περιφέρειες

Οι 13 περιφέρειες της μητροπολιτικής Γαλλίας

(η εντός παρενθέσεως παύλα που υπάρχει σε μερικά τοπωνύμια σημαίνει ότι δεν συνηθίζεται η μεταγραφή του τοπωνυμίου στα ελληνικά)

Όνομασία	Πρωτεύουσα	Όνομασία	Πρωτεύουσα
Auvergne-Rhône-Alpes (Οβέρνη-Ροδανός-Άλπεις)	Lyon (Λιόν/Λυών ²³³)	Île-de-France (-)	Paris (Παρίσι)
Bourgogne-Franche-Comté (Βουργουνδία - —)	Dijon (Ντιζόν)	Normandie (Νορμανδία)	Rouen (Ρουέν)
Bretagne (Βρετάνη)	Rennes (Ρεν)	Nouvelle Aquitaine (Νέα Ακουιτανία)	Bordeaux (Μπορντό)
Centre-Val de Loire	Orléans (Ορλεάνη)	Occitanie	Toulouse (Τουλούζη)
Corse (Κορσική)	Ajaccio (Αζαζιό· ενίοτε: Αιάκιο)	Pays de la Loire (Χώρα του Λίγηρα)	Nantes [Ναντ ή Νάντη (ιστορική ονομασία, γνωστή από το ομώνυμο έδικο)]
Grand Est (-)	Strasbourg (Στρασβούργο)	Provence-Alpes-Côte d'Azur (Προβηγκία-Άλπεις-Κυανή Ακτή)	Marseille (Μασσαλία)
Hauts-de-France (-)	Lille (Λίλ)		

Οι 5 υπερπόντιες περιφέρειες

Οι πέντε υπερπόντιες περιφέρειες αποτελούν και νομούς:

Όνομασία	Πρωτεύουσα
Guadeloupe (Γουαδελούπη)	Basse-Terre (Μπας Τερ)
Guyane (Γουιάνα)	Cayenne (Καγιέν)
Martinique (Μαρτινίκα)	Fort-de-France (Φορ ντε Φρανς)
Mayotte (Μαγιότ)	Mamoudjou (Μαμουτζού)
Réunion (Ρεϊνιόν ²³⁴)	Saint-Denis (Σεν Ντενί)

γαλλοελληνικό λεξικό Κάουφμαν, όπως και στα παλαιότερα του Michigan Press και του Ηπίτη, η λέξη département αποδίδεται νομός.

²³³ Ο τύπος αυτός εμφανίζεται πολύ συχνά στα ενωσιακά/κοινοτικά κείμενα αλλά και στο διαδίκτυο, όπου μάλιστα είναι ο συνηθέστερος. Ως εκ τούτου, θεωρείται αποδεκτός παράλληλα με τον συνιστώμενο —ως απλούστερο— Λιόν.

Κατάλογος των γαλλικών νομών

Μητροπολιτική Γαλλία			Υπερπόντιοι νομοί
Ain	Gers	Pyrénées-Atlantiques	Guadeloupe (Γουαδελούπη)
Aisne	Gironde	Hautes-Pyrénées	
Allier	Hérault	Pyrénées-Orientales	Martinique (Μαρτινίκα)
Alpes-de-Haute-Provence	Ille-et-Vilaine	Bas-Rhin	
Hautes-Alpes	Indre	Haut-Rhin	Mayotte (Μαγιότ)
Alpes-Maritimes	Indre-et-Loire	Rhône	
Ardèche	Isère	Lyon Metropolis	Guyane (Γουιάνα)
Ardennes	Jura	Haute-Saône	
Ariège	Landes	Saône-et-Loire	La Réunion (Ρεϊνιόν)
Aube	Loir-et-Cher	Sarthe	
Aude	Loire	Savoie	
Aveyron	Haute-Loire	Haute-Savoie	
Bouches-du-Rhône	Loire-Atlantique	Paris	
Calvados	Loiret	Seine-Maritime	
Cantal	Lot	Seine-et-Marne	
Charente	Lot-et-Garonne	Yvelines	
Charente-Maritime	Lozère	Deux-Sèvres	
Cher	Maine-et-Loire	Somme	
Corrèze	Manche	Tarn	
Corse-du-Sud	Marne	Tarn-et-Garonne	
Haute-Corse	Haute-Marne	Var	
Côte-d'Or	Mayenne	Vaucluse	
Côtes-d'Armor	Meurthe-et-Moselle	Vendée	
Creuse	Moselle	Vienne	
Dordogne	Meuse	Haute-Vienne	
Doubs	Morbihan	Vosges	
Drôme	Moselle	Yonne	
Eure	Nièvre	Territoire de Belfort	
Eure-et-Loir	Nord	Essonne	
Finistère	Oise	Hauts-de-Seine	
Gard	Orne	Seine-Saint-Denis	
Haute-Garonne	Pas-de-Calais	Val-de-Marne	
	Puy-de-Dôme	Val-d'Oise	

Για στατιστικούς σκοπούς η χώρα διαιρείται στις ακόλουθες εννέα στατιστικές περιφέρειες επιπέδου NUTS-1 (κάτω από κάθε περιφέρεια αναγράφονται, με πλάγια γράμματα, οι επιπέδου NUTS-2 υποδιαρέσεις της).

Île-de-France	Île-de-France
<i>Île-de-France</i>	<i>Île-de-France</i>
Bassin parisien	Bassin parisien
<i>Champagne-Ardenne</i>	<i>Καμπανία-Αρδένες</i>
<i>Picardie</i>	<i>Πικαρδία</i>

²³⁴ Στο Google εμφανίζονται τρεις τύποι (Ρεϊνιόν, Ρεϊνιόν και Ρεουνιόν) με περίπου ίση συχνότητα αλλά με ελαφρά υπεροχή του απλούστερου τύπου Ρεϊνιόν, ο οποίος, ως εκ τούτου, προτιμήθηκε.

<i>Haute-Normandie</i>	<i>Άνω Νορμανδία</i>
<i>Centre</i>	<i>Centre</i>
<i>Basse-Normandie</i>	<i>Κάτω Νορμανδία</i>
<i>Bourgogne</i>	<i>Βουργουνδία</i>
Nord - Pas-de-Calais	Nord - Pas-de-Calais
<i>Nord - Pas-de-Calais</i>	<i>Nord - Pas-de-Calais</i>
Est	Est
<i>Lorraine</i>	<i>Λορένη</i>
<i>Alsace</i>	<i>Άλσατία</i>
<i>Franche-Comté</i>	<i>Franche-Comté</i>
Ouest	Ouest
<i>Pays de la Loire</i>	<i>Pays de la Loire (Χώρα του Λίγηρα)</i>
<i>Bretagne</i>	<i>Βρετάνη</i>
<i>Poitou-Charentes</i>	<i>Poitou-Charentes</i>
Sud-Ouest	Sud-Ouest
<i>Aquitaine</i>	<i>Ακουιτανία</i>
<i>Midi-Pyrénées</i>	<i>Midi-Pyrénées</i>
<i>Limousin</i>	<i>Limousin</i>
Centre-Est	Centre-Est
<i>Rhône-Alpes</i>	<i>Rhône-Alpes (Ροδανός-Άλπεις)</i>
<i>Auvergne</i>	<i>Auvergne (Οβέρνη)</i>
Méditerranée	Méditerranée
<i>Languedoc-Roussillon</i>	<i>Languedoc-Roussillon</i>
<i>Provence-Alpes-Côte d'Azur (PACA)</i>	<i>Provence-Alpes-Côte d'Azur (Προβηγκία – Άλπεις – Κυανή Ακτή)</i>
<i>Corse</i>	<i>Κορσική</i>
Départements d'outre-mer (DOM)	Υπερπόντιοι νομοί
<i>Guadeloupe</i>	<i>Γουαδελούπη</i>
<i>Martinique</i>	<i>Μαρτινίκα</i>
<i>Mayotte</i>	<i>Μαγιότ</i>
<i>Guyane</i>	<i>Γουιάνα</i>
<i>Réunion</i>	<i>Ρεϊνιόν</i>

Γερμανία

Η Γερμανία αποτελείται από τα ακόλουθα 16 ομόσπονδα κράτη:

Ομόσπονδο κράτος		Πρωτεύουσα	Παρατηρήσεις
Γερμανική ονομασία	Ελληνική ονομασία		
Baden-Württemberg	Βάδη-Βιρτεμβέργη	Stuttgart (Στουτγάρδη)	Όχι Βυρτεμβέργη: προτίμηση της απλούστερης και εξίσου διαδεδομένης γραφής
Bayern	Βαυαρία	München (Μόναχο)	Στο ορθογραφικό λεξικό του Γ. Μπαμπινιώτη (ορθά, καταρχήν) συνιστάται η γραφή <i>Βαβαρία</i> ,

			κατά τα Σκανδιναβία, Γιουγκοσλαβία κ.λπ. Ωστόσο, η γραφή <i>Βαυαρία</i> (αν και γλωσσολογικά αδικαιολόγητη), υπερτερεί συντριπτικά και θεωρείται καθιερωμένη στα ελληνικά (ίσως και λόγω της Βαυαροκρατίας).
Berlin	Βερολίνο	Berlin (Βερολίνο)	
Brandenburg	Βραδεμβούργο	Potsdam (Πότσνταμ)	
Bremen	Βρέμη	Bremen (Βρέμη)	
Hamburg	Αμβούργο	Hamburg (Αμβούργο)	
Hessen	Έση	Wiesbaden (Βισμπάντεν)	Αν και η γραφή με δύο σίγμα υπερτερεί ποσοστιαία της γραφής με ένα σίγμα, συνιστάται η δεύτερη για συστηματικούς λόγους (την προτείνει και ο Γ. Παπαναστασίου στο βιβλίο <i>Νεοελληνική ορθογραφία</i> , σ. 411). Εξάλλου, όπως επισημαίνει ο Δημοσθένης Κούρτοβικ σε άρθρο του στην εφημερίδα Τα Νέα της 18.2.2006 (το παραθέτει ο Ν. Σαραντάκος στον ιστότοπό του), <i>το ομόσπονδο κρατίδιο της Γερμανίας Hessen δεν λέγεται στα ελληνικά Έσεν, αλλά Έση. Το Έσεν (Essen) είναι πόλη στη Βόρεια Ρηνανία - Βεστφαλία.</i>
Mecklenburg-Vorpommern	Μεκλεμβούργο - Δυτική Πομερανία	Schwerin (Σβερίν)	Λανθασμένες οι αποδόσεις Προπομερανία και Πρόσω Πο(μ)μερανία, που εμφανίζονται και σε ενωσιακά έγγραφα.
Niedersachsen	Κάτω Σαξονία	Hannover (Ανόβερο)	
Nordrhein-Westfalen	Βόρεια Ρηνανία - Βεστφαλία	Düsseldorf (Ντίσελντορφ)	
Rheinland-Pfalz	Ρηνανία-Παλατινάτο	Mainz (Μάιντς)	
Saarland	Σάαρ ή Σάαρλαντ (συνηθέστερο χωρίς το –λαντ)	Saarbrücken (Σααρμπρίκεν)	Αν και η σωστή προφορά είναι Ζάαρ και Ζααρμπρίκεν, συνιστάται η χρήση των καθιερωμένων στα ελληνικά γραφών Σάαρ και Σααρμπρίκεν.
Sachsen	Σαξονία	Dresden (Δρέσδη)	
Sachsen-Anhalt	Σαξονία-Άνχαλτ	Magdeburg (Μαγδεβούργο)	Στην Επίσημη Εφημερίδα C 277 της 14.11.2002, σ. 2, εμφανίζεται και η απόδοση Σαξονία- Ανχάλτη (απόφαση της 18ης Σεπτεμβρίου 2002, N308/2002, Γερμανία, κατευθυντήριες γραμμές για τις ενισχύσεις υπέρ επενδύσεων για σιδηροδρομική υποδομή

			στη Σαξονία-Ανχάλτη).
Schleswig-Holstein	Σλέσβιχ-Χολστάιν	Kiel (Κίελο)	
Thüringen	Θουριγγία	Erfurt (Ερφούρτη)	

Για στατιστικούς σκοπούς τα 16 ομόσπονδα κράτη αποτελούν στατιστικές μονάδες επιπέδου NUTS-1, που υποδιαιρούνται σε διάφορες μονάδες επιπέδου NUTS-2 (κάτω από κάθε μονάδα επιπέδου NUTS-1 αναγράφονται, με πλάγια γράμματα, οι επιπέδου NUTS-2 υποδιαιρέσεις της).

Baden-Württemberg	Βάδη-Βιρτεμβέργη
<i>Stuttgart</i>	<i>Stuttgart (Στουτγάρδη)</i>
<i>Karlsruhe</i>	<i>Karlsruhe (Καρλσρούη)</i>
<i>Freiburg</i>	<i>Freiburg (Φράιμπουργκ)</i>
<i>Tübingen</i>	<i>Tübingen (Τίμπινγκεν ή Τυβίγγη)</i>
Bayern	Βαυαρία
<i>Oberbayern</i>	<i>Oberbayern (Άνω Βαυαρία)</i>
<i>Niederbayern</i>	<i>Niederbayern (Κάτω Βαυαρία)</i>
<i>Oberpfalz</i>	<i>Oberpfalz (Άνω Παλατινάτο)</i>
<i>Oberfranken</i>	<i>Oberfranken (Άνω Φραγκονία)</i>
<i>Mittelfranken</i>	<i>Mittelfranken (Μέση Φραγκονία)</i>
<i>Unterfranken</i>	<i>Unterfranken (Κάτω Φραγκονία)</i>
<i>Schwaben</i>	<i>Schwaben (Σουηβία)</i>
Berlin	Βερολίνο
<i>Berlin</i>	<i>Berlin (Βερολίνο)</i>
Brandenburg	Βραδεμβούργο
<i>Brandenburg-Nordost</i>	<i>Brandenburg-Nordost (Βορειοανατολικό Βραδεμβούργο)</i>
<i>Brandenburg-Südwest</i>	<i>Brandenburg-Südwest (Νοτιοδυτικό Βραδεμβούργο)</i>
Bremen	Βρέμη
<i>Bremen</i>	<i>Bremen (Βρέμη)</i>
Hamburg	Αμβούργο
<i>Hamburg</i>	<i>Hamburg (Αμβούργο)</i>
Hessen	Έση
<i>Darmstadt</i>	<i>Darmstadt (Ντάρμστατ)</i>
<i>Giessen</i>	<i>Giessen (Γκίσεν)</i>
<i>Kassel</i>	<i>Kassel (Κάσελ)</i>
Mecklenburg-Vorpommern	Μεκλεμβούργο - Δυτική Πομερανία
<i>Mecklenburg-Vorpommern</i>	<i>Μεκλεμβούργο - Δυτική Πομερανία</i>
Niedersachsen	Κάτω Σαξονία
<i>Braunschweig</i>	<i>Braunschweig (Μπραουνσβάιγκ)</i>
<i>Hannover</i>	<i>Hannover (Ανόβερο)</i>
<i>Lüneburg</i>	<i>Lüneburg (Λίνεμπουργκ)</i>
<i>Weser-Ems</i>	<i>Weser-Ems (Βέζερ-Εμς)</i>
Nordrhein-Westfalen	Βόρεια Ρηνανία - Βεστφαλία
<i>Düsseldorf</i>	<i>Düsseldorf (Ντίσελντορφ)</i>
<i>Köln</i>	<i>Cologne (Κολωνία)</i>
<i>Münster</i>	<i>Münster (Μίνστερ)</i>

<i>Detmold</i>	<i>Detmold (Ντέτμολντ)</i>
<i>Arnsberg</i>	<i>Arnsberg (Άρνσμπεργκ)</i>
Rheinland-Pfalz	Ρηνανία-Παλατινάτο
<i>Koblenz</i>	<i>Koblenz (Κόμπλεντς)</i>
<i>Trier</i>	<i>Trier (Τρίερ)</i>
<i>Rhein Hessen-Pfalz</i>	<i>Rhein Hessen-Pfalz (Ράινεσεν-Πφαλτς)</i>
Saarland	Σάαρ
<i>Saarland</i>	<i>Saarland (Σάαρ)</i>
Sachsen	Σαξονία
<i>Chemnitz</i>	<i>Chemnitz (Κέμνιτς)</i>
<i>Dresden</i>	<i>Dresden (Δρέσδη)</i>
<i>Leipzig</i>	<i>Leipzig (Λειψία)</i>
Sachsen-Anhalt	Σαξονία-Άνχαλτ
<i>Sachsen-Anhalt</i>	<i>Σαξονία-Άνχαλτ</i>
Schleswig-Holstein	Schleswig-Holstein
<i>Schleswig-Holstein</i>	<i>Schleswig-Holstein (Σλέσβιχ-Χολστάιν)</i>
Thüringen	Θουριγγία
<i>Thüringen</i>	<i>Θουριγγία</i>

Δανία

Από την 1η Ιανουαρίου 2007 η Δανία χωρίζεται σε 5 **περιφέρειες**, που αντικατέστησαν τις παλιές **κομητείες (amter)**. Συνήθως, στα ενωσιακά κείμενα, οι ονομασίες των περιφερειών και των πόλεων της Δανίας (πλην της πρωτεύουσας **Κοπεγχάγης** και ελάχιστων άλλων εξαιρέσεων) δεν μεταφράζονται ούτε μεταγράφονται στα ελληνικά. Ελληνική μετάφραση μπορεί να υπάρξει, αν είναι γραμμένες στα αγγλικά (ή, σπανιότερα, στα γαλλικά) στο πρωτότυπο. Το **Århus**, που απαντά πολύ συχνά και τη γραφή **Aarhus**, είναι γνωστό από την ομώνυμη σύμβαση, η οποία εμφανίζεται με τέσσερις τρόπους: σύμβαση του Århus ή Aarhus (δηλαδή με τη λατινική γραφή της λέξης)· σύμβαση του Άαρχους (διαδεδομένη, αλλά εσφαλμένη από την άποψη της προφοράς γραφή)· σύμβαση του Όρχους (σωστή από την άποψη της προφοράς γραφή, αλλά το ω δεν συνάδει με την αρχή της απλογράφησης)· και σύμβαση του Όρχους (γραφή σωστή από την άποψη της προφοράς και σύμφωνη με την αρχή της απλογράφησης). Επομένως, συνιστάται να χρησιμοποιείται κατά κανόνα η πρώτη και εναλλακτικά η τέταρτη γραφή. Ενίοτε, μεταγράφεται στα ελληνικά και η πόλη **Odense (Οντενσε)**, γνωστή και ως γενέτειρα του Χανς Κρίστιαν Άντερσεν.

Οι περιφέρειες της Δανίας είναι οι εξής:

Περιφέρεια	Πρωτεύουσα	Μεγαλύτερη πόλη
Hovedstaden (Περιφέρεια πρωτεύουσας)	Hillerød	Copenhagen (Κοπεγχάγη)
Midtjylland (Κεντρική Γιουτλάνδη)	Viborg	Århus (Όρχους)
Nordjylland (Βόρεια Γιουτλάνδη)	Aalborg	Aalborg
Sjælland (Σέελαντ)	Sorø	Roskilde
Syddanmark (Νότια Δανία)	Vejle	Odense (Οντενσε)

Ως προς το ανώτερο επίπεδο στατιστικής ταξινόμησης (NUTS-1) η επικράτεια της Δανίας αποτελεί ενιαία στατιστική μονάδα. Οι πέντε προαναφερόμενες περιφέρειες αποτελούν στατιστικές μονάδες επιπέδου NUTS-2.

Ελλάδα

Είναι αυτονόητο ότι όλα τα ελληνικά τοπωνύμια πρέπει να γράφονται πάντοτε στα ελληνικά.

Εσθονία

Η Εσθονία διαιρείται στις ακόλουθες 15 διοικητικές περιφέρειες (εσθονικά **maakond**, πληθυντικός: **maakonnad**).

Harjumaa, Hiiumaa, Ida-Virumaa, Järvamaa, Jõgevamaa, Läänemaa, Lääne-Virumaa, Pärnumaa, Põlvamaa, Raplamaa, Saaremaa, Tartumaa, Valgamaa, Viljandimaa, Võrumaa.

Στα ελληνικά η λέξη maakond, όταν μεταφράζεται (γιατί σε πολλά κείμενα μένει αμετάφραστη), αποδίδεται με τον όρο **κομητεία**, για τον απλό λόγο ότι στα αγγλικά πρωτότυπα εμφανίζεται ενίοτε ως county.

Οι διοικητικές περιφέρειες και οι πόλεις της Εσθονίας δεν μεταγράφονται στα ελληνικά, με εξαίρεση την πρωτεύουσα **Τάλιν**.

Ως προς τα δύο ανώτερα επίπεδα στατιστικής ταξινόμησης η επικράτεια της Εσθονίας αποτελεί ενιαία στατιστική μονάδα. Υπάρχουν μόνο οι ακόλουθες πέντε στατιστικές περιφέρειες επιπέδου NUTS-3:

Rõhja-Eesti	Βόρεια Εσθονία
Lääne-Eesti	Δυτική Εσθονία
Kesk-Eesti	Κεντρική Εσθονία
Kirde-Eesti	Βορειοανατολική Εσθονία
Lõuna-Eesti	Νότια Εσθονία

Ηνωμένο Βασίλειο (παρά την αποχώρηση του Ηνωμένου Βασιλείου από την Ευρωπαϊκή Ένωση, το παρόν σημείο διατηρείται στον Οδηγό για ιστορικούς λόγους)

Η διοικητική γεωγραφία του Ηνωμένου Βασιλείου είναι πολύπλοκη, πολυεπίπεδη και ανομοιογενής. Το Ηνωμένο Βασίλειο αποτελείται από την Αγγλία, τη Βόρεια Ιρλανδία, τη Σκωτία και την Ουαλία. Όσον αφορά την τοπική αυτοδιοίκηση στο Ηνωμένο Βασίλειο, η Αγγλία, η Βόρεια Ιρλανδία, η Σκωτία και η Ουαλία έχουν η καθεμία το δικό της σύστημα διοικητικής και γεωγραφικής οριοθέτησης.

Η Αγγλία χωρίζεται στις ακόλουθες 9 διοικητικές περιφέρειες (regions), που αποτελούν συγχρόνως και στατιστικές μονάδες επιπέδου NUTS-1. Δίπλα σε κάθε στατιστική μονάδα αναγράφονται οι στατιστικές μονάδες επιπέδου NUTS-2 στις οποίες υποδιαιρείται.

NUTS-1	NUTS-2	NUTS-1	NUTS-2	NUTS-1	NUTS-2
East	-East Anglia -Bedfordshire and Hertfordshire -Essex	East Midlands	-Derbyshire and Nottinghamshire -Leicestershire, Rutland and Northamptonshire -Lincolnshire	London	-Inner London -Outer London
North East	-Tees Valley and Durham - Northumberland and Tyne and Wear	North West	-Cumbria -Cheshire -Greater Manchester -Lancashire	South East	-Berkshire, Buckinghamshire and Oxfordshire -Surrey, East and West Sussex -Hampshire and Isle of Wight -Kent
			Merseyside		
South West	-Gloucestershire, Wiltshire and Bristol/Bath area -Dorset and Somerset -Cornwall and Isles of Scilly -Devon	West Midlands	-Herefordshire, Worcestershire and Warwickshire -Shropshire and Staffordshire -West Midlands	Yorkshire and the Humber	-East Yorkshire and Northern Lincolnshire -North Yorkshire -South Yorkshire -West Yorkshire

Η Σκωτία υποδιαιρείται σε 32 council areas, ενώ αποτελεί και στατιστική μονάδα επιπέδου NUTS-1. Αυτή η στατιστική μονάδα περιλαμβάνει τις ακόλουθες τέσσερις μικρότερες στατιστικές μονάδες επιπέδου NUTS-2: Eastern Scotland, South Western Scotland, North Eastern Scotland και Highlands and Islands.

Η Ουαλία υποδιαιρείται σε 22 unitary authorities, ενώ αποτελεί και στατιστική μονάδα επιπέδου NUTS-1. Αυτή η στατιστική μονάδα περιλαμβάνει τις ακόλουθες δύο μικρότερες στατιστικές μονάδες επιπέδου NUTS-2: West Wales and The Valleys και East Wales.

Η Βόρεια Ιρλανδία χωρίζεται σε 11 διοικητικά διαμερίσματα (districts), ενώ αποτελεί και στατιστική μονάδα επιπέδου NUTS-1.

Συνήθως οι διοικητικές και στατιστικές περιφέρειες του Ηνωμένου Βασιλείου μένουν αμετάφραστες στα ενωσιακά κείμενα. Αρκετές πόλεις, όμως, μεταφράζονται ή μεταγράφονται στα ελληνικά, ιδίως οι μεγαλύτερες, που είναι και πολύ γνωστές.

Ενδεικτικός κατάλογος: Λονδίνο, Μπέρμιγγαμ, Λίβερπουλ, Μάντσεστερ, Γλασκόβη, Εδιμβούργο, Μπρίστολ, Κάρντιφ, Νότιγγαμ, Λέστερ, Νιουκάσλ, Μπράιτον, Πόρτσμουθ,

Πλίμουθ, Σουόνσι, Σαουθάμπτον, Αμπερντίν, Λάνκαστερ, Οξφόρδη, Κέμπριτζ, Νόριτς, Κάντερμπερι κ.λπ.

Ιρλανδία

Παραδοσιακά η Ιρλανδία χωρίζεται σε τέσσερις **επαρχίες** (provinces), που έχουν ιστορικό και όχι διοικητικό χαρακτήρα. Σε κάθε επαρχία υπάρχουν αρχές τοπικής αυτοδιοίκησης (31 συνολικά), που ονομάζονται County Councils, City Councils ή City and County Councils. Οι επαρχίες και οι αντίστοιχες αρχές τοπικής αυτοδιοίκησης είναι οι εξής:

1. **Leinster** (*Laighin* στα ιρλανδικά)

Carlow County Council, Dublin City Council, Dún Laoghaire–Rathdown County Council, Fingal County Council, South Dublin County Council, Kildare County Council, Kilkenny County Council, Laois County Council, Longford County Council, Louth County Council, Meath County Council, Offaly County Council, Westmeath County Council, Wexford County Council, Wicklow County Council

2. **Munster** (*Mumhan* στα ιρλανδικά)

Clare County Council, Cork City Council, Cork County Council, Kerry County Council, Limerick City and County Council, Tipperary County Council, Waterford City and County Council

3. **Connacht** (*Connachta* στα ιρλανδικά)

Galway City Council, Galway County Council, Leitrim County Council, Mayo County Council, Roscommon County Council, Sligo County Council

4. **Ulster** (*Uladh* στα ιρλανδικά)

Cavan County Council, Donegal County Council, Monaghan County Council

Ως προς το ανώτερο επίπεδο στατιστικής ταξινόμησης (NUTS-1) η επικράτεια της Ιρλανδίας αποτελεί ενιαία στατιστική μονάδα. Υποδιαιρείται όμως στις ακόλουθες δύο στατιστικές μονάδες επιπέδου NUTS-2: *Border, Midland and Western* και *Southern and Eastern*.

Ισπανία

Στην Ισπανία υπάρχουν 17 **αυτόνομες κοινότητες** (comunidades autónomas) και δύο **αυτόνομες πόλεις** (ciudades autónomas). Οι δύο αυτόνομες πόλεις είναι η **Θέουτα** (Ceuta) και η **Μελίγια** (Melilla). Οι αυτόνομες κοινότητες με τις πρωτεύουσές τους, τις επαρχίες στις οποίες χωρίζονται και τις αντίστοιχες επαρχιακές πρωτεύουσες εμφανίζονται στον παρακάτω πίνακα.

Όνομασία	Πρωτεύουσα	Επαρχίες	Επαρχιακή πρωτεύουσα
Andalucía	Sevilla	Almería (Αλμερία)	Almería (Αλμερία)

(Ανδαλουσία)	(Σεβίλλη)	Cádiz (Κάδιθ)	Cádiz (Κάδιθ)
		Córdoba (Κόρδοβα)	Córdoba (Κόρδοβα)
		Granada (Γρανάδα)	Granada (Γρανάδα)
		Huelva (Ουέλβα)	Huelva (Ουέλβα)
		Jaén (Χαέν)	Jaén (Χαέν)
		Málaga (Μάλαγα)	Málaga (Μάλαγα)
		Sevilla (Σεβίλλη)	Sevilla (Σεβίλλη)
Aragón (Αραγονία)	Zaragoza (Θαραγόθα) (πιο γνωστή στα ελληνικά ως Σαραγόσα)	Huesca (Ουέσκα)	Huesca (Ουέσκα)
		Teruel (Τερουέλ)	Teruel (Τερουέλ)
		Zaragoza (Θαραγόθα)	Zaragoza (Θαραγόθα)
Principado de Asturias (Πριγκιπάτο των Αστουριών)	Oviedo (Οβιέδο)	Principado de Asturias (Πριγκιπάτο των Αστουριών)	Oviedo (Οβιέδο)
Islas Baleares (Βαlearίδες Νήσοι)	Palma de Mallorca (Πάλμα δε Μαγιόρκα)	Islas Baleares (Βαlearίδες Νήσοι)	Palma de Mallorca (Πάλμα δε Μαγιόρκα)
País Vasco (Χώρα των Βάσκων)	Vitoria (Βιτόρια)	Álava (Άλαβα)	Vitoria (Βιτόρια)
		Guipúzcoa (Γκιπούθκοα)	San Sebastián (Σαν Σεμπαστιάν)
		Vizcaya (Βιθκάια)	Bilbao (Μπιλμπάο)
Canarias (Κανάριες Νήσοι)	Las Palmas de Gran Canaria y Santa Cruz de Tenerife (Λας Πάλμας δε Γκραν Κανάρια και Σάντα Κρουθ δε Τενερίφε (από κοινού))	Las Palmas (Λας Πάλμας)	Las Palmas de Gran Canaria (Λας Πάλμας δε Γκραν Κανάρια)
		Santa Cruz de Tenerife (Σάντα Κρουθ δε Τενερίφε)	Santa Cruz de Tenerife (Σάντα Κρουθ δε Τενερίφε)

Cantabria (Κανταβρία)	Santander (Σανταντέρ)	Cantabria (Κανταβρία)	Santander (Σανταντέρ)
Castilla-La Mancha (Καστίλη - Λα Μάντσα)	Toledo (Τολέδο)	Albacete (Αλμπαθέτε)	Albacete (Αλμπαθέτε)
		Ciudad Real (Θιουδάδ Ρεάλ)	Ciudad Real (Θιουδάδ Ρεάλ)
		Cuenca (Κουένκα)	Cuenca (Κουένκα)
		Guadalajara (Γουαδαλαχάρα)	Guadalajara (Γουαδαλαχάρα)
		Toledo (Τολέδο)	Toledo (Τολέδο)
Castilla y León (Καστίλη και Λεόν)	Valladolid (Βαγιαδολίδ)	Ávila (Άβιλα)	Ávila (Άβιλα)
		Burgos (Μπούργος)	Burgos (Μπούργος)
		León (Λεόν)	León (Λεόν)
		Palencia (Παλένθια)	Palencia (Παλένθια)
		Salamanca (Σαλαμάνκα)	Salamanca (Σαλαμάνκα)
		Segovia (Σεγόβια)	Segovia (Σεγόβια)
		Soria (Σορία)	Soria (Σορία)
		Valladolid (Βαγιαδολίδ)	Valladolid (Βαγιαδολίδ)
		Zamora (Θαμόρα)	Zamora (Θαμόρα)
Cataluña (Καταλωνία)	Barcelona (Βαρκελώνη)	Barcelona (Βαρκελώνη)	Barcelona (Βαρκελώνη)
		Gerona (Χερόνα) [Girona (Τζιρόνα) στα καταλανικά]	Gerona (Χερόνα) [Girona (Τζιρόνα) στα καταλανικά]
		Lérida (Λέριδα) [Lleida (Λιέιδα) στα καταλανικά]	Lérida (Λέριδα) [Lleida (Λιέιδα) στα καταλανικά]
		Tarragona (Ταραγόνα)	Tarragona (Ταραγόνα)

Extremadura (Εστρεμαδούρα)	Mérida (Μέριδα)	Badajoz (Μπαδαχόθ)	Badajoz (Μπαδαχόθ)
		Cáceres (Κάθερες)	Cáceres (Κάθερες)
Galicia (Γαλικία)	Santiago de Compostela (Σαντιάγο δε Κομποστέλα)	La Coruña (Λα Κορούνια)	La Coruña (Λα Κορούνια)
		Lugo (Λούγο)	Lugo (Λούγο)
		Orense (Ορένσε)	Orense (Ορένσε)
		Pontevedra (Ποντεβέδρα)	Pontevedra (Ποντεβέδρα)
Comunidad de Madrid (Κοινότητα Μαδρίτης)	Madrid (Μαδρίτη)	Madrid (Μαδρίτη)	Madrid (Μαδρίτη)
Región de Murcia (Περιφέρεια Μούρθια)	Murcia (Μούρθια)	Murcia (Μούρθια)	Murcia (Μούρθια)
Comunidad Foral de Navarra (Κοινότητα της Ναβάρρας)	Pamplona (Παμπλόνα)	Navarra (Ναβάρρα)	Pamplona (Παμπλόνα)
La Rioja (Λα Ριόχα)	Logroño (Λογρόνιο)	La Rioja (Λα Ριόχα)	Logroño (Λογρόνιο)
Comunidad Valenciana (Κοινότητα της Βαλένθιας)	Valencia (Βαλένθια)	Alicante (Αλικάντε)	Alicante (Αλικάντε)
		Castellón (Καστεγιόν)	Castellón de la Plana (Καστεγιόν δε λα Πλάνα)
		Valencia (Βαλένθια)	Valencia (Βαλένθια)

Για στατιστικούς σκοπούς η χώρα διαιρείται στις ακόλουθες επτά στατιστικές περιφέρειες επιπέδου NUTS-1 (κάτω από κάθε περιφέρεια αναγράφονται, με πλάγια γράμματα, οι επιπέδου NUTS-2 υποδιαίρεσεις της).

Noroeste	Βορειοδυτική χώρα
<i>Galicia</i>	<i>Γαλικία</i>
<i>Principado de Asturias</i>	<i>Πριγκιπάτο Αστουριών</i>
<i>Cantabria</i>	<i>Κανταβρία</i>
Noreste	Βορειοανατολική χώρα

<i>País Vasco</i>	<i>Χώρα των Βάσκων</i>
<i>Comunidad Foral de Navarra</i>	<i>Κοινότητα Ναβάρρας</i>
<i>La Rioja</i>	<i>Λα Ριόχα</i>
<i>Aragón</i>	<i>Αραγονία</i>
Comunidad de Madrid	Κοινότητα Μαδρίτης
<i>Comunidad de Madrid</i>	<i>Κοινότητα Μαδρίτης</i>
Centro	Κεντρική χώρα
<i>Castilla y León</i>	<i>Καστίλη και Λεόν</i>
<i>Castilla-La Mancha</i>	<i>Καστίλη - Λα Μάντσα</i>
<i>Extremadura</i>	<i>Εστρεμαδούρα</i>
Este	Ανατολική χώρα
<i>Cataluña</i>	<i>Καταλωνία</i>
<i>Comunidad Valenciana</i>	<i>Κοινότητα Βαλένθιας</i>
<i>Illes Balears</i>	<i>Βαlearίδες νήσοι</i>
Sur	Νότια χώρα
<i>Andalucía</i>	<i>Ανδαλουσία</i>
<i>Región de Murcia</i>	<i>Μούρθια</i>
<i>Ciudad Autónoma de Ceuta</i>	<i>Αυτόνομη πόλη Θέουτα</i>
<i>Ciudad Autónoma de Melilla</i>	<i>Αυτόνομη πόλη Μελίγια</i>
Canarias	Κανάριες Νήσοι

Ιταλία

Η Ιταλία χωρίζεται σε 20 περιφέρειες (regioni), που με τη σειρά τους υποδιαιρούνται σε επαρχίες (province) ή μητροπολιτικές πόλεις (città metropolitane) και δήμους (comuni).

Κατάλογος των 20 ιταλικών περιφερειών και των επαρχιών ή μητροπολιτικών πόλεών τους

Περιφέρεια	Πρωτεύουσα	Επαρχίες
Lombardia (Λομβαρδία)	Milano (Μιλάνο)	Bergamo, Brescia, Como, Cremona, Lecco, Lodi, Mantova, Milano (μητροπολιτική πόλη), Monza e Brianza, Pavia, Sondrio, Varese
Campania (Καμπανία)	Napoli (Νάπολη)	Avellino, Benevento, Caserta, Napoli (μητροπολιτική πόλη), Salerno
Lazio (Λάτσιο)	Roma (Ρώμη)	Frosinone, Latina, Rieti, Roma (μητροπολιτική πόλη), Viterbo
Sicilia (Σικελία)	Palermo (Παλέρμο)	Agrigento, Caltanissetta, Catania, Enna, Messina, Palermo, Ragusa, Siracusa, Trapani
Veneto (Βένετο)	Venezia (Βενετία)	Belluno, Padova, Rovigo, Treviso, Venezia, Verona, Vicenza
Piemonte (Πιεμόντε ή Πεδεμόντιο)	Torino (Τορίνο)	Alessandria, Asti, Biella, Cuneo, Novara, Torino (μητροπολιτική πόλη), Verbano-Cusio-Ossola, Vercelli

Emilia-Romagna (Εμίλια-Ρομάνια)	Bologna (Μπολόνια)	Bologna (μητροπολιτική πόλη), Ferrara, Forlì-Cesena, Modena, Parma, Piacenza, Ravenna, Reggio Emilia, Rimini
Puglia (Απουλία)	Bari (Μπάρι)	Bari (μητροπολιτική πόλη), Barletta-Andria-Trani, Brindisi, Lecce, Foggia, Taranto
Toscana (Τοσκάνη)	Firenze (Φλωρεντία)	Arezzo, Firenze (μητροπολιτική πόλη), Grosseto, Livorno, Lucca, Massa-Carrara, Pisa, Pistoia, Prato, Siena
Calabria (Καλαβρία)	Catanzaro (Καταντζάρο)	Catanzaro, Cosenza, Crotona, Reggio Calabria, Vibo Valentia
Sardegna (Σαρδηνία)	Cagliari (Κάλιαρι)	Cagliari (μητροπολιτική πόλη), Nuoro, Oristano, Sassari, Sud Sardegna
Liguria (Λιγυρία)	Genova (Γένοβα)	Genova (μητροπολιτική πόλη), Imperia, La Spezia, Savona
Marche (Μάρκε)	Ancona (Αγκόνα)	Ancona, Ascoli Piceno, Fermo, Macerata, Pesaro e Urbino
Abruzzo (Αμπρούτσο)	L'Aquila (Λ' Άκουιλα)	Chieti, L'Aquila, Pescara, Teramo
Friuli – Venezia Giulia (Φριούλι – Βενέτσια Τζούλια)	Trieste (Τεργέστη)	Gorizia, Pordenone, Trieste, Udine
Trentino - Alto Adige (Τρεντίνο – Άλτο Άντιτζε)	Trento (Τρέντο)	Bolzano/Bozen, Trento
Umbria (Ουμβρία)	Perugia (Περούτζια)	Perugia, Terni
Basilicata (Μπαζιλικάτα ή Βασιλικάτα)	Potenza (Ποτέντσα)	Matera, Potenza
Molise (Μολίζε)	Campobasso (Καμπομπάσο)	Campobasso, Isernia
Valle d'Aosta (Κοιλάδα Αόστης)	Aosta (Αόστη)	Aosta

Για στατιστικούς σκοπούς η χώρα διαιρείται στις ακόλουθες πέντε στατιστικές περιφέρειες επιπέδου NUTS-1 (κάτω από κάθε περιφέρεια αναγράφονται, με πλάγια γράμματα, οι επιπέδου NUTS-2 υποδιαιρέσεις της). Πολλές απ' αυτές τις στατιστικές περιφέρειες, και ιδίως οι γνωστότερες επιπέδου NUTS-2, συχνά μεταφράζονται στα ελληνικά.

Nord Ovest

Βορειοδυτική χώρα

<i>Piemonte</i>	<i>Piemonte (Πεδεμόντιο)</i>
<i>Valle d'Aosta</i>	<i>Valle d'Aosta (Κοιλάδα Αόστης)</i>
<i>Liguria</i>	<i>Liguria (Λιγυρία)</i>
<i>Lombardia</i>	<i>Lombardia (Λομβαρδία)</i>
Nord Est	Βορειοανατολική χώρα
<i>Provincia Autonoma Bolzano/Bozen</i>	<i>Bolzano</i>
<i>Provincia Autonoma Trento</i>	<i>Trento</i>
<i>Veneto</i>	<i>Veneto</i>
<i>Friuli-Venezia Giulia</i>	<i>Friuli-Venezia Giulia</i>
<i>Emilia-Romagna</i>	<i>Emilia-Romagna</i>
Centro	Κεντρική χώρα
<i>Toscana</i>	<i>Toscana (Τοσκάνη)</i>
<i>Umbria</i>	<i>Umbria (Ουμβρία)</i>
<i>Marche</i>	<i>Marche</i>
<i>Lazio</i>	<i>Lazio</i>
Sud	Νότια χώρα
<i>Abruzzo</i>	<i>Abruzzo</i>
<i>Molise</i>	<i>Molise</i>
<i>Campania</i>	<i>Campania (Καμπανία)</i>
<i>Puglia</i>	<i>Puglia (Απουλία)</i>
<i>Basilicata</i>	<i>Basilicata</i>
<i>Calabria</i>	<i>Calabria (Καλαβρία)</i>
Isole	Νησιά
<i>Sicilia</i>	<i>Σικελία</i>
<i>Sardegna</i>	<i>Σαρδηνία</i>

Κάτω Χώρες

Οι Κάτω Χώρες έχουν τις ακόλουθες 12 επαρχίες (provincies):

Επαρχία (ολλανδ.)	Επαρχία (ελλ.)	Πρωτεύουσα (ολλανδ.)	Πρωτεύουσα (ελλ.)
Groningen	Χρόνινγκεν	Groningen	Χρόνινγκεν
Friesland (Fryslân)	Φρίσλαντ	Leeuwarden	Λέουαρντεν
Drenthe	Ντρέντε	Assen	Άσεν
Overijssel	Οβεράισελ	Zwolle	Ζβόλε
Flevoland	Φλέβολαντ	Lelystad	Λέλισταντ
Gelderland	Χέλντερλαντ	Arnhem	Άρνεμ
Utrecht	Ουτρέχτη	Utrecht	Ουτρέχτη
Noord-Holland	Βόρεια Ολλανδία	Haarlem	Χάαρλεμ
Zuid-Holland	Νότια Ολλανδία	Den Haag	Χάγη
Zeeland	Ζηλανδία/Ζέελαντ	Middelburg	Μίντελμπουργχ
Noord-Brabant	Βόρεια Βραβάνδη	's-Hertogenbosch	Ντεν Μπος
Limburg	Λιμβούργο	Maastricht	Μάαστριχτ

Αυτές οι 12 επαρχίες αποτελούν στατιστικές μονάδες επιπέδου NUTS-2 και εντάσσονται στις ακόλουθες τέσσερις μεγαλύτερες στατιστικές μονάδες επιπέδου NUTS-1.

Noord-Nederland	Βόρειες Κάτω Χώρες
Oost-Nederland	Ανατολικές Κάτω Χώρες
West-Nederland	Δυτικές Κάτω Χώρες
Zuid-Nederland	Νότιες Κάτω Χώρες

Κροατία

Η επικράτεια της Κροατίας υποδιαιρείται σε 20 κομητείες (στα κροατικά *županije*) συν την πόλη του Ζάγκρεμπ, η οποία έχει νομικό καθεστώς και κομητείας και πόλης. Οι κομητείες υποδιαιρούνται σε 127 πόλεις και 429 κοινότητες.

Κατά κανόνα, στα ενωσιακά κείμενα οι ονομασίες των κροατικών κομητειών (και πόλεων) δεν μεταγράφονται στα ελληνικά, με εξαίρεση το **Ζάγκρεμπ** (πόλη και κομητεία). Αν χρειαστεί να γίνει μεταγραφή, ακολουθείται ο κανόνας της όσο το δυνατόν ακριβέστερης και απλογραφημένης απόδοσης της αυθεντικής προφοράς.

Κατάλογος κροατικών κομητειών

Όνομασία κομητείας	Πρωτεύουσα
Bjelovar-Bilogora	Bjelovar
Brod-Posavina	Slavonski Brod
Dubrovnik-Neretva	Dubrovnik
Istria	Pazin
Karlovac	Karlovac
Koprivnica-Križevci	Koprivnica
Krapina-Zagorje	Krapina
Lika-Senj	Gospić
Međimurje	Čakovec
Osijek-Baranja	Osijek
Požega-Slavonia	Požega
Primorje-Gorski Kotar	Rijeka
Šibenik-Knin	Šibenik
Sisak-Moslavina	Sisak
Split-Dalmatia	Split
Varaždin	Varaždin
Virovitica-Podravina	Virovitica
Vukovar-Srijem	Vukovar

Zadar	Zadar
Κομητεία Zagreb	Zagreb
Πόλη του Zagreb	Zagreb

Κύπρος

Είναι αυτονόητο ότι όλα τα κυπριακά τοπωνύμια πρέπει να γράφονται πάντοτε στα ελληνικά.

Λετονία

Μετά τη διοικητική μεταρρύθμιση του 2009, η Λετονία έχει 110 δήμους (novadi), με σχετικά μικρό πληθυσμό, και 9 μεγαλύτερες πόλεις (republikas pilsētas). Οι 9 μεγαλύτερες πόλεις της Λετονίας είναι οι εξής: Daugavpils, Jēkabpils, Jelgava, Jūrmala, Liepāja, Rēzekne, Rīga (Ρίγα), Valmiera και Ventspils. Στις 10 Ιουνίου 2020 η λετονική Βουλή ενέκρινε μεταρρύθμιση που θα μειώσει τους 110 δήμους και τις 9 πόλεις σε 42 μονάδες τοπικής αυτοδιοίκησης.

Τα τοπωνύμια της Λετονίας δεν μεταγράφονται καταρχήν στα ελληνικά. Εξαιρέσεις: η ονομασία της χώρας και της πρωτεύουσάς της (**Ρίγα**).

Ως προς τα δύο ανώτερα επίπεδα στατιστικής ταξινόμησης η επικράτεια της Λετονίας αποτελεί ενιαία στατιστική μονάδα. Υπάρχουν μόνο οι ακόλουθες έξι στατιστικές περιφέρειες επιπέδου NUTS-3, που δεν μεταφράζονται στα ελληνικά πλην της περιφέρειας της Ρίγας: Kurzeme, Latgale, Rīga (Ρίγα), Pierīga, Vidzeme και Zemgale.

Λιθουανία

Η εδαφική και διοικητική υποδιαίρεση της Λιθουανίας είναι το **apskritis** (στον πληθυντικό: apskritys). Η Λιθουανία έχει 10 apskritys, που φέρουν το όνομα της πρωτεύουσάς τους. Κάθε apskritis υποδιαιρείται σε δήμους.

Στα ελληνικά η λέξη apskritis, όταν μεταφράζεται (γιατί σε πολλά κείμενα μένει αμετάφραστη), αποδίδεται με τον όρο **κομητεία**, για τον απλό λόγο ότι στα αγγλικά πρωτότυπα εμφανίζεται ως county, μολονότι η απόδοση αυτή δεν είναι απόλυτα ακριβής.

Κομητείες (λιθ.)	Κομητείες (ελλ.)	Πρωτεύουσα
Alytaus apskritis	κομητεία Alytus	Alytus
Kauno apskritis	κομητεία Kaunas (Κάουνας)	Kaunas (Κάουνας)
Klaipėdos apskritis	κομητεία Klaipėda	Klaipėda
Marijampolės apskritis	κομητεία Marijampolė	Marijampolė
Panevėžio apskritis	κομητεία Panevėžys	Panevėžys
Šiaulių apskritis	κομητεία Šiauliai	Šiauliai

Tauragės apskritis	κομητεία Tauragė	Tauragė
Telšiai apskritis	κομητεία Telšiai	Telšiai
Utenos apskritis	κομητεία Utena	Utena
Vilniaus apskritis	κομητεία Vilnius (Βίλνιους)	Vilnius (Βίλνιους)

Τα τοπωνύμια της Λιθουανίας δεν μεταγράφονται καταρχήν στα ελληνικά. Εξαιρέσεις: η ονομασία της χώρας και της πρωτεύουσάς της (**Βίλνιους**, σπανιότερα **Βίλνα**), καθώς και, ενίοτε, η πόλη **Κάουνας**, γνωστή από το μπάσκετ (Ζαλγκίρις Κάουνας).

Ως προς τα δύο ανώτερα επίπεδα στατιστικής ταξινόμησης η επικράτεια της Λιθουανίας αποτελεί ενιαία στατιστική μονάδα. Υπάρχουν όμως δέκα στατιστικές περιφέρειες επιπέδου NUTS-3, που συμπίπτουν με τις προαναφερόμενες διοικητικές περιφέρειες.

Λουξεμβούργο

Το Λουξεμβούργο είχε τρεις περιφέρειες (districts), οι οποίες καταργήθηκαν το 2015. Σήμερα υποδιαιρείται σε 12 καντόνια και 105 δήμους (communes). Τα καντόνια του Λουξεμβούργου είναι τα ακόλουθα: Capellen, Clervaux, Diekirch, Echternach, Esch-sur-Alzette, Grevenmacher, Luxembourg (Λουξεμβούργο), Mersch, Réding, Remich, Vianden και Wiltz.

Τα τοπωνύμια του Λουξεμβούργου δεν μεταγράφονται καταρχήν στα ελληνικά. Εξαιρέσεις: η ονομασία της χώρας και της πρωτεύουσάς της, καθώς και το Σένγκεν.

Η επικράτεια του Λουξεμβούργου αποτελεί ενιαία στατιστική μονάδα.

Μάλτα

Η Μάλτα χωρίζεται σε 5 περιφέρειες (στα μαλτεζικά: reġjuni). Three regions were originally, που περιλαμβάνουν 68 τοπικά συμβούλια (local councils). Οι 5 περιφέρειες της Μάλτας είναι οι ακόλουθες:

Περιφέρεια	Έδρα	Μεγαλύτερη πόλη
Κεντρική περιφέρεια	San Ġwann	Birkirkara
Περιφέρεια Gozo	Victoria	Victoria
Βόρεια περιφέρεια	St. Paul's Bay	St. Paul's Bay
Νοτιοανατολική περιφέρεια	Tarxien	Żabbar
Νότια περιφέρεια	Qormi	Qormi

Τα τοπωνύμια της Μάλτας δεν μεταγράφονται καταρχήν στα ελληνικά. Εξαιρέσεις: η ονομασία της χώρας και της πρωτεύουσάς της (της Βαλέτας), καθώς και τα νησιά **Γκότσο** και **Κομίνο**.

Ως προς τα δύο ανώτερα επίπεδα στατιστικής ταξινόμησης η επικράτεια της Μάλτας αποτελεί ενιαία στατιστική μονάδα. Υπάρχουν όμως οι ακόλουθες δύο στατιστικές περιφέρειες επιπέδου NUTS-3:

Malta (Malta)	Μάλτα
Ghawdex u Kemmuna (Gozo and Comino)	Γκότζο και Κομίνο

Ουγγαρία

Η Ουγγαρία υποδιαιρείται σε 20 διοικητικές περιφέρειες: τις 19 κομητείες (megyék, ενικός: megye) και την πρωτεύουσα (főváros) Βουδαπέστη.

Οι 20 διοικητικές περιφέρειες της Ουγγαρίας είναι οι ακόλουθες:

Όνομασία κομητείας	Πρωτεύουσα
Bács-Kiskun	Kecskemét
Baranya	Pécs
Békés	Békéscsaba
Borsod-Abaúj-Zemplén	Miskolc
Budapest (δήμος, όχι κομητεία)	Budapest (Βουδαπέστη)
Csongrád	Szeged
Fejér	Székesfehérvár
Győr-Moson-Sopron	Győr
Hajdú-Bihar	Debrecen
Heves	Eger
Jász-Nagykun-Szolnok	Szolnok
Komárom-Esztergom	Tatabánya
Nógrád	Salgótarján
Pest	Budapest (Βουδαπέστη)
Somogy	Kaposvár
Szabolcs-Szatmár-Bereg	Nyíregyháza
Tolna	Szekszárd
Vas	Szombathely
Veszprém	Veszprém
Zala	Zalaegerszeg

Οι διοικητικές περιφέρειες και οι πόλεις της Ουγγαρίας (πλην βεβαίως της Βουδαπέστης) δεν μεταγράφονται κατά κανόνα στα ελληνικά.

Για στατιστικούς σκοπούς η χώρα διαιρείται στις ακόλουθες τρεις στατιστικές περιφέρειες επιπέδου NUTS-1 (κάτω από κάθε περιφέρεια αναφέρονται οι επιπέδου NUTS-2 υποδιαιρέσεις της).

Közép-Magyarország <i>Közép-Magyarország</i>	Κεντρική Ουγγαρία <i>Κεντρική Ουγγαρία</i>
Dunántúl <i>Közép-Dunántúl</i> <i>Nyugat-Dunántúl</i> <i>Dél-Dunántúl</i>	Υπερδουναβία <i>Κεντρική Υπερδουναβία</i> <i>Δυτική Υπερδουναβία</i> <i>Νότια Υπερδουναβία</i>

Alföld Es Észak <i>Észak-Magyarország</i> <i>Észak-Alföld</i> <i>Dél-Alföld</i>	Μεγάλη Πεδιάδα και Βορράς <i>Βόρεια Ουγγαρία</i> <i>Βόρεια Μεγάλη Πεδιάδα</i> <i>Νότια Μεγάλη Πεδιάδα</i>
---	---

Πολωνία

Από το 1999 η πολωνική επικράτεια χωρίζεται σε τρία διοικητικά επίπεδα. Στο πρώτο επίπεδο βρίσκονται τα **βοεβοδάτα (województwo)**, τα οποία υποδιαιρούνται σε **κομητείες (powiats)**, που με τη σειρά τους χωρίζονται σε **δήμους και κοινότητες (gminas)**. Κατά κανόνα οι μεγάλες πόλεις είναι συγχρόνως gmina και powiat. Σήμερα η Πολωνία έχει 16 βοεβοδάτα, 380 κομητείες και 2.478 δήμους και κοινότητες.

Βοεβοδάτα	Πρωτεύουσα
Dolnośląskie	Wrocław
Kujawsko-pomorskie	Bydgoszcz και Toruń
Lubelskie	Lublin
Lubuskie	Gorzów Wielkopolski και Zielona Góra
Łódzkie	Łódź
Małopolskie	Kraków (Κρακοβία)
Mazowieckie	Warszawa (Βαρσοβία)
Opolskie	Opole (Οπόλε)
Podkarpackie	Rzeszów
Podlaskie	Białystok
Pomorskie	Gdańsk (Γκντανσκ)
Śląskie	Katowice (Κατοβίτσε)
Świętokrzyskie	Kielce
Warmińsko-mazurskie	Olsztyn
Wielkopolskie	Poznań (Πόζναν)
Zachodniopomorskie	Szczecin (Στετίνο)

Από στατιστικής απόψεως τα 16 βοεβοδάτα αποτελούν στατιστικές μονάδες επιπέδου NUTS-2 και εντάσσονται στις ακόλουθες έξι μεγαλύτερες στατιστικές μονάδες επιπέδου NUTS-1:

Centralny	Κεντρική στατιστική περιφέρεια
Południowy	Νότια στατιστική περιφέρεια
Wschodni	Ανατολική στατιστική περιφέρεια
Północno-Zachodni	Βορειοδυτική στατιστική περιφέρεια
Południowo-Zachodni	Νοτιοδυτική στατιστική περιφέρεια
Północny	Βόρεια στατιστική περιφέρεια

Πορτογαλία

Η Πορτογαλία χωρίζεται σε 18 ηπειρωτικά **διοικητικά διαμερίσματα (distritos)** και 2 αυτόνομες νησιωτικές **περιφέρειες (regiões autónomas)**. Προβλέπεται και η δημιουργία 5

ηπειρωτικών περιφερειών [(Norte (Βόρεια Πορτογαλία), Centro (Κεντρική Πορτογαλία), Περιφέρεια Λισαβόνας, Alentejo και Algarve)], στις οποίες θα υπαχθούν τα ηπειρωτικά διοικητικά διαμερίσματα, αλλά η σχετική διαδικασία δεν έχει ολοκληρωθεί ακόμη.

Τα 18 ηπειρωτικά διοικητικά διαμερίσματα είναι τα ακόλουθα: Aveiro, Beja, Braga, Bragança, Castelo Branco, Coimbra, Évora, Faro, Guarda, Leiria, Lisboa (Λισαβόνα), Portalegre, Porto (Πόρτο), Santarem, Setúbal, Viana do Castelo, Vila Real, Viseu.

B. Νησιωτικές περιφέρειες

1. Αυτόνομη περιφέρεια Αζορών

Πρωτεύουσα: Ponta Delgada. Κυριότερες πόλεις: Ponta Delgada, Angra do Heroísmo, Horta.

2. Αυτόνομη περιφέρεια Μαδέρας

Πρωτεύουσα: Funchal. Κυριότερες πόλεις: Funchal, Câmara de Lobos, Machico.

Η στατιστική υποδιαίρεση της πορτογαλικής επικράτειας εμφανίζεται συνοπτικά στον πίνακα που ακολουθεί (με έντονα γράμματα αναγράφονται οι στατιστικές μονάδες επιπέδου NUTS-1 και με πλάγια οι στατιστικές μονάδες επιπέδου NUTS-2):

Continte	Ηπειρωτική Πορτογαλία
<i>Norte</i>	<i>Βόρεια Πορτογαλία</i>
<i>Algarve</i>	<i>Algarve (Αλγκάρβε)</i>
<i>Centro</i>	<i>Κεντρική Πορτογαλία</i>
<i>Lisboa</i>	<i>Λισαβόνα</i>
<i>Alentejo</i>	<i>Alentejo (Αλεντέζου)</i>
Região Autónoma dos Açores	Αυτόνομη περιφέρεια Αζορών
Região Autónoma da Madeira	Αυτόνομη περιφέρεια Μαδέρας

Ρουμανία

Στη Ρουμανία υπάρχουν διάφορα επίπεδα διοικητικών υποδιαίρεσεων:

- 4 ευρείες περιφέρειες ή «μακροπεριφέρειες» (*Macroregiuni*).
- 8 αναπτυξιακές περιφέρειες (*regiuni de dezvoltare*).
- 41 νομοί (*județe*) και ένας δήμος με ειδικό καθεστώς (ο δήμος Βουκουρεστίου, που ονομάζεται *municipiul București*).
- 103 δήμοι (*municipalități*: πρόκειται για τις μεγαλύτερες πόλεις), 217 «πόλεις» (*orașe*, για τις αστικές ζώνες: πρόκειται, στην πραγματικότητα, για τις κωμοπόλεις) και 2.856 κοινότητες (*comune*, για τις αγροτικές ζώνες).

Οι «μακροπεριφέρειες» (που αποτελούν συγχρόνως στατιστικές μονάδες επιπέδου NUTS-1) και οι υποδιαίρεσεις τους (που είναι οι οκτώ αναπτυξιακές περιφέρειες, οι οποίες αποτελούν και στατιστικές μονάδες επιπέδου NUTS-2) έχουν ως εξής:

- Μακροπεριφέρεια 1 (Τρανσυλβανία):
 - Nord-Vest (Βορειοδυτική χώρα ή Someșana): 6 νομοί (județe) της βορειοδυτικής Τρανσυλβανίας
 - Centru (Κεντρική χώρα ή Mureșana): 6 νομοί (județe) της ανατολικής Τρανσυλβανίας
- Μακροπεριφέρεια 2 ή Moldova și Dunărea de Jos (Μολδαβία και Κάτω Δούναβης):
 - Nord-Est (Βορειοανατολική χώρα ή Μολδαβία): 6 νομοί της Μολδαβίας, πλην των νομών Vrancea και Galați
 - Sud-Est [Νοτιοανατολική χώρα ή Dunărea de Jos (Κάτω Δούναβης)] : 6 νομοί (județe): οι δύο της Δοβρουτσάς (Dobrogea), δύο της Βλαχίας: Buzău και Βράιλας (Brăila), και δύο της Μολδαβίας: Vrancea και Galați
- Μακροπεριφέρεια 3 ή Muntenia:
 - Sud (Νότια χώρα ή Getica): 7 νομοί της județe de Muntenia
 - București-Ilfov (Βουκουρέστι-Ilfov ή Bucureșteana): ο νομός (județ) Ilfov και η πόλη του Βουκουρεστίου
- Μακροπεριφέρεια 4 ή Severina :
 - Sud-Ouest [Νοτιοδυτική χώρα ή Oltenia: 5 νομοί (județe)]
 - Vest (Δυτική χώρα ή Aruseana): 4 νομοί (județe), δύο του Banat συν οι νομοί Arad και Hunedoara.

Σλοβακία

Η Σλοβακία διαιρείται σε 8 περιφέρειες (*kraje*, στον ενικό *kraj*), που παίρνουν το όνομά τους από την πρωτεύουσά τους:

- Bratislavský kraj (πρωτεύουσα: Μπρατισλάβα)
- Nitriansky kraj (πρωτεύουσα: Nitra)
- Trenčiansky kraj (πρωτεύουσα: Trenčín)
- Trnavský kraj (πρωτεύουσα: Trnava)
- Banskobystrický kraj (πρωτεύουσα: Banská Bystrica)
- Žilinský kraj (πρωτεύουσα: Žilina)
- Košický kraj (πρωτεύουσα: Košice)
- Prešovský kraj (πρωτεύουσα: Prešov)

Για στατιστικούς σκοπούς η χώρα υποδιαιρείται σε 4 στατιστικές περιφέρειες (*regióny* ή *oblasti* ή *zozkupenia krajov*), που αντιστοιχούν στο επίπεδο NUTS-2. Οι στατιστικές περιφέρειες, καθεμία από τις οποίες αποτελείται από μία ή περισσότερες διοικητικές περιφέρειες (*kraje*), είναι οι εξής:

- Bratislavský kraj (στατιστική περιφέρεια Μπρατισλάβας): αυτή η στατιστική περιφέρεια συμπίπτει με τη διοικητική περιφέρεια Μπρατισλάβας (Bratislavský kraj)
- Západné Slovensko (Δυτική Σλοβακία) = Trnavský kraj + Trenčiansky kraj + Nitriansky kraj
- Stredné Slovensko (Κεντρική Σλοβακία) = Žilinský kraj + Banskobystrický kraj

- Východné Slovensko (Ανατολική Σλοβακία) = Prešovský kraj + Košický kraj

Σλοβενία

Η Σλοβενία υποδιαιρείται σε 212 δήμους (občine). Από στατιστική άποψη, η χώρα διαιρείται στις ακόλουθες 12 στατιστικές περιφέρειες (επίπεδο NUTS-3), οι οποίες κατατάσσονται σε δύο ευρείες περιφέρειες («μακροπεριφέρειες») επιπέδου NUTS-2.

<i>Vzhodna Slovenija (Ανατολική Σλοβενία)</i>	<i>Zahodna Slovenija (Δυτική Σλοβενία)</i>
<i>Pomurska</i>	<i>Osrednjeslovenska</i>
<i>Podravska</i>	<i>Gorenjska</i>
<i>Koroška</i>	<i>Goriška</i>
<i>Savinjska</i>	<i>Obalno-kraška</i>
<i>Zasavska</i>	
<i>Spodnjeposavska</i>	
<i>Jugovzhodna Slovenija (Νοτιοανατολική Σλοβενία)</i>	
<i>Notranjsko-kraška</i>	

Σουηδία

Η Σουηδία διαιρείται σε 21 **κομητείες** (län στα σουηδικά).

Κατά κανόνα, στα ενωσιακά κείμενα οι ονομασίες των σουηδικών κομητειών και πόλεων δεν μεταγράφονται στα ελληνικά. Εξαιρείται, φυσικά, η πρωτεύουσα **Στοκχόλμη**, καθώς και μερικές πόλεις οι οποίες για ιστορικούς λόγους είναι πολύ γνωστές στη γλώσσα μας (ως γνωστόν, η Σουηδία αποτέλεσε στο παρελθόν μεταναστευτικό προορισμό για αρκετούς Έλληνες). Πρόκειται για το **Γκέτεμποργκ** (που πρέπει να το γράφουμε μ' αυτή την παγιωμένη στα ελληνικά γραφή, αν και στα σουηδικά προφέρεται διαφορετικά), την **Ουψάλα**, το **Μάλμε** και, ενδεχομένως, και το **Κάλμαρ**. Αν, πάντως, χρειαστεί να γίνει μεταγραφή, ακολουθείται ο κανόνας της όσο το δυνατόν ακριβέστερης και απλογραφημένης απόδοσης της αυθεντικής προφοράς.

Κατάλογος των σουηδικών κομητειών

Σουηδική ονομασία	Ελληνική ονομασία	Πρωτεύουσα
Blekinge län	κομητεία Blekinge	Karlskrona
Dalarnas län	κομητεία Dalarnas	Falun
Gävleborgs län	κομητεία Gävleborgs	Gävle
Gotlands län	κομητεία Gotlands	Visby
Hallands län	κομητεία Hallands	Halmstad
Jämtlands län	κομητεία Jämtlands	Östersund
Jönköpings län	κομητεία Jönköpings	Jönköping
Kalmar län	κομητεία Kalmar	Kalmar (Κάλμαρ)

Kronobergs län	κομητεία Kronobergs	Växjö
Norrbottnens län	κομητεία Norrbottens	Luleå
Örebro län	κομητεία Örebro	Örebro
Östergötlands län	κομητεία Östergötlands	Linköping
Skåne län	κομητεία Skåne	Malmö (Μάλμε)
Södermanlands län	κομητεία Södermanlands	Nyköping
Stockholms län	κομητεία Stockholms	Stockholm (Στοκχόλμη)
Uppsala län	κομητεία Uppsala	Uppsala (Ουψάλα)
Värmlands län	κομητεία Värmlands	Karlstad
Västerbottens län	κομητεία Västerbottens	Umeå
Västernorrlands län	κομητεία Västernorrlands	Härnösand
Västmanlands län	κομητεία Västmanlands	Västerås
Västra Götalands län	κομητεία Västra Götalands	Göteborg (Γκέτεμποργκ)

Εξάλλου, για στατιστικούς σκοπούς, η Σουηδία χωρίζεται στις ακόλουθες τρεις στατιστικές περιφέρειες επιπέδου NUTS-1 (γράφονται παρακάτω με έντονα γράμματα) και οκτώ στατιστικές περιφέρειες επιπέδου NUTS-2 (γράφονται παρακάτω με πλάγια γράμματα).

Östra Sverige	Ανατολική Σουηδία
<i>Stockholm</i>	<i>Στοκχόλμη</i>
<i>Östra Mellansverige</i>	<i>Ανατολικοκεντρική Σουηδία</i>
Södra Sverige	Νότια Σουηδία
<i>Småland med öarna</i>	<i>Småland και νήσοι</i>
<i>Sydsverige</i>	<i>Νότια Σουηδία</i>
<i>Västsverige</i>	<i>Δυτική Σουηδία</i>
Norra Sverige	Βόρεια Σουηδία
<i>Norra Mellansverige</i>	<i>Βορειοκεντρική Σουηδία</i>
<i>Mellersta Norrland</i>	<i>Κεντρική Norrland</i>
<i>Övre Norrland</i>	<i>Άνω Norrland</i>

Τσεχική Δημοκρατία

Από την 1η Ιανουαρίου 2000 η Τσεχική Δημοκρατία υποδιαιρείται σε 13 **περιφέρειες** (kraje, στον ενικό kraj) συν την **περιφέρεια της πρωτεύουσας** (hlavní město), που θεωρείται επίσης kraj.

Κατά κανόνα, στα ενωσιακά κείμενα οι ονομασίες των περιφερειών και των πόλεων της Τσεχικής Δημοκρατίας δεν μεταγράφονται στα ελληνικά. Εξαιρείται, φυσικά, η πρωτεύουσα **Πράγα**, καθώς και μερικές άλλες πόλεις, που μπορεί σε μερικές περιπτώσεις να γράφονται στα ελληνικά (π.χ.: Λίμπερετς, Μπρνο, Όλομουτς, Οστράβα). Αν, πάντως, χρειαστεί να γίνει μεταγραφή, ακολουθείται ο κανόνας της όσο το δυνατόν ακριβέστερης και απλογραφημένης απόδοσης της αυθεντικής προφοράς.

Κατάλογος των περιφερειών της Τσεχικής Δημοκρατίας με τις πρωτεύουσές τους

Τσεχική ονομασία	Ελληνική ονομασία	Πρωτεύουσα
Hlavní město Praha	Περιφέρεια Πράγας	Πράγα

Středočeský kraj	Περιφέρεια Κεντρικής Βοημίας	Πράγα
Plzeňský kraj	Περιφέρεια Plzeň	Plzeň
Karlovarský kraj	Περιφέρεια Karlovy Vary	Karlovy Vary
Ústecký kraj	Περιφέρεια Ústí nad Labem	Ústí nad Labem
Liberecký kraj	Περιφέρεια Liberec	Liberec
Královéhradecký kraj	Περιφέρεια Hradec Králové	Hradec Králové
Pardubický kraj	Περιφέρεια Pardubice	Pardubice
Kraj Vysočina	Περιφέρεια Vysočina	Jihlava
Jihočeský kraj	Περιφέρεια Νότιας Βοημίας	České Budějovice
Jihomoravský kraj	Περιφέρεια Νότιας Μοραβίας	Brno
Olomoucký kraj	Περιφέρεια Olomouc	Olomouc
Moravskoslezský kraj	Περιφέρεια Μοραβίας-Σιλεσίας	Ostrava
Zlínský kraj	Περιφέρεια Zlín	Zlín

Ως προς το ανώτερο επίπεδο στατιστικής ταξινόμησης (NUTS-1) η επικράτεια της Τσεχικής Δημοκρατίας αποτελεί ενιαία στατιστική μονάδα. Υποδιαιρείται όμως στις ακόλουθες οκτώ στατιστικές μονάδες επιπέδου NUTS-2:

<i>Praha</i>	<i>Πράγα</i>
<i>Střední Čechy</i>	<i>Κεντρική Βοημία</i>
<i>Jihozápad</i>	<i>Νοτιοδυτική χώρα</i>
<i>Severozápad</i>	<i>Βορειοδυτική χώρα</i>
<i>Severovýchod</i>	<i>Βορειοανατολική χώρα</i>
<i>Jihovýchod</i>	<i>Νοτιοανατολική χώρα</i>
<i>Střední Morava</i>	<i>Κεντρική Μοραβία</i>
<i>Moravskoslezsko</i>	<i>Μοραβία-Σιλεσία</i>

Φινλανδία

Η Φινλανδία χωρίζεται σε 18 **περιφέρειες** (φιν. maakunta, σουηδ. landskap) και μία αυτόνομη περιφέρεια (itsehallinnollinen maakunta), οι οποίες είναι οι εξής:

Οι περιφέρειες της Φινλανδίας

Περιφέρεια (φινλανδική και σουηδική ονομασία)	Ελληνική ονομασία	Πρωτεύουσα
Ahvenanmaa <i>Åland</i> (αυτόνομη περιφέρεια)	—	Maarianhamina
Etelä-Karjala <i>Södra Karelen</i>	Νότια Καρελία	Lappeenranta
Etelä-Pohjanmaa <i>Södra Österbotten</i>	Νότια Οστροβοθνία	Seinäjoki
Etelä-Savo <i>Södra Savolax</i>	Νότια Σαβονία	Mikkeli
Kainuu	—	Kajaani

<i>Kajanaland</i>		
Kanta-Häme <i>Egentliga Tavastland</i>	—	Hämeenlinna
Keski-Pohjanmaa <i>Mellersta Österbotten</i>	Κεντρική Οστροβοθνία	Kokkola
Keski-Suomi <i>Mellersta Finland</i>	Κεντρική Φινλανδία	Jyväskylä
Kymenlaakso <i>Kymmenedalen</i>	Κοιλάδα Kymi	Kotka, Kouvola
Lappi <i>Lappland</i>	Λαπωνία	Rovaniemi
Pirkanmaa <i>Birkaland</i>	—	Tampere
Pohjanmaa <i>Österbotten</i>	Οστροβοθνία	Vaasa
Pohjois-Karjala <i>Norra Karelen</i>	Βόρεια Καρελία	Joensuu
Pohjois-Pohjanmaa <i>Norra Österbotten</i>	Βόρεια Οστροβοθνία	Oulu
Pohjois-Savo <i>Norra Savolax</i>	Βόρεια Σαβονία	Kuopio
Päijät-Häme <i>Päijänne-Tavastland</i>	—	Lahti
Satakunta <i>Satakunda</i>	—	Pori
Uusimaa <i>Nyland</i>	—	Ελσίνκι
Varsinais-Suomi <i>Egentliga Finland</i>	Νοτιοδυτική Φινλανδία	Turku

Για στατιστικούς σκοπούς η χώρα διαιρείται στις ακόλουθες δύο στατιστικές περιφέρειες επιπέδου NUTS-1 (κάτω από κάθε περιφέρεια αναφέρονται οι επιπέδου NUTS-2 υποδιαιρέσεις της).

Manner-Suomi Pohjois- ja Itä-Suomi Etelä-Suomi Länsi-Suomi Helsinki Uusimaa	Ηπειρωτική Φινλανδία Βόρεια και Ανατολική Φινλανδία Νότια Φινλανδία Δυτική Φινλανδία Helsinki Uusimaa
Ahvenanmaa/Åland	Νήσοι Åland

Θ. ΑΡΙΘΜΟΙ

1. Γενικές παρατηρήσεις

Σε σχέση με τον τρόπο γραφής των αριθμητικών μεγεθών τίθενται τρία ερωτήματα:

α) Πότε πρέπει να γράφεται το αριθμητικό μέγεθος με αριθμό και πότε ολογράφως;

Το ζήτημα είναι αρκετά περίπλοκο και αναλύεται διεξοδικά στο σημείο 2 (Ειδική ανάλυση) παρακάτω. Υπάρχουν περιπτώσεις στις οποίες επιβάλλεται η χρήση του ενός ή του άλλου τρόπου γραφής (με αριθμό ή ολογράφως), αλλά δεν είναι λίγες και οι αμφισβητούμενες περιπτώσεις. Αυτό οφείλεται εν μέρει και στο γεγονός ότι οι κανόνες που υπάρχουν στα σχετικά βασικά ενωσιακά έγγραφα αναφοράς (έγγραφο *Règles de technique législative, Τυπικό*) δεν είναι απόλυτα σαφείς.

Πάντως, προεισαγωγικά επισημαίνεται ότι **καθοριστική στο σημείο αυτό είναι η σημασία του πρωτοτύπου**, ενόψει και των απαιτήσεων e-Grefte, και συγκεκριμένα του κανόνα σύμφωνα με τον οποίο το άθροισμα των αριθμών που υπάρχουν στο πρωτότυπο πρέπει, καταρχήν, να ισούται με το άθροισμα των αριθμών που υπάρχουν στη μετάφραση. Άρα, αν έστω και ένας αριθμός που εμφανίζεται στο πρωτότυπο αριθμητικά γραφτεί στη μετάφραση ολογράφως —ή το αντίστροφο—, προκύπτει πρόβλημα.

β) Όταν το αριθμητικό μέγεθος γράφεται ολογράφως, θα γράφεται μονολεκτικά ή με περισσότερες λέξεις;

Σύμφωνα με την κρατούσα γνώμη —η οποία συνιστάται να ακολουθείται και σε ενωσιακό επίπεδο—, **τα απόλυτα αριθμητικά μέχρι το δεκαεννέα, οι δεκάδες και οι εκατοντάδες γράφονται μονολεκτικά**. Τα υπόλοιπα απόλυτα αριθμητικά γράφονται περιφραστικά. Ο κανόνας αυτός, που προβλέπεται στη νέα σχολική Γραμματική (σ. 64) και στη Γραμματική Τριανταφυλλίδη (σ. 278, παράγραφος 680), βασίζεται στο γεγονός ότι οι λέξεις ως το δεκαεννέα προφέρονται μονολεκτικά, με έναν τόνο. Ως εκ τούτου, κρίνεται αβάσιμη η άποψη που εκφράζεται στη Γραμματική Κλαίρη–Μπαμπινιώτη σύμφωνα με την οποία μονολεκτικά πρέπει να γράφονται τα απόλυτα αριθμητικά ως το δώδεκα (και όχι ως το δεκαεννέα). Ενημερωτικά επισημαίνεται ότι υπάρχει και η άποψη (Λυπουρλής, *Γλωσσικές παρατηρήσεις*, πρώτος τόμος, σ. 141 επ.) ότι, με βάση το κριτήριο της μονολεκτικής και «μονοτονικής» προφοράς, θα έπρεπε να γράφονται μονολεκτικά οι αριθμοί ως το 99.

γ) Πότε χρησιμοποιείται απόλυτο και πότε τακτικό αριθμητικό;

Σε μερικές περιπτώσεις είναι επιβεβλημένη η χρήση απόλυτου αριθμητικού και σε άλλες η χρήση τακτικού αριθμητικού. Υπάρχουν, όμως, και περιπτώσεις στις οποίες ο μεταφραστής έχει ελευθερία επιλογής (βλ. ανάλυση παρακάτω).

2. Ειδική ανάλυση

Χρησιμοποιούνται πάντοτε **απόλυτα αριθμητικά** —που γράφονται με αριθμούς και όχι ολογράφως— για τη δήλωση των **αιτιολογικών σκέψεων**, των **άρθρων** και των **παραγράφων** του διατακτικού των νομικών πράξεων, καθώς και για τη δήλωση των **σκέψεων** των αποφάσεων του Δικαστηρίου:

στην αιτιολογική σκέψη 5 (χωρίς παρένθεση)

στο άρθρο 1 [όχι πρώτο άρθρο ή άρθρο πρώτο, όπως στα γαλλικά (article premier)]

στο άρθρο 42
στην παράγραφο 2
στη σκέψη 3 (για αποφάσεις του Δικαστηρίου)

Για τα (με τη νομοτεχνική έννοια του όρου) **σημεία** του διατακτικού χρησιμοποιούνται απόλυτα ελληνικά ή απόλυτα λατινικά αριθμητικά, ανάλογα με το πώς εισάγονται τα εν λόγω σημεία μέσα στο κείμενο. Στην περίπτωση αυτή, μετά το αριθμητικό χρησιμοποιείται το δεύτερο μέρος της παρένθεσης:

σημείο 1), σημείο ii)

Οι άλλες υποδιαίρεσεις του διατακτικού, και συγκεκριμένα, τα **εδάφια**, οι **περίοδοι** και οι **περιπτώσεις**, δεν έχουν αριθμητικό σύμβολο που να επιτρέπει την εξατομίκευσή τους. Όταν γίνεται παραπομπή σ' αυτά, στο ελληνικό κείμενο εξειδικεύονται με το αντίστοιχο τακτικό αριθμητικό ολογράφως:

το τρίτο εδάφιο, η πρώτη περίοδος, η δεύτερη περίπτωση

Στο άρθρο στο οποίο προσδιορίζεται ο **χρόνος έναρξης ισχύος** χρησιμοποιείται κατά κανόνα τακτικό αριθμητικό:

Ο παρών κανονισμός αρχίζει να ισχύει την εικοστή ημέρα [...]

Ειδικά στο άρθρο αυτό, το εν λόγω τακτικό αριθμητικό πρέπει να γράφεται ολογράφως και όχι συντεταγμένα (εικοστή, όχι 20ή· ένατη, όχι 9η κ.ο.κ.).

Οι τίτλοι, τα μέρη, τα τμήματα, τα κεφάλαια και τα παραρτήματα των πράξεων δηλώνονται με το απόλυτο ελληνικό ή λατινικό αριθμητικό με το οποίο γράφονται στο αυθεντικό κείμενο:

κεφάλαιο 2, τίτλος V, μέρος 1, τμήμα II, παράρτημα X

Εξαιρείται η περίπτωση κατά την οποία η σχετική υποδιαίρεση δεν γράφεται στο αυθεντικό κείμενο με απόλυτο αλλά με τακτικό αριθμητικό (για παράδειγμα η Συνθήκη ΕΟΚ έγραφε: μέρος πρώτο και όχι μέρος 1). Στην περίπτωση αυτή ο μεταφραστής ακολουθεί την πρακτική του αυθεντικού κειμένου.

Οι σειρές και οι στήλες πινάκων δηλώνονται με το αντίστοιχο τακτικό αριθμητικό:

πρώτη σειρά, δεύτερη στήλη

Για τη δήλωση σελίδων του κειμένου χρησιμοποιούνται κατά κανόνα απόλυτα αριθμητικά, που γράφονται με αριθμό:

στη σελίδα 8 (όχι στην όγδοη σελίδα)

Όσον αφορά τους άλλους αριθμούς που υπάρχουν μέσα στο κείμενο (πλην των ημερομηνιών και ωρών, για τις οποίες γίνεται λόγος στο επόμενο κεφάλαιο), επισημαίνεται ότι καθοριστικός για τον μεταφραστή είναι εν προκειμένω ο ρόλος του πρωτοτύπου λόγω και των απαιτήσεων e-Grefe.

Βέβαια, όπως επισημαίνει το έγγραφο *Règles de technique législative*, οι αριθμοί γράφονται κατά κανόνα ολογράφως (σ. 99: *Les nombres s'expriment généralement en toutes lettres*). Ωστόσο, αμέσως μετά εισάγει ένα στοιχείο ασάφειας και διακριτικής ευχέρειας, καθώς αναφέρει: *cependant, lorsqu'ils sont trop longs à écrire, il est fréquent de les voir écrits en chiffres*, και αναφέρει ως παράδειγμα αριθμού *trop long à écrire* το 72 (*soixante-douze*).

Ανάλογος κανόνας υπάρχει και στο *Τυπικό* (σ. 119: *Οι αριθμοί παρατίθενται κατά κανόνα ολογράφως*). Ωστόσο, αμέσως μετά, το *Τυπικό* θεσπίζει έναν ειδικότερο κανόνα, ο οποίος είναι μεν σαφής, αλλά αντιφάσκει σε σημαντικό βαθμό με τον γενικό κανόνα, καθώς περιορίζει το πεδίο εφαρμογής του υπερβολικά: *για λόγους ομοιομορφίας, τα απόλυτα αριθμητικά παρατίθενται μέχρι και το δώδεκα ολογράφως και στη συνέχεια γράφονται ως αριθμοί*. Αν σε όλα αυτά προστεθεί και το γεγονός ότι, σύμφωνα με τον αγγλικό υφολογικό οδηγό, τον οποίο συμβουλευόμαστε πολλοί συντάκτες πρωτοτύπων, οι αριθμοί έως και το εννέα πρέπει να γράφονται αριθμητικά και από το δέκα και πάνω ολογράφως [σ. 30, σημείο 6.1: *Spell out the numbers one to nine, use digits thereafter*], αντιλαμβάνεται κανείς ότι τα πράγματα δεν είναι καθόλου ξεκάθαρα.

Για τους προαναφερόμενους λόγους και με δεδομένη την απαίτηση τήρησης των κανόνων e-Grefte, **συνιστάται στους μεταφραστές να ακολουθούν καταρχήν στο θέμα αυτό την πρακτική του πρωτοτύπου.**

Ωστόσο, χρήσιμες είναι οι ακόλουθες ειδικές παρατηρήσεις:

- i) Όταν μπορεί, ο μεταφραστής **πρέπει να αποφεύγει να αρχίζει την περίοδο με αριθμό.**
- ii) Στα έγγραφα που πρόκειται να δημοσιευθούν στην Επίσημη Εφημερίδα οι **ακέραιοι αριθμοί** πρέπει να χωρίζονται **κατά τμήματα τριών ψηφίων** με σταθερό (προστατευμένο) διάστημα (Control + Shift + space):

125 000 **και όχι** 125.000 **ούτε** 125,000

Στα κείμενα που δεν προορίζονται για δημοσίευση στην Επίσημη Εφημερίδα μπορούμε στα ελληνικά να χρησιμοποιούμε τελεία μεταξύ των τμημάτων τριών ψηφίων, σύμφωνα με τη συνήθη πρακτική που ακολουθείται στη γλώσσα μας. Ο κανόνας αυτός δεν ισχύει για τα τετρανήφια έτη, για τους αριθμούς νομικών πράξεων, για τους αριθμούς τηλεφώνου και φαξ, για τους αριθμούς τραπεζικών λογαριασμών κ.τ.ό., όπου, ανάλογα με την περίπτωση, τα ψηφία είτε γράφονται όλα μαζί χωρίς κανένα διαχωριστικό (όπως, π.χ., γίνεται με τα έτη) είτε χωρίζονται με διαφορετικό τρόπο (όπως, π.χ., γίνεται με τους αριθμούς τραπεζικών λογαριασμών IBAN). Ειδικά για τα δελτία Τύπου επισημαίνεται ότι στα εν λόγω έγγραφα οι χιλιάδες χωρίζονται με τελεία και όχι με προστατευμένο διάστημα.

- iii) Στους **δεκαδικούς αριθμούς** τα δεκαδικά ψηφία πρέπει να χωρίζονται από τα ακέραια με **υποδιαστολή** και όχι με τελεία. (Στα αγγλικά πρωτότυπα χρησιμοποιείται υποδιαστολή στα έγγραφα που πρόκειται να δημοσιευθούν στην Επίσημη Εφημερίδα αλλά τελεία στα άλλα έγγραφα.) **Ειδικά για τα δημοσιονομικά δελτία** πρέπει να επισημανθεί ότι τα ποσά που αναγράφονται εκεί πρέπει να διατηρούν την υποδιαστολή και να μην μπαίνει τελεία ή προστατευμένο διάστημα, διότι τα εν λόγω ποσά εκφράζονται σε εκατομμύρια ευρώ με τρία δεκαδικά ψηφία. Επειδή στο Studio βλέπουμε απλώς το ποσό, θεωρούμε ενστικτωδώς ότι, αφού έχει τρία ψηφία μετά την υποδιαστολή, πρόκειται για χιλιάδες ευρώ.

iv) Σε τρέχον κείμενο τα **κλάσματα πρέπει να γράφονται ολογράφως** και όχι αριθμητικά:

Η Επιτροπή φέρει το ένα πέμπτο των εξόδων της και το ένα πέμπτο των εξόδων των προσφευγουσών.

Σε πίνακες, μαθηματικούς ή χημικούς τύπους και συναφή πλαίσια επιτρέπεται να γράφονται αριθμητικά.

iv) Οι κάθε είδους **ποσότητες, ποσά, μέτρα, σταθμά, διαστάσεις, θερμοκρασίες, ποσοστά κ.λπ.** γράφονται με απόλυτους αριθμούς, όταν ακολουθούνται από το αντίστοιχο σύμβολο, καθώς επίσης σε πίνακες και σε καταλόγους:

*συντελεστής 2,2 %
αλκοολικός βαθμός 80 % vol
αλμυρότητα 25 ‰
ποσότητα 10 kg
100 kW
θερμοκρασία 6 °C
ποσό 5 EUR*

Όταν όμως η μονάδα μέτρησης γράφεται ολογράφως, τότε ο αριθμός μπορεί να γραφτεί είτε ολογράφως είτε αριθμητικώς (συνιστάται να ακολουθείται εν προκειμένω η πρακτική του πρωτοτύπου).

*10 χιλιόγραμμα ή δέκα χιλιόγραμμα
5 τοις χιλίοις ή πέντε τοις χιλίοις*

Ειδικά για τα **ποσοστά** και τη **θερμοκρασία** πρέπει να επισημανθεί ότι στα κείμενα που προορίζονται για δημοσίευση στην Επίσημη Εφημερίδα ο αριθμός πρέπει να χωρίζεται από το σύμβολο με προστατευμένο (Control + Shift + space) διάστημα, γιατί αυτό έχει αποφασιστεί διοργανικά για όλες τις γλώσσες. Στα κείμενα που δεν προορίζονται για δημοσίευση στην Επίσημη Εφημερίδα μπορούμε να μην αφήνουμε διάστημα μεταξύ αριθμού και συμβόλου, σύμφωνα με τη συνήθη για τη γλώσσα μας πρακτική.

Όσον αφορά τις **γεωγραφικές συντεταγμένες** ισχύουν τα εξής: τα σύμβολα των μοιρών και των υποδιαιρέσεών τους (πρώτα και δεύτερα λεπτά) είναι κολλημένα στον αντίστοιχο αριθμό (10° 15' 30"), αλλά μεταξύ των μοιρών και των πρώτων και (όταν υπάρχουν) δευτέρων λεπτών άλλοτε αφήνεται (10° 15' 30'' B) και άλλοτε δεν αφήνεται διάστημα (10°15'30"). Για παράδειγμα στον κανονισμό (ΕΚ) αριθ. 43/2009 του Συμβουλίου σε άλλα σημεία αφήνεται διάστημα και σε άλλα όχι. Πάντως, όταν αφήνεται διάστημα, αυτό πρέπει να είναι προστατευμένο, έτσι ώστε όλη η συντεταγμένη να βρίσκεται πάντοτε στην ίδια σειρά.

Στον **συλλαβισμό** τα αριθμητικώς εκφραζόμενα ποσά δεν χωρίζονται (δεν πρέπει, δηλαδή, ένα μέρος του αριθμού να βρίσκεται σε μια γραμμή του κειμένου και ένα άλλο μέρος του στην επόμενη). Συνιστάται να μη χωρίζονται κατά τον συλλαβισμό ούτε τα εν λόγω ποσά από τα σύμβολα που τα συνοδεύουν, πράγμα που σημαίνει ότι μεταξύ αριθμού και συμβόλου πρέπει να χρησιμοποιείται προστατευμένο και όχι απλό διάστημα.

v) Τα αριθμητικά μεγέθη γράφονται συνήθως με αριθμούς και όχι ολογράφως (βλ. και αγγλικό υφολογικό οδηγό, σ. 30, σημείο 6.1): σε αναφορές **στατιστικού** χαρακτήρα (π.χ.: στο ερωτηματολόγιο απάντησαν 20 επιχειρήσεις), σε **ψηφοφορίες** (π.χ.: από τις παρούσες αντιπροσωπείες, 12 ψήφισαν υπέρ, 4 κατά και 6 απείχαν) και σε **διαστήματα** που χωρίζονται με ενωτικό ή παύλα (π.χ.: άτομα ηλικίας 5-12 ετών). Αντίθετα, οι αριθμοί που δηλώνουν **προθεσμίες**, καλό είναι να γράφονται ολογράφως —αν και, ακόμη και στην περίπτωση αυτή, αν το πρωτότυπο ακολουθεί διαφορετική πρακτική, είναι φυσιολογικό να κάνει και ο μεταφραστής το ίδιο.

vi) Σε μερικές περιπτώσεις, ιδίως σε νομοθετικές ή διοικητικές πράξεις που επιβάλλουν **πρόστιμα** ή βεβαιώνουν **εισπρακτέα ή καταβλητέα ποσά**, είθισται, για λόγους σαφήνειας δικαίου, τα σχετικά ποσά να γράφονται τόσο αριθμητικώς όσο και ολογράφως:

Η [...] οφείλει στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή ποσό ύψους 79 532,80 EUR (εβδομήντα εννέα χιλιάδες πεντακόσια τριάντα δύο ευρώ και ογδόντα λεπτά) σε αρχικό κεφάλαιο καθώς και τόκους υπερημερίας ύψους 4 628,85 EUR (τέσσερις χιλιάδες εξακόσια είκοσι οκτώ ευρώ και ογδόντα πέντε λεπτά) βάσει συνολικού επιτοκίου ανερχομένου σε 5,68 %, δηλαδή συνολικά 84 161,65 EUR (ογδόντα τέσσερις χιλιάδες εκατόν εξήντα ένα ευρώ και εξήντα πέντε λεπτά) στις 31 Δεκεμβρίου 2008, ποσό το οποίο, από την 1η Ιανουαρίου 2009, θα προσαυξάνεται κατά 12,37661 EUR (δώδεκα κόμμα τρία επτά έξι έξι ένα ευρώ) για κάθε επιπλέον ημέρα καθυστέρησης.

vii) **Μια/μία.** Ο άτονος τύπος χρησιμοποιείται ως αόριστο άρθρο και ο τονισμένος ως αριθμητικό:

Σήμερα η παγκόσμια οικονομία βιώνει μια δύσκολη κατάσταση.

Στον τομέα αυτόν υπάρχει μία μόνο οδηγία.

viii) **Εκατομμύριο/-α, δισεκατομμύριο/-α.** Όταν οι λέξεις αυτές γράφονται ολογράφως, τα αριθμητικά που τις συνοδεύουν επιτρέπεται να γράφονται είτε με ψηφία είτε με γράμματα: *τρία εκατομμύρια ή 3 εκατομμύρια, δύο δισεκατομμύρια ή 2 δισεκατομμύρια.* Ο μεταφραστής ακολουθεί στο σημείο αυτό την πρακτική του πρωτοτύπου.

ix) **Εκθέτες και δείκτες.** Πρέπει να ανεβάζουμε τους εκθέτες και να κατεβάζουμε τους δείκτες. Το σχετικό πρόβλημα οφείλεται στο γεγονός ότι συχνά, στα πρωτότυπα, οι εκθέτες και οι δείκτες δεν είναι στη σωστή τους θέση, αλλά εμφανίζονται σαν κανονικό κείμενο. Εμείς πρέπει να ανεβάζουμε τους εκθέτες (π.χ., X²) και να κατεβάζουμε τους δείκτες (π.χ., CO₂), ανεξάρτητα από την πρακτική του πρωτοτύπου.

Αντιστοιχία συστημάτων αρίθμησης (από το Διοργανικό εγχειρίδιο)

Αραβικά	Ελληνικά	Λατινικά	Ρωμαϊκοί αριθμοί
1	α	a	I
2	β	b	II
3	γ	c	III
4	δ	d	IV

5	ε	e	V
6	στ	f	VI
7	ζ	g	VII
8	η	h	VIII
9	θ	i	IX
10	ι	j	X
11	ια	k	XI
12	ιβ	l	XII
13	ιγ	m	XIII
14	ιδ	n	XIV
15	ιε	o	XV
16	ιστ	p	XVI
17	ιζ	q	XVII
18	ιη	r	XVIII
19	ιθ	s	XIX
20	κ	t	XX
21	κα	u	XXI
30	λ	dd	XXX
40	μ	nn	XL
50	ν	xx	L
60	ξ	hhh	LX
70	ο	rrr	LXX
80	π	bbbb	LXXX
90	ϛ	llll	XC
100	ρ	vvv	C
101	ρα		CI
200	σ		CC
300	τ		CCC
400	υ		CD
500	φ		D
600	χ		DC
700	ψ		DCC
800	ω		DCCC
900	ϝ		CM
1000	Ϟα		M

Χρήσιμος είναι και ο ακόλουθος πίνακας αντιστοιχίας (από τον αγγλικό οδηγό):

Annex 2

CONVERSION TABLE FOR GREEK SERIAL NUMBERING

No	EL	EN
1	α)	(a)
2	β)	(b)
3	γ)	(c)
4	δ)	(d)
5	ε)	(e)
6	στ)	(f)
7	ζ)	(g)
8	η)	(h)
9	θ)	(i)

No	EL	EN
10	ι)	(j)
11	ια)	(k)
12	ιβ)	(l)
13	ιγ)	(m)
14	ιδ)	(n)
15	ιε)	(o)
16	ιστ)	(p)
17	ιζ)	(q)
18	ιη)	(r)
19	ιθ)	(s)

No	EL	EN
20	κ)	(t)
21	κα)	(u)
22	κβ)	(v)
23	κγ)	(w)
24	κδ)	(x)
25	κε)	(y)
26	κστ)	(z)
27	κζ)	(aa)
28	κη)	(bb)
29	κθ)	(cc)

No	EL	EN
30	λ)	(dd)
31	λα)	(ee)
32	λβ)	(ff)
33	λγ)	(gg)
34	λδ)	(hh)
35	λε)	(ii)
36	λστ)	(jj)
37	λζ)	(kk)
38	λη)	(ll)
39	λθ)	(mm)

No	EL	EN
40	μ)	(nn)
41	μα)	(oo)
42	μβ)	(pp)
43	μγ)	(qq)
44	μδ)	(rr)
45	με)	(ss)
46	μστ)	(tt)
47	μζ)	(uu)
48	μη)	(vv)
49	μθ)	(ww)

No	EL	EN
50	ν)	(xx)
51	να)	(yy)
52	νβ)	(zz)
53	νγ)	(aaa)
54	νδ)	(bbb)
55	νε)	(ccc)
56	νστ)	(ddd)
57	νζ)	(eee)
58	νη)	(fff)
59	νθ)	(ggg)

No	EL	EN
60	ξ)	(hhh)
61	ξα)	(iii)
62	ξβ)	(jjj)
63	ξγ)	(kkk)
64	ξδ)	(lll)
65	ξε)	(mmm)
66	ξστ)	(nnn)
67	ξζ)	(ooo)
68	ξη)	(ppp)
69	ξθ)	(qqq)

No	EL	EN
70	ο)	(rrr)
71	οα)	(sss)
72	οβ)	(ttt)
73	ογ)	(uuu)
74	οδ)	(vvv)
75	οε)	(www)
76	οστ)	(xxx)
77	οζ)	(yyy)
78	οη)	(zzz)
79	οθ)	(aaaa)

No	EL	EN
80	π)	(bbbb)
81	πα)	(cccc)
82	πβ)	(dddd)
83	πγ)	(eeee)
84	πδ)	(ffff)
85	πε)	(gggg)
86	πστ)	(hhhh)
87	πζ)	(iiii)
88	πη)	(jjjj)
89	πθ)	(kkkk)

No	EL	EN
90	ι)	(llll)
91	ια)	(mmmm)
92	ιβ)	(nnnn)
93	ιγ)	(oooo)
94	ιδ)	(pppp)
95	ιε)	(qqqq)
96	ιστ)	(rrrr)
97	ιζ)	(ssss)
98	ιη)	(tttt)
99	ιθ)	(uuuu)

No	EL	EN
100	ρ)	(vvvv)
101	ρα)	(wwww)
102	ρβ)	(xxxx)
103	ργ)	(yyyy)
104	ρδ)	(zzzz)
105	ρε)	(aaaa)
106	ρστ)	(bbbb)
107	ρζ)	(cccc)
108	ρη)	(dddd)
109	ρθ)	(eeee)

No	EL	EN
110	ρι)	(ffff)
111	ρια)	(ggggg)
112	ριβ)	(hhhhh)
113	ριγ)	(iiii)
114	ριδ)	(jjjj)
115	ριε)	(kkkkk)
116	ριστ)	(lllll)
117	ριζ)	(mmmmm)
118	ριη)	(nnnnn)
119	ριθ)	(ooooo)

No	EL	EN
120	ρκ)	(ppppp)
121	καρα)	(qqqqq)
122	κβ)	(rrrrr)
123	κγ)	(sssss)
124	κδ)	(ttttt)
125	κε)	(uuuuu)
126	κστ)	(vvvvv)
127	κζ)	(wwwww)
128	κη)	(xxxxx)
129	κθ)	(yyyyy)

No	EL	EN
130	ρλ)	(zzzzz)
131	ρλα)	(aaaaa)
132	ρλβ)	(bbbbbb)
133	ρλγ)	(ccccc)
134	ρλδ)	(ddddd)
135	ρλε)	(eeeee)
136	ρλστ)	(ffffff)
137	ρλζ)	(ggggg)
138	ρλη)	(hhhhh)
139	ρλθ)	(iiiiii)

No	EL	EN
140	ρμ)	(jjjjj)
141	ρμα)	(kkkkkk)
142	ρμβ)	(lllll)
143	ρμγ)	(mmmmm)
144	ρμδ)	(nnnnn)
145	ρμε)	(ooooo)
146	ρμστ)	(pppppp)
147	ρμζ)	(qqqqq)
148	ρμη)	(rrrrr)
149	ρμθ)	(sssss)

No	EL	EN
150	ρν)	(ttttt)
151	ρνα)	(uuuuu)
152	ρνβ)	(vvvvv)
153	ρνγ)	(wwwww)
154	ρνδ)	(xxxxx)
155	ρνε)	(yyyyy)
156	ρνστ)	(zzzzz)
157	ρνζ)	(aaaaa)
158	ρνη)	(bbbbbb)
159	ρνθ)	(ccccc)

No	EL	EN
160	ρξ)	(ddddd)
161	ρξα)	(eeeeee)
162	ρξβ)	(ffffff)
163	ρξγ)	(ggggg)
164	ρξδ)	(hhhhh)
165	ρξε)	(iiiiii)
166	ρξστ)	(jjjjj)
167	ρξζ)	(kkkkk)
168	ρξη)	(lllll)
169	ρξθ)	(mmmmm)

No	EL	EN
170	ρο)	(nnnnn)
171	ροα)	(ooooo)
172	ροβ)	(pppppp)
173	ρογ)	(qqqqq)
174	ροδ)	(rrrrr)
175	ροε)	(sssss)
176	ροστ)	(ttttt)
177	ροζ)	(uuuuu)
178	ροη)	(vvvvv)
179	ροθ)	(wwwww)

Για τον τρόπο γραφής των αριθμών στις **ημερομηνίες** και τις **ώρες**, βλ. επόμενο κεφάλαιο.

I. ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΕΣ ΚΑΙ ΩΡΕΣ

Οι **ημέρες**, οι **ώρες** και τα **έτη** γράφονται κατά κανόνα με αριθμούς, ενώ ο **μήνας** αναφέρεται σχεδόν πάντοτε ολογράφως, εκτός αν πρόκειται για παραπομπές τεκμηρίωσης, ιδίως στην Επίσημη Εφημερίδα:

*στις 10 Ιανουαρίου 1999
την 1η Οκτωβρίου 2001 στις 14.00
στις 20 Μαρτίου 2008 στην 01.00*

Αλλά

EE L 234 της 17.11.2005, σ. 34.

Παρέκκλιση από τον κανόνα αυτόν γίνεται στην **τελική φράση των διεθνών συμφωνιών**, όπου η ημερομηνία γράφεται πάντοτε ολογράφως:

Έγινε στις Βρυξέλλες, στις είκοσι οκτώ Απριλίου χίλια εννιακόσια ενενήντα πέντε.

Για τη δήλωση της **ημέρας** χρησιμοποιείται κατά κανόνα το άρθρο *τις* (π.χ.: στις 5 Δεκεμβρίου 2008, έως τις 5 Δεκεμβρίου 2008 κ.λπ.). Μπορεί όμως να χρησιμοποιηθεί και το άρθρο *την* (π.χ.: την 5η Δεκεμβρίου 2008). Όμως, όταν πρόκειται για την πρώτη ημέρα του μήνα, χρησιμοποιείται πάντοτε το άρθρο *την* (π.χ.: την 1η Δεκεμβρίου 2008).

Για τις ώρες πρέπει να προτιμάται το **εικοσιτετράωρο** από το δωδεκάωρο σύστημα (π.χ.: 15.00 και όχι 03.00 μ.μ.). Μεταξύ του αριθμού που εκφράζει τις ώρες και του αριθμού που εκφράζει τα λεπτά μπαίνει τελεία ή διπλή τελεία (ό,τι έχει το πρωτότυπο).

Η λέξη **εικοσιτετράωρο** και τα επίθετα που παράγονται απ' αυτήν μπορούν να γράφονται και με συνδυασμό ψηφίων και γραμμάτων: 24ωρο. Προτιμότερη είναι, πάντως, η γραφή μόνο με γράμματα, εκτός αν το πρωτότυπο τη γράφει με συνδυασμό ψηφίων και γραμμάτων, οπότε κάνει το ίδιο και ο μεταφραστής, για να αποφύγει τυχόν προβλήματα με το eGreffé.

Οι **δεκαετίες** γράφονται είτε ολογράφως (π.χ.: η δεκαετία του τριάντα) είτε συντετμημένα (η δεκαετία του '30). Ο αγγλικός υφολογικός οδηγός (σ. 40, σημείο 6.17) συνιστά τη γραφή με όλα τα ψηφία της δεκαετίας και όχι μόνο με τα δύο τελευταία (1930s και όχι 30s). Σε λίγα χρόνια ίσως υποχρεωθούμε να κάνουμε κι εμείς το ίδιο, γιατί διαφορετικά δεν θα είμαστε σίγουροι αν, π.χ., η δεκαετία του '20 αφορά το 1920 ή το 2020.

Για τους **αιώνες** χρησιμοποιούνται τακτικά αριθμητικά, τα οποία μπορούν να γράφονται είτε ολογράφως (εικοστός αιώνας) είτε συντετμημένα (20ός αιώνας). Και εδώ καλό είναι να ακολουθείται το πρωτότυπο.

Όταν τα **μεσάνυχτα** χρησιμοποιούνται ως σημείο λήξης μιας προθεσμίας ή, γενικότερα, μιας χρονικής περιόδου, γράφονται: 24.00. Όταν χρησιμοποιούνται ως αφετηρία της, γράφονται: 00.00.

Τέλος, επισημαίνεται ότι τα τρία τελευταία ψηφία των ετών δεν χωρίζονται ποτέ ούτε με διάστημα ούτε με τελεία (2009, όχι 2.009 ούτε 2 009).

ΙΑ. ΜΟΝΑΔΕΣ ΜΕΤΡΗΣΗΣ

Οι ονομασίες, τα σύμβολα και οι ορισμοί των μονάδων μέτρησης δίνονται στην οδηγία 80/181/ΕΟΚ (ΕΕ L 39 της 15.2.1980, σ. 40). Το σύστημα μονάδων μέτρησης που ισχύει σε ενωσιακό επίπεδο είναι το **Διεθνές Σύστημα Μονάδων**, γνωστό με το διεθνές αρκτικόλεξο SI. Το SI στηρίζεται σε **επτά θεμελιώδεις μονάδες**, που δίνονται στον πίνακα 1.

Πίνακας 1
Θεμελιώδεις μονάδες του SI

Μέγεθος	Μονάδα	
	Όνομα	Σύμβολο
μήκος	μέτρο	m
μάζα	χιλιόγραμμα	kg
χρόνος	δευτερόλεπτο	s
ένταση ηλεκτρικού ρεύματος	αμπέρ	A
απόλυτη (θερμοδυναμική) θερμοκρασία	κέλβιν	K
ποσότητα ύλης	μολ (γραμμομόριο)	mol
φωτεινή ένταση (φωτοβολία)	καντέλα (κηρίο)	cd

Παράγωγες μονάδες

Όλες οι άλλες μονάδες είναι παράγωγες μονάδες και σχηματίζονται με πολλαπλασιασμό ή διαίρεση θεμελιωδών μονάδων του συστήματος. Παραδείγματα παράγωγων μονάδων του SI δίνονται στον πίνακα 2.

Πίνακας 2
Παραδείγματα παράγωγων μονάδων του SI

Μέγεθος	Μονάδα	
	Ειδικό όνομα	Σύμβολο
επίπεδη γωνία	radian — ακτίνιο	rad
στερεά γωνία	steradian — στερακτίνιο	sr
συχνότητα	hertz — χερτζ	Hz
δύναμη	newton — νιούτον	N
πίεση, τάση (δύναμης)	pascal — πασκάλ	Pa
έργο, ενέργεια, θερμότητα	joule — τζάουλ	J
ισχύς	watt — βατ	W
ηλεκτρικό φορτίο	coulomb — κουλόμπ	C
ηλεκτρική τάση	volt — βολτ	V
ηλεκτρική αντίσταση	ohm — ωμ	Ω
αγωγιμότητα	siemens — ζίμενς	S
μαγνητική ροή	weber — βέμπερ	Wb
αμοιβαία επαγωγή ή αυτεπαγωγή	henry — χένρι	H
ηλεκτρική χωρητικότητα	farad — φαράντ	F
πυκνότητα μαγνητικής ροής	tesla — τέσλα	Ta
θερμοκρασία Κελσίου	Degree Celsius — βαθμός Κελσίου	$^{\circ}\text{C}$
φωτεινή ροή (ισχύς)	lumen — λούμεν	lm
φωτισμός (φωτεινότητα)	lux — λουξ	lx
ραδιενέργεια	becquerel — μπεκερέλ	Bq

Προθέματα μονάδων

Τα πολλαπλάσια και υποπολλαπλάσια των μονάδων του SI παράγονται με τη χρήση των προθεμάτων που αναγράφονται στον πίνακα 3. Με την αναγραφή του προθέματος πριν από το όνομα της μονάδας προκύπτει πολλαπλάσιο ή υποπολλαπλάσιο της μονάδας κατά μια δύναμη του 10. Αρχικά η ιδέα ήταν η χρήση ελληνικών προθεμάτων για τα πολλαπλάσια (deca, hecto, kilo) και λατινικών για τις υποδιαιρέσεις (deci, centi, milli).

Στα ελληνικά χρησιμοποιείται το αντίστοιχο ελληνικό πρόθεμα (που είναι είτε το καθαρά ελληνικό πρόθεμα είτε εξελληνισμένη εκδοχή του διεθνούς προθέματος). Ειδικότερα, το πρόθεμα kilo στα ελληνικά είναι <χιλιο>, αλλά χρησιμοποιείται και ως <κιλο>, ιδίως αν το δεύτερο συνθετικό ακούγεται ξενικό (π.χ., συνήθως *κιλοβάτ* και όχι *χιλιοβάτ*, αλλά *χιλιόμετρο* και όχι *κιλόμετρο*).

Πίνακας 3
Προθέματα μονάδων

Διεθνές όνομα	Σύμβολο	Ελληνικά	Πολλαπλασιαστής	Κλίμακα	Παράδειγμα
yotta	Y	γιοττα	10^{24}	επτάκις εκατομμυριάδα	γιοττάμετρο
zetta	Z	ζεττα	10^{21}	εξάκις εκατομμυριάδα	ζεττάμετρο
exa	E	εξα	10^{18}	πεντάκις εκατομμυριάδα	εξάμετρο
peta	P	πετα	10^{15}	τετράκις εκατομμυριάδα	πετάμετρο
tera	T	τερα	10^{12}	τρισεκατομμυριάδα	τεράμετρο
giga	G	γιγα	10^9	δισεκατομμυριάδα	γιγάμετρο
mega	M	μεγα	10^6	εκατομμυριάδα	μεγάμετρο
kilo	k	χιλιο ή κιλο	10^3	χιλιάδα	χιλιόμετρο
hecto	h	εκατο	10^2	εκατοντάδα	εκατόμετρο
deca	da	δεκα	10^1	δεκάδα	δεκάμετρο
—	—	—	$10^0 = 1$	μονάδα	μέτρο
deci	d	δεκατο ή ντεσι	10^{-1}	δέκατο	δεκατόμετρο
centi	c	εκατοστο	10^{-2}	εκατοστό	εκατοστόμετρο
milli	m	χιλιοστο ή μιλλι	10^{-3}	χιλιοστό	χιλιοστόμετρο
micro	μ	μικρο	10^{-6}	εκατομμυριοστό	μικρόμετρο
nano	n	νανο	10^{-9}	δισεκατομμυριοστό	νανόμετρο
pico	p	πικο	10^{-12}	τρισεκατομμυριοστό	πικόμετρο
femto	f	φεμτο	10^{-15}	τετράκις εκατομμυριοστό	φεμτόμετρο (φέρμι)
atto	a	αττο	10^{-18}	πεντάκις εκατομμυριοστό	αττόμετρο
zepto	z	ζεπτο	10^{-21}	εξάκις εκατομμυριοστό	ζεπτόμετρο
yocto	y	γιοκτο	10^{-24}	επτάκις εκατομμυριοστό	γιοκτόμετρο

Τρόπος γραφής ονομάτων, συμβόλων και προθεμάτων των μονάδων μέτρησης

Ισχύουν οι εξής κανόνες:

- Τα σύμβολα των μονάδων παριστάνονται συνήθως με το πρώτο γράμμα του ονόματος της μονάδας. Για παράδειγμα, το σύμβολο για το γραμμαρίο (gram) είναι g, όχι gm, το σύμβολο για το δευτερόλεπτο (second) είναι s, όχι sec. Υπάρχουν μερικές εξαιρέσεις, π.χ. mol, cd και Hz. Τα σύμβολα των προθεμάτων παριστάνονται επίσης με το πρώτο γράμμα του ονόματος του προθέματος (π.χ.: c για το centi, m για το milli κ.ο.κ).
- Τα σύμβολα των μονάδων δεν ακολουθούνται από τελεία, ενώ ο πληθυντικός συμβόλου μονάδων δεν παίρνει το s του πληθυντικού. Για παράδειγμα: 3 kg, όχι 3 kgs.
- Σύμβολα για ονόματα μονάδων που προέρχονται από κύρια ονόματα έχουν το πρώτο γράμμα κεφαλαίο (π.χ.: N από τον Newton, Wb από τον Weber, Hz από τον Hertz). Αν τα ονόματα των μονάδων δεν προέρχονται από κύρια ονόματα, τα σύμβολα γράφονται εξ ολοκλήρου με μικρά γράμματα (π.χ.: lm για το λούμεν).
- Τα ίδια τα ονόματα των μονάδων γράφονται πάντοτε με μικρά γράμματα, είτε προέρχονται από κύρια ονόματα είτε όχι (π.χ.: τέσλα, κουλόμπ, μέτρο).
- Τα σύμβολα για προθέματα που παριστάνουν πολλαπλάσια 10^6 και περισσότερο γράφονται με κεφαλαία. Όλα τα άλλα γράφονται με μικρά. Δεν αφήνεται κενό μεταξύ του προθέματος και της μονάδας.
- Όταν κάποιο πολλαπλάσιο ή υποπολλαπλάσιο μονάδας γράφεται με το πλήρες όνομά του, το πρόθεμα πρέπει να γράφεται πλήρες, με το πρώτο γράμμα —όπως και τα άλλα γράμματα— μικρό (π.χ. megahertz, όχι Megahertz ούτε Mhertz).
- Το χιλιόγραμμο (kilogram) είναι η μόνη θεμελιώδης μονάδα το όνομα της οποίας, για ιστορικούς λόγους, περιέχει πρόθεμα. Τα ονόματα των πολλαπλασίων και υποπολλαπλασίων του χιλιογράμμου, καθώς και τα σύμβολά τους, σχηματίζονται με την τοποθέτηση προθέματος μπροστά στη λέξη gram ή στο αντίστοιχο σύμβολο g [π.χ.: mg (χιλιοστό του γραμμαρίου)].
- Ομάδες τριών ψηφίων σε αριθμούς με περισσότερα από τέσσερα ψηφία χωρίζονται με προστατευμένα διαστήματα αντί για τελείες (π.χ. 299 792 458, όχι 299.792.458), για να αποφεύγεται σύγχυση με την τελεία που χρησιμοποιείται στα αγγλικά κείμενα ως δεκαδικό σύμβολο. Σημειώνεται ότι ο ISO (Διεθνής Οργανισμός Τυποποίησης) συνιστά τη χρήση κόμματος (υποδιαστολής) ως δεκαδικού συμβόλου ακόμη και όταν γράφονται κείμενα στα αγγλικά. Όλες οι χώρες της Ευρώπης εκτός του Ηνωμένου Βασιλείου χρησιμοποιούν ως δεκαδικό σύμβολο το κόμμα (υποδιαστολή) σε κείμενα στη γλώσσα τους.

Μονάδες εκτός SI που χρησιμοποιούνται με το SI

Υπάρχουν κάποιες κατηγορίες μονάδων εκτός SI που μπορούν να χρησιμοποιούνται με το SI. Στους πίνακες 4 και 5 δίνονται παραδείγματα τέτοιων μονάδων. Εξαιρέσεις από τους κανόνες είναι η μη ύπαρξη κενού πριν από τα σύμβολα $^{\circ}$, $'$ και $''$ για τις μονάδες της επίπεδης γωνίας

και επίσης το γεγονός ότι για τον όγκο χρησιμοποιείται συχνά το κεφαλαίο L²³⁵, για να αποφεύγεται η σύγχυση μεταξύ του γράμματος l (ελ) και του αριθμού 1 (ένα).

Πίνακας 4
Μονάδες εκτός SI που χρησιμοποιούνται με το SI

Μέγεθος	Μονάδα	
	Όνομα	Σύμβολο
χρόνος	λεπτό	min
	ώρα	h
	ημέρα	d
επίπεδη γωνία	μοίρα	°
	πρώτο λεπτό	'
	δεύτερο λεπτό	''
όγκος	λίτρο	l (L)
μάζα	μετρικός τόνος	t
εξασθένιση	νέπερ	Np
στάθμη	μπελ	B

Οι μονάδες αυτές συχνά συνδυάζονται με μονάδες και προθέματα του SI. Για παράδειγμα: hl (εκατόλιτρο), ml (χιλιοστό του λίτρου), kW [κιλοβάτ (kilowatt)], kWh (κιλοβατώρα), MWh (μεγαβατώρα), GWh (γιγαβατώρα) κ.ο.κ.

Πίνακας 5
Άλλες μονάδες εκτός SI που χρησιμοποιούνται με το SI

1 ναυτικό μίλι = 1 852 μέτρα

1 κόμβος (knot) = 1 ναυτικό μίλι ανά ώρα = 0,514 m/s

1 αρ (are, σύμβολο: a) = 100 m²,

1 εκτάριο (hectare, σύμβολο: ha) = 10⁴ m²

1 bar = 10⁵ N/m² = 100 kN/m²

²³⁵ Αρχικά το μοναδικό σύμβολο για το λίτρο ήταν το μικρό l (ελ), βάσει του συμβατικού κανόνα του SI σύμφωνα με τον οποίο με κεφαλαίο γράμμα αρχίζουν μόνο τα σύμβολα μονάδων που προέρχονται από όνομα προσώπου. Η πρακτική αυτή εγκυμονούσε (και εγκυμονεί) τον κίνδυνο σύγχυσης με τον αριθμό 1, πράγμα που δημιούργησε κάποια ανησυχία και προβληματισμό, ιδίως στην ιατρική κοινότητα. Ως εκ τούτου, το 1979 επιλέχθηκε ως εναλλακτικό σύμβολο για το λίτρο το κεφαλαίο L. Ήδη το National Institute of Standards and Technology των ΗΠΑ συνιστά τη χρήση του κεφαλαίου L, πρακτική που εφαρμόζεται επίσης ευρέως στον Καναδά και την Αυστραλία. Στις χώρες αυτές το σύμβολο L χρησιμοποιείται επίσης και με προθέματα (π.χ. mL, μL κ.λπ.), αντί των ml και μl που χρησιμοποιούνται κατά παράδοση στην Ευρώπη. Στο Ηνωμένο Βασίλειο και στην Ιρλανδία, όπως και στην υπόλοιπη Ευρώπη, με τα προθέματα χρησιμοποιείται το μικρό l (ελ), αν και τα ολόκληρα λίτρα αναγράφονται συχνά ολογράφως (π.χ. «750 ml» σε φιάλη κρασιού, αλλά συχνά «1 λίτρο» σε συσκευασία φρουτοχυμού).

Διάφορες μετατροπές μονάδων

$$1 \text{ ίντσα (in)} = 2,54 \text{ cm (ακριβώς)}$$

$$1 \text{ πόδι (ft)} = 12 \text{ in (ακριβώς)} = 0,3048 \text{ m (ακριβώς)}$$

$$1 \text{ γιάρδα (πήχυς) (yd)} = 3 \text{ ft (ακριβώς)} = 0,9144 \text{ m (ακριβώς)}$$

$$1 \text{ μίλι} = 5\,280 \text{ ft (ακριβώς)} = 1,609344 \text{ m (ακριβώς)}$$

$$1 \text{ λίτρο (L)} = 10^{-3} \text{ m}^3 \text{ (ακριβώς)}$$

$$1 \text{ λεπτό (1 min)} = 60 \text{ s}$$

$$1 \text{ ώρα (1 h)} = 60 \text{ min} = 3\,600 \text{ s}$$

$$1 \text{ ημέρα (1 d)} = 24 \text{ h} = 86\,400 \text{ s}$$

$$1 \text{ έτος} = 365,24220 \text{ d} = 31\,556\,926 \text{ s}$$

$$g_n \text{ κανονική τιμή της επιτάχυνσης της βαρύτητας} = 9,80665 \text{ m/s}^2 \text{ (ακριβώς)}$$

$$1 \text{ λίμπρα (πάουντ) (lb)} = 0,45359237 \text{ kg (ακριβώς)}$$

$$1 \text{ acre (ακρ)} = 4\,840 \text{ yd}^2 \text{ (ακριβώς)} = 4\,064,856 \text{ m}^2$$

ΙΒ. ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΕΣ ΜΟΝΑΔΕΣ

Οι **νομισματικές μονάδες** αναγράφονται κατά κανόνα ολογράφως, εκτός από τους πίνακες και τις απαριθμήσεις. Ειδικότερα, για το **ευρώ** εφαρμόζεται ο ακόλουθος κανόνας:

α) Αν δεν συνοδεύεται από αριθμό, γράφεται ολογράφως:

Τα ποσά εκφράζονται σε ευρώ.

β) Αν συνοδεύεται από αριθμό, γράφεται ολογράφως αν το έγγραφο δεν πρόκειται να δημοσιευθεί στην Επίσημη Εφημερίδα (αυτό συμβαίνει, π.χ., με τα **δελτία Τύπου**, στα οποία πρέπει να γράφονται ολογράφως όλα τα νομίσματα):

Η εισφορά ανέρχεται σε 210 ευρώ.

αλλά γράφεται με τον κωδικό ISO (EUR) αν το έγγραφο πρόκειται να δημοσιευθεί στην Επίσημη Εφημερίδα:

Η εισφορά ανέρχεται σε 210 EUR.

Στις ενωσιακές πράξεις, οι κωδικοί των **εθνικών νομισμάτων** των κρατών μελών είναι οι κωδικοί του προτύπου ISO 4217. Η σειρά αναφοράς τους είναι η αλφαβητική σειρά των κωδικών ISO· εξαιρείται το ευρώ το οποίο προτάσσεται.

Κράτη μέλη		Υποψήφιας χώρες		Παλαιά ενωσιακά νομίσματα	
Κωδικός	Ονομασία	Κωδικός	Ονομασία	Κωδικός	Ονομασία
EUR	ευρώ	ALL	αλβανικό λεκ	ATS	αυστριακό σελίνι
BGN	βουλγαρικό λεβ	EUR	ευρώ (Μαυροβούνιο)	BEF	φράγκο Βελγίου
CZK	τσεχική κορόνα	ISK	ισλανδική κορόνα	CYP	κυπριακή λίρα
DKK	δανική κορόνα	MKD	δηνάριο Βόρειας Μακεδονίας	DEM	γερμανικό μάρκο
HRK	κροατική κούνα	RSD	δηνάριο Σερβίας	EEK	εσθονική κορόνα
HUF	ουγγρικό φιορίνι	TRY	τουρκική λίρα	ESP	ισπανική πεσέτα
PLN	πολωνικό ζλότι			FIM	φινλανδικό μάρκο
RON	ρουμανικό λέου			FRF	γαλλικό φράγκο
SEK	σουηδική κορόνα			GBP	λίρα στερλίνα
				GRD	ελληνική δραχμή
				IEP	ιρλανδική λίρα
				ITL	ιταλική λίρα
				LTL	λιθουανικό λίτας
				LUF	φράγκο Λουξεμβούργου
				LVL	λετονικό λατς
				MTL	λίρα Μάλτας
				NLG	ολλανδικό φιορίνι
				PTE	πορτογαλικό εσκούδο
				SIT	σλοβενικό τόλαρ
				SKK	σλοβακική κορόνα

Το **ενιαίο ευρωπαϊκό νόμισμα**, που αντικατέστησε την **ευρωπαϊκή νομισματική μονάδα** (ECU) από την 1η Ιανουαρίου 1999 [άρθρο 2 του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1103/97 (ΕΕ L 162 της 19.6.1997, σ. 1)], αποφασίστηκε από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Μαδρίτης στις 15 και 16 Δεκεμβρίου 1995 και ονομάζεται **ευρώ**. Ο κωδικός ISO είναι «EUR» και το σύμβολο είναι «€».

Έχει το ίδιο όνομα σε όλες τις επίσημες γλώσσες (στα ελληνικά χρησιμοποιείται βεβαίως το ελληνικό αλφάβητο), γράφεται με μικρά γράμματα —πλην της γερμανικής, όπου το πρώτο γράμμα είναι κεφαλαίο— και είναι άκλιτο.

Το ευρώ υποδιαιρείται σε 100 **λεπτά** [άρθρο 2 του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 974/98 του Συμβουλίου, της 3ης Μαΐου 1998, για την εισαγωγή του ευρώ (ΕΕ L 139 της 11.5.1998, σ. 1)]. Στις περισσότερες επίσημες γλώσσες ο όρος που χρησιμοποιείται για την υποδιαίρεση του ευρώ είναι **cent**. Στα ελληνικά, όμως, χρησιμοποιείται ο όρος **λεπτά**, αφού ο ανωτέρω κανονισμός προβλέπει, στην αιτιολογική σκέψη 2, ότι *η ονομασία cent δεν εμποδίζει τα κράτη μέλη να χρησιμοποιούν παραλλαγές του όρου αυτού στη συνήθη πρακτική τους*²³⁶. Σημειώνεται, πάντως, ότι η Κυπριακή Δημοκρατία έχει επιλέξει να χρησιμοποιεί τον όρο cent και όχι τον όρο **λεπτά**.

²³⁶ Αυτή ήταν η αρχική (σωστή) διατύπωση του κανονισμού. Ωστόσο, αργότερα η διατύπωση αυτή «διορθώθηκε» και ο όρος cent αντικαταστάθηκε με τον όρο *λεπτό*. Ως εκ τούτου, στην ενοποιημένη έκδοση του κανονισμού αναφέρεται (αιτιολογική σκέψη 2) ότι *το όνομα που θα φέρει το ευρωπαϊκό νόμισμα θα είναι «ευρώ»· ότι το ευρώ ως νόμισμα των συμμετεχόντων κρατών μελών θα υποδιαιρείται σε 100 λεπτά· ότι η ονομασία λεπτό δεν εμποδίζει τα κράτη μέλη να χρησιμοποιούν παραλλαγές του όρου αυτού στη συνήθη πρακτική τους*. Έτσι, δημιουργείται η εσφαλμένη και εν πολλοίς γελοία εντύπωση ότι ο όρος που πρέπει καταρχήν να χρησιμοποιείται σε όλα τα κράτη μέλη είναι ο όρος *λεπτό*, αλλά τα κράτη μέλη έχουν (ευτυχώς!) το δικαίωμα να χρησιμοποιούν παραλλαγές του όρου αυτού στη συνήθη πρακτική τους (!).

ΙΓ. ΣΗΜΕΙΑ ΚΑΙ ΣΥΜΒΟΛΑ

Κατάλογος των κυριότερων σημείων και συμβόλων που χρησιμοποιούνται στους πίνακες στατιστικών, μαθηματικών δεδομένων και δεδομένων προϋπολογισμού

—	ουδέν
0	μηδέν (αμελητέο ποσό: συνήθως μικρότερο του ημίσεος της μικρότερης σχετικής μονάδας)
:	μη διαθέσιμα στοιχεία
≠	κατ' εκτίμηση ή αβέβαια στοιχεία
*	εκτίμηση
<	μικρότερο από
>	μεγαλύτερο από
≤	μικρότερο ή ίσο
≥	μεγαλύτερο ή ίσο
Δ	διαφορά
∅	μέσος όρος
%	εκατοστιαίο ποσοστό

ΤΕΤΑΡΤΟ ΜΕΡΟΣ

ΕΙΔΙΚΑ ΓΛΩΣΣΙΚΑ, ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΑ ΚΑΙ ΝΟΜΟΤΕΧΝΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

Στο παρόν τέταρτο μέρος του Οδηγού φιλοξενούνται άρθρα συναδέλφων για διάφορα θέματα που παρουσιάζουν συγκεκριμένο μεταφραστικό ή ευρύτερο γλωσσικό ενδιαφέρον. Ο απώτερος σκοπός του μέρους αυτού είναι να λειτουργήσει ως βήμα ανταλλαγής απόψεων και προβληματισμών για θέματα αυτού του είδους. Το μέρος αυτό έχει δυναμικό χαρακτήρα, πράγμα που σημαίνει ότι θα μπορεί να εμπλουτίζεται συνεχώς με σχετικές εργασίες.

Το τέταρτο μέρος φιλοξενεί άρθρα για διάφορα γλωσσικά θέματα γενικού χαρακτήρα (γραμματικής, συντακτικού κ.λπ.), τα οποία εξετάζονται είτε υπό γενικό είτε υπό ειδικότερο «ενωσιακό» πρίσμα. Περιλαμβάνει επίσης άρθρα ειδικότερου μεταφραστικού ενδιαφέροντος, με έμφαση στα προβλήματα που ανακύπτουν στο πλαίσιο της μετάφρασης των ενωσιακών εγγράφων, καθώς και άρθρα για διάφορα νομοτεχνικά θέματα που παρουσιάζουν ενδιαφέρον για τον ελληνόφωνο μεταφραστή ενωσιακών εγγράφων.

Α. ΤΑ ΠΑΡΑΘΕΤΙΚΑ ΠΟΛΥΛΕΚΤΙΚΑ ΣΥΝΘΕΤΑ

1. Εισαγωγή

Τα παραθετικά πολυλεκτικά σύνθετα (δηλαδή οι σχηματισμοί του τύπου *νόμος-πλαίσιο, κράτος μέλος, παραγωγοί-εξαγωγείς, πόλη-κράτος, πλοία-εργοστάσια* κ.λπ.) είναι σχετικά πρόσφατο φαινόμενο στη γλώσσα μας. Τον νεολογικό τους χαρακτήρα επισήμανε ο Μ. Τριανταφυλλίδης ήδη από το 1941 (στη *Νεοελληνική Γραμματική* του), ενώ η πρώτη που ασχολήθηκε συστηματικά με το φαινόμενο αυτό ήταν η Άννα Αναστασιάδη-Συμεωνίδη στο έργο της *Η νεολογία στην κοινή νεοελληνική*. Πριν από λίγα χρόνια κυκλοφόρησε ένα βιβλίο που μελετά τον τρόπο με τον οποίο χρησιμοποιούνται τα παραθετικά πολυλεκτικά σύνθετα στον δημοσιογραφικό λόγο. Πρόκειται για το βιβλίο *Δημοσιογραφία και Νεολογία. Τίτλοι-ευρήματα για θέματα-εκπλήξεις* των Θανάση Νάκα και Ζωής Γαβριηλίδου.

Όπως επισημαίνουν οι Νάκας–Γαβριηλίδου στην εισαγωγή του βιβλίου τους, ο νεολογικός χαρακτήρας των παραθετικών πολυλεκτικών συνθέτων *πιστοποιείται από το γεγονός ότι δυσκολευόμαστε τόσο να τα ορθογραφήσουμε (με ενωτικό ανάμεσα στα συνθετικά τους ή χωρίς ενωτικό; Μέσα σε εισαγωγικά το δεύτερο συνθετικό ή όχι; κ.ο.κ.) όσο και να τα κλίνουμε (του έργου-πλότου, τα έργα-πλότοι ή του έργου-πλότος, τα έργα-πλότος;).*

Μ' αυτά ακριβώς τα δύο ζητήματα (χρήση ενωτικού και κλίση των παραθετικών πολυλεκτικών συνθέτων) ασχολείται το παρόν σημείωμα.

2. Τι λένε οι ειδικές μελέτες για το θέμα

i) **Μελέτη της Άννας Αναστασιάδη-Συμεωνίδη (*Η νεολογία στην κοινή νεοελληνική, Επιστημονική Επετηρίδα της Φιλοσοφικής Σχολής, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Παράρτημα αριθ. 65, Θεσσαλονίκη, 1986*)**

Για τις απόψεις της Άννας Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, βλ. σημείο 3 i) παρακάτω.

ii) **Μελέτη των Θανάση Νάκα και Ζωής Γαβριηλίδου (*Δημοσιογραφία και Νεολογία. Τίτλοι-ευρήματα για θέματα-εκπλήξεις, εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα, 2005*)**

Οι συγγραφείς της μελέτης αυτής, έπειτα από μια σύντομη εισαγωγή στο φαινόμενο των παραθετικών πολυλεκτικών συνθέτων, παραθέτουν έναν εκτεταμένο πίνακα, στον οποίο παρουσιάζουν όλα τα παραθετικά πολυλεκτικά σύνθετα που βρήκαν στα έντυπα που αποδελτίωσαν. Όπως προκύπτει από τον πίνακα αυτόν, στις συντριπτικά περισσότερες περιπτώσεις, υπάρχει συμφωνία αριθμού και πτώσης μεταξύ α' και β' συνθετικού, καθώς και χρήση ενωτικού. Ωστόσο, οι συγγραφείς επισημαίνουν:

α) **σχετικά με τη χρήση του ενωτικού:** *ότι η παρουσία του ανάμεσα στο α' και στο β' συνθετικό δείχνει να συναρτάται ή να κερδίζει έδαφος ανάλογα με τον μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό κωδικοποίησης του πps [πολυλεκτικού παραθετικού συνθέτου]. Όμως, στο θέμα αυτό φαίνεται ότι είναι ακόμη νωρίς για να μιλήσει κανείς για ενιαία αντίληψη και αντιμετώπιση, δηλαδή για κοινής αποδοχής λύση ή «σύμβαση». Απόδειξη και η όχι κοινή αντιμετώπιση και ορθογράφηση των πps στα τρία νεότερα και εγκυρότερα λεξικά της Νέας Ελληνικής: το λεξικό του Ιδρύματος Τριανταφυλλίδη και το λεξικό Κριαρά προτιμούν τον τύπο δίχως ενωτικό, ενώ το λεξικό Μπαμπινιώτη τον τύπο με ενωτικό (σ. 94-95).*

Καταλήγουν πάντως στο *αβίαστο συμπέρασμα* ότι, *ως προς τη συχνότητα εμφάνισης, ο τύπος με το ενωτικό, σε σύγκριση με όλους τους άλλους, υπερτερεί συντριπτικά* (σ. 96).

- β) **σχετικά με τη συμφωνία α' και β' συνθετικού ως προς τον αριθμό και την πτώση:** ότι όσο πιο κωδικοποιημένο είναι το ππσ, τόσο μεγαλύτερη είναι η συμφωνία που υπάρχει ως προς τον αριθμό και την πτώση ανάμεσα στο α' και στο β' συνθετικό. Επειδή, όμως, συμβαίνει συχνά να μην υπάρχει ομοφωνία μεταξύ των ομιλητών μιας γλώσσας σχετικά με το βαθμό κωδικοποίησης ενός νεολογισμού, διαπιστώνονται πολυτυπίες ως προς την κλίση (σ. 96-97). Τέλος, σημειώνουν ότι *σε κανένα από τα τρία νεότερα και εγκυρότερα λεξικά της Νέας Ελληνικής (Μπαμπινιώτη, Ιδρύματος Τριανταφυλλίδη και Κριαρά)* δεν παρέχονται πληροφορίες μορφολογικού τύπου για τα ππσ (σ. 97). Διαπιστώνουν, όμως, σαφή υπεροχή των τύπων που παρουσιάζουν πλήρη συμφωνία α' και β' συνθετικού, καθώς και αδιαμφισβήτητη τάση προς την κατεύθυνση αυτή (σ. 97-98). Επισημαίνουν, πάντως, την ιδιαιτερότητα ορισμένων λέξεων που χρησιμοποιούνται ως β' συνθετικά (φωτιά κ.λπ.), για τις οποίες θεωρούν ότι απαιτείται ειδική μελέτη (σ. 98).

Οι ίδιοι τάσσονται σιωπηρά υπέρ της χρήσης του ενωτικού και υπέρ της συμφωνίας α' και β' συνθετικού ως προς τον αριθμό και την πτώση. Αυτό προκύπτει ήδη από τον υπότιτλο του βιβλίου τους (*τίτλοι-ευρήματα για θέματα-εκπλήξεις*), ενώ και στη σελίδα 11 βρίσκουμε τα εξής παραθετικά πολυλεκτικά σύνθετα: *λέξεις-λήμματα, λέξεις-τύποι, λέξης-τύπου, λέξη-λήμμα*.

3. Τι λένε οι οδηγοί σωστής χρήσης της νεοελληνικής γλώσσας (και ένα άρθρο του Ορογράμματος) για το θέμα

- i) Ο *Οδηγός της νεοελληνικής γλώσσας*, που εκδόθηκε από τις εκδόσεις Πατάκη υπό την επιστημονική επιμέλεια της Άννας Ιορδανίδου, στο κεφάλαιο για το ενωτικό (σελ. 25), αναφέρει τα εξής:

«Το ενωτικό το σημειώνουμε στις παρακάτω περιπτώσεις:

...
...
...

στα παραθετικά σύνθετα (π.σ.). Με τον όρο αυτό εννοούμε το λεξικό ονοματικό σύνολο που αποτελείται από δύο ομοιόπρωτα ουσιαστικά που παρατάσσονται. Π.χ.: ταξίδι-αστραπή, πλοίο-φάντασμα, επιστολή-καταγγελία. (Υπάρχουν όμως φράσεις που αποτελούνται μεν από δυο ομοιόπρωτα ουσιαστικά τα οποία παρατάσσονται, αλλά έχουν πια καθιερωθεί χωρίς ενωτικό: μέση δαχτυλίδι, γέννημα θρέμμα, τύχη βουνό, δάκρυα βροχή, σκοτάδι πίσσα).

Πρόκειται για ένα σχηματισμό δύο ουσιαστικών που αποτελεί μία συντακτική ενότητα, έχει μια ιδιαίτερη σημασιολογική αξία και μπορεί ως σύνολο να αποδώσει μια αυτόνομη ιδιότητα σ' ένα ουσιαστικό. Π.χ.: Αυτή η λέξη είναι λέξη-κλειδί. Ανήκει κατά κάποιον τρόπο σε μια χαμηλότερη βαθμίδα ενότητας από ό,τι τα μονολεκτικά σύνθετα».

Και ο Οδηγός συνεχίζει:

«Σύμφωνα με την Αναστασιάδη-Συμεωνίδη (Η νεολογία στην κοινή νεοελληνική, Θεσ/νίκη, Α.Π.Θ., 1986, σ. 181-210), ανάλογα με τη συντακτική σχέση των δύο όρων του π.σ., διακρίνουμε τις εξής τέσσερις κατηγορίες:

α. Με σχέση κατηγορουμένου

Όσα παραλείπουν το συνδετικό ρήμα «είναι», όπου το δεύτερο συστατικό του π.σ. λειτουργεί συντακτικά ως κατηγορούμενο του πρώτου συστατικού: αστυνομικός-μάρτυρας κατηγορίας (αστυνομικός που είναι μάρτυρας κατηγορίας), νησί-φρούριο, βιβλίο-ντοκουμέντο, επιστολή-καταγγελία, αυτοκίνητο-ψυγείο, καναπέ-κρεβάτι, κράτος-μέλος.

Σ' αυτά τα π.σ. ο β' όρος εξαρτάται ως προς τον αριθμό από τον α' όρο: των αστυνομικών-μαρτύρων κατηγορίας, αλλά όχι υποχρεωτικά ως προς την πτώση: του αυτοκινήτου-ψυγείου αλλά του καναπέ-κρεβάτι.

β. Με μεταφορική σχέση

Σε όσα π.σ. υπονοείται μεταξύ των δύο όρων ένας τρίτος κοινός όρος που επιτρέπει μια σύγκριση, η οποία όμως δεν εξωτερικεύεται: ο άνθρωπος «πετά» / το πουλί πετά = ο άνθρωπος-πουλί, το ταξίδι ήταν πολύ σύντομο / η αστραπή είναι πολύ «σύντομη» = ταξίδι-αστραπή, παιδί-θαύμα, νόμος-πλαίσιο, πλοίο-φάντασμα, λέξη-κλειδί κ.ά.

Οι δύο όροι αυτών των π.σ. είναι ανεξάρτητοι ως προς το γένος (λύση-μπάλωμα), ενώ ως προς τον αριθμό και την πτώση δεν είναι υποχρεωτική η συμφωνία των δύο όρων: του νόμου-πλαίσιο, του παιδιού-θαύμα, του θεσμού-μπαμπούλα, τα παιδιά-θαύματα αλλά: τα λεωφορεία-καρμανιόλα.

γ. Με σχέση συμπληρώματος

Σε όσα π.σ. ο β' όρος αποτελεί συμπλήρωμα του α', με την έννοια ότι λειτουργεί συντακτικά ως αντικείμενο ή ως εμπρόθετος προσδιορισμός στον α' όρο. Στην πρώτη περίπτωση υπονοείται ανάμεσα στους δύο όρους ένα μεταβατικό ρήμα: στοιχείο-(που προκαλεί / δημιουργεί) έκπληξη, πωλήσεις-(που έκαναν) ρεκόρ. Στη δεύτερη περίπτωση το στοιχείο που παραλείπεται και συνδέει συντακτικά τα δύο ουσιαστικά είναι μια πρόθεση: ομιλία-(με) συζήτηση, σεμινάριο-(με) συζήτηση.

Αυτά τα παραθετικά σύνθετα υπάρχει κίνδυνος να θεωρηθούν, λανθασμένα, ότι χαρακτηρίζονται από συμπλεκτική σχέση (δηλαδή: ομιλία και συζήτηση). Αυτό που τα διακρίνει όμως από τα π.σ. της τέταρτης κατηγορίας είναι ότι ο α' όρος είναι ο βασικός και ο β' απλώς τον προσδιορίζει. Αντίθετα, στα π.σ. με συμπλεκτική σχέση οι δύο όροι είναι ισοδύναμοι.

Ως προς τον αριθμό και την πτώση ο β' όρος είναι ανεξάρτητος από τον α'.

δ. Με συμπλεκτική σχέση

Σε όσα π.σ. παραλείπεται ανάμεσα στους δύο όρους ο συμπλεκτικός σύνδεσμος «και»: (συνάντηση) Έβερτ-(και) Μητσοτάκη, (σιδηροδρομική γραμμή) Θεσ/νίκης-(και) Κων/πολης, (αγώνας) ΠΑΟΚ-(και) ΑΕΚ, (σχέσεις) Βορρά-(και) Νότου, (χώρα) φιλική-(και) συμμαχική, (μείγμα) θείου-(και) φωσφόρου.

Λόγω της συμπλεκτικής συντακτικής τους σχέσης, οι δύο όροι συμφωνούν απαραίτητα μεταξύ τους ως προς τον αριθμό και την πτώση, τα οποία στη συνέχεια καθορίζονται από το ουσιαστικό που προσδιορίζουν. Έτσι, αν οι δύο όροι είναι κοινά ουσιαστικά, μπαίνουν σε

γενική: (μείγμα) θείου-φωσφόρου. Αν είναι επίθετα, συμφωνούν κατά γένος, αριθμό και πτώση με το προσδιοριζόμενο ουσιαστικό: του απελευθερωτικού-αντιαποικιακού (κινήματος). Τέλος, αν το π.σ. είναι ρηματικό, υπάρχει συμφωνία των όρων του ως προς τον αριθμό με το «υποκείμενό» του: παρουσιάζει-συντονίζει (ο δείνα δημοσιογράφος).»

ii) Ο **Θ. Καρζής**, στο βιβλίο του **Τα σωστά ελληνικά** (εκδόσεις Φιλιππότη) γράφει (σ. 135):

«Του νόμου-πλαίσιου ή του νόμου-πλαίσιο;

Στις περιπτώσεις όπου τα δύο ουσιαστικά συνδέονται με ενωτικό (-) για να αποτελέσουν κοινή έννοια (**κυβέρνηση-ανδρείκελο, σωματείο-σφραγίδα, ταινία-ντοκουμέντο** κ.λπ.), γεννιέται μια αμφιβολία για τον τρόπο σχηματισμού της γενικής τους. Η πρακτική, λόγω της αδυναμίας αυτής της πτώσης, έχει μισοκαθιερώσει την εκφορά μόνο του πρώτου ουσιαστικού στη γενική, ενώ το δεύτερο παραμένει στην ονομαστική («της κυβέρνησης-ανδρείκελο», «του νόμου-πλαίσιο», «του σωματείου-σφραγίδα», «της ταινίας-ντοκουμέντο» κ.λπ.).

Ένας τέτοιος σχηματισμός είναι ωστόσο λαθεμένος, αφού **η γενική της συνολικής έννοιας αφορά και τα δύο ουσιαστικά της**. Έτσι, όσο κι αν ίσως μας ξενίζει, η σωστή γενική των ουσιαστικών αυτών είναι:

**της κυβέρνησης-ανδρείκελου, του νόμου-πλαίσιου,
του σωματείου-σφραγίδας,
της ταινίας-ντοκουμέντου***

(*Και του **λωποδύτη-φαντάσματος**, φυσικά, μολονότι οι μεταφραστές των περιπετειών αυτού του ήρωα της αστυνομικής μυθιστορίας, από παλιά προτίμησαν τη λαθεμένη, αλλά καθιερωμένη πια, γενική «του λωποδύτη-φάντασμα».)

iii) Στο **Ορόγραμμα αριθ. 34**, Ιανουάριος-Φεβρουάριος 1999, και συγκεκριμένα στο άρθρο **Ο όρος "key" ως πρώτο συνθετικό πολλών σύνθετων όρων της Αγγλικής και η απόδοσή του στα ελληνικά**, γίνεται επίσης αναφορά στο φαινόμενο των παραθετικών πολυλεκτικών συνθέτων (που χαρακτηρίζονται **σύμπλοκοι όροι**). Η ανάλυση γίνεται υπό το πρίσμα των κλιτικών δυσκολιών που παρουσιάζουν οι ελληνικοί όροι αυτού του είδους, όταν αυτοί είναι σύμπλοκοι με δεύτερο συνθετικό το ελληνικό ουσιαστικό "κλειδί" χωρισμένο (υφενισμένο) από το πρώτο συνθετικό με ενωτικό (-). Στο πλαίσιο αυτό, ο συντάκτης του άρθρου αναφέρει τα εξής παραδείγματα: **λέξη-κλειδί, λέξης-κλειδιού, λέξεις-κλειδιά, λέξεων-κλειδιών, συστατικό-κλειδί (= key component), συστατικού-κλειδιού, συστατικά-κλειδιά, συστατικών-κλειδιών**. Δηλαδή θεωρεί δεδομένη τη χρήση του ενωτικού και τη συμφωνία των δύο συνθετικών τόσο ως προς τον αριθμό όσο και ως προς την πτώση.

iv) Στο **Διοργανικό εγχειρίδιο σύνταξης κειμένων** (έκδοση του 1997) δεν γίνεται ειδική αναφορά στη χρήση του ενωτικού σε σχέση με τα παραθετικά πολυλεκτικά σύνθετα ούτε στον τρόπο κλίσης τους. Ωστόσο, είναι σαφές από διάφορα συγκεκριμένα παραδείγματα (εκδότες-εντολείς, εκδότη-εντολέα, υπηρεσίας-συντάκτη κ.λπ.) ότι το εν λόγω εγχειρίδιο ακολουθεί την τάση για χρήση ενωτικού και πλήρη κλιτική συμφωνία μεταξύ των δύο συνθετικών.

- v) Ο **Εμμ. Κριαράς** (*Τα πεντάλεπτά μου και άλλα γλωσσικά*) και η **Ιωάννα Παπαζαφείρη** (*Λάθη στη χρήση της γλώσσας μας*) δεν ασχολούνται καθόλου με τα παραθετικά πολυλεκτικά σύνθετα.

4. Τι λένε οι γραμματικές και τα συντακτικά για το θέμα

- i) Ο **Τριανταφυλλίδης** στη *Νεοελληνική Γραμματική* (1941), στο κεφάλαιο για τα χαλαρά σύνθετα, σχολιάζει αρνητικά το φαινόμενο αυτό. Συγκεκριμένα γράφει (σημείο 408): *Τον τελευταίο καιρό μερικοί συνήθισαν από ξενισμό να γράφουν ένα είδος σύνθετα όπου το κάθε συνθετικό διατηρεί τον τύπο του, την κατάληξή του και τον τόνο του. Συνθετικό φωνήεν δεν υπάρχει, και στη θέση του μπαίνει ένα ενωτικό: ο ποιητής - φιλόσοφος, είναι μοναδικός ποιητής - πεζογράφος, η μητέρα - γλώσσα, η φυλακή - σχολή, τον ήρωα - αγωνιστή. Τέτοιου είδους σύνθετα είναι αντίθετα με το πνεύμα της ελληνικής γλώσσας και θα ήταν καλύτερα να μη γράφονται. Στη θέση τους μπορεί κατά την περίπτωση: α) να μπει ένα πραγματικό σύνθετο: γιατροφιλόσοφος, β) να εξηγηθεί η μια λέξη με την άλλη ή να διατυπωθεί διαφορετικά η φράση: αντί ο άνθρωπος - πουλί: ο άνθρωπος που πετά, αντί η μητέρα - γλώσσα: η πρωταρχική γλώσσα. Θα ήταν άλλωστε και γενικότερα σωστό να μην καταφεύγει κανείς χωρίς ανάγκη σε ξενισμό· είναι ζήτημα αν οι περισσότεροι που γράφουν ο ποιητής - φιλόσοφος λέγουν τίποτε περισσότερο από το ελληνικό ο ποιητής φιλόσοφος ή ο φιλόσοφος και ποιητής.*
- ii) Ο **Τζάρτζανος**, στο έργο του *Νεοελληνική Σύνταξις (της κοινής δημοτικής)* [πρώτη έκδοση 1928, δεύτερη έκδοση 1946 και (ο δεύτερος τόμος) 1952, φωτοτυπική επανέκδοση της δεύτερης έκδοσης από τον εκδοτικό οίκο των αδελφών Κυριακίδη, στη Θεσσαλονίκη, το 1989], στο κεφάλαιο για τους **ομοιώπτωτους** ονοματικούς προσδιορισμούς, παρατηρεί ότι η κατά παράθεσιν σύνταξις έχει λάβει μεγάλη ανάπτυξη στη νέα *Ελληνική γλώσσα* (παράγραφος 34) και αναφέρει διάφορα παραδείγματα συντακτικών σχέσεων που εκφράζονται μ' αυτήν. Ένα από τα παραδείγματα αυτά (σημείο 10 της ίδιας παραγράφου), που το χαρακτηρίζει *εικονική παρομοίωση*, είναι το εξής: *Έρριχνε ματιές ανιγμάτα* (από διήγημα του Ζαχαρία Παπαντωνίου, του έτους 1927).
- iii) Ο καθηγητής του ΑΠΘ **Αγαπητός Τσοπανάκης**, στο έργο του *Νεοελληνική Γραμματική* (Αδελφοί Κυριακίδη — Εστία, 1994), στο κεφάλαιο για τη *χαλαρή σύνθεση* (σημείο 827, σ. 718-719), γράφει, μεταξύ άλλων, τα εξής:

Με μικρή παύλα[...] συνδέουμε και μερικά ζευγάρια λέξεων, στα οποία η δεύτερη λέξη συνδέεται χαλαρά με την πρώτη και αποτελεί ένα είδος διασάφησης: «ο νόμος-πλαίσιο», «ένα διάταγμα-φωτιά», «με την επενέργεια δυνάμεων-αξιών», «γιατροί-αστέρες στο τάδε κέντρο».

[...] Οι λέξεις αυτές ανάλογα με τη θέση τους στον λόγο κλίνονται παράλληλα: π.χ. οι διατάξεις του νόμου-πλαισίου (και όχι βέβαια του νόμου-πλαισίου, όπως καμάρωναν οι διάφοροι υμνητές), «οι δυνάμεις-αξίες — των δυνάμεων-αξιών» κτλ. [...].

[...] Στα ζευγαρωτά ουσιαστικά η β' λέξη αποτελεί κατηγορούμενο της πρώτης: ο νόμος (που είναι) πλαίσιο, το διάταγμα (που είναι) φωτιά κτλ.[...].

- iv) Οι **Χρ. Κλαίρης** και **Γ. Μπαμπινιώτης**, στο έργο τους *Γραμματική της Νέας Ελληνικής, δομολειτουργική-επικοινωνιακή* (Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 2005), αναλύουν, στο σημείο 99 (σ. 102 επ.), το συντακτικό φαινόμενο των, όπως τα αποκαλούν,

φραστικών ονομάτων και αναφέρουν, μεταξύ άλλων, την κατηγορία του τύπου «όνομα+όνομα»: *παιδί-θαύμα, λέξη-κλειδί, νόμος-πλάισιο, πωλήσεις-ρεκόρ, χώρα-μέλος*. Επισημαίνουν ότι πρόκειται για ονοματική φράση, η οποία παραβαίνει τους κανόνες της ονοματικής φράσης στη Νέα Ελληνική. Ως προς τη σχέση που συνδέει τα δύο ονόματα της δομής «όνομα+όνομα», παραθέτουν σχεδόν αυτούσια την ανάλυση της Αναστασιάδη-Συμεωνίδη και προσθέτουν κάποια επιπλέον παραδείγματα. Διαφοροποιούνται, όμως, από την Αναστασιάδη-Συμεωνίδη στα εξής σημεία:

- α) Για την περίπτωση στην οποία ο β' όρος λειτουργεί ως κατηγορούμενο του πρώτου, η Αναστασιάδη-Συμεωνίδη υποστηρίζει ότι σ' αυτά τα πps ο β' όρος εξαρτάται ως προς τον αριθμό από τον α' όρο **αλλά όχι υποχρεωτικά ως προς την πτώση**. Αντίθετα, οι Κλαίρης-Μπαμπινιώτης υποστηρίζουν ότι στα πps αυτής της κατηγορίας **είναι αναγκαία η συμφωνία των δύο ονομάτων ως προς τον αριθμό και την πτώση**.
- β) Για την περίπτωση στην οποία η σχέση μεταξύ των δύο όρων είναι μεταφορική, τόσο η Αναστασιάδη-Συμεωνίδη όσο και οι Κλαίρης-Μπαμπινιώτης υποστηρίζουν ότι η συμφωνία μεταξύ των δύο όρων ως προς τον αριθμό και την πτώση δεν είναι υποχρεωτική. Ενώ όμως η Αναστασιάδη-Συμεωνίδη δίνει το παράδειγμα: **του νόμου-πλάισιο**, οι Κλαίρης-Μπαμπινιώτης δίνουν το ίδιο παράδειγμα ως: **του νόμου-πλαισίου**.

Σε όλα τα παραδείγματα οι Κλαίρης-Μπαμπινιώτης χρησιμοποιούν το ενωτικό.

- ν) Οι **Holton, Mackridge, Φιλιππάκη-Warburton**, στο βιβλίο τους *Γραμματική της ελληνικής γλώσσας*, που κυκλοφόρησε σε ελληνική μετάφραση το 1999 από τις εκδόσεις Πατάκη, εξετάζουν τα παραθετικά πολυλεκτικά σύνθετα (που τα ονομάζουν *χαλαρά παραθετικά σύνθετα*) στο Μέρος Γ, ενότητα 2.12: Δομές παράθεσης, σ. 334-335. Επισημαίνουν ότι:

Υπάρχει ένας μικρός αριθμός συγκεκριμένων στερεότυπων συνδυασμών στην παραδοσιακή γλώσσα που χρησιμοποιούνται κανονικά με τον κατάλληλο τύπο του ρήματος «είμαι», οι οποίοι όμως μπορεί να λειτουργούν και επιφωνηματικά όταν χρησιμοποιούνται μόνοι τους. Μεταξύ αυτών των εκφράσεων είναι και οι εξής: (2) θάλασσα λάδι, (3) παιδί μάλαμα, (4) σκοτάδι πίσσα, (5) γέννημα θρέμμα, (6) κίνδυνος θάνατος.

Σε πιο σύγχρονη χρήση υπάρχει ένας ολόένα αυξανόμενος αριθμός χαλαρών παραθετικών συνθέτων, μερικά από τα οποία ξεκίνησαν ως δάνειες μεταφράσεις από άλλες ευρωπαϊκές γλώσσες. Ενώ οι πιο παραδοσιακές εκφράσεις γράφονται κανονικά ως δύο ξεχωριστές λέξεις, οι νεότεροι συνδυασμοί γράφονται με ενωτικό: (7) θέση-κλειδί, (8) παιδί-θαύμα, (9) ταξίδι-αστραπή, (10) πρόγραμμα-πλότος, (11) κράτος-μέλος. Η σημασιολογική σχέση ανάμεσα στα δύο ουσιαστικά δεν είναι πάντοτε ή ίδια: ενώ στα 7-10 ο δεύτερος όρος είναι μεταφορικός, στο 11 και οι δύο όροι δηλώνουν κυριολεκτικά το ίδιο αντικείμενο. Ενώ και οι δύο όροι στο 11 κλίνονται μαζί (γεν. ενικού: κράτους-μέλους, ονομ./αιτ. πληθυντικού: κράτη-μέλη κτλ.), ο δεύτερος (μεταφορικός) όρος στα άλλα παραδείγματα μπορεί να παραμένει άκλιτος όταν κλίνεται ο πρώτος, μολονότι υπάρχει αρκετή ποικιλία στη χρήση.

Εξάλλου, αναφερόμενοι ειδικά στο ενωτικό (στο Μέρος Α, ενότητα 2.3.1. σελ. 42), γράφουν ότι το ενωτικό χρησιμοποιείται για να ενώσει δύο λέξεις, π.χ. [...] ή χαλαρά παραθετικά σύνθετα (παιδί-θαύμα).

5. Τι λένε τα λεξικά για το θέμα

Από τα τρία γνωστότερα λεξικά της Νεοελληνικής (Μπαμπινιώτη, Ιδρύματος Τριανταφυλλίδη και Κριαρά), κανένα δεν δίνει ρητά γενικό κανόνα για τον τρόπο κλίσης των παραθετικών πολυλεκτικών συνθέτων ούτε για τη χρήση του ενωτικού σ' αυτά. Όμως, όπως προκύπτει από τη μελέτη σχετικών λημμάτων:

- i) στο λεξικό Μπαμπινιώτη τα δύο συνθετικά συνδέονται με ενωτικό (*παιδί-θαύμα, νόμος-πλαίσιο, πόλη-κράτος* κ.λπ.), ενώ δεν γίνεται καμία αναφορά στον τρόπο κλίσης τους. Ειδικότερα το λήμμα «**ενωτικό**» έχει ως εξής: *η μικρή οριζόντια παύλα (-) που τίθεται [...] ή συνδέει δύο λέξεις, οι οποίες συνεκφέρονται δημιουργώντας μια νέα λεξική μονάδα, λ.χ. στις λέξεις παιδί-θαύμα, κορίτσι-λάστιχο [...]. Στο σχόλιο που ακολουθεί αμέσως μετά το εν λόγω λήμμα ο Μπαμπινιώτης διευκρινίζει ότι το ενωτικό χρησιμοποιείται στις εξής περιπτώσεις: 1) ... 2) ... 3) Στην ένωση (σύνδεση) γλωσσικών στοιχείων (λέξεων, συνθέτων), για να δηλωθεί ότι υφίσταται κάποια διαφορετική σχέση μεταξύ τους, σχέση τονικής ενότητας (σύνθεσης, χαλαρής σύνθεσης, οιονεί λέξεως, φραστικής λέξης κ.λπ.): , λέξη-κλειδί.*
- ii) στο λεξικό Κριαρά τα δύο συνθετικά **δεν** συνδέονται με ενωτικό (*παιδί θαύμα, νόμος πλαίσιο* κ.λπ.), ενώ δεν γίνεται καμία αναφορά στον τρόπο κλίσης τους.
- iii) στο λεξικό του Ιδρύματος Τριανταφυλλίδη τα δύο συνθετικά **δεν** συνδέονται με ενωτικό (*παιδί θαύμα, λέξεις κλειδιά*), ενώ επίσης δεν γίνεται καμία ειδική αναφορά στον τρόπο κλίσης τους. Όπως προκύπτει, όμως, από διάφορα παραδείγματα (*λέξεις κλειδιά, επεισόδιο πιλότο*), το λεξικό εφαρμόζει την κλιτική συμφωνία μεταξύ α' και β' συνθετικού.

6. Συμπέρασμα

Τα συμπεράσματα που προκύπτουν από τα προαναφερόμενα είναι τα εξής:

- i) **σχετικά με το ενωτικό**: όλες οι γραμματικές, όλοι οι οδηγοί σωστής χρήσης της νεοελληνικής και ένα από τα τρία σύγχρονα λεξικά της γλώσσας μας (Μπαμπινιώτης) τάσσονται υπέρ της χρήσης του ενωτικού. Αυτή, άλλωστε, είναι και η σαφής τάση που προκύπτει από την αναλυτική μελέτη του φαινομένου από τους Νάκα–Γαβριηλίδου. Επομένως, νομίζω ότι ενδείκνυται κατά κανόνα η χρησιμοποίηση του ενωτικού στα παραθετικά πολυλεκτικά σύνθετα που συναντούμε στα κείμενά μας. Για το **κράτος μέλος** θα ήθελα να κάνω μια ειδική παρατήρηση: αν και σε κάποιες γραμματικές (π.χ. Holton–Mackridge–Φιλιππάκη–Warburton) ο όρος αυτός αναφέρεται ως παράδειγμα **με ενωτικό** και μολονότι, σύμφωνα με όλες τις παραπάνω αναλύσεις, θα έπρεπε όντως να γράφεται με ενωτικό (αφού η σχέση μεταξύ των δύο συνθετικών είναι παρατακτική και, στην περίπτωση αυτή, υπάρχει σχεδόν ομοφωνία για την ανάγκη χρήσης του ενωτικού), θεωρώ ότι ο όρος αυτός έχει παγιωθεί στα ενωσιακά κείμενα (πρωτογενές και παράγωγο δίκαιο) χωρίς ενωτικό και δεν μπορεί πλέον να αλλάξει. Από την άλλη πλευρά, όμως, δεν μπορεί να προβάλλεται ο εν λόγω όρος ως επιχείρημα για τη μη χρήση του ενωτικού σε άλλες περιπτώσεις στις οποίες η χρήση του επιβάλλεται (π.χ. παραγωγοί-εξαγωγείς).
- ii) **σχετικά με την κλιτική συμφωνία μεταξύ πρώτου και δεύτερου συνθετικού**: ως προς το θέμα αυτό, οι απόψεις των διαφόρων μελετητών του φαινομένου δεν συμπίπτουν απόλυτα, πράγμα που μάλλον οφείλεται στο γεγονός ότι το φαινόμενο των παραθετικών

πολυλεκτικών συνθέτων καλύπτει διάφορες επιμέρους κατηγορίες, που δεν είναι δυνατόν να αντιμετωπιστούν όλες με τον ίδιο τρόπο. Όμως και εδώ η γενική τάση είναι να υπάρχει πλήρης κλιτική συμφωνία μεταξύ των δύο όρων (πλην ειδικών εξαιρέσεων που αφορούν συγκεκριμένα δεύτερα συνθετικά). Ο πίνακας που παρατίθεται στη μελέτη των Νάκα–Γαβριηλίδου είναι ιδιαίτερα εύγλωττος ως προς την τάση αυτή. Επιπλέον, όπως προκύπτει από την παραπάνω έρευνα, την κλιτική συμφωνία **δεν την αποκλείουν** ακόμη και εκείνοι που δεν τάσσονται ρητά υπέρ της. Απλώς επισημαίνουν ότι **δεν είναι υποχρεωτική**. Τέλος, ένα επιπλέον επιχείρημα υπέρ της κλιτικής συμφωνίας είναι το ότι όλοι όσοι εξετάζουν τα παραθετικά πολυλεκτικά σύνθετα τα κατατάσσουν στους **ομοιόπτωτους** ονοματικούς προσδιορισμούς, ασχέτως αν μερικοί απ’ αυτούς παραθέτουν στη συνέχεια παραδείγματα ετερόπτωτων παραθετικών πολυλεκτικών συνθέτων! Ειδικότερα, για τον όρο «**πλαίσιο**» ως δεύτερο συνθετικό, παρατηρούμε ότι η πλειονότητα όσων αναφέρονται ρητά στον τρόπο κλίσης του τάσσονται υπέρ της πλήρους κλιτικής συμφωνίας του με το πρώτο συνθετικό, ενώ κανείς δεν την αποκλείει. Θεωρώ λοιπόν ότι και στην περίπτωση αυτή πρέπει κι εμείς να ακολουθήσουμε την κρατούσα τάση και κατεύθυνση. Άρα: νόμου-πλαισίου, απόφασης-πλαισίου, προγράμματος-πλαισίου κ.ο.κ.

Γιώργος Μαθιουδάκης

B. Η ΧΡΗΣΗ ΤΟΥ *ΠΡΟΚΕΙΜΕΝΟΥ ΝΑ* ΩΣ ΣΥΝΔΕΣΜΙΚΟΥ ΤΥΠΟΥ ΠΟΥ ΕΙΣΑΓΕΙ ΔΕΥΤΕΡΕΥΟΥΣΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Εισαγωγή

Πριν από λίγα χρόνια είχε γίνει στο Τμήμα μας μεγάλη συζήτηση —κυρίως μέσω ηλεκτρονικών μηνυμάτων— **για τη δόκιμη ή αδόκιμη χρήση του τύπου *προκειμένου να* ως συνδεσμικού τύπου που εισάγει τελικές προτάσεις**. Πολλοί τότε υποστήριξαν ότι το *προκειμένου να* μπήκε δυναμικά, σαν ζιζάνιο, στα χωράφια των τελικών προτάσεων και ότι η διάδοσή του είναι τόσο μεγάλη που τείνει να καταπνίξει το *για να*, το οποίο —τουλάχιστον στο λόγιο ή επίσημο ύφος— χρησιμοποιείται πια πολύ λιγότερο, μολονότι (μαζί με το *απλό να*) είναι οι μόνοι σύνδεσμοι που νομιμοποιούνται να εισάγουν τελικές προτάσεις. Εκφράστηκε όμως και ιδιαίτερα έντονος αντίλογος.

Επιχειρήματα κατά

- α) Το πρώτο επιχείρημα που προέβαλαν οι πολέμιοι της χρήσης του *προκειμένου να* ως συνδεσμικού τύπου που εισάγει τελικές προτάσεις ήταν ότι στη γλώσσα μας ο τύπος αυτός είθισται να εισάγει προτάσεις που έχουν ακριβώς το αντίθετο νόημα με το *για να*, σημαίνουν δηλαδή στην πραγματικότητα *για να μη*. Πρόκειται για περιπτώσεις στις οποίες ο γράφων ή ο ομιλών έχει να αντιμετωπίσει δύο κακά και από τα δύο αυτά κακά προτιμά το λιγότερο κακό, για να αποφύγει το χειρότερο (το μη χειρόν βέλτιστον).

Παραδείγματα

Προκειμένου να πάει φυλακή, προτίμησε να πληρώσει το πρόστιμο.

Δηλαδή, **για να μην** πάει φυλακή, πλήρωσε το πρόστιμο.

Προκειμένου να παντρευτεί την άσχημη Πανωραία, που του προξένευαν οι συγγενείς του, αποφάσισε να ζενιτευτεί.

Δηλαδή, **για να μην** παντρευτεί την Πανωραία, προτίμησε να φύγει στα ξένα.

- β) Το δεύτερο επιχείρημα (το οποίο ασπαζόταν και ο συντάκτης του παρόντος σημειώματος) ήταν ότι καμία γραμματική και κανένα συντακτικό δεν αναφέρει ότι οι τελικές προτάσεις είναι δυνατόν να εισάγονται με το *προκειμένου να*. Αντίθετα, όλες και όλα συμφωνούν ότι οι τελικές προτάσεις εισάγονται μόνο με τους συνδέσμους *για να* ή *απλώς να*. Μάλιστα, αρκετοί συνάδελφοι επικαλέστηκαν κάποια σεμινάρια που έγιναν στις Βρυξέλλες στις αρχές της δεκαετίας του '80, στα οποία οι ομιλητές (μεταξύ των οποίων και ο Γ. Μπαμπινιώτης) είχαν υποστηρίξει ότι το *προκειμένου να* δεν είναι ποτέ τελικός σύνδεσμος.

Επιχειρήματα υπέρ

- α) Το πρώτο επιχείρημα που προέβαλαν οι θιασώτες της χρήσης του *προκειμένου να* ως συνδεσμικού τύπου που εισάγει τελικές προτάσεις ήταν η ευρύτατη και αδιαμφισβήτητη πλέον χρήση του τόσο στον γραπτό όσο και στον προφορικό μας λόγο με τη συγκεκριμένη λειτουργία —και, ως γνωστόν, η χρήση είναι ο κανόνας του λόγου (*usus norma loquendi*), δηλαδή αυτή καθιερώνει το σωστό και το λάθος στη γλώσσα (όπως λέει

κι ο Γ. Μπαμπινιώτης στο λεξικό του) κι αυτή δημιουργεί τους (γλωσσικούς) νόμους (usus fecit legem). Υποστήριζαν, λοιπόν, ότι δεν είναι δυνατόν να εξοβελίσουμε από τα κείμενά μας αυτήν την τόσο διαδεδομένη χρήση, τη στιγμή μάλιστα που πάρα πολλοί φαίνεται να θεωρούν το *προκειμένου να* πιο λόγιο από το λαϊκότερο για να και πιο κατάλληλο για τα επίσημα είδη λόγου.

- β) Το δεύτερο επιχείρημα ήταν ότι τα δύο βασικά λεξικά που έχουμε σήμερα στη διάθεσή μας (λεξικό Ιδρύματος Τριανταφυλλίδη και λεξικό Μπαμπινιώτη) αναφέρουν τη χρήση αυτή, παράλληλα με την άλλη χρήση, χωρίς να λένε ότι δεν είναι δόκιμη. Συνεπώς, όταν δεν την απορρίπτουν τα έγκριτα αυτά έργα, με ποια λογική θα την απορρίψουμε εμείς;

Η λύση

Τη λύση στο πρόβλημα αυτό (όπως και σε πολλά άλλα συντακτικά προβλήματα της γλώσσας μας) τη δίνει ο Αχιλλέας Τζάρτζανος, ο οποίος βάζει το θέμα στο σωστό του πλαίσιο, διευκρινίζοντας ότι οι προτάσεις που εισάγονται με το *προκειμένου να* **δεν είναι τελικές αλλά βουλευτικές**. Πράγματι, ο Τζάρτζανος αναφέρει ρητά στη σελίδα 89 του δεύτερου τόμου του Συντακτικού του τα εξής: *Ομοίως συντάσσονται με βουλευτική πρόταση και μερικά επιρρήματα, όπως το [...], το σπάνια, το προκειμένου, το ίσως [...]*. Αναφέρει μάλιστα και σχετικό παράδειγμα: *Ο βοσκός φεύγει, προκειμένου να γυρίσει ύστερ' από ένα μήνα*.

Η παρατήρηση αυτή ξεκαθαρίζει απόλυτα τα πράγματα, διότι προσφέρει το αναγκαίο θεωρητικό έρεισμα στη συγκεκριμένη χρήση του *προκειμένου να* και ανασκευάζει το βασικό τυπικό επιχείρημα των πολεμιών της, ότι δηλαδή η εν λόγω χρήση είναι συντακτικά αστήρικτη. Όσο για το πρώτο επίπεδο αντιπαράθεσης, δηλαδή το επίπεδο που αφορά την καταξίωση της συγκεκριμένης χρήσης του *προκειμένου να* **στην πράξη**, νομίζω ότι δεν τίθεται καν ζήτημα, γιατί στο επίπεδο αυτό το *προκειμένου να* έχει κερδίσει τη σχετική μάχη κατά κράτος.

Συμπέρασμα

Η χρήση του *προκειμένου να* ως συνδεσμικού τύπου που εισάγει προτάσεις νοηματικά ισοδύναμες με τις τελικές προτάσεις οι οποίες εισάγονται με τον τελικό σύνδεσμο *για να* **είναι συντακτικά δόκιμη**. Μάλιστα, το πιστοποιητικό της συντακτικής της νομιμοποίησης είναι από τα πιο ισχυρά, αφού φέρει την υπογραφή του Αχιλλέα Τζάρτζανου.

Η μόνη διαφορά είναι ότι οι προτάσεις αυτές δεν είναι τελικές αλλά βουλευτικές. Δηλαδή, σε περιπτώσεις χρήσης αυτού του είδους το *προκειμένου να* θα μπορούσε, για παράδειγμα, να αντικατασταθεί με μετοχικούς τύπους ρημάτων καθαρά βουλευτικής σημασίας: *θέλοντας να, επιδιώκοντας να, επιθυμώντας να, προσπαθώντας να, επιζητώντας να* κ.λπ. Βέβαια, η διαφορά είναι ίσως καθαρά τυπική, αφού σχεδόν σε όλες τις σχετικές περιπτώσεις μπορούμε να αντικαταστήσουμε το *προκειμένου να* με το *για να*, δηλαδή να μετατρέψουμε τη βουλευτική πρόταση σε τελική, χωρίς να προκύψει κανένα νοηματικό πρόβλημα.

Η Επιτροπή, προκειμένου να ενημερωθεί για τις απόψεις των κοινωνικών εταίρων σχετικά με το θέμα αυτό, αποφάσισε να οργανώσει συνέδριο με τη συμμετοχή τους.

=

Η Επιτροπή, θέλοντας να ενημερωθεί για τις απόψεις των κοινωνικών εταίρων σχετικά με το θέμα αυτό, αποφάσισε να οργανώσει συνέδριο με τη συμμετοχή τους.

Αλλά και:

Η Επιτροπή, για να ενημερωθεί για τις απόψεις των κοινωνικών εταίρων σχετικά με το θέμα αυτό, αποφάσισε να οργανώσει συνέδριο με τη συμμετοχή τους.

Συνεπώς, απόκειται στις προσωπικές γλωσσικές προτιμήσεις του κάθε μεταφραστή το αν θα χρησιμοποιήσει σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση το *προκειμένου να* ή το *για να*, αφού και τα δύο είναι σωστά. (Προσωπικά μου αρέσει περισσότερο και χρησιμοποιώ συνήθως το *για να*, γιατί μου φαίνεται ότι έχει μεγαλύτερη εκφραστική αμεσότητα και δύναμη από το *προκειμένου να*: αυτή όμως είναι μια καθαρά προσωπική και υποκειμενική γνώμη, που επί της ουσίας δεν σημαίνει τίποτε). Πρέπει, πάντως, να τονιστεί ότι οι αναθεωρητές δεν πρέπει να διορθώνουν το σωστό *προκειμένου να* με το επίσης σωστό *για να* (ούτε, φυσικά, το αντίστροφο), γιατί οι προσωπικές προτιμήσεις του καθενός δεν είναι, βεβαίως, δυνατόν να αναχθούν σε κανόνες αναγκαστικής εφαρμογής.

Και μια τελευταία παρατήρηση. Μεταξύ των δύο αυτών τύπων υπάρχει μια αξιοσημείωτη διαφορά: το *για να* δεν μπορεί να χωριστεί ποτέ στα δύο συστατικά του, ενώ το *προκειμένου να* μπορεί. Αυτή η ευελιξία είναι δυνατόν, σε μερικές περιπτώσεις (π.χ. σε μεγάλες περιόδους με πολλούς προσδιορισμούς), να θεωρηθεί πλεονέκτημα για το *προκειμένου να*, γιατί δίνει στον μεταφραστή εκφραστικές δυνατότητες τις οποίες δεν του προσφέρει το άκαμπτο *για να*.

Γιώργος Μαθιουδάκης

Γ. Η ΑΜΦΙΣΗΜΙΑ ΤΟΥ ΕΦΟΣΟΝ

Όπως επισημαίνει ο Γ. Μπαμπινιώτης στο λεξικό του, το *εφόσον* είναι σύνδεσμος, που χρησιμοποιείται είτε με χρονικοϋποθετική είτε με αιτιολογική σημασία. Περίπου τα ίδια αναφέρει και το λεξικό του Ιδρύματος Τριανταφυλλίδη.

Στις περισσότερες περιπτώσεις ο χρόνος και η έγκλιση του ρήματος της πρότασης η οποία εισάγεται με το *εφόσον* βοηθούν τον αναγνώστη να καταλάβει αν η πρόταση είναι υποθετική ή αιτιολογική. Για παράδειγμα, όταν το ρήμα είναι στην υποτακτική του αορίστου, τότε το *εφόσον* χρησιμοποιείται πάντοτε με υποθετική έννοια.

Παράδειγμα

Εφόσον η Επιτροπή δεν απαντήσει στην επιστολή σας, θα μπορείτε να την κατηγορήσετε ότι αδιαφόρησε εντελώς για το πρόβλημά σας.

Εδώ η έννοια είναι σαφώς υποθετική (*Αν η Επιτροπή δεν απαντήσει [...]*).

Αντίθετα, όταν το ρήμα είναι στη οριστική παρελθοντικού χρόνου, τότε η έννοια του *εφόσον* είναι πολύ συχνά αιτιολογική, μπορεί όμως να είναι και υποθετική.

Παράδειγμα

Εφόσον η Επιτροπή απάντησε στην επιστολή σας, δεν μπορείτε να την κατηγορείτε ότι αδιαφόρησε εντελώς για το πρόβλημά σας.

Εδώ η έννοια είναι σαφώς αιτιολογική (*Αφού η Επιτροπή απάντησε [...]*).

Αλλά:

(άρθρο 558 Αστικού Κώδικα) *Ο αγοραστής μπορεί [...] να ασκήσει τα δικαιώματα του [...] εφόσον ειδοποίησε γι' αυτά τον πωλητή μέσα στο χρόνο της παραγραφής.*

Εδώ η έννοια είναι υποθετική.

Όταν το ρήμα της πρότασης που εισάγεται με το *εφόσον* αναφέρεται στο μέλλον, τότε το *εφόσον* έχει συνήθως υποθετική σημασία, μπορεί όμως, σε μερικές περιπτώσεις η σημασία του να είναι αιτιολογική, όταν δηλώνει κάτι βέβαιο και δεδομένο.

Παράδειγμα

Εφόσον, λοιπόν, η Επιτροπή δεν θα δώσει συνέχεια στην καταγγελία σας, μπορείτε να προσφύγετε στα αρμόδια όργανα της χώρας σας.

Στην περίπτωση αυτή, μπορεί το ρήμα της πρότασης που εισάγεται με το *εφόσον* να βρίσκεται στον μέλλοντα —και βεβαίως να αναφέρεται στο μέλλον—, αλλά το *εφόσον* έχει σαφώς αιτιολογική σημασία. Στην πραγματικότητα, στο παράδειγμα αυτό (όπως και σε σχεδόν όλες τις παρόμοιες περιπτώσεις) υποκρύπτεται μια οριστική αορίστου: *Εφόσον η Επιτροπή αποφάσισε να μη δώσει συνέχεια στην καταγγελία σας [...]*. Στο σημείο αυτό είναι χρήσιμο να επισημανθεί ο καθοριστικός ρόλος τον οποίο διαδραματίζει στο προαναφερόμενο

παράδειγμα το μόριο *θα*. Τυχόν απουσία του *θα* μετέτρεπε την οριστική στιγμιαίου μέλλοντα (*θα δώσει*) σε υποτακτική αορίστου (*Εφόσον [...] δώσει*), πράγμα που *θα* άλλαζε τελείως το νόημα της φράσης. Αυτή η παρατήρηση δείχνει πόσο σημαντικό είναι να αποφεύγεται, σε περιπτώσεις αυτού του είδους, η —ούτως ή άλλως— πλεοναστική χρήση του μορίου *θα* στις υποθετικές προτάσεις.

Εκεί όμως που πολύ συχνά τα πράγματα δεν είναι απολύτως σαφή, με αποτέλεσμα να προκύπτει σοβαρός κίνδυνος αμφισημίας, είναι όταν το ρήμα της πρότασης η οποία εισάγεται με το *εφόσον* βρίσκεται στον ενεστώτα της οριστικής. Στην περίπτωση αυτή, η έννοια του *εφόσον* μπορεί να είναι είτε υποθετική είτε αιτιολογική, χωρίς να μπορεί πάντοτε ο αναγνώστης να ξεδιαλύνει εύκολα τα πράγματα, ούτε καν από τα συμφραζόμενα.

Παραδείγματα

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο έκρινε ότι τα ζωικά απόβλητα θεωρείται ότι δεν συνιστούν απόβλητα, εφόσον χρησιμοποιούνται ως γεωργικό λίπασμα. (Επειδή χρησιμοποιούνται ή αν χρησιμοποιούνται; Στην προκειμένη περίπτωση η απάντηση είναι: *αν*)

Εφόσον οι οριστικοί δασμοί είναι υψηλότεροι από τους προσωρινούς, εισπράττονται οριστικά μόνο τα ποσά που έχουν καταβληθεί ως εγγύηση στο επίπεδο των προσωρινών δασμών. (Επειδή είναι υψηλότεροι ή αν είναι υψηλότεροι; Στην προκειμένη περίπτωση η απάντηση είναι: *αν*)

Εφόσον η Επιτροπή θεωρεί ότι οι εργασίες αυτές δεν καλύπτονται από τον επιλέξιμο προϋπολογισμό, δεν θα ληφθούν υπόψη κατά τις ενδιάμεσες αιτήσεις πληρωμής. (Επειδή θεωρεί ή αν θεωρεί; Στην προκειμένη περίπτωση η απάντηση είναι: *επειδή*)

Σε περιπτώσεις αυτού του είδους ο ελληνόφωνος μεταφραστής πρέπει να είναι ιδιαίτερα προσεκτικός. Δεν πρέπει να χρησιμοποιεί το αμφίσημο *εφόσον*, αλλά σαφή υποθετικό σύνδεσμο (για παράδειγμα, το *αν*), αν η πρόταση είναι υποθετική, και σαφή αιτιολογικό σύνδεσμο (για παράδειγμα, το *αφού* ή το *επειδή*), αν η πρόταση είναι αιτιολογική.

Στο σημείο αυτό πρέπει να επισημανθεί και η ειδική περίπτωση των ρημάτων στα οποία η οριστική του ενεστώτα συμπίπτει μορφολογικά με την υποτακτική του αορίστου, όπως τα *κρίνω*, *κλίνω*, *τείνω* κ.λπ.).

Παράδειγμα

Εφόσον η Επιτροπή κρίνει ότι οι εργασίες αυτές δεν καλύπτονται από τον επιλέξιμο προϋπολογισμό, δεν θα ληφθούν υπόψη κατά τις ενδιάμεσες αιτήσεις πληρωμής.

Στην περίπτωση αυτή δεν είναι καθόλου σαφές σε ποιο χρόνο και σε ποια έγκλιση βρίσκεται το ρήμα *κρίνει*. Πρόκειται για υποτακτική αορίστου, οπότε η έννοια του *εφόσον* είναι υποθετική (*Αν η Επιτροπή κρίνει [...]*), ή πρόκειται για τη μορφολογικά πανομοιότυπη οριστική ενεστώτα, οπότε η έννοια του *εφόσον* θα μπορούσε να είναι και αιτιολογική; (*Επειδή η Επιτροπή κρίνει [...]*).

Στην πράξη οι περιπτώσεις στις οποίες παρατηρείται μεγάλη χρήση και κατάχρηση του *εφόσον* είναι για την απόδοση του αγγλικού *where*. Ιδιαίτερα αδικαιολόγητη είναι η επιλογή μερικών συναδέλφων να χρησιμοποιούν το *εφόσον* ακόμη και για την απόδοση του αγγλικού

υποθετικού *if*. Ίσως πιστεύουν ότι το λογιότερο (;) *εφόσον* αναβαθμίζει το κείμενό μας περισσότερο από το απλοϊκό *αν*, πράγμα που βέβαια δεν ισχύει, αφού όσο πιο απλός, σαφής και διάφανος είναι ο λόγος μας τόσο πιο εύληπτος από τον αναγνώστη αλλά και επικοινωνιακά εύστοχος είναι.

Συμπέρασμα

Ο χρονικοϋποθετικός/αιτιολογικός σύνδεσμος *εφόσον* δεν πρέπει, φυσικά, να εξοβελιστεί από τις μεταφράσεις μας. Πρέπει όμως να χρησιμοποιείται μόνο στις περιπτώσεις στις οποίες δεν δημιουργεί κανέναν κίνδυνο αμφισημίας, όταν δηλαδή από τον χρόνο και την έγκλιση του ρήματος της πρότασης που εισάγεται με το *εφόσον* ή από τα εν γένει συμφραζόμενα γίνεται σαφής η έννοια του συνδέσμου αυτού. Αντίθετα, όταν το ρήμα της πρότασης που εισάγεται με το *εφόσον* είναι στον ενεστώτα της οριστικής, οπότε συχνότατα ελλοχεύει σοβαρός κίνδυνος αμφισημίας, δεν πρέπει να χρησιμοποιείται το *εφόσον* αλλά ο κατάλληλος κατά περίπτωση υποθετικός ή αιτιολογικός σύνδεσμος, που καθιστά αδιαμφισβήτητο το νόημα. Η ανάγκη αυτή είναι ιδιαίτερα επιτακτική στις νομικές πράξεις, στις οποίες η σαφήνεια αποτελεί στόχο και επιδίωξη ύψιστης σημασίας.

Γιώργος Μαθιουδάκης

Δ. Η ΠΛΕΟΝΑΣΤΙΚΗ ΧΡΗΣΗ ΤΟΥ ΑΟΡΙΣΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ

Ένα υφολογικό λάθος που γίνεται αρκετά συχνά στα κείμενά μας είναι η χρήση του αόριστου άρθρου σε περιπτώσεις στις οποίες το εν λόγω άρθρο πλεονάζει στη γλώσσα μας, μολονότι υπάρχει (είναι απαραίτητο) στο πρωτότυπο. Βέβαια, το λάθος αυτό δεν αποτελεί μεταφραστικό έγκλημα καθοσίωσης και ούτε επηρεάζει καταλυτικά την ποιότητα των μεταφράσεών μας. Ωστόσο, καλό είναι να αποφεύγεται, γιατί οδηγεί σε πλατειασμούς και στερεί από τον λόγο μας (ιδίως στις νομικές πράξεις) την αναγκαία εκφραστική πυκνότητα. Εξάλλου, πρέπει ασφαλώς να υπογραμμιστεί ότι τα έγγραφα της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεν κατέχουν το μονοπώλιο του λάθους αυτού. Αντίθετα, στα άρθρα που διαβάξει κανείς στις εφημερίδες, στα περιοδικά, στο διαδίκτυο αλλά και σε σοβαρά βιβλία υπάρχουν πολλά αόριστα άρθρα που θα μπορούσαν κάλλιστα να παραλειφθούν.

Πριν προχωρήσουμε στην ουσία της ανάλυσής μας, πρέπει να κάνουμε μια προκαταρκτική παρατήρηση. Ως γνωστόν, στα νέα ελληνικά ο τύπος *ένας — μία — ένα* επιτελεί τρεις λειτουργίες: αριθμητικό, αόριστο άρθρο και αόριστη αντωνυμία. Όσον αφορά τη χρήση του ως αριθμητικού, θα μπορούσε να πει κανείς ότι τα πράγματα είναι ξεκάθαρα, αφού η χρήση αυτή υπάρχει όταν ο ομιλητής θέλει να τονίσει ότι πρόκειται για ένα μόνο πράγμα και όχι για δύο ή περισσότερα (μολονότι σε κάποιες οριακές περιπτώσεις μπορεί να υπάρχει κάποια ασάφεια). Αντίθετα, η διάκριση μεταξύ των δύο άλλων χρήσεων (αόριστου άρθρου και αόριστης αντωνυμίας) δεν είναι απόλυτα σαφής, ούτε καν μεταξύ των ειδικών. Για παράδειγμα, το *Εγκόλπιο της ορθής γραφής*, που εκδόθηκε από τον Δημοσιογραφικό Οργανισμό Λαμπράκη υπό την επιστημονική επιμέλεια του καθηγητή Δ. Μαρωνίτη, αναφερόμενο στο πρόβλημα που αποτελεί αντικείμενο του παρόντος σημειώματος, επισημαίνει, στη σελίδα 49: *Αποφεύγουμε την αόριστη αντωνυμία «ένας, μία, ένα», όπου είναι περιττή και μπήκε στη γλώσσα μας με την άκριτη μετάφραση ξένων αντωνυμικών τύπων.* Και αναφέρει το παράδειγμα: *Ο Τσώρτσιλ υπήρξε πολιτικός ολκής — όχι: ένας πολιτικός ολκής*, θεωρώντας προφανώς ότι εδώ η λέξη *ένας* είναι αόριστη αντωνυμία και όχι αόριστο άρθρο. Μάλιστα, έχει διατυπωθεί και η ακραία άποψη ότι η νέα ελληνική γλώσσα έχει μόνο οριστικό άρθρο. Πράγματι, ο Γιάνης (sic) Θωμόπουλος, στη *Γραμματική της νεοελληνικής κοινής*, την οποία εξέδωσε το 1944 (έργο που γενικά θεωρείται αρκετά αξιόλογο), επισημαίνει ότι *μερικοί γραμματικοί αναφέρουν για αόριστο άρθρο την αόριστη επιθετική αντωνυμία «ένας - μία - ένα»*. Υπονοεί, δηλαδή, ότι αόριστο άρθρο δεν υπάρχει. Στο παρόν σημείωμα ακολουθείται η άποψη της Γραμματικής Κλαίρη–Μπαμπινιώτη (ανάλογη άποψη εκφράζεται και στη Γραμματική Holton κ.ά.) ότι ο τύπος *ένας — μία — ένα* είναι αόριστη αντωνυμία μόνο όταν χρησιμοποιείται ονοματικά και όχι ως προσδιορισμός του ονόματος (σ. 318), δηλαδή όταν δεν ακολουθείται από το όνομα (π.χ., στη φράση *Ήρθε ένας και μου είπε [...]*). Στις άλλες περιπτώσεις θεωρείται αόριστο άρθρο (εκτός βέβαια της περίπτωσης του αριθμητικού).

Είδαμε ότι το πρόβλημα που αποτελεί αντικείμενο του παρόντος σημειώματος επισημαίνεται στο *Εγκόλπιο της ορθής γραφής* του Δημοσιογραφικού Οργανισμού Λαμπράκη, όπου θεωρείται ότι αφορά την αόριστη αντωνυμία *ένας — μία — ένα* και ότι αποτελεί προϊόν της *άκριτης μετάφρασης ξένων αντωνυμικών τύπων*²³⁷. Ωστόσο, το φαινόμενο της πλεοναστικής χρήσης του αόριστου άρθρου το επισήμανε ήδη ο Μ. Τριανταφυλλίδης, στη *Νεοελληνική Γραμματική* του (σημείο 484, σ. 212), όπου αναφέρει: *Δεν πρέπει να γίνεται κατάχρηση του*

²³⁷ Τσως, πάντως, η υπερβολική χρήση του αόριστου άρθρου να μην οφείλεται μόνο στην άκριτη υιοθέτηση ξένων συντακτικών σχημάτων αλλά και στο «πέραςμα» από την καθαρεύουσα στη δημοτική. Πράγματι, η καθαρεύουσα ήταν πολύ πιο φειδωλή στη χρήση του αόριστου άρθρου, ενώ, σε περιπτώσεις αοριστολογικής αναφοράς, προτιμούσε τη χρήση της αόριστης αντωνυμίας *τις — τις — τι*.

αόριστου άρθρου «ένας, μιά, ένα». Σε πολλές περιπτώσεις δε χρειάζεται, και το μεταχείρισμά του είναι κάποτε ξενισμός [...]. Αντίθετα, ο Αχ. Τζάρτζανος, αν και αναφέρει τις περιπτώσεις στις οποίες το αόριστο άρθρο παραλείπεται, δεν επισημαίνει πρόβλημα υπερβολικής και πλεοναστικής χρήσης του (Νεοελληνική σύνταξις, πρώτος τόμος, σημείο 129, σ. 179).

Από τα νεότερα βιβλία αξίζει να αναφερθεί ενδεικτικά η Γραμματική Κλαίρη–Μπαμπινιώτη, η οποία επισημαίνει το πρόβλημα σε αρκετά σημεία, και μάλιστα το προσδιορίζει και χρονικά. Πράγματι, στο σημείο 124 (σ. 145) αναφέρει: *Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι η χρήση του αόριστου άρθρου επεκτάθηκε πολύ στην Ελληνική σχετικά πρόσφατα (τις τελευταίες δεκαετίες του 20ού αιώνα). Μέχρι τότε η πιο αποδεκτή δήλωση αόριστης αναφοράς του αντικειμένου ή του προθετικού συνόλου ήταν μέσω της απουσίας άρθρου, δυνατότητα που υπάρχει ακόμη [...]. Ακόμη πιο ενδιαφέρον είναι ότι η μεγάλη αυτή εξάπλωση του αόριστου άρθρου το αποδυνάμωσε τελικά στη συνείδηση των ομιλητών, οι οποίοι, αναζητώντας τρόπους να εκφράσουν εντονότερα την αοριστία, άρχισαν να χρησιμοποιούν την πιο διαδεδομένη από τις αόριστες αντωνυμίες «κάποιος — κάποια — κάποιος». Επίσης, στο σημείο 177 (σ. 203) επισημαίνει: Τα τελευταία χρόνια οι ομιλητές παρουσιάζουν έντονη τάση επέκτασης της χρήσης του [του αόριστου άρθρου] και σε περιπτώσεις όπου είναι, ή τουλάχιστον ήταν στο παρελθόν, συνηθέστερη η απουσία άρθρου. Τέλος, ειδικά για τη χρήση του αόριστου άρθρου στο κατηγορούμενο αναφέρει (σημείο 178, σ. 204): Η χρήση του αορίστου άρθρου στο κατηγορούμενο είναι φαινόμενο που έχει ενταθεί τα τελευταία χρόνια. Μέχρι τώρα εξακολουθεί να μην είναι αποδεκτή παρά μόνο αν ο ομιλητής θέλει να δώσει ιδιαίτερη έμφαση στην ιδιότητα, χρησιμοποιώντας συγχρόνως και τον επιτονισμό, και αυτό συνήθως όταν υπάρχουν και άλλα προσδιοριστικά στοιχεία του ονόματος και μάλιστα όταν εμφανίζονται μετά το όνομα. Όσο πιο πολλά είναι αυτά τα προσδιοριστικά στοιχεία τόσο πιο αποδεκτή είναι η παρουσία του αορίστου άρθρου.*

Όσον αφορά τη θεωρητική θεμελίωση του θέματος, ενδιαφέρον παρουσιάζει η σχετική ανάλυση της Γραμματικής Κλαίρη–Μπαμπινιώτη, η οποία βασίζεται στις έννοιες της **αόριστης–οριστικής αναφοράς** και της **γενικευτικής–ειδικευτικής αναφοράς** (σημείο 172, σ. 197). Ο ομιλητής, δηλαδή, μέσω του άρθρου δηλώνει αν αναφέρεται σε μια ολόκληρη κατηγορία (γενικευτική αναφορά) ή σε έναν ή περισσότερους εκπροσώπους της κατηγορίας (ειδικευτική αναφορά): στην περίπτωση της ειδικευτικής αναφοράς μπορεί να αναφέρεται σε συγκεκριμένο πρόσωπο της κατηγορίας, τον οποίο όμως δεν ενδιαφέρεται να καθορίσει (αόριστη αναφορά), ή σε έναν πρόσωπο, τον οποίο θέλει να καθορίσει (οριστική αναφορά). Και προστίθεται ότι, όταν η απουσία άρθρου είναι υποχρεωτική, είναι δηλαδή συστηματική και χρησιμοποιείται για να επιτελέσει συγκεκριμένες λειτουργίες, όπως η γενικευτική και η αόριστη αναφορά, θεωρείται από πολλούς ότι πρόκειται για ένα τρίτο είδος άρθρου, από ορισμένους μάλιστα ονομάζεται μηδενικό άρθρο (σημείο 173, σ. 198).

Ας δούμε τώρα μερικά παραδείγματα.

The Decision makes provision for a consultative Committee to help the Commission [...].

Η απόφαση προβλέπει τη σύσταση μιας συμβουλευτικής επιτροπής η οποία θα επικουρεί την Ευρωπαϊκή Επιτροπή [...].

Στην παραπάνω μετάφραση το αόριστο άρθρο «μιας» περιττεύει. Πιο φυσική θα ήταν στα ελληνικά η απόδοση:

Η απόφαση προβλέπει τη σύσταση συμβουλευτικής επιτροπής, η οποία θα επικουρεί την Ευρωπαϊκή Επιτροπή [...].

Επίσης:

Η Επιτροπή γνωρίζει ότι μεγάλος αριθμός επιχειρήσεων [...] (όχι ένας μεγάλος αριθμός επιχειρήσεων)

Όταν συγκεντρώθηκαν τα σχετικά στοιχεία, έγινε λεπτομερής ανάλυση [...] (όχι μια λεπτομερής ανάλυση)

Τα βοοειδή κατάγονται από περιοχή που θεωρείται [...] (όχι από μια περιοχή που θεωρείται [...]).

κ.ο.κ.

Φυσικά, ο ενωσιακός μεταφραστής, στην καθημερινή μεταφραστική του εργασία, δεν είναι δυνατόν να προβαίνει σε εμβριθείς συντακτικές αναλύσεις, για να αποφασίσει αν σε μια δεδομένη περίπτωση θα χρησιμοποιήσει ή όχι το αόριστο άρθρο. Είναι σχεδόν βέβαιο ότι το γλωσσικό του αισθητήριο αρκεί, για να του δώσει τη σωστή απάντηση. Επομένως, κάθε φορά που γράφουμε προτάσεις οι οποίες περιέχουν αόριστα άρθρα σαν αυτά των προαναφερόμενων παραδειγμάτων, ας τις διαβάσουμε μία ακόμη φορά. Μήπως η πρόταση στέκει εξίσου καλά ή ίσως και καλύτερα χωρίς το αόριστο άρθρο; Αν η απάντηση είναι καταφατική, βγάζουμε το αόριστο άρθρο. Αν όχι (κι αυτό συμβαίνει συχνά, γιατί σε πολλές περιπτώσεις το αόριστο άρθρο είναι απαραίτητο συστατικό του λόγου μας), το αφήνουμε. Αν πάλι έχουμε αμφιβολία και αμφιταλαντευόμαστε μεταξύ της μιας ή της άλλης επιλογής, προτιμάμε να αφήσουμε το αόριστο άρθρο, έστω και οριακά πλεοναστικό.

Θα κλείσουμε το σημείωμα αυτό με μια «ανεκδοτολογική» αναφορά. Ο Δημήτρης Λυπουρλής, ομότιμος καθηγητής του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, στο έργο του *Γλωσσικές παρατηρήσεις* και συγκεκριμένα στις σελίδες 87-90 του πρώτου τόμου, που εκδόθηκε από τις εκδόσεις *Παρατηρητής* (ο δεύτερος και ο τρίτος τόμος εκδόθηκαν από τις εκδόσεις *Επίκεντρο*), κάνει ωραία ανάλυση του αόριστου άρθρου και του τρόπου διάκρισής του από το αντίστοιχο αριθμητικό και την αντίστοιχη αόριστη αντωνυμία. Επισημαίνει όμως κι αυτός την ανάγκη να αποφεύγεται η πλεοναστική χρήση του αόριστου άρθρου και κλείνει το σχετικό του σημείωμα με την εξής πληροφορία (σ. 90): *Σε ένα έργο που μας παραδόθηκε από την αρχαιότητα με το όνομα του Αριστοτέλη, στην «Ρητορική προς Αλέξανδρον», έχουμε την πρώτη μαρτυρία της λέξης «άρθρον» —με τη γραμματική της σημασία— στην ιστορία της γλώσσας μας. Ο συγγραφέας δίνει εκεί στον αναγνώστη του τη συμβουλή: πρόσεχε και τοις καλουμένοις άρθροις όπως εν τω δέοντι προστιθήται = πρόσεχε να προσθέτεις τα άρθρα εκεί (μόνο) που είναι ανάγκη.*

Να, λοιπόν, που το πρόβλημα της πλεοναστικής χρήσης του άρθρου (και ειδικότερα του αόριστου) δεν είναι μόνο σύγχρονο, αλλά έχει και αρχαίες ρίζες.

Γ. Μαθιουδάκης

Ε. ΑΙΤΙΟΛΟΓΗΜΕΝΟΣ (MOTIVÉ) - ΔΙΚΑΙΟΛΟΓΗΜΕΝΟΣ (JUSTIFIÉ)

Δύο όροι που πρέπει να αντιμετωπίζονται με προσοχή στα κείμενα της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι οι όροι *αιτιολογημένος* και *δικαιολογημένος*²³⁸. Πράγματι, μερικές φορές οι δύο αυτοί όροι συγχέονται, ενώ σημαίνουν διαφορετικά πράγματα. Ένα παράδειγμα θα αρκούσε ίσως για να αποσαφηνίσει τα πράγματα:

Όταν μια χώρα επικαλείται κάποιους λόγους ή προβάλλει κάποια επιχειρήματα (δηλαδή κάποια «**αιτιολογία**») για να απαγορεύσει την κυκλοφορία ενός προϊόντος στο έδαφός της (και δεν προβαίνει αυθαίρετα στην ενέργεια αυτή), τότε το απαγορευτικό μέτρο είναι **αιτιολογημένο** (motivé). Αν, στη συνέχεια, οι λόγοι που επικαλείται και τα επιχειρήματα που προβάλλει κριθούν βάσιμα (π.χ. από την Επιτροπή ή από όποιον άλλον αρμόδιο φορέα κληθεί να αποφανθεί σχετικά), τότε το απαγορευτικό μέτρο είναι **δικαιολογημένο** (justifié).

Εύκολα αντιλαμβάνεται κανείς ότι η σωστή απόδοση των όρων αυτών είναι πολύ σημαντική, γιατί μπορεί να έχει νομικές συνέπειες. Πράγματι, είναι τελείως διαφορετικό πράγμα να πρέπει κάποιος να ελέγξει ή να αποδείξει ότι μια ενέργεια, μια πράξη ή μια αίτηση είναι αιτιολογημένη και τελείως διαφορετικό αν πρέπει να ελέγξει ή να αποδείξει ότι είναι δικαιολογημένη. Πρόκειται για δύο διαφορετικές διαδικασίες που κατά κανόνα γίνονται σε δύο διαφορετικά στάδια. Στο πρώτο στάδιο ελέγχεται αν η ενέργεια ή η αίτηση είναι αιτιολογημένη και στο δεύτερο αν είναι δικαιολογημένη. Είναι κάτι που θυμίζει, τηρουμένων των αναλογιών, τη νομική διάκριση μεταξύ παραδεκτού και βασίμου.

Όπως προαναφέρθηκε, η εσφαλμένη μετάφραση των όρων αυτών μπορεί να έχει σημαντικές νομικές συνέπειες. Κάτι τέτοιο θα μπορούσε να συμβεί στην περίπτωση του κανονισμού αριθ. 2081/92 του Συμβουλίου, της 14ης Ιουλίου 1992, για την προστασία των γεωγραφικών ενδείξεων και των ονομασιών προέλευσης των γεωργικών προϊόντων και των τροφίμων.

Τα άρθρα 5 έως 7 του κανονισμού αυτού περιγράφουν τη διαδικασία καταχώρισης των ονομασιών προέλευσης και των γεωγραφικών ενδείξεων, η οποία ενεργοποιείται με την υποβολή σχετικής αίτησης από τους ενδιαφερομένους. Η αίτηση απευθύνεται στο κράτος μέλος στο οποίο βρίσκεται η σχετική γεωγραφική περιοχή (άρθρο 5 παράγραφος 4), ενώ, σύμφωνα με το άρθρο 5 παράγραφος 5, *το κράτος μέλος ελέγχει εάν [ορθότερα, αν] η αίτηση είναι αιτιολογημένη και τη διαβιβάζει στην Επιτροπή μαζί, μεταξύ άλλων, με τις προδιαγραφές που αναφέρονται στο άρθρο 4*. Στο σημείο αυτό έγινε το λάθος στη μετάφραση, διότι τόσο το γαλλικό όσο και το αγγλικό κείμενο μιλούν για **δικαιολογημένη** (justifiée/justified) και όχι για απλώς **αιτιολογημένη** αίτηση. Πρόκειται για διαφορά ουσίας, διότι μεταβάλλει (περιορίζει) το πεδίο του ελέγχου τον οποίο πρέπει να διενεργήσει το κράτος μέλος. Πράγματι, ο έλεγχος βάσει του οποίου θα κριθεί αν η αίτηση είναι δικαιολογημένη είναι ευρύτερος από τον έλεγχο βάσει του οποίου θα κριθεί αν είναι αιτιολογημένη.

Όταν το Δικαστήριο κλήθηκε να εκδικάσει την υπόθεση C-447/98 P, στην οποία τέθηκε θέμα εφαρμογής του κανονισμού 2081/92, εξέδωσε διάταξη, η σκέψη 7 της οποίας παραπέμπει στα συγκεκριμένα άρθρα του κανονισμού αυτού. Και ενώ στα γαλλικά και στα αγγλικά η παραπομπή δεν δημιουργούσε κανένα πρόβλημα, στα ελληνικά **υπήρχε πρόβλημα**, διότι ο μεταφραστής του Δικαστηρίου διαπίστωσε το λάθος που υπήρχε στον κανονισμό και βρέθηκε προφανώς στο δίλημμα: να παραθέσει τη σχετική διάταξη αυτούσια ή να τη διορθώσει;

²³⁸ Το παρόν σημείωμα περιορίζεται στην εξέταση των δύο αυτών όρων στο συγκεκριμένο πλαίσιο και δεν τους αναλύει σε άλλα συμφραζόμενα (π.χ. αρχή της **δικαιολογημένης** εμπιστοσύνης κ.λπ.).

Επέλεξε τη μέση λύση: την παρέθεσε αυτούσια, αλλά επισήμανε το λάθος και έβαλε μέσα σε αγκύλες τη σωστή μετάφραση:

7. [...] Το κράτος μέλος ελέγχει εάν [ορθότερα, αν] η αίτηση είναι **αιτιολογημένη [δικαιολογημένη] [justifiée] [justified]** και τη διαβιβάζει στην Επιτροπή μαζί, μεταξύ άλλων, με τις προδιαγραφές που αναφέρονται στο άρθρο 4 (άρθρο 5, παράγραφος 5).

Επομένως, χρειάζεται πολύ μεγάλη προσοχή στην απόδοση των δύο αυτών όρων.

Μερικές παρατηρήσεις για τους αντίστοιχους όρους στα γαλλικά και στα αγγλικά

Στα γαλλικά τα πράγματα είναι σχετικά απλά. Ο όρος *justifié* δεν δημιουργεί κανένα πρόβλημα και μεταφράζεται *δικαιολογημένος*. Ο όρος *motivé*, εκτός από *αιτιολογημένος*, σημαίνει βέβαια και εκείνον ο οποίος έχει κίνητρο ή ζήλο για να κάνει κάτι, αλλά τα συμφραζόμενα επιτρέπουν πάντοτε στον μεταφραστή να κάνει τη διάκριση μεταξύ των δύο περιπτώσεων.

Στα αγγλικά δεν δημιουργεί πρόβλημα ο όρος *justified*, ο οποίος μεταφράζεται *δικαιολογημένος*. Αλλά για την έννοια *αιτιολογημένος* τα πράγματα είναι πιο περίπλοκα. Συνήθως για την έννοια αυτή χρησιμοποιείται ο όρος *reasoned* (π.χ., στο άρθρο 105 παράγραφος 2 της ΣΛΕΕ: *reasoned decision* → αιτιολογημένη απόφαση, στο άρθρο 252 δεύτερο εδάφιο: *reasoned submissions* → αιτιολογημένες προτάσεις, και βέβαια στο άρθρο 258 και αλλού: *reasoned opinion* → αιτιολογημένη γνώμη). Ο όρος *motivated* δεν χρησιμοποιείται πολύ συχνά με τη σημασία αυτή (ίσως θεωρείται αδόκιμος), υπάρχει όμως σε λίγες ενωσιακές νομικές και άλλες πράξεις (φυσικά έχει και την άλλη έννοια που αναφέραμε και για το *motivé*). Συχνά όμως χρησιμοποιούνται και περιφράσεις του τύπου *decision stating reasons, giving reasons* κ.λπ.

Γ. Μαθιουδάκης

ΣΤ. ΤΡΟΠΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΤΡΟΠΟΠΟΙΗΣΗ

Δύο όροι που συναντώνται συχνά στα ενωσιακά έγγραφα και που ενδέχεται, σε κάποιες περιπτώσεις, να παρασύρουν τον μεταφραστή σε λάθος είναι οι όροι **amendment** (γαλλικά: **amendement**) και **modification** (συνήθης απόδοση: **τροπολογία** και **τροποποίηση**, αντίστοιχα). Για τους όρους αυτούς πρέπει να επισημανθούν τα εξής:

1. Τροπολογία

Η λέξη *τροπολογία* είναι νομοτεχνικός όρος και σημαίνει τη διαδικασία με την οποία, **κατά τη διάρκεια της συζήτησης μιας νομοθετικής πράξης από ένα νομοθετικό σώμα και πριν από την ψήφισή της**, προτείνεται η τροποποίηση ή η συμπλήρωση της πράξης αυτής. Σημαίνει όμως και το συγκεκριμένο κείμενο (συνήθως σύντομο αλλά ενίοτε πολυσέλιδο), με το οποίο τροποποιείται ή συμπληρώνεται η υπό συζήτηση νομοθετική πράξη.

Έτσι, το άρθρο 87 του Κανονισμού της Βουλής, το οποίο τιτλοφορείται *Κατάθεση τροπολογιών*, περιγράφει λεπτομερώς τη σχετική διαδικασία, ενώ η παράγραφος 1 του άρθρου 88, το οποίο τιτλοφορείται *Περιεχόμενο, εκτύπωση και διανομή των τροπολογιών*, ορίζει ότι *Οι τροπολογίες περιέχουν είτε τροποποιήσεις συγκεκριμένων άρθρων ή συγκεκριμένων διατάξεων νομοσχεδίου ή πρότασης νόμου είτε προσθήκες νέων άρθρων ή διατάξεων*²³⁹.

Επομένως, η **τροπολογία** (μέσον) είναι η νομοτεχνική πρακτική με την οποία **τροποποιείται** (αποτέλεσμα) ένα νομοθετικό κείμενο πριν από την ψήφισή του. Αντίθετα, μετά την ψήφιση και την έκδοση της νομοθετικής πράξης, κάθε μεταβολή της ονομάζεται **τροποποίηση**.

2. Τροποποίηση

Η *τροποποίηση* είναι ευρύτερος και γενικότερος όρος, ο οποίος καλύπτει όλες τις άλλες περιπτώσεις αλλαγών σε νομοθετικά ή μη κείμενα. Δεν χρειάζεται, βέβαια, να αναφερθεί ότι η λέξη αυτή (και όχι ασφαλώς η λέξη *τροπολογία*) χρησιμοποιείται στην τρέχουσα γλώσσα όχι ως τεχνικός όρος αλλά ως μια απλή λέξη του γενικού μας λεξιλογίου. Επισημαίνεται ότι στα ελληνικά υπάρχει το ρήμα *τροπολογώ*, το οποίο όμως χρησιμοποιείται σπανιότατα και μόνο ως αμετάβατο σε φράσεις του τύπου *το δικαίωμα των βουλευτών να τροπολογούν ή η κυβέρνηση τροπολογεί* κ.λπ. Ως εκ τούτου, ο μεταφραστής, όταν καλείται να μεταφράσει φράσεις που περιέχουν το ρήμα *amend/amender* ή τη μετοχή *amended/amendé(e)*, χρησιμοποιεί κατά κανόνα τους αντίστοιχους τύπους του ρήματος *τροποποιώ*.

Παράδειγμα:

For the above reasons, the Commission has decided to amend its proposal [...]

Για τους παραπάνω λόγους, η Επιτροπή αποφάσισε να τροποποιήσει την πρότασή της [...]

²³⁹ Παρεμπιπτόντως επισημαίνεται ότι στην Ελλάδα η νομοθετική πρωτοβουλία ασκείται είτε από την κυβέρνηση (δηλαδή τους υπουργούς) με **νομοσχέδια** είτε από τη Βουλή (δηλαδή τους βουλευτές είτε της συμπολίτευσης είτε της αντιπολίτευσης) με **προτάσεις νόμων**. Υπάρχουν όμως και κάποιες περιπτώσεις (π.χ. τα συνταξιοδοτικά θέματα) όπου η πρωτοβουλία προέρχεται μόνο από την κυβέρνηση.

ή, με μετοχή:

*Le considérant 14ter a été inclus dans le projet de **proposition amendée** avec une légère modification de manière à le rendre acceptable pour la Commission.*

*Η αιτιολογική σκέψη 14β συμπεριλήφθηκε στο σχέδιο **τροποποιημένης πρότασης** με μια μικρή τροποποίηση, ώστε να γίνει δεκτή από την Επιτροπή.*

3. Η ενωσιακή πρακτική

Ωστόσο, στην ενωσιακή πρακτική οι όροι αυτοί πρέπει να αντιμετωπίζονται με πολλή προσοχή, διότι σε δύο συγκεκριμένες καταστάσεις χρησιμοποιούνται εντελώς διαφορετικά:

- α) στη **διαδικασία έκδοσης των ενωσιακών νομικών πράξεων** χρησιμοποιείται, όπως είναι φυσικό, ο νομοτεχνικός όρος *τροπολογία* που αποδίδει το αγγλικό amendment και το γαλλικό amendement. Έτσι, για παράδειγμα, στο άρθρο 294 της ΣΛΕΕ (συνήθης νομοθετική διαδικασία) γίνεται πάντοτε λόγος για **τροπολογίες** του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Η περίπτωση αυτή είναι η πιο συχνή στα έγγραφα που καλείται να μεταφράσει ο ενωσιακός μεταφραστής.
- β) Όμως, υπάρχει μια ειδική περίπτωση στην οποία τα πράγματα είναι εντελώς διαφορετικά. Πράγματι, στη **διαδικασία έγκρισης του προϋπολογισμού** οι όροι αποδίδονται με τον αντίστροφο ακριβώς τρόπο. Εδώ οι όροι amendment και amendement αποδίδονται με τον όρο *τροποποίηση*, ενώ ο όρος modification με τον όρο *τροπολογία*. Για παράδειγμα, το άρθρο 272 παράγραφος 4 τέταρτο εδάφιο της Συνθήκης ΕΚ είχε ως εξής:

Αγγλικά	Γαλλικά	Ελληνικά
If within this period the European Parliament has adopted amendments or proposed modifications , the draft budget together with the amendments or proposed modifications shall be forwarded to the Council.	Si, dans ce délai, le Parlement européen a adopté des amendements ou proposé des modifications , le projet de budget ainsi amendé ou assorti de propositions de modification est transmis au Conseil.	Αν εντός της προθεσμίας αυτής το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο επιφέρει τροποποιήσεις ή προτείνει τροπολογίες , το σχέδιο προϋπολογισμού, όπως τροποποιήθηκε ή συνοδευόμενο από τις προτάσεις τροπολογιών, διαβιβάζεται στο Συμβούλιο.

Κατά συνέπεια, ο ενωσιακός μεταφραστής πρέπει να δίνει μεγάλη προσοχή στην απόδοση αυτών των δύο όρων.

4. Η χρήση των όρων αυτών σε δύο άλλα πλαίσια

Τέλος, αξίζει να γίνουν δύο ακόμη παρατηρήσεις για τη χρήση των όρων αυτών:

- α) Είθισται να χρησιμοποιείται ο όρος **τροπολογία** (αγγλικά: amendment, γαλλικά: amendement) για τις τροποποιήσεις του συντάγματος των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής: *η πρώτη τροπολογία, η έκτη τροπολογία κ.ο.κ.*

β) Στη Σύμβαση της Βιέννης για το δίκαιο των Συνθηκών [άρθρα 39 έως 41: *Τροποποίηση και αναθεώρηση των Συνθηκών (Amendment and modification of treaties / Amendement et modification des traités)*] γίνεται διάκριση μεταξύ **τροποποίησης** (amendment/amendement), η οποία ισχύει για όλα τα συμβαλλόμενα μέρη, και **αναθεώρησης** (modification), η οποία ισχύει μόνο για τα συμβαλλόμενα μέρη που θα συνομολογήσουν τη σχετική συμφωνία.

Γ. Μαθιουδάκης

Z. ΕΝΔΙΚΑ ΒΟΗΘΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΕΝΔΙΚΑ ΜΕΣΑ²⁴⁰

Σκοπός του παρόντος σημειώματος είναι η αποσαφήνιση της διάκρισης μεταξύ ένδικων βοηθημάτων και ένδικων μέσων στο ελληνικό δίκαιο και ο τρόπος με τον οποίο αντανακλάται η διάκριση αυτή στη μετάφραση των ενωσιακών κειμένων.

Ένδικα βοηθήματα

Ένδικα βοηθήματα είναι οι διαδικαστικές πράξεις με τις οποίες ζητείται **για πρώτη φορά** η παροχή δικαστικής προστασίας (βλ. *Νομικό εγκυκλοπαιδικό λεξικό* των εκδόσεων Σάκκουλα, Αθήνα, 1998, σελίδα 404).

Στις διαφορές μεταξύ ιδιωτών, οι οποίες εκδικάζονται από τα **πολιτικά** (και όχι αστικά) δικαστήρια (βλ. άρθρο 94 παράγραφος 2 του συντάγματος), το κύριο ένδικο βοήθημα είναι η **αγωγή**. Υπάρχει επίσης και η **ανακοπή**, η οποία χρησιμοποιείται κυρίως σε διαφορές στο πλαίσιο της αναγκαστικής εκτέλεσης.

Στις διαφορές του πολίτη με το κράτος, οι οποίες εκδικάζονται από τα διοικητικά δικαστήρια, τα κύρια ένδικα βοηθήματα, με τα οποία ζητείται η ακύρωση ή η τροποποίηση μιας διοικητικής πράξης, είναι η **προσφυγή** και η **αίτηση ακύρωσης**. Υπάρχει επίσης και η **αγωγή**, με την οποία ο διοικούμενος ζητά την αποκατάσταση ζημίας που υπέστη από πράξη ή παράλειψη οργάνου της διοίκησης.

Στο ποινικό δίκαιο δεν υπάρχουν για τους πολίτες ένδικα βοηθήματα με τη στενή έννοια του όρου, διότι μόνος αρμόδιος για την υποβολή μιας υπόθεσης σε δικαστική κρίση είναι ο εισαγγελέας με την άσκηση της ποινικής δίωξης. Παρεμφερή με τα ένδικα βοηθήματα θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν η **μήνυση** και η **έγκληση**. Η μήνυση και η έγκληση αναγγέλλουν στον εισαγγελέα ή στις αστυνομικές αρχές την τέλεση ενός εγκλήματος. Αν η αναγγελία γίνεται από το ίδιο το θύμα ονομάζεται έγκληση, αν γίνεται από τρίτον ονομάζεται μήνυση.

Ένδικα μέσα

Τα ένδικα βοηθήματα δεν πρέπει να συγχέονται με τα ένδικα μέσα, με τα οποία ζητείται ο έλεγχος ή η επανάκριση **δικαστικής απόφασης που έχει ήδη εκδοθεί**. Δηλαδή, με τα ένδικα βοηθήματα μια διαφορά υποβάλλεται σε δικαστική κρίση **για πρώτη φορά**. Αντίθετα, τα ένδικα μέσα στρέφονται **κατά των δικαστικών αποφάσεων** που έχουν ήδη εκδοθεί για τη συγκεκριμένη διαφορά.

Τα ένδικα μέσα που επιτρέπεται να ασκηθούν κατά αποφάσεων πολιτικών δικαστηρίων είναι η **έφεση** και η **ανακοπή ερημοδικίας** (τακτικά) και επίσης η **αναίρεση** και η **αναψηλάφηση** (έκτακτα).

Τα ένδικα μέσα που επιτρέπεται να ασκηθούν κατά αποφάσεων ποινικών δικαστηρίων είναι η **έφεση** (τακτικό) και επίσης η **αναίρεση**, η **αίτηση επανάλληψης της διαδικασίας**, η **αίτηση ακύρωσης απόφασης** και η **αίτηση ακύρωσης διαδικασίας** (έκτακτα).

²⁴⁰ Για τη σύνταξη του παρόντος σημειώματος χρησιμοποιήθηκαν στοιχεία από τα λήμματα *Ένδικα βοηθήματα* και *Ένδικα μέσα* της ελεύθερης διαδικτυακής εγκυκλοπαίδειας *Βικιπαίδεια*.

Τα ένδικα μέσα που επιτρέπεται να ασκηθούν κατά αποφάσεων διοικητικών δικαστηρίων είναι η **έφεση** και η **ανακοπή ερημοδικίας** (τακτικά) και επίσης η **αναίρεση** και η **αναθεώρηση** (έκτακτα).

Η ενωσιακή πρακτική

Στις ελληνικές μεταφράσεις ενωσιακών κειμένων —κυρίως για την απόδοση των όρων **means of redress, remedies** κ.τ.ό.— γίνεται συχνά σύγχυση μεταξύ των δύο αυτών όρων. Πράγματι, χρησιμοποιείται κατά κόρον ο όρος *ένδικα μέσα*, τις περισσότερες φορές καταχρηστικά, αφού συνήθως δεν πρόκειται για ένδικο μέσο αλλά για ένδικο βοήθημα (αυτό γίνεται γιατί ίσως ο όρος *ένδικα μέσα* είναι πιο γνωστός στους μη νομικούς από τον όρο *ένδικα βοηθήματα*). Ο μεταφραστής πρέπει να είναι πολύ προσεκτικός στο σημείο αυτό και να κάνει τη σωστή ορολογική επιλογή με βάση το προαναφερόμενο κριτήριο.

Παράδειγμα

Ένας πολίτης ζητά από το Τεχνικό Επιμελητήριο της Ελλάδος (ΤΕΕ) να τον εγγράψει στα μητρώα του με βάση το πτυχίο μηχανικού που έχει αποκτήσει από αγγλικό πανεπιστήμιο. Αν το ΤΕΕ αρνηθεί να τον εγγράψει για τον άλφα ή βήτα λόγο, ο πολίτης μπορεί να προσφύγει κατά του ΤΕΕ στο αρμόδιο δικαστήριο **ασκώντας ένδικο βοήθημα** και όχι ένδικο μέσο. Αν το δικαστήριο δεν δικαιώσει τον πολίτη, αυτός μπορεί να προσβάλει την απόφαση του δικαστηρίου **ασκώντας ένδικο μέσο**.

Σε πολλές περιπτώσεις, καλή και ασφαλής λύση είναι η επιλογή του γενικότερου όρου **μέσα έννομης (ή ένδικης) προστασίας** (βλ. και άρθρο 20 του ελληνικού συντάγματος), ο οποίος καλύπτει τόσο τα ένδικα βοηθήματα όσο και τα ένδικα μέσα.

Γ. Μαθιουδάκης

H. AND/OR: *KAI/H'Η Ή/ΚΑΙ*

Σκοπός του παρόντος σημειώματος είναι η διατύπωση πρότασης σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο θα πρέπει να αποδίδουμε στα ελληνικά την αγγλική φράση *and/or*. Ωστόσο, με την ευκαιρία γίνονται και μερικές άλλες παρατηρήσεις για τη φράση αυτή.

Γενικές παρατηρήσεις

Η φράση *and/or* πρωτοεμφανίστηκε στην αγγλική γλώσσα τον 19ο αιώνα σε νομικά κείμενα και γρήγορα διαδόθηκε και σε άλλα θεματικά πεδία. Στη συνέχεια, υιοθετήθηκε μεταφρασμένη και από άλλες γλώσσες, με αποτέλεσμα σήμερα οι αντίστοιχες φράσεις να χρησιμοποιούνται ευρέως σε όλες τις γλώσσες των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Ωστόσο, όσο ευρεία ήταν η διάδοσή της, εξίσου οξεία ήταν και η κριτική που της ασκήθηκε, ήδη από τον 19ο αιώνα. Πράγματι, νομικοί κυρίως κύκλοι τη θεωρούν εξοβελιστέα, με το επιχείρημα ότι είναι πλεοναστική, ασαφής και επιδεκτική πολλαπλών ερμηνειών, πράγματα ασυμβίβαστα με την ακριβολογία και τη σαφήνεια που πρέπει να διακρίνουν τη νομική γλώσσα (ενδεικτικά βλ. Garner, Bryan A. *Looking for words to kill? Start with these*, Student Lawyer 35.1 (2006): 12-14, American Bar Association). Την έχουν μάλιστα χαρακτηρίσει «γλωσσικό τερατούργημα». Ανάλογη κριτική έχουν δεχτεί οι αντίστοιχες φράσεις άλλων γλωσσών, όπως η γαλλική *et/ou* και η ισπανική *y/o*. Για παράδειγμα στο ισπανικό *Manual de estilo del lenguaje administrativo*, Ministerio de Administraciones Publicas, Μαδρίτη, 1997, σ. 84 και 257, αναλύεται και επικρίνεται η ευρεία χρήση της αντίστοιχης ισπανικής έκφρασης *y/o* στη διοικητική γλώσσα.

Στα αγγλικά (όπως και στα γαλλικά και τα ισπανικά) η κριτική βασίζεται στη διάκριση μεταξύ εγκλειστικής (*inclusive*) και αποκλειστικής (*exclusive*) διάζευξης. Συγκεκριμένα, υποστηρίζεται ότι σε όλες τις περιπτώσεις στις οποίες χρησιμοποιείται (κακώς) το *and/or*, το διαζευκτικό *or* έχει έννοια εγκλειστική (δηλαδή, επιτρέπει όλες τις διαζευκτικά αναφερόμενες δυνατότητες) και ποτέ αποκλειστική (δεν επιτρέπει, δηλαδή, μόνο τη μία από τις διαζευκτικά αναφερόμενες δυνατότητες), πράγμα που καθιστά το *and* περιττό. Έτσι η πρόταση

Further information can be requested at DG Competition or DG Environment.

σημαίνει ότι οι ενδιαφερόμενοι μπορούν να απευθυνθούν είτε μόνο στην πρώτη Γενική Διεύθυνση, είτε μόνο στη δεύτερη, **είτε και στις δύο**. Συνεπώς, αν η πρόταση αυτή γινόταν

Further information can be requested at DG Competition and/or DG Environment.

το *and* θα έμπαινε εκ του περισσού, αφού το *or* εμπεριέχει στην προκειμένη περίπτωση και την έννοια του *and*.

Ωστόσο, η φράση αυτή, παρά την κριτική που δέχεται, εξακολουθεί να χρησιμοποιείται ευρύτατα, πράγμα που δείχνει ότι αυτοί που τη χρησιμοποιούν θεωρούν ότι έχει κάποια χρησιμότητα. Και η χρησιμότητα αυτή, κατά την άποψή μου, είναι η εξής: Ο συντάκτης, βάζοντας το *and*, **θέλει απλώς να υπογραμμίσει ότι το *or* πρέπει να νοηθεί με την εγκλειστική και όχι με την αποκλειστική σημασία του**. Φοβάται δηλαδή ότι, αν έβαζε μόνο το *or*, ίσως κάποιοι να πίστευαν ότι επιτρέπεται μόνο μία από τις εναλλακτικά αναφερόμενες δυνατότητες ή, εν πάση περιπτώσει, ίσως να είχαν αμφιβολίες για το ακριβές

νόημα της πρότασης. Ας πάρουμε, για παράδειγμα (περνώντας στη δική μας γλώσσα), τη φράση

Σας συνιστώ να καταθέσετε αναφορά στο Κοινοβούλιο ή να υποβάλετε καταγγελία στην Επιτροπή.

Ο αναγνώστης, διαβάζοντάς την, μπορεί να βρεθεί σε αμφιβολία. Δικαιούται να κάνει και τα δύο απ' αυτά που του συνιστώνται ή πρέπει να επιλέξει ή το πρώτο ή το δεύτερο; Δηλαδή, για να το πούμε πιο «τεχνικά», το *ή* εδώ είναι εγκλειστικό ή αποκλειστικό; Αυτήν ακριβώς την αμφιβολία εξαλείφει η προσθήκη του *και*:

Σας συνιστώ να καταθέσετε αναφορά στο Κοινοβούλιο και/ή καταγγελία στην Επιτροπή.

Τώρα είναι σαφέστερο ότι δικαιούται να κάνει είτε το ένα, είτε το άλλο, είτε και τα δύο.

Ο ενωσιακός μεταφραστής

Ωστόσο, για τον ενωσιακό μεταφραστή ο παραπάνω προβληματισμός έχει θεωρητική μόνο σημασία. Πράγματι, από τη στιγμή που στο αγγλικό πρωτότυπο υπάρχει η φράση *and/or*, ο μεταφραστής είναι υποχρεωμένος να την αποδώσει ακέραιη στα ελληνικά. Περικοπή ή συντόμευσή της με βάση γραμματικοφιλοσοφικές ερμηνείες δεν επιτρέπεται, γιατί ενέχει τον κίνδυνο αλλοίωσης του νοήματος.

Τρόπος γραφής

Για τον τρόπο γραφής της φράσης με την οποία αποδίδεται στα ελληνικά το *and/or* έχουν προταθεί δύο κριτήρια: το κριτήριο της **αλφαβητικής σειράς** και το κριτήριο της **καλλιπέπειας**.

A. Έχει προβληθεί το επιχείρημα ότι η φράση *and/or* πρέπει να γράφεται στα ελληνικά με βάση την **αλφαβητική σειρά** των δύο συνιστωσών της: *ή/και*, διότι δήθεν αυτό συμβαίνει κατά συμβατικό κανόνα σε όλες τις γλώσσες. Ωστόσο, το επιχείρημα αυτό δεν ευσταθεί. Μια απλή έρευνα στο Quest δείχνει ότι σε όλες τις γλώσσες **ακολουθείται η διάρθρωση της αγγλικής φράσης**. Δηλαδή, πρώτα μπαίνει το αντίστοιχο του συμπλεκτικού *and* και μετά το αντίστοιχο του διαζευκτικού *or*. Έτσι στα γερμανικά έχουμε *und/oder* και στα ισπανικά *y/o*, ενώ, αν λαμβανόταν υπόψη το αλφαβητικό κριτήριο, η σειρά θα ήταν αντίθετη. Συνεπώς, δεν μπορούμε να ισχυριστούμε ότι στα ελληνικά πρέπει να λέμε *ή/και*, ακολουθώντας την αλφαβητική σειρά των δύο λέξεων, επειδή δήθεν αυτό γίνεται σε όλες τις γλώσσες (γιατί, όπως είδαμε, δεν γίνεται).

B. Ούτε, όμως, το κριτήριο της **καλλιπέπειας** μπορεί, κατά την άποψή μου, να λειτουργήσει αποφασιστικά υπέρ της μιας ή της άλλης απόδοσης. Πράγματι, ούτε το *και/ή* ούτε το *ή/και* είναι ωραία και μουσικά ελληνικά. Και τα δύο είναι εξίσου άκομψα και δύσπεπτα. Το γεγονός ότι αρκετοί συνάδελφοι προτιμούν «ακουστικά» το *ή/και* από το *και/ή* οφείλεται, κατά τη γνώμη μου, στη σύγχυση μεταξύ της φράσης που αποτελεί αντικείμενο του παρόντος σημειώματος και του —πιο «οικείου» στο αφτί μας— **επιδοτικού ή και**, που είναι όμως κάτι τελείως διαφορετικό (και γι' αυτό, άλλωστε, γράφεται χωρίς την κάθετο).

Πρόταση

Με βάση όσα προανέφερα, προτείνω να ακολουθούμε και εμείς στα ελληνικά (όπως όλοι οι άλλοι) **τη σειρά που ακολουθείται στον αγγλικό όρο**, αφού, όπως φαίνεται, δεν έχουμε κανέναν σοβαρό λόγο να την ανατρέψουμε. **Επομένως: και/ή**. Εξάλλου, το γεγονός ότι το *ή/και*, τουλάχιστον στον προφορικό λόγο, συγχέεται εύκολα με το επιδοτικό *ή και* αποτελεί σοβαρό μειονέκτημα, διότι μπορεί να οδηγήσει σε αλλοίωση του νοήματος. Για παράδειγμα, η φράση:

Καταγγελία μπορεί να υποβάλει το κράτος μέλος ή/και ο κάθε πολίτης.

μπορεί να εκληφθεί ότι σημαίνει

Καταγγελία μπορεί να υποβάλει το κράτος μέλος ή ακόμη και ο κάθε πολίτης.

πράγμα που αλλοιώνει το νόημα.

Γιώργος Μαθιουδάκης

Θ. SOFT LAW – HARD LAW

[Το σημείωμα αυτό, που είχε γραφτεί με βάση τα δεδομένα που ίσχυαν κατά την πρώτη έκδοση του Οδηγού, είναι πλέον ανεπίκαιρο, καθώς έχει υπάρξει σε ορολογικό επίπεδο εξέλιξη υπέρ της χρήσης του όρου «ήπιο δίκαιο» (βλ. υποσημείωση 25). Ωστόσο, διατηρείται στον Οδηγό για ιστορικούς λόγους]

Ο όρος soft law δηλώνει πράξεις και κανόνες οιονεί νομικού χαρακτήρα, που δεν έχουν νομικά δεσμευτική ισχύ. Ο όρος αυτός αντιδιαστέλλεται με τον όρο hard law.

Τα χαρακτηριστικά μιας πράξης hard law είναι τα εξής: α) θεσπίζει κανόνες υποχρεωτικής εφαρμογής· β) προβλέπει κυρώσεις σε περίπτωση παράβασης των εν λόγω κανόνων· και γ) παρέχει στους θιγομένους το δικαίωμα να προσφύγουν στα αρμόδια δικαιοδοτικά όργανα. Αντίθετα, μια πράξη soft law δεν έχει αυτά τα χαρακτηριστικά.

Ο όρος soft law προέρχεται από το διεθνές δίκαιο, στο οποίο δηλώνει πράξεις «ηθικοπροτρεπτικού» χαρακτήρα (πολλές φορές, απλά «ευχολόγια»), όπως ψηφίσματα της Γενικής Συνέλευσης του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, κώδικες δεοντολογίας κ.λπ.

Στην ενωσιακή πρακτική πράξεις soft law είναι, π.χ., οι διάφορες κατευθυντήριες γραμμές, ανακοινώσεις, κώδικες δεοντολογίας κ.λπ., καθώς και τα έγγραφα με τα οποία η Ευρωπαϊκή Επιτροπή περιγράφει τον τρόπο με τον οποίο σκοπεύει να ασκήσει τις εξουσίες της και να εκτελέσει τα καθήκοντά της στους τομείς των αρμοδιοτήτων της.

Ως εκ τούτου, ο όρος soft law πρέπει να αποδίδεται στα ελληνικά με τον όρο *μη δεσμευτικοί/-ές* (ή *μη υποχρεωτικοί/-ές*) *κανόνες/πράξεις* και όχι με τους όρους *ελαστική νομοθεσία* (δεν είναι νομοθεσία), *ήπιο δίκαιο* (δεν είναι δίκαιο), *ευέλικτη νομοθεσία* κ.λπ. Ο όρος hard law πρέπει να αποδίδεται στα ελληνικά με τον όρο *δεσμευτικοί/-ές* (ή *υποχρεωτικοί/-ές*) *κανόνες/πράξεις*.

Σημειώνεται ότι στην IATE υπάρχει για το soft law η απόδοση *ήπιο δίκαιο, μη δεσμευτικό δίκαιο και ελαστική νομοθεσία* (deprecated). Αυτές οι αποδόσεις δεν είναι σωστές, γιατί, όπως προαναφέρθηκε, το soft law δεν είναι ούτε δίκαιο ούτε νομοθεσία. Για το hard law υπάρχει στην IATE η απόδοση *υποχρεωτικοί κανόνες δικαίου*.

Γιώργος Μαθιουδάκης

I. ΜΕΡΙΚΕΣ ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΜΕΤΑΞΥ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΕΝΩΣΙΑΚΟΥ ΝΟΜΟΤΕΧΝΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ

Όπως είναι λογικό, το ελληνικό και το ενωσιακό νομοτεχνικό σύστημα παρουσιάζουν μεγάλες ομοιότητες. Τα δύο συστήματα εμπνέονται από τις ίδιες γενικές αρχές και επιδιώκουν τους ίδιους βασικούς στόχους. Έτσι, στοιχεία όπως η σαφής, λιτή και απεριττή διατύπωση, η σωστή κατάστρωση της νομοθετικής ύλης, η ορολογική συνοχή κ.λπ. χαρακτηρίζουν και τα δύο νομοτεχνικά συστήματα. Ωστόσο, υπάρχουν και κάποιες αξιοσημείωτες διαφορές. Επισημαίνεται, πάντως, ότι ο ελληνόφωνος μεταφραστής ενωσιακών νομικών πράξεων δεν πρέπει να επηρεάζεται στα σημεία αυτά από την ελληνική πρακτική, ακόμη κι αν αυτή του φαίνεται ορθότερη, διότι, σύμφωνα με την αρχή της πανομοιότυπης σελιδοποίησης/σελιδαρίθμησης και παρουσίασης όλων των γλωσσικών εκδόσεων κάθε νομικής πράξης (στα γαλλικά: *synoptisme*), είναι υποχρεωμένος να ακολουθεί απαρέγκλιτα την ενωσιακή πρακτική.

Ας δούμε μερικές από τις διαφορές αυτές.

1. Διαφορά στον τρόπο διατύπωσης του αντικείμενου της νομικής πράξης στον τίτλο της

Στην ελληνική πρακτική το αντικείμενο (θέμα) της νομικής πράξης γράφεται στον τίτλο της πάντοτε στην **ονομαστική** και δεν αρχίζει ποτέ με εκφράσεις όπως *περί, για, σχετικά με, όσον αφορά* κ.λπ. (βλ. σ. 3 και 4 της εγκυκλίου του Υπουργείου Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης με θέμα *Οδηγίες για τη νομοτεχνική βελτίωση των κανονιστικών πράξεων*). Αντίθετα, στην ενωσιακή πρακτική το αντικείμενο (θέμα) της νομικής πράξης δεν γράφεται ποτέ στην ονομαστική (στον τίτλο της) και αρχίζει πάντοτε με εκφράσεις του προαναφερόμενου είδους. Συνήθως, τέτοιες εκφράσεις χρησιμοποιούνται στα ελληνικά ακόμη και όταν ο τίτλος, στο αγγλικό ή το γαλλικό πρωτότυπο, αρχίζει με μετοχή (*amending, setting, modifiant, instaurant* κ.λπ.), μολονότι ενίοτε, στις περιπτώσεις αυτές, χρησιμοποιείται αναφορική πρόταση.

Επισημαίνεται ότι στην Κύπρο ακολουθείται άλλη πρακτική: ο τίτλος αρχίζει πάντοτε με το *περί*, ακολουθεί η αναφορά του αντικείμενου του νόμου (που μπορεί να είναι ιδιαίτερα σχοινοτενής) και στο τέλος μπαίνει η λέξη *νόμος*. Παράδειγμα: *ο περί Επενδυτικών Υπηρεσιών και Δραστηριοτήτων και Ρυθμιζόμενων Αγορών νόμος*. Πρόκειται, δηλαδή, για την αποθέωση του υπερβατού.

2. Στην Ελλάδα οι νομικές πράξεις δεν έχουν αιτιολογικές σκέψεις

Ως γνωστόν, στο προοίμιο των ενωσιακών νομικών πράξεων, αμέσως μετά τα σημεία αναφοράς και πριν από το διατακτικό, υπάρχουν οι αιτιολογικές σκέψεις, δηλαδή, όπως αναφέρει ο *Κοινός πρακτικός οδηγός, το μέρος της πράξης που περιέχει την αιτιολόγησή της*.

Στην Ελλάδα, σε αντίθεση με την πρακτική που ακολουθείται για τις ενωσιακές νομικές πράξεις, οι νόμοι και τα προεδρικά διατάγματα δεν περιέχουν καθόλου αιτιολογικές σκέψεις. Πράγματι, όπως ορίζεται σε έγγραφο που εξέδωσε το 1984 η κεντρική νομοπαρασκευαστική επιτροπή με τίτλο *Σύνταξη των προσχεδίων νόμων και κανονιστικών πράξεων* (σ. 7), *δεν έχουν θέση στα νομοθετικά κείμενα αιτιολογίες*. Στις πράξεις αυτού του είδους (νόμους και προεδρικά διατάγματα) η αιτιολογία περιέχεται στην αιτιολογική έκθεση. Στις υπουργικές

αποφάσεις και στις κοινές υπουργικές αποφάσεις η συνοπτικότερη αιτιολογία [αν υπάρχει (γιατί δεν υπάρχει πάντοτε)] περιέχεται στο τέλος του προοιμίου, αμέσως μετά την παράθεση των πράξεων και των διατάξεων στις οποίες στηρίζεται η πράξη.

3. Διαφορετική πρακτική ως προς τη συντομογράφηση των όρων άρθρο, παράγραφος, εδάφιο κ.λπ.

Στην Ελλάδα είναι συνηθέστατη πρακτική η συντετμημένη αναγραφή νομοτεχνικών όρων όπως παράγραφος (παρ.), εδάφιο (εδ.) κ.λπ. Συντετμημένα επίσης γράφονται και οι νόμοι (ν.) ή τα νομοθετικά διατάγματα (ν.δ.) που μνημονεύονται στο κείμενο (αυτές οι συντομογραφίες μπορούν να γραφτούν και με κεφαλαία). Υπάρχουν νομοθετήματα (για παράδειγμα, ο Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας), στα οποία ακόμη και η λέξη *άρθρο* γράφεται σε μερικές περιπτώσεις συντετμημένα (άρ.) (π.χ., στο άρθρο 588 παράγραφος 2).

Αντίθετα, σύμφωνα με τους ενωσιακούς νομοτεχνικούς κανόνες η πρακτική αυτή απαγορεύεται ρητά. Πράγματι, στο σημείο 5.3.1 του *Τυπικού* ορίζεται ότι *οι υποδιαίρεσεις [...] δεν πρέπει να αναφέρονται συντετμημένα (να μη γράφεται π.χ. «άρθρ.», «§» και «παράγρ.»).*

4. Διαφορετική σειρά αναφοράς των υποδιαίρεσεων του διατακτικού

Στην ενωσιακή νομοτεχνική πρακτική η σειρά αναφοράς των **υποδιαίρεσεων του διατακτικού** είναι ιδιαίτερα αυστηρή. Πράγματι, στο σημείο 4.3.1 του *Τυπικού* (αλλά και σε άλλα σχετικά έγγραφα, όπως στο *Διοργανικό εγχειρίδιο σύνταξης κειμένων*) ορίζεται ότι *οι υποδιαίρεσεις που είναι ιεραρχημένες μεταξύ τους παρατίθενται χωρίς κόμματα κατά φθίνουσα τάξη.*

Παράδειγμα: *το άρθρο 1 παράγραφος 1 δεύτερο εδάφιο.*

Αντίθετα, στην ελληνική πρακτική δεν ισχύει ο κανόνας αυτός. Μάλιστα, συνήθης είναι η πρακτική αναφοράς των εν λόγω υποδιαίρεσεων κατ' αύξουσα τάξη με αλληλουχία γενικών.

Παράδειγμα: *το δεύτερο εδάφιο της παραγράφου 1 του άρθρου 1.*

5. Διαφορετική έννοια του όρου εδάφιο

Στην ενωσιακή νομοτεχνική πρακτική ο όρος *εδάφιο* σημαίνει την **παράγραφο που δεν είναι αριθμημένη με αραβικό αριθμό ούτε έχει μπροστά της άλλο σύμβολο**. Πράγματι, όπως προκύπτει από τον πίνακα της σελίδας 89 του *Τυπικού* (ο ίδιος πίνακας υπάρχει και στο *Διοργανικό εγχειρίδιο*), το εδάφιο είναι *το μη αυτοτελές υποσύνολο σύνθετου άρθρου ή παραγράφου*, το οποίο δεν έχει μπροστά του κανένα σύμβολο (ούτε αραβικό αριθμό ούτε γράμμα του αλφαβήτου ούτε παύλα κ.λπ.).

Αντίθετα, στην Ελλάδα, όπως ορίζει η προαναφερόμενη εγκύκλιος του Υπουργείου Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης (σ. 8), το εδάφιο δεν είναι ολόκληρη παράγραφος αλλά *μία λεκτική περίοδος μεταξύ δύο τελειών. Πρώτο εδάφιο είναι αυτό που αρχίζει από την πρώτη λέξη του κειμένου και τελειώνει στην πρώτη τελεία. Δεύτερο είναι αυτό που αρχίζει από την πρώτη λέξη μετά την τελεία και ολοκληρώνεται στην επόμενη τελεία κ.λπ.* Ωστόσο, από τη μελέτη διαφόρων ελληνικών νομοθετικών και κανονιστικών πράξεων

προκύπτει ότι οι σχετικές υπηρεσίες δεν τηρούν με απόλυτη αυστηρότητα αυτή την έννοια του εν λόγω όρου.

Εξάλλου, στην ενωσιακή πρακτική αυτό που στην Ελλάδα αποκαλείται *εδάφιο* το ονομάζουμε —ή πρέπει να το ονομάζουμε— *περίοδο*. [Στα σχετικά ενωσιακά έγγραφα — *Τυπικό, Διοργανικό εγχειρίδιο* κ.λπ.— χρησιμοποιούνται οι όροι *φράση* και *πρόταση*, οι οποίοι όμως είναι, κατά την άποψή μου, αδόκιμοι, αφού στα ελληνικά το τμήμα του κειμένου μεταξύ δύο τελειών ή μεταξύ της αρχής της παραγράφου και της πρώτης τελείας ονομάζεται *περίοδος*. Η λέξη *φράση* είναι όρος με γενικότερο περιεχόμενο, που μπορεί, μεταξύ άλλων σημασιών, να σημαίνει την περίοδο ή την ημιπερίοδο²⁴¹ (βλ. *Συντακτικό της Νέας Ελληνικής, Β' και Γ' Γυμνασίου*, ΟΕΔΒ, Αθήνα, 1979, σ. 26, όπου όμως αναφέρεται με σαφήνεια ότι ο τεχνικός όρος που δηλώνει το τμήμα της παραγράφου το οποίο βρίσκεται μεταξύ της αρχής της παραγράφου και της πρώτης τελείας ή ανάμεσα σε δύο τελείες ονομάζεται *περίοδος*). Η λέξη *πρόταση* είναι το τμήμα του λόγου που έχει ως συντακτικό πυρήνα ένα ρήμα (όπως μαθαίναμε στο σχολείο: ρήμα και πρόταση). Επομένως, μία περίοδος μπορεί να περιλαμβάνει πολλές προτάσεις (όσες και τα ρήματα που περιέχει). Το λεξικό του Γ. Μπαμπινιώτη αναφέρει ότι το τμήμα γραπτού κειμένου που περιλαμβάνεται ανάμεσα σε δύο τελείες μπορεί να ονομαστεί και *πρόταση*, επισημαίνει όμως ότι αυτή η έννοια είναι **καταχρηστική** και διευκρινίζει ότι ο ορθός όρος είναι *περίοδος*. Πράγματι, η λέξη *περίοδος* έχει στη γραμματική και στο συντακτικό μόνο αυτή τη σαφή έννοια και, επομένως, πρέπει να προτιμηθεί και ως νομοτεχνικός όρος, αφού εξαλείφει κάθε κίνδυνο ασάφειας ή παρερμηνείας].

6. Διαφορετική έννοια των όρων *στοιχείο* και *περίπτωση*

Στην ενωσιακή νομοτεχνική πρακτική οι υποδιαιρέσεις του διατακτικού που αρχίζουν με μικρό γράμμα του ελληνικού αλφαβήτου [α), β), γ) κ.λπ.] ονομάζονται *στοιχεία*. Αντίθετα, στην Ελλάδα ονομάζονται *περιπτώσεις*. Αν μάλιστα δεν πρόκειται κυριολεκτικά για απαρίθμηση περιπτώσεων αλλά για συστηματική υποδιαίρεση των λογικών νοημάτων της παραγράφου ή του εδαφίου, μπορούν να ονομαστούν και *υποπαράγραφοι* (εγκύκλιος Υπουργείου Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, σ. 8). Ο όρος *υποπαράγραφοι* δεν επιτρέπεται να χρησιμοποιείται στην ενωσιακή πρακτική, ακόμη και αν το αγγλικό πρωτότυπο χρησιμοποιεί τον όρο *subparagraph*.

Στην Ελλάδα οι τυχόν περαιτέρω υποδιαιρέσεις των περιπτώσεων επισημαίνονται με διπλά μικρά γράμματα [αα), ββ), γγ) κ.ο.κ.] —πρακτική που, παρά τη χρησιμότητά της, χρησιμοποιείται, δυστυχώς, σπάνια στην ενωσιακή νομοτεχνική πράξη— και ονομάζονται *υποπεριπτώσεις* (στην ενωσιακή πρακτική ονομάζονται *στοιχεία*). Τονίζεται μάλιστα στην προαναφερόμενη εγκύκλιο ότι η επισήμανση των περιπτώσεων και των υποπεριπτώσεων με άλλη ένδειξη, π.χ. τελεία, παύλα κ.λπ., πρέπει να αποφεύγεται, επειδή έτσι καθίσταται δυσχερής η παραπομπή στη σχετική διάταξη. Ανάλογη απαγόρευση ισχύει και στην ενωσιακή νομοτεχνική πρακτική, αλλά μόνο για τα άρθρα που περιέχουν καταλόγους. Πράγματι, η κατευθυντήρια γραμμή 15 του *Κοινού πρακτικού οδηγού* ορίζει ότι όταν ένα άρθρο περιέχει κατάλογο, κάθε στοιχείο αυτού του καταλόγου θα πρέπει να φέρει, κατά προτίμηση, αριθμητικό ή αλφαβητικό προσδιορισμό και όχι παύλα. Κατά τα λοιπά, η χρήση παύλας είναι αρκετά συχνή στην ενωσιακή πρακτική, ενώ η υποδιαίρεση του διατακτικού που αρχίζει με την παύλα ονομάζεται *περίπτωση*. Μάλιστα, μερικές φορές εμφανίζονται και υποδιαιρέσεις που αρχίζουν με διπλή παύλα, τις οποίες ονομάζουμε *υποπεριπτώσεις*.

²⁴¹ Αν και κανένα από τα σύγχρονα λεξικά της γλώσσας μας δεν δίνει αυτή τη σημασία.

Πρέπει, πάντως, να επισημανθεί ότι στην Ελλάδα, ίσως από αμέλεια ή ελλιπή κατάρτιση των συντακτών των νομικών πράξεων, εμφανίζονται περιπτώσεις στις οποίες δεν τηρείται αυστηρά η προαναφερόμενη έννοια των εν λόγω νομοτεχνικών όρων.

7. Διαφορές ορολογίας στον τομέα της νομοθέτησης κατά παραπομπή

Όπως ορίζει η προαναφερθείσα εγκύκλιος του Υπουργείου Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, *ρύθμιση ενός θέματος κατά παραπομπή υπάρχει όταν η ρύθμιση του θέματος δεν γίνεται απευθείας από τη νέα κανονιστική πράξη αλλά με παραπομπή σε διάταξη νόμου ή άλλης κανονιστικής πράξης που είναι ήδη σε ισχύ*. Υπάρχουν δύο είδη ρύθμισης κατά παραπομπή: η **γνήσια** και η **μη γνήσια**.

Γνήσια παραπομπή έχουμε όταν η παραπομπή προς τη διάταξη που ήδη ισχύει γίνεται με την έννοια ότι το θέμα θα ρυθμίζεται σύμφωνα με όσα ορίζει η διάταξη όπως ισχύει σήμερα και **όπως κάθε φορά θα ισχύει στο μέλλον**, όσες αλληλοδιαδόχες τροποποιήσεις και αν υποστεί.

Στην ενωσιακή νομοτεχνική ορολογία η παραπομπή αυτού του είδους δεν ονομάζεται γνήσια αλλά **δυναμική** (*Κοινός πρακτικός οδηγός*, σημείο 16.14 επ., σ. 53).

Μη γνήσια παραπομπή έχουμε όταν η παραπομπή προς την διάταξη που ήδη ισχύει γίνεται με την έννοια ότι το θέμα θα ρυθμίζεται σύμφωνα με όσα ορίζει η διάταξη όπως ισχύει σήμερα και μόνο σήμερα, ανεξάρτητα αν η διάταξη αυτή τροποποιηθεί μεταγενέστερα.

Στην ενωσιακή νομοτεχνική ορολογία η παραπομπή αυτού του είδους δεν ονομάζεται μη γνήσια αλλά **στατική** (*Κοινός πρακτικός οδηγός*, σημείο 16.11 επ., σ. 52).

Γ. Μαθιουδάκης

ΙΑ. ΑΝΑΦΟΡΑ — ΜΝΕΙΑ — ΠΑΡΑΠΟΜΠΗ

1. Εισαγωγή

Αφορμή για τη σύνταξη του παρόντος σημειώματος είναι η συζήτηση που έγινε σε συνεδρίαση του Κύκλου Ποιότητας με αντικείμενο την τυποποίηση των στερεότυπων διατάξεων της λεγόμενης «διαδικασίας επιτροπολογίας». Μεταξύ άλλων, συζητήθηκε και η απόδοση της ακόλουθης διάταξης:

Where reference is made to this paragraph, Article 5a (1), (2), (4) and (6) and Article 7 of Decision 1999/468/EC shall apply, having regard to the provisions of Article 8 thereof.

Dans le cas où il est fait référence au présent paragraphe, l'article 5 bis, paragraphes 1, 2 et 6, et l'article 7 de la décision 1999/468/CE s'appliquent, dans le respect des dispositions de l'article 8 de celle-ci.

Αποκλειστικό αντικείμενο του παρόντος σημειώματος είναι η απόδοση του όρου *reference/référence* στη συγκεκριμένη περίπτωση, γίνονται όμως και κάποιες γενικότερες παρατηρήσεις για την έννοια των όρων *παραπομπή*, *αναφορά* και *μνεία*. Δεν εξετάζονται τα άλλα μεταφραστικά προβλήματα που θέτει η ανωτέρω διάταξη.

2. Ο προσδιορισμός του προβλήματος

Κατά τη συζήτηση του θέματος στον Κύκλο Ποιότητας υποστηρίχθηκαν δύο απόψεις. Σύμφωνα με την πρώτη άποψη, ο όρος *reference/référence* υποδηλώνει, στην προκειμένη περίπτωση, απλή μνεία και όχι παραπομπή. Αντίθετα, κατά τη δεύτερη άποψη πρόκειται σαφώς για παραπομπή.

Για να αντιμετωπίσουμε τεκμηριωμένα το πρόβλημα, πρέπει να δούμε ποιες ακριβώς είναι οι περιπτώσεις στις οποίες γίνονται οι *references/références* αυτού του είδους. Θα αντλήσουμε τα σχετικά παραδείγματα από το έγγραφο ESTAT/2006/11152. Στο έγγραφο αυτό, και συγκεκριμένα στις παραγράφους 2 και 3 του άρθρου 10, υπάρχουν διατάξεις σχεδόν πανομοιότυπες με το προαναφερόμενο παράδειγμα.

Άρθρο 10

Διαδικασία επιτροπής

1.
2. Όταν γίνεται *référence*²⁴² στην παρούσα παράγραφο, εφαρμόζονται τα άρθρα 4 και 7 της απόφασης 1999/468/EK, τηρουμένων των διατάξεων του άρθρου 8 της εν λόγω απόφασης.
3. Όταν γίνεται *référence* στην παρούσα παράγραφο, εφαρμόζεται η διαδικασία της κανονιστικής επιτροπής που προβλέπεται στο άρθρο 5α παράγραφοι 1 έως 4 και στο

²⁴² Φυσικά, στο έγγραφο η λέξη *référence* είναι μεταφρασμένη στα ελληνικά. Χρησιμοποίηώ όμως αυτή τη λέξη, τόσο εδώ όσο και στις επόμενες παραγράφους, για να μην προκαταλάβω τον αναγνώστη ως προς την απόδοση την οποία προκρίνω για την εν λόγω λέξη.

άρθρο 7 της απόφασης 1999/468/EK, τηρουμένων των διατάξεων του άρθρου 8 της εν λόγω απόφασης.

Αλλά πότε και πού γίνονται αυτές οι *références*; Η απάντηση είναι απλή. Αυτές οι *références* υπάρχουν μέσα στην ίδια πράξη, δηλαδή, στο παράδειγμά μας, μέσα στο έγγραφο ESTAT/2006/11152. Πράγματι, πολλές άλλες διατάξεις της πράξης αυτής κάνουν *référence* στις συγκεκριμένες παραγράφους του άρθρου 10.

Έτσι, π.χ., στο άρθρο 8 αναφέρεται: *Στις περιπτώσεις που η συνεκτίμηση ενός συγκεκριμένου τομέα δραστηριοτήτων υδατοκαλλιέργειας στις στατιστικές δημιουργεί στις εθνικές αρχές δυσκολίες δυσανάλογες προς τη σημασία του τομέα αυτού, μπορεί να επιτραπεί παρέκκλιση, με τη διαδικασία που προβλέπεται στο άρθρο 10 παράγραφος 2, [...].*

Και στο άρθρο 9: *Τεχνικές αλλαγές γίνονται στα παραρτήματα σύμφωνα με τη διαδικασία που προβλέπεται στο άρθρο 10 παράγραφος 3.*

Επομένως, πρόκειται για *références* που γίνονται στις συγκεκριμένες διατάξεις του εγγράφου ESTAT/2006/11152 από κάποιες άλλες διατάξεις της **ίδιας** νομοθετικής πράξης. Αυτό, δηλαδή διατάξεις μιας πράξης να κάνουν *référence* σε άλλες διατάξεις της ίδιας πράξης, γίνεται για προφανείς λόγους νομοτεχνικής οικονομίας και είναι συνηθέστατη νομοτεχνική πρακτική.

3. Ποιον όρο χρησιμοποιεί η ενωσιακή νομοτεχνική πρακτική;

Καταρχάς, ας δούμε πώς χαρακτηρίζει ο *Κοινός πρακτικός οδηγός* το φαινόμενο αυτό. Στην κατευθυντήρια γραμμή 16 (σ. 48) και συγκεκριμένα στο σημείο 16.1, γίνεται διάκριση μεταξύ εσωτερικών και εξωτερικών **παραπομπών** (στα γαλλικά *références internes* και *externes*) και διευκρινίζεται ότι η *εσωτερική παραπομπή παραπέμπει σε άλλη διάταξη της ίδιας πράξης*. Δίνεται μάλιστα και σχετικό παράδειγμα. Όμως, αυτό ακριβώς γίνεται και στο προαναφερόμενο παράδειγμα του εγγράφου ESTAT/2006/11152. Κάποιες διατάξεις του κάνουν *référence* σε άλλες διατάξεις της ίδιας πράξης. Πρόκειται δηλαδή σαφώς για τη νομοτεχνική πρακτική που ο *Κοινός πρακτικός οδηγός* χαρακτηρίζει *εσωτερική παραπομπή*. Ακριβώς την ίδια ορολογία (εσωτερικές και εξωτερικές παραπομπές) χρησιμοποιεί και το *Τυπικό* (σημείο 4.4, σ. 93). Νομίζω ότι αυτό και μόνο αρκεί για να μας διαφωτίσει ως προς τον όρο που πρέπει να επιλέξουμε.

Ωστόσο, είναι χρήσιμο να προστεθεί και ένα παράδειγμα από τη ΣΛΕΕ για τη μετάφραση διάταξης η διατύπωση της οποίας είναι παρόμοια με τη διατύπωση της διάταξης που μας απασχολεί στο παρόν σημείωμα. Το άρθρο 294 (συνήθης νομοθετική διαδικασία) έχει ως εξής:

Αγγλικά	Γαλλικά	Ελληνικά
Where reference is made in the Treaties to the ordinary legislative procedure for the adoption of an act, the following procedure shall apply:	Lorsque, dans les traités, il est fait référence à la procédure législative ordinaire pour l'adoption d'un acte, la procédure suivante est applicable:	Όταν οι Συνθήκες παραπέμπουν στη συνήθη νομοθετική διαδικασία για την έκδοση μιας πράξης, ακολουθείται η ακόλουθη διαδικασία:

Βλέπουμε, δηλαδή, ότι και η Συνθήκη χρησιμοποιεί εν προκειμένω τον όρο *παραπομπή*.

4. Ποιον όρο χρησιμοποιεί η ελληνική νομοτεχνική πρακτική;

Αλλά και στην Ελλάδα ο όρος που χρησιμοποιείται για τον χαρακτηρισμό αυτής της νομοτεχνικής πρακτικής είναι ο όρος *παραπομπή*. Για παράδειγμα, σε έρευνα που πραγματοποίησε το 1996 η Σχολή Δημόσιας Διοίκησης, με θέμα τη γλώσσα που χρησιμοποιεί η ελληνική δημόσια διοίκηση στην επικοινωνία της με τον πολίτη, μελετήθηκε συστηματικά ο νόμος 2190/94 (γνωστός ως «νόμος Πεπονής») για τις προσλήψεις στο Δημόσιο. Η έρευνα της Σχολής Δημόσιας Διοίκησης, μεταξύ πολλών άλλων αδυναμιών και προβλημάτων που αποκαλύπτει, επισημαίνει και μια ιδιαίτερη νομοτεχνική παθολογία: την κατάχρηση των λεγόμενων «**ενδοκειμενικών παραπομπών**», δηλαδή των παραπομπών που κάνει το συγκεκριμένο υπό εξέταση νομικό κείμενο σε άλλα νομικά κείμενα. Για παράδειγμα, ο ν. 2190/94 αναφέρεται 106 φορές σε εδάφια, παραγράφους και άρθρα νόμων που τροποποιούνται, προστίθενται, αντικαθίστανται ή επαναφέρονται σε ισχύ, **82 φορές παραπέμπει σε προηγούμενα άρθρα του και 33 φορές σε επόμενα**. Επιπλέον, επισημαίνονται οι «*άπειρες*» **παραπομπές σε διατάξεις του ίδιου άρθρου** που καθιστούν την ανάγνωση του κειμένου ένα συνεχές «μπρος-πίσω», όπως αναφέρεται χαρακτηριστικά.

Εξάλλου, σε βιβλίο που κυκλοφόρησε το 2003 με θέμα τη διαμόρφωση των συμβάσεων²⁴³, περιγράφεται με λεπτομέρεια ο τρόπος με τον οποίο χρησιμοποιείται στις συμβάσεις η μέθοδος της παραπομπής. Γίνεται διάκριση μεταξύ **εξωτερικών και εσωτερικών παραπομπών** και επισημαίνονται τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματά τους. Ειδικά για τις εσωτερικές παραπομπές ορίζεται ότι όταν η παραπεμπτική ρήτρα παραπέμπει σε άλλους συμβατικούς όρους εντός της ίδιας σύμβασης, η παραπομπή ονομάζεται εσωτερική.

5. Η νομοτεχνική διαφορά των όρων παραπομπή και αναφορά/μνεία

Τέλος, για να γίνει το πράγμα σαφέστερο, θα ήθελα να διευκρινίσω και κάτι ακόμη: το στοιχείο που διαφοροποιεί (στη νομοτεχνική ορολογία) τον όρο *παραπομπή* από τον όρο *μνεία* (ή *αναφορά*) είναι το εξής: στην περίπτωση της παραπομπής, ο αναγνώστης, **για να έχει πλήρη εικόνα της συγκεκριμένης νομοθετικής ρύθμισης**, πρέπει **οπωσδήποτε** να συμβουλευτεί τη διάταξη στην οποία τον παραπέμπουν. Για παράδειγμα, στο συγκεκριμένο παράδειγμα του εγγράφου ΕΣΤΑΤ/2006/11152, ο αναγνώστης δεν μπορεί να αντιληφθεί πώς γίνονται οι αλλαγές στα παραρτήματα (άρθρο 9), αν δεν συμβουλευτεί το άρθρο 10 παράγραφος 3 και από εκεί την απόφαση 1999/468 (πρόκειται για τη λεγόμενη *διαδοχική παραπομπή*). Αντίθετα, στην απλή μνεία (ή αναφορά) αυτό δεν συμβαίνει. Έτσι, όταν, π.χ., ένας νόμος ή ένα προεδρικό διάταγμα που ενσωματώνει στο ελληνικό δίκαιο την οδηγία X αναφέρει στον τίτλο ή στο πρώτο άρθρο του το γεγονός αυτό (ότι, δηλαδή, μεταφέρει την οδηγία X στο ελληνικό δίκαιο²⁴⁴), ο αναγνώστης ούτε καλείται ούτε χρειάζεται να συμβουλευτεί την οδηγία, διότι ο ίδιος ο νόμος (ή το προεδρικό διάταγμα) περιγράφει με πληρότητα τη νομοθετική ρύθμιση του θέματος. Επομένως, στην περίπτωση αυτή πρόκειται

²⁴³ Δημήτρης Χ. Λιάπης, *Η διαμόρφωση των συμβάσεων*, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2003, ιδίως στις σελίδες 83-87.

²⁴⁴ Π.χ. νόμος 3199/2003 «Προστασία και διαχείριση των υδάτων – Εναρμόνιση με την Οδηγία 2000/60 ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 23ης Οκτωβρίου 2000» (και στο άρθρο 1: Με τις διατάξεις του παρόντος νόμου και των κανονιστικών πράξεων που προβλέπεται να εκδοθούν κατ' εξουσιοδότηση του, εναρμονίζεται το εθνικό δίκαιο προς τις διατάξεις της Οδηγίας 2000/60/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 23ης Οκτωβρίου 2000 (Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων L327/22.12.2000).)· προεδρικό διάταγμα 16/1996 «Ελάχιστες προδιαγραφές ασφάλειας και υγείας στους χώρους εργασίας σε συμμόρφωση με την οδηγία 89/654/ΕΟΚ».

για απλή πραγματολογική πληροφορία, για απλή αναφορά, για απλή μνεία και όχι για παραπομπή.

6. Συμπέρασμα

Από την παραπάνω ανάλυση προκύπτει ότι ο όρος που πρέπει να χρησιμοποιηθεί στην απόδοση της επίμαχης διάταξης, αλλά και στην απόδοση παρεμφερών διατάξεων, είναι ο όρος *παραπομπή*.

Γ. Μαθιουδάκης

ΙΒ. ΟΙ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ SUI GENERIS ΚΑΙ ΟΙ ΑΛΛΕΣ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ

[Οι αποφάσεις sui generis καταργήθηκαν με τη Συνθήκη της Λισαβόνας. Το παρόν σημείωμα αφορά το προ της εν λόγω Συνθήκης νομικό καθεστώς και διατηρείται στον Οδηγό για ιστορικούς λόγους]

Μια απορία που εκφράζεται συχνά αφορά τη διάκριση μεταξύ των αποφάσεων sui generis και των άλλων αποφάσεων. Όπως ορίζει το *Τυπικό* (σ. 69), το θέμα έχει ως εξής:

Τα όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης μπορούν να εκδώσουν δύο είδη αποφάσεων (η επιλογή μεταξύ του ενός ή του άλλου είδους δεν είναι αυθαίρετη, αλλά εξαρτάται από τη φύση του εκάστοτε θέματος). Το πρώτο (και πολύ συνηθέστερο) είδος είναι οι αποφάσεις που εκδίδονται βάσει του άρθρου 249 της Συνθήκης ΕΚ (ή του άρθρου 161 της Συνθήκης Ευρατόμ). Το δεύτερο είδος είναι οι λεγόμενες αποφάσεις sui generis. Τα δύο είδη αποφάσεων διακρίνονται μεταξύ τους βάσει των εξής τυπικών στοιχείων:

- α) σε ορισμένες γλώσσες (γερμανικά, δανικά, ολλανδικά, σλοβενικά) έχουν **διαφορετική ονομασία** (π.χ. στα γερμανικά BESCHLÜSSE οι sui generis και ENTSCHEIDUNGEN οι άλλες).
- β) το διατακτικό των αποφάσεων που εκδίδονται βάσει του άρθρου 249 της Συνθήκης ΕΚ ή του άρθρου 161 της Συνθήκης Ευρατόμ εισάγεται με τον τύπο «**ΕΞΕΛΩΣΑΝ/ΕΞΕΛΩΣΕ ΤΗΝ ΠΑΡΟΥΣΑ ΑΠΟΦΑΣΗ**» (HAVE/HAS ADOPTED THIS DECISION — ONT/A ARRÊTÉ LA PRÉSENTE DÉCISION — HABEN/HAT FOLGENDE ENTSCHEIDUNG ERLASSEN), ενώ των αποφάσεων sui generis με τον τύπο «**ΑΠΟΦΑΣΙΖΟΥΝ/ΑΠΟΦΑΣΙΖΕΙ**» (HAVE/HAS DECIDED AS FOLLOWS — DÉCIDENT/DÉCIDE — BESCHLIESSEN/BESCHLIESST).
- γ) οι αποφάσεις κατά την έννοια του άρθρου 249 της Συνθήκης ΕΚ ή του άρθρου 161 της Συνθήκης Ευρατόμ περιλαμβάνουν ένα τελευταίο άρθρο με τη διατύπωση: *Η παρούσα απόφαση απευθύνεται [...]. (This Decision is addressed to [...]. — [...] est/sont destinataire/s de la présente décision. — Diese Entscheidung ist an [...] gerichtet.)*, ενώ οι αποφάσεις sui generis όχι, διότι οι αποφάσεις αυτού του είδους **δεν έχουν αποδέκτη**.

Παραδείγματα αποφάσεων που εκδίδονται βάσει του άρθρου 249 της Συνθήκης ΕΚ (ή του άρθρου 161 της Συνθήκης Ευρατόμ) και αποφάσεων sui generis παρέχονται στις σελίδες 69 και 70 του *Τυπικού*.

Γ. Μαθιουδάκης

ΙΓ. ΕΓΓΡΑΦΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ (COMMISSION WORKING DOCUMENTS / DOCUMENTS DE TRAVAIL DE LA COMMISSION) ΚΑΙ ΕΓΓΡΑΦΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΤΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ (COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENTS / DOCUMENTS DE TRAVAIL DES SERVICES DE LA COMMISSION)

[Οι κανόνες που αφορούν τα έγγραφα αυτά άλλαξαν μετά τη Συνθήκη της Λισαβόνας. Το παρόν σημείωμα αφορά το προ της εν λόγω Συνθήκης νομικό καθεστώς και διατηρείται στον Οδηγό για ιστορικούς λόγους και γιατί παρουσιάζει ορολογικό ενδιαφέρον]

Δύο όροι που ενίοτε προκαλούν σύγχυση λόγω της ομοιότητάς τους είναι οι όροι: *Commission working document* (γαλλικά: *document de travail de la Commission*) και *Commission staff working document* (γαλλικά: *document de travail des services de la Commission*). Όπως προκύπτει από το Quest, οι εν λόγω όροι αποδίδονται συνήθως σωστά (έγγραφο εργασίας της Επιτροπής και έγγραφο εργασίας των υπηρεσιών της Επιτροπής, αντιστοίχως), δεν λείπουν όμως οι περιπτώσεις λανθασμένης μετάφρασής τους. Έτσι, εμφανίζονται και αποδόσεις όπως **κείμενο** εργασίας της Επιτροπής, **έγγραφο διαβούλευσης** της Επιτροπής και **έγγραφο εργασίας του προσωπικού** της Επιτροπής. Σε κάποιες περιπτώσεις γίνεται σύγχυση μεταξύ των δύο αυτών κατηγοριών εγγράφων και έτσι αντί του σωστού (στην εκάστοτε περίπτωση) **έγγραφο εργασίας της Επιτροπής** χρησιμοποιείται το λανθασμένο **έγγραφο εργασίας των υπηρεσιών της Επιτροπής** ή αντιστρόφως. Συνεπώς, για την αποσαφήνιση του πράγματος, επιβάλλεται να γίνουν οι σχετικές παρεμβάσεις στην IATE.

Όπως προαναφέρθηκε, οι δύο αυτοί όροι υποδηλώνουν τελείως διαφορετικά πράγματα. Πράγματι, όπως διευκρινίζει το *Manuel des procédures*:

1. Έγγραφα εργασίας της Επιτροπής

Τα **έγγραφα εργασίας της Επιτροπής** χρησιμοποιούνται μόνο όταν η Επιτροπή καλείται να παράσχει, για κάποιο συγκεκριμένο θέμα, ένα έγγραφο που θα χρησιμεύσει ως βάση για συζήτηση υπουργικού επιπέδου (σύνοδοι του Συμβουλίου, «άτυπες» σύνοδοι του Συμβουλίου, μόνιμη επιτροπή απασχόλησης κ.λπ.), χωρίς το περιεχόμενο αυτού του εγγράφου να μπορεί να θεωρηθεί ότι εκφράζει την οριστική θέση της Επιτροπής για το θέμα αυτό. Τα εν λόγω έγγραφα εγκρίνονται από την Επιτροπή με προφορική ή γραπτή διαδικασία και φέρουν τον χαρακτηρισμό COM ή SEC. Μετά την έγκρισή τους διαβιβάζονται στο Συμβούλιο στις επίσημες γλώσσες της Ένωσης. Διαβιβάζονται επίσης στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, εκτός αν η Επιτροπή αποφασίσει διαφορετικά κατά την έκδοσή τους.

2. Έγγραφα εργασίας των υπηρεσιών της Επιτροπής

Τα **έγγραφα εργασίας των υπηρεσιών της Επιτροπής** φέρουν πάντοτε τον χαρακτηρισμό SEC. Τα έγγραφα αυτά:

- α) δεν χρειάζεται να εγκριθούν από την Επιτροπή (εκθέσεις, τεχνικά παραρτήματα που δεν αποτελούν αναπόσπαστο μέρος της πράξης που πρόκειται να εγκριθεί από την Επιτροπή ή έγγραφα που αποσαφηνίζουν πρόταση της Επιτροπής, ιδίως προς υποστήριξη των εργασιών του Συμβουλίου και του Κοινοβουλίου, χωρίς όμως να περιέχουν νομικά στοιχεία που πρέπει να περιλαμβάνονται στην πράξη την οποία καλούνται να εκδώσουν τα εν λόγω όργανα).

ή

- β) χρησιμεύουν για τον συντονισμό της θέσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ή των θέσεων των κρατών μελών) σε διεθνείς οργανισμούς στο πλαίσιο των γενικών προσανατολισμών που καθορίζει η Επιτροπή.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα εγγράφων εργασίας των υπηρεσιών της Επιτροπής είναι οι *εκτιμήσεις επιπτώσεων (impact assessments)*, που συνοδεύουν τις προτάσεις της Επιτροπής.

Τα έγγραφα εργασίας των υπηρεσιών της Επιτροπής μπορεί να είναι «αυτόνομα» (δηλαδή να διαβιβάζονται μεμονωμένα στο Συμβούλιο και, αν χρειάζεται, και στο Κοινοβούλιο) ή «συνοδευτικά» [δηλαδή να συνοδεύουν πρόταση της Επιτροπής (έγγραφο COM), οπότε διαβιβάζονται στους ίδιους αποδέκτες όπως η πρόταση την οποία συνοδεύουν]. Οι εκτιμήσεις επιπτώσεων, οι οποίες ολοένα και συχνότερα συνοδεύουν τις προτάσεις της Επιτροπής, ανήκουν στη δεύτερη κατηγορία.

Γ. Μαθιουδάκης

ΙΑ. Η ΝΟΜΟΤΕΧΝΙΚΗ ΕΝΝΟΙΑ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ ΣΧΕΔΙΟ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΗ ΣΤΟΥΣ ΤΙΤΛΟΥΣ ΤΩΝ ΠΡΟΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΩΝ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ

Στους τίτλους των προπαρασκευαστικών νομοθετικών εγγράφων υπάρχει άλλοτε η λέξη *σχέδιο*, άλλοτε η λέξη *πρόταση* και άλλοτε και οι δύο λέξεις. Ποια είναι η νομοτεχνική έννοια των δύο αυτών λέξεων; Για να απαντήσουμε στο ερώτημα αυτό, πρέπει να θυμηθούμε τη διάκριση μεταξύ αυτόνομων πράξεων της Επιτροπής και πράξεων που εκδίδονται από άλλα όργανα κατόπιν προτάσεως της Επιτροπής.

Αυτόνομες ονομάζονται οι πράξεις που εκδίδει η Επιτροπή στο πλαίσιο της δικής της εξουσίας λήψης αποφάσεων. Οι πράξεις αυτές, που φέρουν στα γαλλικά και τα αγγλικά τον κωδικό C (τον ίδιο κωδικό φέρουν πλέον και στα ελληνικά, ενώ παλαιότερα —πριν από το 2010— έφεραν στα ελληνικά τον κωδικό E), μπορεί να είναι κανονισμοί, οδηγίες, αποφάσεις, συστάσεις ή γνωμοδοτήσεις της Επιτροπής, καθώς και διοικητικές αποφάσεις (αποφάσεις *sui generis*). Περιλαμβάνουν επίσης τις πράξεις τις οποίες εκδίδει η Επιτροπή στο πλαίσιο της λεγόμενης διαδικασίας «επιτροπολογίας».

Αντίθετα, οι μη αυτόνομες πράξεις βασίζονται μεν σε σχετική πρόταση της Επιτροπής, η οποία, ως γνωστόν, έχει το μονοπώλιο της νομοθετικής πρωτοβουλίας, αλλά εκδίδονται από άλλα όργανα (Συμβούλιο, Κοινοβούλιο).

Επανερχόμαστε τώρα στο ερώτημα που θέσαμε στην πρώτη παράγραφο του παρόντος σημειώματος και επισημαίνουμε τα εξής:

- α) η διαδικασία έκδοσης των αυτόνομων πράξεων της Επιτροπής περιλαμβάνει δύο στάδια. Στο πρώτο στάδιο οι αρμόδιες υπηρεσίες της Επιτροπής καταρτίζουν ένα *σχέδιο* (*draft — projet*) της προς έκδοση πράξης (π.χ., σχέδιο κανονισμού της Επιτροπής) και στη συνέχεια (δεύτερο στάδιο) το υποβάλλουν στην Επιτροπή. Αν το σχέδιο αυτό εγκριθεί από την Επιτροπή, η λέξη *σχέδιο* φεύγει και η Επιτροπή εκδίδει την πράξη. **Επομένως, στη διαδικασία έκδοσης των αυτόνομων πράξεων της Επιτροπής δεν εμφανίζεται η λέξη πρόταση.**
- β) αντίθετα, η διαδικασία έκδοσης των πράξεων που εκδίδονται από άλλα όργανα κατόπιν προτάσεως της Επιτροπής περιλαμβάνει τρία στάδια. Στο πρώτο στάδιο οι αρμόδιες υπηρεσίες της Επιτροπής καταρτίζουν ένα *σχέδιο πρότασης* (*draft proposal — projet de proposition*) της προς έκδοση πράξης (π.χ., σχέδιο πρότασης κανονισμού του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και Συμβουλίου) και στη συνέχεια (δεύτερο στάδιο) το υποβάλλουν στην Επιτροπή προς έγκριση. Αν αυτό το σχέδιο πρότασης εγκριθεί από την Επιτροπή, η λέξη *σχέδιο* φεύγει και η Επιτροπή διαβιβάζει την *πρόταση* στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και στο Συμβούλιο για την περαιτέρω εξέτασή της (τρίτο στάδιο). **Επομένως, στη διαδικασία έκδοσης των πράξεων αυτού του είδους εμφανίζονται τόσο η λέξη σχέδιο όσο και η λέξη πρόταση.**

Συμπληρωματικά διευκρινίζεται ότι τα σχέδια αυτόνομων νομικών πράξεων της Επιτροπής συνοδεύονται από *υπόμνημα προς την Επιτροπή* (*Memorandum to the Commission — Communication à la Commission*), ενώ οι προτάσεις έκδοσης νομικών πράξεων άλλων οργάνων περιλαμβάνουν *αιτιολογική έκθεση* (*Explanatory Memorandum — Exposé des motifs*), η οποία διαβιβάζεται στα αρμόδια νομοθετικά όργανα μαζί με την πρόταση.

Τέλος, τόσο τα σχέδια αυτόνομων νομικών πράξεων της Επιτροπής όσο και οι προτάσεις έκδοσης νομικών πράξεων άλλων οργάνων πρέπει να συνοδεύονται από **νομοθετικό δημοσιονομικό δελτίο** (*legislative financial statement — fiche financière législative*) και από **εκτίμηση επιπτώσεων** (*impact assessment — évaluation d'impact*).

Γ. Μαθιουδάκης

ΙΕ. ΛΙΣΑΒΟΝΑ

1. Εισαγωγή

Σκοπός του παρόντος σημειώματος είναι η διατύπωση της θέσης του ελληνικού μεταφραστικού Τμήματος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής σχετικά με τον τρόπο γραφής της πορτογαλικής πρωτεύουσας. Το σημείωμα θα μπορούσε να είναι πολύ σύντομο. Πράγματι, θα αρκούσε να αναφερθεί η απόφαση την οποία έλαβε το αρμόδιο όργανο του Τμήματος (ο Κύκλος Ποιότητας) το 2006, απόφαση με την οποία **επιλέχθηκε η απλούστερη γραφή Λισαβόνα**. Προς επίρρωση της θέσης αυτής θα μπορούσε απλώς να υπομνηστεί ότι κατά την πρόσφατη αναθεώρηση του Διοργανικού εγχειριδίου της Υπηρεσίας Εκδόσεων επιλέχθηκε η ίδια λύση. Η λύση που υιοθετήθηκε στο Διοργανικό εγχειρίδιο επισημαίνεται και τονίζεται για δύο λόγους. Πρώτον, διότι είναι δεοντολογική υποχρέωση των μεταφραστικών υπηρεσιών όλων των οργάνων να εφαρμόζουν τους κανόνες που προβλέπονται σ' αυτό και, δεύτερον, διότι στις εργασίες αναθεώρησης του Διοργανικού εγχειριδίου εκπροσωπήθηκαν όλα τα όργανα (πλην του Δικαστηρίου), πράγμα που ενισχύει την ηθική δέσμευση όλων (πλην του Δικαστηρίου) να τηρούν τα συμφωνημένα.

Ωστόσο, επειδή το ζήτημα έχει προκαλέσει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, έκρινα σκόπιμο να μην περιοριστώ στην προβολή αυτών των καθαρά τυπικών επιχειρημάτων, αλλά να εξετάσω το θέμα και από την ουσιαστική του πλευρά.

2. Ο τρόπος γραφής της Λισαβόνας στην ομώνυμη Συνθήκη

Το πρώτο επιχείρημα που διατυπώνεται υπέρ της γραφής *Λισσαβόνα* είναι ότι **η λέξη έχει γραφτεί με τον τρόπο αυτόν στην ομώνυμη Συνθήκη** και, συνεπώς, δεν επιτρέπεται να τη γράφουμε στα κείμενά μας διαφορετικά.

Είναι αλήθεια ότι η υπηρεσία που μετέφρασε τη Συνθήκη επέλεξε τη γραφή *Λισσαβόνα*. Ωστόσο, αυτό δεν σημαίνει ότι η εν λόγω επιλογή μάς δεσμεύει και ότι δεν μπορούμε στα κείμενά μας να αποκλίνουμε απ' αυτήν, αν για άλλους λόγους κρίνουμε ότι κάποια άλλη γραφή είναι προτιμότερη. Πράγματι, οι απλές **ορθογραφικές διαφοροποιήσεις** από τον τίτλο ή το κείμενο μιας Συνθήκης είναι επιτρεπτές, διότι θεωρούνται επουσιώδεις, αφού δεν επηρεάζουν ούτε το ουσιαστικό περιεχόμενο της Συνθήκης ούτε τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των συμβαλλόμενων μερών.

Τέτοια φαινόμενα ορθογραφικής διαφοροποίησης έχουν παρατηρηθεί πολλές φορές στο παρελθόν. Για παράδειγμα, στο κείμενο της Συνθήκης της **Λωζάνης** (αυτή η γραφή κυριαρχεί σήμερα) η ελβετική πόλη γράφεται *Λωζάννη* (*EGENETO εν Λωζάννη, τη εικοστή τετάρτη Ιουλίου του χιλιοστού εννεακοσιοστού εικοστού τρίτου έτους...*). Σήμερα όμως, ακόμη και σε επίσημα κείμενα, όταν γίνεται αναφορά στην εν λόγω Συνθήκη, η πόλη γράφεται πολύ συχνά με απλούστερη γραφή (π.χ. με ένα <v>, ενίοτε και με <o>). Αυτό δεν δημιούργησε ποτέ κανένα πρόβλημα, γιατί πρόκειται για επουσιώδη ορθογραφική διαφοροποίηση, που δεν έχει καμία ουσιαστική συνέπεια.

Κρούσματα ορθογραφικής διαφοροποίησης από την επίσημη διατύπωση του τίτλου ή άλλων σημείων νομικών πράξεων σημειώνονται όχι σπάνια **και στους κόλπους της Ένωσης**. Για παράδειγμα, στο επίσημο ελληνικό κείμενο του πρωτοκόλλου του Κιότο η εν λόγω ιαπωνική πόλη γράφεται (σωστά) με <i>. Παρά το γεγονός αυτό, σε δεκάδες κείμενα της Ευρωπαϊκής Ένωσης (νομοθετικά ή μη) η λέξη γράφεται (εσφαλμένα) με <u>, χωρίς αυτό να έχει

δημιουργήσει νομικό ή άλλο πρόβλημα (με εξαίρεση τη γλωσσική «ακαταστασία» που δημιουργούν οι διπλές γραφές)²⁴⁵.

Είναι αξιοσημείωτο ότι στην κοινοτική πρακτική παρατηρήθηκε στο παρελθόν απόκλιση **ακόμη και από τον επίσημο τίτλο των ιδρυτικών Συνθηκών**, και μάλιστα όχι απλώς στο επίπεδο της ορθογραφίας. Η συγκεκριμένη απόκλιση αφορούσε τη χρήση γραμματικών τύπων της δημοτικής αντί τύπων της καθαρεύουσας που χρησιμοποιούνταν στο επίσημο κείμενο. Έτσι, ενώ στην επίσημη έκδοση των Συνθηκών που κυκλοφόρησε το 1987 ο επίσημος τίτλος της Συνθήκης ΕΚΑΧ εξακολουθούσε να είναι *Συνθήκη περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακος και Χάλυβος*, εμείς, στις νομικές πράξεις που μεταφράσαμε (π.χ. στην απόφαση 1696/82/ΕΚΑΧ, στην απόφαση 84/89/ΕΚΑΧ κ.λπ.), χρησιμοποιούσαμε —ήδη από πολλά χρόνια πριν— τον απλούστερο τύπο *Συνθήκη για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακα και Χάλυβα*. Αυτή η κλιτική διαφοροποίηση δεν ενόχλησε κανέναν, διότι θεωρήθηκε προφανώς επουσιώδης και, άρα, επιτρεπτή²⁴⁶.

Τέλος, πρέπει να επισημανθεί ότι, σε κοινοτικό/ενωσιακό επίπεδο, διαφοροποιήσεις από τα κείμενα των Συνθηκών γίνονται ενίοτε και σε σοβαρότερα θέματα, όπως είναι τα **θέματα ορολογίας**. Για παράδειγμα, το άρθρο 249 της Συνθήκης ΕΚ είχε ως εξής: *Προς εκπλήρωση των καθηκόντων τους και σύμφωνα με την παρούσα Συνθήκη, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο από κοινού με το Συμβούλιο, το Συμβούλιο ή η Επιτροπή εκδίδουν κανονισμούς και οδηγίες, λαμβάνουν αποφάσεις και διατυπώνουν συστάσεις ή γνώμες*. Εμείς, όμως, στις νομικές πράξεις που μεταφράσαμε, δεν χρησιμοποιούσαμε για τις αποφάσεις το ρήμα *λαμβάνω* αλλά το *εκδίδω* (**Εξέδωσε** την παρούσα απόφαση). Το ίδιο προβλέπεται να γίνει [γίνεται ήδη] και με το νέο άρθρο 288 της ΣΛΕΕ, το οποίο ορίζει ότι *Για την άσκηση των αρμοδιοτήτων της Ένωσης, τα θεσμικά όργανα θεσπίζουν κανονισμούς, οδηγίες, αποφάσεις, συστάσεις και γνώμες*. Ωστόσο, εμείς δεν θα χρησιμοποιούμε στις μεταφράσεις μας το ρήμα *θεσπίζω* αλλά το ρήμα *εκδίδω* [το κάνουμε ήδη]. Πολύ μεγάλη ορολογική χαλαρότητα —σε σχέση με το επίσημο κείμενο των Συνθηκών— παρατηρείται επίσης και στην απόδοση του όρου *opinion*—*avis* (άλλοτε *γνώμη* και άλλοτε *γνωμοδότηση*, με διαφοροποιήσεις μεταξύ των διαφόρων οργάνων αλλά και μεταξύ μεταφραστών του ίδιου οργάνου).

Συμπέρασμα:

Επουσιώδεις διαφοροποιήσεις από το επίσημο κείμενο των Συνθηκών (ιδίως σε θέματα ορθογραφίας, κλίσης κ.λπ.) δεν είναι ασύνηθες φαινόμενο στα κείμενα που μεταφράζονται από τα όργανα της Ένωσης. Συνεπώς, το γεγονός ότι στο ελληνικό κείμενο της Συνθήκης της Λισαβόνας χρησιμοποιείται η γραφή *Λισσαβώνα* δεν έχει καθοριστική σημασία και δεν μας εμποδίζει ούτε τυπικά ούτε ουσιαστικά να χρησιμοποιήσουμε κάποιον άλλο τύπο, αν κρίνουμε ότι είναι προτιμότερος²⁴⁷.

²⁴⁵ Είναι αυτονόητο ότι η διαφοροποίηση είναι όχι μόνο επιτρεπτή αλλά και αναγκαία, όταν γίνεται για διόρθωση ορθογραφικού λάθους [π.χ. η γραφή του επιθέτου *ζωικός* χωρίς διαλυτικά, ακόμη και όταν παρατίθεται τίτλος πράξης στην οποία η λέξη είναι (εσφαλμένα) γραμμένη με διαλυτικά].

²⁴⁶ Το ίδιο γινόταν και με τις Συνθήκες ΕΟΚ και Ευρατόμ.

²⁴⁷ Με την ευκαιρία θα ήθελα να επισημάνω ότι το ζήτημα του κατά πόσον ο μεταφραστής είναι υποχρεωμένος να τηρεί μέχρι κεραίας το κείμενο της Συνθήκης ΕΕ και της ΣΛΕΕ θα μας απασχολήσει πιθανότατα στο άμεσο μέλλον, λόγω των προβλημάτων που δυστυχώς παρουσιάζει το ελληνικό κείμενο των δύο Συνθηκών. Για παράδειγμα, τι θα κάνει ο μεταφραστής αν χρειαστεί να παραθέσει το άρθρο 234 της ΣΛΕΕ, όπου η *motion de censure* αποδίδεται στο πρώτο εδάφιο με τον όρο *πρόταση δυσπιστίας* και στο δεύτερο με τον όρο *πρόταση μομφής*; Ή το άρθρο 42 της Συνθήκης ΕΕ, όπου το ΝΑΤΟ στο δεύτερο εδάφιο της παραγράφου 2 ονομάζεται *οργάνωση της Συνθήκης του Βορείου Ατλαντικού*, ενώ στο δεύτερο εδάφιο της παραγράφου 7 αποδίδεται *Οργανισμός Βορείου-Ατλαντικού Συμφώνου*; Ή το άρθρο 355

3. Η γραφή Λισσαβόνα είναι «καθιερωμένη ιστορική γραφή»

Το δεύτερο επιχείρημα που διατυπώνεται υπέρ της γραφής *Λισσαβόνα* είναι ότι πρόκειται για **καθιερωμένη ιστορική γραφή**, που πρέπει να διατηρηθεί.

Είναι, νομίζω, προφανές ότι το ζήτημα αυτό πρέπει να εξεταστεί σε **συγχρονικό** και όχι σε **διαχρονικό** επίπεδο. Με άλλα λόγια, το ερώτημα που πρέπει να απαντηθεί είναι το ακόλουθο: Η γραφή *Λισσαβόνα* είναι όντως καθιερωμένη **σήμερα** στα ελληνικά;

Την απάντηση στο ερώτημα αυτό δεν πρέπει να τη δώσει ο κάθε χρήστης της γλώσσας ατομικά, με βάση τα υποκειμενικά του κριτήρια και τις προσωπικές του προτιμήσεις. Η απάντηση πρέπει να αναζητηθεί με τρόπο αντικειμενικό στη γενικότερη συλλογική **χρήση**, όπως αυτή αντανακλάται σήμερα κυρίως στο διαδίκτυο²⁴⁸ και αποτυπώνεται στα σύγχρονα λεξικά. Κι αυτά τα αντικειμενικά δεδομένα είναι αδιάσειστα. Πράγματι, όπως προκύπτει από τα στοιχεία που παραθέτει ο Νίκος Σαραντάκος στο άρθρο του *Η καταστροφή της Λισσαβόνας*, σήμερα εκπροσωπούνται επαρκώς στη χρήση και οι τέσσερις εναλλακτικές γραφές της λέξης, με σαφή πάντως υπεροχή της απλούστερης. Η ίδια πολυφωνία (ή μάλλον «πολυγραφία») εμφανίζεται και στον δικό μας γλωσσικό μικρόκοσμο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με ελαφρά υπεροχή της «ιστορικής» γραφής. Όσον αφορά τα σύγχρονα λεξικά και έργα αναφοράς, η διαπίστωση είναι επίσης ξεκάθαρη: απαντούν σχεδόν όλες οι εναλλακτικές γραφές, υπερτερεί η απλούστερη, ενώ η «καθιερωμένη» ιστορική γραφή *Λισσαβόνα* εκπροσωπείται ελάχιστα [Τριανταφυλλίδης (Γραμματική): *Λισσαβόνα*; Μπαμπινιώτης: *Λισαβόνα* στο μεγάλο του λεξικό και *Λισσαβόνα* στο Ορθογραφικό· Ίδρυμα Τριανταφυλλίδη: *Λισαβόνα* στο ειδικό έργο *Νεοελληνική ορθογραφία*, που έγραψε ο διευθυντής του Ιδρύματος, Γ. Παπαναστασίου· Μείζον (Τεγόπουλου–Φυτράκη): *Λισαβόνα*, Λεξικό Γεωργοπαπαδάκου (εκδόσεις Μαλλιάρη): *Λισαβόνα*; Θησαυρός (εκδόσεων Γιοβάνη): *Λισαβόνα*, Παπυράκι: *Λισαβόνα*; λεξικό Σταφυλίδη: *Λισαβόνα*; Επίτομο λεξικό Ελευθερουδάκη (έκδοση 1972): *Λισσαβόν*; Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος–Larousse–Britannica: *Λισαβόνα*; Εγκυκλοπαίδεια Δομή: *Λισσαβόνα*; Εγκυκλοπαίδεια Υδρία: *Λισσαβόνα*].

Το συμπέρασμα που βγαίνει αβίαστα από τα δεδομένα αυτά είναι ότι **σήμερα** η κατάσταση όσον αφορά τη γραφή της πορτογαλικής πρωτεύουσας στα ελληνικά είναι ρευστή. Είναι προφανές ότι η απλούστερη γραφή έχει πλέον διαδοθεί σε μεγάλη έκταση, δεν μπορεί όμως να θεωρηθεί εντελώς καθιερωμένη. **Είναι όμως ηλίου φαινότορον ότι ούτε η ιστορική γραφή *Λισσαβόνα* είναι σήμερα καθιερωμένη.**

Είναι αλήθεια ότι η γραφή *Λισσαβόν*, *Λισσαβόνος* **ήταν καθιερωμένη στην καθαρεύουσα**. Στην ίδια κλιτική κατηγορία ανήκαν πολλά τοπωνύμια, από τα οποία μερικά ήταν ήδη αρχαία (Βαβυλών, Βαβυλώνος, Αυλών, Αυλώνος, Βραυρών, Βραυρώνος, Κιθαιρών, Κιθαιρώνος κ.λπ.) και άλλα νεότερα (Καντών, Καντώνος, Ουασιγκτών, Ουασιγκτώνος, Λυών, Λυώνος, Ταρραγών, Ταρραγώνος, Αγκών, Αγκώνος κ.λπ.). Είναι αξιοσημείωτο ότι ενώ στην αρχαία γλώσσα τα τριτόκλιτα τοπωνύμια σε -ών (θηλυκά και αρσενικά) ήταν άλλα μονόθεμα

παράγραφος 1 της ΣΛΕΕ, όπου ο Άγιος Μαρτίνος (νησί της Καραϊβικής) γράφεται (προφανώς εκ παραδρομής ή λόγω παρέμβασης του δαίμονα του τυπογραφείου) Άγιος Μαρίνος; Ή το άρθρο 65 παράγραφος 4 της ΣΛΕΕ, όπου υπάρχει σοβαρή παρανόηση, η οποία μπορεί να έχει σοβαρές νομικές συνέπειες (Λεπτομερέστερη αλλά όχι εξαντλητική ανάλυση του θέματος αυτού κάνω σε σημείωμα που έγραψα με θέμα *Παρατηρήσεις για το ελληνικό κείμενο της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση και της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης*).

²⁴⁸ «Κυρίως στο διαδίκτυο», γιατί αυτό είναι ο πιο μεγάλος καθρέφτης της σημερινής «ζωντανής» χρήσης, αφού φιλοξενεί πια πολύ μεγάλο μέρος του Τύπου, ιστολόγια κ.λπ.

(δηλαδή διατηρούσαν το <ω> σε όλες τις πτώσεις: π.χ. Βαβυλών, Βαβυλώνας) και άλλα διπλόθεμα (δηλαδή έτρεπαν το <ω> σε <ο> στις άλλες πτώσεις: π.χ. Καρχηδών, Καρχηδόνας), τα νεότερα τοπωνύμια σε -ών εντάχθηκαν στο κλιτικό σύστημα της καθαρεύουσας σχεδόν αποκλειστικά ως μονόθεμα, ίσως γιατί το <ω> έδινε στη λέξη μια πρόσθετη «πατίνα» αρχαιοπρέπειας, πράγμα σημαντικό εκείνη την εποχή.

Όταν έγινε η γλωσσική μεταρρύθμιση και υιοθετήθηκε η δημοτική, άρχισε η «αποδόμηση» των **νεότερων** τοπωνυμίων αυτής της κατηγορίας, η οποία οδήγησε στην κλιτική και ορθογραφική απλούστευσή τους. Έτσι: α) πολλά έγιναν άκλιτα (Ουάσι(ν)γκτον, Λιόν ή, έστω, Λυών²⁴⁹), ενώ τα περισσότερα μετατράπηκαν σε πρωτόκλιτα (Καντόνα, Ταραγόνα, Ανκόνα κ.λπ.)· β) στα περισσότερα το <ω> αντικαταστάθηκε ήδη από το <ο>, ενώ στα λίγα που «αντιστέκονται» η τάση αυτή είναι πολύ ισχυρή. Το γεγονός ότι η εξέλιξη αυτή αφορά **μόνο τα νεότερα τοπωνύμια** της συγκεκριμένης κατηγορίας και όχι και τα αρχαία πρέπει να μας προβληματίσει. Μήπως όλοι οι έγκριτοι γλωσσολόγοι και φιλόλογοι που υποστηρίζουν την τάση για απλογράφηση μόνο των νεότερων τοπωνυμίων και όχι και των αρχαίων (άνθρωποι που έχουν την επιστημονική ευθύνη για τα έργα που αναφέρθηκαν παραπάνω) είναι τελικά άσχετοι περί τα γλωσσικά (αφού εφαρμόζουν δύο μέτρα και δύο σταθμά) ή μήπως συνωμότησαν κακόβουλα κατά της ιστορικής γραφής της πορτογαλικής πρωτεύουσας και των άλλων νεότερων τοπωνυμίων της ίδιας κατηγορίας; Φυσικά, η απάντηση είναι αρνητική. Η διαφορετική αντιμετώπιση οφείλεται σε άλλους, επιστημονικούς λόγους.

Πράγματι, είναι εντελώς αβάσιμο να παραλληλίζονται τα νεότερα με τα αρχαία τοπωνύμια αυτής της κατηγορίας (π.χ. η Λισαβόνα με τη Βαβυλώνα) και να διεκδικείται και για τα νεότερα η ορθογραφική αντιμετώπιση που επιφυλάσσεται στα αρχαία (*Αφού διατηρήσαμε το <ω> στη Βαβυλώνα, να το διατηρήσουμε και στη Λισαβόνα*). Πράγματι, γραφές όπως *Βαβυλώνα, Βραυρώνα, Αυλώνα, Μαραθώνας* κ.τ.ό. έχουν ρίζες χιλιάδων ετών στη γραμματεία μας και γι' αυτό κανείς ποτέ δεν διανοήθηκε να ζητήσει την απλούστευσή τους. Άλλωστε, αυτό φαίνεται ξεκάθαρα και από τη χρήση, όπου γραφές με <ο> για τις λέξεις αυτές είναι εντελώς ανύπαρκτες. Έτσι, τα αρχαία τοπωνύμια αυτής της κατηγορίας προσαρμόστηκαν μεν κλιτικά, αλλά διατήρησαν δικαιολογημένα το <ω>. Αντίθετα, τα νεότερα τοπωνύμια, μόλις έχασαν τη «μηχανική υποστήριξη» που τους παρείχε η ένταξή τους στο κλιτικό σύστημα της καθαρεύουσας, όχι μόνο προσαρμόστηκαν κλιτικά, αλλά έχασαν — ή τείνουν να χάσουν— και το αδικαιολόγητο <ω>.

Συχνά επισείεται ο κίνδυνος ότι, αν απλογραφήσουμε τη Λισαβόνα, θα ανοίξει ο ασκός του Αιόλου και θα αρχίσουμε να γράφουμε τη Ρώμη Ρόμη, τη Βιέννη Βιένη, τις Βρυξέλλες Βριξέλες, τη Βαρκελώνη Βαρκελόνη κ.λπ. Φυσικά, όλοι αντιλαμβάνονται ότι για τη Ρώμη δεν υπάρχει κανένας τέτοιος κίνδυνος. Όπως θα γράφουμε πάντοτε την Αθήνα με <η> και τη Θεσσαλονίκη με δύο <σ>, έτσι και η αιώνια πόλη, άρρηκτα συνδεδεμένη με την ιστορία της πατρίδας μας και αρχαιόθεν παρούσα στην ελληνική γραμματεία, θα διατηρήσει ad aeternitatem το <ω> της. Για τα άλλα τοπωνύμια πρέπει να διευκρινιστεί ότι η απλογράφηση της Λισαβόνας δεν γίνεται για λόγους **συνέπειας προς κάποιον γενικό κανόνα**, η απαρέγκλιτη εφαρμογή του οποίου θα συμπαρασύρει αυτόματα τη γραφή και των υπολοίπων. Γίνεται ad hoc, επειδή αυτό επιβάλλει η σημερινή χρήση για τη λέξη αυτή. Η εξέλιξη της χρήσης είναι αυτή που θα καθορίσει την ορθογραφική τύχη και των άλλων τοπωνυμίων, το αν δηλαδή θα κινηθούν προς την απλογράφηση ή θα διατηρήσουν την ιστορική γραφή τους

²⁴⁹ Πάντως, οι γενικές *Ουασιγκτόνος* και *Λυώνος* διατηρούνται σε χώρους που αποτελούν παραδοσιακά προπύργια του γλωσσικού συντηρητισμού, όπως ο Στρατός και η Εκκλησία. Ιδιαίτερη εντύπωση προκαλεί το γεγονός ότι σε ΦΕΚ του 2007 (!) ορίζεται ότι συνιστάται θέση *Αξιοματικού Υποστήριξης στο Γραφείο του Αεροπορικού Ακολούθου Ουασιγκτόνος*.

(*usus fecit legem*). Για μερικά το «πλήρωμα του χρόνου» που θα σημάνει την υιοθέτηση της απλογράφησης μπορεί να μην έρθει ποτέ (π.χ. οι Βρυξέλλες μπορεί να γράφονται πάντοτε Βρυξέλλες), για άλλα ίσως αυτό γίνει σε δέκα, σε τριάντα ή σε πενήντα χρόνια. Τα παραδείγματα που αναφέρω στην επόμενη παράγραφο είναι, πιστεύω, αρκετά εύλωτα ως προς το θέμα αυτό. Ας αφήσουμε λοιπόν τον χρόνο να κάνει τη δουλειά του. Είναι, κατά τη γνώμη μου, κάπως εγωιστικό το να θέλουμε εμείς, οι σημερινοί Έλληνες, να προκατάλαβουμε ή, ακόμη χειρότερα, να «προλάβουμε» τις όποιες γλωσσο-ορθογραφικές εξελίξεις και να επιβάλουμε στις επόμενες γενιές Ελλήνων το πώς θα γράφουν τα διάφορα τοπωνύμια σε τριάντα, πενήντα ή εκατό χρόνια. Ας το αποφασίσουν μόνοι τους, με τα δεδομένα της εποχής τους.

Υπαινίχθηκα στην προηγούμενη παράγραφο ότι η αλλαγή της «καθιερωμένης» γραφής διαφόρων τοπωνυμίων, όταν έρθει το πλήρωμα του χρόνου —πολλές φορές χωρίς καν να το καταλάβουμε, αθόρυβα και χωρίς τυμπανοκρουσίες—, είναι συνηθέστατο φαινόμενο. Η λέξη *Ρωσία* ήταν κάποτε καθιερωμένο να γράφεται με δύο <σ>. Σήμερα χρησιμοποιείται παντού και πάντοτε η απλούστερη γραφή. Η *Βρετανία* ήταν κάποτε καθιερωμένο να γράφεται με δύο <τ> (όπως στην προαναφερθείσα Συνθήκη της Λωζάνης) ή με δύο <ν> (αυτή η γραφή επιζεί δυστυχώς ακόμη και στη σημερινή ΣΛΕΕ, βλ. ΕΕ C 115, σ. 49, υποσημείωση). Σήμερα σχεδόν όλοι χρησιμοποιούν την απλή γραφή με ένα <τ> και ένα <ν>. Η Σκανδιναβία και η Γιουγκοσλαβία γράφονταν κάποτε με <υ>. Σήμερα γράφονται πιο απλά με <β>. [Η ίδια τάση παρατηρείται και για τη Βαυ(β)αρία]. Για να φύγουμε από τα τοπωνύμια και να περάσουμε στο κοινό λεξιλόγιο, η λέξη *κλασικός* ήταν κάποτε καθιερωμένο να γράφεται με δυο <σ>. Σήμερα έχει καθιερωθεί η γραφή με ένα <σ>. Συνεπώς, αλλαγές αυτού του είδους (επί το απλούστερον) δεν είναι σπάνιες ούτε πρέπει να τις βιώνουμε ως απώλεια ζωτικών στοιχείων της πολιτιστικής μας κληρονομιάς. Είναι η απλή, φυσιολογική ροή των πραγμάτων. *Τα πάντα ρει*, της ορθογραφίας μη εξαιρουμένης. Και δεν μπορώ να μην παρατηρήσω ότι ενώ, π.χ., για το <σ> που έχασε η Ρωσία και για το <τ> ή το <ν> που έχασε η Βρετανία δεν «άνοιξε μύτη», το <σ> και το <ω> που κινδυνεύει να χάσει η Λισαβόνα κοντεύουν να γίνουν εθνικό θέμα.

4. Η Λισαβόνα και η αρχή της αντιστρεψιμότητας

Η γραφή *Λισσαβόνα* δεν δικαιολογείται ούτε με βάση την αρχή της αντιστρεψιμότητας. Πράγματι, σύμφωνα με τον Γ. Μπαμπινιώτη²⁵⁰, ο όρος *αντιστρεψιμότητα* σημαίνει ότι η γραφή του ξενικού τοπωνυμίου πρέπει να είναι τέτοια που να μπορεί να μας οδηγήσει, «αναστρεφόμενη» από την ελληνική απόδοση, όσο πιο κοντά γίνεται στην πραγματική μορφή του ξένου ονόματος. Όμως, στην περίπτωση της πορτογαλικής πρωτεύουσας, η γραφή *Λισσαβόνα*, «αναστρεφόμενη», θα μας οδηγήσει άραγε στην πραγματική μορφή της λέξης στα πορτογαλικά (*Lisboa*); Όχι βέβαια. Τα δύο <σ> και το <ω> δεν δικαιολογούνται από την πορτογαλική λέξη. Αν έπρεπε να επιδιώξουμε μια γραφή πλησιέστερη προς την πορτογαλική, θα έπρεπε —θεωρητικά, βέβαια— να πούμε τη λέξη *Λισμπόνα* (ή *Λιζμπόνα*, όπως τη γράφει η γνήσια λαϊκή γραφίδα του Φώτη Κόντογλου στον *Πέδρο Κάζας*). Η γραφή *Λισσαβόνα* θα μας οδηγήσει κατευθείαν στο γερμανικό *Lissabon*, από το οποίο «φωτογραφικά» την υιοθέτησε η καθαρεύουσα. Δεν νομίζω όμως ότι αυτό θα εξυπηρετούσε κάποιον σοβαρό σκοπό.

5. Ο χρυσός κανόνας

Αναφέρθηκα παραπάνω, στο σημείο 3, στο άρθρο *Η καταστροφή της Λισαβόνας*, στο οποίο ο συνάδελφος Νίκος Σαραντάκος αποδεικνύει με συγκεκριμένα στατιστικά στοιχεία ότι και οι

²⁵⁰ Γ. Μπαμπινιώτης, *Αντιστρεψιμότητα και όχι απλογράφηση*, Το Βήμα, 9 Νοεμβρίου 1997.

τέσσερις εναλλακτικές γραφές του συγκεκριμένου τοπωνυμίου εκπροσωπούνται στο διαδίκτυο επαρκώς, με υπεροχή πάντως της απλούστερης γραφής. Απέδειξα επίσης, με στοιχεία από λεξικά και άλλα έργα αναφοράς, ότι καμία από τις εν λόγω γραφές δεν είναι σήμερα καθιερωμένη. Στην περίπτωση αυτή, όπως πολύ σωστά επισημαίνει ο Ν. Σαραντάκος, *ο χρυσός κανόνας λέει πως όταν υπάρχουν δύο ή περισσότεροι τύποι που αντιπροσωπεύονται επαρκώς, χωρίς δηλαδή να υπερτερεί συντριπτικά ο ένας, διαλέγουμε τον απλούστερο*. Προς την ίδια κατεύθυνση κινείται και ο Γ. Παπαναστασίου, στο εμπειριστατωμένο βιβλίο του *Νεοελληνική ορθογραφία — ιστορία, θεωρία, εφαρμογή* (σ. 411): *Πολλά από τα ονόματα που προέκυψαν με αυτό τον τρόπο (δηλαδή με εξελληνισμό) έχουν καθιερωθεί και είναι σήμερα σε κοινή χρήση, ενώ για ορισμένα από αυτά υπάρχουν διπλές γραφές, [στην περίπτωση της Λισαβόνας περισσότερες] μια πιο σύνθετη που δίνει την εντύπωση «ιστορικής» και μια απλούστερη —την οποία, στο πνεύμα της γενικότερης απλοποίησης της νεοελληνικής ορθογραφίας, θα πρέπει να θεωρήσουμε προτιμότερη. Τελικά, το κριτήριο για την «ορθότητα» της μιας ή της άλλης γραφής είναι η χρήση.*

Αυτόν τον χρυσό κανόνα ακολούθησε και το ελληνικό μεταφραστικό Τμήμα της Επιτροπής όταν, το 2006, επέλεξε τη γραφή *Λισαβόνα*.

6. Τελικό συμπέρασμα

Όπως προκύπτει από την ανάλυση που προηγήθηκε, η γραφή *Λισαβόνα* δεν είναι πια καθιερωμένη στην εποχή μας. Επίσης, το γεγονός ότι η λέξη αναγράφεται με τον τύπο αυτόν στην ομώνυμη Συνθήκη δεν είναι δεσμευτικό, αφού ανάλογες επουσιώδεις ορθογραφικές, κλιτικές κ.λπ. διαφοροποιήσεις από τα επίσημα κείμενα είναι συνήθεις στην κοινοτική/ενωσιακή πρακτική. Επιπλέον, η γραφή *Λισαβόνα* δεν δικαιολογείται ούτε με βάση την αρχή της αντιστρεψιμότητας. Ενόψει αυτών των διαπιστώσεων το ελληνικό μεταφραστικό Τμήμα της Επιτροπής προτείνει να ακολουθήσουμε τον χρυσό κανόνα που ισχύει στις περιπτώσεις πολυτυπίας και να υιοθετήσουμε την απλούστερη γραφή *Λισαβόνα*, όπως εξάλλου αποφασίστηκε κατά την πρόσφατη αναθεώρηση του Διοργανικού εγχειριδίου της Υπηρεσίας Εκδόσεων.

Γιώργος Μαθιουδάκης

ΙΣΤ. ΟΡΟΛΟΓΙΚΕΣ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΗΣ ΣΥΝΘΗΚΗΣ ΤΗΣ ΛΙΣΑΒΟΝΑΣ

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η κύρωση της Συνθήκης της Λισαβόνας έχει ως αποτέλεσμα τη διαμόρφωση ενός νέου θεσμικού τοπίου στην Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ). Πράγματι, αυτή η Συνθήκη —γνωστή και ως «μεταρρυθμιστική»— τροποποιεί σημαντικά τόσο τη Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση όσο και τη Συνθήκη για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, την οποία μετονομάζει σε «Συνθήκη για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης».

Ωστόσο, αυτή η σημαντική θεσμική εξέλιξη διαμορφώνει νέα δεδομένα **και σε ορολογικό επίπεδο** και, από την άποψη αυτή, παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τους μεταφραστές. Πράγματι, κάποιες τροποποιήσεις έχουν μεγάλη σημασία για την καθημερινή μεταφραστική μας πρακτική. Ως εκ τούτου, και με δεδομένη τη σπουδαιότητα των δύο αυτών εγγράφων, τα οποία δεν είναι δύο απλά νομικά κείμενα, αλλά συναπαρτίζουν, τρόπον τινά, τον «καταστατικό χάρτη» της Ευρωπαϊκής Ένωσης, είναι χρήσιμο να γίνουν μερικές επισημάνσεις και προτάσεις για ορισμένα σημαντικά ορολογικά ζητήματα που θα κληθούμε να αντιμετωπίσουμε στο άμεσο μέλλον.

2. ΤΟ ΝΕΟ ΟΡΟΛΟΓΙΚΟ ΤΟΠΙΟ

Όπως προαναφέρθηκε, η Συνθήκη της Λισαβόνας έχει πολύ σημαντικές συνέπειες όχι μόνο σε θεσμικό αλλά και σε ορολογικό επίπεδο. Οι σπουδαιότερες από τις συνέπειες αυτές είναι οι ακόλουθες:

- α) Η σημαντικότερη ορολογική μεταβολή που επέρχεται με τη Συνθήκη της Λισαβόνας είναι η ουσιαστική κατάργηση των όρων **Κοινότητα** και **κοινοτικός** και η αντικατάστασή τους με τους όρους **Ένωση** και **της Ένωσης**. Πράγματι, όπως ορίζεται στο άρθρο 2 σημείο 2) στοιχείο α) της Συνθήκης της Λισαβόνας: *Οι όροι «η Κοινότητα» ή «η Ευρωπαϊκή Κοινότητα» αντικαθίστανται από τους όρους «η Ένωση», οι όροι «των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων» ή το ακρωνύμιο «ΕΟΚ» αντικαθίστανται από τους όρους «της Ευρωπαϊκής Ένωσης» και το επίθετο «κοινοτικός» αντικαθίσταται από τον όρο «της Ένωσης» [...].* Φυσικά, η αλλαγή αυτή δεν περιορίζεται μόνο στις Συνθήκες, αλλά αντανακλάται σε όλα τα έγγραφα. Συνεπώς, οι δυνατότητες που θα έχει στο εξής ο μεταφραστής να χρησιμοποιεί τους όρους αυτούς στα κείμενά του θα είναι ελάχιστες. Θα μπορεί να το κάνει μόνο σε ιστορικές αναφορές στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα, στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα ή στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα, καθώς και σε έγγραφα που αφορούν την Ευρωπαϊκή Κοινότητα Ατομικής Ενέργειας, η οποία ούτε μετονομάζεται ούτε τροποποιείται σημαντικά με τη Συνθήκη της Λισαβόνας.

Πάντως, ως προς το θέμα αυτό θα ήταν χρήσιμη η ευρύτερη διάδοση της λέξης **ενωσιακός**, η οποία, ως επίθετο, διευκολύνει σε πολλές περιπτώσεις την οικονομία της διατύπωσης περισσότερο απ' ό,τι η γενική «της ΕΕ». Ο όρος αυτός χρησιμοποιήθηκε αρκετά στο παρελθόν στο πλαίσιο της Ένωσης Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών (ΕΣΣΔ). Ήδη χρησιμοποιείται σε αρκετά μεγάλη έκταση από πολιτικούς και πανεπιστημιακούς κύκλους και στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Για παράδειγμα, ο Ανδρέας Λοβέρδος, στην ομιλία που εκφώνησε στην ολομέλεια της Βουλής ως εισηγητής του ΠΑΣΟΚ στη συζήτηση για την κύρωση της Συνθήκης της Λισαβόνας επισήμανε,

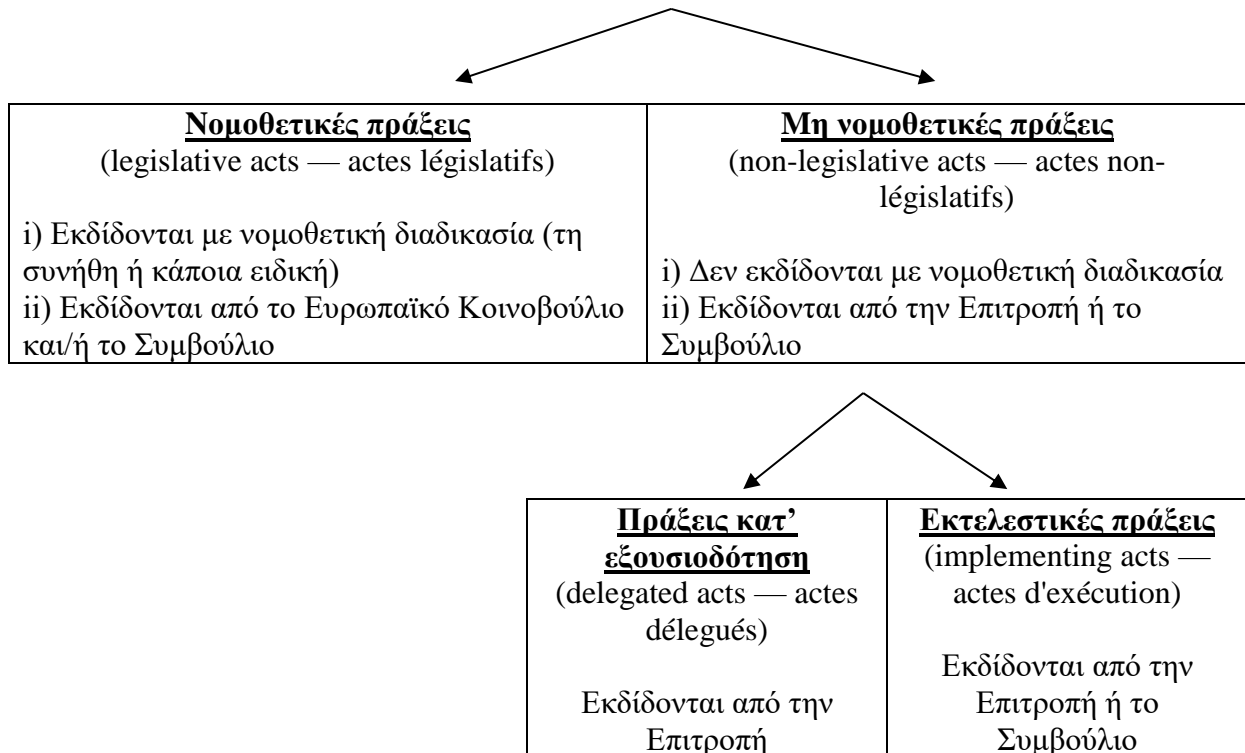
μεταξύ άλλων, τα εξής: *Και μία ορολογική αποσαφήνιση: πια όταν μιλάμε για το πρωτογενές δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, δεν θα αναφερόμαστε στο ευρωπαϊκό κοινοτικό δίκαιο αλλά στο **πρωτογενές ενωσιακό δίκαιο**. Ο εν λόγω όρος υπάρχει επίσης στον ιστότοπο του Συμβουλίου στη φράση «Συλλογή ενωσιακών νομοθετικών κειμένων».* Στο πλαίσιο της ΕΣΣΔ γινόταν ευρεία χρήση και του όρου *πανενωσιακός* (για παράδειγμα: *πανενωσιακοί αθλητικοί αγώνες*). Ο όρος αυτός θα μπορούσε να μεταφραστεί στο πλαίσιο της ΕΕ για την απόδοση του όρου EU-wide. Τέλος, επισημαίνεται ότι ο όρος *ενωσιακός* υπάρχει και στο κείμενο της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, φαίνεται όμως ότι αυτό έγινε εκ παραδρομής. Πράγματι, στο άρθρο 187 της Συνθήκης αυτής (πρώην άρθρο 171 της Συνθήκης ΕΚ) ορίζεται ότι *Η Ένωση μπορεί να δημιουργεί κοινές επιχειρήσεις ή οποιαδήποτε άλλη αναγκαία υποδομή για την καλή εκτέλεση των προγραμμάτων ενωσιακής έρευνας, τεχνολογικής ανάπτυξης και επίδειξης της Ένωσης*. Ο πλεονασμός είναι προφανής, πράγμα που σημαίνει ότι πρέπει να διαγραφούν είτε οι λέξεις «της Ένωσης» είτε η λέξη «ενωσιακής» [μάλλον το δεύτερο, αν ληφθεί ως κριτήριο το άρθρο 2 σημείο 2) στοιχείο α) της Συνθήκης της Λισαβόνας].

- β) Συνέπεια της ορολογικής αλλαγής που επισημάνθηκε στο στοιχείο α) είναι και η αλλαγή του αρκτικόλεξου που χρησιμοποιούσαμε μέχρι τώρα για τη Συνθήκη για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (ΕΚ). Αφού, όπως προαναφέρθηκε, η Συνθήκη αυτή μετονομάζεται σε Συνθήκη για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, θα πρέπει στο εξής να χρησιμοποιούμε το αρκτικόλεξο ΣΛΕΕ (Συνθήκη για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ενωσης), αφού βέβαια την πρώτη φορά διευκρινίσουμε με σαφήνεια περί τίνος πρόκειται. Το αρκτικόλεξο ΕΕ (για την Ευρωπαϊκή Ένωση) διατηρείται.
- γ) Μια τρίτη πολύ σημαντική ορολογική συνέπεια της Συνθήκης της Λισαβόνας αφορά τη χρήση του όρου **νομοθετικός**. Πράγματι η Συνθήκη της Λισαβόνας προβαίνει σε ιεράρχηση των **νομικών πράξεων** (legal acts — actes juridiques) της Ένωσης, ορισμένες από τις οποίες δεν θα μπορούν πλέον να φέρουν τον χαρακτηρισμό *νομοθετικές*. [Νομικές πράξεις είναι οι πράξεις που αναφέρονται ονομαστικά στο άρθρο 288 της ΣΛΕΕ (πρώην άρθρο 249 της Συνθήκης ΕΚ), δηλαδή ο κανονισμός, η οδηγία, η απόφαση, η σύσταση και η γνώμη.] Στο εξής, νομοθετικές πράξεις (legislative acts — actes législatifs) θα είναι **μόνο οι νομικές πράξεις που εκδίδονται με νομοθετική διαδικασία**. Οι νομοθετικές διαδικασίες θα είναι δύο ειδών:
- i) η **συνήθης νομοθετική διαδικασία**, που συνίσταται στην έκδοση κανονισμών, οδηγιών ή αποφάσεων από κοινού από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο, έπειτα από πρόταση της Επιτροπής (πρόκειται ουσιαστικά για την πρώτη διαδικασία συναπόφασης)·
 - ii) οι **ειδικές νομοθετικές διαδικασίες**, που συνίστανται στην έκδοση κανονισμών, οδηγιών ή αποφάσεων από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο με τη συμμετοχή του Συμβουλίου ή από το Συμβούλιο με τη συμμετοχή του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου.

Όπως προκύπτει a contrario, **οι νομικές πράξεις που εκδίδονται από την Επιτροπή δεν θα είναι νομοθετικές πράξεις** (δηλαδή, με άλλα λόγια, η Επιτροπή δεν θα εκδίδει πλέον νομοθετικές πράξεις, με την προαναφερθείσα τεχνική έννοια του όρου). Οι νομικές μεν αλλά μη νομοθετικές πράξεις θα είναι δύο ειδών:

- i) οι **πράξεις κατ' εξουσιοδότηση** (delegated acts — actes délégués), που θα εκδίδονται από την Επιτροπή, θα έχουν γενική ισχύ και θα συμπληρώνουν ή θα τροποποιούν ορισμένα μη ουσιώδη στοιχεία νομοθετικής πράξης·
- ii) οι **εκτελεστικές πράξεις** (implementing acts — actes d'exécution), που θα εκδίδονται από την Επιτροπή ή, σε ειδικές περιπτώσεις, από το Συμβούλιο, όταν απαιτούνται ενιαίες προϋποθέσεις για την εκτέλεση των νομικά δεσμευτικών πράξεων της Ένωσης από τα κράτη μέλη. Οι ανωτέρω παρατηρήσεις συνοψίζονται στο παρακάτω διάγραμμα:

Νομικές πράξεις (legal acts — actes juridiques) της Ένωσης

δ) Τέλος, μια άλλη αξιοσημείωτη ορολογική μεταβολή αφορά την **ονομασία του Δικαστηρίου**, το οποίο δεν θα ονομάζεται πλέον *Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων* αλλά *Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης*. Συνεπώς, δεν θα μπορούμε να χρησιμοποιούμε στο εξής ούτε το αρκτικόλεξο *ΔΕΚ*, τη θέση του οποίου θα πάρει το αρκτικόλεξο *ΔΕΕ*. Εξίσου αξιοσημείωτη είναι και η αλλαγή της **ονομασίας του Πρωτοδικείου**, που θα ονομάζεται πλέον *Γενικό Δικαστήριο* (General Court — Tribunal). Όταν το πρωτότυπο είναι αγγλικό, δεν αναμένεται να υπάρχει πρόβλημα, διότι η απόδοση *Γενικό Δικαστήριο* για το αγγλικό General Court είναι σχεδόν αυτονόητη. Όταν όμως το πρωτότυπο είναι γαλλικό, θα χρειάζεται προσοχή, γιατί εύκολα μπορεί να παρασυρθεί κανείς και να μεταφράσει το Tribunal *Δικαστήριο* και όχι *Γενικό Δικαστήριο*. Τέλος, ο όρος *δικαιοδοτικά τμήματα* (judicial panels — chambres spécialisées), που τον χρησιμοποιούσαμε μέχρι τώρα για δικαιοδοτικά όργανα όπως το Δικαστήριο Δημόσιας Διοίκησης, καταργείται. Αντ' αυτού θα χρησιμοποιείται στο εξής ο όρος *ειδικευμένα δικαστήρια* (specialised courts — tribunaux spécialisés).

3. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Η κύρωση της Συνθήκης της Λισαβόνας έχει σημαντικές συνέπειες όχι μόνο σε θεσμικό αλλά και σε ορολογικό επίπεδο. Πρέπει να συνειδητοποιήσουμε τις αλλαγές, να προετοιμαστούμε έγκαιρα για την αντιμετώπιση των νέων δεδομένων και να υιοθετήσουμε **από την πρώτη στιγμή** σωστές, κοινά αποδεκτές λύσεις, ώστε η μετάβαση στη νέα πραγματικότητα να γίνει με τον πιο ομαλό και ανώδυνο —γλωσσικά— τρόπο.

Γιώργος Μαθιουδάκης

IZ. REPRESENTATION – DELEGATION

Οι Representations είναι της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και βρίσκονται μόνο στα κράτη μέλη. Οι Delegations είναι της Ευρωπαϊκής Ένωσης και βρίσκονται μόνο στις τρίτες χώρες. Έτσι, στις 30 Ιουνίου 2013 η Delegation της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην Κροατία έκλεισε και την επόμενη ημέρα (1η Ιουλίου 2013) ξανάνοιξε τις πόρτες της ως Representation της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Επειδή στα ελληνικά αποδίδουμε και τους δύο όρους με την ίδια λέξη (Αντιπροσωπεία), χρειάζεται μερικές φορές (όχι πάντοτε) να προσθέτουμε κάτι διευκρινιστικό (π.χ. της Επιτροπής / της Ένωσης / στα κράτη μέλη / σε τρίτες χώρες), για να γίνεται σαφές για τι μιλάμε. Εξάλλου, συνιστάται να γράφουμε με κεφαλαίο αρχικό τη λέξη *Αντιπροσωπεία*, όταν χρησιμοποιείται μ' αυτή την έννοια.

Γιώργος Μαθιουδάκης

ΙΗ. Η ΓΡΑΦΗ ΤΗΣ ΛΕΞΗΣ Μ(Ε)ΙΚΤΟΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΑΛΛΩΝ ΛΕΞΕΩΝ ΤΗΣ ΙΔΙΑΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

1. Εισαγωγή

Προ ετών, σε συνεδρίαση της ομάδας αναθεώρησης του Διοργανικού Εγχειριδίου, οι εκπρόσωποι της Υπηρεσίας Εκδόσεων έθεσαν το θέμα της ορθογράφησης της λέξης *μ(ε)ικτός* και των άλλων λέξεων της ίδιας ορθογραφικής οικογένειας [*μ(ε)ίγμα, μ(ε)ίξη, αναμ(ε)ιγνώω* κ.λπ.]. Επισημάναν ότι στα κείμενα που λαμβάνουν από τα διάφορα όργανα η λέξη γράφεται άλλοτε με <i> και άλλοτε με <ει>, πράγμα που δημιουργεί πρόβλημα ορθογραφικής ομοιογένειας και συνοχής στην Επίσημη Εφημερίδα. Ζήτησαν λοιπόν να εξεταστεί το θέμα αυτό και, αν είναι δυνατόν, να δοθεί ενιαία λύση που να την εφαρμόζουν όλα τα όργανα²⁵¹.

Φυσικά, το πρόβλημα αυτό δεν επιχωριάζει μόνο στον μικρόκοσμο των οργάνων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Έχει απασχολήσει κατά καιρούς όλους όσοι ενδιαφέρονται για τη γλώσσα μας και την ορθογραφία της, είτε ασχολούνται με τα σχετικά θέματα επαγγελματικά είτε όχι. Ενδεικτικά υπενθυμίζω το άρθρο του Γιάννη Χάρη «*Η ξιπασιά, της ξυπασιάς, ω ξιπασιά, ή Βάσανα λεξικά και η βάσανος ορθογραφία*»²⁵², όπου επισημαίνεται το πρόβλημα που υπάρχει με τη γραφή αυτών των λέξεων: *Το σχιζοφρενικότερο: αιμομιξία, αιμομίκτης κτλ. (ΚΡ, ΜΠ, ΤΡ), ενώ: αναμειγνώω (ΜΠ, ΤΡ), αναμιγνώω (ΚΡ), αλλά ανάμεικτος-μεικτός (ΤΡ), ανάμικτος-μικτός (ΚΡ, ΜΠ), μείγμα-μείξη (ΜΠ, ΤΡ), μίγμα-μίξη (ΚΡ). Αλίμονο, αναγνώστη. Παρατηρούμε λοιπόν: πλάι στην κοινή αιμομιξία, στον Τριανταφυλλίδη όλα με -ει, στον Κριαρά όλα με -ι, στον Μπαμπινιώτη άλλα έτσι κι άλλα αλλιώς (κάτω από το λ. «αναμειγνώω κ. αναμιγνώω» υπάρχει σχετικό σχόλιο, αλλά η λύση δεν παύει να είναι δυσεφάρμοστη)*²⁵³.

Σκοπός του παρόντος σημειώματος είναι η διερεύνηση του εν λόγω προβλήματος και η διατύπωση πρότασης για την επίλυσή του. Πρέπει να σημειωθεί ότι το παρόν σημείωμα δεν ασχολείται με τις λέξεις της εν λόγω οικογένειας στις οποίες η συλλαβή <μ(ε)ι> ακολουθείται από ένα και μόνο απλό (όχι διπλό) σύμφωνο, και συγκεκριμένα το γ, διότι στην περίπτωση αυτή δεν υπάρχει καμία αμφιβολία ότι το <μ(ε)ι> πρέπει να γράφεται με <ι> (*μιγάς, μιγαδικός, αμιγής, συμμιγής* κ.λπ.). Αντίθετα, εξετάζονται όλες οι περιπτώσεις στις οποίες η συλλαβή <μ(ε)ι> ακολουθείται είτε από διπλό σύμφωνο, και συγκεκριμένα το ξ (π.χ. *μ(ε)ίξη*), είτε από δύο σύμφωνα, όπως τα κτ (π.χ. *μ(ε)ικτός*), γμ (π.χ. *μ(ε)ίγμα*), γν (π.χ. *αναμ(ε)ιγνώω*), χθ (π.χ. *αναμ(ε)ίχθηκα, αναμ(ε)ιχθεί*).

2. Οι επιστημονικές απόψεις και η πρακτική που ακολουθείται επί του θέματος

Το πρώτο και βασικό ερώτημα στο οποίο πρέπει να απαντήσει κανείς κατά την εξέταση του προβλήματος είναι το ακόλουθο: Από τις δύο γραφές που κυκλοφορούν (με <ει> και με <ι>) υπάρχει μία που να συγκεντρώνει την ομόφωνη ή έστω την κατά συντριπτική πλειονότητα προτίμηση των ειδικών επιστημόνων; Όπως προκύπτει από την ανάλυση που ακολουθεί αμέσως παρακάτω, η απάντηση είναι μάλλον αρνητική.

²⁵¹ Το σχετικό αίτημα της Υπηρεσίας Εκδόσεων διατυπώθηκε ως εξής: *Όσον αφορά την ορθογραφία της λέξης μικτός/μεικτός στη συμφωνία για τον ΕΟΧ βρέθηκαν οι όροι «νήμα ανάμεικτο (σύμμικτο)», «μεικτό βάρος», «νήμα ανάμεικτο», «μεικτή μάζα» και «Μικτή Επιτροπή του ΕΟΧ». Θα προτείναμε λοιπόν αυτό το σημείο να αποτελέσει θέμα προς συζήτηση σε επόμενη αναθεώρηση του τέταρτου μέρους του Διοργανικού Εγχειριδίου, δεδομένου ότι αφενός υπάρχει έντονη διαφωνία για την ορθογραφία της λέξης αυτής και αφετέρου είναι κατανοητή η αναγκαιότητα του ενιαίου τρόπου γραφής.*

²⁵² Τα Νέα, 24 Απριλίου 1999.

²⁵³ ΚΡ = λεξικό Κριαρά, ΜΠ = λεξικό Μπαμπινιώτη, ΤΡ = λεξικό Ιδρύματος Τριανταφυλλίδη.

- *Οι κωδικογραφικές μαρτυρίες*

Τα στοιχεία που προκύπτουν για το επίμαχο ζήτημα από τη χειρόγραφη παράδοση δεν οδηγούν σε ακλόνητα συμπεράσματα. Πράγματι, στους διάφορους κώδικες απαντούν και οι δύο γραφές. Η εξήγηση μπορεί να έγκειται στα λεγόμενα «σφάλματα ομοιοφωνίας» στα οποία υπέπιπταν οι αντιγραφείς των χειρογράφων λόγω του φαινομένου του ιωτακισμού. Πράγματι, όπως εξηγεί ο καθηγητής Elpidio Mioni, στο βιβλίο του *Εισαγωγή στην ελληνική παλαιογραφία*²⁵⁴, η μεταβολή της ελληνικής προφοράς, που άρχισε το 2ο αιώνα π.Χ., είχε ως συνέπεια την εξαφάνιση ορισμένων φωνημάτων. Τα φωνήεντα η, υ και ι και οι δίφθογγοι οι, ει και ηι άρχισαν να προφέρονται όμοια ως ι (ιωτακισμός) και η δίφθογγος αι ως ε. Ο αντιγραφέας, την ώρα που έγραφε, μετέφερε μερικές φορές στη γραφή τις διφθόγγους αυτές όπως τις πρόφερε ή, αντίθετα, έγραφε διφθόγγους εκεί όπου θα χρειαζόταν ένα απλό φωνήεν.

- *Οι επιγραφικές μαρτυρίες*

Εξίσου ανασφαλή είναι τα συμπεράσματα που μπορούμε να συναγάγουμε από τις επιγραφικές μαρτυρίες. Πράγματι, στις επιγραφές που έχουν βρεθεί, ιδίως στην Αττική, απαντούν και οι δύο γραφές. Οι διάφοροι ειδικοί, και ιδίως οι φιλόλογοι που έχουν ασχοληθεί με κριτικές εκδόσεις κειμένων της αρχαίας γραμματείας, χρησιμοποιούν τα στοιχεία αυτά κατά την κρίση τους. Έτσι —για να αναφέρω δύο φιλολόγους που ασχολήθηκαν με το θέμα της γραφής των επίμαχων λέξεων—, ο Johann Matthias Stahl, όταν εξέδωσε το έργο του Θουκυδίδη, έγραψε όλες τις σχετικές λέξεις με <ει>²⁵⁵, στηριζόμενος σε επιγραφικά στοιχεία που είχε παρουσιάσει στο έργο του *Quaestiones Grammaticae Ad Thucydidem Pertinentes*. Σύμφωνα με τα στοιχεία αυτά, σε πληθώρα αττικών επιγραφών εμφανιζόταν η γραφή με <ει>. Ωστόσο, ο σημαντικός Έλληνας φιλόλογος της ίδιας εποχής Γεώργιος Ζηκίδης, στη δική του έκδοση του ίδιου αρχαίου συγγραφέα, έγραψε όλες αυτές τις λέξεις με <ι> διότι, όπως αναφέρει, *τα εξ αττικών επιγραφών μαρτύρια τα υπό του Σταλλίου φερόμενα (Quaes. Gramm. ad Thucyd. edit. alt.) της διά του ει γραφής του μίγνυμι και των εξ αυτού ουδέν άλλο διδάσκουσι ή ότι πολλαχού των αττικών επιγραφών αντί του μακρού ι υπάρχει το ει*²⁵⁶.

- *Οι παπυρολογικές μαρτυρίες*

Η ίδια κατάσταση επικρατεί και με τα στοιχεία που μπορούμε να αντλήσουμε από τους παπύρους: οι σχετικές λέξεις γράφονται και με τους δύο τρόπους. Μάλιστα, στην περίπτωση των παπύρων, τα στοιχεία είναι ακόμη περισσότερο επισφαλής, διότι οι συντάκτες των σχετικών κειμένων (ιδιωτικές επιστολές κ.λπ.) είναι πολλές φορές λαϊκοί άνθρωποι χαμηλής μόρφωσης, οι οποίοι κάνουν πολλά σοβαρά ορθογραφικά λάθη. Συνεπώς, το αν έγραψαν, π.χ., τη λέξη *μεικτός* με <ει> ή με <ι> δεν μας οδηγεί σε κανένα ασφαλές συμπέρασμα για την ορθότητα της μιας ή της άλλης γραφής.

Επομένως, ούτε από τις κωδικογραφικές, ούτε από τις επιγραφικές, ούτε από τις παπυρολογικές μαρτυρίες μπορούν να αντληθούν ατράνταχτα στοιχεία για την επίλυση του προβλήματος. Για τον λόγο αυτόν οι διάφοροι φιλόλογοι που κλήθηκαν να επιλέξουν μεταξύ των δύο γραφών (είτε ως λεξικογράφοι είτε στα άλλα φιλολογικά τους έργα) αξιολόγησαν τα εν λόγω δεδομένα ο καθένας κατά την κρίση του, με αποτέλεσμα άλλοι να οδηγηθούν στη γραφή των εν λόγω λέξεων με <ει> και άλλοι με <ι>. Για παράδειγμα, το πολύ γνωστό και

²⁵⁴ Εκδόσεις Μορφωτικού Ιδρύματος Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 1979, μετάφραση του καθηγητή Νικ. Παναγιωτάκη.

²⁵⁵ Επιμειγνόντες, αμειζίαν, ζυμμείζαντες, ζυνέμειζαν, άμεικτα, προσμείζαντας κ.λπ.

²⁵⁶ Γεώργιος Δ. Ζηκίδης, Θουκυδίδου Ιστορία, βιβλίων πρώτων, Εκδόσεις Παπαδήμα, Αθήνα 1986, σ. κη'.

έγκριτο λεξικό *Liddel–Scott* (στην έντυπη έκδοσή του) υιοθετεί για όλες αυτές τις λέξεις τη γραφή με <i> (επισημαίνοντας πάντως ότι η γραφή με <ει> υπάρχει σε πολλές επιγραφές, ιδίως στην Αττική). Το ίδιο κάνει και ο Γεώργιος Ζηκίδης στο δικό του λεξικό²⁵⁷. Αντίθετα, προς το τέλος του 19ου αιώνα²⁵⁸ άλλοι επιστήμονες, με προεξάρχοντες τον πατέρα της ελληνικής γλωσσολογίας Γεώργιο Χατζηδάκι και τον αττικιστή καθηγητή Κωνσταντίνο Κόντο, επέλεξαν τη γραφή με <ει>, θεσπίζοντας άτυπα τον γενικό κανόνα ότι όλες οι λέξεις που παράγονται από το *μείγνυμι* θα πρέπει να γράφονται με <ει>, εκτός βέβαια (όπως διευκρινίστηκε στην Εισαγωγή) από τις λέξεις στις οποίες η συλλαβή <μ(ε)ι> ακολουθείται από ένα και μόνο απλό (όχι διπλό) σύμφωνο, και συγκεκριμένα το γ, οι οποίες πρέπει να γράφονται με <i> (μιγάς, μιγαδικός, αμιγής, συμμιγής κ.λπ.). Λόγω του μεγάλου κύρους τους οι δύο αυτοί επιστήμονες επηρέασαν πληθώρα άλλων φιλολόγων, με αποτέλεσμα στα περισσότερα λεξικά και άλλα φιλολογικά έργα που κυκλοφόρησαν στην εποχή τους και μετά απ’ αυτήν να υιοθετείται αυτή η γραφή ως ορθότερη, συχνά όμως με μνεία και της υπαρκτής μεν αλλά μη συνιστώμενης γραφής με <i>. Έτσι, αυτήν την πρακτική ακολουθούν τα λεξικά Σταματάκου και Δημητράκου, αλλά και οι Αχιλλέας Τζάρτζανος²⁵⁹ και Μανόλης Τριανταφυλλίδης²⁶⁰ (γι’ αυτό άλλωστε η λύση αυτή υιοθετήθηκε αρχικά και στον Οδηγό του Τμήματός μας). Από τα νεότερα λεξικά: το λεξικό Γεωργοπαπαδάκου (εκδόσεις Μαλλiάρη) ακολουθεί απαρέγκλιτα αυτή την πρακτική· το λεξικό του Ιδρύματος Τριανταφυλλίδη την ακολουθεί για όλες τις λέξεις εκτός από τις λέξεις *αδελφομ(ε)ιζία* και *αιμομ(ε)ιζία*, που τις γράφει με <i>. Ωστόσο, ο Γιώργος Παπαναστασίου, διευθυντής του Ιδρύματος Μανόλη Τριανταφυλλίδη, εξηγεί στο βιβλίο του *Νεοελληνική ορθογραφία* ότι *θα μπορούσε ωστόσο, να προταθεί η επέκταση της γραφής με <ει> και σε αυτές τις λέξεις: αδελφομειζία, αιμομειζία,*

²⁵⁷ *Λεξικόν ορθογραφικόν και χρηστικόν της ελληνικής γλώσσης*, συγγραφέν υπό Γεωργίου Δ. Ζηκίδου, καθηγητού, εκδοθέν δε υπό Ανέστη Κωνσταντινίδου, εν Αθήναις, 1899.

²⁵⁸ Το γεγονός ότι η αλλαγή της καθιερωμένης γραφής με <i> άρχισε να κερδίζει έδαφος τις τελευταίες δεκαετίες του 19ου αιώνα φαίνεται καθαρά από την αλληλογραφία του Μ. Τριανταφυλλίδη με τον λόγιο θείο του γιατρό Ξενοφόντα Τριανταφυλλίδη (Μανόλης Τριανταφυλλίδης, *Αλληλογραφία, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών, Θεσσαλονίκη 2001*, επιστολές 32, 33, 34 και 35, σ. 31-43). Τον Δεκέμβριο του 1905 ο Ξενοφών Τριανταφυλλίδης στέλνει στον ανιψιό του επιστολή στην οποία, μεταξύ άλλων παρατηρήσεων, του επισημαίνει ότι: *Από του Ομήρου μέχρι της σήμερον το μίγνυμι και όλα τα παράγωγα και σύνθετά του γράφονται διά του ιώτα. Διά ποίον λόγον γράφεις συ, ως και ο Χατζηδάκις: μείζις, επιμειζία, μείγμα κτλ.*; Τον ίδιο μήνα (29.12.1905) ο Μ. Τριανταφυλλίδης απαντά στον θείο του τα εξής:

Τώρα απαντώ εις τα ερωτήματα άπερ μοι προβάλλετε:

Ι/ ως προς το μείζις, ανάμεικτος.

Δεν είναι αληθές ότι από του Ομήρου μέχρι σήμερον εγράφοντο αυτά με –ι· τουναντίον· από του Γ’ αιώνος π.Χ. (τα προγενέστερα γραπτά μνημεία είναι ελάχιστα) δι’ όλου του μεσαιώνος, εις επιγραφάς και χειρόγραφα, ήτο συνηθεστάτη, εν αρχή μάλιστα επικρατεστέρα η γραφή με ει. Τι συνέβη όμως; Επειδή το ει επροφέρετο από του Γ’ αιώνος π.Χ. ως ι, δι’ αυτό από της εποχής εκείνης επεκράτησε να γράφεται παντού αντί ι το ει· εγράφοντο λοιπόν πέπτω, Σαλαμείς, πολείται, φιλονεικώ, κτλ. Ήδη όμως Αλεξανδρινοί γραμματικοί αποκατέστησαν τας ορθάς γραφάς· πίπτω κτλ. Επειδή όμως εν τη προφορά εξηκολούθουν να συμπίπτωσι και βραδύτερον τα ει, ι, και μετά την εξαφάνισιν της αρχαίας προσωδίας, δι’ αυτό η αντιμεταλλαγή του ι και ει γίνεται εις όλα τα χειρόγραφα του μεσαιώνος συχνοτάτη. Και περί λέξεων μεν καθώς πίπτω, πολίτης δεν υπήρχε αμφιβολία, και ταχέως και ευκόλως αποκατεστάθησαν αι ορθαί γραφαί. Δεν συνέβη όμως το αυτό με το φιλονεικώ, μείζις, κ.ά. Ούτω λ.χ. περί του φιλονεικώ μέχρις επ’ εσχάτων επιστεύετο ότι δύο τοιαύται λέξεις υπήρχον, η μεν εκ του υείκος, η δε εκ του νίκη· τώρα όμως εδείχθη ότι μόνο το φιλονεικος-φιλονεικώ διά ι υπήρχεν. Ομοίως το οικίρω, διά ι, όχι ει. Ούτω και το έμειζα-μείζις-ανάμεικτος, μεικτός. Η γραφή αυτή εισήχθη εις τας νέας εκδόσεις αρχαίων συγγραφέων. Και αφού άπαξ εγένετο τοῦτο, δεν νομίζω ότι θα ήτο καλόν να διατηρήσωμεν εις την ιδικήν μας γλώσσαν την τέως εν χρήσει ορθογραφίαν. (Οι υπογραμμίσεις δικές μου).

²⁵⁹ Βλ. σ. 174 της Γραμματικής της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσης, Αθήνα 1972.

²⁶⁰ Βλ. σ. 409 της Νεοελληνικής Γραμματικής.

προφανώς για λόγους συνοχής με τον γενικό κανόνα· η Άννα Συμεωνίδη, στο *Αντίστροφο λεξικό* της, γράφει όλες τις εν λόγω λέξεις με <i>, ενώ η Άννα Ιορδανίδου, στο βιβλίο της *Συνηθισμένες γλωσσικές απορίες*, τις γράφει (όσες αναφέρει) με <ει>. ο καθηγητής Κριαράς στο λεξικό του γράφει άλλες με <ει> και άλλες με <i>, πράγμα που κάνει και ο Γιώργος Μπαμπινιώτης στο δικό του λεξικό (όχι όμως τις ίδιες λέξεις με τον Κριαρά). Το Χρηστικό λεξικό της Ακαδημίας γράφει τις σχετικές λέξεις και με τις δύο γραφές. Ωστόσο, σε μερικές λέξεις δίνει προτεραιότητα στη γραφή με <i> (π.χ. μικτός) και σε άλλες στη γραφή με <ει> (π.χ. ανάμεικτος, ανάμειξη), χωρίς να διευκρινίζει το γιατί. Ο Γ. Μπαμπινιώτης είναι ο μόνος που εξηγεί τις ορθογραφικές του επιλογές με ένθετο σχόλιο στο λήμμα *αναμειγνύω*.

Το συμπέρασμα που προκύπτει από τη σύντομη αυτή επισκόπηση του τρόπου με τον οποίο αντιμετωπίσαν και εξακολουθούν να αντιμετωπίζουν το πρόβλημα οι ειδικοί επιστήμονες είναι ότι δεν υπάρχει σύμπτωση απόψεων για την επιστημονική ορθότητα της μιας ή της άλλης γραφής. Συνεπώς, δικαιούμαστε να συναγάγουμε το συμπέρασμα ότι **καμία από τις δύο γραφές δεν μπορεί να απορριφθεί ως επιστημονικά αβάσιμη**.

3. Τα άλλα κριτήρια

Αφού, όπως είδαμε στο σημείο 2, το κριτήριο της επιστημονικής βασιμότητας δεν μπορεί να δώσει λύση στο πρόβλημά μας, θα πρέπει να αναζητήσουμε άλλα κριτήρια. Αυτά τα άλλα κριτήρια θα μπορούσαν να είναι τα εξής:

- το κριτήριο της απλούστερης γραφής
- το κριτήριο της τήρησης της αρχής της ορθογραφικής συνοχής μεταξύ των λέξεων της ίδιας οικογένειας
- το κριτήριο της ευκολίας στην απομνημόνευση και την εφαρμογή της σχετικής λύσης (σημαντικό για τα σύνθετα προβλήματα).

Με βάση τα τρία αυτά κριτήρια οι επιλογές που έχουμε στη διάθεσή μας είναι οι εξής:

A. Η απορριπτέα επιλογή

Πρέπει να απορριφθεί η γραφή κάποιων λέξεων της υπό εξέταση ορθογραφικής οικογένειας με <ει> και κάποιων άλλων με <i>, γιατί η λύση αυτή δεν πληροί κανένα από τα προαναφερόμενα τρία κριτήρια.

B. Η δεύτερη καλύτερη επιλογή

Η δεύτερη καλύτερη επιλογή συνίσταται στη γραφή όλων των υπό εξέταση λέξεων αυτής της ορθογραφικής οικογένειας με <ει>. Η λύση αυτή πληροί τα δύο τελευταία κριτήρια αλλά όχι το πρώτο.

Γ. Η προτιμητέα επιλογή

Η επιλογή η οποία λύνει με τον καλύτερο τρόπο το πρόβλημα είναι η ορθογράφηση όλων των λέξεων της υπό εξέταση οικογένειας με <i>. Η επιλογή αυτή ικανοποιεί και τα τρία κριτήρια που τέθηκαν παραπάνω. Πράγματι:

- είναι η απλούστερη, χωρίς να είναι επιστημονικά αβάσιμη, αφού, όπως είδαμε στο σημείο 2, οι ειδικοί επιστήμονες διαφωνούν σχετικά με το θέμα αυτό και, συνεπώς, καμία από τις δύο γραφές δεν μπορεί να χαρακτηριστεί επιστημονικά ως η μόνη βάσιμη·
- τηρεί απολύτως την αρχή της ορθογραφικής συνοχής μεταξύ των λέξεων της ίδιας οικογένειας και
- είναι απλούστατη στην απομνημόνευση και την εφαρμογή της (χωρίς καμία απολύτως εξαίρεση).

Επιπλέον, η γραφή αυτή έχει το πλεονέκτημα ότι ικανοποιεί έναν άλλο βασικό ορθογραφικό κανόνα: τον κανόνα σύμφωνα με τον οποίο, όταν δεν υπάρχει συμφωνία μεταξύ των ειδικών για την ορθή γραφή μιας λέξης και δεν υπάρχουν ακλόνητα επιχειρήματα υπέρ της μιας ή της άλλης γραφής, στην δε χρήση εμφανίζονται σε μεγάλη έκταση και οι δύο γραφές, χωρίς η μία να υπερισχύει ξεκάθαρα της άλλης, τότε προτιμάται η απλούστερη γραφή.

Γιώργος Μαθιουδάκης

ΙΘ. Η ΓΡΑΦΗ ΤΗΣ ΛΕΞΗΣ ΣΙ(Ν)ΓΚΑΠΟΥΡΗ

Η λέξη αυτή πρέπει να γράφεται «Σινγκαπούρη» και όχι «Σιγκαπούρη» για τον απλούστατο λόγο ότι αυτή είναι η γραφή που υιοθετήθηκε στο *Διοργανικό εγχειρίδιο* (σ. 262 της έντυπης έκδοσης του 2011), το οποίο, ως γνωστόν, εγκρίθηκε από ειδική επιτροπή σε διοργανικό επίπεδο και, συνεπώς, δεσμεύει τους μεταφραστές όλων των οργάνων της Ένωσης. Παρά το γεγονός ότι το επιχείρημα αυτό αποτελεί επαρκή βάση για την επιλογή της γραφής «Σινγκαπούρη», θα ήθελα να προσθέσω κάποιες σκέψεις για τη θεωρητική τεκμηρίωση της εν λόγω επιλογής, επειδή αντιλαμβάνομαι ότι πολλοί συνάδελφοι θα είχαν ίσως επιφυλάξεις για τη γραφή αυτή. Υπογραμμίζω ευθύς εξαρχής ότι η ανάλυση που ακολουθεί:

- α) αφορά **μόνο τις λέξεις ξένης προέλευσης** και όχι τις καθαρά ελληνικές λέξεις·
- β) εστιάζεται κυρίως στα **κύρια ονόματα** (ανθρωπωνύμια και τοπωνύμια), αλλά, σε μερικές περιπτώσεις, επεκτείνεται και στα προσηγορικά.

Είναι γνωστό ότι το αλφάβητό μας δεν επιτρέπει την ακριβή απόδοση των λατινικών φθόγγων ή συμφωνικών συμπλεγμάτων b-mp-mb, d-nt-nd και g-ng-nk-nc με τα δικά μας δίψηφα ή ρινικά συμπλέγματα²⁶¹ μπ, ντ, γκ και γγ. Πράγματι, πίσω από το μπ είναι δυνατόν να κρύβονται το mp (Tampa), το b (Obama) ή το mb (Zambia), πίσω από το ντ το nt (Monti), το d (Prodi) ή το nd (Landau) και πίσω από το γκ το g (Togo) ή το ng (Tonga) [ενίοτε και το nc, π.χ. flamenco (φλαmεγκο), ή το nk, π.χ. Frankfurt (Φραngκφούρτη)]. Μάλιστα, όπως επισημαίνει ο Θ. Καρζής στο βιβλίο του *Τα σωστά ελληνικά* (τέταρτη έκδοση, σ. 218), *τόση είναι η δυσχέρεια «αναγνώρισης» αυτών των τριών φθόγγων όταν αποδίδονται στα ελληνικά, ώστε μερικοί προτείνουν την υιοθέτηση των λατινικών συμβόλων g-d-b από τη γλώσσα μας, για τη διευκόλυνση της ορθής εκφοράς των ξένων λέξεων που τα περιέχουν*. Ωστόσο, μια τέτοια πρόταση θα ήταν εξαιρετικά παράτολμη και υπερβολική και θα συγκέντρωνε τα αμείλικτα πυρά των σύγχρονων γλωσσαμυντόρων. Θυμίζω, πάντως, ότι η παλιά Εγκυκλοπαίδεια του Ελευθερουδάκη, απηχώντας σχετική άποψη του Μ. Τριανταφυλλίδη (βλ. παρακάτω), είχε υιοθετήσει παρόμοια λύση, αφού χρησιμοποιούσε τα 'γ, 'δ και 'β (με μια τελίτσα πάνω από τα γράμματα) για την απόδοση των g-d-b, αντιστοίχως, στα ξένα τοπωνύμια και ανθρωπωνύμια.

Όμως, ενώ για την ακριβή απόδοση των b-mp-mb και d-nt-nd το αλφάβητό μας δεν προσφέρει δυστυχώς καμία λύση, για τα g-ng-nk-nc **λύση υπάρχει**. Είναι η λύση την οποία προβλέπει ο Οδηγός του Τμήματός μας και η οποία υιοθετήθηκε αυτούσια και στο *Διοργανικό εγχειρίδιο* (σ. 186 της έντυπης έκδοσης του 2011, υποσημείωση 2). Πράγματι, στο σχετικό σημείο αναφέρονται τα εξής (η επισήμανση αφορά μόνο το σύμπλεγμα ng, αλλά το σχετικό σκεπτικό ισχύει, mutatis mutandis, και για τα nk και nc): *Το Διοργανικό εγχειρίδιο δεν συμφωνεί με τη χρήση του συνδυασμού γραφημάτων <γκ> για την απόδοση του ξένου συνδυασμού γραφημάτων <ng>. Πράγματι, επειδή ο συνδυασμός γραφημάτων <γκ> μπορεί κάλλιστα να μη διαβαστεί έρρινα, υπάρχει σοβαρός κίνδυνος να χαθεί στην ελληνική απόδοση των ξένων λέξεων που περιέχουν τον συνδυασμό <ng> αυτό ακριβώς το έρρινο στοιχείο, που είναι σημαντικό. Φαντάζεται κανείς το αστείο αποτέλεσμα που θα προέκυπτε αν, π.χ., το big bang μεταγραφόταν μιγκ μπαγκ (όπως, δυστυχώς, συμβαίνει συχνά στο διαδίκτυο). Για τον λόγο αυτόν, το Διοργανικό εγχειρίδιο εισηγείται —και εφαρμόζει— τη χρήση του συνδυασμού γραφημάτων <νγκ> στην περίπτωση αυτή. Άρα, Χονγκ Κονγκ και όχι Χογκ Κογκ, Σένγκεν και*

²⁶¹ Όπως λέει ο Μανόλης Τριανταφυλλίδης στη *Νεοελληνική Γραμματική* (σ. 35, σημείο 71), *τα συμπλέγματα μπ, ντ, γκ, γγ, που το πρώτο τους γράμμα προφέρεται με τη μύτη σε ρινικό σύμφωνο, ονομάζονται ρινικά συμπλέγματα*. (Στα παραθέματα αφήνω αμετάβλητη την ορθογραφία και τη στίξη του πρωτοτύπου).

όχι Σέγκεν, Γκέρινγκ και όχι Γκέριγκ, ντάμπινγκ και όχι ντάμπιγκ κ.ο.κ. Βέβαια, όσες ξένες λέξεις αυτού του είδους έχουν καθιερωθεί στα ελληνικά με τον συνδυασμό <γγ>, ο οποίος χρησιμοποιούταν παλαιότερα για την απόδοση του <ng>, θα εξακολουθήσουν να γράφονται με τον ίδιο συνδυασμό γραφημάτων, π.χ. Ουγγαρία, Αγγλία, Θουριγγία κ.ο.κ.

Ανάλογη λύση προτείνει και ο Θ. Καρζής στο προαναφερόμενο βιβλίο του, επισημαίνοντας ότι όπου υπάρχει ο φθόγγος g (γκ), τότε χρειάζεται, να προτάσσεται ένα ν (όπως: Ανγκόλα, Ένγκελς, Ουάσινγκτον κ.λπ.). Και προσθέτει σε υποσημείωση: Το ίδιο, βέβαια, και στα ουσιαστικά: living-room = λιβινγκ-ρουμ, ring-rong = πινγκ-πονγκ κ.λπ. Γι' αυτό και σωστά η παλιά, ηχητικά αμφίβολη γραφή «Φραγκφούρτη» αντικαταστάθηκε με το αδιαφιλονίκητο Φρανκφούρτη (Frankfurt).

Με τον τρόπο αυτόν οι ξένες λέξεις προφέρονται σωστά και αποφεύγεται η στρέβλωση την οποία προκαλεί η σίγηση του ν. Χαρακτηριστικό παράδειγμα τέτοιας παρεφθαρμένης προφοράς είναι ο Γιούγκερμαν του Καραγάτση. Σχεδόν όλοι σήμερα τον προφέρουν Γιούγκερμαν. Όμως ο ίδιος ο Καραγάτσης αναφέρει στο βιβλίο τον πλήρη τίτλο ευγενείας του προπάππου του Γιούγκερμαν, γραμμένο με λατινικούς χαρακτήρες: Graf von Junkermann zu Rottenburg. Συνεπώς, η σωστή προφορά είναι Γιούγκερμαν. Για να έρθουμε στη σημερινή εποχή, πώς θα μας φαινόταν, αλήθεια, αν γράφαμε τον πρώην πρόεδρο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Γιούγκερ και τον προφέραμε Γιούγκερ; Δεν νομίζω ότι θα ήταν η καλύτερη λύση²⁶².

Ας δούμε τώρα ποια πολιτική ακολουθούν τα βασικά λεξικά μας: το λεξικό Μπαμπινιώτη, το λεξικό του Ιδρύματος Τριανταφυλλίδη και το Χρηστικό λεξικό της Ακαδημίας Αθηνών.

Το λεξικό Μπαμπινιώτη γράφει τη Σινγκαπούρη με νγκ²⁶³. Όμως, σε μία από τις πολλές ανακολουθίες του, στο λήμμα «Σινγκαπουριανός» γράφει ότι είναι αυτός που κατάγεται από τη Σινγκαπούρη. Με την ίδια λογική θα περίμενε κανείς να γράφει και Ανγκόλα, αλλά γράφει Αγκόλα. Όμως στη σελίδα 1200, σε πίνακα των χωρών με τα νομίσματά τους, γράφει Ανγκόλα. Γενικότερα, πάντως, φαίνεται να ακολουθεί την πολιτική της όσο το δυνατόν ακριβέστερης απόδοσης των σχετικών λέξεων, αφού γράφει Κονγκό, Μπανγκλαντές, Τόνγκα, Τανγκανίκα (στο λήμμα Τανζανία), Σρι Λάνκα κ.ο.κ. Το ίδιο κάνει και με τα προσηγορικά: αβανγκαρντισμός, ντιστενγκές, δονκιχωτισμός, νομενκλατούρα, μπάνκα, σανγκρία, φλαμίνγκο (για το γνωστό πτηνό) (αλλά φλαμέγκο για τον ισπανικό χορό flamenco) κ.λπ.

Το λεξικό του Ιδρύματος Τριανταφυλλίδη δεν αναφέρει τη Σινγκαπούρη. Ωστόσο, η ορθογραφική πολιτική του Ιδρύματος απηχεί, όπως είναι φυσικό, τις απόψεις του Μανόλη Τριανταφυλλίδη, αλλά (δυστυχώς) επί το συντηρητικότερον. Διότι ο Τριανταφυλλίδης έγραφε μεν τις λέξεις αυτού του είδους με γκ, αλλά είχε, βεβαίως, επίγνωση του προβλήματος²⁶⁴ και υποδείκνυε μια λύση για την αντιμετώπισή του²⁶⁵. Είναι κρίμα που, τόσα

²⁶² Ας θυμηθούμε και ένα προσηγορικό, το τανγκό (ή τάνγκο). Πολλοί Έλληνες το προφέρουν ταγό, παρασυρμένοι από τη γραφή ταγκό.

²⁶³ Στο μικρότερο (κίτρινο) Ορθογραφικό λεξικό υπάρχει λήμμα Σινγκαπούρη αλλά και λήμμα Σινγκαπούρη, στο οποίο ο Μπαμπινιώτης έχει προσθέσει επεξηγηματικό πλαίσιο όπου διευκρινίζει γιατί είναι προτιμότερη η γραφή Σινγκαπούρη.

²⁶⁴ Στη σ. 36, υποσημείωση 1, αναφέρει ότι η χρησιμοποίηση των δίψηφων μπ, γκ, γκ και γγ για να αποδοθούν άλλοτε δίψηφα και άλλοτε ρινικά συμπλέγματα είναι *ατέλεια του αλφαβήτου*, η οποία γεννά *δυσκολίες αναγνωριστικές, ιδίως όταν πρόκειται για λέξεις ξένης καταγωγής και μάλιστα κύρια ονόματα (λ.χ. τα γερμανικά Freud – Freund, Egel – Engel – Enkel, που δεν*

χρόνια μετά, το Ίδρυμα δεν τόλμησε να αντιμετωπίσει ουσιαστικά το πρόβλημα, αλλά ακολούθησε την ισοπεδωτική λύση του γκ για όλες σχεδόν τις λέξεις αυτής της κατηγορίας. Λέω σχεδόν, διότι (όπως προκύπτει και από το βιβλίο *Νεοελληνική ορθογραφία* που γράφτηκε από τον Γιώργο Παπαναστασίου, διευθυντή του Ιδρύματος Τριανταφυλλίδη, και εκδόθηκε από το Ίδρυμα), το λεξικό δέχεται το σύμπλεγμα νκ για τις ξένης προέλευσης λέξεις που γράφονται στη γλώσσα προέλευσης με nk ή nc (Ελσίνκι, Καζαμπλάνκα, πανκ, κονκάρδα, κονκλάβιο κ.λπ., αλλά φλαμέγκο), ενώ δέχεται και το σύμπλεγμα νγκ, αλλά μόνο σε δάνεια στα οποία, στη γλώσσα προέλευσης, τα στοιχεία του ηg ανήκουν σε διαφορετικά και αναγνωρίσιμα μορφήματα, π.χ. αβανγκάρντ (αβαν-γκάρντ), Λένινγκραντ (Λένιν-γκραντ), Στάλινγκραντ (Στάλιν-γκραντ) κ.λπ. Σε όλες τις άλλες περιπτώσεις υιοθετεί τη γραφή με το γκ, με το περίεργο, κατά τη γνώμη μου, επιχείρημα ότι *θα ήταν προτιμότερο και στην περίπτωση του ηg να υπερισχύσει η ενοποιημένη γραφή γκ, η οποία συγκαλύπτει τις διαφορετικές ποικιλίες (προφοράς) ηg / g*²⁶⁶. Δηλαδή, στην περίπτωση αυτή, όπως αναφέρει, *η γραφή λειτουργεί ενοποιητικά εκεί που η γλώσσα λειτουργεί διαφοροποιητικά!*²⁶⁷ Αυτό το σκεπτικό θα μπορούσε να γίνει δεκτό για τις καθαρά ελληνικές λέξεις, αλλά είναι εντελώς αβάσιμο για τις ξένες. Διότι το ζητούμενο δεν είναι να προφέρουμε όλοι τις ξένες λέξεις αυτής της κατηγορίας με τον ίδιο ενοποιημένο τρόπο, αδιαφορώντας αν αυτός ο τρόπος είναι όχι απλώς λανθασμένος αλλά ενίοτε και γελοίος. Το ζητούμενο είναι να τις προφέρουμε όλοι με τον ίδιο τρόπο **αλλά σωστά**. Πάντως, το βιβλίο *Νεοελληνική ορθογραφία* εφαρμόζει έμπρακτα το προαναφερόμενο σκεπτικό και έτσι, σε κατάλογο ξένων κύριων ονομάτων που υπάρχει στις σελίδες 419 και 420, διαβάζουμε Χογκ Κογκ, Μπαγκλαντές, Μπαγκόγκ (εδώ το δεύτερο γκ είναι τελείως λάθος, αφού δεν υπάρχει ούτε στα αγγλικά· το σωστό θα ήταν Μπανγκόκ), Κίσιγκερ κ.λπ.

Το Χρηστικό, αν και δεν αναφέρει τα σχετικά κύρια ονόματα, ακολουθεί, ως προς τα προσηγορικά, την πολιτική της όσο το δυνατόν ακριβέστερης απόδοσης των σχετικών λέξεων: τάνγκο, δονκιχοτισμός, πινγκ πονγκ, κονκάρδα, κονκλάβιο κ.λπ.

Τέλος, επισημαίνω ότι στον *Θησαυρό* του Γιοβάνη η Σινγκαπούρη γράφεται με νγκ και στο *Ελληνικό λεξικό* των Τεγόπουλου-Φυτράκη με γκ. Εξάλλου, οι τρεις γνωστότερες εγκυκλοπαίδειές μας γράφουν τη Σινγκαπούρη με τον δικό της τρόπο η καθεμία: Σινγκαπούρη η *Πάπυρος-Λαρούς-Μπριτάνικα*, Σινγκαπούρη η *Υδρία* και Σινγκαπούρη η *Δομή*.

Με βάση τα προαναφερόμενα, και καθώς οι απόψεις των ειδικών και οι πρακτικές που ακολουθούνται στα σπουδαιότερα έργα αναφοράς δίστανται, θεωρώ ενδεδειγμένο να ακολουθούμε και στην περίπτωση της Σινγκαπούρης τη γενική αρχή που διέπει, τόσο στον δικό μας Οδηγό όσο και στο *Διοργανικό εγχειρίδιο*, τη γραφή των ξένων ανθρωπωνυμίων και τοπωνυμίων: την αρχή της όσο το δυνατόν ακριβέστερης απόδοσης της προφοράς τους.

Γιώργος Μαθιουδάκης

²⁶⁵ είναι από πριν γνωστή στον αναγνώστη η προφορά τους και που όλα αποδίδονται ελληνικά Φρόντ, Έγκελ). Έτσι, στη σ. 428, σημείο 1104, επισημαίνει (αναφερόμενος στα ξένα κύρια ονόματα) ότι ... *θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν, για την απόδοση των άρρινων b, g, d ... τα 'β, 'γ, 'δ, έτσι που να μη διαβάζονται σα να ήταν ρινικά μπ, γκ, ντ.*

²⁶⁶ σ. 234.

²⁶⁷ σ. 233.

ΠΕΜΠΤΟ ΜΕΡΟΣ

ΟΡΟΛΟΓΙΑ

Η ορολογία αποτελεί εξαιρετικά σημαντική συνιστώσα της μετάφρασης. Για τον λόγο αυτόν τόσο η Γενική Διεύθυνση Μετάφρασης (ΓΔΜ) όσο και τα επιμέρους γλωσσικά τμήματα και μονάδες έχουν αναπτύξει και εφαρμόζουν ειδική πολιτική στο θέμα αυτό, με στόχο τη διασφάλιση του υψηλότερου δυνατού επιπέδου ποιότητας και αποτελεσματικότητας των ορολογικών εργασιών.

1. Η ορολογία σε επίπεδο ΓΔΜ

Οι εργασίες ορολογίας στη ΓΔΜ διέπονται από το Πλαίσιο Ορολογίας (Terminology Framework) που υιοθετήθηκε από την ιεραρχία της ΓΔΜ και ισχύει από τον Ιανουάριο του 2012. Το Πλαίσιο Ορολογίας αναγνωρίζει ότι η ορολογική εργασία αποτελεί βασική δραστηριότητα της ΓΔΜ, διότι είναι ένας από τους ακρογωνιαίους λίθους της ποιότητας, και προσδιορίζει τα ουσιώδη στοιχεία της ορολογικής εργασίας: συντελεστές, ανθρώπινοι πόροι, οικονομικοί πόροι (συμπεριλαμβανομένης της ανάθεσης εργασιών σε εξωτερικούς συνεργάτες), προγραμματισμός και παρακολούθηση των εργασιών, εργαλεία, κατάρτιση, συνεργασία με εξωτερικούς φορείς κ.λπ. Το Πλαίσιο Ορολογίας υπάρχει στη διεύθυνση: <https://myintracomm-collab.ec.europa.eu/networks/DGTTERM/Terminology%20in%20DGT/Terminology%20Framework%20Vers.%207%202014%2005%2026.pdf>

Σύμφωνα με τις ισχύουσες ρυθμίσεις, τα γλωσσικά τμήματα διαθέτουν έναν ορολόγο πλήρους απασχόλησης («κύριο ορολόγο»), ο οποίος ασχολείται βασικά με τη διεκπεραίωση των ορολογικών εργασιών που συντονίζονται σε κεντρικό επίπεδο, καθώς και ένα «ισοδύναμο πλήρους απασχόλησης», που καλύπτει ειδικές ορολογικές ανάγκες ή επικουρεί τον κύριο ορολόγο.

Η Μονάδα Συντονισμού Ορολογίας (D.1) συντονίζει την εν γένει ορολογική εργασία καθώς και τα ειδικά έργα ορολογίας των γλωσσικών τμημάτων, μεριμνά για τις επιχειρησιακές πτυχές της διοργανικής ορολογικής βάσης IATE και λειτουργεί ως κεντρικό σημείο επαφής για τη διοργανική συνεργασία και τις σχέσεις με εξωτερικούς φορείς.

Στο Συμβούλιο Ορολογίας (Terminology Board) συμμετέχουν οι κύριοι ορολόγοι των γλωσσικών τμημάτων και τα μέλη της Ομάδας Συντονισμού Ορολογίας, που λειτουργεί στο πλαίσιο της D.1. Τα μέλη του Συμβουλίου Ορολογίας συνεδριάζουν τακτικά με αντικείμενο τον προσδιορισμό των ορολογικών αναγκών των γλωσσικών τμημάτων, την κατάρτιση του ετήσιου προγράμματος εργασίας, τον καθορισμό μεθοδολογικών κατευθυντήριων γραμμών για πολυγλωσσικά ορολογικά έργα και την ανταλλαγή βέλτιστων πρακτικών.

Τέλος, υπάρχει ένα διοργανικό δίκτυο διαφόρων φορέων και ειδικών ομάδων εργασίας, το οποίο ασχολείται με ζητήματα ορολογίας που παρουσιάζουν ειδική γλωσσική διάσταση, καθώς και με θέματα ευρύτερου ορολογικού συντονισμού. Το δίκτυο αποτελείται από ορολόγους και εκπροσώπους των ομάδων συντονισμού ορολογίας των διαφόρων οργάνων.

2. Η ορολογία σε επίπεδο Τμήματος Ελληνικής Γλώσσας (ΤΕΓ)

2.1. Γενική διάρθρωση

Η διάρθρωση των ορολογικών εργασιών στο ΤΕΓ έχει ως εξής:

- Καταρχάς, υπάρχει ένας **κύριος ορολόγος** (main terminologist), ο οποίος υπάγεται απευθείας στον προϊστάμενο του Τμήματος. Το βασικό καθήκον του κύριου ορολόγου είναι η διεκπεραίωση του ετήσιου προγράμματος ορολογίας που συντονίζεται από τη Μονάδα Ορολογικού Συντονισμού και η συμμετοχή στις κάθε είδους εργασίες που σχετίζονται με το έργο αυτό. Επιπλέον, ο κύριος ορολόγος έχει σημαντικά συντονιστικά καθήκοντα που σχετίζονται με την καλή λειτουργία των δύο φορέων που έχουν ιδρυθεί με πρωτοβουλία του ΤΕΓ στον τομέα της ορολογίας, δηλαδή της Ομάδας Τυποποίησης Ορολογίας (ΟΤΟ) και του Ελληνικού Δικτύου Ορολογίας (ΕΔΟ).
- Δεύτερον, έχει οριστεί ένας ακόμη συνάδελφος (ο δεύτερος κεντρικός ορολόγος), το βασικό καθήκον του οποίου είναι η εισαγωγή και η διόρθωση όρων στην ΙΑΤΕ, όπως αυτοί έχουν προκύψει είτε από τις εργασίες της Μονάδας Συντονισμού Ορολογίας είτε από την ορολογική αναζήτηση σε επίπεδο μονάδων. Ωστόσο, οι δύο κεντρικοί ορολόγοι είναι ελεύθεροι να κατανέμουν διαφορετικά τα σχετικά καθήκοντα μεταξύ τους.
- Τρίτον, σε κάθε μονάδα υπάρχει τουλάχιστον ένας **ανταποκριτής ορολογίας**, ο οποίος είναι υπεύθυνος για την προώθηση και τον συντονισμό των ορολογικών εργασιών στη μονάδα του, υπό την καθοδήγηση του προϊσταμένου της μονάδας. Πέραν του ανταποκριτή ορολογίας υπάρχει σε κάθε μονάδα μια **ομάδα ορολογίας**, η οποία συντονίζεται από τον ανταποκριτή ορολογίας. Ωστόσο, στις ορολογικές εργασίες συμμετέχουν **όλοι οι μεταφραστές** των μονάδων εισφέροντας και συζητώντας όρους που παρουσιάζουν μεταφραστικό ενδιαφέρον.
- Τέταρτον, όπως προαναφέρθηκε, έχουν ιδρυθεί στον τομέα της ορολογίας, με πρωτοβουλία του ΤΕΓ, μια ομάδα (η ΟΤΟ) και ένα δίκτυο (το ΕΔΟ), η λειτουργία των οποίων συντονίζεται από τον κύριο ή τον δεύτερο κεντρικό ορολόγο, με τη βοήθεια συναδέλφων από τις μονάδες του Τμήματος.

2.2. Η ΟΤΟ

Η ΟΤΟ (<https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/wikis/spaces/viewspace.action?key=OTO>) ξεκίνησε τη λειτουργία της τον Οκτώβριο του 2003 ως ομάδα της Επιτροπής μόνο. Στη συνέχεια, και συγκεκριμένα το 2006, τροποποιήθηκε το καταστατικό της για να συμπεριλάβει και τα άλλα όργανα της ΕΕ. Έτσι, εξελίχθηκε σε διοργανική ομάδα, στην οποία συμμετέχουν το Συμβούλιο, το Κοινοβούλιο, το Ελεγκτικό Συνέδριο, η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων, η Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή (και η Επιτροπή των Περιφερειών), το Δικαστήριο, η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, η Υπηρεσία Εκδόσεων και το Κέντρο Μετάφρασης. Συμμετέχουν επίσης οι νομικές υπηρεσίες της Επιτροπής, του Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου. Κάθε όργανο/φορέας, πλην της Επιτροπής, εκπροσωπείται από έναν υπάλληλο. Η Επιτροπή συμμετέχει με έναν έως τρεις εκπροσώπους ανά μονάδα.

Ο ρόλος της ΟΤΟ είναι η **τυποποίηση** της ορολογίας που χρησιμοποιείται στα ενωσιακά κείμενα. Η ΟΤΟ συνεδριάζει δύο φορές τον χρόνο και εξετάζει τα δελτία ορολογίας που έχουν υποβληθεί προς τυποποίηση. Τα δελτία αυτά αναρτώνται στο wiki της ΟΤΟ, το οποίο προσφέρει επίσης τη δυνατότητα αναζήτησης προηγούμενων αποφάσεων. Από τον

Σεπτέμβριο του 2017 τροποποιήθηκε ο τρόπος εξέτασης των δελτίων ορολογίας από την ΟΤΟ. Πράγματι, στο διάστημα που μεσολαβεί μεταξύ δύο συνεδριάσεων παρεμβάλλεται μια **γραφτή διαδικασία**, κατά την οποία τα μέλη της ΟΤΟ καλούνται να διατυπώσουν την άποψή τους για τους υποβληθέντες όρους. Οι όροι για τους οποίους δεν προβάλλονται αντιρρήσεις εγκρίνονται χωρίς περαιτέρω διαδικασία. Οι υπόλοιποι όροι υποβάλλονται προς εξέταση κατά τις τακτικές προφορικές συνεδριάσεις.

Οι όροι που εγκρίνονται από την ΟΤΟ κοινοποιούνται από τον προεδρεύοντα της ΟΤΟ στους προϊσταμένους των μονάδων του ΤΕΓ, οι οποίοι έχουν το δικαίωμα να προβάλουν τεκμηριωμένη ένσταση για κάποια απόδοση μέσα σε έναν μήνα. Αν δεν προβληθεί ένσταση, οι όροι τυποποιούνται, ενσωματώνονται στο **Κεντρικό Αρχείο Τυποποιημένων Όρων και Κειμένων** (ΚΑΤΟΚ) και αναρτώνται στην ιστοσελίδα της ΟΤΟ. Στη συνέχεια, εισάγονται και στην ΙΑΤΕ με βαθμό αξιοπιστίας 4 (very reliable).

2.3. ΤΟ ΕΔΟ

Το ΕΔΟ ιδρύθηκε το 2015 με πρωτοβουλία του ΤΕΓ της ΓΔΜ της Ευρωπαϊκής Επιτροπής με σκοπό την ορολογική υποστήριξη των ελληνόφωνων μεταφραστικών υπηρεσιών των θεσμικών οργάνων της Ευρωπαϊκής Ένωσης αλλά και γενικότερα των μεταφραστικών εργασιών και της δημόσιας διοίκησης σε Ελλάδα και Κύπρο.

Το ΕΔΟ περιλαμβάνει:

- τη Γενική Συνέλευση, στην οποία συμμετέχουν όλα τα μέλη του Δικτύου και που συνέρχεται μία φορά τον χρόνο,
- τη 15μελή Συντονιστική Επιτροπή, στην οποία προεδρεύει ο προϊστάμενος του Τμήματος Ελληνικής Γλώσσας της Γενικής Διεύθυνσης Μετάφρασης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής,
- την Επιστημονική Επιτροπή, η οποία απαρτίζεται από εμπειρογνώμονες στον τομέα της μετάφρασης και της ορολογίας,
- τη Γραμματεία,
- και την Υπηρεσία Επείγουσας Απόδοσης Όρων για την ορολογική υποστήριξη των μεταφραστικών υπηρεσιών των θεσμικών οργάνων της Ευρωπαϊκής Ένωσης αλλά και της δημόσιας διοίκησης σε Ελλάδα και Κύπρο (βλ. παρακάτω).

Στο ΕΔΟ μπορούν να συμμετάσχουν δημόσιοι φορείς, επαγγελματικές και επιστημονικές οργανώσεις, ιδιωτικά ιδρύματα και οργανισμοί που δραστηριοποιούνται σε θέματα ελληνικής γλώσσας, μετάφρασης και ορολογίας, τα μέλη τους μεμονωμένα, αλλά και άλλοι εξειδικευμένοι επαγγελματίες.

Στην πράξη, πολύ σημαντικό όργανο του ΕΔΟ είναι η **Υπηρεσία Επείγουσας Απόδοσης Όρων**, η οποία λειτουργεί με βάση ομάδες εργασίας που επικεντρώνονται σε συγκεκριμένους τομείς εξειδίκευσης. Σήμερα λειτουργούν οι εξής πέντε ομάδες εργασίας, μέσω ηλεκτρονικού συστήματος (βικιομάδες — WIKI):

- [Οικονομικά](#) (οικονομική, τραπεζική, λογιστική, στατιστική, διεθνείς οικονομικές σχέσεις).
- [Τεχνολογία](#) (μηχανολογία, μεταφορές, ηλεκτρολογία, ηλεκτρονική, πληροφορική).
- [Χημεία](#) (χημεία, βιοχημεία, φαρμακευτική, ιατρική).
- [Φυσικοί πόροι](#) (ενέργεια, περιβάλλον, κλίμα, γεωργία, αλιεία).

- [Δίκαιο](#) (δίκαιο και κοινωνικές επιστήμες).

Οι χρήστες μπορούν να εγγραφούν στο ΕΔΟ ως παρατηρητές, έχοντας απλώς τη δυνατότητα να παρακολουθούν τις συζητήσεις που γίνονται σ' αυτό, ή ως πλήρη μέλη, ιδιότητα που επιτρέπει τη δημιουργία αναρτήσεων. Αν το επιλέξουν στον ιστότοπο κάθε βικιομάδας, οι εγγεγραμμένοι χρήστες μπορούν να λαμβάνουν ειδοποιήσεις μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου για κάθε ανάρτηση στο Δίκτυο.

2.4. Ειδική συνεργασία με την D.1 στον τομέα της εξωτερικής ανάθεσης ορολογικών έργων

Τέλος, αξίζει να σημειωθεί ότι το ΤΕΓ, κατόπιν διαβουλεύσεων στο επίπεδο των μονάδων, προτείνει στη μονάδα D.1 έργα ορολογίας για εξωτερική ανάθεση. Τα εν λόγω έργα επιλέγονται από κατάλογο που καταρτίζει η μονάδα D.1 σε συνεργασία με τα γλωσσικά τμήματα. Αν η εξωτερική ανάθεση εγκριθεί, ένας από τους μεταφραστές της αρμόδιας για το συγκεκριμένο αντικείμενο μονάδας του ΤΕΓ αναλαμβάνει την επίβλεψη του εν λόγω έργου.

3. Η ορολογία σε επίπεδο μονάδων του ΤΕΓ

Όπως προαναφέρθηκε, κάθε μονάδα διαθέτει τουλάχιστον έναν ανταποκριτή ορολογίας καθώς και μια ομάδα συναδέλφων οι οποίοι επικουρούν τον ανταποκριτή ορολογίας στα καθήκοντά του. Αυτή η ομάδα (στην οποία μπορεί να συμμετέχουν και βοηθοί) υλοποιεί την ορολογική εργασία που γίνεται στο επίπεδο της μονάδας υπό την καθοδήγηση του προϊσταμένου της. Ειδικότερα, οι ανταποκριτές ορολογίας:

- συγκεντρώνουν, σε επίπεδο μονάδας, τους προς τυποποίηση όρους,
- εντοπίζουν τα προβλήματα που έχουν σχέση με την ορολογία και την τυποποίησή της και ευαισθητοποιούν τους συναδέλφους τους στο θέμα αυτό,
- συνεργάζονται με τους υπεύθυνους τεκμηρίωσης και ορολογίας του Τμήματος και
- ενημερώνουν τακτικά τους προϊσταμένους και τους συναδέλφους τους.

Κάθε μεταφραστής υποχρεούται να υποβάλλει έναν αριθμό δελτίων ορολογίας ετησίως για εξέταση και τυποποίηση από την ΟΤΟ. Ωστόσο, πέραν της συγκεκριμένης υποχρέωσης, οι μεταφραστές ενθαρρύνονται να καταγράφουν συστηματικά τους ενδιαφέροντες όρους που συναντούν στα κείμενα που μεταφράζουν, τόσο για δική τους χρήση όσο και για ευρύτερη μελλοντική αξιοποίηση.

Οι μεταφραστές ενθαρρύνονται επίσης να κάνουν χρήση του ΕΔΟ, και ιδίως της Υπηρεσίας Επείγουσας Απόδοσης Όρων, υποβάλλοντας ερωτήματα και σχολιάζοντας ζητήματα που τίθενται στην εν λόγω υπηρεσία από άλλους συναδέλφους.

4. Τα βασικά εργαλεία ορολογίας

Πέραν των συνήθων έντυπων και ηλεκτρονικών λεξικών, ο ενωσιακός μεταφραστής χρησιμοποιεί στη δουλειά του και διάφορα εργαλεία ορολογίας. Τα πιο βασικά από αυτά είναι η IATE και το Quest. Σε κάποιο βαθμό χρησιμοποιείται και το Eurovoc. Υπάρχουν επίσης και εργαλεία ή λειτουργίες ορολογίας ενσωματωμένα/-ες στην κεντρική μεταφραστική μνήμη Euramis (Euramis Concordance) και στο CAT tool που χρησιμοποιούν οι μεταφραστές κατά την εργασία τους. Τέλος, για ορολογικές αναζητήσεις μπορεί επίσης να χρησιμοποιηθεί και η EUR-Lex, η οποία είναι βασικό εργαλείο τεκμηρίωσης.

4.1. IATE

Η IATE (InterActive Terminology for Europe) είναι βάση δεδομένων ορολογίας την οποία μοιράζονται όλα τα θεσμικά και λοιπά όργανα και οι οργανισμοί της ΕΕ. Είναι επίσης διαθέσιμη στο κοινό στη διεύθυνση iate.europa.eu.

Η IATE περιέχει πολύ μεγάλο αριθμό όρων και συντομογραφιών, που καλύπτουν όλες τις επίσημες γλώσσες της ΕΕ, καθώς και τα λατινικά. Αναπτύχθηκε και συντηρείται από μια διοργανική ομάδα, αλλά το ορολογικό περιεχόμενο το διαχειρίζονται τα γλωσσικά τμήματα σε κάθε όργανο της ΕΕ ξεχωριστά.

Στην IATE μπορούν να αναζητηθούν όροι ή συντομογραφίες σε μια γλώσσα-πηγή και τα ισοδύναμά τους σε άλλες επίσημες γλώσσες της ΕΕ. Οι αναζητήσεις μπορούν επίσης να εξειδικευθούν με τον προσδιορισμό του τομέα ή του πλαισίου στο οποίο χρησιμοποιείται ένας όρος. Τα αποτελέσματα κάθε αναζήτησης αναφέρουν το όργανο που δημιούργησε την καταχώριση και το συγκεκριμένο στο οποίο χρησιμοποιείται ο όρος. Οι καταχωρίσεις έχουν επίσης κωδικό αξιοπιστίας, δηλ. μια αριθμητική τιμή από 1 έως 4. Το 4 σημαίνει ότι η καταχώριση είναι «very reliable», ενώ το 1 σημαίνει «reliability not verified».

4.2. Quest

Το Quest είναι εργαλείο μετα-αναζήτησης, το οποίο μειώνει δραστικά τον χρόνο που χρειάζονται οι μεταφραστές για να βρουν λύσεις σε προβλήματα ορολογίας. Το Quest επιτρέπει στους μεταφραστές να κάνουν έρευνα σε πληθώρα πηγών ορολογίας της ΓΔΜ και άλλων δημόσιων ορολογικών πηγών, σε χρόνο που κανονικά θα χρειάζονταν για να κάνουν έρευνα σε μία μόνο πηγή.

Η ΓΔΜ ανέπτυξε τη σχετική διεπαφή με στόχο τη συγκέντρωση, την απλούστευση και την επιτάχυνση των αναζητήσεων ορολογίας. Οι μεταφραστές της Επιτροπής, καθώς και οι μεταφραστές των άλλων οργάνων της ΕΕ, μπορούν να επιλέξουν στην οθόνη τη γλώσσα-πηγή και μέχρι τρεις γλώσσες-στόχους και να καθορίσουν ακριβώς ποιες βάσεις δεδομένων επιθυμούν να συμπεριλάβουν στην αναζήτηση. Το κουμπί Quest στη γραμμή εργαλείων του Word καθιστά δυνατή τη διενέργεια αναζητήσεων για επιλεγμένους όρους απευθείας από τα έγγραφα του Word.

4.3. Eurovoc

Το Eurovoc είναι ένας πολυγλωσσικός θησαυρός που καλύπτει όλους τους τομείς δραστηριοτήτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης και περιλαμβάνει 21 ενότητες και 127 υποενότητες. Διατίθεται σε 23 επίσημες γλώσσες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και σε τρεις ακόμη γλώσσες. Η πρόσβαση στο Eurovoc γίνεται μέσω του δικτυακού τόπου <http://eurovoc.europa.eu/>, όπου υπάρχουν οδηγίες για τον τρόπο αναζήτησης όρων στη βάση.

4.4. Euramis Concordance

Η **Euramis Concordance** είναι μια λειτουργία την οποία χρησιμοποιούν διαδραστικά οι μεταφραστές κατά τη διάρκεια της μεταφραστικής διαδικασίας, για να αναζητήσουν λέξεις ή εκφράσεις από έγγραφα που έχουν ήδη μεταφραστεί και αποθηκευτεί στην κεντρική μεταφραστική μνήμη. Η αναζήτηση αυτή μπορεί να γίνει συγχρόνως σε περισσότερες από

μία γλώσσες-στόχους (μπορούν να επιλεγούν πέντε κατά ανώτατο όριο). Η Euramis Concordance αναζητά στις μεταφραστικές μνήμες της Euramis τη λέξη ή το κείμενο που εισάγεται στο πλαίσιο κειμένου. Αν βρεθούν μία ή περισσότερες αντιστοιχίες, δημιουργείται πίνακας αποτελεσμάτων που περιέχει, στην αριστερή πλευρά, τις λέξεις/φράσεις που βρέθηκαν και, στη δεξιά πλευρά, τις μεταφράσεις τους.

4.5. Βάσεις όρων ενσωματωμένες στο μεταφραστικό εργαλείο (CAT tool)

Τα μεταφραστικά εργαλεία περιλαμβάνουν επίσης προγράμματα διαχείρισης ορολογίας που παρέχουν στον μεταφραστή τη δυνατότητα να δημιουργεί και να χρησιμοποιεί διαδραστικά κατά την εργασία του **βάσεις όρων** (termbases). Οι βάσεις αυτές μπορούν να χρησιμοποιούνται και να εμπλουτίζονται συγχρόνως από άλλους μεταφραστές, να συγχωνεύονται εκ των υστέρων μεταξύ τους (με τη βοήθεια του Glossary Converter) ή και να αποστέλλονται σε εξωτερικούς συνεργάτες σε μορφότυπο tbx. Οι βάσεις αυτές διευκολύνουν²⁶⁸ και επιταχύνουν τη μεταφραστική εργασία, συμβάλλουν στην εναρμόνιση της ορολογίας στα μεταφραζόμενα έγγραφα και, συγχρόνως, χρησιμεύουν ως προπαρασκευαστικό στάδιο για την τροφοδότηση της IATE. Το βασικό τους πλεονέκτημα είναι ότι μπορούν να αξιοποιούνται χάρη σ' αυτές πολλά συγχρόνως γλωσσάρια τη στιγμή της μετάφρασης, χωρίς την παραμικρή παρέμβαση του μεταφραστή. Από τη στιγμή που θα ενεργοποιηθούν οι βάσεις αυτές στο μεταφραστικό εργαλείο, ακολουθούν τον μεταφραστή από το ένα τεμάχιο στο άλλο, ανακαλώντας και επισημαίνοντας αυτόματα τις αντιστοιχίες (hits) που βρίσκουν, χωρίς να απαιτούν απ' αυτόν το παραμικρό κλικ.

4.6. Glossary Converter

Πρόκειται για ένα ιδιαίτερα γρήγορο και έξυπνο εργαλείο που μπορεί να μετατρέψει σε λίγα δευτερόλεπτα ολόκληρα γλωσσάρια σε βάσεις όρων (μεταξύ άλλων, από Excel σε tbx και αντίστροφα). Αρκεί να επιλέξουμε πρώτα στις ρυθμίσεις του τι θέλουμε να κάνει και στη συνέχεια να τραβήξουμε πάνω σ' αυτό με το ποντίκι το αρχείο που θέλουμε να μετατρέψουμε σε βάση όρων. Πέρα από τη μετατροπή, μας δίνει επίσης τη δυνατότητα να προσθέτουμε στους όρους των βάσεων περιγραφικά πεδία με μεταδεδομένα, όπως τον αριθμό του εγγράφου αναφοράς κάθε όρου, σημειώσεις στη γλώσσα-στόχο ή στη γλώσσα-πηγή, συμφραζόμενα κ.λπ. Χάρη στην εφαρμογή αυτή, τα διάφορα γλωσσάρια της Επιτροπής έχουν μετατραπεί σε βάσεις όρων οι οποίες μπορούν να προστίθενται και να ενεργοποιούνται πολύ εύκολα στο μεταφραστικό εργαλείο. Τέλος, το εργαλείο αυτό επιτρέπει επίσης τη συγχώνευση των διαφόρων βάσεων όρων.

4.7. EUR-Lex

Η EUR-Lex είναι βασικά εργαλείο τεκμηρίωσης, μπορεί όμως να χρησιμοποιηθεί και ως εργαλείο αναζήτησης όρων μέσω του σημείου *Αναζήτηση*. Όπως και στην περίπτωση του Quest, το κουμπί DocFinder καθιστά δυνατή την αναζήτηση των δημοσιευμένων εγγράφων απευθείας από το Word και το SDL Studio. Στην Eur-Lex μπορούμε επίσης να βρούμε και την ενοποιημένη νομοθεσία, στην οποία ενσωματώνονται επίσης και τυχόν διορθωτικά. Τόσο οι νομικές πράξεις όσο και η ενοποιημένη νομοθεσία στοιχίζονται συστηματικά για την τροφοδότηση της Euramis και των μεταφραστικών μνημών. Ωστόσο, κατά τη μετάφραση, είναι αναγκαίο να ανατρέχουμε συγχρόνως και στις αντίστοιχες πράξεις στην ίδια την Eur-

²⁶⁸ Είναι εύχρηστες στη διαχείρισή τους.

Lex, όπου μπορούμε να δούμε το πλήρες κείμενο και τον τρόπο παρουσίασής του. Στις τροποποιητικές ιδίως πράξεις είναι επιβεβλημένο να έχουμε συνεχώς ανοιχτή στη δεύτερη οθόνη την υπό τροποποίηση νομοθετική πράξη, ώστε να προσαρμόζουμε τη μετάφραση των μερών (άρθρων, παραγράφων, περιπτώσεων) στη σύνταξη, ορολογία και στίξη του προϋπάρχοντος κειμένου.

ΕΚΤΟ ΜΕΡΟΣ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΑ ΚΑΙ ΣΥΝΑΦΗ ΕΡΓΑΛΕΙΑ

(Τα στοιχεία που ακολουθούν έχουν ληφθεί από τον επίσημο ιστότοπο της ΓΔ Μετάφρασης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, καθώς και από το έγγραφο Translation tools and workflow)

Οι υπηρεσίες της Γενικής Διεύθυνσης Μετάφρασης (ΓΔΜ) χρησιμοποιούν πολλά και διάφορα σύγχρονα εργαλεία, τα οποία χωρίζονται βασικά σε τρεις κατηγορίες:

- **μεταφραστικά βοηθήματα** [τα οποία υποδιαιρούνται με τη σειρά τους σε μεταφραστικά εργαλεία (ή εργαλεία αξιοποίησης μεταφραστικών μνημών), εργαλεία αυτόματης μετάφρασης, εργαλεία ορολογίας και εργαλεία αναγνώρισης φωνής].
- **εργαλεία τεκμηρίωσης.**
- **και εργαλεία διαχείρισης και παρακολούθησης της ροής εργασίας.**

Τα εργαλεία αυτά, κάποια από τα οποία μνημονεύονται sporadικά στα αντίστοιχα σημεία του Οδηγού, αλλά παρουσιάζονται εδώ συγκεντρωτικά, είναι τα ακόλουθα:

1. Μεταφραστικά βοηθήματα

A. Τεχνολογία αξιοποίησης μεταφραστικών μνημών

A.1. CAT tool και CAT Integration Client

Οι ενωσιακοί μεταφραστές χρησιμοποιούν στη δουλειά τους εργαλείο μετάφρασης με τη βοήθεια υπολογιστή ή ηλεκτρονικά υποστηριζόμενης μετάφρασης ή, απλούστερα, μεταφραστικό εργαλείο (CAT tool). Το εργαλείο αυτό είναι μεταφραστικό λογισμικό το οποίο υποστηρίζει όλους τους μορφότευπους που χρησιμοποιούν τα θεσμικά όργανα της ΕΕ (π.χ. doc, docx, pdf, rtf, xml, html, xls, ppt), επιτρέπει την τοπική προσαρμογή ανάλογα με τις ανάγκες κάθε γλώσσας και βασίζεται στη χρήση μεταφραστικών μνημών και εργαλείου διαχείρισης ορολογίας. Οι μεταφραστικές μνήμες που χρησιμοποιεί προέρχονται από την κεντρική μνήμη Euramis, ενώ οι βάσεις όρων είτε από την ίδια την ΙΑΤΕ είτε από τις βάσεις που δημιουργούν οι μεταφραστές. Πέραν αυτών, οι μεταφραστές έχουν επίσης τη δυνατότητα να προσθέτουν στις μνήμες το αρχείο αυτόματης μετάφρασης που αντιστοιχεί σε κάθε νέο προς μετάφραση έγγραφο. Το αρχείο αυτό βασίζεται στο περιεχόμενο της κεντρικής μνήμης Euramis. Ο τρόπος λειτουργίας του μεταφραστικού εργαλείου περιγράφεται αναλυτικά στο σχετικό ηλεκτρονικό εγχειρίδιο της ΓΔΜ και σε πολλά άλλα έγγραφα και οδηγίες που βρίσκονται στη βάση «DGT Knowledge Base». Η πρόσβαση στην εν λόγω βάση γνώσεων είναι δυνατή μέσα από το ίδιο το μεταφραστικό εργαλείο (καρτέλα Help).

Το μεταφραστικό εργαλείο ενσωματώνεται στη ροή εργασίας μέσω της εφαρμογής CAT Integration Client («CAT Client»). Η εφαρμογή αυτή έχει αναπτυχθεί από την υπηρεσία πληροφορικής της ΓΔΜ και αποβλέπει στους ακόλουθους δύο στόχους: να αυτοματοποιήσει σειρά λειτουργιών του μεταφραστικού εργαλείου και να συμβάλει στην

εύκολη ενσωμάτωση των μεταφράσεων/αναθεωρήσεων στη ροή εργασίας της ΓΔΜ (TraDesk, Euramis).

A.2. Η κεντρική μεταφραστική μνήμη Euramis

Το σύστημα Euramis (**E**uropean **A**dvanced **M**ultilingual **I**nformation **S**ystem) είναι σειρά εφαρμογών που παρέχουν πρόσβαση σε διάφορες υπηρεσίες στον τομέα της επεξεργασίας φυσικής γλώσσας. Το Euramis βασίζεται στις ακόλουθες αρχές:

- κεντρική αποθήκευση των γλωσσικών πόρων σε 23 γλώσσες και μορφότυπο .tmx (Translation Memory eXchange), ώστε να είναι δυνατό να ανακτώνται γρήγορα οι πόροι αυτοί σε οποιοδήποτε ζεύγος γλωσσών, να χρησιμοποιούνται από οποιοδήποτε μεταφραστικό εργαλείο (CAT tool) και να ανταλλάσσονται εύκολα μεταξύ των μεταφραστών των διαφόρων θεσμικών οργάνων αλλά και των εξωτερικών συνεργατών·
- ολοκληρωμένη ενσωμάτωση διαφόρων γλωσσικών εφαρμογών και υπηρεσιών για την οργάνωση, τροφοδότηση και διαχείριση των αποθηκευμένων γλωσσικών πόρων·
- αυτοματοποίηση της ροής εργασίας.

Το έργο Euramis ξεκίνησε το 1995 και εξελίσσεται συνεχώς. Το Euramis είναι μοναδικό για τους ακόλουθους λόγους:

- δεν υπάρχει στον κόσμο άλλο εργαλείο που να μπορεί να χειρίζεται τόσο μεγάλο όγκο πολυγλωσσικού υλικού·
- είναι ταχύτατο·
- τροφοδοτείται από τους μεταφραστές / τις γραμματείες των περισσότερων οργάνων της ΕΕ που έχουν πρόσβαση σ' αυτό (εκτός της ΕΤΕπ), και
- αποτελεί τη ραχοκοκαλιά των μεταφραστικών εργαλείων (CAT tools) των θεσμικών οργάνων της ΕΕ.

Το Euramis ενεργοποιείται αυτόματα μόλις η ΓΔΜ αποδεχθεί αίτημα μετάφρασης. Μέσω της λειτουργίας αυτόματης ανάκτησης προμεταφρασμένων τεμαχίων (retrieval) εντοπίζονται προμεταφρασμένα τεμάχια που θα μπορούσαν να επαναχρησιμοποιηθούν ή να είναι χρήσιμα για τη μετάφραση του νέου εγγράφου λόγω της ομοιότητάς τους. Επίσης, μέσω της λειτουργίας concordance οι μεταφραστές μπορούν να αναζητήσουν διαδραστικά, κατά τη διάρκεια της μεταφραστικής διαδικασίας, λέξεις ή εκφράσεις από έγγραφα που έχουν ήδη μεταφραστεί και αποθηκευτεί στην κεντρική μεταφραστική μνήμη. Επίσης, με τη βοήθεια του Euramis Alignment Editor, μπορούν ακόμη να στοιχίσουν ένα κείμενο-πηγή με ένα κείμενο-στόχο (alignment) για μεταγενέστερη χρήση σε μεταφραστική μνήμη. Το Euramis έχει επίσης και άλλες χρήσιμες λειτουργίες, οι οποίες, ωστόσο, δεν κρίνεται σκόπιμο να εξεταστούν στον παρόντα Οδηγό.

B. Αυτόματη μετάφραση

Το eTranslation (πρώην MT@EC) είναι η υπηρεσία αυτόματης μετάφρασης την οποία έχει αναπτύξει και παρέχει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή στους μεταφραστές της, στις μεταφραστικές υπηρεσίες των άλλων οργάνων της ΕΕ, καθώς και στις ευρωπαϊκές και εθνικές δημόσιες διοικητικές υπηρεσίες.

Το eTranslation χρησιμοποιούσε αρχικά προσεγγίσεις που βασίζονταν κυρίως σε στατιστικά δεδομένα, αλλά, ανάλογα με τις ανάγκες, μπορούσαν να ενσωματωθούν σ' αυτό και στοιχεία που βασίζονται σε κανόνες, καθώς επίσης υβριδικά και εμπορικά στοιχεία. Σήμερα χρησιμοποιούνται πλέον, σχεδόν για όλα τα γλωσσικά ζεύγη, εργαλεία **νευρωνικής μετάφρασης**, που οδήγησαν σε θεαματική βελτίωση της ποιότητας των μεταφράσεων που παράγει το eTranslation.

Επισημαίνεται ότι για όλα τα επίσημα αιτήματα μετάφρασης που φτάνουν στη ΓΔΜ παρέχεται αυτόματη μετάφραση και ότι το eTranslation προσφέρει σήμερα συνολικά 552 γλωσσικά ζεύγη, εκ των οποίων τα 76 μπορούν να ζητηθούν απευθείας, ενώ τα υπόλοιπα είναι διαθέσιμα μέσω της αγγλικής γλώσσας.

Γ. Εργαλεία ορολογίας

Βλ. πέμπτο μέρος ανωτέρω.

Δ. Αναγνώριση φωνής

Τα λογισμικά αναγνώρισης φωνής μετατρέπουν την ομιλία σε γραπτό κείμενο. Μερικοί μεταφραστές της ΓΔΜ χρησιμοποιούν λογισμικό αυτού του είδους, που τους επιτρέπει να υπαγορεύουν το κείμενο της μετάφρασης απευθείας στον υπολογιστή τους. Με το λογισμικό αυτό μπορεί να εξοικονομηθεί χρόνος για τους μεταφραστές, αλλά υπάρχουν και εργονομικά οφέλη, διότι μειώνονται οι δυσμενείς επιπτώσεις που προκαλούνται από την εντατική πληκτρολόγηση και χρήση του ποντικιού. Όσον αφορά την ελληνική γλώσσα, τα λογισμικά αυτά είναι δυνατόν να χρησιμοποιηθούν μόνο στο Word και όχι στο SDL Studio. Αυτός είναι και ο λόγος για τον οποίο η χρήση τους στο ΤΕΓ βαίνει μειούμενη.

2. Εργαλεία τεκμηρίωσης

A. EUR-Lex

Η EUR-Lex είναι το ηλεκτρονικό αποθετήριο της δημοσιευμένης νομοθεσίας της ΕΕ. Η πρόσβαση σ' αυτήν είναι για όλους δωρεάν στη διεύθυνση <http://eur-lex.europa.eu/>. Η EUR-Lex περιέχει τις Συνθήκες, το παράγωγο δίκαιο και τις προπαρασκευαστικές πράξεις σε όλες τις επίσημες γλώσσες της ΕΕ, καθώς επίσης τα εθνικά εκτελεστικά μέτρα και τη νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Εξάλλου, μέσω της EUR-Lex είναι δυνατή η πρόσβαση στην Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθώς και σε χρήσιμους ιστοτόπους όπως το Whoiswho, το Cordis, το N-Lex κ.λπ.

Οι μεταφραστές μπορούν να συμβουλευθούν απευθείας την EUR-Lex διαδικτυακά, αλλά μπορούν να τη χρησιμοποιήσουν και έμμεσα μέσω της Euramis, για να δημιουργήσουν μεταφραστική μνήμη βασισμένη στο περιεχόμενο της EUR-Lex. Πρόσβαση στην EUR-Lex παρέχεται επίσης μέσω του Quest και του DocFinder.

B. DGTVista IDOL

Η DGTVista IDOL είναι μηχανή αναζήτησης και εμφάνισης εγγράφων σε δίγλωσση (δίσητηλη) απεικόνιση. Περιέχει όλα τα εισερχόμενα έγγραφα (κυρίως πρωτότυπα κείμενα) των γενικών διευθύνσεων και υπηρεσιών της Επιτροπής, από το 1994 και μετά, και όλα τα εξερχόμενα έγγραφα (κυρίως μεταφράσεις). Η διεπαφή αναζήτησης της DGTVista IDOL

προσφέρει στους μεταφραστές διάφορα κριτήρια αναζήτησης (συγκεκριμένος όρος, τίτλος ή τμήμα του εγγράφου, αριθμός του εγγράφου, αιτούσα υπηρεσία, συντάκτης του εγγράφου κ.λπ.). Η DGT Vista IDOL αντικατέστησε την ανάλογη προηγούμενη εφαρμογή (DGT Vista), η οποία έπαυε να λειτουργεί το 2016.

Γ. Vista

Η Vista είναι πολύ σημαντικό εργαλείο, το οποίο παρέχει συνοπτική εικόνα της διαδικασίας λήψης αποφάσεων από την Επιτροπή, καθώς και πρόσβαση στα έγγραφα C, COM, SEC, JOIN κ.λπ. Πρόσβαση στη Vista έχει μόνο το προσωπικό της Επιτροπής.

Δ. DocFinder

Συχνά, κατά τη διαδικασία της μετάφρασης, ο μεταφραστής χρειάζεται να συμβουλευτεί έγγραφα αναφοράς για την ακριβή παράθεση τίτλων, αποσπασμάτων ή όρων στο κείμενό του.

Το DocFinder επιτρέπει την ταχεία εύρεση και εμφάνιση ενός εγγράφου βάσει αναφορών που υπάρχουν στο υπό μετάφραση κείμενο, όπως π.χ. «Regulation (EC) No 44/2006». Με το DocFinder μπορεί να ανακτηθεί μέσα σε δευτερόλεπτα το πλήρες κείμενο ενός εγγράφου. Το μόνο που χρειάζεται είναι να επισημάνει ο μεταφραστής το σχετικό σημείο στο έγγραφο Word ή στο SDL Studio και, στη συνέχεια, να κλικάρει στη μακροεντολή DocFinder. Εναλλακτικά, μπορεί να εισαγάγει ο ίδιος τα στοιχεία του ζητούμενου εγγράφου στη διεπαφή DocFinder.

3. Εργαλεία διαχείρισης και παρακολούθησης της ροής εργασίας

A. Poetry

Το Poetry (Processing Of Electronic Translation Requests) είναι το λογισμικό που χρησιμοποιείται για την ηλεκτρονική διαβίβαση των αιτημάτων μετάφρασης από τους πελάτες μας (άλλες γενικές διευθύνσεις και υπηρεσίες της Επιτροπής) στη ΓΔΜ. Τα προς μετάφραση έγγραφα εισάγονται σε ηλεκτρονικό φάκελο που περιέχει το αίτημα μετάφρασης, το πρωτότυπο του προς μετάφραση εγγράφου και όλα τα έγγραφα αναφοράς. Οι αιτούντες μπορούν να ορίσουν τις γλώσσες-στόχους, τον προορισμό του εγγράφου, τη ζητούμενη προθεσμία κ.λπ.

B. ManDesk (σύντμηση του Manager's Desktop)

Το ManDesk είναι το λογισμικό που χρησιμοποιείται για τη διαχείριση και την παρακολούθηση των αιτημάτων μετάφρασης στη ΓΔΜ. Το σύστημα χρησιμοποιείται, αφενός, για την ανάθεση καθηκόντων ή εργασιών (tasks) μετάφρασης, αναθεώρησης κ.λπ. στις μονάδες και στους μεταφραστές και για την παράδοση των μεταφρασμένων εγγράφων στους αιτούντες και, αφετέρου, για την παρακολούθηση του φόρτου εργασίας των μεταφραστών και της διαθεσιμότητάς τους (ή μάλλον της «μη διαθεσιμότητάς» τους) προς ανάληψη νέων εργασιών.

Το ManDesk περιλαμβάνει δύο επιμέρους εργαλεία, το ManDesk Inbox και το ManDesk Calendar.

B.1. ManDesk Inbox

Το ManDesk Inbox είναι το εργαλείο που χρησιμοποιείται για την ανάθεση καθηκόντων/εργασιών στις μονάδες και στους μεταφραστές της ΓΔΜ βάσει εναρμονισμένων επιχειρησιακών διαδικασιών. Το ManDesk Inbox εφαρμόζει τυποποιημένη ροή εργασιών και διαβιβάζει τα αιτήματα μετάφρασης στις διάφορες μονάδες, οι οποίες παράγουν τα μεταφραστικά προϊόντα και ελέγχουν την ποιότητά τους. Το ManDesk Inbox βασίζεται σε μια έννοια «γραμματοκιβωτίου», πράγμα που σημαίνει ότι κάθε συντελεστής που συμμετέχει στη διαδικασία ροής εργασιών δέχεται σε «γραμματοκιβώτιο» ή «φάκελο εισερχομένων» συγκεκριμένα καθήκοντα/εργασίες προς εκτέλεση. Αυτά τα καθήκοντα/εργασίες εκτελούνται, οριστικοποιούνται και στη συνέχεια διαβιβάζονται αυτόματα στον επόμενο συντελεστή, μέχρι να ολοκληρωθούν όλα τα επιμέρους στάδια ενός αιτήματος μετάφρασης.

Το ManDesk Inbox επιτρέπει επίσης τη δρομολόγηση της εξωτερικής ανάθεσης ενός μεταφραστικού έργου διαβιβάζοντάς το στην εφαρμογή Trèfle, με την οποία γίνεται η διαχείριση των μεταφράσεων που διεκπεραιώνονται από εξωτερικούς συνεργάτες.

B.2. ManDesk Calendar

Το ManDesk Calendar είναι η δεύτερη συνιστώσα του ManDesk, με την οποία γίνεται η παρακολούθηση του φόρτου εργασίας των μεταφραστών και της «μη διαθεσιμότητάς» τους προς ανάληψη νέων εργασιών. Το ManDesk Calendar παρουσιάζει στα αριστερά έναν κατάλογο με όλα τα μέλη της μονάδας και στα δεξιά μια σειρά από στήλες (μία για κάθε ημέρα) που περιέχουν πληροφορίες για τη μη διαθεσιμότητα (απουσία) κάθε μέλους της μονάδας και για τα καθήκοντα/εργασίες του (μετάφραση ή έλεγχος ποιότητας) για μια συγκεκριμένη περίοδο.

Γ. TraDesk (σύντμηση του Translator's Desktop)

Το TraDesk είναι η διεπαφή που χρησιμοποιείται από τους μεταφραστές όλων των γλωσσικών τμημάτων για να βλέπουν συγκεντρωτικά τα τρέχοντα καθήκοντά τους και όλες τις σχετικές πληροφορίες. Μέσω του TraDesk ο μεταφραστής δημιουργεί τα μεταφραστικά του έργα ή εκτελεί άλλα καθήκοντα/εργασίες, όπως την αναθεώρηση εσωτερικών ή εξωτερικών μεταφράσεων ή την αξιολόγηση μετάφρασης που έγινε από εξωτερικό συνεργάτη. Το TraDesk παρέχει πρόσβαση στο πρωτότυπο και σε όλα τα αρχεία που χρειάζονται κατά τη διάρκεια της μεταφραστικής διαδικασίας, όπως:

- έγγραφα αναφοράς·
- αρχεία προεπεξεργασίας, όπως στοιχίσεις, λήψεις αρχείων από το Euramis, αυτόματη μετάφραση κ.λπ·
- συγκρίσεις μεταξύ διαδοχικών εκδόσεων του πρωτοτύπου (versions)·
- εν εξελίξει μεταφράσεις·
- ολοκληρωμένες μεταφράσεις.

Το TraDesk παρέχει επίσης στους μεταφραστές τη δυνατότητα να βλέπουν ποιοι συνάδελφοι εργάζονται στο ίδιο έγγραφο και, επιπλέον, εμπεριέχει τη λειτουργία NOTE, η οποία επιτρέπει στους μεταφραστές να γράφουν μηνύματα ή να θέτουν ερωτήματα για ένα συγκεκριμένο μεταφραστικό έργο, καθώς και να ανταλλάσσουν πληροφορίες με άλλους μεταφραστές που εργάζονται στον ίδιο έργο για θέματα που αφορούν την ορολογία, την

καλύτερη κατανόηση αμφίσημων ή δυσνόητων σημείων του πρωτοτύπου, την επισήμανση λαθών στο πρωτότυπο, την παροχή διευκρινίσεων από τον αιτούντα κ.λπ.

Δ. Trèfle

Το Trèfle («TRavaux Free-Lance) είναι το εργαλείο που χρησιμοποιεί η ΓΔΜ για τη διαχείριση των εξωτερικών μεταφράσεων. Το εργαλείο αυτό χρησιμοποιείται:

- από τη Μονάδα Εξωτερικών Μεταφράσεων (DGT.S.2) για τη διαχείριση των προσφορών, των αιτήσεων και των παραγγελιών, καθώς και για την τιμολόγηση·
- από τις μεταφραστικές μονάδες για την αποστολή αιτημάτων μετάφρασης σε εξωτερικούς μεταφραστές·
- από τους μεταφραστές της ΓΔΜ για την αξιολόγηση και την επικύρωση των μεταφράσεων, καθώς και για τη βαθμολόγηση των εξωτερικών συνεργατών σύμφωνα με συγκεκριμένα ποιοτικά κριτήρια.

Ε. DGTSTAT

Το DGTSTAT είναι στατιστικό εργαλείο που παρέχει πληθώρα στατιστικών στοιχείων για την παραγωγή, τον φόρτο, την πίεση, την τήρηση προθεσμιών, τις ανθρωποημέρες, τον έλεγχο ποιότητας κ.λπ. στις μονάδες, τα τμήματα και τις διευθύνσεις της ΓΔΜ. Το DGTSTAT τέθηκε σε εφαρμογή το 2016 αντικαθιστώντας το StatSuivi.

ΣΤ. DGT-page counter

Η ΓΔΜ έχει αναπτύξει ένα ενιαίο σύστημα καταμέτρησης σελίδων, το οποίο χρησιμοποιείται από το Planning και από τη μονάδα εξωτερικής μετάφρασης. Με βάση το σύστημα αυτό γίνεται η αυτόματη καταμέτρηση των σελίδων των εγγράφων στο Poetry.

Ζ. SDL-Count

Το SDL-Count είναι ένα εργαλείο που επιτρέπει στις μεταφραστικές μονάδες να υποβάλουν στη DGT.S.2 εξειδικευμένη καταμέτρηση σελίδων με σκοπό την εξωτερική ανάθεση μετάφρασης. Η καταμέτρηση βασίζεται σε ανάλυση που γίνεται από το SDL Studio.

Πέραν των προαναφερόμενων εργαλείων υπάρχουν και διάφορα άλλα εργαλεία διοικητικής διαχείρισης (Sysper, Mips, EU Learn κ.λπ.), τα οποία δεν αποτελούν αντικείμενο του παρόντος Οδηγού.

ΘΕΜΑΤΙΚΟ ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ

- A**
- Aarhus, 344
academic, 194
advisory committees, 53
annex, 237
annexer, 237
Århus, 344
as regards, στον τίτλο τροποποιητικών πράξεων, 85
attach, 237
- B**
- Brexit, 25
- C**
- cent, 380
College, 50
comitology, 53
committees of inquiry, 41
configurations, 43
consensus, 42
Coreper, 46
- D**
- delegation procedure, 52
Delegations, 434
départements της Γαλλίας, 339
devrait/devraient, 194
dramatically, 194
- E**
- Editing, 130
empowerment procedure, 52
ethics, 194
- G**
- Grand Chamber, 54
- H**
- head of unit, 51
- I**
- Incoterms, 322
intellectual property, 234
internet, 292
- J**
- joindre, 237
- L**
- legal certainty, 234
LegisWrite, 129
- logistics, 194
- M**
- management committees, 53
- O**
- OTO, 147
- P**
- part-session, 41
petitions, 41
physical, 194
points στις αποφάσεις του Δικαστηρίου, 236
- R**
- regulatory committees, 53
regulatory committees with scrutiny, 53
Representations, 434
- S**
- SDL Studio, 139
should, 194
sittings, 41
spot checks, 134
synoptisme, 115
- A**
- αγκύλη, 272
αίτηση αναίρεσης, 58
αιτιολογημένη γνώμη, 56
αιτιολογημένη γνωμοδότηση, 59
αιτιολογικές σκέψεις
διάρθρωση και τρόπος γραφής, 90
αιτιολογική έκθεση, 71
ακρόνυμα, 312
ακρόνυμο, 320
άμεσα, 236
άμεσος, 235
αναδιατύπωση, 109
αναλογικότητα, 34
Αντικατάσταση, 103
αντιπροσωπε(ί)α, 172
άνω τελεία, 268
απαλοιφή/διαγραφή, 106
απευθείας, 235
από κοινού ρύθμιση, 108
αποκλειστικές αρμοδιότητες, 34
αποκοπή, 173
απορ(ρ)ύθμιση, 170
αποσιωπητικά, 280
απόστροφος ελληνική, 173
αποφάσεις, 59
απόλεσα, απολέσω, 173
αριθμοί, 365
αρκτικόλεξα, 302, 320
ασφάλεια δικαίου, 76
αυτόνομες πράξεις της Επιτροπής, 71

αυτορρύθμιση, 108, 170
αφορά, 181

B

Βαλέτα, 332
Βαντούζ, 334
Βαντούτς, 334
Βαυαρία, 341

Γ

γενικές αρχές του δικαίου, 76
Γενικές Διευθύνσεις της Επιτροπής
 τρόπος γραφής, 51
Γενικό Δικαστήριο, 55
γνωμοδοτήσεις πρωτοβουλίας, 62
γραμματική, 175
γραπτή διαδικασία, 52
γραπτή περίληψη, 134
Γροιλανδία, 333

Δ

δελτίο εκτίμησης επιπτώσεων, 72
δεν, 309
δευτερογενής συντάκτης, 115
δήλωση αξιοπιστίας, 61
δημοσίευση και παραπομπή στην Επίσημη Εφημερίδα,
 101
δημοσιονομικό δελτίο, 72
διαδικασία παράβασης, 56
διαδίκτυο, 292
διακυβερνητική διαδικασία, 33
διακυβερνητική μέθοδος, 33
Διάσκεψη των Προέδρων, 42
διασταλτική ερμηνεία, 76
διατακτικό, 91
διατακτικό δεσμευτικών πράξεων
 διατύπωση, 124
διατάξεις, 59
διερευνητικές γνωμοδοτήσεις, 62
Δικαστήριο Δημόσιας Διοίκησης, 55
Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 53
διόρθωση λαθών, διορθωτικά, 135
διόρθωση νομικών πράξεων, 107
διορθωτική πράξη, 107
διορθωτικό, 107
διπλή τελεία, 269
διπλοτυπία επιρρημάτων, 177
δοτή αρμοδιότητα, 34

E

εάν, 183
έγγραφα εργασίας της Επιτροπής, 74
έγγραφα εργασίας των υπηρεσιών της Επιτροπής, 74
ΕΕ (αρκτικόλεξο), 34
ειδικευμένα δικαστήρια, 55
ειδική πλειοψηφία, 46
εισαγωγικά, 273
ΕΚ (αρκτικόλεξο), 37
ΕΚΑΕ (αρκτικόλεξο), 37
έκθλιψη, 173
ελαιορητίνες, 171
ελεύθερο κείμενο, 167

έλξη, 181
έναρξη εφαρμογής, 97
έναρξη ισχύος, 96
ενεργός, 177
ενοποίηση, 109
ενωσιακό κεκτημένο, 67
ενωσιακός, 36
ενωτικό, 275, 276
επάνδρωση, 29
επανεξέταση, 59
επικουρικότητα, 34
Επιτροπή Μόνιμων Αντιπροσώπων, 46
επιτροπολογία, 53
ερωτηματικό, 283
Εσθονία και αρκτικόλεξο ΕΕ, 36
Εσθονία, κωδικός ISO, ΕΕ, 36
εσωτερική αύξηση, 176
εσωτερική αύξηση σύνθετων ρημάτων, 176
ΕΤαΕ, 322
εταιρ(ε)ία, 172
ΕΤΕπ, 322
ΕτΠ, 322
ευρωβουλευτές, 39
Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 47
Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Εξωτερικής Δράσης, 45
Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 39
Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, 42
εφόσον, 191, 240

H

ημερομηνία, στον τίτλο νομικών πράξεων, 85
ημερομηνίες και ώρες, 373
ηχορύπανση, 171

Θ

θαυμαστικό, 283
θέση του τόνου, 175
θηλυκά επαγγελματικά ουσιαστικά, 29

I

ίντερνετ, 292

K

καθαυτός, 181
καθένας, καθεμία, καθένα, 173
κάθετος, 281
κατάργηση νομικών πράξεων, 107
καταρχάς, 172
κεφαλαία και μικρά αρχικά, 291
ΚΚΕρ, 322
κοινοβουλευτικές επιτροπές, 41
κοινοτική διαδικασία, 33
κοινοτική μέθοδος, 33
κοινοτικοποίηση, 34
κοινοτικός ως μετάφραση του αρκτικόλεξου EU, 36
κόμμα, 255
κωδικοποίηση, 109

Λ

λατινικές εκφράσεις, 163
ΛΕΕ αρκτικόλεξο, 37

λεπτά, 380
Λετονία, 329
λευκή βίβλος, 74
Λισαβόνα, 169, 331
λιτότητας σχήμα, 209
Λιχτενστάιν, 334

M

μ(ε)ικτός, άρθρο, 170
μεγάλη παύλα, 278
μέθοδοι ερμηνείας, 76
μεικτός/μικτός, 170
μειωψηφία αρνησικυρίας, 46
μέλος της Επιτροπής, 48
μετά, 180
μεταφράσεις για το διαδίκτυο, 209
μετοχές σε -ων, 176
μετοχή του ενεργητικού ενεστώτα ως μετοχή απόλυτη, 178
μετωνυμία, 209
μη(ν), 307
μια/μία, 369
μονάδες μέτρησης, 374
μονολεκτική γραφή προθετικών εκφράσεων, 172

N

νεολογία, 164
νιτρορύπανση, 171
νομισματικές μονάδες, 379
νομοθετικές πράξεις σε αντιδιαστολή με τις νομικές, 24
νομοί της Γαλλίας, 338
νομολογία, 76
νόμος της τρισυλλαβίας στα ξένα τοπωνύμια και ανθρωπωνύμια, 334

Ξ

ξενικά ανθρωπωνύμια και τοπωνύμια, 324

O

ομάδες επιτρόπων, 50
όμιλος της ΕΤΕπ, 63
ομόσπονδα κράτη ή κρατίδια, 335
ορθογραφία, 169
ορολογική συνοχή και συνέπεια, 163
Ορχους, 344

Π

παθητική ή ενεργητική σύνταξη, 200
παθητικός αόριστος, 176
παραγωγή αποτελεσμάτων, 96
παράγωγο δίκαιο, 70
παραθέματα, 146
παραθέματα και στερεότυπες φράσεις, 145
παραπομπές στις Συνθήκες, 69
παραπομπή στις υποδιαίρεσεις του διατακτικού, 95
παραρτήματα, 100
παράταση νομικών πράξεων, 107
παρεμβολή, 104
παρένθεση, 271
παύλα, 275
παύλα μεσαίου μεγέθους, 277

πλάγια γράμματα, 289
πλεοναστική χρήση του αόριστου άρθρου, 202
πληρώ, 172
πράξεις προσχώρησης, 69
πράσινη βίβλος, 74, 169
πριν, 180
προδικαστική παραπομπή, 56
προεδρία του Συμβουλίου, 44
προειδοποιητική επιστολή, 56
προϊστάμενος διοικητικής μονάδας, 51
προϊμιο νομοθετικής πράξης, 87
προσθήκη, 105
προσφυγή ακύρωσης, 58
προσφυγή παράβασης, 56
προσφυγή παράλειψης, 58
πρόταση, 71
πρόταση δυσπιστίας, 40
προφορική διαδικασία, 52
προφορική περίληψη, 135
πρωτογενής συντάκτης, 115
πυλώνες, 33

P

ρ διπλό, 170
Ρέικιαβικ, 335
ρηματική ή ονοματική σύνταξη, 199

Σ

σαν, 184
σημεία αναφοράς, 88
διάρθρωση και τρόπος γραφής, 88
ΣτΕ, 322
στελέχωση, 29
στερεότυπες φράσεις, 154
στίξη, 253
στίξη και αριθμοί, 287
στίξη στις απαριθμήσεις, 285
Συλλογή νομολογίας, 59
συλλογικότητα (αρχή της συλλογικότητας), 51
συμβάσεις γραφής, 188
Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 43
συμπεριληπτική γλώσσα, 25
συμφωνία του ρήματος με το υποκείμενο, 185
συμφωνικά συμπλέγματα *στ*, *φτ* και *χτ*, 176
συνεκδοχή, 209
συνθέσεις (configurations — configurations) του Συμβουλίου, 43
συνθέσεις του Συμβουλίου, τρόπος αναφοράς, 44
Συνθήκες, 68
συνθήκες προσχώρησης, 69
σύνταξη, 178
συντομογραφίες, 314
συντομογραφίες και αρκτικόλεξα, 312
συντρέχουσες αρμοδιότητες, 34
συσταλτική ερμηνεία, 76
σχέδιο, 71
Σώμα των Επιτρόπων, 50

T

Τάλιν, 331
τεκνοθεσία, 29
τελεία, 254
τελικό ν, 305
τεχνικοί έλεγχοι, 141

τεχνικοί όροι, 159
τίτλος νομοθετικής πράξης, 81
τμήμα μείζονος συνθέσεως, 54
τροπολογίες, 40
τροποποίηση νομικών πράξεων, 103
Τύπος, 300

Υ

ύπατος εκπρόσωπος της Ένωσης για θέματα εξωτερικής
πολιτικής και πολιτικής ασφαλείας, 42, 45
υπερβατό, 178
υποδιαστολή, 287
υπόμνημα προς την Επιτροπή, 71
υποσημειώσεις, 101

Φ

Φαντούτς, 334
Φερόες Νήσοι, 333
Φινλανδία, 330

Χ

Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής
Ένωσης, 34

Ψ

ψευδόφιλες λέξεις, 193

Ω

ως, 184